10

DE
SPECTACULIS
THEATRALIBUS
DISSERTATIONES DUAE.

7 - 2 - 5.

BENEDICTUS XIV.

PONTIFEX OPTIMUS MAXIMUS.

Satis nobis sit dicere permitti dumtaxat & tolerari, tametsi ægre, & ad majora vitanda mala ab Ecclesia Bacchanaliorum relaxationes: quemadmodum justo, validoque ratiocinio concludit celebris, piusque Theologus Thomas Stapletonius in sua VIII. oratione contra Bacchanalia tom. 2. operum pag. 556. Discrimen præterea magnum esse inter ea, quæ præcipiuntur, & quæ tolerantur. *Aliud est, quod docemus, aliud quod sustinemus: aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur*: verba sunt S. Augustini contra Faustum lib. 20. cap. 21. Unde consequitur in rebus dumtaxat toleratis, locum non esse extensioni, & ut eisdem uti pro arbitrio valeamus &c.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 1. Januar. MDCCXLVIII. Pontificatus Nostri anno octavo.

BENEDETTO XIV.

PONTEFICE OTTIMO MASSIMO.

Ci contenteremo di dire permettersi semplicemente, e tollerarsi, benchè di mala voglia, e per isfugire mali maggiori, dalla Chiesa il divertimento Carnovalesco, come dopo un ben fondato ragionamento conchiude il celebre e pio Teologo Tommaso Stapletone nella sua orazione ottava contra Bacchanalia, nel tom. 2. delle sue opere alla pag. 556. Esservi in oltre una bella differenza tra le cose che si comandano, e le cose che si tollerano: aliud est quod docemus: aliud quod sustinemus: aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur, *sono parole di S. Agostino contra Faustum al lib. 20. cap. 21. Dal che poi deriva non esser luogo nelle cose semplicemente tollerate di fare estensione, e di giuocare d'arbitrio.*

Lettera Circolare della Santità di Nostro Signore Papa Benedetto XIV. agli Arcivescovi, e Vescovi dello Stato Temporale Pontificio.

DE SPECTACULIS
THEATRALIBUS

Christiano cuique tum Laico, tum Clerico vetitis

DISSERTATIONES DUAE.

ACCEDIT

DISSERTATIO TERTIA

De Presbyteris Personatis

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRÆDICATORUM.



ROMÆ, Ex Typographia Apollinea MDCCLII.
Apud Hæredes Jo: Laurentii Barbiellini in Foro Pasquini.

PRAESIDUM FACULTATE.

ILLUSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO

DOMINO

D. ANDREÆ MAJORAL

ARCHIEPISCOPO VALENTINO

F. DANIEL CONCINA ORD. PRÆD.

FELICITATEM.

Quod *mihi Italo terra, marique longe dissito in mentem venerit, opus istud Tuo,* MAJORAL ARCHIPRÆSUL AMPLISSIME, *nomine, quod dignitatis, & gloriæ plenum est, honestare, non aliud sane in causa fuit, quam insignium operum Tuorum, probitatis, doctrinæ,*

& integritatis fama, quæ, cum intra vastissima Hispaniarum Regna contineri haud potuerit, per universam Europam usquequaque resonans ad aures quoque meas percrebuit, atque ita animum penetravit, ut TIBI *tamquam veterum Ecclesiæ Patrum imagini pro tenuitate mea plaudere, & aliquod justæ, piæque exultationis perhibere argumentum coactus fuerim. Nec* TU *pro ea, qua præditus modestia es, commoveris: nec concipere alii assentationis suspicionem jure valent, propterea quod priscorum Ecclesiæ Catholicæ Patrum, & præsertim Chrysostomi strenuus æmulator a me prædiceris; si* TE *heroica eorumdem gesta in tui Archiepiscopatus regimine mirifice exprimere invictis rationum momentis demonstravero: sed contra suspiciant infinitam Dei providentiam oportet, quæ in hac seculorum calamitate maxima talem Ecclesiæ Valentinæ præfecerit Archiepiscopum, qualem prima Christianæ Religionis florentissima ætas exoptasset.*

Ut porro hoc, quod propositum a me est, sermone exequar, haudquaquam commemorabo uberrimam illam dicendi facundiam, qua

cum

cum Evangelium Christi e Sacra Cathedra interpretaris, auditorum appetitiones coerces, inflectis animos, & corda ad implenda Divina mandata inflammas, viresque erigis, atque confirmas. Non recensebo sive sapientiam singularem, qua Academiam Complutensem numerosa auditorum frequentia illustrasti: sive effusam in dotandis Virginibus, Viduisque succurrendis liberalitatem; & in sublevanda egenorum penuria caritatem ferventissimam. Labores vero Tuos gravissimos, & Episcopalem sollicitudinem in lustranda Valentina Diœcesi, satis erecta Altaria, & Templa, aut instaurata, aut novis ornamentis, & nitida supellectili illustrata, etiam me silente, testantur, ac seræ posteritati commendant. Quid ergo edisseram, ut susceptam provinciam exornem? Unum in medium promam, quod omnium virtutum specimen perstringit; præstantissimum, atque a seculis inauditum consilium, quo amplum perillustris Valentinæ Civitatis Scenarum Theatrum arti comicæ exercendæ destinatum dirui, soloque æquari incredibili sane fortitudine animi conatus es, atque ope-

re perfecisti. Hoc est grande, praeclarissimumque opus, quod TE, MAJORAL ILLUSTRISSIME, *priscorum Ecclesiae Patrum imitatorem perfectissimum mirum in modum repraesentat. Omnes quippe ad unum cujuscumque seculi Sanctissimi Patres non secus spectacula theatralia insectati sunt, ac vitiorum, scelerumque omnium gymnasium. His porro omnibus praestitit, excelluitque magnus ille, ac celeberrimus Chrysostomus, de quo haec Ecclesiasticae Historiae parens Card.* BARONIUS *scribit*:
„ *At quid tandem effecit praedicans verbum*
„ *opportune, importune? Illud plane magni*
„ *momenti opus, ut spectaculum illud obscoe-*
„ *num* MAJUMA *dictum penitus aboleretur* (a). *Neque hic invicti Patriarchae constitit animus, sed sollicitare Imperatorem Arcadium, ut theatra omnia de medio tolleret: urgere populum, ut a theatris abstineret: histrionum pravitatem manifestare, ut horrorem ingereret, vehementi studio prosecutus est, sicut ipse testatur*: Quid faciam? Ecce quotidie disrumpor, ut a theatris receda-

tis

(a) Ad annum 399.

tis (a). *Votorum tamen ille ſuorum compos evadere minime potuit*. Tu *vero*, *Archipræſul Præſtantiſſime, ipſo Chryſoſtomo, ad hoc quod attinet, felicior, & fortunatior, non modo ab inſigni Tua Civitate theatra penitus exterminaſti, verum ex ipſis etiam profani ædificii ruderibus, & eodem in ſolo peramplam reædificari domum ſumptu maximo effeciſti, pauperum, infirmorumque habitationi conſecratam. Quid in tam heroicis molitionibus ſuſpiciendum magis, admirandumque? Suſcepti conſilii rationem, magnitudinemque illi extollent. Alii maximam auri, & argenti vim in diruendis, excitandiſque fabricis impenſam. Et revera quis iverit inficias, grandia hæc eſſe, atque præclara? Verum non adeo inſueta, & peregrina, ut non alibi quoque occurrant obvia. Quin ad ejuſmodi aggredienda frequenter & mundi plauſus, & propriæ gloriæ amplificandæ inſita ſitis, & populorum acclamationes alliciunt non raro, & impellunt. Quid igitur hic inſolitum, quid heroicum, quid inauditum? Invictum profecto illud, im-*

b *pavi-*

(a) Hom. 44. in Act. Apoſt.

pavidumque pectus, quo gravissima, & difficillima, ne talia auderes, ageresque, obstantia impedimenta, & oppugnationum impetus devicisti. Prævalebat, latiusque manabat opposita corruptela, & in hominum animos summopere dominabatur. Obsistebant consiliis Tuis cum scenicæ voluptatis asseclæ, & rei politicæ curatores, qui ex theatrorum frequentia ditari civitates, augeri commercia, remque pecuniariam amplificari imperitissime arbitrantur: tum leviculi scientiæ mundanæ laureati sophistæ dictitantes, prudentia illa opus esse, quæ plura dissimulat, toleratque mala, ut graviora devitet. Omnes isti turmatim, & veluti facto impetu adversum Te *qua clanculum mussitabant, qua elata voce inclamabant: Decessores Tui probi, ornatique viri consistere Theatra, Tragœdias, Comœdiasque repræsentari, Mimos, & Mimas artem exercere suam permiserunt, & tolerarunt. Quid?* Tu *ne iisdem sanctior?* Tu *prudentior? Numquid* Tu *Elias, numquid* Tu *Petrus, numquid* Tu *justus de Cælo venisti? Conatus isti Tui, aususque ex imprudenti animo, præcipiti delibe-*

ratio-

ratione, & phantastica pietate proficiscuntur. *Quid* Tu *inter tanta rerum discrimina, & adversantes undique mundanorum hominum insidias, clamoresque? Divino quodam perfusus afflatu, & universæ terrenæ rei, atque pereuntis gloriæ proculcator acerrimus, superatis obstaculis, atque prostratis hostibus, strenue opus Dei agressus, incredibili fortitudine executus es, & splendidissimis illustrasti ornamentis: atque ut obloquentium ora penitus obstrueres, illo usus responso es, quod in simili omnino eventu Sanctissimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex* Gelasius *reposuit* (a): *Non quid Decessores mei egerint, non quid ipsi tolerarint; sed quid præstare ipse debeam, spectandum mihi serio est, altiusque commeditandum; quandoquidem non illorum, sed* Mei *regiminis, commissique sollicitudini meæ Gregis*

(a) „ Sed dicis, etiam Christianis temporibus hæc fuisse. Numqoidnam quia sub primis „ Præsulibus Christianæ Religionis ablata non sunt, ideo sub eorum Successoribus tolli minime debuerunt? Me pronuntiare convenit, Christiania ista perniciosa, & funesta indubitanter existere; quid me incusas, si quod professo nomini inimicum est, a consortibus „ professionis Christianæ pronuncio submovendum? Ego certe absolvam conscientiam meam; „ ipsi videant, qui justis admonitionibus obedire neglexerint.... Præterea si de meorum persona præscribendum existimas Prædecessorum, unusquisque nostrorum administrationis suæ „ redditurus est rationem, sicut etiam in publicis dignitatibus fieri pervidetis. Ego negligentiam accusare non audeo Prædecessorum, cum magis credam, fortasse tentasse eos, „ ut hæc pravitas tolleretur, & quasdam extitisse causas, & contrarias voluntates, quæ eorum intentionibus præpedirent, sicut ne nunc quidem vos istos abolere insanis conatibus „ velle perpenditis. (Baron. ad ann. 496. n. 28.)

gis rationem, & *quidem severissimam*, *supremo*, *tremendoque Judici sum redditurus*; quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet. (a)

Hæc vero insolita, *hæc heroica*, *hæc inaudita*, *quæ* TE, *invictissime* MAJORAL, *Chrysostomi*, *Gelasii*, *aliorumque priscorum Ecclesiæ Patrum redivivam imaginem depingunt*, *eoque eminentius* TE *efferunt*, *quo hoc funestissimo tempore rariora esse videmus*. *Ut autem luculentius pateat*, *quam sint excelsa*, *quam prope divina*, *quæ brevi hactenus sum oratione complexus*, *illud est perpendendum*, TE *apprime intellexisse*, *cum theatrum demolitus es*, *Veneris sacrarium*, *Dæmonum receptacula*, *impudicitiæ consistorium*, *profligatæ verecundiæ lupanar*, *turpitudinis* & *obscœnitatis magisterium*, *libidinis gymnasium exterminasse*, *ut sacri cujuscumque seculi Scriptores uno ore testantur*. *Callebas siquidem non in furta*, *non in adulteria*, *non in perjuria*, *non in fornicationes*, *non in blasphemias tot sermones*, *tot homilias*, *tot libros*, *quot in theatralia spe-*

ctacu-

(a) Sapientiæ cap. 6.

ctacula, & infamem Histrionum artem ediderunt Sanctissimi Patres. Quorsum tandem ista? Quod cetera omnia privata crimina unam, aut alteram virtutem lædunt, atque in ipso delinquente gradum sistunt, ut iidem ipsi Patres, & imprimis Chrysostomus ajunt. At vero spectacula theatralia castra Diaboli, Mundi, & Carnis sunt, ubi Mimi, & Mimæ, accepto stipendio, bellum generale universo Christi Evangelio intentant: virtutes omnes, Modestiam, Fortitudinem, Verecundiam, Humilitatem, Pudorem, Castitatem adoriuntur, & labefactant, artemque easdem corrumpendi vaferrime edocent, & persuadent. Contra opposita vitia, luxum, fastum, superbiam, ambitionem, procacitatem, lenocinium, fraudes, libidinem miris laudibus extollunt, & ad eadem amplectenda spectatorum animos illiciunt, urgent, & vias, quibus illuc pervenire spectatores queant, totis viribus patefaciunt. Atque ut in his certaminibus victoriam assequantur, non arti, non industriæ, non labori, non præstigiis, dolisque parcunt. Tu *autem theatri demolitione, & ad pauperum*

sola-

solamen erecta domo, patrandæ, docendæque nequitiæ artem sustulisti, & excolendarum virtutum, & Sanctitatis templum reserasti.

Magna hæc omnia sunt, atque præstantia, at prodesse diu non possunt, nisi doctrinarum, opinionumque portenta, quæ seducentis benignitatis larva tecta, & scenicam voluptatem, & chorearum illecebras, & ludorum corruptelam, & usurarum immanitatem, & promiscuam hominum, & matronarum conversationem magnopere fovent, & Sacramentorum frequentia alunt, de medio auferantur. Olim Fidei capita: Pater major me est (a): Hoc est Corpus Meum (b) *in discrimen ab Hæterodoxis adducta fuerunt. Ætate autem nostra intra Ecclesiæ sinum a nonnullis Catholicis benignioris Ethices assertoribus sanctiora morum præcepta*: Facite ergo fructus dignos poenitentiæ (c): Intrate per angustam portam; quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam (d): Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus (e): Regnum Cœlorum vim patitur (f): Vigila-

(a) Joan. 14. (b) Matt. 26. (c) Matt. 3. (d) Matt. 7. (e) Matt. 10. (f) Matt. 11.

gilate omni tempore orantes (a) : Qui ſunt Chriſti , carnem ſuam crucifixerunt (b) : Mutuum date nihil inde ſperantes (c) : Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio &c. (d): Ne reſpicias mulierem multivolam; cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis, nec audias illam... averte faciem tuam a muliere compta (e) : Si oculus tuus... ſi manus tua ſcandalizat te, erue, abſcinde, & proijce abs te (f). *Hæc, inquam, potiſſima Chriſtianæ vitæ mandata inanium diſtinctiuncularum involucro, & commentis ineptiſſimis deludunt, & profligant. Perhorreſcunt Catholici omnes prioris generis hæreſes, quæ vel per cuniculos Fidei myſteria lædunt; plures autem nihili hæreſes pendunt, quæ Divinis morum legibus inſidias ſtruunt, cladeſque inferunt extremas: quaſi vero malæ hæ quoque, ac pernicioſæ non eſſent, cum omnium ſit conſtans, firmaque ſententia, hæreſes adverſus credenda dogmata a morum hæreſibus profectas ſemper fuiſſe. Unde autem tantæ peſtis intimis adfixæ viſceribus repetendum remedium? Ab* *Epi-*

(a) Luc. 21. (b) 1. Corinth. 7. (c) Luc. 6. (d) Joel. 42. (e) Eccl. 9. (f) Matt. 5

Episcoporum, quos speculatores, & moderatores Ecclesiæ suæ Deus constituit, studio, vigilantia, & fortitudine. In eliminanda arte comica antiquorum Patrum vestigiis institisti. Ut vero corruptam Ethicem extermines, non prisci Patres modo, & exteri, sed recentes quoque Patrii, & domestici Episcopi imitandi præsto adsunt. Istorum autem una vox est, Christianæ sanctitatis redintegrationem ab illis cum primis pendere, qui pro Tribunali sedentes solvendi, ligandique potestatem habent. Unum Tibi præ cæteris ob oculos pono S. Thomam de Villanova decessorem Tuum, qui ex istac Valentina cathedra sanctitatis, & doctrinæ splendore ab se decorata hanc veram æque, ac tremendam pronunciavit sententiam: Quid Ecclesiam Domini hodie perdit, nisi Confessariorum, & Pastorum blandiens adulatio, deliniens, demulcensque assentatio? (a). *Innumeros alios præclarissimæ Gentis Tuæ Hispanæ, quam si nulli Europæ Nationi secundam, sive ingeniorum sublimitas, sive morum sanctitas spectetur, dicam, minus æquo forte*

(a) Fer. 6. post 4. Dom. Quadrag.

forte dixero, celeberrimos Paſtores, Theologoſque habes, quos Tuis ſacræ pœnitentiæ Miniſtris ſequendos præſcribas. Inter Paſtores refulgent Archiepiſcopi illi, & Epiſcopi novem, qui tercentenas, & amplius falſas, erroneaſque propoſitiones ex mollioris Caſuiſtæ operibus decerptas Romanæ Sedi proſcribendas obtulere. Theologos vero inter eminent Ribera, Mariana, Elizalde, Gonzales, Camargo, Munieſſa, omnes præſtantiſſimi Jeſuitæ, qui, ut Evangelicam doctrinam a corrupta Ethice vindicarent, non leves adverſitatum fluctus paſſi ſunt. Horum ego doctrina, & conſtantia me profeciſſe fateor tum in profligando novo opinandi modo, tum in Theologia Chriſtiana *exornanda, quam diligentiſſimi cenſores ad ſeveram longo temporis intervallo exegere criſim, & vel ipſis apicibus lente, faſtidioſeque cribratis, ne unam quidem, aut æquo rigidiorem, aut plus juſto laxiorem, Divino afflante numine, offenderunt ſententiam. Idque exploratum, compertumque patet ex declaratione a Sapientiſſimo* Pontifice Benedicto XIV. *dictata, & in ultimi Tomi fronte*

præmissa, qua non minus, saneque sincerius, quam alii, glorior, atque exulto. Duos alios Hispanos in transcursu satis sit indicare. Alterum, Eminentissimum Cardinalem De Aguirre *inclyti Benedictini Ordinis, Sacri Collegii. Hispanæque Gentis decus, & ornamentum, qui in labefactando, profligandoque novo corruptæ ethices systemate nemini palmam cedit, ut constare ex subjectis verbis valet.* (a) *Alterum, Illustrissimum* Franciscum Perez De Prado, & Cuesta *Episcopum Terulensem, & generalem Hispaniarum Fidei Quæsitorem, morum & doctrinæ integritate insignem, qui in suo doctissimo opere inscripto :* Defensio Canonica *ab ipsò Summo Pontifice* BENEDICTO XIV. *multis præconiis commendato, validissimis argumentis cum ab auctoritate, tum a ratione accersitis Theatralem corruptelam profligavit* (b). *Quid, quod non Theologi modo, verum Civitates integræ etiam Hispanæ, præsertim Cordubensis, Pampilo-*

(a) „ Insuper modo e prælo prodibit liber R. P. Generalis Tyrsi, quem fere omnes „ avide expectant, iis exceptis, quibus monstrum illud Probabilismi placet, & jam diu al„ te insedit potius cordi, quam menti. (Inter opera posthuma P. Joa. Mabillon, & P. Theod. Ruinart tom. 1. pag. 427.)

(b) Defensa Canonica De la Potestad Decretoria &c. lege a pag. 535.

pilonensis, aliæque sanioris doctrinæ monumenta perhibuere, cum aut theatra penitus diruerunt, aut Comœdiarum aspectum sibi, lege sancita, interdixere. Quod in leve obsequii mei erga Hispanos Theologos, Præsulesque argumentum, universæque Hispanæ Gentis splendorem, & laudem dictum esto.

Hæc aliquantulum animos recreant, eriguntque. Cæterum tali seculo vivimus, in quo eo calamitatum Christianæ Religionis res devenit, ut nec mala jam pati, nec remedia valeamus. Ex corruptæ doctrinæ, morumque contagione erupit tandem non schisma, non hæresis aliqua, ut olim, sed ipsum impietatis monstrum, quod erecta fronte veluti ovans, ac triumphans universam aggreditur religionem tanta audacia, & tanta fidei Catholicæ strage, ut habere locum videatur formidandum, tremendumque Christi Vaticinium: Verumtamen Filius Hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra? (a) *Et ad ultimum omnium malorum cumulum illud accedit, quod inter ipsas impietatis flammas a quatuor Tem-*

(a) Luc. cap. 8.

pli Domini angulis ardentes, animasque devorantes, emittere vocis sonitum, & libere inclamare non liceat. Si adversus populorum scelera invehimur, nemo reclamat: at si molliorem medendi artem, quæ morbos linit, & fovet, carpimus; si, ubi sit morbi sedes, & vulnerum radix, patefiat; si Auctores, qui Divinæ medicinæ applicandæ rationem pervertunt, manifestentur; si clamamus omnium malorum, quibus obruimur, fontem esse Evangelicæ morum doctrinæ corruptionem; si denique immaculatissimam Christianam Ethicem, qua Christus Dominus homines Sanctos effecit, promovere, ut oportet, satagimus, continuo invidentia, & odio percitos, superbiæ, & ambitionis æstu exagitatos nos traducunt viri quidam benigni, teterrimamque Bajanismi, Jansenismi, & Rigorismi notam inurere nobis pro religione habent, ac si ætate nostra nimiæ severitatis, non pestiferæ mollitiei extremum sæviret in genus humanum, Populique jejuniorum, pœnitentiarum, ciliciorum, vigiliarumque nimia austeritate pressi, & excarnificati languerent.

Hec

Hæc omnia idcirco obiter ob oculos revocavi, ut Tu, *qui in Domo Dei Judex, & Defensor sedes inter tot procellarum discrimina cœlesti armatura indutus murum æneum, & adamantinum adversus eos, qui Sacrum Depositum Vigilantiæ Tuæ commissum arrodere, legesque Sanctissimas blandiloquentia laxare, & perniciosa benignitate subvertere haudquaquam prætermittunt, strenue* Te *opponas, atque ad majora iis, quæ jam impavide præstitisti, audenda animum erigas, succendasque. Si Majores nostri viri fortissimi, ut credenda dogmata in furentium Ethnicorum conspectu propugnarent, effundere sanguinem, & immanissimam perferre lanienam non reformidarunt: adeone pavidi, imbecillesque futuri nos erimus, ut vel ob timorem omittendæ, vel ob acquirendæ fugacis gloriolæ spem sanæ agendorum doctrinæ apertam, validamque defensionem vilissime derelinquamus?* Oh Fides, Fides! ubi es Fides? *Clamat Augustinus. Perge porro* Tu, *qui tot Christianæ fortitudinis argumenta jam perhibuisti. Et quoniam ab invecta Christiana Fide nulla*

in florentissima Hispaniarum Regna hæresis inferre pedem (quod inclytæ Gentis Tuæ privilegium est sane splendidissimum) hactenus potuit; ne in posterum id eveniat, serio, vigilanterque more tuo satagito. Hoc autem perficies, si intaminata moralis Evangelicæ sanctitas, & administrandæ sacramentalis pœnitentiæ disciplina a Sanctis Ecclesiæ Patribus servata, integra consistat, floreatque.

Reliquum nunc est, ANDREA MAJORAL ARCHIPRÆSUL AMPLISSIME, *ut opus istud, quod non tam Nomini Tuo, quam Tuæ magnanimitati, vigilantiæ, & fortitudini prope divinæ inscribo, æqui bonique facias. Prælo idem subjeci, hortante* BENEDICTO XIV. *Pontifice Maximo, Optimoque, & Sanioris doctrinæ assertore, & vindice præclarissimo. Quare nullus dubito, quin hoc præsertim ex capite tamquam gratissimum munus, & obsequii erga* TE *mei argumentum sis pro Tua humanitate illud suscepturus. Doctrina in eodem exposita, nisi me omnia fallunt, Evangelica est, atque adeo cum sit inimica carni, & sanguini, mundanorum hominum fremitus, censuras, & convi-*

cia

cia in ſe concitabit. *Jure igitur illam, non me, qui cum nihil ſim, nihil pertimeſco* (ſi conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum, ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo) *Tuo validiſſimo Patrocinio commendo, atque invictæ defenſioni Tuæ demiſſiſſime ſubmitto*. *Vale*.

Timens

TImens avis inanem ſonum cadit in retia: ſic homines timentes inſultatorum verba vana, & inania, & erubeſcentes convitiis ſuperfluis cadunt in laqueos venantium, & captivantur a Diabolo... Sunt multi male viventes Chriſtiani; inter quos qui voluerit bene vivere, & inter ebrios ſobrius eſſe, & inter fornicarios caſtus eſſe ... Et inter Spectatores NUGACIUM THEATRORUM noluerit ire niſi ad Eccleſiam, patitur inſultatores ipſos Chriſtianos, & patitur verba aſpera: & dicunt Magnus tu, juſtus: tu es Elias, tu es Petrus, de Cœlo veniſti. Inſultant: quocumque ſe verterit, audit hinc, atque inde verbum aſperum. Quod ſi timet, & recedit a via Chriſti, cadit in laqueos venantium... Quando audit verba aſpera, unde ſibi habet facere ſolatium, ut non curet verba aſpera, nec recedat a via, & intret per januam? Dicat. Qualia verba audio, ſervus, peccator? Dominus meus audivit: *Dæmonium habes* ... Non opus erat ut Dominus hoc audiret ſed te monuit adverſus verba aſpera, ne incidas in laqueos venantium.

S. AUGUSTINUS Ser. 1. in Pſal. XC.

PRÆ-

PRÆFATIO.

SPectaculorum abusus, quo nihil Evangelicæ Sanctitati perniciosius, olim in quibusdam dumtaxat primoribus Europæ Civitatibus permissus serpebat: at non longo temporis intervallo veluti dira pestis, adeo latas egit, amplificavitque radices, ut vix aliqua jam, saltem in Italia, Civitatula sit, quæ Theatra erecta non habeat, ceu collegia ad erudiendam in rei amatoriæ arte juventutem, & veluti nundinarum Emporia, quo undique populi convenientes, marsupia evacuent sua, augeantque Incolarum divitias. Primum eventu non caruit, sed præter vota etiam successit. Nam juvenum, quin & provectorum mores jam ad extremum effeminati sunt, & dissoluti. Alterum adversa fortuna cecidit: siquidem divitiarum, redituumque augendorum loco, penuriam, & pauperiem Comœdorum aureæ nimium conductiones invexere: Idque solum tot inter mala, boni evenit, ut præ extrema inopia peragi amplius alicubi spectacula nequeant. Silent enim vel ipso bacchanaliorum tempore Theatra in non paucis Civitatibus, & ampla Musarum, Scenarumque templa, aranearum, & scorpionum facta receptacula sunt. Mirum certe in modum plures in Civitates quadrat, quæ Salvianus scribit *lib. 6. de Provid.* inquiens: *Considerandum ergo utrumque est, idest, quid sit, quod adhuc loca ipsa, ac diversoria ludicrorum sint, ludicra autem esse cessaverint: loca enim, & habitacula turpitudinum idcirco adhuc sunt, quia*

illic impura omnia prius acta sunt : nunc autem ludicra ipsa ideo non aguntur, quia agi jam præ miseria temporis, atque egestate non possunt. Et ideo, quod prius actum est, vitiositatis fuit, quod nunc agitur, necessitatis .... Quod non ubique, quæ acta sunt, agantur, miseriæ est beneficium, non disciplinæ. Sed o tempora! o mores! Portenta, & monstra, quæ Salvianus non vidit, nos cogimur videre. Spectacula, quæ in publicis dumtaxat Civitatum Theatris olim, nunc vel ipsis in Cœnobiis quibusdam peraguntur. Vulgi quippe opinionibus in errorem vel ipsi Sapientes rapiuntur. Ipsæ personæ Sacris addictæ, Clerici, & Presbyteri, & etiam Claustralium aliqui non solum Theatra publica adire, Comœdiis interesse sibi minime religioni vertunt: sed illorum ipsorum non pauci comoedos agunt, & spectacula in propriis Monasteriis referunt. Hac namque via Cœnobitæ isti comœdiarum repræsentatione, levi incommodo, paucisque expensis, oblectantur omnes. Pravam corruptelam lugentes Viri Dei sapientia, & probitate præstantes, cum de eadem sermo occurreret, suaserunt, & calcaria addidere, ut dissertationem contra eamdem adornarem. Abusus occultus si fuisset, eum silentio litassem: at publicus quibusdam in locis cum sit, sapientum consiliis auscultandum duxi. Initio decreveram paucis rem absolvere, eaque solummodo in medium afferre, quæ directe cœnobitica spectacula respiciunt. Sed, serio re expensa, altius controversiam repetere coactus fui, & in duas dissertationes argumentum tribuere.

II. Non me fugit, quosdam dicturos vanum, atque inutilem esse laborem nostrum. Quoniam Comœdiarum, Theatrorumque oblectamenta nec Civiles, nec Canonicæ leges, nec Patrum, nec Theologorum, nec Concionato-

natorum validæ, vehementesque declamationes auferre de Christianorum medio potuerunt unquam. Quid ergo aerem verberamus, operamque ludimus, Theatra & Spectacula damnantes? Aut enim Christiani probi sunt, & bene morati: Et isti tuo libro non indigent. Aut Christiani mundani sunt, & Theatris addicti, & his liber iste superfluus omnino est. Qui sic ratiocinantur, ignorant, Ecclesiam agrum esse tritico, atque zizaniis satum; ignorant Servatoris nostri mandatum, *Sinite utraque crescere, ne simul eradicetis & triticum*. *Matth.* XIII. *v.* 29. Ideone adversus scelera, criminumque pericula inclamandum nobis non est, quod scelera, & flagitia penitus eliminari nequeant? Silere ergo Christus, silere Apostoli, silere sancti viri omnes debuissent: quod quam sit absurdum, nemo est, qui non videat. Fuerunt, atque impostерum, quandiu durabit hominis natura originalis culpæ labe inquinata, erunt peccata. Proptereane vanæ, irritæque adhortationes nostræ, quibus electos Dei homines, peccatoresque a culpis, atque a pereundi periculo subducere nitimur? Quin illud scire nos convenit, ob electorum salutem, suæque divinæ Majestatis gloriam permittere Deum delicta; pluraque Ecclesiam tolerare, ut majora declinet incommoda. Multa in hanc rem Augustinus scribit *Epist.* XLIII. ad Glorium, & Eleusium, olim *Epist.* CLXI. *Tolerat Aaron multitudinem Idolum exigentem, & fabricantem, & adorantem. Tolerat Moyses adversus Deum tot millia murmurantia, & toties offendentia Sanctum nomen ejus. Tolerat David Saulem persequentem, sceleratis moribus Cælestia deserentem, magicis artibus inferna quærentem, occisum vindicat, Christum etiam Domini propter Sacramentum venerandæ unctionis appellat. Tolerat Samuel nefandos filios Heli, perversosque*

filios suos, quos populus quia tolerare noluit, divina veritate accusatus, divina severitate correptus est. Tolerat denique ipsum populum superbum, contemptorem Dei. Tolerat Esaias, in quos tam multa crimina jaculatur.... Tolerat Hieremias, a quibus tanta perpetitur. Tolerat Zacharias Pharisæos, & Scribas.... Tolerat ipse Dominus Judam, Diabolum, furem, & venditorem suum.

III. Tolerat itaque Ecclesia vitia, abusus, illecebras, & oblectamenta, quæ improbat, & execratur. Non ob id tamen eximit Ministros suos ab onere inclamandi, invehendique contra mala, quæ invita, & deflens permittit, & patitur. Ut enim Patres omnes, & potissimum Chrysostomus docent, Theologi, divinique verbi ministri partes officii sui implere debent: Fructus vero, ac faustus Ministerii eventus Deo soli relinquendus est, ut Deus ipse perspicue Ezech. cap. 33. jubet: *Si me dicente ad impium: impie morte morieris: non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit conversus a via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porro tu animam tuam liberasti*. A medio, & amplius seculo, nullus in Italia, quatenus mihi constat, scriptor prodiit, qui ex instituto adversus Theatrorum abusum calamum acuerit. Contra strenui Comœdiarum, & Tragœdiarum propugnatores plures in istarum commendationem evulgarunt libellos. Quamobrem non mirum, si perniciosissima corruptela adeo altas egerit radices, lateque manaverit, eamque honestatis, & innocentis solatii larvam induerit, ut ipsi Deo sacrati viri excandescant, dum condemnari hodierna Theatra inaudiunt. Verum mussitent, obmurmurent, garriant

arriant illi: interim ego Divinæ Scripturæ, & SS. Parum vestigiis insistens, Monitum saluberrimum S. Caroli Borromæi executioni demandare constitui. *Spectacula* (inquit S. Archiepiscopus Act. 2. p. in Syn. Diæ. n. 1572.) *ludos, ludicrasque res id generis, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt, disciplinæque Christianæ adversantur, Concionator perpetuo detestabitur, exsecrabitur, demonstrabit incommoda, publicasque ærumnas inde in populum Christianum dimanare. In quam sententiam populum confirmabit argumentis, quæ gravissimi viri Tertullianus, Cyprianus Martyr, Salvianus, & Chrysostomus afferunt, in eoque argumenti genere nullum aliud omittet, quo tanta corruptela radicitus extirpetur.* En perpetuam Ecclesiæ traditionem adversus Theatricas voluptates. Quid ad hæc reponent hodierni Crituli, quos garrire non pudet, frustra a nobis allegari antiquos Patres contra ætatis nostræ Theatra? quoniam Sancti illi Patres detestati sunt Theatra obscœna, & turpia, quæ suo tempore obtinebant, secus quæ hodie repræsentantur. Ita ne vero? Perperam ergo S. Carolus, perperam cæteri omnes ultimæ ætatis Sanctissimi viri in medium adducunt Tertullianum, Cyprianum, Chrysostomum, Salvianum, ut evincant, Theatra nostra interdicta & noxia Christianis esse.

IV. Admirantur, & obstupescunt viri Dei, catholicam Religionem tempestate nostra in dies decrescere, & intra angustiores coerceri fines: contra impietatem audacissime vultum erigere, liberius procedere, suaque in dies amplificare confinia. Verum cessat admirationis ratio, si principia, unde hæc manant, consideremus. Duobus vertitur cardinibus Religio Christiana, credendis nempe, agendisque, quæ tam intimo sociantur fœdere, ut disjuncta vivere longo temporis intervallo difficile queant.

queant. Sublimem Trinitatis, Incarnationis, Dominicæ passionis, aliorumque dogmatum altitudinem æmulatur immaculata Evangelicæ moralis sanctitas. Refulget in mente tanquam in sede sua articulorum Fides: at lactatur, adolescit, & nutritur pio voluntatis affectu, morumque integritate. Istiusmodi amoris castitas adeo pura, & intaminata est, ut vel ipsas deliberatas cogitationes, nedum delectationes execretur. Hominum vero concupiscentia ad generis humani propagationem a Deo insita ob peccatum originale adeo perturbata, & effrænata evasit, ut rationis excusso fræno, ad voluptatem & libidinem vehementi abripiatur impetu. Quamobrem lex Christi, quæ castitatem aut virginalem, aut conjugalem illibatam imperat custodiendam, duo adhibenda præsidia jubet. Alterum spectat jejunia, preces, eleemosynas, aliaque pœnitentiæ opera, quibus intus indomitæ appetitionis vires franguntur, & cohibentur: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu,* inquit Deus *per Joelem cap.* 3. & Paulus subdit: *qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*. Tandem Christus ipse: *qui vult*, inquit, *venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie*. Alterum extrinsecus luxuriæ incitamenta removet, pompas nempe, luxum, spectacula, theatra, comœdias, familiaremque cum mulieribus societatem: *Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam; propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia, quasi ignis exardescit. Speciem mulieris multi admirati reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere ne sedeas omnino*, inquit Ecclesiasticus cap. 9. & rursus cap. 42. *In medio mulierum noli commorari; de vestimentis enim pro-*

cedit

cedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens, nempe blanditiis demulcens. Concluditque *cap. 3. qui amat periculum, in illo peribit*. Hæc documenta passim obvia sunt in Scripturis sanctis.

V. Mente nunc a præjudiciis vacua expendat quisque plurium Catholicorum consuetudinem, & mores. Continuo ac editi in lucem sunt Christianorum plures, professionem in baptismate emissam renuntiandi Satanæ, ejusque pompis, violare, atque ipsa virtutum semina extinguere perdiscunt. Quam morum pestem vel ipse ethnicus Cicero lib. 3. Tuscul. deplorabat: *Quod si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam intueri, & perspicere, eademque optima duce cursum vitæ conficere possemus, haud erat sane, quod quisquam rationem, ac doctrinam requireret. Nunc parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura promoveret. Nunc autem simul atque editi in lucem, & suscepti sumus, in omni continuo pravitate, & in summa opinionum perversitate versamur, ut pene cum lacte nutricis errorem suxisse videamur. Quum vero parentibus redditi; idest magistris traditi sumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat. Accedunt etiam poetæ, qui cum magnam speciem doctrinæ, sapientiæque præ se tulerint, audiuntur, leguntur, ediscuntur, & inhærescunt penitus in mentibus. Quum vero accedit eodem, quasi maximus quidam magister populus, atque omnis undique ad vitia consentiens multitudo, tum plane inficimur opinionum varietate, a naturaque desciscimus, ut nobis optimam naturam invi-*

invidisse videantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præstantius honoribus, imperiis, populari gloria judicaverunt. Ad quam fertur optimus quisque: veramque illam honestatem expetens, quam una natura maxime inquirit, in summa inanitate versatur, consectaturque nullam eminentem effigiem virtutis, sed adumbratam imaginem gloriæ .... Qua cæcitate homines, cum quædam etiam præclara cuperent, eaque nescirent nec ubi, nec qualia essent, funditus alii everterunt suas civitates, alii ipsi occiderunt. Atque hi quidem optima petentes non tam voluntate, quam cursus errore falluntur.

VI. Si vel ipse Tullius tam pravas detestatur corruptelas in cultoribus dæmonum, quanto magis horrenda hæc erunt in Catholicæ Religionis professione? Nonne pueri ipsi, puellæque Catholicæ, antequam discernere bonum inter,& malum sciant, luxus,ambitionis, fastus, & mundanæ vanitatis imaginibus replentur? Nonne ipsorum parentum, domesticorum, sociorumque pompis, conviviis,ceterisque illecebris ad ea,quæ mundi sunt, instruuntur, & roborantur? Hoc venefico educationis lacte nutriti, & pasti, cum adoleverint, tum mares, & feminæ una diu, noctuque conversantur, ludis, comœdiis, saltationibus sedulam navant operam. His extimis flabellis accenditur internus concupiscentiæ ignis, & augetur. Ferculis exquisita arte conditis carnem alunt, saginantque, & ultro, citroque mutuam irritant libidinem. Feminæ vestium splendore, peregrinis pomparum formis, vaferrimis sexus artibus, & tumentium mamillarum illiciis homines fascinant, inquit Hieronymus *lib. 2. epistola de vitando suspecto contubernio. Quid tu facies puella sani corporis, delicata, pinguis, rubens, æstuans inter carnes, inter vina, & balnea, juxta maritos, juxta* ado-

adolescentulos, quæ etsi rogata non feceris, tamen formæ putes testimonium, si rogeris. Libidinosa mens ardentius honesta persequitur, & quod non licet, dulcius suspicatur. Vestis ipsa vilis, & pulla animi tacentis indicium est, si per terram, ut altior videaris, trahatur, si de industria dissuta sit, ut aliquid intus appareat, operiatque, quod fœdum est, & aperiat, quod formosum. Caliga quoque ambulantis nigella, ac nitens stridore ad se juvenes vocat. Papillæ fasciolis comprimuntur, & crispanti cingulo angustius pectus arctatur. Capilli vel in frontem, vel in aures defluunt. Palliolum interdum cadit, ut candidos nudet humeros, & quasi videri noluerit, celat festina, quod volens detraxerat. His præstigiis adeo effeminantur homines, ut vilia illos dixeris mancipia muliercularum. His ad nutum inserviunt, genua flectunt, brachia sustentant, et fascinatos, dementatosque se præferunt. *Dabit tibi* (*subdit loc. cit. Hieronym.*) *barbatulus quilibet manum, sustentabit lassam, & pressis digitis, aut tentabitur, aut tentabit... Loquetur nutibus, & quidquid metuit dicere, significabit affectu.... Ipsum jactent assidere lectulo, obstetrices adhibere languenti, portare matulam, calefacere lintea, plicare fasciolas..... Nec mireris si ancillæ & servuli de vobis ista confingunt... Aperi quæso aures tuas, & clamorem totius civitatis exaudi. Jam perdidistis vestra vocabula, & mutuo ex vobis cognomina suscepistis. Tu illius diceris, & ille tuus.* Quid, quod quasi paucæ essent ejusmodi voluptatis illecebræ, ad theatra comœdiasque una conveniunt, ut cantus suavitate, & sonitus modulatione, & vivida psaltriarum, & comœdorum, qui impudicitiæ artem repræsentant, lenociniis vehementius accendantur ad venerem. Istiusmodi hominum, qui amasiunculis matronulis adhærescunt, vilissimam servi-

tutem graphice deſcribit *Paradox. cap.* 2. Cicero, inquiens. *An ille mihi liber, cui mulier imperat? Cui leges imponit, præſcribit, jubet, vetat, quod videtur? Qui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet? Poſcit? dandum eſt. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? extimeſcendum. Ego vero iſtum non modo ſervum, ſed nequiſſimum ſervum, etiamſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto.*

VII. Numquid tot inter ſcopulos illibatum florebit caſtitatis lilium, ſermo pudicus erit, & modeſtus, ſcurrilitate, & turpiloquio pulſis? Numquid caſti oculi, numquid mens a pravis cogitationibus vacua, & voluntas a delectationis conſenſu immunis? *Inter has tantas illecebras voluptatum* (ait loc. cit. Hieronymus) *etiam ferreas mentes libido domat.* Et paulo ante: *quis unquam mortalium juxta viperam ſecuros ſomnos capit? quæ etſi non percutiat, certe ſollicitat. Securius eſt perire non poſſe, quam juxta periculum non periiſſe.* Et profecto ſi haec, quae recenſui, non ſunt libidinis flabella, & veneris gymnaſia, quaenam erunt? Aut nulla in mundo ſunt inquinandæ caſtitatis pericula, aut quæ narravi, ſunt graviſſima. Primum adverſatur Scripturis ſanctis; verum itaque ſecundum. Aut Religioni ergo Catholicæ renuntiandum, quæ illa ipſa lege, qua caſtitatem ſervandam imponit, præfatas caſtitatis ſyrtes declinandas præcipit, aut ab ejuſmodi periculis cavendum.

VIII. Ne quid autem per exaggerationem dictum appareat, cedo: Modeſtior ne veſtitus, & inceſſus? Moderatiores ne pompæ, luxus, vanitates in matronulis Catholicis ætatis noſtræ, ac in feminis ethnicis? Numquid plus temporis impendunt Turcæ, Indi, & cujuſque ſectæ homines in ludis, in feminarum famulatu, in ſpectaculis,

comœ-

comœdiis, oblectamentis, quam Catholici illi, qui hodiernæ mulierum conversationi, & comœdiis operam navant? Nunquid illi selectioribus epulis, lautioribus conviviis concupiscentiam provocant, atque isti? Quid ergo in professione Baptismatis repudiarunt Catholici? Si istæ non sunt Mundi, & Diaboli pompæ, quænam erunt? Perge porro. Quænam sunt Diaboli pompæ in Baptismate ejuratæ; nisi sint spectacula, comœdiæ, luxus, fastus, promiscuæ hodiernæ conversationes? Edisserant: si loco hujusce professionis: *abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis ejus*: hanc contrariam edidissent: *Spondeo Satanæ, ejusdem vanitatibus, fastui, & spectaculis sedulam daturum operam*, insanire ne liberius possent, ac insaniunt mares, & feminæ una convivantes, conversantes, & theatris assidentes? Nunquam libidinis incitamenta impotentius publicum subierunt aspectum: ergo nunquam libidinis lues latius manavit. Consectarium hoc ineluctabile est. Rariores nunc concubinatus, & scorta publica imminuta sunt, quia cultior explendæ veneris adinventa est ars, ignominia, & horrore rejectis. Flagitia olim suum prodebant horrorem. Concubinarii, homicidæ, aliique scelesti homines exulabant ab altaribus. Seculo nostro lux, & tenebræ, vitia & virtutes, bonum & malum fœdus inierunt, & virtutis larvam ipsa scelera induere; quod est malorum extremum. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras*. Isaias. 5. Quae omnia consequuntur animi stupor, mentis cæcitas, voluntatis obstinatio incredulitas, & impietas. Delevit olim Deus humanum genus, praesertim ob carnis scelera, aquarum diluvio. Inundant tempore nostro impietatis torrentes sensibus leviores, sed animæ funestiores. Miramur, dum plebejos homines vitis vino

ebrios dextrorſum, & ſiniſtrorſum inambulantes ſpectamus. Nihil vero obſtupeſcimus, cum nobiliores viros ad majora natos proſtitutionis vino ingurgitatos, ad mulierculարum latera adhæreſcentes, earumque & brachia, & veſtes ſuſtinentes per vicos, et plateas conſpicimus. Ipſi Turcæ, et Indi in admirationem, talia dum vident, aguntur. Et quod omnem ſuperat fidem, tam matronulae, quam earundem amatores nullo ſe tangi venereo affectu effutire non erubeſcunt. Sed audiant (et confundantur) S. Baſilium, qui de *Conſt. Monach. cap.* 4. inter aut pecora, aut temulentos illos reiicit, inquiens. *Si quiſpiam dicet, quod plerumque cum mulieribus colloqui, & converſari nihil afferat periculi, is vel non eſt particeps virtutis maſculæ, & eſt ADMIRABILISSIMUM QUODDAM PECUS, inter utramque naturam velut medius conſtitutus: vel ſi particeps illius eſt, immerſus eſt affectionibus, ut periculum ne ſentiat ad exemplum temulentorum, & phreneticorum, qui licet graviſſima patiantur, tamen extra paſſiones ſe conſtitutos eſſe putant.*

IX Graviſſima ſane haec ſunt, ſed parva evadunt, ſi cum iis, quae ſequuntur, conferamus. Quandoquidem non modo Catholici plurimi praefata agunt: verum etiam Theologi, Clerici reperiuntur non pauci, qui eadem probant, confirmant, propugnant. Damnant utique omnes fornicationem, adulterium, mollitiem, atque vel ipſos impudicos aſpectus, nedum venereas delectationes. At theatra adire, comoedias frequentare, marium, feminarumque converſationem fovere, choreas ducere, ludis vacare, peregrinas pomparum formas inducere, & cetera temporis noſtri oblectamenta, ut licita permittunt: Chriſtianos, qui talia ex inſtituto peragunt, ad ſacra altaria admittunt, eoſdem ſacroſancto Chriſti corpore refi-

reficiunt, atque beatos praedicant. Et quod omnem superat fidem, ovantes inclamant: *aureum seculum nostrum* esse, quod nunquam tanta obtinuerit Sacramentorum frequentia, nunquam tantus populorum ad Ecclesias concursus. Nec est, quod opponas, nunquam in Christiana Religione tanta Ecclesiarum profanatio, nunquam Christi Sacramenta tam sacrilega administratione polluta, & proculcata, quoniam reponunt nonnulli amœnioris Theologiae blandiloqui professores, Christianos Sacramentorum frequentiae assuetos, dum ad senectutem vergunt, defervescente concupiscentia, reformaturos esse mores suos, & bene paratos tandem ad Sacramenta accessuros. Belle, & venuste! Sacrilegiis, flagitiisque animam nutriant, quoad vires stant, seseque in libidinis luto veluti sues revolvant, quia cani & senes evadent candidi, & immaculati. Mundo, & diabolo usque dum natura viget, inserviant. Depontani, & silicernio proximi heroica sanctitatis facinora edent.

X. Non advertunt, aut animadvertere nolunt ejusmodi dulcioris doctrinæ assertores, se prima Evangelicæ legis fundamenta suffodere, & commentitiam Religionem politica, seu carnali prudentia partam invehere, & mundum cum Evangelio intimo componere fœdere, quæ est chimera chimerarum. Quæ enim conventio Christi cum Belial? Catholica Religio, ut dixi, qua lege imperat animi corporisque castitatem, eadem jubet, ut libidinis irritamenta, qualia sunt mulierum familiaritas, comœdiarum frequentia, inanium pomparum usus, gulæ, & ventris saturitas, devitentur. Venter enim, & genitalia, inquit Augustinus, sibi vicina sunt, & pro ordine membrorum, ordo quoque vitiorum existit. Si a praefatis Theologis inquiras, peccatum gravene sit, theatra adi-

adire, comoedias frequentare, viros & mulieres conversari, ludis vacare, otio diffluere, & haec omnia simul pro more habere? Pernegant. Quin ad Sacra Christi admittunt, qui haec frequentant. Si dicamus, non modo vitanda exteriora luxuriæ pericula, & occasiones, verum etiam Christianis jejuniis, quæ nec exquisitas epulas, neque Indicas matutinas sorbitiunculas excipiunt, et poenitentiae severitate coercendam esse concupiscentiam, et carnis rebellionem deprimendam, continuo rumores excitantur, et injusti rigoris arguitur sana doctrina. Has vero dissertationes turbare publicam quietem, civium moestitiam parere, Christianos a frequentandis theatris abducere, theatrorum magistris, et conductoribus pecunias surripere, advenarum accessum ad civitates impedire, atque adeo publico bono detrimentosas esse, infestasque, fortasse vociferaturi sunt.

XI. Spectra haec, et vana deliria, quæ pseudo politici effingunt infra ex instituto profligabo. Illud in præsentia recordari, lectori interest, nonnullos reperiri Casuistas; qui non modo adire theatra, et comœdias hodiernas laicos Christianos tolerant, verum etiam ipsos Clericos, et Presbyteros animant ad ejusmodi spectacula frequentanda, blaterantes, ne venialem quidem, si eadem frequententent, culpam admittere. Adversus tantam seductionem hæc *libro de cathech. Rud. cap.* 25. scribit Augustinus: *Animadversurus etiam es, quod illæ turbæ impleant Ecclesias; quæ implent & theatra; & hæc videndo ad imitandum tentaberis... Videbis etiam multos, qui appellantur Christiani, hæc omnia mala operari... Sed si quasi securus talia facias, multum erras..... Cum ergo videris multos non solum hæc facere,* sed etiam defendere, atque suadere, *tene te ad legem Dei, & non sequaris prævaricatores: non enim se-*

cun-

cundum illorum sensum, sed secundum illius veritatem judicaberis. His fasciniis animos addunt vel ipsis bene moratis Christianis, ut spectaculis intersint, ut sensuum delectationi indulgeant; quoniam hac via sibi conciliant turbas ampliores, & matronarum, magnatumque multitudinem. Subdit *libro de Past. cap.* 3. idem Sanctus Pater Augustinus: *Et si spectaculis volueritis oblectare animos vestros: Ite, quid mali est? Si festa ista celebrare, quæ celebrantur per universas civitates in lætitia conversantium... ite, celebrate, magna est Dei misericordia, quæ totum ignoscat.... Hæc si dixerimus, forte congregabimus turbas ampliores... ita dicentes multitudinem conciliamus*. In nos vero, qui haec reprehendimus, praefatas turbas concitant, irritantque facillime, quod earundem oblectationibus bellum intentemus, ut idem Sanctus Augustinus *Serm.* 14. *ad Frat. in eremo* expertus testatur: *Si in aliquo reprehenduntur, latrant ut canes, mordent ut serpentes, dolent ut parturientes dicentes malum bonum, & bonum malum*. Istorum miseram sortem, & pervicacitatem luget *tract.* 90. *in Joan. O miseros homines qui cum esse volunt mali, nolunt esse veritatem, qua damnantur mali. Nolunt enim eam esse, quod est, cum ipsi debeant nolle esse, quod sunt, ut, ipsa manente, mutentur, ne, ipsa judicante, damnentur*.

XII. Sed tempus jam est, ut multa in pauca contrahamus. Quemadmodum nihil a spiritu magis distat, quam caro, ita nullum scelus longius a Deo separat, mentem vehementius excæcat, animum fortius fascinat, ac venerea lues. Imbecillitatis peccata appellari hæc solent, quod nec ipse inficior, si quis fortuito & inopinato ruat. At repetita, & in consuetudinem traducta libido secum veluti torrens omnia fere scelera trahit. Quæ furta, quæ rapi-

rapinæ, quæ injustitiæ, quæ fraudes illam non comitantur? Libidinosi, ut hanc impotentem appetitionem, & lupam insatiabilem expleant, patrimonia prodigunt, debita non solvunt, domos evertunt, sævi, crudeles, inhumani evadunt. Et quia vehementissima est luxuriæ voluptas, ita huic se tradunt petulci homines, ut de cælestibus bonis prorsus desperent, quemadmodum Paulus Ephes. 4. adfirmat. *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.*

XIII. Itaque libidinem & carnalem voluptatem consequitur desperatio. Desperationem impietas. Quo latius grassatur libido, eo impudentius vexillum explicat impietas. Gulae, ventris, luxuriæ, voluptates theatrales ætate nostra ultimam attigerunt metam; ergo mirandum minime est (ut eo, unde profecta oratio est, revertatur) si infidelitas, & impietas se prodant, suaque effata inter amasios, & amasias effundant, negentque Paradisum, Infernum, Æternitatem, unumque esse hominum, & jumentorum interitum. Quamobrem Paulus ad Colos. 3. clamat: *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus. Propter quæ venit ira super filios incredulitatis.* Duplicem distinguo impietatem, alteram *positivam*, alteram *negativam*. Prior nudata fronte erumpit. Haec paucorum est. Posterior latissime serpit, pluribus obtecta fucis, & lenociniis. Vera Religio palam non reijcitur; sed attemperatur, & incredibili artificio humanis appetitionibus accomodatur inquit *lib. QQ. Vet. & Nov. Testam. quæst.* 110. S. Augustinus: *Quædam sibi applicant veluti velamina, quibus impietatem contegant, ut videntes fallantur.*
Non

Non potest enim impietas proponi, quia non invenit emptorem: & ubi lex Diaboli est, si ipse nominetur, horretur. Sed sicut mel veneno admiscetur per quod lateat, ita & legi Diaboli quædam justa admiscent, & nomen applicant veritatis. Blandiloquis igitur, & accomodatitiae doctrinæ cultoribus, qui Mundum cum Evangelio conjungere nova arte contendunt, cum S. Augustino in *Psalm.* 136. hoc præbete responsum: *Quid respondemus? Babilonia te portat; Babilonia te continet; Babilonia te nutrit: Babilonia de te loquitur. Non nosti capere, nisi quod fulget ad tempus, æterna meditari ignoras; non capis quod interrogas. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Vere Fratres sic est. Incipite velle prædicare veritatem quantulamcumque nostis & videte quam necesse sit, ut tales patiamini irrisores, & exactores veritatis plenos falsitatis.*

XIV. Unum, antequam præfandi finem facio, a lectore meo enixe postulo, ut, præjudicatis opinionibus ex consuetudine, seu verius turpissima corruptela generatim serpente conceptis renunciare paullulum velit, eamque animi indifferentiam induere, qua quisque opus habet, ut justam dicere sententiam queat. Lege ergo, ut censor severus causam, quam pro Christo, seu adversus Mundum, & Diabolum ego oravi. Causa gravissima cum sit, quod ex ea pendeat æternitas, tuam diligentiam, mentemque a præjudiciis vacuam jure sibi vendicat. Si quæ scripsi, aut falsa, aut nimium rigida deprehenderis, illa reijcito, severe profligato, & memetipsum aberrationis meæ redarguito, nulla adhibita lenitate. Omnes in exilio sumus, omnes peregrinamur a Domino; omnes plus, minusve eadem inquinati peste eisdem obruimur calamitatibus, & appetitionum ictibus concutimur. Stultitia summa me laborare æstimarem, si plus æquo Christi jugum,

ſola cæleſti charitate ſuave exaſperarem, & gravius reddere vellem. Qui nimia laxitate peccant, id ſaltem emolumenti habent, quod appetitionibus ſatisfaciunt. Qui contra, nimio rigore ſæviunt, duo mala committunt, alterum culpæ, alterum pœnæ, qua ſemetipſos & alios conficiunt. At non in minorem reprehenſionem ij merito incurrunt, qui, inconſultis Evangeliis, Patribus, Conciliis, veriſque Theologis, metiri ratiunculis proprio cerebello, & carnali prudentia partis, ethnices Chriſtianæ excelſa, & divina mandata non reformidant. Illud ſaltem aſſequi hoc qualicumque labore meo liceat, ut, falſis opinionibus, atque erroneis Chriſtianorum conſiliis ſublatis, vera refulgeat Chriſti doctrina, qua electorum animæ illuſtratæ a tantis illecebrarum præſtigiis ſerventur immunes. Cæterum ſi uſus ſpectetur, non me latet, ſperari vix poſſe, ut pernicioſiſſima, & uſquequaque inundans Mimorum, Mimarum & comœdiarum corruptela penitus exterminetur. Ominari enim de Hiſtrionibus id poſſumus quod de Aſtrologis *lib.* 1. *hiſt.* Tacitus enuntiavit. *Genus hominum potentibus fidum, ſperantibus fallax, quod in Civitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur.*

PARER-

PARERGON.

EO Adversarii mei studia sua conferre videntur, ut me ab Evangelicæ doctrinæ explicandæ instituto abducant suis perpetuis libellis, quos si refellere omnes vellem, sane vitam totam in tricis, & imposturis convellendis insumerem, votorumque suorum compotes illi evaderent. Verum ut eorumdem conatus deludam, quin id, quod est in manibus, interrumpam, occasione data dumtaxat aliquem ex plurimis crassiorem errorem, immanioremque imposturam refutare obiter decrevi. Cum opus istud lucem aspicere publicam deberet, duo libelli adversus meam Theologiam Christianam, aliaque opera prodierunt, quorum primus hanc præfert Epigraphem: *Lettere Teologiche Morali a difesa della Storia del Probabilismo esaminate, e dimostrate infette di falsità. In Trento* 1752. Libellus iste a capite ad talum ineptiis, næniis, & imposturis scatet. Unicam transcribo ex pag. 41. ubi hæc habentur. „ E' stato avvisato il P. Concina dell' insolenza di quegl' Indici. Come si difende egli? „ Assicura, che non ha composti quegl' Indici. Ma se non gl' ha composti, gli „ avrà ben letti in avanti, essendo incredibile che abbia lasciato uscire sotto il „ suo nome tanti fogli, quanti ne abbracciano quegl' Indici. Poteva ancora „ confessare, che nemmeno ha composta quella Teologia, ed altri libri giacchè è PARERE di molti SAGGI fondati su buoni INDIZJ, che o tutta, o „ almeno la maggior parte d' essi sia lavoro speditogli d' OLTRAMONTE, ed „ addottato da lui.

Ad indices verborum quod attinet, libere fateor ab aliis esse confectos, & a me adoptatos. Quis est enim Scriptor, qui in operum suorum Indicibus tempus terat? Sed ajo nimis inconsiderate eosdem obiici. Si enim falso indicant operis loca, tum reiiciantur ut mendosi, & inepti. Si contra recte designant; cur improbantur? Forsitan quod opinionum laxitas luculentius pateat? Vellent ergo Adversarii ut occulte latitaret laxitatis blandum veneficium, ne tam facile deprehendi a lectoribus posset? Absit. Quænam ergo querimoniæ causa? Quod opiniones ut laxæ notatæ, ejusmodi non sint? Si hoc asserant, perperam accusant innoxios Indices, sed potius injustam esse censuram evincere debent: quod si præstent, ego palinodiam cantandam spondeo.

Caput alterum: nempe me *Theologiam Christianam* aut integram, aut majori ex parte missam *a Transalpinis* (Quinam isti Transalpini? Janseniani ne, an Lutherani, vel Calvininani?) accepisse, quemadmodum & alios libros, & istos typis publicis edidisse, tanto me terrore, & pavore replevit, ut vix meos exprimere sensus valeam. Talia siquidem legens, mecum ipse inter lacrimas, & suspiria, tremendissimaque Dei judicia suspiciens colloquebar. Religiosus, Sacerdos, octoginta quinque annos natus, in momenta singula rationem Deo redditurus evulgare typis publicis non perhorrescit calumniam partim tam atrocem, tamque inauditam, ut horrorem incutiat; partim adeo perridiculam, & puerilem, ut ineptirem ipse, si tot eamdem refellere testimoniis vellem, quot religiosos viros, amicosque studiorum meorum socios ha-

habeo. Urbi, & Orbi noti sunt, qui alienis refulgere plumis ambiunt. Vel ergo auctor iste licitum, honestumque reputat, proximi famam apertissimis mendaciis, & calumniis proscindere, & in hæresis suspicionem adducere, aut religionem pro vano commento habet. Falsum postremum; verum igitur primum. Alterutrum ergo præstet necessum omnino est. Aut jactata indicia publicet, quod, ut præstet, enixe oro, obtestorque, immo vehementer provoco, urgeoque: aut immanissimam calumniam retractet. Nulla hic evadendi rima patet; alioquin non modo calumniatorem se vivis, posterisque perhibet, verum etiam universæ Reipublicæ Litterariæ patefacit, se doctrinam de impingendis calumniis propugnare. Hæc obiter perstrinxi, quæ ceteroquin alto præterire silentio constitueram tamquam ineptissimas fabellas, & puerorum crepitacula, nisi hæc pauca in transcursu reponere suasissent viri graves doctique, hac adjecta ratione. Si tu taceres, inclamarent Posteri; Celeberrimus Theologus, animarum moderator, doctrina, & morum integritate præstantissimus, decrepitus, & morti proximus typis publicis testatus est, Theologiam Concinianam, ejusdem auctore vivente, a Transalpinis Hæreticis elaboratam fuisse. Fr. Concina, cum posset, non reclamavit, Ergo ejusdem silentium manifestissima confessio est.

Libellus alter seditionis plenissimus unica constans pagella hoc inscribitur titulo „ Supplementi di alcune proposizioni ... estratte dalla Teologia Cri-„ stiana del famosissimo P. C., e da aggiungersi alla ritrattazione publica-„ ta dal medesimo in Roma ec. Excudebant Romæ ad Minervam 1752. „ Hæredes DOMINICI STRINGIGULÆ. „ His ultimis verbis carpitur Divus Patriarcha Dominicus Sacrosanctæ Inquisitionis Institutor. Hoc autem supremum Fidei Tribunal Sicam districtam, & Carnificinam Hæretici Transalpini appellitant. Ad hanc Hæreticorum phrasim alludens hujusmodi libelli auctor, Dominicum *Stringere gulam* ait, ejusdemque Religiosos vocat Hæredes *Dominici Stringigulæ*. Hæc autem doctrina, non Theologia Christiana revera a Transalpinis Hæreticis mutuo accepta est sine fœnore. Ad cetera nihil repono, sed eorumdem judicium illis, quorum interest, demisse subjicio. O tempora! O mores!

IN-

INDEX CAPITUM.

DISSERTATIO PRIMA;

CA-

CA-

CAPUT XIV.

CAPUT XV.

CAPUT XVI.

CAPUT XVII.

CAPUT XVIII.

CAPUT XIX.

CAPUT XX.

CA-

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

ER-

Pag.	lin.	*Errata.*	*Corrige.*
Pag. 2.	lin. 18.	ſenſu	ſenſui
8.	9.	teſtis	tectis
14.	3.	quibus	qui bis
14.	12.	deberent	debet
14.	17.	voluptatis etiam	voluptatis concupiſcentia eſt; ſpecies autem voluptatis etiã.
15.	32.	quod	per quod
15.	32.	ſapiat	ſapit
15.	33.	capit	ſapit
30.	31.	habebant	jubebant
35.	10.	ſuperſtitinem	ſuperſtitionem
35.	27.	referunt	referuntur
38.	7.	revelutum	revelatum
47.	29.	terununtur	teruntur
48.	16.	pudet.Effutire	pudet effutire ,
53.	6.	improbant	important.
61.	35.	S. Clemens	Clemens
63.	12.	feſe.	ſeſe-
64.	8.	Roccaglia	Roncaglia
64.	8.	Atex.	Alex.
72.	31.	vide	vivide
76.	7.	mulioribus	mulieribus
78.	32.	ambo	Amabo
83.	30.	blanditis	blanditias
91.	18.	iuduunt	induunt
98.	36.	atqpue	atque
100.	20.	iniſtio	initio

Pag.	lin.	*Errata.*	*Corrige.*
P. 101.	l. 19.	foſſeeo	foſſero
104.	20.	quelche ſtuſa	qualche ſcuſa
104.	35.	maleſium	maleficium
107.	5.	trono	trofeo
108.	27.	nido	meo
113.	2.	a credere	a credere, e vorran dare a credere
114.	31.	che mal ſanno	che mal fanno
127.	23.	imbecllitati	imbecillitati
129.	6.	deguaſtant	deguſtant
133.	24.	caenant	caenat
141.	33.	exeuſationes	excuſationes
147.	2.	fluitibus	fluctibus
149.	24.	mortaliter	moraliter
157.	26.	quadreſimae	quadrageſimae
157.	30.	hadita	habita
181.	18.	imperet	imperat
194.	3.	ſpector	ſpectator
196.	2.	proptera	propterea
197.	20.	juxta	juſta
197.	21.	artus	actus
212.	21.	vacante	vocante
214.	6.	ſe de	ſed de
218.	4.	erubeſcãt	erubeſcunt
218.	33.	infit	inquit
238.	16.	adaptatas	adoptatas
245.	4.	infit	inquit
245.	6.	jucundia	jucunda
252.	13.	ſpectuculis	ſpectaculis
254.	6.	viſu	riſui

Er-

		Errata.	Corrige.			Errata.	Corrige.
P. 254.	l. 13.	juxta	juſta	319.	4.	defenſioue	defenſione
254.	23.	daemones	daemonis	320.	19.	3	tres
257.	3.	ſapientiſſi	ſapientiſſimi	323.	7.	exhiherentur	exhiberentur
258.	1.	in clitae	inclitae	329.	17.	agentes.	agentes ?
259.	14.	vana	varia	332.	12.	cor.	Corinth.
262.	2.	veneficiū	veneficum	336.	2.	ſequatar	ſequatur
281.	28.	deteſtabili	deteſtabilis	338.	2.	Ganeral.	General.
282.	1.	ſpectuculi	ſpectaculi	338.	10.	doceat	deceat
282.	2.	iolleret	tolleret	338.	22.	inclericos	in Clericos
291.	2.	theatra	ſpectacula	338.	30.	ſacerdotium	ſacerdotiū
294.	9.	pericaloſa	periculoſa				
294.	26.	veruw	verum	339.	20.	propter ea	propterea
300.	35.	epxeriuntur	experiuntur	339.	21.	Eccleſiiaſticae	Eccleſiaſticae
306.	32.	art.	part.	340.	19.	multant	mulctant
309.	4.	ſecundum ſe,	ſecundum, ſe	341.	35.	conſtituoi	conſtitutī
				342.	10.	fuarit	fuerit
317.	4.	exercitiā	exercitium	344.	34.	mar.	mor.
317.	11.	uteutes	utentes	351.	21.	vicem	ſi vicem
317.	14.	excomunications	excomunicationi	354.	22.	Presbxteris	Presbyteris
319.	3.	caſuiſturum	caſuiſtarum	355.	7.	conſuetudtnem	conſuetudinem

AP-

APPROBATIONES

Nos Fr. Antoninus Bremond Sac. Theol. Prof. ac totius Ord. FF. Prædicat. hum. Mag. Gen., & Servus.

CUM, uti Nobis exponitur, R. P. Lect. Fr. Daniel Concina Ordinis Nostri composuerit Librum cui Titulus est: *De Spectaculis Theatralibus Dissertationes duæ, &c.* illumque prælo subjicere desideret; Nos harum serie, nostrique authoritate officii, quantum in Nobis est, servatis aliis de jure servandis, paterne indulgemus; dummodo a duobus Theologis Ordinis nostri præfatum opus luce dignum judicetur, eorumque censorio calculo approbetur. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. In quorum fidem &c. Dat. Romæ in Conventu Nostro S. Mariæ supra Minervam die 8. Augusti 1752.

Fr. Antoninus Bremond Mag. Ord.

Reg. fol. 4.

Fr. Joannes Thomas de Boxadors Mag. Prov. Terræ S. & Socius

JUssu Reverendissimi Patris Magistri Generalis Ordinis nostri, attento, ac censorio oculo vidimus, & perlegimus: *De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum laico, tum Clerico vetitis* Dissertationes duas. *Et de Presbyteris Personatis* alteram indefessa diligentia, zelo, aequam plurima eruditione conscriptas ab A. R. P. F. Daniele Concina ejusdem nostri Ordinis Theologo, Prædicatore, & hactenus evulgatis libris Scriptore celebratissimo: easque invenimus Verbo DEI, Synodorum, cum antiquiorum, tum recentiorum Statutis, Patrum quoque non minus, quam Theologorum Sententiis plane conformes: ut proinde easdem, nedum Christianæ Reipublicæ apprime utiles, verum etiam ad refrænandam nimiam corrupti hujus Sæculi licentiam omnino necessarium censeamus, ut prælo donatæ publici juris fiant, ac omnium Christianorum animis, & Tabulis Cordis carnalibus Spiritu DEI vivi altius insculpantur; quatenus hi professionis suæ memores, qua in baptismo pompis Satanæ abrenunciarunt, vanitatibus Spectaculorum Theatricorum nuncium remittentes, ipsi potius, cum Apostolo, Spectaculum fiant mundo, Angelis, & hominibus. Dabamus Romæ in Collegio Casanatensi S. Thomæ de Urbe ad S. Mariam super Minervam pridie Kalend. Augusti Anno 1752.

Fr. Cyrillus Riga Ord. Præd. SS. Theol. in Univ. Viennensi Doctor, Theologus Casanatensis.

F. Thomas Maria Mamachius Ord. Præd. Theologus Casanatensis.

REverendissimi Patris Sac. Palatii Magistri mandatis obsequens Dissertationes duas: *De Spectaculis Theatralibus Christiano cuique tum Laico, tum Clerico vetitis*; necnon aliam Dissertationem peculiarem *De Clericis personatis* attente legi, & in eis nihil offendi, quod contra Fidem sit, aut bonos mores, sed piam solidamque doctrinam, ita ut in publicam lucem prodire eas utiliter posse plane censeam, ut saltem qui ex Deo sunt, & verba ejus audiunt, probe noscant quantum *deprecanda sit misericordia DEI, ut donet intellectum ad ista damnanda, & affectum ad fugienda, & misericordiam ad ignoscenda.*

S. Aug. narr. in ps. 50.

Petrus Franciscus Fogginius Bibl. Vaticanæ Custos Coadjutor.

Jussu

APPROBATIONES.

JUſſu Reverendiſſimi Patris Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri, attente perlegi, & majore, qua potui, diligentia expendi, *De Spectaculis Theatralibus Chriſtiano cuique tum laico, tum Clerico vetitis Diſſertationes duas*, atque his adjectam *de Clericis Perſonatis Diſſertationem Tertiam* ab Adm. R. P. Daniele Concina Ordinis Prædicatorum Theologo celeberrimo compoſitas; eaſque Sanctionibus Evangelicis plane conformes, & ex Patrum, Conciliorum, ac Theologorum, tam veterum, quam recentiorum Sententiis, verbiſque ſcite contextas, publica luce donari, valde opportunum cenſeo; ut Chriſti Fideles cujuſcunque conditionis intelligant, a Chriſtiana profeſſione quantum abhorreat, periculi, & ſceleris plena Theatrorum ſpectacula frequentare; viri autem ſolemnibus votis regularis inſtituti, vel ſacris Ordinibus peculiariter Deo mancipati clare agnoſcant, quantum ipſos dedeceat, aut ſcenicos, & hiſtriones agere, aut ſtatus clericalis dignitatem larvarum monſtris deformare.

Datum Romæ in Collegio SS. Blaſii & Caroli ad Catinaros die 6. Octobris 1751.

D. Hieronymus Bugatus Cler. Regul. S. Pauli Congregationum Sacr. Rituum, necnon Sacr. Indulgentiarum, ac Reliquiarum Conſultor.

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Sac. Palatii Apoſt. Magiſtro.

F. M. De Rubeis Patr. Conſtantinopol. Viceſg.

IMPRIMATUR.

Fr. Joſephus Auguſtinus Orſi Sac. Pal. Apoſtol. Magiſt. Ordinis Praedicatorum.

D E

DE PUBLICIS SPECTACULIS
DISSERTATIO PRIMA
CAPUT PRIMUM.

Lectorum præjudicia in antecessum præoccupantur. Communis Theologorum non Catholicæ Religionis modo, sed Lutheranæ quoque sectæ doctrina hoc in opere propugnatur adversus hodierna Theatra.

TAntæ invidiæ, odiique plena est causa tractanda, ut, antequam ipsam ingrediar, admonere lectorem magnopere intersit, me hocce in opere non privatam aliquam, aut paucorum, sed communem, certam, atque luculentissimam cujuscumque ætatis Theologorum non Catholicorum modo, sed vel ipsius Lutheranæ sectæ, atque sapientum Ethnicorum doctrinam propugnaturum fore. Eo infelicissimo seculo, omnium antecedentium fece, vitam degimus, quo vel ipsa prima Evangelicæ doctrinæ capita, quæ mores, & humanas appetitiones intra honestatis terminos coercent, opiniones æquo rigidiores quorumdam Rigoristarum, ut ipsi ajunt, intrepide reputant. Quæ directe & hostiliter cum Christiana professione pugnant, consuetudinis larva induunt, & cum reformare ad legum divinarum amussim hominum mores nequeant, leges moribus & turpissimis corruptelis attemperant, *Theologiæ Accomodatitiæ* beneficio. Quamobrem germana Christianæ professionis imago, & Evangelicæ doctrinæ effigies in plurimis, aut usquequaque obscurata, aut penitus abolita jacet.

II. Quemadmodum autem nulla est corruptela tam Evangelicæ Morali exitialis & perniciosa, & hominum sensibus demulcendis blandiendisque tam idonea, ac Theatrica voluptas: ita nullus occurrit abusus, quem majori conatu, versutioribus commentis, & sagaciori astutia ab omni pravitatis labe purgare mundani homines studeant. Et eo res ista pervenit, ut vel ipsi honesti probique Ecclesiastici non pauci votorum solemnitate Deo addicti, nedum mundani

dani homines, Theatrorum frequentiam tamquam honeſtum, & innocens ſolatium exiſtiment & pugnaciſſime defendant. Quare operæ pretium me facturum exiſtimavi, ſi ipſo diſputationis initio altius defixa præjudicia convellerem, fidemque oppignorarem meam, nonniſi communem, certamque doctrinam hac in controverſia me defenſurum fore.

III. Ut porro obligatam fidem liberem, hanc inſiſtam viam. Primum Synopſim Theatricæ Hiſtoriæ paucis perſtringam. Poſt Patrum doctrinam qua ipſi Theatra omnia execrati ſunt, perſpicue exponam. Verum quia Comœdiarum, & Hiſtrionum Patroni & defenſores, in Evangelicam doctrinam, atque in ipſam ad hoc quod attinet, profanam eruditionem mentis aciem non ſatis intendentes ætatis noſtræ Theatra toto genere ab antiquis differre, illaque turpia & laſciva, hæc pudica & honeſta aſſerere minime erubeſcunt: idcirco poſt Patrum doctrinam enucleatius turpitudinis, obſcœnitatis, & hujuſce ætatis Theatrorum notiones dabo, & evincam non minus hodierna, quam antiqua Theatra obſcœna, laſciva, & turpia eſſe. Aliud quoque præcludam effugium illorum, qui cum ſenſu communi penitus non renuntiaverint, averſari Chriſtianæ profeſſioni Theatra noſtra negare omnino non audent: contendunt tamen lethalis culpæ damnari Theatrorum ſpectatores ſine temeritate non poſſe; quia, inquiunt, trutinæ iſtæ, quibus malitiæ theatricæ gravitas ponderetur, obviæ minime ſunt. Revera Diſſertationem hanc adornaveram, quin diſtinctionis peccati mortalis, a veniali meminiſſem, contentus patefacere, peccare quidem Chriſtianos, qui Theatra frequentant: miſſa diſputatione de criminis qualitate, & gradu. Hanc moderationis legem mihi præſtitueram, tum quod Scripturæ Sanctæ, Patres, & Concilia abſtinendum a peccato abſolute inculcent, perraro facta diſtinctione peccati mortalis a veniali: tum quod ſæpe imbecillem mentem noſtram latent malitiæ confinia, & gradus, quamvis manifeſta & evidens ſit actionis pravitas. Æque autem peccandi periculo ſe objiciunt, qui gravem, ac qui levem in dubia diſputatione malitiam definire non reformidant. Illud vero penes omnes exploratum, compertumque eſt, lethaliter illos peccare, qui certi de actionis iniquitate, dubii vero de ejuſdem vel levitate, vel gravitate illam ſcienter & deliberate, dubitatione non poſita, exequi temere audent. Si porro ab eruditis

tis oppositoribus percuncteris, habeant ne ipsi bilances quibus trutinent venialem Theatricæ voluptatis malitiam, obmutescant, ut pisces, oportet: quoniam si Divinæ Scripturæ, si Patres, si Concilia non decernunt malitiam esse mortalem; neque definiunt esse venialem. Peccant ergo, nemine dissentiente, lethaliter, si ipsi certi de malitia, & ambigui ancipitesque de criminis qualitate, Theatra illa frequentant, quæ exitiosa, & Baptismatis professioni infesta confitentur.

IV. Ceterum divina providentia disponente contigisse existimo, ut ipsi hanc controversiam excitarent. Occasioni quippe id mihi fuit, quo severius expenderem, & documenta diligentius conquirerem, unde cum graves Theologi, tum benignissimi Casuistæ inferunt peccare mortaliter Theatrorum spectatores. Certi ergo sint, atque securi lectores benevoli, nihil a me propria sententia & auctoritate in hac controversia decernendum fore. Quid? adversus corruptelæ torrentem usquequaque inundantem, & secum vel ipsos probos, eruditosque viros abripientem, ego misellus homuncio insurgam, & aggeres objiciam? Insania non vacaret ausus adeo temerarius. In id ergo dumtaxat incumbam, ut aberranti multitudini communem cujuscumque ætatis Patrum, Conciliorum, Theologorum tum Ecclesiæ Catholicæ, tum Protestantium, tum Ethnicorum luculentissimam doctrinam opponam. Præjudiciis igitur positis, eam indifferentiam lector subeat, qua opus est, ut rectum proferre judicium valeat, num promissa mea exacte persolutus fuerim.

V. Duo in antecessum præmitto. Primum peccata indicabo, quæ communiter contingere, & patrari in Theatris publicis solent. Num postea, evenire interdum possit, ut aliquis sine culpa, saltem gravi spectare Comœdias valeat, sub finem Dissertationis in examen adducam. Quod ideo præmoneo, quia multi ex fortuito, & perraro eventu, regulam inferunt absolutam, quod, quam sit absurdum, nemo non videt. Secundo Theatrorum spectatores tribuo in classes quatuor. In prima colloco juvenes fere omnes, & provectos plurimos, qui carnalis voluptatis amore capti, & veneris lue polluti Comœdias spectant, ut concupiscentiæ opportuna flabella. In secunda eos constituo, qui illuc conveniunt, non ut concupiscentiam, quæ forte jam saturata, & ob inveteratam consuetudinem fessa, & exsucca languet, succendant, sed, ut oculos chorea-

rum artificio, & aures musicæ, cantusque suavitate demulceant, quemadmodum illi lurcones, qui post lautum convivium bene ingurgitati, aliquibus bellariis & liquoribus labia & palatum titillant. Tertiæ classis illi sunt, qui Theatra adeunt, non ut cantum, vel musicam, vel Tragœdias, Comœdiasque audiant, vel saltatrices spectent, sed ut amasiunculas suas elegantissime, ne dicam lascivissime comptas visitent, easdem alloquantur, & cum eisdem in suis pulpitis velitationes instituere amatorias, videri, & videre, interdum tactiones, & tactiunculas, & tenerrima colloquia miscere mutuo valeant. Isti neque cantum, neque musicam, neque choreas, neque Mimos aut Mimas curant. Et quidem jure. Nam quis est tam fatuus, qui fictas persequi voluptates velit, cum habeat, unde saginare revera suas appetitiones & sensus possit? Quartæ tandem classis sunt pauci, qui illuc conveniunt, ut tempus fallant, ut aliquod cum amicis negotium tractent, ut videant, & curiositati indulgeant, & aliquam pulchram, & dulcem cantilenam audiant. Num isti omnes, alii ex uno, alii ex altero capite delinquant, disquiram, & expendam.

VI. Tandem omnes, qui lecturi hoc opus sunt, enixe rogo, obtestorque, ut alterutrum præstent: nempe, aut in certamen descendant, & scripto, non ore: veritatis doctrina, non linguæ conviciis, & imposturis evincant, palamque Reipublicæ litterariæ faciant, doctrinam hanc meam improbabilem, falsam, vel æquo rigidiorem esse. Et ad hoc, quod attinet, illos provoco, urgeoque, sponsione facta, sinceræ, non fictæ Retractationis: aut si præstare hoc nequeant, desinant garrire in circulis, blaterare in officinis, mussitare in palatiis, & Matronarum, imperitorumque auribus insusurrare, doctrinam hanc ex ipso Evangelio, & Patrum choro sponte manantem, commetitii Rigorismi labe inquinatam esse. Sed, veritate deprehensa, resipiscant, & hanc se hactenus vel ignorasse, vel dissimulasse fateri ad majorem Dei gloriam non dedignentur. Quod si præstare neutrum velint, hoc saltem non prætermittant: alto videlicet silentio contemnant librum istum. Quid quæso est, quod contra eumdem ciere turbas, concitare barbatulos, & cælum terramque miscere debeant? Si liber iste miles esset, qui gladio districto Theatrorum januis assideret, excubiasque ageret, ut ingredientes arceret, merito conclamarent ad arma. Sed jacet

iste

iste in Bibliopolæ officina solus, neminem aggreditur, nulli molestus est. Si displicet, illum derelinquant tamquam blattis tineisque pascendis opportunum. Arcanum nobis edisserant. Cur tot libris veneficis, qui primis Evangelii capitibus insidias struunt, benignissime parcitur? Contra, adversus libros, qui Evangelicam promovent Sanctitatem, qui æternum salutis negotium agunt, continenter mussitatur, & clamitatur? Quænam istius diversitatis ratio? Forsitan, quod veritas in apricum traducta percellit, mordet, angit, & iniquitatem viro Christiano, viro Ecclesiastico indignam exprobat? Forsitan, quia locum obtinet, quod S. Augustinus *lib. de decem Chord. cap.* 4. scribit? *Sermo Dei adversarius tuus est, quia contraria jubet, quam tu facis.... Quia adversarius est Sermo Dei qui jubet; timeo, ne ego adversarius sim QUIBUSDAM, quia hæc loquor.*

CAPUT II.

Specimen Historiæ spectaculorum.

I. Eruditus P. *Le Brun* Gallico Idiomate Opusculum edidit; in quo originem, progressum, & vices Theatrorum describit. Hoc autem secundo capite pauca ego ad Historiam quod attinet, delibabo. Et ut eorum, quæ dicturi sumus, notio quædam habeatur, spectacula sunt sensuum lenocinia, & oblectamenta. Eo enim hæc pertinent, ut oculos, aures, aliosque sensus demulceant, excantent, fascinentque. Duo primum Spectaculorum genera. Alterum corporum vires exercebat; alterum spiritus recreabat. Illud in Circo equorum cursu, bestiarum, & Athletarum conflictu peragebatur. Hoc in Theatro sub umbra, unde *Scenæ* nomen prodiit, fiebat, ubi comœdias, & tragœdias repræsentabant Actores, qui *tragœdi*, & *comœdi* appellabantur. Actores illos etiam *Histriones* vocabant Romani, ut observat T. Livius. Qui vero solis gestibus res prodebant, *Mimi*, & *Pantomimi* denominati sunt, quos Horatius *Satyros* appellat. Generatim, qui in Theatro quidquam agebant *Scenici*, *Ludiones*, *Periti artis ludicræ*, quemadmodum reipsa dicitur *Ars ludicra*, *Ars Theatralis*, *Ars Scenica*, *Ludi Scenici* vocari cœpti sunt. Comœdiarum aliæ *Togatæ* a Romanorum Toga, aliæ *Palliatæ* a Græcorum Pallio, aliæ *Atellanæ* a Villa Tusciæ, ubi primum inventæ fuere, dictæ sunt.

II. Ta-

II. Tacitus testatur ante Pompejum ludos Theatrales perraros fuisse: nec locus iisdem designatus habebatur; sed data occasione in tempus scena struebatur. *Quippe Pompejum incusatum a Senioribus, quod mansuram Theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, & scena in tempus structa, ludos edi solitos, vel, si vetustiora repetas, stantem populum spectavisse: ne, si consideret, Theatro dies totos continuaret. Ceterum everti per accitam lasciviam, ut quod usquam corrumpi, & corrumpere queat, in Urbe visatur, degeneretque studiis externis juventus, gymnasia, & otia, & turpes amores exercendo. Lib.* XIV. *cap.* 20. *Annal.* Anno itaque V. C. 699. & quinquagesimo ante Christi Nativitatem, primum ex lapidibus theatrum Roma habuit. Secundum Augusto imperante anno V. C. 743. excitatum fuit, quo tempore tertium Balbus erexit. Tiberius, Augusti successor, spectaculis infensus, nisi populi tumultum veritus esset, Theatra abstulisset. Ejus imperio pulsi Italia Histriones fuere, quos Cajus Caligola, omnium impiorum nequissimus, revocavit. Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius impotenter Theatra adamarunt. Domitianus, quamquam non secus, ac Antecessores sui, Theatris faverit, attamen *interdixit Histrionibus Scenam,* inquit Suetonius, *intra domos quidem exercendi artem jure concesso*. Cavit quoque ne Equites Romani Theatralibus ludis interessent, id gravi persona indignum reputans. Trajanus in Theatrum redire Histriones, idest Saltatores, & Pantomimos, jussit. Antoninus Pius, sin sustulit, coercuit tamen Theatrorum frequentiam, Actorumque aureas pensiones diminuit. Commodus Marci Aurelii successor, pravitatis monstrum, ludos Theatrales non modo fovit; sed libidine, & impudicitiis publicis fœdavit. Istius profligatos, perditosque mores imitatus est Helliogabalus, qui comœdum egit, & nefanda impuritate lubrica, & obscœna in Theatro repræsentavit. Alexander Severus paullulum Scenæ impudentiam temperavit, quam deinceps laxavit *Carinus homo* (inquit Vopiscus) *omnium contaminatissimus, adulter, & frequens corruptor juventutis*. Diocletianus dicere solitus erat, subdit Historicus, *castiores esse oportere ludos, spectante Censore*. Addit Vopiscus, honestam gentem ejusmodi spectaculis semper fuisse infensam. *Et hæc quidem* (scribit) *idcirco ego in litteras retuli, quo futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia sua, proscriptis legitimis hæredibus, Mimis, & balatronibus deputarent.*

III. Sed

III. Sed antequam ultra provehor, illud animadvertendum est, tribus hisce prioribus seculis duo obtinuisse Spectaculorum genera, alterum Deorum cultui, alterum populi oblectamento dicatum; ut scribit Tacitus *Lib.*XIV.qui ludos Theatrales, in divorum honorem celebratos, sacros appellat. Quare Spectacula, quæ populi oblectationi, & lætitiæ destinata erant, nihil sapiebant idololatriæ; quam redolebant ea, quæ sacra dicebantur, quibusque Sacerdotes præsidebant. Spectacula, ad populi voluptatem instituta, non adeo impudica erant, ut vulgus existimat. Impudicæ mulieris Floræ ludos semel tantum in anno celebrabant solæ effrenatæ meretrices, quibus fex populi, & canalicolæ assidebant, probis omnibus dedecori sibi ducentibus sordidissimæ adesse repræsentationi. Hinc Scriptorum aliqui antiquitatis non satis, ut sibi blandiuntur, periti, occasione accepta, evulgarunt, Antiquorum comœdias, tragœdiasque inhonestissimas fuisse: quod tamen falsum esse, ludis Floræ exceptis, tum veteres, tum recentes Scriptores testantur. Horatius in sua poetica arte Tragœdiam, ceu Matronam gravem, modestamque depingit.

Effutire leves indigna tragœdia versus,
Ut festis Matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paullum pudibunda protervis.

Quod aliqui Imperatores Ethnici, quos num. 2. recensui scenas inquinaverint, id solum evincit, homines istos impudentissimos fuisse, & pro temporum vicissitudine Theatra deturpasse: secus artem ipsam Theatricam manifesta turpitudine, & obscœnitate infectam fuisse ut fusius infra explicabitur. Quare P. Petrus *Le Brun* in suo citato de Theatris tractatu refert P. Rapin docentem hodierna Theatra mollia esse, & effeminata, quæque cum antiquis Paganorum collata inhonesta sunt, atque impudica. Et sane Senecæ Tragœdiæ, quas solas ex antiquis habemus recentiorum Poetarum tragœdiis castiores sunt, atque honestiores. Quid, quod Plautus ipse, qui in suis comœdiis præ cæteris lubricus fuit, & sordidus, ut spectatores alliciat ad Theatrum, iisdem spondet in captivorum prologo recitandam fabulam non esse; ut cætera sua opera impudica, sed castam, atque pudicam.

Profecto expediet fabulæ huic operam dare
Non pertractate facta est, neque item ut cætera,

Ne-

Neque spurcidici insunt versus immemorabiles.

Plauto itaque compertum erat, majori in pretio comœdias illas suo etiam tempore haberi, quæ castitatem, honestatem, atque pudorem præferebant. Quapropter honestiores Terentii comœdias magni semper fecerunt Antiqui, & Moderni. Quippe eo Terentius spectabat, ut vitia corrigeret, moresque formaret, minime vero ut impudicos affectus cieret; quemadmodum in ejusdem Epitaphio legitur.

Natus in excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum, juvenumque, senumque,
Qualiter & servi decipiant Dominos.
Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus.
Hæc quicumque legit, sic puto, cautus erit.

Imperator Constantinus, Christianam Religionem amplexus, Ethnicorum templis, & spectaculis bellum indixit: eadem tamen prorsus tollere minime valuit: ut colligitur ex Eusebio, qui scribit, in obitu Imperatoris, *publica spectacula, & quæcumque alia vitæ oblectamenta homines in otio degentes consectari solent, remota fuisse*. Ab ejusmodi spectaculis abstinuisse Christianos, eruitur ex Imperatore Juliano Apostata, qui Idolorum Sacerdotes hortatus est, ne Theatra Galilæorum more adirent. *Deinde Sacerdotem quemquam hortare, ne accedant ad Theatra. Epist. ad Arsac. pag.* 430. *edit. Span.* Ecclesia tranquillitate donata plures adversus spectacula conditæ fuere leges, quas isthuc transcribere congruum reputamus. Imperatores Valentinianus I., Valens, & Gratianus anno 371. hanc tulerunt legem, quæ habetur *Cod. Theodos.* xv. *titul.* VII. *leg. pag.* 361. *Scenici, & Scenicæ; qui in ultimo vitæ, necessitate cogente interitus imminentis, ad Dei Summi Sacramenta properarunt, si fortassis evaserint, nulla posthac in Theatralis Spectaculi conventione revocentur. Ante omnia tamen diligenti observari, ac teneri sanctione jubemus, ut vere in extremo periculo constituti, id pro salute poscentes (si tamen Antistites probant) Beneficii consequantur.* Alias leges tulerunt an. 380. quæ habentur eodem Codice *tit.* VII. *l.*4. *pag.* 365. *Mulieres, quæ ex viliori sorte progenitæ spectaculorum debentur obsequiis, si Scenica officia declinarint, ludicris ministeriis deputentur; quas necdum tamen consideratio sanctissimæ Religionis & Chri-*

& Christianæ legis reverentia suæ fidei mancipavit: eas enim, quas melior vivendi usus vinculo naturalis conditionis evolvit, retrahi vetamus. Hæc lex Mediolani data fuit, fortassis Ambrosio instante, quæque Aquilejæ anno 381. renovata fuit, & habetur *tit.* VII. *l.* 8. *pag.* 370. Anno 386. Theodosius Magnus vetuit, ne Judices ludis Theatralibus interessent, illis diebus exceptis, in quibus natus, & Imperii sceptra ipse tenuit, ut habetur *Tit.* v. *l.* 2. *pag.* 350. *Nullus omnino Judicum aut Theatralibus ludis, aut Circensium certaminibus, aut ferarum vacet, nisi illis tantum diebus, quibus vel in lucem editi, vel Imperii sumus sceptra sortiti: hisque ut ante meridiem tantum solemnitati pareant; post epulas vero ad spectaculum redire desistant: in qua tamen omnes Judices, sive privati nihil penitus auri præmio dandum esse cognoscent.*

IV. Honorius, & Arcadius Imperatores anno 399. omnia superstitionis Paganicæ templa dirui præceperunt. *Si quæ in agris templa sunt, sine turba, ac tumultu diruantur. His enim dejectis, atque sublatis, omnis superstitionis materia consumetur. Cod. Theodos.* 16. *Tit.* x. *Leg.* 16. Et anno 414. & circiter sola Christiana Religio omnes Imperii dignitates exercebat; solaque templa habuit precibus communibus destinata. Spectacula tamen de medio tollere omnino haud judicarunt consentaneum Imperatores. Arcadius anno 399. *Cod. Theod.* xv. *Tit.* 6. *Leg.* 2. ait. *Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia horum restrictione tristitia generetur.* Idem dicit Honorius in Occidente *Tit.* x. *l.* 16. *leg.* 17. *Ut profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos Conventus Civium & communem omnium lætitiam non patimur submoveri. Unde absque ullo Sacrificio atque ulla superstitione damnabili exhibere populo voluptates, secundum veterem consuetudinem, inire etiam festa convivia, si quando exigant publica vota, decernimus.*

V. Leges istæ minime impedierunt, quin Sancti Episcopi adversus spectacula declamarent. Episcopi Africani in Concilio anno 399. vel ut Baronius contendit anno 401. celebrato, duo inter alia ab Imperatore postularunt. Primum, ne diebus festis in viis, plateisque saltationes fierent. *Maxime* (inquiunt) *cum etiam in natalibus beatissimorum Martyrum per nonnullas Civitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque pla-*

teas exerceant, ut matronalis honor, & innumerabilium fœminarum pudor devote venientium ad sacratissimum diem injuriis lascivientibus appetatur. Secundum, ne diebus Dominicis saltem, & aliis solemnitatibus Christianæ Religionis Theatrales ludi celebrarentur. *Nec non & illud petendum, ut spectacula Theatrorum, cæterorumque ludorum die Dominica, vel cæteris Religionis Christianæ diebus celeberrimis amoveantur.* Hoc idem pro Mediolanensi Civitate obtinuerat Ambrosius. Et Theodosius junior anno 425. hanc tulit legem, quæ est 5. *lib.* XV. *tit. de Spectaculis*. *Dominico (qui Septimanæ totius primus est dies) & Natale, atque Epiphaniorum Christi, Paschæ etiam, & Quinquagesimæ diebus, quandiu Cælestis lumen lavacri imitantia novam Sancti Baptismatis lucem vestimenta testantur, quo tempore, & commemoratio Apostolicæ passionis, totius Christianitatis Magistræ a cunctis jure celebratur, omni Theatrorum, atque Circensium voluptate per universas Urbes eorumdem denegata, ut totæ Christianorum, ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur.*

Carthaginenses tanta insania erga Theatrales ludos abripiebantur, ut tandem sola Dei vindicta Wandalorum gladio executioni demandata, abusum, omnium malorum fontem, delere potuerit. Severam, ac tragicam punitionem tetris coloribus depingit Salvianus *lib. 6. pag. 133. Quis æstimare hoc malum possit? Circumsonabant armis muros Cirthæ atque Carthaginis Populi Barbarorum; & Ecclesia Carthaginensis insaniebat in Circis, luxuriabat in Theatris.... Fragor, ut ita dixerim, extra muros, & intra muros præliorum, & ludicrorum, confundebatur vox morientium, voxque bacchantium? ac vix discerni forsitan poterat plebis ejulatio, quæ cadebat in bello, & sonus populi, qui clamabat in Circo.*

VI. Concilium Arelatense, celebratum anno 452. juxta Sirmondum, renovavit excommunicationem, quæ in primo Concilio anno 314. lata fuit in Theatricos. *De Theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione separari. Can.* 5. Non ideo tamen Theatra cessarunt. Nam D. Cæsarius Episcopus Arelatensis sexto seculo invectus est adversus Theatrales ludos; ut docet Cyprianus Episcopus Tolonensis. Cur Sancti Pontifices Imperantibus Magistratibus Christianis non effecerint, ut Theatra penitus diruerentur, Gelasius Papa respondet. *Ego negligentiam accusare non audeo Prædecessorum, cum magis credam fortasse tentasse eos, ut hæc pravitas*

tas tolleretur, & quasdam extitisse causas, & contrarias voluntates, quæ eorum intentiones præpedirent. Hic Pontifex Theatrorum abusum præcidit, ut advertit Eunodius Papiensis in suo Apologetico apud Baronium anno 496. Verum paucis post annis Theatra iterum aperta fuere. Nam Theodosius Italiæ Rex hæc de Theatris pronunciavit. *Mores autem graves in Spectaculis quis requirat? Ad Circum nesciunt convenire Catones. Quidquid illic gaudenti populo dicitur, injuria non putatur. Locus est, qui defendit excessum.* Cassiodorus *lib.* 1. *Epist.* 27. Et clarius validiusque idem Rex apud eumdem Cassiodorum *lib.* 3. *Epist.* 51. adversus spectacula invehitur. *Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse ludibrium.* Cur ergo ea non sustulit? Respondet: *Hæc nos fovemus necessitate populorum. Expedit interdum desipere, ut possimus Populi desiderata gaudia continere.* Vide *Epist.* 31. *lib.* 1. Spectacula Romæ omnino cessarunt sub Justiniano Imperatore, quando præcipua ædificia diruta fuere.

VII. Ethnicorum Auctores plurimi Theatra improbarunt. Ovidius in sua ad Augustum Apologia *lib.* 2. *Trist.* hæc scribit.

> *At tamen hoc fatear, ludi quoque semina præbent*
> *Nequitiæ: tolli tota Theatra jube.*

De arte amandi *lib.* 1. Theatra scopulos vocat impudicitiæ, quo mulieres concedunt, ut spectent, spectenturque.

> *Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ*
> *Ille locus casti damna pudoris habet.*

De remed. amoris *lib.* 2.

> *At tanti tibi sit non indulgere Theatris*
> ....
> *Enervant animos citharæ, cantusque, lyræque*
> *Et vox, & numeris brachia mota suis.*

Ovidius haud erat severioris Ethicæ regulis addictus. Valerius Maximus *lib.* 2. *de Spec. cap.* 4. describit damna quæ Romanis Theatra intulere, & laudat *cap.* 6. Massilienses, quod Mimos recipere nollent. *Ne talia spectandi consuetudo imitandi licentiam sumat.*

Tacitus *lib.* 4. *cap.* 8. *Annal.* narrat Romanorum Sapientiores detestatos fuisse comœdos, comicosque, quos e Græcia non

pauci conquisiere. *Vix artibus honestis pudor retinetur, nedum inter certamina vitiorum pudicitia, modestia, aut quidquam boni retinebitur.*

Seneca *Epist.* 7. *Nihil vero tam damnosum, quam in aliquo Spectaculo desidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt. Quid me existimas dicere? Avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior.* Juvenalis deridendos Romanos propinat, quod cum olim nationes sibi subjugaverint, nunc ventri, & spectaculis indulgeant.

CAPUT III.

Patres spectacula improbant, & quod Idololatriam sapiant, & quod ad luxuriam provocent. Mens Tertulliani fusius exponitur.

I. HActenus pauca delibavi, quæ ad historicam eruditionem attinent. Nunc ad causam ipsam propius accedo & doctrinam Sanctorum Ecclesiæ Patrum adversus Theatra sincere exponam. Omnes, quorum interest Comoediarum usum vigere, in id potissimum sua conferunt studia, ut honestatis coloribus easdem depingant. Et quamquam Christiani Poetæ, vel modestiores cum suas lucubrant Comoedias, Ethnicorum *Terentii*, & *Plauti*, aliorumque sibi imitanda proponant exemplaria, in quæ tam acriter Patres invecti sunt; nihilo secius contendunt Patres Gentilium spectacula quædam idcirco improbasse, aut quod Idololatriam, & superstitionem saperent, aut quod Mimi, & Pantomimi impudicis gesticulationibus turpia facta referentes, eadem inquinarent. Nos vero in præsentia ostendemus, Patres Sanctos omnia spectaculorum genera improbasse. Et in primis quatuor generatim rejiciunt, ut observat Jacobus Pamellius in notis *ad lib. Tertull. de Spect.* nempe ludos Circenses in Circo, artes Scenicas in Theatro, Agones in stadio, & Munera, Venationes, seu gladiatorios ludos in Amphiteatro. Deinde singillatim Comoedorum, Tragædorum, Mimorum, & Pantomimorum ludicras, obscenasque actiones execrantur. Nunc ego antiquiorum dumtaxat Patrum, qui opponi solent, sensa expendam.

II. Non desunt, qui evulgant, *Pios*, & *Religiosos* homines maximo affici dolore adversus Theatra, quod credant, Patres eadem diris devovisse. Extant utique in Patrum libris, inquiunt, acres adver-

versus Spectacula declamationes: sed earumdem sensus, ratio, & vis comprehendantur, oportet. Quoniam tum Scenici ludi haud erant, quemadmodum nunc, simplicia solatia, & honesta oblectamenta; sed falsæ Religionis officia, Idololatriæ labe contaminata. Quæ veritas, præ aliis, comperta est *Antiquariis*, qui priscarum ætatum secretiora arcana investigant, & pretiosiora vetustatis monumenta scrutantur, expenduntque. Id autem ut evincant, auctoritatem opponunt Tertulliani scribentis in *Apologet. cap.* 38. *æque Spectaculis vestris in tantum renunciamus, in quantum originibus eorum, quas scimus de superstitione conceptas*. Si ingenii, & eruditionis solummodo res esset, eam silentio præterirem: at cum Religionis sit, & pietatis, temperandum mihi non existimavi, quin pro modulo meo, quod censeo Christianorum moribus exitiale, patefaciam. Principio itaque ajo, adductam Tertulliani auctoritatem mutilam esse, si argumentum, quo de agitur, spectemus. Addit namque Tertullianus, nullo interposito verbo: *Quin & ipsis rebus de quibus transiguntur, præter sumus: Nihil est nobis dictu, visu, auditu, cum insania Circi, cum impudicitia Theatri, cum atrocitate arenæ, cum Xysti vanitate*. Non ergo ob solius superstitionis originem, sed etiam ob omnium sensuum contaminationem, & crimen impudicitiæ Theatra insectatur. Quid, si istic solam superstitionis caussam produxisset, ubi tantum obiter de spectaculis verba facit? Docent vel ipsi *pii, religiosique* homines, qui extremis dumtaxat labiis sacram scientiam degustarunt, veram genuinamque Sanctorum Patrum, & quorumque Scriptorum in rebus controversis intelligentiam ex locis, in quibus non obiter tantum, sed ex instituto controversiam versant, hauriendam esse. Porro Tertullianus librum integrum in 30. *Capita* tributum de Spectaculis elucubravit. Et eruditi antiquitatis cultores truncatum textum ex Apologetico ejusdem nobis opponunt?

III. Quoniam vero ad Tertullianum causam hanc appellant, primum omnium Patrum Tertulliani doctrinam expendendam suscipio. Is in præfato *libro de Spectaculis* primis duodecim capitibus Spectaculorum originem, loca, diversitatem, Numina varia, quibus erant dicata, idque genus similia recenset, hisque titulis omnibus abstinendum ab illis evincit. Deinde *cap.* XIII. concludit his verbis. *Satis opinor, implevimus ordinem, quot, & quibus modis Spe-*

Spectacula Idololatriam committant, de originibus, de titulis, de apparatibus, de locis, de sacrificiis quidem certi sumus nulla ex parte competere nobis ea, quibus Idolis renunciavimus.

IV. His peractis, alia prorsus via Spectacula adoritur, & totam reliquam libri partem eo collineat, ut demonstret, fugienda esse Theatra ob id potissimum, quod aut ad impudicitiam, libidinem, voluptatem, mollitiemque provocent; aut sævitiam, feritatem, odium, vindictam, æmulationem, superbiam in spectatorum animis concitent. Audiamus ipsum Tertullianum, qui suum cap. XIV. sic auspicatur.

V. *Nunc interposito nosse Idololatriæ, quod solum subjectum sufficere deberent, ad abdicationem spectaculorum: alia jam ratione tractemus ex abundanti propter eos maxime, qui sibi blandiuntur, quod non nominatim abstinentia ista præscripta sit, quasi parum etiam de Spectaculis pronuncietur, cum concupiscentiæ sæculi damnantur* Joan. 1. 2. *Nam sicut pecuniæ vel dignitatis, vel gulæ, vel libidinis, vel gloriæ, ita & voluptatis etiam spectacula, opinor, generaliter nominatæ concupiscentiæ continent in se, & voluptates: æque generaliter intellectæ voluptates specialiter, & in Spectacula differuntur. Cæterum retulimus supra de locorum conditione, quod non per semetipsa nos inquinent, sed per ea, quæ illic geruntur, per quæ simul inquinamentum combiberint, tunc & in alteros respuunt.* Quid, quod vel ipse Cn. Pompejus, quo primus mansuram Theatri Sedem excitavit, præsentiens reprehensionem prudentum, a quibus magnam sperabat laudem, ac si Theatro constituto, turpitudinis officinam instruxisset Veneris Templo Theatrum quasi appendicem adjunxit, ut hoc circuitionis fuco suæ consuleret famæ inqvit cap. 10. Tertullianus. *Itaque Pompeus Magnus solo Theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animadversionem, Veneris ædem superposuit, & ad dedicationem edicto populum vocans, non Theatrum, sed Veneris Templum nuncupavit, cui subjecimus* (inquit) *gradus Spectaculorum. Ita damnatum, & damnandum opus Templi titulo prætexuit, & disciplinam superstitione delusit.*

VI. Sed ut magis palam fiat Tertulliani, aliorumque Patrum mens in hac controversia, pauca quædam Christianæ Religionis capita, seu fundamenta jacienda sunt, quæ forsitan non omnibus Antiquariis,

riis, sed Theologis, præ aliis, quibus est Cælestium arcanorum explanatio concredita, sunt explorata. Primum, quod omnes voluptates, solatia, & oblectamenta, quæ referri in Dei gloriam nequeunt, Christianis vetita sunt. Ea vero omnia, quæ Deo placita non sunt, nec referri ad eum valent, illi sane displicent; & quæ illi displicent diaboli sunt, & inter diaboli pompas computantur; quæ omnia idololatriam sapiunt; quæque omnia in Baptismatis professione ejuravimus. Hoc principium paucis explicat Tertullianus cap. XXIV. *Nihil enim non diaboli est, quidquid Dei non est, vel Deo displicet, hoc erit pompa diaboli, adversus quam in signaculo fidei ejeramus, neque facto, neque dicto, neque prospectu participare debemus*. Alterum est, quod cum tam severe impudicitia quæque vetita Christianis sit, idcirco ea omnia declinare debent, quæ castitati contraria sunt. Nihil autem castitati infestius, quam Theatra, ait Tertullianus cap. XVII. *Similiter impudicitiam omnem amoliri jubemur. Hoc igitur modo etiam a Theatro separamur, quod est privatum consistorium impudicitiæ, ubi nihil probatur, quam quod alibi non probatur. Quod si nobis omnis impudicitia execranda est, cur liceat audire, quæ loqui non licet? Cum etiam scurrilitatem, & omne vanum verbum judicatum a Deo sciamus, cur æque liceat videre quæ facere flagitium est?... Habes igitur & Theatri interdictionem de interdictione impudicitiæ*. Poterat ne clarius asserere vetita Christianis non solum ob Idololatriæ crimen, ut falso contendunt antiquarii quidam, verum etiam *ob interdictionem impudicitiæ*. Sed ad principium, quo ille utitur animum intende. Si de omni verbo otioso reddenda Deo ratio est, quanto magis de Theatrorum dictis, factisque. Tertium est, quod in Theatris humani cordis, animique inclinationes omnes concitantur, motus impotentes, passionesque vehementiores provocantur, irritanturque: quæ omnia fieri lex Evangelica vetat. En verba Tertulliani cap. XV. *Omne enim Spectaculum sine concussione spiritus non est. Ubi enim voluptas, ibi & studium, quod scilicet voluptas sapiat. Ubi studium, ibi & æmulatio, per quam studium capit. Porro & ubi æmulatio, ibi & furor, & bilis, & ira, & dolor, & cætera ex his, quæ cum his non competunt disciplinæ*. Quartum, si fabularum studium, si Poetarum figmenta, sæcularisque litteraturæ doctrinæ vix permittuntur Christianis; licitane Spectacula Theatra, Comoediæque illis erunt? *Sin & do-*

& doctrinam sæcularis litteraturæ (inquit Tertull. c. XVII.) *ut stultitiæ apud Deum deputatam, aspernamur: satis præscribitur nobis, & de illis speciebus Spectaculorum, quæ sæculari litteraturæ lusoriam, vel agonisticam scenam dispungunt. Quod si comœdiæ, & tragœdiæ scelerum, & libidinum actrices, cruentæ, & lascivæ, impiæ, & prodigæ nullius rei aut atrocis, aut vilis commemoratio melior est &c.* Plura alia principia, quæ tamen ad recensita revocantur, afferre ex Tertulliano, aliisque Patribus possem: sed nonnulla paullo infra adjiciam. Nunc præstat, quæ opponuntur, sub examen inducere.

VII. Objiciunt duo repræsentationum genera in Antiquorum Theatris distinguenda esse: Alterum, quod eloquio auditum; alterum, quod gestu oculos demulcebat. Primum in comœdiis, tragœdiis, Atellanisque, quæ honestæ erant oblectationes, peragendis versabatur. Secundum gesticulationibus, posituris, corporum motibus, saltationibus, sonitus inter, & cantiones gesta referebat. Gesticulatores, Mimi, & Pantomimi appellabantur. Hæc, non illa spectacula, reprobasse Patres contendunt. Cæterum, concludunt, quia pauci ingenii acumine, rerumque penetratione ornati reperiuntur, qui varios vocabulorum significatus teneant; idcirco *homines pii, & religiosi* in eum prolapsi sunt errorem, ut crederent, omnes Theatrales scenas proscriptas esse. Verum, ut mea præfert opinio, nec profunda penetratione, nec acri ingenio opus isthic est: sed quisquis vel levioris armaturæ, colligere valet, Patres Sanctos utrumque repræsentationis genus detestatos esse. Idque evidenter constat ex solis recensitis principiis. Ultro fatemur, vehementius invectos fuisse Patres in sordidissimas Mimorum, & Pantomimorum actiones fœdissimamque Meretricularum nuditatem, in adulteria, in masculorum concubitus, in fornicationem. Quid inde? Propterea ne non improbarunt interiores voluptates, cogitationes pravas, tactus impudicos, oscula obscena? Propterea ne non improbarunt vel ipsum in hæc prolabendi periculum?

VIII. At ne parum universalis, minusque præcisa videatur responsio, ex ipsis Patribus diluere objectionem lubet. Nec enim nova est oppositio isthæc; sed in omnium Poetarum, voluptatumque amatorum ore semper fuit. Cum enim homines ardentissimo voluptatum, gaudiorum, atque oblectationum desiderio afficiantur, vires, conatusque

que omnes exerunt, ut licitum evincant, honestumque, quod impotenter cupiunt, & appetunt. Audiamus Tertullianum ipsum, qui omnia, quæ nunc pro Comœdiarum honestate afferri subtiliter solent, acutissime sibi opponit, eademque diluit. *Quam sapiens* (inquit c. II.) *argumentatrix sibi videtur ignorantia humana, præsertim cum aliquid ejusmodi de gaudiis, & fructibus sæculi metuit amittere*. Porro ad objectionem his verbis respondet *cap.* XXVII. *Sint dulcia licet, & grata, & simplicia, etiam honesta quædam*. (An non est ipsamet objectio? Audi responsum.) *Nemo venenum temperat felle, & elleboro; sed conditis pulmentis, & bene saporatis, & plurimum dulcibus id mali injicit. Ita & diabolus lethale, quod conficit, rebus Dei gratissimis, & acceptissimis imbuit. Omnia illic seu fortia, seu honesta, seu sonora, seu canora, seu subtilia, proinde habe, ac si stillicidia mellis de ranunculo venenato: nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum*.

IX. Satis superque hæc forent pro objectæ difficultatis resolutione. Verum ut magis veritas splendeat, & rimæ omnes ad perfugium occludantur, alios cavillos, & technas recensere juvat, quibus voluptatum amatores vel ipso Tertulliani tempore velum honestatis comœdiis prætendere contendebant. Sint, inquiebant illi, Spectacula impudica, immodestæ comœdiæ: nos probe honesteque eisdem fruimur. Respondet Tertullianus *cap.* XIV. *Nam, & si qui modeste, & probe Spectaculis fruitur pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione, non tamen immobilis animi est sine tacita spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine adfectu, nemo adfectum sine casibus suis patitur. Ipsi casus incitamenta sunt adfectus*. Quod si quis obfirmate perneguare vellet, se nec passionem aliquam, nec adfectum, neque adfectus consequutiones, casus nempe, animæque ruinam, neque voluptatem ullam in Theatris experiri, hunc alia via aggreditur Tertullianus, reumque stultitiæ damnat, quod eo conveniat, ubi nihil saporis percipiat, nihil commodi. *Ceterum, si cessat adfectus, nulla est voluptas; & est reus jam ille vanitatis, eo conveniens, ubi nihil consequitur*.

X. Tria alia principia; quæ Tertullianus adhibet adversus Spectacula, brevissime perstringam. Primum. Fingam, te nullo adfectu nulla prorsus tangi voluptate: reus nihilominus criminis es, quod

aliis peccantibus adſis, conniveas, tuaque præſentia veluti adjutrices porrigas manus. *Nobis* (inquit Tertullianus cap. XIV.) *ſatis non eſt, ſi ipſi nihil tale faciamus, niſi & talia facientibus non conferamur. Si furem .... videbas, concurrebas cum eo. Utinam ne in ſæculo quidem cum illis moraremur: ſed tamen in ſæcularibus ſeparamur, quia ſæculum Dei eſt, ſæcularia autem diaboli*. Secundum. Poetæ in ſuis comœdiis, tragœdiis, & tragicomœdiis vix quidquam ſimplicis veritatis abſque falſitatis mixtura efferunt. Grandia portenta, miracula, fabuloſa inventa, eaque omnia, ſive vera, ſive falſa, confingunt, quæ admirationem excitare, mentem animumque defigere, ſpiritum commovere poſſe exiſtimant: atque iis fucis, & figmentis delibuta propinant, illarumque figurarum, troporum, digreſſionumque coloribus depingunt, quibus poſſint ſenſim, & delicate omnium appetituum turbam ciere, affectum, amorem, iram, indignationem, prout varia refert repræſentatio, concitare. Quid de actoribus dicam, qui Poetarum commenta populo elaborato artificio referunt: qui nunc amorem, modo iram, nunc lacrymas, modo lætitiam, nunc ſpem, nunc deſperationem vafre ſimulant, & ementiuntur. Licita ne Chriſtianis hæc? quibus ſermo ſimplex, & ingenuus ſit oportet, præcipiente Chriſto: *ſit autem ſermo veſter: eſt, eſt: non, non: Matth. 5. v. 37.* Hoc quoque argumento utitur Tertullianus, & latius Auguſtinus, ut infra patebit, ad improbanda Spectacula. Inquit enim Tertullianus *cap.* XXIII. *Jam vero ipſum opus perſonatum, quæro, an Deo placeat, qui omnem ſimilitudinem Exod. 20. vetat fieri: quanto magis imaginis ſuæ? Non amat falſum auctor veritatis; adulterium eſt apud illum, quod fingitur. Proinde vocem ſexus, ætates mentientes, amores, iras, gemitus lacrymas adſeverantem, non probabit, qui omnem hypocriſim damnat*. Hæc poeticam artem non abſolute, ſed in hunc adhibita finem, hiſque mendaciis pollutam, damnat.

XI. Tertium Tertulliani principium iſtud eſt. Sint Spectacula, quæ propugnas, licita, & honeſta (quod tamen falſum omnino eſt). Nihil præter caſtitatem, pudorem, verecundiam, ſcelerum deteſtationem, amoremque virtutis redoleant. Non ob id licet Chriſtianis illuc adire. Quoniam ſupereſt adhuc innocentiæ, ſeu caſtitatis offendiculum. Quodnam? eſt congreſſus hominum & mulierum, quæ Spectacula, & Theatra amant; ceu opportunam una conve-

veniendi occasionem. Illuc passim concedunt, non tam ut commenta poetica audiant, comœdosque respiciant, quam ut in mutuam coeant societatem: quisque illic Poeta,& Actor: & quæque Poetria, & Actrix. Nonne experientia constat, in vestium splendore, in vultus pigmentis, in colloquiis allegoricis Theatrorum spectatores comœdiis simillimos esse? Anne isthic describam mulierum artificia, quibus, antequam ad Theatrum pergant, caput suum, speculum consulentes, vexant, capillos contorquent, nec ferro, nec igni parcentes, ut crinitæ, cincinnatæ, & cristatæ appareant, pulverem serunt, odores, & unguenta adjiciunt: vultum si pulcro nativo colore ornatum habent, qua diligentia naturam adjuvant, si deformem, qua arte, quibus fucis, & pigmentis Dei imaginem polluentes non immutant, falsam & illudentem ementientes pulcritudinem? Quid de universo corporis ornatu: Quid de muliebri virorum cultu dicam? Quoniam adeo effeminati tandem evaserunt, ut femellis, nec in vestium vanitate, nec in odorum fragrantia quidquam cedant. Hoc ergo pomparum, vanitatumque exquisito apparatu ad Theatrum incedunt, una conveniunt, oculis ludunt, gestu, & lingua loquuntur: dulcissima amicitiarum fœdera ineunt, foventque tenerrimis colloquiis, quibus libidinum scintillas excitant, concludit Tertullianus *cap.* xxv. *Immo in OMNI Spectaculo nullum magis SCANDALUM occurret, quam ipse ille mulierum, & virorum accuratior cultus, ipsa consensio: ipsa in favoribus aut conspiratio, aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant. Nemo denique in Spectaculo ineundo prius cogitat, nisi videri, & videre*. In omni mulierum,& virorum conversatione extra ipsa Theatra, & Spectacula, hæc omnia contingere possunt, tu inquis: & ego ajo, reapse plerumque contingere, si conversatio frequens sit, & familiaris. Sed quid inde? Istud ego argumentum in medium protuli, ut evincerem, Tertullianum Spectacula omnia detestari non ob id tantum, quod confictis Numinibus dicata sint, quod idololatriam sapiant, quod Mimorum & Pantomimorum gesticulationibus inquinentur: sed potissimum ob cætera, & potiora momenta, quæ descripsimus. Quin nec Tertullianus, nec cæteri Patres æque exprobrant Christianis idololatriam, vel periculum in eamdem prolabendi, ac exaggerant crimina impudicitiæ, libidinum, omniumque virtutum contaminationem. Ex his on-

omnibus Tertullianus colligit conclusionem, quæ Christianæ professionis summa est, nempe Christianorum oblectationes, delicias, & spectacula esse sanctitatem vitæ, integritatem morum, carnis conflictationem, jejunia, lacrymas, cilicia, delictorum pœnitentiam, voluptatum, & ipsius Mundi contemptum: soli vero Deo, ceu nostræ felicitatis centro, adhærere, & ipsius extremum adventum commeditari. *Nostræ cænæ* (inquit a cap. XXVIII. usque ad finem) *nostræ nuptiæ nondum sunt: non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. Vicibus disposita res est, nunc illi lætantur, nos conflictamur.* Seculum *inquit Joan.* 16. gaudebit, vos tristes eritis. *Lugeamus ergo, dum Ethnici gaudent, ut quum lugere cœperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis, immo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem.* Item cap. XXIX. *Quid enim jucundius, quam Dei Patris, & Domini reconciliatio, quam veritatis revelatio, quam errorum recognitio, quam tantorum retro criminum venia? Quæ major voluptas, quam fastidium voluptatis, quam sæculi totius contemptus, quam vera libertas, quam conscientia integra.... Hæ voluptates, hæc Spectacula Christianorum, sancta, perpetua, gratuita....* Item cap. XXX. *Quale autem Spectaculum in proximo est adventus Domini jam indubitati, jam superbi, jam triumphantis? Quæ illa exultatio Angelorum, quæ gloria resurgentium Sanctorum? Quale Regnum exinde justorum? Qualis Civitas nova Jerusalem? At enim superfunt alia spectacula, ille ultimus, & perpetuus judicii dies, ille nationibus insperatus, ille derisus, cum tanta sæculi vetustas, & tot ejus nativitates uno igne haurientur. Quæ tunc Spectaculi latitudo? Quid admirer? Quid videam? Ubi gaudeam, ubi exultem, spectans tot ac tantos Reges, qui in Cælum recepti nunciabantur, cum ipso Jove, & ipsis suis testibus in imis tenebris congemiscentes? Item Præsides, persequutores Dominici sanguinis sævioribus, quam ipsi contra Christianos sævierunt, flammis insultantibus liquescentes? Præterea Sapientes illos Philosophos coram discipulis suis una conflagrantibus erubescentes, quibus nihil ad Deum pertinere suadebant, quibus animas aut nullas, aut non in pristina corpora redituras adfirmabant? Etiam Poetas non ad Rhadamanthi, nec ad Minois, sed ad inopinati Christi Tribunal palpitantes? Tunc magis tragœdi audiendi, magis scilicet vocales in sua propria calamitate.*

Tunc

Tunc Histriones cognoscendi solutiores multo per ignem: tunc spectandus auriga in flammea rota totus rubens: tunc Xystici contemplandi non in gymnasiis, sed in igne jaculati: nisi quod ne tunc quidem illos velim visos, ut qui malim ad eos potius conspectum insatiabilem conferre, qui in Dominum desævierunt. Hic est ille (dicam) fabri, aut quæstuarii filius, Sabbati destructor, Samarites, & dæmonium habens. Hic est, quem a Juda redemistis, hic est ille arundine, & colaphis diverberatus, sputamentis dedecoratus, felle, & aceto potatus. Hic est, quem clam discentes subripuerunt, ut resurrexisse dicatur, vel hortulanus detraxit, ne lactucæ suæ frequentia commeantium læderentur. Ut talia spectes, ut talibus exultes, qui tibi Prætor, aut Consul, aut Quæstor, aut Sacerdos de sua liberalitate præstabit? Et tamen hæc jam quodammodo habemus per fidem, spiritu imaginante repræsentata. Cæterum, qualia illa sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt? *Credo circo & utraque cavea, & omni stadio gratiora.*

XII. Hæc licet paulo prolixiora, transcribere volui, quoniam hæc sunt sacra priscarum ætatum monumenta, ad quæ oculos convertere; hæc sunt Christianæ Religionis principia, ad quæ animum intendere debent quicumque de moribus disputare gestiunt Christianorum. Qui vero hæc tota mentis indagine commeditari non est assuetus, eaque alta memoria reposita non habet, satis difficile, quid Evangelicæ integritati congruat, quidve repugnet, decernet. Porro ut hanc divinam scientiam assequamur, præter ingenii acumen, mentis vastitatem, vimque penetrandi, & omnia ad vivum resecandi, jugibus precibus, atque cælesti illustratione opus est. Tertullianus omnia Spectacula mundana exterminare, minime vero tantum de superstitione, de Idololatria, aliisque criminibus purgare conatus est. Et Spectacula, & Theatra cælestium arcanorum Christianis aperuit, ut illuc omnes cogitatus suos dirigant. Conferas nunc, velim, Spectacula, quæ Tertullianus Dei servis contemplanda proponit, cum tragœdiis, & comœdiis illis, quas modestiores comœdi peragere hodie dum solent. Deinde collige, tantum ne invicem discrepent, quantum lux a tenebris?

XIII. Tatianus S. Justini Martyris Auditor in oratione quæ in operum S. Justini calce extat, ait, quod Histrio sit *præclararum actionum calumniator, adulterii promotor, insanæ avaritiæ commendator*

tor, cinædorum doctor, condemnandorum auctor: Deinde, & Græcos, & hodiernos Theatrorum laudatores his verbis reprehendit. *Quid obsecro fit apud vos egregium, aut admiratione dignum? Obscœna verba naso resonante effutiunt, & motibus indecentibus agitantur, & adulteriorum in scena Magistros filiæ, & filii vestri spectant.*

XIV. Minutius Felix in Octavio, Tertulliano coevus. *In ludis curulibus, quis non horreat populi in se rixantis insaniam, in gladiatoriis homicidii disciplinam? In Scenicis etiam minor furor turpitudo prolixior: Nunc enervis histrio, amorem dum fingit, infligit.*

CAPUT IV.

Cypriani, Lactantii, Salviani, Chrysostomi, Clementis Alexandrini, Basilii, Gregorii Nazianzeni, & Augustini sententia de Theatris, seu Spectaculis, exponitur.

I. ANtequam istorum Patrum sensa ob oculos pono, duo præmittam, fas est. Primum, quod duplex Idololatriæ genus Theologi distinguunt, alterum intellectus, voluntatis alterum. Idololatria intellectus creaturam pro Numine habet, illique religiosum cultum offert. Idololatria voluntatis, creaturam supra verum Numen amat. Illa in mente, hæc in affectu sita est. Illam speculatricem, hanc practicam appellant. Quare hoc sacrilegum crimen nec a Christiano populo deletum omnino est; sed Thronum, seu sedem dumtaxat mutavit, & ab intellectu Ethnicorum in voluntatem Catholicorum plurium demigrasse conspicitur. Mundi pompas, vanitates, oblectamenta, voluptates, quæ in verum Deum referri nequeunt, ad diabolum, & consequenter ad Idololatriam pertinere, Patres docent: quare his omnibus in baptismatis professione renunciavimus, & tamquam conficta Idola ejuravimus. De utraque Idololatria, & potissimum de secunda, Patres loquuntur, dum spectacula improbant. Secundo animadvertendum, hac etiam ætate nos Theatra, & spectacula, quæ peraguntur, detestari, non solum quod castitatem corrumpant, verum etiam quod superstitionem, & Idololatriam sapiant. Quemadmodum enim Recentiores, doctioresque Poetæ a cujusque impudicitiæ labe purgare moderna spectacula nequiverunt, ita neque ab omni Idololatriæ fuligine. Enim vero, originem illorum quæramus, unde eruemus? An ex divinis institutio-

tionibus, an ex Evangelio, Apostolis, aut Patribus? Non sane aliunde, quam ab ipsis Ethnicis. De Ethnica ergo origine non est ambigendum. Quid plura? Spectacula moderna utique nec in Deorum honorem, nec intentione illis placendi celebrantur. At nonne Jupiter, Mercurius, Apollo, cæteraque Paganorum Numina in suis Comœdiis, & Tragœdiis invocant Poetæ Christiani, protestatione adjecta, quod ita scribant, ne poesis frigeat? Quid? si tempora spectes? Nonne in bacchanaliis ista potissimum celebrantur? In quo ergo hæc ab Ethnicis discrepant? In intentione, & proposito, in quibusdam circumstantiis nimium fœdis, & sordidis? At, doctioribus nostris Poetis testibus, & re ipsa loquente, plures Christianorum comœdiæ sordidiorem olent impudicitiam, quam comœdiæ plurium Paganorum. Dic sodes: dum ejusmodi Spectacula celebrantur, cui Numini dicantur? Deo vero? Absit. Ergo Paganorum Numinibus. Quod namque nec dirigitur, nec dirigi in Deum verum potest, necesse est, ut ad falsa Numina, nempe ad diabolum, id pertineat, quæcumque sit operantis intentio. Omne siquidem agens ut ajunt, propter finem agit: & quoties finis operis pravus est, bonus operantis haud esse finis potest. En quot titulis Idololatriam voluntatis sapiant vel hæc ipsa Theatra nostra, quorum honestas propugnari contenditur. Quamobrem non modo Patres adversus Ethnicorum, sed adversus quoque Christianorum Spectacula invehuntur ob id etiam, quod Ethnicæ superstitionis, & Idololatriæ fœdis reliquiis temerata sint. Et hanc rationem amplificant iis principiis, quæ modo indicata sunt. Hinc tamen minime infertur, nec nos, nec Patres aliis titulis spectacula non detestari. Quin fortius eadem amoliri conamur, quod sint morum integritati, & Evangelicæ Sanctitati exitialia, atque pestifera. His positis, ad Patrum accedimus examen.

II. Et quoniam Theatrorum Patroni S. Cypriani etiam auctoritatem secundo loco obtrudunt: idcirco post Tertulliani examen Sancti Martyris Cypriani doctrina expendenda est. Inter opera S. Cypriani liber reperitur de Spectaculis, quem nonnulli Cypriano abjudicant, duabus innixi conjecturis, quod nempe stylum Cypriani non redoleat, & quod ejusdem nulla sit apud Pontium mentio. Verum tanquam genuinum Cypriani fœtum defendunt doctissimi viri, Baronius, Pamelius, Sirmondus, Heraldus, Bellarminus, aliique,

qui-

bus subscribo, tum quod nihil Cypriani stylo similius, tum quod silentium Pontii levis nimium est conjectura. Verum, ut ut sit, quid in præfato libro adversus Theatra contineatur, discutiendum est.

III. Sub initium libri Auctor invehitur adversus Theatrorum Patronos defensoresque his verbis: *Non desunt vitiorum assertores blandi, & indulgentes Patroni, qui præstant vitiis auctoritatem, & quod est deterius, censuram Scripturarum Cælestium in advocationem criminum convertunt, quasi sicut innocens spectaculorum ad remissionem animi appetatur voluptas. Nam & eo usque enervatus est Ecclesiasticæ disciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excusatio, sed auctoritas detur, placuit paucis vos nunc instruere.... Nullum enim malum difficilius extinguitur, quam quod faciles reditus habet, dum & multitudinis consensu asseritur, & excusatione blanditur.* Sic loquitur Cyprianus, cujus auctoritatem opponunt Theatrorum advocati.

IV. Instituit deinde acrem in Christianos declamationem, qua eos a Spectaculis avocet, propterea quod & superstitione, & idololatria infecta sint, & maxime quod in baptismatis Sacramento quarumcumque comœdiarum voluptatibus renunciarint. *Secum tantummodo unusquisque deliberet, & cum persona professionis suæ loquatur & nihil unquam indecorum geret: Plus enim ponderis habebit conscientia, quæ nulli se alteri debebit, nisi sibi. Quid Scriptura interdixit? Prohibuit enim spectari, quod prohibet geri. Omnia, inquam, ista Spectaculorum genera damnavit, quando Idololatriam sustulit ludorum omnium matrem, unde hæc vanitatis, & levitatis monstra venerunt. Quod enim spectaculum sine dolo? Quis ludus sine sacrificio? Quod certamen non consecratum mortuo? Quid inter hæc Christianus fidelis facit? Si Idololatriam fugit, quid, qui jam Sanctus sit, de rebus criminosis voluptatem capit? Quid contra Deum superstitiones probat, quas amat, dum spectat? Cæterum sciat omnia hæc inventa dæmoniorum esse, non Dei. Impudenter in Ecclesia dæmonia exorcizat, quorum voluptates in spectaculis laudat, & cum semel illi renuncians, rescissa sit res omnis in baptismate, dum post Christum ad diaboli spectaculum vadit, Christo tanquam diabolo renunciat. Idololatria, ut jam dixi, ludorum omnium Mater est; quæ, ut ad se Christiani fideles veniant, blanditur illis per oculorum, & aurium voluptatem.*

V. Hu-

V. Hucuſque Cyprianus arcendos demonſtravit Chriſtianos a Spectaculis, utpote ſuperſtitione, & Idololatria infectis: nunc ad ea improbanda procedit, quod impudicitiæ virus, quod libidinis peſtem ingerant in oculos, immittant in aures, mentemque obſcœnis repleant cogitationibus. *Sed, ut de hoc Scenæ inquinamento inverecundo jam tranſitum faciam, pudet referre, quæ dicuntur, pudet etiam accuſare, quæ fiunt, argumentorum ſtrophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, ſcurriles jocos, paraſitos ſordidos, ipſos quoque Patres familias togatos, modo ſtupidos, modo obſcœnos.... quid loquar comicas, & inutiles curas, quid illas magnas tragicæ vocis inſanias, quid nervos cum clamore commiſſos?*

VI. Planum igitur eſt, non ob ſolum ſuperſtitionis, & Idololatriæ crimen, ſed etiam ob impudicitiæ, & libidinis flagitia, Cyprianum evincere, Religioni Chriſtianæ infeſta eſſe Spectacula. Verum habet, inquis. Sed illa Spectacula & Diis erant dicata, & nimium erant impudica. Audi Cyprianum, qui, ut hunc quoque cavillum retundat, ſubdit, Chriſtianis abſtinendum a ſpectaculis eſſe, etiamſi Diis dicata non eſſent, etiamſi crimen apertum libidinis non haberent; quoniam, quantumvis ab iſtorum vitiorum monſtris purgata concedantur, adhuc vanitatem continent, quæ Chriſti fidelibus minime licita eſt. *Hæc etiamſi non eſſent ſimulacris dicata, adeunda tamen & ſpectanda non eſſent Chriſtianis fidelibus*. Auſculta rationem. *Quoniam etſi non haberent crimen, habent in ſe maximam, & parum congruentem fidelibus vanitatem*. Quid preſſius, quid manifeſtius ſcribere poterat Cyprianus, ut perfugia quæque occluderet? Plurima quoque in Epiſtola ad Donatum comœdiarum ſcelera, præter ſuperſtitionem, & idololatriam recenſet. *Quæ*, inquit, *pudica fortaſſe ad Spectaculum Matrona proceſſerat, de ſpectaculo revertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, hiſtrionicis geſtibus inquinari?... Quid non poſſit ſuadere, qui talis eſt? Movet ſenſus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conſcientiam fortiorem; Nec deeſt probri blandientis auctoritas, ut auditu molliore pernicies hominibus obrepat. Exprimunt impudicam Venerem, adulterum Martem, Jovem illum ſuum, non magis Regno, quam vitiis Principem, in terrenos amores cum ipſis ſuis fulminibus ardentem, nunc in plumas oloris albeſcere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubeſcentium raptus mini-*

ftris avibus profilire. Quære jam nunc, an poffit effe, qui fpectat, integer, vel pudicus?

VII. Tertio loco opponunt prifcæ Antiquitatis periti Lactantium, quem contendunt, ob folam Idololatriam interdicere Chriftianis fpectaculorum frequentiam. Ut lector dijudicare queat, verum, an falfum hoc fit, integrum Lactantii textum illius oculis fubjicio. Non folum fpectacula, quæ agebant Mimi, Pantomimi, & Pantomimæ, fed omnia fpectaculorum genera recenfet Lactantius, ac in eadem omnia fuas fert cenfuras. *Lib.6. Divin. Inftit. cap.2. In Scenis quoque nefcio, an fit corruptela vitiofior. Nam & comicæ fabulæ de ftupris Virginum loquuntur, aut amoribus Meretrieum: & quo magis funt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt, eo magis fententiarum elegantia perfuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ verfus numerofi, & ornati.* Ut vides, non de turpibus fordidifque, fed de comœdiis fententiarum gravitate, & verfuum fuayi harmonia, elegantibus verbis digeftis, fermonem habet. Perfequitur vero: *Item tragicæ hiftoriæ fubjiciunt oculis parricidia, & incefta Regum malorum, & cothurnata fcelera demonftrant. Hiftrionum quoque impudiciffimi motus quid aliud nifi libidines docent, & inftigant? Quorum enervata corpora, & in muliebrem inceffum, habitumque mollita, impudicas feminas inhoneftis geftibus mentiuntur.... Quid de Mimis loquor, corruptelarum præferentibus difciplinam? Qui docent adulteria, dum fingunt, & fimulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes, aut virgines faciant, cum hæc & fieri fine pudore, & fpectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique, quid facere poffint, & inflammantur libidine, quæ afpectu maxime concitatur, ac fe quifque pro fexu in illis imaginibus præfigurat, probantque illa, dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula revertuntur. Nec pueri modo, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, fed etiam fenes, quos peccare jam non decet. Circenfium quoque ludorum ratio quid aliud habet, nifi levitatem, vanitatem, infaniam? Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quanto illic impetu curritur, ut jam plus fpectaculi exhibeant, qui fpectandi gratia veniunt, cum exclamare, & efferri, & exiiire cœperint. VITANDA ERGO SPECTACULA OMNIA NON SOLUM, ne quid vitiorum pectoribus infideat, quæ fedata, & pacifica effe debent, fed ne cujus nos voluptatis confuetudo deliniat,*

& a

& a Deo, atque a bonis operibus avertat. Nam ludorum celebrationes Deorum festa sunt: siquidem ob natales eorum, vel templorum novorum dedicationes sunt constituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ sunt. Ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim vero, & cæteris Diis idem honos tribui cœpit: singulique ludi Numinibus eorum consecrati sunt, sicuti Sisinnius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ Religionis gratia convenitur, discessit a Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales & festa celebravit. Certe si nostris vixisset Lactantius temporibus, non potuisset pressius omnium spectaculorum genera diris devovere, & rimas, perfugiaque omnia occludere, ut ad incitas redigeret comœdiarum defensores.

VIII. Salvianus *Lib. 6.* omnes suæ eloquentiæ nervos intendit adversus cujusque generis spectacula. Sed duo potissima peccatorum genera, impudicitiæ nempe, mundanæ voluptatis, & superstitionis carpit. *Nam, cum duo sint maxima mala, aut si homo se perimat, aut Deum lædat, hoc utrumque in ludis publicis agitur. Nam per turpitudines criminosas æterna illic salus Christianæ plebis exstinguitur, & per sacrilegas superstitiones Majestas Divina violatur. Dubium enim non est, quod lædunt Deum, utpote Idolis consecratæ*. Persequitur deinde declamationem adversus aliorum malorum monstra. *Quidquid*, subdit, *immunditiarum est, hoc exercetur in Theatris; quidquid luxuriarum, in palestris; quidquid immoderationis, in Circis; quidquid furoris, in Caveis. Alibi est impudicitia, alibi lascivia, alibi intemperantia, alibi insania, ubique dæmon, immo per singula ludicrorum loca universa dæmonum monstra. Præsident enim sedibus suo cultui dedicatis. Ac per hoc in spectaculis ejusmodi non sola est illecebra, nec sola vitiositas. Admisceri enim huic Christianum hominem superstitioni, genus est sacrilegii, quia eorum cultibus communicat, quorum festivitatibus delectatur*. Maximum ergo crimen, cujus Salvianus arguit Christianos spectaculis adstantes, est delectatio vana, voluptas impudica, & lasciva lætitia, quam capiebant. Quæ delectatio efficiebat, ut superstitionis quoque, repugnante etiam ipsorum animo, reipsa fontes evaderent.

IX. D. Joannes Chrysostomus pluribus in locis Theatrorum libidinem, & impudicitiam execratur *Homil. 3. de David, & Saule*, ubi

nec verbum est de idololatria, prolixe impudicos oculos, venereos cogitatus, desideria prava ex spectaculis concitata narrat, & ab Altaribus arcendos Christianos docet, qui Theatra frequentant: cujus doctrina nimis rigida, ut nunc evenit, quibusdam videbatur. *Et quid hi, inquiunt, adeo magni sceleris commiserunt, ut ab istis sacris cancellis arcendi sint?* (Idipsum nunc opponitur.) *Immo quod delictum hoc gravius quœris istorum, qui cum seipsos plane adulterio contaminarint, impudenter ac rabidorum more canum ad hanc sacram Mensam irruunt? Quod si velis adulterii modum cognoscere, non mea verba tibi referam, sed illius, qui de tota hominis vita judicaturus est.* Qui viderit mulierem ad concupiscendam illam, jam mœchatus est eam in corde suo. Matth. 5. *Quod si mulier forte in foro obvia, & neglectius culta sæpe curiosius intuentem cæpit ipso vultus aspectu: Isti, qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio, & tanto studio, ut Ecclesiam quoque contemnant, & hac causa pergunt illuc, ac totum ibi desidentes diem in facies abjectarum feminarum illarum defixos habent oculos, qua fronte poterunt dicere, se eas non vidisse ad concupiscendum? Ubi verba quoque accedunt fracta, lascivaque, ubi cantiones meretricæ, ubi vox vehementer ad voluptatem composita, ubi stibio picti oculi, ubi coloribus tinctæ genæ, ubi vestis curiosius concinnata, ubi totius corporis habitus fuco plenus est, aliaque multa lenocinia ad fallendos, inescandosque intuentes instructa; ubi socordia spectantium, multaque confusio: hinc ipse locus ad lasciviam invitans tum ab iis acroamatibus, quæ præcesserunt, tum ab iis, quæ consequuta sunt.* Plurima scribit hoc de argumento *homil. 38. in Matth.* Pauca isthuc transcribam, quæ decretorium efficiunt argumentum.

X. Itaque, postquam prolixa oratione Theatrorum damna, & spectaculorum omnium horrenda scelera depinxit, ad diluendam accedit excusationem vanissimam eorum, qui nil mali ex spectaculorum frequentia se perpeti dicebant. His ergo verbis suam concludit homiliam. *Quid ergo, si ostendam, inquies, nihil damni ex hac frequentia emergere? Certe vel hoc ipsum damnum est, sine causa, ac temere tempus insumere, & aliis offendiculo esse. Nam, si tu damnum non patiaris, alium hujus spectaculi studiosiorem reddis. Quomodo autem damnum non patiaris, qui præbes his spectaculis occasionem? Nam præstigiator, corruptus puer, fornicaria mulier, omnesque*

que illi diabolici chori, in caput tuum causam spectaculorum regerunt. Quemadmodum enim, si spectatores non essent, nec essent, qui ejusmodi ludos exhiberent, sic, quia spectatores sunt, & isti gestorum ignem patiuntur. ITAQUE, LICET SINE CASTITATIS DISPENDIO ID AGERES, id quod certe fieri nequit; aliorum tamen perniciei graves dabis pœnas, sive spectantium, sive spectacula edentium: atque ad castitatem servandam majus lucrum fecisses, si illo non venisses. Si enim castus nunc es, multo castior esses, si spectacula illa vitasses. Ne itaque inutiliter contendamus, neque inutiles defensiones excogitemus. Una defensio, & excusatio est, si fugiamus fornacem Babyloniceam, si procul ab Ægiptia meretrice degamus; etiamsi nudos oporteat ab illa effugere. Ita enim & multa fruemur voluptate, conscientia nos non accusante, præsentem vitam caste agemus, futuraque bona consequemur, gratia, & benignitate Domini Nostri Jesu Christi, cui gloria, & imperium nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen. Plurima quoque scribit hac de re *homil. 6. in Matth.* ubi ostendit pœnitentiæ lacrimis diluenda nobis esse peccata in hoc sæculo, non risu, & Theatrorum cachinnis tempus terendum. *Tot, tantorumque facinorum rationem redditurus, sedes ridens, urbanas facetias proferens, & voluptati indulgens? Sed, si id non fecero, inquies, si luxero, quæ mihi hinc utilitas? Multa sane, & tanta, quantam explicare non possum. In sæcularibus enim judiciis, quamtumvis plores, non effugies supplicium post latam sententiam: Hic vero, si ingemiscas tantum, sententiam solvisti, & veniam consequeris. Ideoque de luctu sæpe Christus nos admonet, & eos, qui lugent, beatos prædicat; illos vero, qui rident, miseros declarat. Hoc quippe Theatrum non risum admittit: neque ideo convenimus, ut cachinnos effundamus, sed ut gemamus, atque ex hujusmodi gemitu Regni hæreditatem nanciscamur.... Attamen ita sunt quidam omni sensu vacui, ut post hæc audita verba dicant: Absit, ut unquam lacrimas fundam: mihi vero id concedat Deus, ut semper rideam, & ludam. Quid hujusmodi cogitatione insandius? Non enim Deus id dat, ut ludamus sed diabolus. Audi igitur, quod passi sint ii, qui ludebant.* Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. *Tales erant Sodomitæ, tales etiam illi tempore diluvii.... Ne itaque illa petas a Deo, quæ a Diabolo accipis. Nam Dei est dare cor contritum, & humiliatum, animum vigilem, temperantem, continentem, pœnitentem,*

com-

compunctum. Hæc illius dona. An ob solam Idololatriam spectacula Chrysostomus improbat?

XI. Clemens Alexandrinus *lib. 3. Pædagog. c.* 1. adversus Theatra hæc inter alia scribit. *Magna itaque confusione, & iniquitate hi cœtus pleni sunt, & occasio conventus causa est turpitudinis, cum viri, & feminæ mixtim conveniunt, alter ad alterius spectaculum.... dum enim lasciviunt oculi, calescunt appetitiones, & oculi proximos impudentius aspicere assuefacti, quod concessum sibi vident otium, intendunt cupiditates.*

XII. S. Basilius *hom.* 4. *Nescientes orchestram, quæ spectaculis impuris abundat, his, qui illic consident, communem, ac publicam esse lasciviæ officinam: quin illic tibiarum modulationes, per quam concinnæ, ac meretriciæ cantiones audientium animis insidentes, cunctis, utpote citharædorum, aut tibicinum pulsum æmulantibus, nihil aliud, quam obscœnitatem suadent.*

XIII. S. Gregorius Nazianzenus *ad Saccl. Jambic.* 3. asserit, Theatrum *scholam esse feditatis omnis, & lasciviæ*. S. Ambrosius de fuga sæculi *cap.* 1. S. Cyrillus Hierosolymitanus *catech.* 19. Justinus, Athenagoras, Tatianus, Theophilus Antiochenus, ut legitur in Biblioth. PP. Tom. 2. acri stylo adversus Theatra invehuntur.

XIV. Ultimo loco nonnulla ex Augustino adjicere lubet. Sanctus Doctor quæcumque spectacula Christianis illicita & criminosa ostendit. Et primum dæmonis vafritiem in Theatrorum, Scenarumque invento patefacit. Sub initium nequissimi spiritus in Numinum honorem celebranda spectacula suggesserunt, ut Religionis velamine obscœna scelera contecta facilius in animos invaderent. Prævidebat vaferrimus satanas idololatriam illam speculatricem, & intellectualem opportuno tempore desituram. Idcirco Scenicorum luem ludorum excogitavit sine fine duraturam, ut acute animadvertit S. Pater, qui *lib.* 1. *de Civ. Dei cap.* 33. hæc scribit. *Dii propter sedandam corporum pestilentiam ludos sibi scenicos exhiberi habebant. Pontifex autem vester propter animorum cavendam pestilentiam ipsam Scenam construi prohibebat. Si aliqua luce mentis animam corpori præponitis, eligite, quem colatis. Neque enim & illa corporum pestilentia ideo conquievit, quia populo bellicoso & solis antea ludis circensibus assueto ludorum Scenicorum delicata subintravit insania: sed astutia spirituum nefandorum prævidens, illam pestilentiam jam fine de-*

debito cessaturam, aliam longe graviorem, qua plurimum gaudet, ex hac occasione non corporibus, sed moribus curavit immittere. Non solum Augustinus improbat Theatra, quod lue impudicitiæ animum corrumpant; sed quod potissimum suis confictis umbris a rerum veritate mentem avocent. *Lib. de vera Relig. cap. 22. Et hæc enim quædam imitatio veritatis. Nec ob aliud a talibus probibemur spectaculis, nisi, ne umbra rerum decepti ab ipsis rebus, quarum illæ umbræ sunt, aberremus.* Quam rationem antea prodiderat Tertullianus. Persequitur Augustinus alia mala recensere, quæ Theatra suapte natura semper inducunt. Quamvis enim impudicos motus, falsa figmenta non inveherent; inutilibus tamen narrationibus, & vanissimis fabulis animum replent, & cor humanum in studio occupant vanitatis. De hoc peccato ipse se accusat, & profanas lacrimas, quas audiendo Didonis mortem effuderat, amarissimis pœnitentiæ lacrimis abluit. *Lib. 1. Conf. cap. 13.* ubi inquit. *Tenere cogebar Æneæ nescio cujus errores, oblitus errorum meorum, & plorare Didonem mortuam, quia se occidit ob amorem: cum interea me ipsum in his a te morientem, Deus vita mea, siccis oculis ferrem miserrimus. Quid enim miserius misero, non miserante se ipsum, & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Æneam, non flente autem mortem suam, quæ fiebat non amando te?* Tandem sui ipsius mala, quæ ex spectaculis passus est, describit; & quod veluti captivus, ad illa raperetur, Deo enarrat, testans, quod urbanus, & elegans apparere gestiebat, dum libidinis luto, & concupiscentiæ bitumine inquinatus undique sordesceret. Utinam tot impudicissimi spectaculorum sectatores, qui candidiorem urbanamque Augustini elegantiam ementiuntur, Augustini sincerissimam confessionem imitarentur. *Libr. 3. Conf. capit. 1.* addit. *Venam igitur amicitiæ coinquinabam sordibus concupiscentiæ, candoremque ejus obnubilabam tartarea libidine: & tamen fœdus, atque inhonestus, elegans, & urbanus esse gestiebam abundanti vanitate .... Rapiebant me spectacula theatrica plena imaginibus miseriarum mearum, & fomitibus ignis mei.*

XV. Præterea, ut intaminatæ castitatis Heroes, qui inter spectaculorum lenocinia, & omnium virtutum scopulos, vitiorumque sentinas, immotum æquabilemque jactant animum, & puram mentem, erubescant talia mentiri, ob oculos pono spectaculum, quod con-

templati si fuerint, ostentare in Theatris illos pudebit castitatem, & innocentiam. Spectaculum, quod illis commeditandum offero, est ruina, quam vir Sanctus Alipius in aspectu Amphitheatri passus fuit. Tragicum formidadumque eventum describit Augustinus *l. 6. Conf. cap.* 8. *Non sane relinquens incantatam sibi a parentibus terrenam viam, Romam processerat, ut jus disceret: & ibi gladiatorii spectaculi inhiatu incredibili, & incredibiliter abreptus est. Cum enim aversaretur, & detestaretur talia, quidam ejus amici, & condiscipuli, cum forte de prandio redeuntibus obvius esset, recusantem vehementer, & resistentem familiari violentia duxerunt in Amphiteatrum, crudelium, & funestorum ludorum diebus, hæc dicentem: si corpus meum in illum locum trahitis, & ibi constituitis, numquid & animum, & oculos meos in illa spectacula potestis intendere? Adero itaque absens, ac sic & vos, & illa superabo. Quibus auditis, illi nihilosecius eum adduxerunt secum, idipsum forte explorare cupientes, utrum posset efficere. Quo ubi ventum est, & sedibus, quibus potuerunt, locati sunt: fervebant omnia immanissimis voluptatibus. Ille autem clausis foribus oculorum, interdixit animo, ne in tanta mala procederet; atque utinam & aures obturavisset. Nam quodam pugnæ casu cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus, & quasi paratus, quidquid illud esset, etiam visu contemnere, & vincere, aperuit oculos: & percussus est graviore vulnere in anima, quam ille in corpore, quem cernere concupivit; ceciditque miserabilius, quam ille, quo cadente factus est clamor, qui per ejus aures intravit: & reseravit ejus lumina, ut esset, qua feriretur, & dejiceretur, audax adhuc potius, quam fortis animus, & eo infirmior, quo de se præsumpserat, quod debuit de te. Ut enim vidit illum sanguinem, immanitatem simul ebibit, & non se avertit, sed fixit aspectum, & hauriebat furias, & nesciebat, & delectabatur scelere certaminis & cruenta voluptate inebriabatur, & non erat jam ille, qui venerat; sed unus de turba, ad quam venerat, & verus eorum socius, a quibus adductus erat. Quid plura? Spectavit, clamavit, exarsit, abstulit inde secum insaniam, qua stimularetur redire, non tantum cum illis, a quibus prius abstractus est, sed etiam præ illis & alios trahens. Et inde tamen manu validissima, & misericordissima eruisti eum tu, & docuisti eum non sui habere, sed tui fiduciam: sed longe postea.* Cui hæc audienti sanguis non frigescit? Tanta ergo est spectaculorum ad ho-

hominum corda emollienda vis roburque, ut delectationem excitare valeat, vel in earum rerum conspectu, a quibus natura ipsa abhorret. *Alipius* invitus ad Amphitheatrum ducitur, morum integritate ornatus, sanctis cogitationibus munitus, animoque firmissimo clausos servandi oculos, ut ne videret quidem gladiatorum feram insaniam. Nihilominus præsens factus, vociferante turba, oculos aperuit, hominum corpora dilaniari, humanoque terram madere sanguine conspexit, atque cruenta voluptate se tactum sensit. Quid si ad Theatrum accessisset, ubi ea oculis repræsentantur, ad quæ natura impotenti impetu abripitur? Legas, velim, quæ narrat idem Augustinus in libris, ni fallor, contra Julianum de sene castissimo, & octuagenario majore, qui ad conspectum unius scenæ lugendam castitatis octoginta & amplius annorum spatio intemerate servatæ jacturam passus est.

XVI. Ex hucusque dictis cuique præjudiciorum vacuo compertum est, Patres omnes Christifidelibus interdixisse spectacula, non tantum ob eam rationem, ne scilicet superstitionis, & Ethnicæ idololatriæ participes efficerentur; sed potissimum, ne voluptatum illecebris, ne mulierum lenociniis effeminarentur, neve pudorem, verecundiam, castitatemque amitterent, atque ad omnem mollitiem dissolverentur. Improperant utique Patres Christianis Theatra adeuntibus paganicæ superstitionis crimen, non quod Christiani occasione comœdiarum a Catholica desciscerent professione, & falsorum Numinum cultum profiterentur; sed quod facto superstitionem foverent, & manus Ethnicis ludos scenicos in Idolorum cultum celebrantibus porrigerent. Quis, quæso, Patrum refert, Christianos Catholicæ Religioni terga dedisse, atque in Paganorum castra immigrasse ob comœdiarum frequentiam? Nam revera Christiani Theatra adibant, non ut Numinibus cultum offerrent, sed ut sensus suos demulcerent, & voluptatem caperent. Tametsi, ut dixi, reipsa occasionem Idololatriæ præberent, illisque Patres *practicæ superstitionis* crimen exprobrarent. Quemadmodum si hac tempestate Turcæ, Hebræi, Ethnici spectacula quædam agerent in suæ Religionis argumentum, sed quæ ad lasciviam, impudicitiam, & carnalia desideria provocarent; et Christiani illuc concederent: Sacri Concionatores omnes eloquentiæ nervos intenderent, ut ab illis Catholicos avocarent. Et inter argumenta, quibus uterentur, unum

certe esset, Christianæ Religionis dedecus, et Idololatriæ, falsæque Religionis incitamentum: quamvis peroptime scirent, Christianorum neminem eo convenire, ut Turcarum, Gentilium, Hebræorumque Religioni litaret; sed ut voluptatem perciperet. Quamobrem probrosa libidinis, mollitiei, lasciviæque flagitia, quibus inquinarentur, latius, et ferventius exaggerarent. Quæ demum flagitia temporis tractu tam altas, ubi semel pedem figunt, radices agunt, ut a fide, verique Dei cultu deficere vel ipsos sapientes faciant. Hæc est germana Sanctorum Patrum doctrina adversus Theatra.

XVII. Tandem edisserant nobis priscæ vetustatis perspicaces investigatores: Ovidius, Maximus, Seneca, Juvenalis, et plurimi alii Ethnici Scriptores, qui, ut impudicitiæ et libidinum sentinam, Theatra improbant, id ne studio vitandæ Idololatriæ præstiterunt? Quid? Invectine sunt dumtaxat in obscœnissimos meretricis Floræ ludos, qui semel tantum in anno habebantur, quibus solæ assidebant meretriculæ? An non habemus scripta Theatralia illius ætatis, in quorum conspectu sordescunt plures nostri temporis comœdiæ, et fabulæ Nemorenses. Edisserant: dum Plato a sua Republica pulsos voluit musicos, comicos, Poetas omnes, vel ipsum Homerum, quod cantus suavitas, et harmonicus versuum numerus emollirent animos, effeminarent viros; zelone profligandæ Idololatriæ id præstitit? Dum Aristoteles, Plutarchus, M. Tullius, et pene omnes tum Græci, tum Latini sapientes Philosophi improbant comicas repræsentiones, quia voluptatem excitant, sensus fascinant, vires dissolvunt; nunquid Divinæ Religionis studio hoc egerunt? Sileant ergo priscæ antiquitatis venatores, desinantque seducere imperitos, qui putidas fabellas suscipiunt pro solidis documentis, dum eorum concupiscentiæ negotium agitur. Sed quid in vano commento profligando diutius immoror?

CAPUT V.

Nonnulla posteriorum temporum documenta adversus Theatrales ludos.

I. Cum Christiana Religio dominari, pulsa penitus Idololatria, cœpit; tum & pii Imperatores in suis edictis, & Episcopi in suis Conciliis Comœdiis, Tragœdiis, & quibusque Theatralibus ludis

ludis apertum, & continuum bellum indicere non destitere ad hæc usque tempora nostra. Quamvis enim sub Imperatoribus Ethnicis, & Concilium Eliberitanum in Hispania Lactantii tempore celebratum *can. 62. & 67.* & Concilium Nicænum, in quo, teste Nicephoro *lib. 8. c. 18.* anathema latum est contra librum *Arii*, inscriptum *Thaleja*, quod Poetæ *Sotodis*, & Comicorum cantilenas redoleret; Et Constitutiones dictæ Apostolicæ *can. 5.* plura contra Theatra statuerint: tamen ea libertate, & potestate adversus ejusmodi corruptelas vocem exaltare nequiverunt, qua usi, post extinctam superstitinem, Episcopi, & Concilia sunt. Nec tempus permittit, nec instituti ratio postulat, ut omnia huc transcribam Ecclesiastica documenta, quæ omni fere tempore pro exterminandis Theatrorum corruptelis summa constituta sunt providentia. Pauca tamen perstringam, & qui plura cupit, consulat P. *Le Brun*.

II. Concilium Trullanum *an. 692. can. 51.* hæc decernit. *Omnino probibet hæc sancta, & universalis synodus eos, qui dicuntur Mimi, & eorum spectacula. Deinde venationum quoque spectationes. Si quis autem præsentem canonem contempserit, & se alicui eorum, quæ sunt vetita, dederit, si sit quidem Clericus, deponatur, si vero Laicus, segregetur.*

III. Desinente octavo sæculo, Leo Isauricus, aliique Principes Iconoclastæ, ut Catholicos affligerent, exactis e Monasteriis Monachis, illorum cellas Histrionibus inhabitandas dederunt. Quare Concilium Generale VII. *sess. 7.* ubi hæc referuntur, Christianis severissime Theatrorum frequentiam prohibet, pœnasque violatoribus infligit, sicut & Concilium Laodicenum. Tom. VI. Concilior. hæc referunt. *Tantum ei, qui dat escam, gratias agant, & non per quasdam thymelias voluptates, hoc est satanicas cantilenas, cytharasque, & meretricias inflectiones: quibus superveniet Prophetica maledictio* (Isaiæ 5.) *Væ, qui cum cythara, & psalterio vinum bibunt, opera autem Domini non intuentur, & opera manuum ejus non intelligunt. Et si unquam fuerint inter Christianos hujusmodi corrigantur. Sin autem, obtineant super eis, quæ sunt ante nos regulariter edita.*

IV. Nicolaus Papa an. 866. Bulgaris jubet, ut spectacula fugiant. Et Photius noni sæculi scriptor in suo Monocanone colligit Ecclesiasticas leges, & civiles contra spectacula. Ostendit, Ecclesiam nunquam permisisse Theatra; sed ab eisdem fidelibus abstinendum præcepis-

cepisse : additque, Clericos eadem frequentantes in Monasteriis includendos esse. Animadvertit citatus P. *Le Brun* ex Balsamone Patriarcha Antiocheno, hanc disciplinam exacte semper obtinuisse in Ecclesia Orientali, sicut & in Occidentali, in qua Gothi, & Wandali Theatrorum spectacula penitus sustulerunt; et vix inquit P. *Le Brun*, sub Carolo Magno revixere. Quare Concilium Cabilonense an. 813. can. 9. hæc statuit: *Ab omnibus oculorum auriumque illecebris Sacerdotes abstinere debent. Histrionum sive scurrarum, & turpium, sive obscœnorum jocorum insolentiam non solum ipsi respuant, verum etiam fidelibus respuenda percenseant*. Idemque præcipit Concilium Parisiense an. 829. severe et Christianis, et Clericis spectacula vetans. Christianus Lupus in notis ad Concilium Trullanum, aliique eruditionis sacræ cultores observant, sæculo X. et XI. Poetarum artem fere obsolevisse.

V. Joannes Sarisburiensis Episcopus Carnutensis an. 1172. diruta Theatra, exterminatos Tragœdos, et Comœdos *Lib. 1. de nugis Curialium* scribit: *Porro Comicis, & Tropicis abeuntibus, cum omnia levitas occupaverit, Clientes eorum Comœdi, & Tragœdi exterminati sunt*.

CAPUT VI.

Compendium historiæ Theatrorum ab ætate Scholasticorum ad hæc nostra tempora. S. Thomæ *doctrina vindicatur ab ineptis plurium Casuistarum commentis*.

I. SÆculo XIII. sublatis publicis Theatris, Histriones in domibus privatis versus recitabant, instrumentis musicis adhibitis. Hoc sæculo Gallia præsertim Poetis, et hujus generis Histrionibus abundabat, quod lingua *Provincialis* vulgo *Provenzale* magno haberetur in pretio, et Romana appellabatur, quod Romanæ propius accedebat, tum quod Provincia illa Romana appellabatur, unde *Romanzi* nomen acceperunt. Istiusmodi Histrionatus artem scholastici absolute spectantes, natura sua malam non esse jure, ac merito definiere. S. Thomas scholasticorum facile Princeps hæc 2. 2. q. 168. a. 3. statuit: *In omni eo, quod est dirigibile secundum rationem, superfluum dicitur, quod regulam rationis excedit; dictum est autem, quod ludicra, sive jocosa verba, vel facta sunt dirigibilia secundum ratio-*

nem, & ideo superfluum in ludo dicitur, quod excedit regulam rationis. Quod quidem potest esse dupliciter: uno modo ex ipsa specie actionum, quæ assumuntur in ludum; quod quidem jocandi genus secundum Tullium dicitur esse illiberale, petulans, flagitiosum, obscænum, quando scilicet utitur aliquis causa ludi turpibus verbis, vel factis, vel etiam his, quæ vergunt in proximi nocumentum, quæ de se sunt peccata mortalia. Alio autem modo potest esse excessus in ludo secundum defectum debitarum circumstantiarum; puta cum aliqui utuntur ludo vel temporibus, vel locis indebitis, aut etiam præter convenientiam negotii, seu personæ. Et hoc quidem quandoque potest esse peccatum mortale, propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit aliquis dilectioni Dei; ita quod contra præceptum Dei, vel Ecclesiæ talibus ludis uti non refugiat.

II. Nihil luculentius, nihil magis decretorium contra ætatis nostræ Theatra, in quibus facta fere semper turpia repræsentant, puta profanos amores, concupiscentiæ illicia, lenocinia, et cetera id genus, et quandoque etiam verba obscœna adhibent, histriones: Et hæc in proximi nocumentum natura sua vergunt. *Et hæc de se sunt peccata mortalia*, inquit Angelicus. Peccatum quoque mortale contingere potest, subdit Doctor S. *propter vehementiam affectus ad ludum, cujus delectationem præponit aliquis præcepto Dei, vel Ecclesiæ*. Patet autem, et Divino, et Ecclesiastico præcepto prohiberi Theatra, in quibus feminæ lascivæ comptæ cum suis Amasiis facta turpia repræsentant, cantu fornicario, musica meretrice, ut cum Chrisostomo loquar, et impudicissimis Choreis adjectis. Hoc ludorum genus, inquit Angelicus, secundum ipsum Ethnicum Tullium *dicitur esse illiberale, petulans, flagitiosum*.

III. Hoc principio constituto, proponit sibi Angelicus objectionem, ex cujus resolutione evidenter elucet ejus doctrina. *Ad tertium* (inquit) *dicendum, sicut dictum est ludus, est necessarius ad conversationem humanæ vitæ. Ad omnia autem, quæ sunt utilia conversationi humanæ deputari possunt aliqua officia licita; & ideo etiam officium Histrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum non est secundum se illicitum, nec sunt in statu peccati, DUMMODO moderate ludo utantur, idest non utendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotiis, vel temporibus indebitis*. Qui ignorant tempore S. Thomæ nulla extitisse pu-

publica Theatra, quæ ille scribit de sui temporis Histrionibus, applicant ultimæ ætatis nostræ comœdis, cum isti ab illis plusquam genere distent, ut mox evidentius palam fiet. Histriones, quorum meminit Angelicus, erant quidam joculatores, qui versus recitabant in privatis domibus, adhibitis musicis instrumentis, ut vel ex ipsis objectionis verbis colligitur. *Legitur enim*, inquit, *in vitis Patrum, quod B. Paphnutio revelatum est, quod quidam joculator futurus erat sibi consors in vita futura*. Officium autem recreandi homines secundum se non est illicitum, *dummodo* conditiones necessariæ serventur. *To secundum se* duplicem excipit sensum. Aliqua secundum se ita sunt vitiosa, ut nunquam honestari valeant, sicuti fornicatio, adulterium, mendacium, blasphemia etc. Alia ita de se, et secundum se illicita sunt, ut aliquo in casu fieri licita queant. Quod vir induat vestem muliebrem *de se vitiosum est*, inquit, Angelicus 2. 2. *q. 169. a. 2. ad 3.* nihilominus ad propriæ vitæ conservationem honesta evadere hæc vestitus mutatio potest. Furtum secundum se malum est: urgente extrema necessitate omnem exuit malitiam, imo desinit esse furtum. *Histrionatus* nostri temporis secundum se in genere moris, seu omnibus spectatis, vitiosum est. Aliqua in Methaphysica præcisione, seu præcisis circumstantiis licita, et honesta sunt, quæ variatis circumstantiis criminosa evadunt. Hæc obiter indicavi, ut plures imperitorum cavillationes præoccuparem. Igitur S. Thomas docet, officium recreandi homines secundum se non esse illicitum, *dummodo* debitæ circumstantiæ serventur: videlicet quod facta, et verba ludorum sint honesta: quod serventur circumstantiæ loci, temporis, et personæ. Hinc in citata responsione ad tertium argumentum subdit. *Si qui autem superflue sua in tales consumunt, vel etiam sustentant illos histriones, qui illicitis ludis utuntur, peccant, quasi eos in peccato foventes, unde Augustinus dicit: quod donare res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus*. Hanc vero comicorum, qui illicitis ludis utuntur, artem, eodem loco S. Thomas habet ac meretricium, ut 2. 2. *q. 87. a. 2. ad 2.* expresse docet. *Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de MERETRICIO, ET HISTRIONATU, & aliis hujusmodi*. Ab ejusmodi hominibus, subdit ibidem decimas *Ecclesia non debet recipere, quamdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare*. Histriones nostri temporis utuntur

tur ludis illicitis, ut demonstratum est: Ergo juxta S. Thomam peccant spectatores iisdem mercedem solventes, quamvis impura aliqua delectatione non inquinarentur, quia fovent illos in peccato. Quam doctrinam S. Thomas a Patribus hausit, præsertim ab Augustino inquiente in c. 4. Joannis: *Donare res suas histrionibus vitium est immane, quia laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui inique agit benedicitur*. Doctrina Scholasticorum XIII. et XIV. seculi eadem, ac Sancti Thomæ prorsus est, et accipi eodem in sensu debet. Histriones tempore S. Thomæ erant ut nostri circulatores, qui dum vel in privatis domibus, vel dum in plateis publicis Tabulata, seu pulpita, seu Theatra vocare vis, erigunt, et populo spectacula præbent, nullum peccatum perpetrant, dummodo conditiones a S. Thoma præscriptas servent.

Recensitis itaque seculis nulla omnino publica Theatra erant; sed histriones modo oppidatim discurrebant recitantes versus suos, et musica pulsantes instrumenta, ut nostri circulatores *Vulgo cirlatani*. Magnates, et Principes in aulis suis alere Poetas istos *Provenzales* solebant. Erant autem homines, et nobilitate natalium, et ingenii dotibus ornati. Poeta *Foulguet* Monasterium ingressus, Episcopus Massiliensis, et postea Tolosanus institutus fuit. Quoniam vero plures hac arte abutebantur neglectis conditionibus a S. Thoma præscriptis in exilium acti fuere ab Ludovico Galliarum Rege. Alii ut dixi, manentem in Aulis Magnatum sedem habebant: alii versus a se compositos modo in hac, modo in illa Civitate canebant, instrumentis adhibitis. Isti nulla lege infames declarati, quemadmodum histriones, qui e publicis Theatris recitant: Hoc discrimen privatos inter, & publicos histriones ipse Cæsar Nero instituit, ut *lib.* 14. *cap.* 15. Tacitus refert. *Ne tamen adhuc publico Theatro dehonestaretur, instituit ludos Juvenalium vocabulo, in quos passim nomina data, non nobilitas cuiquam, non ætas, aut tacti honores impedimento, quominus Græci, Latinive histrionis artem exercerent*. Et lex ita declaravit, non esse infames illos, qui in domibus privatis recitarent. Plinius junior, qui histriones publicos improbat, privatos in domo sua comœdos alebat, ut ex *l.* 1. *Epist.* 15. colligitur.

IV. Ut doctrina S. Thomæ, & aliorum Scholasticorum luculentius pateat, duo ut certa constituenda sunt. Unum: Patres omnes, & leges tum Ecclesiasticas, tum civiles publicos histriones infamiæ cen-

censura notasse. Alterum S. Thomam in Patrum, & legum doctrina versatissimum has leges, & hanc infamiam non ignorasse. Ille ne ignoravit, quæ Tertullianus, Cyprianus, Salvianus, Chrisostomus, & Augustinus de mimis docent, & Theodosius, aliique Imperatores de Histrionum infamia statuerunt? Supinæ ignorantiæ notam Angelico Doctori inureret, qui illum de publicis histrionibus, qui aut amoris impuri, aut ambitionis, aut crudelitatis vitia inter scenas repræsentant, loqui contenderent. Quando igitur docet cum ceteris Scholasticis artem histrionum non esse secundum se illicitam, eam artem intelligit, quam privatim Poetæ, & histriones, seu circulatores sui temporis in hac, aut illa Civitate exercebant. Idque confirmat, quod illo tempore nulla prorsus publica Theatra fixam sedem habentia extarent. Quid quod Doctor Sanctus docet in rescriptis testimoniis, ludos istos esse licitos, *dummodo non sint contra Dei vel Ecclesiæ legem, dummodo vel facta, vel verba turpia non contineant*? Ostendant Theatrorum defensores vel unicam nobis Tragœdiam, aut Comœdiam, sive priscæ sive hodiernæ ætatis, quæ in publico Theatro recitata a mulierculis, & viris, adjectis actibus intermediis, choreis, musica, ceterisque omnibus, quæ turpitudine, & obscœnitate olent, polluta non fuerit? Planum itaque est, histrionatus artem, quam Sanctus Thomas secundum se licitam asserit, toto genere differre ab illa, quam Mimæ, & Mimi nostro tempore repræsentant. Theatra naturam & essentiam mutant ex circumstantiarum, & præsertim materiæ diversitate, ut mox constabit.

V. Confirmat quæ hactenus dixi celeberrimus Ludovicus Antonius Muratorius Reipublicæ litterariæ splendor, & ornamentum *Tom. 2. Ant. Ital. Med. Æv. Diss. 29.* ubi animadvertit, post declinationem Imperii Romani Theatra, & Spectacula, quæ olim vigebant, defecisse; & ficti belli pugnas, & ludicra certamina successisse. Nunquam tamen defuisse aliqua mimicæ artis vestigia. Refert ille pag. 845. aliqua ex laudatis S. Thomæ testimoniis verba, & quid nomine *Histrionum* S. Doctor intellexerit interpretatur. Inquit enim. *Si vero tunc idem præstitisse credendi, quod nunc* Circulatores (*Saltimbanchi, & Cantimbanchi eos appellamus*) *atque alia ludicra proferunt in plateis, & compitis. Quæstioni huic causam fortasse dedit, quod Philippus Augustus Rex Franciæ eodem seculo XIII. ineunte Histriones e Regni finibus excedere jusserat, quod id genus hominum Rei-*

publi-

publicæ perniciosum existimaret. Heic iterum collige, quam crassa laborent ignorantia illi, qui, quæ S. Thomas de circulatoribus (vulgo *Saltimbanchi*) dixit, ad honestanda hodierna Theatra detorquent. Plura ibidem persequitur Cl. Muratorius expenditque ludorum diversitatem, qui seculis barbaricis usque ad seculum XV. obtinebant.

VI. Seculo XV. Provenzalibus Poetis neglectis, aliud Poetarum, & Comicorum genus prodijt, qui Sanctorum, & Christi Domini acta repræsentabant. Erecta Parisiis fuit Congregatio ejusmodi sacrarum repræsentationum, ut sæpe laudatus Pater *Le Brun* narrat, cujus munus erat Acta Passionis Christi referre. De hac Congregatione plura ille narrat, quæ prætereo. Initio devotionem, & pietatem excitarunt: at temporis tractu omnia intermediis actibus, & exordiis polluta fuere, ut in artibus quibusque, quæ hominum opera exercentur, evenire solet. Hæ sacræ repræsentationes adjectis choreis, solemnioribus Christianæ Religionis festis celebrabantur, modo in Ecclesiis, modo extra. Clerici ipsi Comicos agebant. Hæc omnia tandem abolita fuere, quorum vestigia variis in Provinciis diu perdurarunt, & in Hispania adhuc grassantur.

VII. Circiter seculum XVI. Theatra publica, quæ mansuram haberent sedem ædificata fuere; Comœdiæ, & Tragœdiæ, cum in Italia, tum in Gallia, ad exemplaria Sophoclis, & Euripidis compositæ prodierunt dolis, & velitationibus amatoriis plenæ, & antiquorum Theatrorum corruptelæ grassari usquequaque cœperunt. Tragœdiarum auctores in Italia primi Mussatus Patavinus, & Trissinus Vicentinus: in Galliis Jodellus, & Garnerius habentur. Ecclesia non siluit, sed antiquorum Patrum, & Conciliorum vestigiis insistens, in suis synodis renascentem corruptelam exterminare pro virili sategit. Innumera sunt Ecclesiæ decreta, quæ adversus ejusmodi spectacula collegit P. *Le Brun*. Initio soli Histriones, secus feminæ, infamem artem Theatralem exercebant. In Synodorum decretis, quæ hoc tempore lata fuere contra Histriones, nulla Scenicarum mulierum fit mentio. *Cecchinus* Ferrariensis famosus Histrio, qui in suæ professionis commendationem librum edidit an. *1616*. asserit ab annis minus quinquaginta obtinuisse, ut veræ, non fictæ mulieres in Scenam prodirent, Mimasque cum suis Mimis agerent.

VIII. S. Carolus Borromæus, strenuus Ecclesiasticæ disciplinæ

 asser-

assertor, et vindex præ ceteris in Italia bellum spectaculis indixit, et in auxilium Principes, et Magistratus advocavit, ut 2.*p. act. Tit.* 66. habetur. *De his etiam Principes, & Magistratus commonendos esse duximus, ut histriones, & mimos, ceterosque circulatores, & ejus generis perditos homines e finibus suis rjiciant*. Dominus Bollanus Episcopus Brixiensis, secundus Ambrosius nuncupatus anno 1573. hæc statuit. *Circulatorum, atque id genus vilium hominum spectatores ne sint.... Loca, ubi choreæ ducuntur, comœdiæ aguntur, mimi, histriones, & id genus aliud adhibentur, evitent omnino*. Ex actis Ecclesiæ Brixiensis Venetiis impressis an. 1608.

IX. Concilium Turonense an. 1585. hæc præcipit: *Comœdias, ludos scenicos, vel Theatrales, sub anathematis pœna probibet hæc Synodus: Præcipitque omnibus, & singulis Paræciarum rectoribus, qui huic decreto non paruerint, ut illius ordinatione nominatim excommunicati denutientur, & publicentur*. Innumeras alias referre Synodos possem, si opus esset, otiumque faveret. Rituale Metense an. 1605. vetat, ne Ecclesiastica sepultura donentur Comœdi, et histriones. Rituale Parisiense infamem declarat artem Comœdorum, eosque a sacra communione arcet. Rituale Cabilonense Parisiis anno 1649. impressum hæc jubet. *Arcendi sunt publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti, manifeste infames, ut meretrices, concubinarii, comœdi*. Severius hoc idem mandat Episcopus Atrebatensis anno 1695. Universitas Parisiensis anno 1648. idem statuit.

X. Lubet isthuc transcribere verba Synodi Telonensis anno 1704. gallica latine reddita. *Cœtus Christianorum corpus mysticum dicitur, cujus Christus caput est, & Spiritus Sanctus anima, & forma. Igitur qui defendit, Comœdiarum occupationem dignam esse Christiana professione, consequenter docet, Christum in eisdem sibi complacere, Sanctumque Spiritum ad exercitia isthæc Christianos dirigere; quod blasphemiam redolet, quam nemo vel eorum, qui impudenter ludos Theatrales extollunt, proferre ausit. Nimium ergo compertum exploratumque, spectacula scholas esse dæmonum, ubi tot habent sectatores, quot spectatores. Nihil ergo magis oppositum non modo hominis Christiani spiritui, verum etiam solemni illi protestationi, professionique, quam omnes in baptismate edimus, renuntiandi nempe dæmoni, ejusque pompis, & operibus. Hortamur itaque fideles omnes, quos nobis Providentia concredidit, ut ab his falsis, exitiosisque seculi voluptatibus*

bus abstineant. Quod si tantum sibi illuderent, ut crederent, nihil ipsos mali perpetrare, nunquam ab ea sese purgare valent iniquitate, quam ceteri perpetrant. Porro Divo Paulo teste, conscii, & consentientes & impendio magis, qui cooperantur, non secus, ac criminum auctores, plectuntur. Propterea nos omnibus Confessariis mandamus, ut absolutionem denegent iis, qui post correptionem nollent a Comœdiarum, Theatrorumque frequentia abstinere. Presbyteris vero, Beneficiariis, & Ecclesiasticis omnibus istius Diœcesis sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda præcipimus, ne choreis, ludis Theatralibus, Comœdiisque assistant.

XI. Non modo Episcopi in suis Conciliis, verum etiam Theologi, & Concionatores cujuscumque Christianæ nationis, qua voce, qua scriptis spectacula Theatrica insectati sunt. Missis Concionatoribus, quorum innumeri sunt adversus rediviva Theatra sermones, celebriores Theologos indicabo.

XII. In Hispania duo celeberrimi Jesuitæ; P. Franciscus *Ribera*, qui confessiones Sanctæ Theresiæ audivit, in *Comm. ad Mich. cap.* 1. *n.* 63. Comœdos exagitat. P. Joannes *Mariana* integrum, ut fertur, tractatum adversus Theatra hodierna edidit. Gonzalez in notis ad Canon. 62. Concilii Eliberitani jure tum civili, tum Ecclesiastico, artem Theatricam infamem declarat, suæque Nationis Theologos præstantiores, qui contra hanc corruptelam scripsere, laudat his verbis. *Plura etiam congerunt de hac nefaria arte Mariana de spect. c.* 12. *cum seq. Bulenger l.* 1. *de Circo c.* 52. *Calatajum in Paradox. c.* 12. *Amaya de leg. unic. cap. de venat. ferarum. P. Fab. l.* 2. *serm. cap.* 12. *Demster ad Rosin. lib.* 5. *c.* 6. *Lantiment. l.* 2. *de vet. Monum. cap.* 82. *Cabreros de met. lib.* 2. *cap.* 8. *Ossual. ad Dona. lib.* 18. *cap.* 7. *Mendoza qu.* 9. *quodlibet*. Quid plura, ipse P. Escobar Comœdias execratur, cujus verba in loco dabo. Præstantissimus Cardinalis Aguirre Tom. 1. Concil. pag. 674. hæc inter alia scribit: „ Modo passim contingit, ut qui casti, ac pudici ad ea „ Theatra accedunt, alii omnino redeant. Quot Virgines, quot castæ „ Matronæ ibi concipiunt amores, quos antea non senserant, & „ paulatim, deposito pudore succumbunt? Pauci sunt, si forte ali- „ qui spectantium, quibus amatoriæ illæ phrases, gestus, inventio- „ nes, non excitent affectum aliquem minus purum. Videant ergo „ Magistratus, & Gubernatores Reipublicæ, qua ratione possint „ eas

„ eas permittere, & an non sint coram Deo rei innumerabilium
„ scelerum inde secutorum. *Viderint pariter nonnulli recentes scri-*
„ *ptores, quanto salutis alienæ, & propriæ periculo in ea parte fræ-*
„ *na laxent, innixi uno vel altero testimonio S. Thomæ male intelle-*
„ *cto* „. Didacus quoque Tapia celebris Theologus Hispanus calamum acuit in Comœdias, ut plures alios prætermittam.

XIII. Ex Itàlia Paulus Comitolus *lib.* 5. P. Albertus de Albertis Soc. J. in Paradox. *disp.* 2. acriter Theatra insectati sunt. Pater Dominicus Ottonelli S. J. tria volumina in 4. contra Theatra edidit. P. Hieronymus Florentinus Cong. Mat. Dei Tomum in 12. bis impressit, atque hoc titulo inscripsit: *Theatrum contra Theatrum*. Inter Concionatores, qui omnes semper declamarunt contra vitia Theatrica, eminet P. Paulus Segneri S. J., cujus sermonis specimen infra perstringam.

XIV. Theologi Galli Evangelicæ Moralis, si qui alii, invicti propugnatores unanimi fere consensu repræsentationes scenicas improbarunt semper. Nicolaus integro Tractatu Comœdias profligavit. Bonus Merbesius in sua *Sum. Christ.* fuso calamo Theatra improbavit. Serenissimus Princeps *de Conti* Tractatum edidit 1669. in quo Ecclesiæ traditionem contra Comœdias, & spectacula exposuit, Patrum testimoniis adductis. Adversus hunc tractatum prodit *dissertatio* Auctoris Anonymi: Dominus *de Voisin* Doctor Theologus, & Consiliarius Regius volumen in 4. emisit in lucem 1671. hoc inscriptum titulo. *Le defense du Traitè de Monsigneur le Prince de Conti*. Hoc suo opere sane doctissimo Dominus *de Voisin* præfatam dissertationem penitus profligavit, auctoremque antiquæ eruditionis sive sacræ, sive profanæ, & Evangelicæ doctrinæ mirifice imperitissimum demonstravit. P. Franciscus Caffaro Epistolam Parisiis a. 1694. publicis Typis evulgavit in Comœdiæ defensionem. Scriptum illud scandalum adeo gravissimum excitavit in Gallia, ut Episcopalem sollicitudinem, studiumque inflammaverit, ad sacrum Ecclesiæ depositum custodiendum. Archiepiscopus Parisiensis ad Palinodiam scriptorem adegit, qui humilitatis exemplo non adeo frequenti, continuo præstitit, suamque retractationem ipsi Archipræsuli inscripsit. Hac publica retractatione haud contenti ceteri Galliarum Episcopi, verentes, ne imperiti Fideles, sua alioquin natura ad ea omnia, quæ demulcendis sensibus inserviunt, propensi, evulgati

gati scripti laxa, & versuta commenta profligare constituerunt. Celeberrimus *Bossuetus* in primis opusculum edidit eodem an. 1694. quo Caffaro Epistolam prorsus contrivit, & perennem Ecclesiæ traditionem contra Theatrorum corruptelam magnopere more suo illustravit. Hoc eodem similiter anno 1694. ejusdem Caffaro subdola commenta improbavit *P. de la Grange* Doctor Theologus edito tractatu inscripto *Refutation d' un ecrit favorisant la Comedie*. Poeta Boursault Caffaro sollicitaverat ad dictam scribendam Epistolam, quam suo inseruit Tomo hunc præferente titulum: *Pieces de Theatre de Mr. Boursault*.

XV. Ex iis, quæ hactenus brevissime delibata sunt, basilice patet, quam sit vanum, chimericum, atque perridiculum commentum illud, quo eludere Theatrorum defensores Patrum doctrinam contendunt, effutientes, antiquos Patres idcirco adversus Theatrum acriter invectos esse, quod Idololatriæ crimine inquinata essent. Siquidem antiquorum Patrum doctrinam adoptarunt successores Episcopi, doctoresque Ecclesiæ extincta penitus Idololatria, & Patrum priscorum dicta opposuerunt contra illa ipsa Theatra, quæ Christiani propriæ professionis haud satis memores reædificarunt, & Paganicæ scilicet Idololatriæ reliquias in scenam traduxerunt. Ultimæ ætatis nostræ Concilia, Episcopi, Archiepiscopi sanctitate, & doctrina præstantiores Apostolicum Zelum adversus restituta Theatra succenderunt; Theologi omnes Evangelicæ doctrinæ periti calamum in Comœdiarum, & Tragœdiarum præstigia acuerunt.

XVI. Qui namque sunt, qui pro Theatris pugnarunt? Viri Theatrici, & histriones. Petrus Maria *Cecchinus* Ferrariensis famosus histrio sermones pro Comœdiarum honestate edidit, impressique fuere Venetiis an. 1621. Nicolaus *Barbieri* dictus inter histriones *Beltrame* pro Theatris pugnavit cum aliis nonnullis Comicis, quorum scripta referre non vacat. Alter Histrio *Riccoboni* dictus *Lelius* in suo paucis abhinc annis evulgato lingua Gallica Theatro Italico, nonnulla scribillavit in Comœdiarum defensionem. Narrat S. Carolum Borromæum propria manu signasse Comœdias in Theatro recitandas, cum ex ejus actis colligatur Comœdos abiisse, quod noluerint Regulis a S. Archiepiscopo præscriptis subjacere. Poetæ Itali nonnulli bellum litterarium Riccoboni intentarunt, quod de Theatro Italico minus apte scripsisset. Hic Riccoboni ab Italis Poe-

tis

tis artem recitandi Tragœdias didicit, & ingrati animi postea reprehensus fuit. Plura de hoc dissidio dicenda occurrerent, quæ utpote nimis lepida prætereo. Theatrorum igitur defensores sunt Poetæ, & histriones. Næ isti Christianæ professionis, & Evangelicæ doctrinæ peritissimi, & plenissimi! Quid quod celebriores, doctioresque Poetæ partus suos in juventute editos, provectiores facti eosdem lacrimati sunt, tamquam juventutis delicta. Hanc veritatem cum Italiæ, tum Galliæ celebriores Poetæ illustrant. Quid egerit nominatissimus *Petrarcha* maturior factus, neminem latet. Quid de altero Italiæ nostræ Poeta omnium ætatis nostræ præstantissimo APOSTOLO ZENO dicam? Is vel ab ipsa adolescentia in id operam dederat, ut ab obscœnitate, & turpitudine Theatra purgaret. At nondum compertum eidem erat argutissimum Epiphonema, quo S. Augustinus jactatam suo tempore Theatrorum ad Christi legem reformationem sic vellicavit. *Numquid & diabolus factus est Christianus?* Quamobrem ad senectutem deveniens, partus suos poeticos florente ætate editos deflevit, improbavit, &, ut eam, quam offerre humana imbecillitas satisfactionem Deo pro irrogata injuria valet, pro viribus rependeret, sacra drammata composuit, ut loco prophani amoris, olim fortasse suis carminibus excitati, divinæ caritatis ignem accenderet, inflammaretque hominum corda ad devotionem, ad pietatem, divinasque celebrandas laudes. Nisi ab instituto declinarem, plurima mihi de præclarissimo viro dicenda forent, cujus multorum annorum intervallo non tam selectam, vastamque eruditionem, memoriæ promptitudinem, elegantis sermonis facilitatem, quam integerrimam Christianæ vitæ probitatem, & in primis singularem profecto humilitatem, mundique contemptionem, demiratus sum. Ceterum si plura cupis, lege elegantissimas orationes duas, alteram Idiomate Italico, quam P. Antoninus Valsechi celebris Italiæ nostræ Orator sacer, aliarumque scientiarum cultor: alteram, quam P. Hiacintus Menegati Philosophiæ Lector egregius latine scriptam in tanti viri obitu publicis typis ediderunt. In Gallia vero duo celebres inter alios floruerunt Poetæ *Corneille*, & *Racine*, qui castiores edidere Tragœdias, quas tamen ambo tamquam juventutis delicta improbarunt. P. Le Brun p. 28. exemplum D. *Racine* proponit ceteris Poetis imitandum. Contra *Moliere*, qui Theatricas voluptates valde foverat, funestum artis suæ

suæ professoribus exemplum reliquit, ait idem P. Le Brun pag.259. his verbis: „ Ce qui est constant, c'est que sa mort est une Morale „ terrible pour tous ses Confreres, & pour tous ceux, qui ne cher- „ chent qu'a rire. *Un peu de terte obtenue par priere* c'est tout ce „ qu'il de l'Eglise, encore falut il bien protester, qu'il avoit doné „ des margues de repentir. *Rosimond* etant mort subitament en 1691. „ fut enterre sans Clergé, sans luminaire, & sans aucune priere dans „ un endroit du cimitiere de S. Sulpice, ou l'ont met les enfans „ morts sans Bateme„. Editor operis P.Le Brun pag.260. narrat severius animadversum fuisse in famosam *Conureur* procacem Mimam anno 1730. denatam sine Sacramentis, & in agro bestiarum instar sepultam.

XVII. Ante quam ultra provehor, profligati pudoris, & honestatis homo mihi reprimendus occurrit. Is est celeberrimus Sannio *D. DE VOLTAIRE*, qui Religionem in jocis habet, & oblata arreptaque occasione, eam deridendam propinare exquisita vafricie studet. Ad rem nostram quod attinet, hæc adversus opus *P. Le Brun* in suis Epistolis impietatis labe respersis, & sannarum quisquiliis intermixtis scribit *Epis.* 23. Gallica lingua, & a me latine versa. *Qui fieri potest, ut ars, quam supremæ Potestates præmiis remunerunt, quam præstantiores homines excolunt, quam Nationes admirantur, infamia notetur? Quomodo percipi jure valet, ut apud eumdem Bibliopolam ad latus operum immortalium Racine, Corneille, Moliere reperiatur impertinens declamatio P. LE BRUN adversus spectacula nostra?* Impertinentem declamationem expudoratæ frontis homo appellat Paganicæ superstitionis detestationem, & Moralis Evangelicæ justam defensionem. Hæc intranscursu adnotasse sufficiat, ut ab ejusmodi tenebrarum opusculis, quæ ceteroquin vel mulierecularum manibus terununtur, sectitandis Christianos amoveamus. Sed eo malorum Religionis nostræ disciplina delapsa est, ut Bibliopola repertus sit, qui infames has Epistolas recudere non erubuerit. Sed interceptum iter persequamur.

XVIII. Hæc Drammatum Theatralium auctores, hæc Histriones, & Mimæ omnes serio meditentur. At vereor, ne istorum mentes figmento, mendaciis, & fabulis gravidæ, & polluti animi stupidi facti sint, & inepti ad divinas veritates meditandas. Memoria pene exciderat commentum aliud, quod obtrudere viri Theatrici solent, san-

ſanctum nempe Franciſcum Saleſium Comœdiis faviſſe *c.* 23. I. *p.* *& c.* 33. 3. *p. in introd. ad vit. devot.* Sed ab hac impoſtura nimium craſſa illum vindicant *D. de Voiſin*, *P. Le Brun*, aliique multi. Vide quæ ego ipſe ſcripſi *Theol. Chriſ. Tom.* 4. *pag.* 426. *& ſeqq.* Nec enim vacat in re aperta diutius morari. Caſuiſtarum aliqui, quemadmodum ipſum primum Dei amandi mandatum laxis opinionibus offuſcarunt: ſic Theatricæ quoque voluptati indulgere æquo latius adniſi ſunt. Verum & ipſi Comœdias obſcœnas, & impudicas uno ore deteſtantur. Nec dubito, quin Theatrorum defenſores puderet in ſuum allegare præſidium ineptiſſima quorumdam unius & alterius Caſuiſtæ paradoxa, quæ ſenſui communi adverſantur.

XVII. Recenſere hic deberem teſtimonia Theologorum, qui tribus ultimis ſeculis ſcripſerunt, ut evincerem, eamdem iſtorum eſſe, ac antiquorum Patrum doctrinam. Sed hoc infra præſtabo, palamque faciam, quanta ſit inſcitia, & quam vana jactatio illorum, quos non pudet. Effutire Patres ob ſolam Idololatriam Theatra improbaſſe. In præſentia unum, & alterum tranſcribam. Franciſcus *Patricius* Senenſis Epiſcopus Cajetanus *lib.* 2. *de Inſt. Reip. tit.* 6. hæc adverſus Tragœdias, Comœdias ſcribit ad Sixtum IV. Pontificem Summum. „ Tragœdia pene omnis extrudenda eſt ab optima Civi-
„ tate, quamquidem Solon Teſpin docere prohibuit, ut inutilem,
„ & eam falſiloquentiam appellavit. Lacedemonii quoque libros
„ Æſchili Poetæ Sparta Urbe aſportari juſſerunt, tanquam inutiles,
„ & *editos potius ad hominum mores corrumpendos*, quam ad aliquam
„ bonarum artium diſciplinam...... Comœdia, quam in Sicilia pri-
„ mum adinventam dicunt in ſpectaculis etiam recitari non placet,
„ corrumpit namque hominum mores, eoſque effeminatos reddit,
„ & ad libidinem luxuriamque compellit &c.„. Rurſus *lib.* 8. *tit.* 14.
„ Theatrorum ratio temporibus noſtris minus neceſſaria eſt. Fabu-
„ læ enim omnes ejectæ exploſæque ſunt, & ſeveritate moris, reli-
„ gioniſque ſanctitate urbibus ejectæ: quocirca ſupervacaneum om-
„ nino eſſet de ſtatuendis Theatris plura dicere, cum vetera ſpecta-
„ cula diruantur, & nova neutiquam ædificentur.

XVIII. Jacobus Pignatelli *tom.* 8. *conſult.* 153. hæc narrat. „ Ro-
„ mæ licentia ſpectacula in publicum faciendi nulli datur. Quinim-
„ mo in diebus carnis privii vix in domo alicujus Magnatis fieri
„ permittuntur. Quem morem a Clemente Octavo inductum anno
„ Jubi-

„ Jubilæi 1600. Urbanus Papa Octavus illibate custodivit, hoc „ etiam adiecto, ut circulatores, sive pharmacopolæ circumforanei tempore adventus, Quadragesimæ, ac per totam octavam „ Nativitatis, & Resurrectionis D. N. Jesu Christi, item feria sexta, aliisque festivitatibus in Dei honorem consecratis nullatenus „ in publicum ad ludicro faciendum prodeant. Ceteris vero diebus „ eis miserationis gratia indulgetur, ut inter res vendendas possint „ ad populi concurrentis solatium aliquid honesti joci permiscere. „ Neapolis peculiari pragmatica prohibentur Comœdiæ, & alia „ quævis histrionum ludibria in locis publicis repræsentari, ut in „ *pragmantia* 1. *tit. ne quid in loc. public. fiat* quam *Rovitius* commentrrio suo exornavit „.

CAPUT VII.

Narratio eorum, quæ quatuor ætatis nostræ Auctores Caffaro, Bossuetus, Lamy, Vulpius *de ludis Theatralibus scripsere. Vera Theatri nostri temporis idea, & sincera imago.*

I. P. Franciscus Caffaro ann. 1694. scriptum exaraverat, quo Theatrorum, quæ ætate nostra obtinent, innoxium usum propugnabat. Illo inconsulto, editus liber est. Continuo atque lucem aspexit, Ecclesiæ Gallicanæ Archiepiscopos, Episcopos, sapientesque omnes commovit, eorumque sanæ vindicandæ doctrinæ zelum vehementer succendit. Ut justæ indignationis pœnam declinaret Auctor, Retractationem editi opusculi Archiepiscopo Parisiensi summa animi demissione, & singulari modestiæ, ac humilitatis exemplo obtulit. Eam hic subjicio, tamquam & modestissimi Scriptoris luculentum testimonium, & validum sanæ doctrinæ præsidium.

„ Illustrissimo DD. Archiepiscopo Parisiensi,
„ Duci, & Pari Franciæ, Regiorum Or-
„ dinum Commendatori, Sorbonæ Pro-
„ visori, Regiæ Navarræ superiori

„ Libelli cujusdam Gallice ad Comœdiæ defensionem compositi, & sic inscripti, *Lettre d'un Theologien* &c. meme vulgo Auctorem circumferri audire, simul & natam ex eo offensionem nosse non potui, Archipræsul Illustrissime, quin acri inde dolore „ per-

„ percellerer, mihique tum ad Reipublicæ Christianæ utilitatem, „ tum ad sacri, quo fungor, muneris honorem censui incumbere, puplice ut profiterer, Epistolam hanc non esse meam, measque in „ ea partes esse nullas, eam, priusquam ederetur, meam ad notitiam non pervenisse, & plane omnem, quæ in me conjiceretur, „ de ea scripta suspicionem a me ipso jam repelli. Ab hac tamen „ demissa, ut par est, confessione me nolim immunem, qua ipse „ aperiam, quid caussæ esse potuerit, cur ea mihi adscriberetur, „ pristinam meam de ipsius argumento sententiam detegam, & hodiernam, quasi in prioris expiationem, patefaciam. Facit hoc, „ Archipræsul Illustrissime, ut tuam ad Celsitudinem scribam, cum „ te meum, ut & universi gregis tibi crediti, ex quo esse honori duco in doctrina judicem, jure divino natum, a Spiritu Sancto positum, & a Christo ipso constitutum habeam, meque eo nomine „ obstrictum sentiam, ut hancce meæ mentis explicationem penes „ te deponam, quam ipse, si tibi expedire videbitur, publicam in „ lucem prodire jubeas.

„ Ab annis decem, aut duodecim Latinum mihi in comœdiam „ scriptum excidit, in quo, prævio non habito rei, de qua agerem, „ maturo examine, juvenilis animi levitate elatus, ab illius vindicandæ partibus stabam, quo eam more Parisiis haberi finxeram, „ cum nulli unquam adfuissem, & ex aliorum relatione non nunquam auditu illius mihi in mentem effigiem induxissem puriorem. „ Et vero pudore suffusus non possum non fateri, quin Epistolæ, „ me inconsulto editæ, capita, & momenta illa ipsa sint, quæ & „ meo in privato scripto haberentur; etsi duo hæc in quibusdam different, ubi hoc habet Epistolæ Auctor, quod ego non attigi, & „ alia ille ratione loquitur, quam qua meo sim in scripto usus: „ quemadmodum, cum in Comœdiæ patrocinium tuum, Archipræsul Illustrissime, de ea habenda silentium temere adducit, unde „ illam a te, tacito saltem consensu, probari inferat, cui simile nihil „ meo in scripto præstiterim, in quo ne quicquam dixerim, quod „ tuam nominatim Celsitudinem ullatenus spectare possit; cujus quidem inter utrumque discriminis eximius vir D. Pirot, qui hoc „ non ita pridem jussu tuo exploravit, fidem tibi facere poterit, non „ minus quam & alterius ritualium, ut vocant, occasione, quippe „ quæ ita Epistola videtur excipere, quasi minus iis exhiberet ob-

„ ser-

„ servantiæ, quam ad hoc librorum genus, tanta dignum reveren-
„ tia, par esse possit, de quibus sic illa loquitur, *certains Rituels*
„ cum meo in scripto candide tamen ita habeam, *nonnulla Ritualia*
„ *aliquarum Diœcesum*.

„ Non est, quod negem, quia si semel Epistola meo cum scri-
„ pto conferatur, ex hoc illa prope ad verbum collecta, atque ita
„ meo ex præcipiti scripto præter meam mentem orta infeliciter
„ Epistola perspiciatur. Scriptum meum numquam statui apud me
„ prælo mandandum; neque vero accurate adeo elaboratum illud
„ erat, ut juris ipsum publici fieri contenderem. Quod in eo tra-
„ ctabam argumentum, mihi non sat erat exploratum; neque au-
„ thorum, quos alterutram in partem afferebam, testimonium satis
„ compertum: inprimis vero, quod ex D. Carolo petebam, cujus
„ in auctoritate, perinde ac si meæ sententiæ suffragaretur, vim
„ faciebam. Imo ne quidem noveram, quonam more Comœdia Pa-
„ risiis daretur, cum comica Molieri carmina nulla unquam, alio-
„ rum paucissima, nec attento animo, evolvissem; & aliunde una
„ ex fama Ritualium notitiam haberem, nec ipso etiam Parisiensi
„ lecto. Hoc attentionis, & recognitionis vitio contigit, ut meo in
„ scripto; quod palam edere mihi nunquam fuit in animo, Comœ-
„ diæ causam agerem. Hujus me consilii vehementer pœnitet, ni-
„ hilque non præstarem lubens, quo subortum inde improvisum
„ offendiculum amoveretur. Gravis non fuit operæ, ut primævum
„ meum deComædia sensum deponerem,& ejus loco alium caperem,
„ quem deinceps sequar. Re penitus excussa mihi plane persuasum
„ est quidquid altera ex parte ad Comœdiam excusatam habendam
„ affertur, leve esse prorsus, ac frivolum; stabile vero, & incon-
„ cussum, quod e contrario tenet Ecclesia, cum nimirum iis, quos
„ in morbo a sacro Viatico arcendos decernit, ni vitæ anteactæ in-
„ stituto penitus abdicato,impactam eo populis offensionem eluant,
„ Comœdos annumerat, nec ad sanctos Ordines, si quando eos ipsi
„ postulent, suscipiendos vult admitti. Duo hæc sunt præ cæteris
„ de illis hominibus in Parisiensi Rituum volumine, aliisque per-
„ multis exterius consonis sancita capita. Hancce Ecclesiæ disci-
„ plinam, doctrinamque, qua leges hujusmodi nituntur, toto ani-
„ mo, tota obtemperatione amplector, eaque omnia sine ulla ex-
„ ceptione subscriberem, quæ tuo in Rituali habentur, tum quæ in

„ Comœdos quandocumque incidunt sive eos recta spectent , sive ad ipsos oblique referantur , tum quæ aliud quid , quomodocumque sit , attingunt . Id equidem , Archipræsul Illustrissimæ , omni asseveratione tuæ Celsitudini religiose confirmo , ad exequendum paratus , quidquid imperes , ut me , sensaque mea Reipublicæ Christianæ probem , & ei fiat satis . Summa sum reverentia

„ Archipræsul Illustrissime
„ Tuæ Celsitudinis
„ Humillimus , & obsequentissimus Servus
„ Franciscus Gaffaro C. R.

„ Parisiis die Maij 11. 1694.

II. Retractatio hæc , si Auctoris innocentiam , & probitatem in tuto posuit , haudquaquam idonea judicata fuit dedocendis imperitis illis , qui seduci ex editi Opusculi captiosis ratiunculis poterant . Quamobrem Ecclesiæ Gallicanæ splendidissimum lumen , & ornamentum doctissimus Bossuetus præfatæ dissertationis sophismata , & cavillatoria ratiocinia convellenda operæ pretium existimavit publica dissertatione , quæ primum lingua Gallica , post Italica typis Venetis in lucem prodiit hoc titulo inscriptam: *Animadversiones in Comœdiam* .

III. Pauca cursim adnotabo . Qui , inquit , modernos ludos Theatrales innoxios asserit , castam impudicitiam , honestam infamiam propugnet , necessum est . Comœdorum colloquia , gestus , motus , concentus , & cetera , quæ nostri temporis scenicas repræsentationes comitantur , vivide depingit . Communia & obvia rationum momenta , quæ Comœdiæ pravitatem evincunt , incredibili perspicuitate , & sua uberrima eloquentiæ vi urget , atque corroborat . Duo potissima Adversarii sophismata sub examen inducit . Experientia nititur primum . Fidelium millia integerrimæ conscientiæ Comœdias , & sanctissima Religionis nostræ Sacramenta simul frequentant . Quod commentum ut convellat , peccata enumerat , quæ *pii isti* , atque *probatissimi Christiani* perpetrant , & Medicorum spiritualium aut imperitiam , aut oscitantiam arguit . Plerumque non secus in spirituali , quam in corporali infirmitate morbi , qui mortem inferunt , tum ægrotum , tum Medicum latent ; sunt morbi , qui sicut corporis , ita animæ sensum tollunt . Auctoritate fulcitur alterum S. Tho-

S. Thomæ Aguinatis. Fuso calamo hujus Angelici Doctoris doctrinam exponit *Bossuetus*, deceptumque evincit Adversarium in ejusdem intelligentia. §. XIII. adducit Concilii Turonensis can. 8. in quo ea omnia prohibentur, quæ oculos, aurefque demulcent. *Canon laudatus* (inquit Bossuetus) *non supponit in spectaculis, quæ improbant actionem, aut verba inhonesta. Spectat dumtaxat oculorum, & aurium illecebras .... quae ad vitiorum turbam vium aperiunt .... Quid de illis spectaculis dicendum, in quibus ex composito versus amatorii, & molles concentus immiscentur?* Opponit sibi, præfatum Canonem Clericis, non Laicis spectacula prohibere. Cui objectioni hoc præbet responsum latine versum. *Hæc crassa hallucinatio similis illi est quorundam Doctorum, qui ex Can. 18. Concilii Nicæni adversus fænora clericorum colligunt, eadem non prohiberi laicis. Qui error ut confutetur, sat est rationes spectare, quibus nituntur Canones, dum aliqua Clericis prohibent .... Scripturarum testimonia, quæ foenus vetant, æque laicos, ac Clericos comprehendunt*. §. XV. Aliud effugium præcludit illorum, qui fabulantur, Patres invectos dumtaxat esse adversus turpitudinem antiqui Theatri, quibus respondet. *Ethnicorum Tragoedia (quod pudore suffundere nos Christianos deberet) ita modestia, & gravitate præstant, ut Theatrum nostrum tantam pati simplicitatem non potuit*. Cætera prætereo, illudque tantum adverto, nunquam *Bossueto* nimii rigoris notam impactam fuisse, neque ab illis, qui omnia æquo rigidiora accusant, quæ non sunt laxiora.

IV. Tertius ætatis nostræ Scriptor est *Bernardus Lamy*, qui in suo de arte poetica tractatu *cap.* 11. ætatis nostræ comœdias Ethnicorum comœdiis impudentiores asserit. Ecclesia, inquit, non secus antiquos, ac hodiernos detestatur Theatrales ludos. *Et hoc compertum exploratumque iis omnibus est, qui nostras animadversiones hactenus in Comoediam adornatas legerunt. Quoniam, cum hodierna opera Theatralia majori concinnata artificio sint, necessario consequitur, periculosiora esse juxta ea, quæ dicta sunt cap.* 3. Lege, cum per otium licet, integrum illud caput, & plura alia, que ibidem celeberrimus Auctor iste scribit, & inde evidentius colliges periculorum, ne dicam flagitiorum, plenissimas esse temporis nostri comœdias.

V. Succedit quarto loco Cl. Vir *Joannes Antonius Vulpius* in universita-

sitate Patavina litterarum humaniorum Publicus Professor, & tum Poeticæ,tumRethoricæ artis callentissimus. Edidit ille *de utilitate Poetices* librum eloquentissimo, more suo, stylo conscriptum, in quo *cap.* VII. hodiernas Italorum comœdias futiles, ineptas, morum integritati perniciosas, SS. Patrum auctoritate, & invictis rationum momentis evidenter demonstrat. Pauca transcribam, quæ ætatis nostræ comœdiarum imaginem perhibent.„Comœdia,*inquit*, „ potius vulgaris, & fabulæ, quas Pastorales, & nemorenses hodie appellare solemus, genus Poematis partim de Idyliis,& Eclogis; partim a Satyrico Græcorum Drammate derivatum, merito apud probos, & frugi infamia laborant. Hæc enim Drammata ob nequitiam argumentorum, sententiarum lasciviam, locutionis corruptelam, jocorum frigus, Histrionum improbitatem, incredibile est, quantum ingeniis, & moribus noceant, quam magnam animis adolescentium, & puellarum pestem, ac perniciem afferant, quam virtutis nervos ebibant, hominemque, animal ad seria natum, futilitate, ac levitate sua impleant .... His prætermissis, in eo potius immorabor, non temere antiquos Eccles. PatresComœd.,ac Tragœd.illorum temporum infamiæ notam inussisse. *Neque propter impietatem solum, & superstitionem hujusmodi Poemata, & spectacula reprehendebant*, quod Theatra Baccho, & Veneri dicata essent, ut qui ad ea convenirent, falsis Numinibus cultum, atque honorem tribuere viderentur; *sed etiam propter morum corruptelam, rerumque turpium, & flagitiorum doctrinam, quam spectatores e fabulis præcipue Comicis hauriebant*.

VI. Post transcriptam Lactantii invectivam, & laudatam Chrysostomi auctoritatem, ætatis nostræ Theatrales ludos his verbis repræsentat, & detestatur. „ Nunc illud considerandum est, *utrum horum temporum comoedia*, quo pacto a Gallis, & Italis excolitur, bonis, & homine Christiano dignis moribus officiat, nec ne. De Italorum comœdiis facillimum est judicare. Tot enim futilibus, ineptis, inurbanis, obscœnis, frigidis jocis abundant, ut nihil aliud propositum habere videantur, nisi cachinnum pueris, & mulierculis, aut hominum feci vilissimæ quacumque ratione excitare; quum tamen risu inepto res ineptior nulla sit, ut videtur Catullo .... sæculo quidem sexto decimo, bonis litteris val-

„ de

„ de florentibus, Italorum Comœdiæ hac in parte minus aliquanto „ delirabant:& in eorum jocis minus frigoris,& quisquiliarum ani„ madverti poterat.Nam ad veterum exemplaria componi plerum„ que solebant: ἀστιλυσια' tamen & improbitatis officinas recte voca„ veris in argumentis, moribus, sententiis.Neque tamen existiman„ dum est,solam inComœdiis apertam obscœnitatem probæ ac pudi„ cæ juventuti detrimento esse. Sunt alia plura,specie venustatis, „ elegantiæ, leporis, humanitatis fallentia, insidiarum plena, ve„ neni, ac pestilentiæ, quibus Poetæ nequam *hoc tempore* gratiam „ populi aucupantur, & moribus perniciem inferunt. Quid enim? „ An frequentius quicquam audias in hodiernis Comœdiis, fabulis „ Nemorensibus seu Pastoralibus Drammatis ad musicam accomo„ datis, poematum genere corruptissimo, quam pietatem, inno„ centiam, virtutem a personis colloquentibus derideri, ac ludi„ brio haberi, peccandi licentiam semper colore aliquo excusari, „ vel jocis,& facetiis obtegi,atque elevari?Læditur profecto,& inhis „ verecundia, aut periclitatur saltem, omnibus libidinis, atque „ intemperantiæ conatibus, & dolis oppugnata, & labefactata: ver„ bis, inquam, & sententiis venenum sub melle celantibus, ex „ quibus, tamquam ex tenuissimo amictu aliquo, vitium satis pel„ lucet, ac non obscura turpium voluptatum significatione mira„ biles sui amores exsuscitat. Dictant enim pessimi Poetæ per Hi„ striones ipsis deteriores utendum ætate esse, vitæ fructum vel ma„ ximum in eo consistere, ut quis genio indulgeat, neque dulcia, „ & voluptaria in senectutem differat .... Addunt identidem, nihil „ prodesse formam virgini,aut nuptæ, si amatoribus careat: mulie„ ri cavendum esse, nè uno tantum laudatore, aut cultore conten„ ta sit: quot enim proci ad ipsam accesserint,tot eam pulcritudinis „ suæ, ac venustatis certissimos testes habituram. Præterea de„ hortantur adolescentes ne studiis, & vigiliis pallorem contrahe„ re velint, ne gloriæ splendore ducantur, ne senilem prudentiam „ affectent, quæ res ipsos mulierculis odiosos, amoribus ineptos, „ hominibus elegantioribus graves, omnino effectura sit. Alias æ„ tates alia decere: interea, dum sanguis fervet, dandam operam, „ ut lætitia, potu, ciboque liberali, venere, otio, somno, quam „ longissime bona ætas protrahatur,contemptis rumoribus, & fabu„ lis invidorum....... His vocibus, his præceptis ex hara Epi„ curi

„ curi depromptis, *hodierna Theatra fere personant*: *in hac schola*
„ *erudiuntur adolescentes*, *hic docentur Virgines a teneris unguicu-*
„ *lis incestos amores meditari*, *hic adulteriorum exempla nuptis pro-*
„ *ponuntur*: discunt enim, quomodo custodum, & mariti cura falli
„ possit; quomodo admittendi amantes, qua ratione species quæ-
„ dam exterior pudicitiæ servanda sit, ac simul remotis arbitris li-
„ bidini atque intemperantiæ fræna laxanda. Hæc, proh pudor!
„ spectantur promiscue ab omnibus apud Christianos, audiuntur,
„ leguntur, ediscuntur, & inhærescunt penitus in mentibus: quum
„ præsertim eodem accedat musicæ, & saltationis lenocinium,
„ quo nihil ad virile animi robur frangendum, & enervandum ac-
„ comodatius excogitari potest.

VII. Habes heinc ætatis nostræ comœdias turpes esse, & obscœ-nas, omnibus spectatis, quæ illas comitantur. Alias aliis obscœniores esse nemo ambigit. Sed cum omnes carnalis concupiscentiæ, sermone amatorio negotium tractent, & eodem omnes spectent, ut concupiscentiæ passionem emolliant, inflectant, irritent, & accendant; planum est, turpes & obscœnas esse omnes. Discrimen in hoc solum vertitur, quod Poetæ alii crassiore, alii delicatiore phrasi voluptatis argumentum versant. Verba in illis erunt obscœniora in istis moderatoria: illi apertius, isti insidiosius concupiscentiam obsident, illiciunt, vellicantque. Finem efficacius assequuntur secundi, quam primi. Re itaque obscœnæ comœdiæ omnes ætatis nostræ, quæ promiscue a feminis, & viris comicis aguntur in publicis Theatris. Quid, inquies, Poetæ, Rethorisque ad definiendam Christianæ Theologiæ controversiam auctoritatem allegas? Hi ne Auctores dirimendis Theologorum dissidiis idonei? Scilicet. Hi sunt, qui gravissimo suffundunt dedecore nonnullos scientiæ morum, & antiquæ eruditionis studio addictos, quos patrocinium præstare & Comœdis, & Tragœdis, & eorum spectatoribus non pudet. *Johannes Antonius Vulpius*, non tam singulari eloquentia, & eruditione, quam morum suavitate, & Christiana pietate clarus, non sacris addictus, sed laicus vocis sonum adversus comœdiæ corruptelam emittit. Illius deformem picturam eleganti pennicillo repræsentat, & quæ inde consequuntur, absurda, eloquenter describit. Non eguit ille Theologicæ scientiæ ope, sed solo bono præditus sensu; solaque scientia ab ipsis primis naturæ princi-

piis

piis arcessita, instructus, comediæ, Comædorum, atque spectatorum pravitatem, & vitia deprehendit, perhorrescit, execratur. Ex illo ego non quæsivi Theologicæ auctoritatis præsidium, sed causæ statum exposui. In mediam afferre nolui Merbesium, Natalem Alexandrum, Pontasium, Genettum, cæterosque gravissimos Theologos, ne Probabilistæ inveteratam *Rigorismi* cantilenam obtruderent: *Ex Bossueto* Episcopo summo, ex Lamy eruditissimo scriptore, ex Cl. Vulpio laico, & perdocto Professore Patavinæ Universitatis controversiæ statum delineare volui, ut quid sit, de quo est disputandum, pateat.

CAPUT VIII.

Luculentior turpitudinis, & obscoenitatis notio. Turpitudo alia in rebus repræsentatis, & gesticulationibus: alia in vocibus. Comoediæ publicæ hodiernæ omnes turpes, & obscoenæ sunt, vel ob rem repræsentatam, vel ob voces, & gesticulationes, vel ob choreas; vel ob actus intermedios. Viri induti veste muliebri, aut mulieres veste virili abominales sunt apud Deum.

I. QUæ hactenus dixi, satis superque forent, ut quisque habere veram turpium comœdiarum notionem, & imaginem posset. At ea argumenti, quod tractamus, natura, & conditio est, ut plurimis sit obnoxia æquivocationibus, effugiis, rimis, variisque vocum acceptionibus; cum theatrum opus quoddam sit ex pluribus conflactum actionibus. Idcirco nisi maxima perspicuitate, quid sit comœdia turpis, quidque turpitudo, quid obcoenitas, enucleemus, vanus est labor noster, & operam ludimus. Omnes cum Theologi, tum Casuistæ comoedias turpes detestantur. P. Hieronymus Florentinus in suo *Theatro contra Theatrum* plurimos Theologos, & Casuistas etiam benigniores allegat adversus comoedias turpes. Ipse fuso calamo peccati mortalis damnat & repræsentatores, & spectatores comoediarum, ***notabiliter***, inquit ille, *turpium, & valde obscoenarum*.

II. At nec ille in toto suo opusculo, nec plures alii, quos ego legi, quid sit comoedia turpis, & valde obscoena distincte explicant. Heinc est, quod lectores ex istorum lectione nihil proficiunt. Quisque clamitat: Comoediæ nostræ haud quaquam turpes sunt; sed ab

obscoenitate distant: aut saltem notabiliter turpes, aut valde obscoenæ dici nequeunt. His vocum involucris voluptatis, & veneris negotium subtilissime agunt; illisque errandi occasionem praebuit involuta scribendi ratio non paucorum Casuistarum. Ut his Theatrorum, atque comoediarum defensoribus omnem ad effugium rimam aditumque præcludam, quid sit turpitudo, quid comoedia turpis, & obscoena, perspicue nitideque explicandum est.

III. Turpitudo, seu obscoenitas vitium prodit, quod aut lasciviam redolet, aut ad lasciviam aperit viam. Turpitudo alia in vocibus, alia in rebus, per voces significatis. Res turpes exprimi vocum honestate: & res pudicæ, honestæque voce turpi valent. Turpitudo vocum est usus alicujus vocabuli, quod spectata communis sensus existimatione, & regula, aures pudicas offendit. Turpitudo, seu obscoenitas rerum est ipsa voluptatis carnalis materia; seu est actionum, & factorum, quæ ad venerem aut proxime, aut propinque, plus minusve inducunt, aut viam parant, narratio, & repræsentatio. Turpitudo alia putrida, quæ spurcis vocibus, motibus, gestuque amoris profani imaginem refert: alia delicata, quæ versutiis, & fucis obtecta spectrum voluptatis, & veneris arguto penicillo depingit, & concinna verborum, & figurarum dispositione libidinis veneficium propinandum administrat, & sensim sine sensu instillat. Exemplis confirmare notiones, seu descriptiones possem, nisi id Christianum Theologum dedeceret. Sophisticæ & Casuistarum, & Christianorum quorumdam cavillationes ad tot distinctiones præmittendas, alioquin superfluas, idcirco a Patribus nostris neglectas, me coegerunt.

IV. Comœdiæ hodiernæ omnes, quæ Mimorum, & Mimarum artificio, amoris profani, & concupiscentiæ sub matrimonii velamine caussam repræsentant, & agunt, turpes, cum *materialiter*, tum *formaliter* sunt. *Materialiter*, quod materiam concupiscentiæ, nempe reciprocum feminæ, & viri amorem, quo mutuo conjunguntur, versant: *formaliter*, quod eo conspirent, ut delectationem de illo, quod tractant, argumento, in auditorum animis excitent. Huc ómnia, ut infra latius edisseram, pertinent Mimorum, & Mimarum vota, & conatus, ut majorem auditorum affluentiam ad se alliciant. Hoc adeo verum, compertumque est, ut Mimi, & Mimæ, quæ et vocis suavitate, & delicata corporis inflexione, & mira-

rabili gestuum repræsentatione, & oculorum jaculis non alliciunt-non movent corcula spectatorum, ut ineptæ insulsæ, & rudes repelluntur, quia continuo cessaret spectatorum affluentia. Hoc dumtaxat discriminis est, quod aliæ comœdiæ, ut indicavi, putida verborum, sententiarum, & gestuum lascivia: aliæ calamistratæ, larvata verborum phrasi, concupiscentiæ delectationem promovent. Primæ Poetarum, & Comicorum extremam nequitiam cum extrema ignorantia consociatam produnt: sed minus nocent adstantibus, quibus epulæ crasso lardo, & condimento nimium pingui paratæ displicent. Secundæ perniciosiores sunt spectatoribus, & nequiores simul & doctiores patefaciunt Poetas, qui vafrius, & insidiosius voluptatis venenum instillant, & ad bibendum illud potentius inducunt. Primæ quidem, secus secundæ obscœnæ, turpesque vulgo existimantur, cum certum sit, posteriores eo esse noxiores, quo majorem præseferunt honestatis speciem. Et istiusmodi sane sunt drammata percelebris Poetæ pluries typis edita, quæ eo efficacius voluptatis venenum porrigit, quo delicatius cor humanum, sensus, & concupiscentiam titillant, vellicant, & ita in affectus dominantur, ut quo volunt eosdem impellant. Quod potissimum verum habet, dum muliercularum vivida accedat repræsentatio, concentus suavitas, & alia Theatrorum præstigia.

V. Habes hinc comœdias hodiernas turpes, & obscœnas esse ex uno solo capite, nempe ex impuri amoris materia, quam tractant. Crescit turpitudo, & obscœnitas ex aliis capitibus. Et primo ex vestitus forma. Alicubi juvenes venustiores, & femineo sexui sive in voce, sive in pulchritudine propinquiores muliebres vestes, & quidem vanissimas induunt. Cur? Causam assigna, tergiversatione sublata. Ut sub amasiunculæ specie cum altero juvene eloquentius reciproci amoris causam ambo parent, mutuumque amorem inflamment. Duo hic obscœnitatis flagitia. Primum, quod muliebres vestes viri induant. Hoc quippe abominationis, & detestationis flagitium est apud Deum, qui *Deut.* 22. illud execratur: *Non induetur mulier veste virili: nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim est, qui facit hæc.*

VI. Quid? Peccant viri muliebri veste in scenam prodeuntes induti? Nonne vel in ipsis sacris Collegiis mos iste obtinet? Serpat nec ne in domibus Religiosorum hominum corruptela hæc, non pro-

pterea malitiam exuit. Pluribus ego annis sub disciplina PP. Societ. JESU humanioribus litteris operam dedi; & nunquam in repræsentationibus, quæ fieri in istorum Collegiis solent, aut prophani amoris argumentum tractari, aut juvenes muliebri veste ornatos prodire in scenam vidi. Quod idcirco notum facio, ut occasione data, testimonium perhibeam veritati. Idque confirmo ejusdem insignis Societatis *Regulis*. Siquidem in libro de *Ratione studiorum* 13.*r*.25. hæc habentur: *Tragœdiarum, & Comœdiarum, quas latinas, & rarissimas esse oportet, argumentum sacrum sit, ac pium, nec quidquam actibus interponatur, quod non latinum sit, & decorum: nec persona ulla muliebris, vel habitus introducatur*. Quocumque ergo in Collegio hæc mendax vestium transmutatio fiat, peccato non caret. At nullum se patrare crimen certo existimant Superiores, qui id concedunt, & qui id peragunt. Verum quidquid ipsi opinentur spectandum est Divinum mandatum, quod non solum cerimoniale, ut quidam existimant, sed etiam morale esse fatentur omnes. Cornelius a Lapide in dictum *cap*. 22. *v*. 5. hæc habet. „ *Hoc PER SE indecens* „ *est, ut scilicet veste mentiatur se feminam, aut femina mentiatur* „ *se virum: tum ne occultis libidinibus, & aliis vitiis locus detur*. „ *Optima enim pudicitiæ custodia est vestitus honestas; nam, ut ait* „ *Poeta*:

> *Quem præstare potest mulier galeata pudorem,*
> *Quæ fugit a sexu?*

„ .... *Unde videtur hoc præceptum partim esse* naturale, *partim* ce- „ remoniale, *& jam abolitum, quatenus scilicet obligabat sub pec-* „ *cato mortali. Jam enim non esse peccatum mortale, si vir, aut femi-* „ *na vestes sexus commutent*, ex levitate, si absit scandalum, & in- „ tentio, periculumque libidinis, *docent S. Thomas, Cajetanus &c.*

VII. Nulla excogitari mitior interpretatio potest. Tamen vel ipse mitissimus interpres, *per se indecens* declarat, ut vir veste mentiatur se feminam. Testatur hoc præceptum *partim naturale esse*. Evidens ergo, & extra controversiam est, peccare saltem venialiter illos, qui vestem induunt muliebrem. Finge paullulum non aliam, nisi venialem patrari malitiam. Licitum ne Christianis est, singulis annis, & stato tempore Gymnasium aperire crimina, licet venialia, patrandi? Permissumne est propria præsentia probare, & confirmare talem professionem? Quid quod ipse Cornelius a Lapide a peccato mor-

mortali liberat hanc ementitam sexus formam eo tantum in casu, quo fiat *ex levitate, si absit scandalum, & intentio, periculumque libidinis*? Quid si hæc sexus ficta mutatio non *ex levitate*, sed ex instituto, sed ex fine vividius repræsentandi inter amasiunculos, & amasiunculas argumenta amatoria? Forte nec ipse P. Cornelius a Lapide hoc sexus mendacium a gravi scandalo, a gravi libidinis periculo eximeret, atque adeo a graviore purgaret crimine. Quodnam scandalum scelestius, quam juventutem artem amatoriam, & concupiscentiæ idiomata, & arcana edocere? Scandalum gravissimum hinc in populum derivatur. Clamant mundani homines. In ipsis sacris Collegiis juvenes, ut feminæ, in scenam produnt, & causam amatoriam agunt. Quidni ergo licitum & nobis erit idem præstare?

VIII. Sed Patres audiamus S. Cyprianus *l.* 1. *Ep.* 10. ad Encratium *Cum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & male dicti ejusmodi judicentur: quanto majoris est criminis non tantum muliebria vestimenta arripere, sed etiam gestus turpes, & molles, & muliebres magis serio impudicæ artis exprimere*? Quid causæ est, cur juvenes in sacris Collegiis fæmineas vestes induant, nisi ut muliebres affectus, & amatorias illecebras exquisitius repræsentent? Si crimen est ipse vestitus, quæ erunt crimina, quæ hunc vestiendi finem consequuntur?

IX. Augustinus *l.* 2. *Soliloq. cap.* 16. *Credo jure infames, intestabilesque haberi, qui muliebri habitu se ostentant, quos nescio utrum falsas mulieres, an falsos viros melius vocem. Verum tamen histriones, verosque infames sine dubitatione possumus vocare.*

X. Synodus Trullana 6. cap. 62. *Statuimus, ut nullus vir deinceps muliebri veste induatur: vel mulier veste viro conveniente. Eos ergo, qui deinceps aliquid eorum, quæ scripta sunt, aggredientur, ubi ad eorum cognitionem pervenerit, si sint quidem clerici, deponi jubemus: si vero laici, excommunicentur.* Excommunicatio ob veniale crimen non infligitur. Præscriptio, seu oppositæ consuetudinis larva non prævalet contra ea, quæ suapte natura vitiosa sunt.

XI. Concilium Bracarense, & Pœnit. Roman. *l.* 7. *cap.* 1. *Qui faciem suam transformaverit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, emendatione pollicita, tres annos pœniteat.*

XII. S. Clemens Alex. *lib.* 3. *Pædag. c.* 3. hæc scribit. *Hoc est inventum fractorum hominum, & ad libidinem propensarum bestiarum...*

Pueri

Pueri docti abnegare naturam, mulieres simulant. O miserandum spectaculum! O nefandum studium!... O quanta hæc iniquitas! Suspicio, & admiror veteres Romanorum legislatores, si muliebre, & effeminatum vitæ studium odio habuerunt. Et post pauca concludit: *Hi non viri, sed* BATALI, *&* FAEMELLI *dicendi sunt.*

XIII. S. Thomas textum *Deuter.* 1. 2. *q.* 2. *a.* 6. ad 6. interpretatur, & hæc missis pluribus docet. *Alia ratio est ad declinandam luxuriam. Nam per commixtiones varias in vestimentis omnis inordinata commixtio coitus excluditur. Quod autem mulier induatur veste virili, aut e converso, incentivum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat.* Ita docet Angelus castitatis, & doctor Ecclesiæ. Novi autem homines adeo sunt in castitate robusti, & heroes, atque supra omnem libidinis ictum constituti, ut pernegent, hanc vestium mutationem occasionem præbere libidinis, & incitamentum esse concupiscentiæ. Hunc eumdem *Deuter.* locum exponit 2. 2. *q.* *CLXIX. ar.* 2. *ad* 3. S. Thomas inquiens, *DE SE VITIOSUM EST, quod mulier utatur veste virili, aut e converso, quia hoc potest esse causa lasciviæ, & specialiter prohibetur in lege.* Solum necessitatem a tanta turpitudinis, & abominationis pravitate excusare *ibidem* subdit Angelicus, & fusius explicat Sylvius *ibid.*

XIV. Præterea si *per se, & de se* vitiosa est hæc feminei sexus effictio, & apud Deum abominabilis, ut Scriptura, & Patres omnes testantur, vitiosissima sane erit, cum sit in hunc finem, ut muliebris amor, & affectus vividius repræsententur, & spectatoribus, & adstantibus dulcius præbeatur spectaculum. Quot se periculis subjicit venustus adolescens, qui muliebri ornamento phaleratus in scenam erumpit? Singulæ feminei vestitus partes, quæ sunt plurimæ, dum illas induit, ad turpissimas imagines in ejusmodi juvenis animo imprimendas aptissimæ sunt. Describamne ego impudicitiæ spectra, quæ Dæmon immittit, cum adolescens lumbos femineo more stringere, & arctare: dum inflare pectora: dum fucare vultum, dum calamistro cincinnos efficere, dum ferere odores, dum spargere pulverem; dum cetera muliebria vana præstigia induere satagit? Quid dum gestu, voce, incessu, corporis inflexione amatricis feminæ vices, ejusque fraudes, illicia, versutias, insidias, vafriciemque ementiri toto studio adnititur? Quid de altero juvene dicam, qui amantis feminam personam gerit? Innocentes, inquis, sunt juvenes isti,

isti, qui nec percipiunt quidem aliquid mali. Exemptine adolescentes isti ab originali culpa, a concupiscentia, a Dæmonum tentatione? Alterutrum ergo: Aut nunquam Dæmones, & concupiscentia juvenes istos tentant: aut potissimum hac opportunissima occasione eosdem mollitiei, impudicitiæque spectris, & præstigiis aggrediuntur. Primum dici nequit: Verum ergo alterum. Crescit turpitudinis, & obscœnitatis enormitas ratione temporis. Hæc enim carnisprivii intervallo aguntur; dum scilicet totus mundus bacchanalium superstitionem renovat, & concupiscentia e publicis Theatris suum voluptatis imperium incredibili animarum pernicie amplificat. Quid de tempore illo dicam, quo juvenes reciproci amatorculi memoriæ fabulas istas mandant? Velitationes privatas exercent, seseque præparant, ut in publica scena mulierculæ, & viri personas amore mutuo captas referre vivide queant? Illud nocet causæ nostræ, quod narrari sermone nequeant, quæ frequenter opere in profanis istis exercitiis peraguntur.

XV. Heinc colligas velim, Scripturam sanctam, Patres omnes, graviores Theologos, luculentissima argumenta, ne dicam manifestam experientiam, evincere hanc ementitam muliebris vestitus formam abominabilem apud Deum, libidinis incitamentum, innocentis adolescentiæ corruptricem esse.

XVI. Tandem illæ comœdiæ sunt valde turpes, ultimumque Theatralis obscœnitatis gradum præseferunt, in quibus comici, & comicæ: mimi, & mimæ, seu feminæ ipsæ proculcato, & fracto verecundiæ fræno in scenam, amoris, seu veneris causam, chorearum artificio, cantus suavitate, orationis efficacitate universi corporis inflexione, oculorum, manuum, orisque loquela oraturæ, simul cum suis amasiis prodeunt. Nemo, nisi & Christianæ professioni, & communi integræ mentis sensui renunciare velit, negare istiusmodi Theatra esse turpissima, nedum turpia, potest. Vera itaque Theatrorum, & comœdiarum notio non ex solo drammate accipi debet, seu libello typis edito, sed ex omnium circumstantiarum accessione, nempe ex musicæ modulatione, cantus suavitate, saltatricum, mimarum, comœdorum motibus, gesticulationibus, suspiriis, vestium, scenarum, ceterique apparatus splendore, & majestate, omnibusque versutis artificiis, quæ in scena adhibentur ad excantandos sensus, & alliciendam irritandamque concupiscentiam.

XVII.

XVII. Ex sola Theatrorum, & Comœdiarum notione præmissa necessario consequitur, hodiernas comœdias valde turpes esse, & summopere obscœnas, quia iis omnibus, quæ descripsi (& plura silui) constant. Quæ dicta sunt, omnium Theologorum, & Casuistarum consensu confirmare possem. Unum & alternm nunc indicabo. Jacobus Pignatelli *tom.* 8. *conf.* 153. *nu.* 926. inquit. *Comoediæ turpes fœdæque eæ sunt, in quibus viri, & feminæ de amoribus ludunt, agunt, colloquuntur*. P. Roccaglia *in hist. Nat. Atex. sæcul.* 4. *cap.* 6. *a.* 3. *not.* 1. relato testimonio Hieronymi Florentini adververfus turpes, obscœnasque Comœdias, subdit. *Iis illæ addendæ Comœdiæ, in quibus mulieres dulciter modulantes, animique affectus molliter exprimentes, habitu etiam ad lasciviam composito, ad expugnandam innocentiam plurimum valent*.

CAPUT IX.

Hodierna Theatra antiquis turpiora, quod in nostris, secus in illis, mulieres Christianæ mimas agant. Quamvis tamen obscoeniora antiqua fuissent, non propterea obscoenitate & turpitudine hodierna carent.

I. Antiquis temporibus mulieres in scenam interdum prodijsse, certum est; primusque, qui easdem in Theatrum induxit, Phrynicus fuisse perhibetur. Apud Lacedæmones nobiles mulieres mercede conductæ mimas agebant, quam corruptelam ipsi Lacedæmones postea exterminarunt. Apud Romanos feminæ *in ludis Floralibus* nudæ, pudendis obtectis, prodibant, sed profligati pudoris scorta erant, hisque ludis sola populi fex assidebat, semel tantum in anno celebratis. Harum mulierum meminit Tertullianus *de Spect. cap.* 17. inquiens, *spurcitiam per mulieres in scena repræsentari, & prostibula publicæ libidinis hostias in scenam proferri per feminas*: Chrysostomus quoque pluribus in locis, & præsertim *homil.* 6. *cap.* 2. *Matth.* tantum feminarum scelus detestatur.

II. Exceptis tamen ludis Floralibus, in Romanorum Theatra feminæ non prodibant, saltem communiter, ut mimas agerent. Luculenta de hoc sunt testimonia Patrum, qui passim in histriones muliebri veste indutos Dei maledictum intorquent. Tertullianus *lib. de Spect. cap.* 23. inquit: *Eum in lege maledictum esse, qui muliebribus vestie-*

vestietur, quid &c. S. Cyprianus l. 1. epist. 10. ad Encratium: *Cum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti ejusmodi judicentur: quanto majoris est criminis non tantum muliebria vestimenta arripere, sed etiam gestus turpes, & molles, & muliebres magisterio impudicæ artis exprimere.* Gregorius Nazianzenus Jambo 3.

„ *Formam decusque turpiter marium exuunt,*
„ *Sexum & virilem flexibus cum corporis*
„ *Frangunt: simul sunt feminæ, & simul mares:*
„ *Non masculi, non feminæ, falsa haud loquor.*
„ *Num nec manent jam masculi, nec feminæ.*

Clemens Alex. *Batalos*, & *femellas* per ludibrium vocat histriones feminea veste ornatos in scenam prodeuntes. Lactantius *lib. 6. Inst. cap.* 20. histriones redarguit hoc etiam ex capite, quia illorum *enervata corpora & muliebrem incessum, habitumque mollitas impudicas feminas inhonestis gestibus mentiuntur.*

III. Histriones itaque, Patrum antiquorum tempore, feminarum personas communiter sustinebant in scenis. Si quæ interdum feminæ mimas egerunt, illas non fuisse Christianas colligitur ex Patribus, quorum nemo, quatenus mihi eosdem serio legenti constat, feminis exprobrat, quod profligato pudore, modestia, verecundia sexui insita, præcepta Apostolorum Petri, & Pauli adversus feminarum luxum, pompas, & procacitatem violaverint. Quo eloquentiæ torrente illas non obruissent, si fracta fronte, & Baptismatis professione ejurata, in Theatro mimas egissent.

IV. Doctissimus BOSSUETUS in suo adversus comœdias tractatu *pag. 64. & 65. nu.* 17. asserit antiqua Theatra ab hac saltem mimarum corruptela fuisse immunia. *Estoient exemptes du moins de cette indecence, qu' on voit parmi nous, d' introduir des femmes sur le Theatre. Le payens mesmes croyoient qu' un sexe consacrè a la pudeur ne devoit pas ainsi se liurer au public, & que c' estoit la une espece de prostitution.* Ethnici ipsi prostitutionis genus reputabant feminas pudori consecratas in Theatrum prodire.

V. Quid plura? Ipse auctor Theatri Italici asserit, Patrum tempore fæminas in recitandis tragœdiis, comœdiis, & atelanis mimas non egisse, inquiens *in Præf. pag.* 32. *Obbligandomi a dimostrare in Dissertazione a parte, che si porrà in fronte al secondo Tomo, come ne-*

negli antichi drammi non recitavano DONNE, ma la lor parte era per uomini sostenuta.

VI. P.Hieronymus Florentinus in sua Comœdio-Crisi Concl. 11. pag. 314. n. 839. feminas vetustis temporibus scenicas non fuisse docet inquiens. „ *Quod vero primis illis temporibus non vere, sed* „ *mentitæ mulieres in spectaculis apparerent, testes omni exceptione* „ *majores produco. Tertullianum dicentem* (cap. 17.) *quod* Panto- „ mimus sexum pudoris exterminat. *D. Cyprianum* (epist. ad En- „ cratium) *quod* Diabolo Divinum plasma maculanti per corrupti, „ *atque enervati corporis delicta placebant. D. Gregorium Nazian-* „ *zenum* (Jambo 3.) *quod* simul sunt feminæ, & simul mares. „ *D. Cyrillum Hierosolymitanum* (Catech. Mystag.) Mimorum pe- „ tulantias omni contumelia, & impudicitia refertas, & virorum „ effeminatorum choreas. *D. Hieronymum* (epist. ad Salvinam) „ Non ambulet juxta te histrio fractus in feminam. *D. Chrysosto-* „ *mum* [hom. 36. in cap. 11. Matt.] Adolescens comam pone re- „ ductam habet, & naturam aspectu, vestitu, incessu, ceterisque hu- „ jusmodi effæminando ad teneriusculæ imaginem puellæ adducere „ contendit. *Et quidem Cecchinus Patria Ferrariensis famosus hi-* „ *strio, & histrionum antesignanus in libro, quem pro honestis hi-* „ *strionibus edidit an. 1616. asserit consuetudinem jam suo tempore* „ *receptam, quod mulieres veræ Theatrum exercerent, prævaluisse ab* „ *annis minus quinquaginta: itaque hæc dum scribo essent jam anni* „ *centum elapsi postquam tam perniciosus abusus invaluit* „.

„ *His præsuppositis, & hujus veritatis tot tantisque testibus* „ *adhibitis probat plene & efficaciter præsentem conclusionem P.* „ *Franciscus Ribera, quatenus enixis verbis deplorat calamitatem* „ *præsentis temporis in quo veræ mulieres sunt in scena*, ut majora, „ *inquit*, excitentur incendia „.

„ *Objicit contra P. Thomas Hurtado, quod histriones antiqui* „ *in publico Theatro commiscebantur, & alia iniqua opera exerce-* „ *bant, & ideo Patres, & Concilia tam severe eos execrantur, &* „ *reprehendunt* „.

„ *Sed Hurtadus non videtur satis considerasse antiquum illum* „ *morem, quod veræ feminæ non recitarent: nam facile intellexisset* „ *hujusmodi commixtionem non fuisse veram, sed fictam, & ut lo-* „ *quitur S. Augustinus, imaginariam, & D. Cyprianus licet descri-* „ *bat*

„ *bat virum intra virum jacentem, non tamen reprehendit hunc* „ *actum sub nomine commixtionis, sed solummodo tamquam inhone-* „ *stum amplexum duorum se invicem implicantium: quod si Sancti* „ *Patres tam rigide indignantur contra hujusmodi flagitia* inter vi- „ rum, & virum *attentata: quid quæso dicerent hodie, quando in publi-* „ *cis Theatris cum approbatione Principum, saltem tacita, his simi-* „ *lia viderent, & quod cum veris feminis graviora scelera si non com-* „ *plentur, ut audio, saltem ita inchoantur clam perpetranda, ut* „ *verum sit, quod olim Minutius Felix in* Octav. Mimus vel expo- „ nit adulteria, vel monstrat: nunc enervis histrio amorem dum fin- „ git infligit &c. *Nisi quia quod tunc mimus, vel enervis histrio fin-* „ *gebat, agit nunc mulier fornicaria, ut spectatores magis delecten-* „ *tur, & in istis majora libidinis stimulent irritamenta* „.

„ *Superest ut pro majore hujus conclusionis confirmatione ani-* „ *madvertam, quod mulieres scenicæ dictæ, quarum frequentissima* „ *est apud Auctores mentio, & ego unius memini supra* num. 115. „ *& aliorum* num. 643. *non erant actrices in scena, ut P. Ottonel-* „ *lus facile credit in* lib. de Christiana moderatione Theatri cap. 3. „ punc. 18. fol. mihi 106. *sed erant ad lætitiam publicam Theatri-* „ *cis spectaculis in servitium mancipatæ*„. Hactenus P. Hieronymus Florentinus.

VIII. P. Franciscus Ribera præclarissimus Soc. J. Theologus, & Scripturæ sanctæ interpres celeberrimus *in Comm. in XII. Prophetas Min. cap. 1. in Mich. num. 63.* post transcriptam S. Cypriani acrem declamationem in sui temporis Theatra, eorumque spectatores, amarissimis lacrimis deflet novam invectam corruptelam prioribus seculis incognitam, quod nempe mulieres mimas in scena agant. *Quid faceret*, inquit, *D. Cyprianus, si nunc in Christianorum Theatris sederet: si comœdias, quæ aguntur, spectaret? Non jam eviran-tur mares, sed feminæ ipsæ viri fiunt: non frangitur in feminam vir, sed femina in virum roboratur. Non satis fuit humani generis hosti fictas turpitudines agi; veras profert. Femina prodit in scenam, & fæminam agit, quæ a viro agi solebat. Et minus movebat. Nunc compta, atque ornata prodit in medium pulchra mima corpore, sed moribus turpissima, ut incendia majora excitentur. Agit etiam eadem virum, aut amore captum adolescentulum, luget, deperit, perdit, exhibet oculis, quæ celari in feminis debuerant, & quæ honeste dici non*

 po-

possunt; *inhoneste cogitantur*. *Saltant corpora*, *lascive inflectunt*, *dumque ea fortasse*, *&* *pejora avari mariti*, *patresque patiuntur*, *non majoribus Ætna incendiis æstuat*, *quam eorum pectora*, *qui spectant*, *&* *audiunt &c*.

Audite ergo Reges, *&* *intelligite*; *discite Judices finium terræ*; *præbete aures vos*, *qui continetis multitudinem*, *&* *placetis vobis in turbis nationum*, *quoniam data est a Domino potestas vobis*, *&* *virtus ab Altissimo*, *qui interrogabit opera vestra*, *&* *cogitationes scrutabitur*. *Et quoniam ministri estis illius*, *ut ait Spiritus S.*, *cohibete hos emissarios ministrorum Diaboli*, *quos jam commemoravi*, *idque vos obtestor*, *qui potestis per adventum Domini nostri Jesu Christi*, *qui judicaturus est vivos*, *&* *mortuos &c*.

Num. 65. *Omnes etiam*, *qui hæc legent* (*si quis tamen legere volet*) *per eumdem Dominum obtestor*, *ut vel in concionibus*, *vel in sacris confessionibus*, *vel in privatis colloquiis*, *quocumque tempore se dabit occasio Reges admoneant*, *&* *Principes*, *ac Regios Senatores*, *Prætoresque Civitatum*, *nec tantum admoneant*, *sed etiam per Jesum Christum obtestentur*, *ut in istos morum Christianorum corruptores severe animadvertant*, *libros illos de medio tollant*, *infames hujusmodi comœdiarum Actores*, *Actricesque procul relegent*, *&* *hanc tetram Reipublicæ sentinam quocunque exonerent*. *Mihi quidem &* *fidei Catholicæ Judices*, *ac Patroni rem officio suo*, *zeloque officii sui dignam facere videbuntur*, *si ut suspectæ doctrinæ libros*, *ita etiam eos*, *quos dixi*, *legi publico edicto probibeant*. *Nam sicut illi fidem*, *ita &* *isti bonos mores*, *pudicitiamque corrumpunt*, *unde facilis ad hæreses transitus est*, *&* *unde omnes hæretici cœpere*. *Nec enim transitur ad hæreses a caritate*, *&* *humilitate*, *ab oratione*, *a jejuniis*, *a poenitentia a sui abnegatione*, *sed ab immoderato amore seculi*, *a tumore animi*, *ab oblivione Dei*, *a commessationibus*, *&* *ebrietatibus*, *ab otio*, *&* *libidine*, *a cæco amore sui*.

VII. Antequam ultra provehor, caussæ meæ intereft, curfim indicare, quanta, & morum fanctitate, & doctrinæ facræ copia refulferit percelebris hic Jefuita, de quo hæc inter multa P. Philippus Alegambe in fua *Biblioth. Script. Soc. Jesu pag.* 132. *edit. primæ* fcribit „ *Recepit se in oppidum natale*, *ut in sacrarum litterarum studium totus incumberet*, *&* *cum scholastica doctrina ad majus firmamentum conjungeret adjutus linguarum Latinæ*, *&* *Græcæ*, *He-*

„ *Hebraicæ præsidio, quarum apprime peritus erat... Orationis præsidio, quam diurnis, nocturnisque horis usurpabat prolixe, ad sacræ Scripturæ intelligentiam utebatur. Addebat etiam crebra jejunia, & severiores corporis macerationes, & si quid incidisset implicatioris difficultatis sedebat per dies aliquot, & spiritualibus exercitiis animum ad divinos illapsus comparabat. Ajunt, eum ad concionem aliquando verba facientem, visum ingenti, circum splendore micare, cujus dicentis humeris Christus Servator sereno vultu innixus eum velut complexu foveret... Die post obitum tertia, visus in cælo est sublimis, ac Dei solio propinquus, multa conspicuus gloria, cujus in pectus derivabatur a pectore Dei radius lucis, qui pulcherrima eum specie simul & gaudio perfundebat*. Quod illi „ præmium ideo attribuebatur, quia nihil in suis lucubrationibus „ fluxum, ac caducum, sed unius Majestatis cultum, atque obse- „ quium spectasset „.

IX. En sapientissimos Jesuitas, quos mihi, ut magistros colendos, sequendosque propono: qui *nihil* scilicet *in suis lucubrationibus fluxum ac caducum, sed unius Majestatis cultum atque obsequium spectant*. Itaque doctissimus hic, atque piissimus Jesuita tria nobis recogitanda inculcat. Unum; tempore Ss. Patrum, mulieres in scenam non prodiisse, ut mimas, comicasque agerent. Atque heinc Divino fervore æstuans clamat: Quid ageret modo Cyprianus, si in Christianorum Theatris sederet, spectaretque mulieres ipsas comptas, fucatas, omnibus Diaboli pompis phaleratas mimas agere, ad extremam pudicitiæ, verecundiæ, & castæ juventutis perniciem? Alterum: Urget omnes, atque compellit, ut vel in concionibus, vel in sacris confessionibus, vel in privatis colloquiis admoneant Reges, Principes, Senatores, Prætoresque Civitatum, nec tantum admoneant, sed etiam per Jesum Christum obtestentur, ut in Comœdos, Comœdasque severe animadvertant. Lugens clamat piissimus P. Ribera. *Quid faceret Cyprianus, si nunc in Christianorum Theatris sederet?* Gemebundus inclamo & ego: Quid si nobiscum in præsentia vitam ageret P. RIBERA, audiretque nonnullos cum verbo, tum scripto accessum ad Theatra suadentes.

Tertium, quod altius meditandum suadet P. RIBERA, illud est, quod in superiori præfatione fusa oratione exposui, videlicet ex vita molli, otiosa, voluptuaria: ex Theatris, comœdiis impudicis,

cis, & mulierum amore, & tumore animi hæreſes proficiſci, & ipſam denique impietatem aut poſitivam, aut negativam, ſeu INDIFFERENTISMUM, et INDOLENTIAM ætate noſtra dominantem, & uſquequaque obtinentem, quam, Chriſto Servatore adjuvante, vividis coloribus tempore depingam, & pro virili exagitabo.

X. Alios teſtes, ſi otio abundarem, adducere poſſem, quibus evincerem priſca Patrum ætate feminas ſaltem Chriſtianas non recitaſſe in Theatro. Tertullianus, Chryſoſtomus, aliique interdum mulierculararum ſcenicarum meminere, quia in ludis Floralibus revera apparebant, & quia, ut advertit P. Hieronymus Florentinus mulierculæ iſtæ rerum ſcenicarum, & hiſtrionum ſervitio mancipatæ erant.

XI. Quid ad hæc Theatrorum ætatis noſtræ defenſores, qui Patrum doctrinæ inſcitiam, & ignorantiam improperare Theologis haud quaquam erubeſcunt? Qui ſe jactare gloriabundi audent pro religionis defenſione ſcribere, dum religioni inſidias ſtruunt, dum mimos, & mimas amoris profani lenocinia referentes Chriſtianis ſuadent ſpectandas, audiendaſque? Ut illos ad incitas redigam, vel Patrum tempore mulieres e ſcena recitabant comœdias, an ſecus. Si primum: Æque turpia ſunt noſtra, ac antiqua Theatra, præſertim, quod feminæ hodiernæ, ſecus antiquæ, Chriſtianæ ſint. Si ſecundum: Antiquis turpiora noſtra ſunt. Idcirco jure clamat P. Ribera: quid nunc ageret Cyprianus, quid ageret Chryſoſtomus, quid Auguſtinus, quid Hieronymus, quid Bernardus, quid Thomas Aquinas, quid Antoninus, quid Carolus Borromæus, ſi ſpectarent Chriſtianas in Theatro mimas exercentes? Extra quippe controverſiam eſt, tempore S. Thomæ Aquinatis, Antonini, Caroli Borromæi feminas non prodiiſſe in ſcenam. Quamobrem errant vehementer qui in Theatrorum ætatis noſtræ præſidium doctrinam obtrudunt S. Thomæ.

XII. Opponunt; Theatra, in quibus evirati juvenes muliebri veſte ornati, & fuco illiti agunt, turpiora, & obſcœniora eſſe. Quoniam procaces iſti eunuchi, ut muliebrem ſexum vividius ementiantur, in motus, geſticulationes, poſituras, & amplexus impudentiores, & expudoratiores præ ipſis mulierculis erumpunt, & franguntur. Id enim unicuique imitationi accidere ſolet, ut præſtitu-

ſtitutos limites prototypi tranſiliant. Quid heinc? Non aliud, niſi quod Theatra excluſis etiam feminis ſint turpia, ut erant antiqua. Heinc ne conſequitur, pudica eſſe theatra, in quibus feminæ mimas agunt? Qui hæc opponunt, inquit S. Baſilius, aut ignorant, quam ſint ipſæ modeſtæ feminæ efficaciſſima illicia, & lenocinia ad emolliendia vel ferrea hominum pectora, aut ſunt *admirabiliſſimum pecus*, medii inter utramque naturam. Quid? Maximus ille vir Auguſtinus ſe theatrorum illecebris captum *l.3. Conf.c.2.* fatetur. *Tunc in theatris congaudebam amantibus, cum ſeſe fruebantur per flagitia, quamvis hæc imaginarie gererentur in ludo ſpectaculi*: Et corruptiſſimi ſæculi noſtri effæminati homines Auguſtino robuſtiores inter matronularum lenocinia ſe æneos jactant? De iſtis Salomon *Eccleſ. c.9.* loquutus non eſt. *Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti ſunt. Colloquium enim illius, quaſi ignis exardeſcit*. Nemo rationis compos negare valet, obſcœniora, & plurium flagitiorum ſentinam eſſe Theatra, in quibus mares, & feminæ toto muliebri mundo, ſeu Diaboli pompa, gemmis, fuciſque onuſtæ amantis, & amaſiæ perſonas ſuſtinent, & agunt. Quo enim procaciſſimæ feminæ, quæ non larvata facie, ſed impudentiſſima fronte in ſcenam prodeunt, ſuas geſticulationes, cantus, ſaltationes, inflexiones dirigunt, niſi ut ſpectatores delectent, titillent, emolliant, atque in eorumdem animos laſciviam infundant? Quot nobiliſſimi adoleſcentes ſaltatricium, & pſaltriarum amore dementati patrimonia prodigunt, domos evertunt, & totam progeniem funeſtant, infamantque! At de hoc infra ſermo recurret.

XIII. Verum ſi a me quæratur, quodnam extremum pejus ſit, an juvenes venuſtos eviratos muliebri veſtitu, & ornatu, an feminas ipſas in ſcenam induci? Reſpondeo primum, muliebris ſexus cupiditatem latius patere, & potentius hominum quorumcumque, etiam eorum, qui nefario puerorum amore ardent, nedum honeſtorum corda inflammare. Amor hominis erga feminam ſecundum naturam eſt: Erga pueros contra naturam. Deus corporibus utriuſque ſexus æſtrum mutuæ cupiditatis inſeruit, qua ſe appeterent, & conjungerent ad humanum genus propagandum. Secundo dico, feminis aſſidentibus Theatro majus imminere malum, cum elegantes adoleſcentes mimos in ſcena agunt: contra homines vehementius accendi, & inflammari, cum pulcrhæ, procaceſque puellæ laſci-

ſcive ornatæ in ſcenam prodeunt mimarum perſonas ſuſtinentes. En certam quæſtiunculæ reſolutionem.

XIV. Lubet ſub iſtius capitis finem paullo fortius urgere ſcitulos illos, quos blaterare minime pudet, merito SS. Patres invectos in ſuorum temporum Theatra, quod eſſent nimium obſcœna, & impudica: At non poſſe eorumdem declamationes in ætatis noſtræ Theatra detorqueri, quod honeſta hæc ſint, & pudica. Qui talia effutiunt,ſe Patres non legiſſe perhibent, & Chriſti Jeſu Evangelium ignorare ſe produnt. Agedum, paucis perſtringamus Patrum rationes,& Chriſtianorum excuſationes hac in cauſa. Honeſta *illa* Theatra clamitabant *tum* Chriſtiani, quemadmodum *nunc* vociferantur noſtri, ut adductis Patrum teſtimoniis oſtenſum eſt. Nullo ſe pravo tangi affectu muſſitabant *tunc*, ſicuti jactant *nunc*. Recreandi animi cauſſa licito ſolatio, ſe adire Theatra opponebant *tunc*, quemadmodum *nunc*. Quid reponebant Patres? Illorum rationes jam produximus. Exaggerabant præſertim cantus, & muſicæ illicium, & mollitiem. Clamabant, cantum eſſe *fornicatorium*, et muſicam *meretriciam*. At omnes ad unum artis muſicæ peritiſſimi aſſerunt, atque teſtantur, ætatis noſtræ molliorem præ illa cantum, & effeminatiorem eſſe muſicam. Clamabant, concurſum hominum, & mulierum illuc confluentium, ubi veſtium pompas & vanitates in triumphum agebant:ubi ſinguli,& ſingulæ vident,& videntur, ſcopulum eſſe caſtitatis: opponebant pericula ſponte ſuſcepta, ſcenarum ſplendorem, & majeſtatem, & ſcandalum, quod ingerebant, præſentiam, quam præſtabant infamis hiſtrionicæ artis exercitio, & grave crimen, quo ſe polluebant, ob ſolam illam praeſentiam, Et interventum.

XV. Perge porro.Numquid modeſtiores *nunc* mulieres Chriſtianæ, quam feminæ Chriſtianæ *illius ætatis*?Numquid pompævanitatis,luxus, faſtus latius *tunc*, quam *nunc* manabant? Numquid humiliores ſcenæ noſtræ? Numquid mimæ & mimi minus vide amandi artem exercent *nunc*, quam *tunc*? Numquid minus efficaciter *nunc*, quam *tunc* ſtudio vacant placendi Auditoribus? Quomodo autem placere iſtis valent,niſi ſenſum demulceant,aures excantent,concupiſcentiam, aut ſuperbiam, aut ambitionem aut iram, accendant, & fraudes doceant?Numquid mimi,& mimæ ſimpliciores *nunc*, quam *tunc*: numquid ſtupidiores numquid minus verſipelles,& minus verſutæ? Numquid

quid magis pudibundæ? Numquid magis verecundæ? Numquid ars amatoria licita *nunc*, secus *tunc*? Tandem si res, seu argumenta, quæ repræsentebantur Patrum tempore, spectentur, numquid tragœdiæ, quæ hodiedum recitantur in Theatris nostris modestiores sunt tragœdiis Sophoclis, Euripidiis, Senecæ? Quis, nisi imperitissimus sit, inficiabitur Comœdias, Tragœdiasque hodiernas plures longe turpiores, emolliendis animis, & corrumpendis moribus noxiores esse. Eruditionis itaque, Patrum doctrinæ, & Evangeliorum Jesu Christi ignorantes se produnt, qui evulgant, jure reprobata fuisse Theatra, quæ tempore Patrum obtinebant, secus improbari nostra posse, suæque inscitiæ æternas luent, nisi resipiscant, pænas. Quemadmodum enim, Jesu Christo teste, tempora nostra novissimo sæculo propinquiora, majori malitia abundant: ita quoque obscœniora, impudentiora, & scelestiora Theatra sunt. Oh homines, homines! Impietas, infidelitas, incredulitas, hoc nostro infelicissimo sæculo universam Christianam Religionem impetunt collatis viribus, eamque qua voce satyrica, qua sceleratissimis libellis evertere, facto impetu conantur. Et interim illi ipsi, qui Christiani, qui Theologi, qui .... audire volunt, blaterare non reformidant, licite frequentari *nunc* Theatra posse? Impietas usquequaque grassatur: Et simul omnia honestatem, pudorem, & innocentiam spirant?

XVI. Quid plura. Nonne omnia Concilia, omnes Episcopi, omnes Ecclesiæ Doctores, Sanctique viri, qui quinque priorum sæculorum Patribus successere, eorumdem Patrum doctrinam adoptarunt, allegaruntque ad hæc usque tempora adversus Theatra? Ignoravit ne Ecclesia antiquorum Patrum doctrinam? Imperite ne concilia, & Doctores Sancti ultimæ ætatis nostræ Tertulliani, Cypriani, Basilii, Nazianzeni, Chrysostomi, Augustini doctrinam contra Theatra in medium produxere? Alterutrum ergo præstent hodierni antiquarii, & eruditculi Comœdiarum defensores oportet. Aut omnium sæculorum Traditionem Theatra detestantem negare ipsi debent: aut propriam fateri inscitiam coguntur.

XVII. Verum, ut omnem ad effugium latebram præcludam, concedere ipse sponte volo, turpiora, obscœniora, impudentiora fuisse Theatra, quæ Sanctorum Patrum tempore obtinebant. Jam supra *cap.* II. recensui Imperatores Ethnicos nonnullos, qui nimiam

impudentiam, & lasciviam in Theatra invexerunt. Finge quoque ipsas comoedias, tragoediasque Poetarum impudentius, atque vehementius ad libidinem provocasse. Hæc, & plura alia, si vis, liberalitate summa impertiri tibi non recuso. Quid heinc? Numquid quia vetusta Theatra turpissima erant, honesta sunt hodierna? Numquid, quia illa obscœnissima, nostra casta sunt? Numquid, quia antiqua impudentissima, pudica sunt nostra? Si facti veritas spectetur, quemadmodum ætate nostra, Theatra alia turpia, alia turpiora, alia turpissima, ita quoque evenit antiquis temporibus. Cæterum, ut ad incitas redigam Theatrorum ætatis nostræ defensores, fuerint, per me licet, prisca Theatra, ut dixi, turpissima, obscœnissima, impudicissima, nihil heinc colligere præsidii valent viri nostri Theatrales. Quandoquidem sublata omni inter vetusta, & hodierna Theatra comparatione ex notionibus certissimis, & extra disputationis aleam positis, quas dedi, evidenter demonstrabo, graviter peccare illos, qui hodierna Theatra frequentant, quamvis minus obscœna, minusque impudica essent, quam antiqua. Sat mihi est a turpitudine, & obscœnitate immunia non esse Theatra nostra, ut inferre jure valeam, illicita & noxia Christianis omnibus hæc esse. Missa igitur disputatione, utrum fuerint, nec ne antiqua Theatra nostris obscœniora, & impudentiora, huc præsens recidit controversia, sint ne hodierna Theatra obscœna, & turpia, aut natura argumenti quod tractatur, aut ratione vocum, gestuum, vestitus, cantus, musicæ, & chorearum, aliarumque conditionum, quibus auditoribus repræsentantur. Hæc sunt ut alias diximus, & repetendum sæpius est, disputationis nostræ confinia, intra quæ concludere adversarios, seu Theatricæ voluptatis, & mimicæ turpitudinis propugnatores constituimus.

XVIII. His delibatis, & Theatrorum ætatis nostræ notione perspicue exposita, caussam ingredior. Illud dumtaxat præmoneo plurima, & quidem versuta esse effugia, & innumera Sophismata, quibus homines sæculi oblectamentis nimium addicti fucare Theatrorum corruptelam student. Quamobrem longius, quam par esset, excurret oratio. Causa enim, quæ pluribus obnoxia cavillis est, & variis implicita exodiis, perstringi paucis minime valet. Verbosam, & declamatoriam incusabunt plures orationem nostram. Sed censuras istas nihili pendo. Non quod adeo insaniam, ut immunem a plu-

a pluribus nævis reputem dictionem meam, quin mendosam illam agnosco: sed quod censores isti agendæ causæ, in qua mores instituendos formandosque aggredimur, rationem penitus ignorent. Eamdem ego insistere viam adnitor, quam omnes sapientissimi, & eloquentissimi Ecclesiæ Patres percurrere. Quæ menti dumtaxat revincendæ inserviunt, stylum, & methodum etiam Geometricam excipiunt. Verum, cum adversus prævalentem corruptelam quoquoversum grassantem, altiusque hominum cordibus infixam, certamen suscipimus, tum præter rationum momenta, quæ intellectum subigunt, eloquentiæ quoque vis in caussæ præsidium adhibenda est, & repetitis ictibus opus est, ut inveteratæ, exitiosæque consuetudines evellantur. Vividis figuris, & voce elata domanda voluntas est, & retundendi sensus sunt. Et modo sub uno, modo sub altero aspectu dirigenda argumentorum acies est, ut victoria obtineatur. Varia est Spectatorum indoles, diversæ mentes, affectus oppositi. Unus hac ratione convincitur: alter alio argumento; alio dicendi modo, diversa figura capitur, pro animorum, & affectionum diversitate. Ita ego censeo: Si alii secus judicant, quisque in suo abundet sensu.

CAPUT X.

Feminæ Christianæ in scenas hodiernas prodeuntes, ut Mimas agant, peccant mortaliter, suntque in statu damnationis simul cum suis Histrionibus, nemine sanæ mentis dissentiente. Prætextus Matrimonii, cujus velo scenicæ impuritates obtendi solent, rejicitur ut ineptum commentum.

I. Veritas proposita non tam rationibus confirmanda, quam amarissimis lacrimis deflenda est. Nihil in Scriptura sancta frequentius, quam pudor & verecundia muliebri sexui insita: quam animarum strages, quæ ex muliere compta, vana, ex pudorata promanat: quam vigilantia, & cautio avertendi oculos ab eadem, vitandæque ejusdem familiaris amicitiæ, colloquii, & conversationis. Folia plura implerem, si divina Testimonia huc pertinentia referre vellem. Satis indicare sit quæ S. Paulus 1. *ad Tim.* 2. *cap.* 2. docet, ubi vel ipsam Divinam legem docere mulieribus prohibet. *Docere autem mulieri non permitto* &c. Jubet, ut cum *vere-*

cundia, & sobrietate, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa se ornent, *& in silentio discant cum omni subjectione*. Et tandem, ut *velato capite* in Ecclesia orent. *Idest* (inquit S. Thomas 1. ad Cor. cap. 10.) *propter Sacerdotes, propter eorum cautelam, ne scilicet ex conspectu mulierum non velatarum ad concupiscentiam provocentur*. Paludanus in 4. Dis. 16. *Viros cum mulieribus ludentes maledixit Barnabas*.

II. Mulieres Christianæ Mimæ insito a natura pudori & verecundiæ renuntiant, silentium, & modestiam proculcant: luxum, fastum, & pompas vanissimas, quas in Baptismate ejurarunt, in triumphum deferunt: nulla vestis, nullum indumentum tam vanum, tam impudicum, tam lascivum, quod impudentissimæ, & expudoratæ Mimæ non assumant. Omnibus itaque Diaboli pompis, fucis, stibiis, atque præstigiis circumornatæ in scenam prodeunt, ut aut Veneris, aut superbiæ, aut iræ, aut ambitionis magisterium exerceant: ut adolescentes, puellasque sese mutuo amandi, seseque deludendi decipiendique artem doceant, ut cantus suavitate, saltuum pernicitate, omnium spectatorum oculos & aures excantent, concupiscentiam accendant, ambitionem, fastumque exaltent: & quo sunt ad hæc omnia parienda aptiores, eo majorem Auditorum affluentiam ad Theatrum alliciunt, sibique ingentiorem aureorum summam, plausum & approbationem comparant. Præterea oppidatim cum histrionibus Mimæ istæ, si superis placet, Christianæ, Italiam, Germaniam, universamque, si occasio tulerit, Europam percurrunt: cum histrionibus ludunt, conversantur, tripudiant: vicissim sese animant ad voluptatem, libidinem, mollitiemque Auditorum animis instillandam. Totum tempus, & vitam ipsam insumunt in perdiscendis Poetarum fabulis, in eisdem repræsentandis. Continenter mentem, & linguam defixam in Veneris luto, & arte promovendæ rei amatoriæ, ambitionis, superbiæ, & excitandorum affectuum habent.

III. Quis non affirmaverit, hanc esse infernalem societatem, mimas, mimosque istos Dæmonum esse *Missionarios, & pseudoapostolos*, Christianæque Religionis desertores, infamissimosque Ministros, qui Christi Regnum destruere, & Diaboli Tyrannidem firmare, atque amplificare omni studio, & arte conantur? Non ergo unum gravissimum scelus, sed flagitiorum multitudinem perpetrant, & om-

& omnium vitiorum gymnasium aperiunt mimæ, & mimi comœdias tragœdiasque hodiernas repræsentantes.

IV. Tametsi veritas hæc extra disputationis aleam sit constituta, & a nemine sanæ mentis revocari in discrimen valeat: nihilo secius quia nihil tam est infandum, quod hodie ab aliquo non defendatur, Iubet, vel ipsorum benigniorum Casuistarum auctoritate, quæ hactenus, & superiori, & hoc capite dicta sunt, confirmare.

V. P. Franciscus Del Monaco Cler. Reg. Teat. *in Parenes. class. 4. pag. 27. Turpes comœdiæ eæ sunt, in quibus de amantium furtis, de conjugum adulteriis, de meretricum, lenonum, puellarum, adolescentum clandestinis artibus, veneficiis, amoribus agitur: usque distinctius loquar, turpes fœdæque eæ sunt, in quibus viri, & feminæ de amoribus ludunt, arguunt, colloquuntur. Cum ergo in NOSTRI TEMPORIS COMOEDIIS, quæ a venalibus hisce meretriculis & histrionibus exhibentur, & viri & mulieres in scenam prodeant, de amoribus hujuscemodi agant, & pro scena colloquantur, saltent, ludant, id etiam CERTISSIMUM atque evidens remanet, OMNES nostri temporis Comœdias obscœnas esse, atque inhonestas & TURPES.*

Ego sic definio. Nostri temporis Comœdias neminem honestas appellantem audivi, nisi AUTHORES TURPITUDINUM VEL FAUTORES eos dumtaxat, qui, ut fœdissima crimina majori immunitate exequantur, & iterent, ficto honestatis velo obtegunt, pravæ licentiæ nomine implicant, aut sæculorum consuetudine involuunt, ajuntque licere id, neque inhonestum.

VI. Lucas a Penna in *l.* 51. *quam cap. de spect. scen. Quid dixissent SS. Patres, quid pii Auctores, qui omni sæculo histrionatus artem proclamarunt, si nostro tempore feminas ipsas, quas citra temeritatis piaculum impudicas censebo, cum viris permixtim in Theatro agere viderent?*

VII. P. Reginaldus Soc. J. *de prudent. Confess. cap.* 3. *sect.* 8. docet, non esse permittendum, *ut in Comoediis & ludorum spectaculis lasciva mulieres in scenam prodeant: quæ est corruptela morum nomine Christiano indigna.*

VIII. P. Nicolaus Baldellus lib. 3. disp. 19. num. 2. *Peccant mortaliter iidem Poetæ & Actores peccato scandali, si Comoedia sit valde turpis, & multum excitet ad res venereas .... Et maxime hujus ge-*

neris videntur esse illæ, in quibus MULIERES interloquuntur: Siquidem audire earum voces est multo periculosius vitæ animarum, quam sit vitæ corporum audire sibilum basilisci, ut docet S. Augustinus &c.

IX. Joannes Baptista Frugosus de *Reg. Reip. Christ. p. 1. lib. 1. Disp. 2. q. 4. num.* 181. *Ex dictis infer, quid dicendum sit de Comoediis vulgari idiomate exhibitis, ubi multa impudica, & obscoena miscentur, & ubi introducuntur FEMINÆ adolescentiores ad psallendum, ad saltandum, quæ gestu & incessu, & procaci gesticulatione auditores, & spectatores ad amorem turpem inducunt &c. Respondeo de se esse PECCATUM MORTALE, & Actores esse in STATU DAMNATIONIS, spectatoresque, ut plurimum, PECCARE MORTALITER. Deducitur ex D. Thoma. Idem ait Cajetanus, Sylvester Sotus, Alensis.*

X. P. Antoninus Diana coord. tom. 7. tract. 5. Resol. 11. n. 2. hæc ait. *Dico igitur, quod quando Femina timet, ne a persona particulari ametur lascive, teneri cavere publico, & abstinere ab actione occasione occasionante alicui ruinam, quando potest absque gravi proportionato damno, quia tenemur vitare aliorum peccata, quando commode possumus. Unde deducendum est, peccare feminam, euntem ad hoc templum ad sacrum, in quo est aliquis, a quo turpiter ametur, quando commode potest aliud Templum adire eo periculo carens: item quando it per hunc vicum, potens commode ire per alium: quando audit sonitum equi vehentis amasium, & ipsa se absque necessitate dat in fenestra aspiciendam: quando verba facit coram amatore, quibus ille sit accendendus, si potest absque specie inurbanitatis tacere: quando item domo egreditur, sciens eam expectari spectandam, si nulla tunc sit necessitas.*

XI. Hanc Dianæ doctrinam confirmant omnes non Theologi modo, verum etiam Casuistæ laxiores, nemine dissidente. Porro, si femina peccat Templum Dei, ut audiat Sacrum, aditura, quando vitare scandalum hominis eam adamantis potest: quot, ambo te, scelera patrabit femina ad Veneris sacrarium accedens exquisitiore, & elegatiore vanitatum pomparumque ornamento munita, ut in sui amorem, gestu, lingua, oculis, cantu, omnes concitet spectatores? Ergo penes ipsos mitissimos Theologos feminæ præsertim Christianæ peccant gravissime, & omnia spectatorum scelera in se convertunt,

tunt, dum in scenam prodeunt amoris profani causam oraturæ.

XII. Nec est, quod opponas, Mimas istas a Confessariis Sacramenta suscipere, quoniam etiam usurarii, adulteri, fornicatores, lenones, Sacramenta frequentant. Et hæc est sæculi nostri extrema omnium malorum calamitas. Sed de hoc latius loco suo.

XIII. Inficiari jure nequeunt vel ipsi spectaculorum defensores, Theatra esse rei amatoriæ gymnasia, atque violandæ castitatis incitamenta, cum ipsæ Comœdiæ, & Tragœdiæ his amoribus muliercularum, & virorum plenæ sint. Quare, ut probrosæ arti aliquid honestatis velamen prætendant, ajunt, amatorias illas repræsentationes ad *Matrimonium* dirigi, & *Matrimonium* spectare. Esto! Quid inde? Ideone minus accendunt spurcum concupiscentiæ bitumen in spectatoribus? Matrimonium efficit dumtaxat, ut mutuus inter conjuges amor, & congressus honestus sit ob mutuam contractus, & Sacramenti fidem, & ligamen perpetuum. At in spectatoribus, & rei amatoriæ auditoribus, quem effectum parit? Numquid in istis concupiscentiam frænat? Numquid veneream delectationem ex mimica repræsentatione excitatam licitam reddit, & honestam? Ut levitas hujusmodi prætextus pateat evidentius, finge in scenam prodire uxorem adolescentem venustissimam, & comptissimam, Maritumque simul & vicissim sese ad amplexus maritales provocare, & rei uxoriæ actiones vivide repræsentare, minusne inflammabunt spectatorum concupiscentiam? minusne oculos auresque polluent, ac inflammarent, pollueerentque, si nullo essent Matrimonio ligati? Concupiscentia, & sensus humani a proprio objecto percelluntur & irritantur. Matrimonii vocem, & significatum nec percipiunt, nec curant, solumque voluptatem inhiant, anhelantque. Nihil ergo ineptius obtrudi ad honestandas theatricas impuritates valet, quam Matrimonium, quod conjugum tantum, secus aliorum concupiscentiæ officium licitum efficit.

CAPUT XI.

Nonnulla rationum momenta, quæ nostræ ætatis ludos Theatrales pravos, criminumque plenos evincunt.

I. Nihil prius habuerunt unquam Poetæ, jam inde usque ab artis suæ ortu, quam Comœdias, Tragœdiasque, non modo de cujuscumque criminis labe purgare, verum etiam honestatis splendorem eisdem prætendere. Quo, inquiunt, drammatica poemata comœdiæ, & tragœdiæ pertinent, nisi eo, ut vitiorum horrorem, & virtutis affectum excitent? Theatra scholæ sunt, in quibus criminum horrida facies, funestæ eorumdem consequutiones, pœnæ, & supplicia; contra virtutum characteres, prærogativæ, & præmia nativis coloribus depinguntur. His ratiunculis, seu verius gerris, fucum facere aurito popello student. Et ad hoc quod attinet ex una parte quidquam sibi merentur, sin veniæ, saltem commiserationis: Quis namque propriam artem, suosque partus abominatus est unquam? Unde enim stipendia, unde encomia, & plausus compararent? Plura quoque sunt, quæ comœdiarum spectatores ad propugnandam urgent earumdem honestatem. Quorum omnium illud potissimum est, ut conscientiæ latrantis retundant aculeos, ut tranquille, & quaque amaritudinis mixtura pulsa, in omnes voluptates, & oblectamenta sese ingurgitent. Ceterum, ut nullo negotio sophismata omnia eludamus, illud dumtaxat admonendum ducimus, nos in præsentia sermonem haudquaquam instituere de spectaculis, comœdiisque in quadam veluti metaphysica meditatione acceptis. Quis enim, si recte sapit, inficias ire ausit, Poetas, si velint, ex Christianæ Philosophiæ principiis argumenta arcessere posse, & hominum animos ad vitia persequenda colendamque virtutem inflammare? Si enim soluta, quidni, & ligata oratione id fieri valet? Id præstiterunt & Sancti quidam Ecclesiæ Patres, & moderni etiam piissimi Poetæ. De spectaculis ergo, quæ his tempotibus peraguntur, quæque superiori capite delineavi, sermo mihi est. Hæc qui a criminum maculis defecare velint, cribro aquam hauriunt, Æthiopemque lavant, ut omnium sæculorum experientia compertum est.

II. Ex plurimis rationum momentis, quæ latius, ac dispersim ex

ex Patribus indicata sunt adversus spectacula, pauca perstringam, ut sub unico veluti conspectu eadem commeditari lector valeat. Porro, ut quoad fieri potest, omnia ad vivum resecemus, gratis concedere volo: Poetas recentes servare, quod plerumque falsum est, omnes pudoris, modestiæ, & castioris sermonis regulas. Quid inde? Nonne Poetarum omnium vota, & ipsius Poeticæ artis præcepta eo unice spectant, ut auditoribus placeant, ut sensus demulceant, affectus cieant, amoremque accendant? Nonne ea argumenta seligunt versanda, quæ ad hos concitandos affectus, validiora existimant? Revolvantur comœdiæ, tragœdiæ, & tragicomœdiæ omnes, tum veteres, tum recentes, aliane argumenta tractant, quam amoris, aut odii, iræ, aut vindictæ, desperationis, aut crudelitatis; Sed quod frequentius actitant, amoris causa est. Hæc enim materies gratior, hæc ad concupiscentiam accendendam validior, hæc ad augendam auditorum frequentiam potentior. Duplici vero insistunt viæ, ut votorum compotes efficiantur suorum. Alii verbis obscœnis turpia facta, nudamque venerem fracta fronte, nulloque quæsito colore, oculis objiciunt. Alii artis suæ peritiores immane libidinis virus melle poetico, ut Horatius inquit, temperant, occultant. Amantium dolos, fraudes, insidias, impetus exquisita arte depingunt. Amatores istos modo beatitati proximos, modo in extremum miseriarum dejectos, modo dulcibus junctos amplexibus, nunc in distitas abstractos partes repræsentant. Quid si dulces sermones, quibus sese provocant, recenserem? Hæc omnia figuris tropisque distingunt, ut animum mentemque defigant. Tot vero fucis, & lenociniis velant, ut nihil sordidi, sed honestam teneramque benevolentiam redoleant. Sub hoc amabili aspectu securius corda penetrant, ac intimiores subeunt recessus. Isthic paulatim concupiscentiam titillant, & scintillas accendunt. Poetæ prioris generis, licet sint summopere criminosi, si nocendi, pestemque dilatandi ipsorum spectetur voluntas; reipsa tamen minus damnosi, minus pestiferi sunt: eorum namque putida fœditas nauseam fastidiumque inducit. Posterioris vero generis, quo minorem produnt malitiam, eo funestiorem animorum stragem producunt. Satyrica scita, sales, facetiæ, quibus sermones suos respergunt, & vitia deridenda se propinare jactant, sunt selectiora quædam condimenta, quæ palatum dulciter vellicant, & appetitum magis irritant, provocantque. Poe-

tæ eiusmodi similes prorsus sunt femellis illis, quæ cujusdam verecundiæ, pudoris, & modestiæ fallacem imaginem ostentant, quæque ideo primis aggressibus se resistere, & contradicere elaborata vafricie fingunt, quia experientia didicere, se hac via efficacius invitare amantes, illisque hac artificiosa prolusione animos adjicere, ut eo, quo contendunt, perveniant. Merces enim ultroneæ vilescunt; & fercula, quæ adipe abundant nimio, stomachum commovent. Inepte ergo & omnino stulte, & honesta & innocua, sua drammatica poemata defendunt. Quandoquidem argumenta, quæ tractant, amoris & benèvolentiæ, suapte natura concupiscentiam calefaciunt, & accendunt; et quo cultiore, et castiore sermone utuntur, eo profundius penetrant, feriunt, occidunt. Sacri Dei Præcones tremendissima, æternaque supplicia, Divinæ fidei luminibus respersa oculis libidinosorum exponunt. Fornacem illam horrendam ignis tartarei aperiunt, omnesque cælestis eloquentiæ nervos intendunt, et terribilia omnia, quæ terrorem incutere, quæ appetitus cohibere possunt, gravioribus verbis exaggerant; morbos ipsos corporum, quos dum virus epotant, contrahunt, recordari non cessant. Et tamen quam colligunt messem? Et Poetæ eousque insaniunt, ut sibi persuadeant, quibusdam Plautinis salibus, facetiis, et argutiolis defricando lasciviam, ad illam detestandam homines concitari posse, eo ipso tempore, quo omnium illecebrarum apparatu illius amorem docent, et instillant? Chimæræ hæ sunt, et portenta, quæ Poetæ dumtaxat confingere ausint. Cedo: licetne Christiano amoris prophani scintillas accendere, concupiscentiam provocare, et sensus omnes vanis spectaculis fascinare. Quid reponis? Casta, inquis, matrimonia spectant amores illi, qui excitantur. Sed hoc figmentum cæteris pejus est. Anne concupiscentia ex rei amatoriæ repræsentatione accensa, de matrimonio cogitat? Nil minus Comœdiarum Actores, quemadmodum & spectatores, in mente habent, quam matrimonium. Præsentanea delectatione fruuntur. Sanctum est matrimonium, non ut voluptatis carnalis exercitium, sed ut humanæ procreationis instrumentum. At longum est singula persequi. Ad potiora properemus.

III. Si profani amoris argumenta & suapte naturæ, & Poetarum elaborato artificio roborata in capita ferme, fortunasque hominum dominantur; quis incredibilem illam manifestare vim poterit, quam ex

ex Comœdorum, Histrionumque vividissima repræsentatione nanciscuntur? Quid quæso, ad excantandos oculos validius, quam arguta manus? Quid ad demulcendas aures efficacius, quam harmonicæ voces? Quid denique ad concitandam omnium passionum turbam, ad emollienda corda, ipsamque voluntatem, quocumque velis inflectendam potentius, quam gesticulationes feminarum? Nonne, antequam in scenam prodeunt, tam Actores, quam Actrices, omnia corporis membra ad loquelam instruunt, ut ad vivum omnia exprimere felicius valeant? Adde scenarum majestatem, vestium splendorem, vultuum fucos, mutuum placendi studium, simpathiam reciprocam, concentus harmonicos, saltationes non satis pudicas. Dic sodes: si castitatis offendicula, si innocentiæ pericula, hæc non sunt; quænam erunt? Se ab his spectaculis abreptum fuisse fassus est Augustinus. *Rapiebant me spectacula Theatrica plena imaginibus miseriarum mearum, & fomitibus ignis mei.* Tune immotus, & imperturbatus consistes? Numquid ætatis nostræ homines Augustino fortiores, Salomone sapientiores, Davide sanctiores, Sampsone robustiores?

IV. Hucusque solis momentis, ab humana ratione arcessitis, spectaculorum malitiam palam fecimus. Altius nunc efferenda oratio est, & ad Christianæ legis præcepta revocanda. Cor hominis, cujus beatitas amor est, in solo Deo quiescere valet, quem omnibus præferre creaturis obstringitur. Vim, tristitiam, cruciatus perfert; cum ab hoc unico suo centro aberrat. Porro nihil vehementius, efficaciusque, quam spectacula, a Deo homines avocat. Hæc quippe terrenarum rerum dispersa, & varia oblectamenta una colligunt, & in compendiariam imaginem contrahunt, fasciniis, & præstigiis fucant; atque in id omne conferunt studium, ut tristitiam, molestias, angores, & innumera, quæ pariunt incommoda, celent, tegantque. Et quo sensiles blanditis delectationesque exaltant, eo æternæ gloriæ splendorem obnubilant, & remotius ab eadem homines abducunt. Assueti namque his mendacibus deliciis, ac felicitatum simulacris homines divina, æternaque fastidiunt bona. Animus obscœnarum cogitationum epulis saturatus, nihil præter libidinem eructat, odioque habet cælestia gaudia. Et hæc una causarum potissima est, ob quam Augustinus arcendos a Theatris docet Christianos, quod scilicet spectacula & mentem, dum falsis imaginibus re-

 plent,

plent, a veritate abducunt, & animum in carnalium voluptatum luto defigunt. Quo fit, ut vino prostitutionis inebriati spectatores soporis calicem bibant, epotentque usque ad feces.

V. Accedit, quod ejusmodi spectacula ad omnia fere Evangelicæ Religionis munia ineptos efficiant Christianos. Continenter nos orare, novissima meditari, risum, & mundana gaudia contemnere, lacrimis peccatorum sordes abluere, carnales appetitiones conflictare, bellum carni, & sanguini indicere præcipit Christus, & altius inculcat. Quid vero tam directe & aperte repugnat Divinis istis legibus, quam spectaculorum frequens conspectus? Quid precandi, quid meditandi studio, quid carnis macerationi, quid Christianæ pœnitentiæ ad salutem æternam necessariæ tam infestum, quam studium illud, quod Comœdiarum sequaces, & asseclæ deliberato, & obfirmato animo profitentur? Demulcent nempe isti sensus suos, carnem delicatissime saginant, & voluptatibus istius seculi indulgent. Dicas, velim, an Turcæ, an Hebræi, an Ethnici cujusque ætatis tantam navent operam arti explendi carnales appetitiones, quantam impendunt Christiani illi, qui comœdias, & spectacula ex instituto frequentant.

VI. Admonet, imperatque Christus Pauli Apostoli voce omnia propter Deum fieri, & ad illius gloriam operationes quasque, & ipsa oblectamenta bibendi, dormiendi, & manducandi referri. Anne deliberati frequentesque ad spectacula accessus in Dei referri gloriam queunt? An plausus, quibus comœdiarum Spectatores Actoribus, & saltatricibus litant; an suavia colloquia, quibus e pulpitis contiguis suas socias alloquuntur, easque divas, sua cordula, suas animas, viscera sua per sacrilegam Idololatriam appellitant, in Dei gloriam cedunt? Quid, quod non modo Christianæ professionis munera, sed ipsa civilia negotia, dignitatum procurationes, justitiæ administrationem, & universæ politiæ ordinem perturbant spectacula isthæc? Noctem somno, & quieti destinatam in diem convertunt, & humanæ vitæ consuetudinem ad bestiarum mores conformant. *Facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ: Ortus est sol & congregati sunt, in cubilibus suis* ludorum scenicorum, & alearum sequaces. Quid de temporis jactura, quid de vanis sermonibus dicam?

VII. Aliud Evangelicæ legis præceptum prohibet occasionem præ-

præbere aliis delinquendi. Hic eſt unus ex præcipuis Chriſtianæ inſtitutionis characteribus, ſcilicet non modo noſmetipſos, verum etiam fratres noſtros peccandi ſubducere periculo. Comœdorum, & Hiſtrionum profeſſio infamis & criminoſa eſt, vi omnium legum. Nec reponas, verum id habere de antiqua paganorum hiſtrionum profeſſione. Quoniam probavimus, hodierna ſpectacula, ad mores quod attinet, æque, & quandoque plus, ac Ethnica, malitiam olere. Et ut obiter dicam: quis tam fractæ frontis erit, ut propugnare auſit, honeſtam eam eſſe profeſſionem, qua mulier Chriſtiana in proſcenium prodit, ibique nunc actrix artem amandi, ſaltandi, concinendi exercet, ut qua manuum geſtibus, qua pedum artificioſis motibus, qua univerſi corporis agitatione faſcinet oculos, blandiatur auribus, ac impudici amoris bitumen accendat? Nonne univerſus Mundus loco meretricularum habet feminas Theatrales; Quod ſi hæc omnia concedere renuis (quamquam non ſolum hæc, ſed & pejora veriſſima ſunt) dic ſodes: ubi in hac muliere pudor, modeſtia, verecundia, quam Divus Paulus, & lex Evangelica, adeo ſevere Mulieribus imperat, ut vel in ipſo Dei Templo ob Angelos velari capita ſuadeat? Noli ergo tergiverſari. Niſi rationi, & communi omnium, intimoque ſenſui renunciare velis, ſaltatricum mulierum in Theatris profeſſionem inverecundam, effrænatam, immodeſtam, inhoneſtamque, ut minus, fatearis, neceſſe eſt. Si Actricium feminarum profeſſio vitioſa; Actorum quoque, quibuſcum ſaltant, agunt, converſantur, culpabilis ſit, oportet. Quæ cum ita ſint, nonne neceſſaria illatione conſequitur, te graviter peccare, quoties Theatra frequentas, vel ob hoc ſolum, quod comœdis, aliiſque ſpectatoribus, tua præſentia occaſionem peccandi exhibes, foveſque? Quocumque te vertas, non evades. Nam peccas, aut quod carnalibus illecebris indulgeas, aut quod cogitationibus laſcivis aſſentiaris, aut quod periculo aſſentiendi te exponas, vel quod tempus inutiliter teras, aut quod pecunias prodigas, vel quod ſcandalo aliis ſis, occaſionem nempe delinquendi præbeas, & nugatoriam infamèmque comœdorum, & ſaltatricium meretricularum alas, nutrias, foveas profeſſionem. Unum ergo e duobus præſtes, opus eſt: ſcilicet aut Theatris, ſpectaculis, comœdiiſque omnibus valedicere, aut Chriſtianam ejurare profeſſionem. Quo te recipias, perfugium nullum patet, nec rima ulla,

qua

qua declinare argumentationis vim possis. Lubet tamen in eorum, quæ dixi, confirmationem S. Basilii testimonium illis iterum opponere, qui inter familiaria mulierum colloquia, se immotos ostentare audent. *Si quispiam dicet, quod plerumque cum mulieribus colloqui, & conversari nihil afferat periculi, is vel non est particeps virtutis masculæ, & est ADMIRABILISSIMUM QUODDAM PECUS inter utramque naturam velut medius constitutus: vel si particeps illius est, immersus est affectionibus, ut periculum non sentiat, ad exemplum temulentorum, & phreneticorum, qui licet gravissima patiantur, tamen extra passiones se constitutos esse putant. De Const. Monach. cap.* 4.

CAPUT XII.

Alterutrum Christianus præstet, necessum est: aut Divinis Scripturis, aut Theatris nuntium remittat. Istorum potissimum sophisma, se nempe nihil mali experiri, diluitur; Gravissima crimina, quæ culpabilis ignorantiæ tenebris obducti perpetrant, indicantur. Communis sensus Christianorum, Comœdiam esse scholam impudicitiæ, lenocinium corruptæ castitatis, & seductionis, clamat.

I. QUid aerem verberas, quid otio abuteris, ut spectantes Theatrales ludos damnes? Tu ne coscientiarum nostrarum, & interioris castitatis scrutator, & judex. Quis tua argumenta, quam nostra diuturna experimenta, pluris faciet? Nos autem a pluribus annis Theatra frequentamus, nullo umquam impudicæ delectationis sensu tacti: Saltatrices feminas vix aspicimus. Comædorum verbis nec præbemus aures. Cantus dumtaxat suavitate delectamur, tristem animum exhilaramus. Conscientias nostras famosioribus Confessariis reseramus, secretioribus arcanis manifestatis. Nihil, quod in nobis damnent, ipsi deprehendunt. Quamobrem ad sacram mensam nos admittunt, & quidem frequenter. Quid plura? Nonne drammata typis edita impune leguntur? Nonne fabulæ nemorenses, tragœdiæ, & cætera poemata, Ecclesiæ auctoritate, in lucem prodeunt; Quid ergo aures obtundis; Quid peccata effingis, & Christianorum conscientias torques? Quousque rigorismus iste declamabit, dominabitur, sæviet;

II. Hæ

II. Hæ sunt præter propter mollium Christianorum argutationes, quas pedetentim convellam. Et primum cum Tertulliano non repetam, quæ supradixi, stultitiæ nempe istos reos esse; dum illuc conveniunt tres, quatuorve horas insumpturi, ubi nullum fructum capiunt. Reponunt, Theatra se frequentare, ut amicos, amicasve alloquantur, cum eisdem confabulentur, & amicabilis socialitatis fructus degustent. Istorum plures fruuntur bonis voluptariis, quæ Theatrorum frequentia parit. Diu succensa concupiscentia ex spectaculorum conspectu eruditis animis, edocta mente in veneris gymnasio jam laureatæ, & laureati Magistri evaserunt: & mutua mares inter feminasque amicitiæ fœdera firmata sunt. Theatra istis, non amplius prospectandi, aut addiscendi, sed peragendi, quæ didicere, accommodata loca evadunt. Quid enim? tempus ne insument in prospectandis figuris; cum tempus adsit iis fruendi, quæ Comici repræsentant? Ad Theatra isti accedunt, ceu ad opportuna loca, ubi concupiscentiæ negotium meliori, quo valent, modo aut exequantur, aut exequendi formam deliberent. Istorum alii, pauci tamen, revera stulti sunt, quia a vitiis crassioribus abstinent, non virtutis amore, sed indolis stupore; vitamque ducunt perpetuo difluentem otio, quod nesciant pejora patrare. Verum istorum omnium, quos nunc commemoravi, gravissima crimina, quæ ignorant, mox patefaciam.

III. Illos nunc ego alloquor, qui non prorsus stulti Theatra adeunt, ut Comœdorum repræsentationes, gesticulationes, motus harmoniacos, scenarum majestatem, vestium luxum, pompas, cæteraque omnia videant & contemplentur; ut suavem Musicæ cantum, & instrumentorum harmonicos sonos audiant; ut denique sensus oculorum, & auditus demulceant. Hic quippe ludorum Theatralium finis. Capite superiori palam feci solos Epicuræos actiones istas a vitio purgare; cum omnis Philosophorum doctrina hæc omnia, tamquam criminosa, damnet. Nunc ad Tribunal Sanctarum Scripturarum eadem revoco.

IV. Pauca divinæ Scripturæ testimonia promam, quæ curiosos mulierum, & maxime saltatricium, aspectus damnant. Ecclesiast. IX. *Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius .... Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupi-*

cupiscentia, quasi ignis, exardescit. Rursus cap. XLII. *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens*. Rursus cap. IX. *Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius. Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius*. Alterum ergo: Aut falsa sunt hæc Dei oracula: aut mendaces sunt Christiani, a culpa excusantes mulieres saltatrices in Theatro. Quid ad hæc; Periculum, inquis, non peccatum Scripturæ Sanctæ minantur. Esto! At clamat ibidem Deus cap. III. *Qui amat periculum, peribit in illo*. Nulla nunc ad effugium rima occurrit. Aut mendax Deus; aut mendaces spectatores saltatricium mulierum. Blasphemia primum. Verum igitur alterum. Pergamus ultra. Si solum aspectum comptarum mulierum, si solum colloquium, ceu ignem inflammantem concupiscentiam, damnat; quid de muliere comica, quæ cantu, gestu, & verborum lenociniis in Theatro veneris caussam orat, suadetque?

V. Pauca nunc transcribo ex iis, quæ mulierum pudorem, & modestum ornatum mulieribus præcipiunt. Princeps Apostolorum Petrus Epis. I. c. III. *Similiter mulieres subditæ sint viris ... Considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. S. Paulus ad Cor. I. cap. XI. *Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum .... Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?* Rursus I. ad Timoth. II. *Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa: sed, quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona*. Missis sexcentis aliis oraculis sequentem conficio argumentationem.

VI. Pudor, verecundia, modestia, sobrius ornatus dotes sunt mulieris Christianæ. Luxum, vanitatem, pompas in Baptismatis professione abdicarunt tum mulieres, tum viri Christiani. In memoriam revoces, velim, aliam Scripturæ Sanctæ doctrinam, nempe sensus nostros tactum, auditum, oculos, gustum januas esse, per quas animæ arcem flagitia ingrediuntur. Apertis januis arcem occupat dæmon. Finge nunc, tales reperiri homines, quales modo descripturus sum. Hi non industriæ, non labori parcunt, ut re-

rescіant, quinam sint viri, q[illegible]
ropa, mulierculæ, quæ ejurato pud[illegible] in universa Italia, ne dicam Eu-
dia præstantiores sint, aliæ ad demulcendum auditu[illegible] & verecun-
tate, aliæ ad excantandos oculos vel pedum saltatione, vel gestuum artificio, vel drammatum recitatione. Continuo ac cognoverunt hujus artis peritiores, tum viros, tum feminas, conducunt pacto pretio, & quidem ingenti. Tum & Poetas sollicitant, ut poemata scribant, præstituto fini accommodatiora; & sartores advocant, qui vestes conficiant, talem luxum, pompam, & vanitatem præferentes, ut nihil vanius, nihil inverecundius, nihil immodestius excogitare ars humana queat; & pictores artificesque urgent, ut Theatrum splendidissime ornent, ut scenas exquisite pingant. His omnibus peractis, prodeunt in Theatrum Mulierculæ comicæ, comicis viris sociatæ, pompaticis vestibus indutæ, vanæ, inverecundæ, effrænatæ, ut locatam artem exerceant. Ad tantæ rei rumorem universæ Civitatis juvenes, & senes, viri, & mulieres agminatim accurrunt ad spectaculum. Tum Actrices, & Actores spectantium sensus undique, qua cantu, qua gestu, qua saltu obsident, oculos fascinant, auditum excantant, concupiscentiam irritant, fornicandi, adulterandi artem instillant, docent; & tandem, quo ad fieri per ipsas, ipsosque potest, verecundiam, pudorem, modestiam depopulantur.

VII. Manus nunc conseramus. Mulieres præfatæ, quæ tali locata arte vivunt, talesne sunt, quales eas vult Deus lege sua, pudicas, verecundas, modestas, castas? An non istæ insidiose sirenes, quæ omni præstigiorum genere illiciunt, & in laqueos perditionis pertrahere animas adnituntur? An non infames, scelestæque? An non mundus totus, ut prostitutas habet? Cedo. Quid nunc de viris illis, qui eas conducunt, qui eisdem stipendia pendunt? Minus ne hi flagitiosi, minus ne criminosi, sontes, scelesti? Sed, quinam sunt viri isti tam projectæ conscientiæ, qui hanc turbam Comœdorum, & Mimarum ad depopulandam simplicitatem, ad corrumpendam castitatem, ad depredandum Christi gregem tanto pretio redemptum, conducunt? Quinam sunt? Spectatores omnes (quod bona ipsorum pace dictum sit) adstantes omnes, etiam clausis oculis. Isti, inquam, stipendia solvunt omnia. Fallor. Non modo spectatores stipendia Comicis omnibus pendunt,

M non

, scenarum, & ornamentorum non modo sartorum, sed etiam pretium exhibent præfatis viris, qui sumptus, Comicasque mulierculas conducunt. Numquam enim isti conductores tot subirent incommoda, nisi a spectatoribus se lucra recepturos sperarent. Et tum solum a spectatoribus lucrum non recipiunt: quandonam? Quando selegerunt Comicos minus idoneos ad corda spectatorum emollienda, ad vellicandam concupiscentiam, ad voluptatem ciendam. Tum solum negligentiæ aut malæ sortis pœnas luunt. Cæterum, quo præstantiores Comœdos seligunt ad mores corrumpendos, eo quoque majora lucra conquirunt a spectatoribus.

VIII. Satin hæc ad diluendum sophisma tuum? Nequaquam. Gravius adhuc est scelus, quod perpetras. Evinco. Aut revera ad Theatrum pergis voluptatis illicio captus; aut secus? Si primum: Mendax es, dum asseris, nulla te tangi ex comœdiæ præstigiis voluptate. Si secus: ergo ex mera malitia peccas, dum stipendia Comicis præstas, ut artem exerceant infamem, quin tu ullam degustes lætitiam, ullamque percipias utilitatem. Qui voluptatis illecebra seducti Comœdiam frequentant, peccant utique, at imbecillitate naturæ: Tu vero depravati animi iniquitate. Habes nunc, quod opponas? Habeo. Etiamsi ego Theatro absens sim, non propterea desunt alii, qui illud frequentant. Stipendium meum nihil confert in opus istud, cum, eo sublato, nihilominus sint, qui pactum pretium Comœdis solvant. Iterum falleris. Idem singuli spectatores, idem singuli Comœdi, idem singuli Comœdorum conductores effutire possent. Etiamsi ego comœdiam non agerem, agerent alii. Vides latronum turbam scrinia expilare. Cur vetitum mihi, inquis, erit, aliquam surripere partem; cum illi parati sunt omnia rapere? Hoccine licitum est?

IX. Cætera, quæ opponuntur, levissima sunt. Comœdiæ, tragœdiæ, & alia Poetarum drammata auctoritate Superiorum typis prodeunt. Ergo legi possunt. Esto. Quid inde? Etiam fœminas alloqui vales; eas videre, cum eisdem honeste sobrieque conversari. Ergo muliérculam comptam, canentem, gesticulantem, provocantem ad venerem meditari, alloqui, & familari conversatione excipere vales? Lectio comædiæ frigida, sterilis, injucunda. Accedunt condimenta Theatralia, quæ recensui; & tum sensus provocant, atque seducunt.

ducunt. Neque hic miles, neque ille obsidere arcem valet: omnes simul juncti eam expugnant, & demoliuntur. Dum Theatrales ludos morum integritati perniciosos asserimus, præstigia omnia, quæ Theatrum formant, comprehendimus. Qui partes separatas, ut licitas, opponunt, iis similes sunt, qui ut venenum aliquod arte compositum defendant innoxium, partes, quæ forte separatim acceptæ comedi possent, obtrudunt.

X. Paucis nunc gravissima scelera perstringam, quæ Comœdiæ spectatores perpetrant. Hi omnes, sive præstigiis Comicorum, & illecebris mulierculaum capiantur, sive secus: Sint statuæ æneæ, omni sensu destitutæ: sint insensilia marmora. Improperent, & derideant Paulum, Hieronymum, Martinianum, cæterosque Anacoretas Sanctissimos, qui carnis tribulationem patiebantur, qui concupiscentiæ stimulis colaphizabantur; Istos, ut misella carnis mancipia, contemnant: se jactent pellucida cristalla, fragrantia cariophylla: Hæc illis ultra concedere velim. At subdo: illi omnes stipendia Histrionibus solvunt: infamis artis Actores, & Actrices alunt, induunt, sustentant. Ergo omnia flagitia, omnia scelera, omnia scandala, quæ hanc artem consequuntur, in capita spectatorum cedunt, vertuntur tamquam in complices, conniventes, & participantes. Uno cogitatu percurre tot juvenes, tot puellas, tot uxores, quæ in Theatro pudore, verecundia, modestia, & simplicitate amissis, veluti tot Evæ ex serpentis sibilo experrectæ, artem amandi, & concupiscentiæ saturandæ didicere. Percurre tot fornicationes, adulteria, aut mente, aut opere perpetrata. Meditare tot juvenes, quæ comœdiæ præstigiis seducti, & fascinati aut concubinas ducunt, aut uxores sirenas cantantes, saltantes, recitantes sibi desponsant, lugentibus parentibus, dilapidato patrimonio, & non raro extinctis familiis. Hos ludorum Theatralium monstruosos abortus, hæc comœdiis parta portenta videmus in dies, & lugemus. Porro hæc omnia, & innumera alia, quæ silentio premo, scelera, & flagitia ratione saltem consensionis, & cooperationis, ut ajunt, perpetrant, qui sua præsentia spectaculis, seu conciliabulis vanitatis, impudicitiæ, iniquitatis intersunt.

CAPUT XIII.

Expenditur illorum opinatio, qui concedunt pugnare quidem Theatra cum Christiana professione; at pernegant damnari mortalis culpæ eorumdem spectatores indiscriminatim certo posse.

I. EVangelicæ legis spiritus totus est in carne confli&tanda, in cohibendis humanis sensibus, & appetitionibus. Eo cum primis pertinet, ut animum a vanis pompis, luxu, fastu, scurrilitate, turpiloquio, immoderato risu, fabularumque mendaciis abstrahat, atque a maculandæ castitatis periculo sejungat. Contra Comœdiarum, & Theatrorum studia eo unice conspirant, ut humanos sensus, appetitionesque demulceant, irritent, excantent, delectentque: pomparum luxum, voluptatis negotium, & mundi oblectamenta promoveant, alliciantque spectatores, ut iisdem sedulam navent operam. Quis autem adeo insaniat, ut non intelligat, conjungi hæc duo minime posse? Non enim minus invicem pugnant, quam lux, & tenebræ. Declama ergo, si vis, contra Theatrorum & Comœdiarum abusum: Hortare fideles, ut ab eisdem abstineant: Sed cave, ne definias mortaliter peccare omnes Theatrorum spectatores: Hoc quippe lethale crimen, quod æternam parit damnationem, summopere eos conturbat, & omnem, quam ex Comœdiarum aspectu percipiunt delectationem, exarcebat, funestatque.

II. Numquid ego miserrimus humuncio, & vilissimus terræ filius flagitiorum plenissimus tribunal erigam, judexque sedebo, ut peccati mortalis, atque adeo æternæ damnationis sontes animas Christi sanguine redemptas pronunciem? Absit a me stultitiæ tantum; quin in id omni conatu incumbam, ut a gravi crimine patrando, & damnatione incurrenda homines subducam. At hic serio reputes, lector, velim, quam sit tremenda, simulque lugenda illorum, qui, quemadmodum indicavi, argutantur, cæcitas; Cave, ne definias, Theatrorum spectatores graviter delinquere? Cedo. Numquid a mea pendet decisione, quod sit, an secus, præfata corruptela mortifera? An desinet esse, in hypothesi, quod sit, aut an evadet, quando revera non sit, pravitas ista lethalis, propterea quod ego id definiam? Sed qua ratione ducti hortantur, ut a manifestanda iniquitatis gravitate abstineam?

stineam? Illine gravissimam controversiam pro meritis discussere? Quin nec a longe illam salutarunt. Et causa incognita judicii suspensionem suggerunt? Quid, si Judici suaderent, ne decideret fundum, de quo litigant Actores, esse Petri potius, quam Pauli, cum ipsi penitus, cui vere debeatur, ignorent? An hæc sola suasio gravi culpa careret? Illud suadere debuissent, & debent, ne temere, & nonnisi post exactam maturamque controversiæ discussionem, & post serio consultos Patres, Canones, Christianam professionem, & omnes Theatrorum circumstantias judicium pernuncietur. Pluries in mea Christiana Theologia a definienda malitiæ gravitate abstinui, quia periculo non vacat id decidere, nisi manifesta veritas sit. Et continuo multi mihi vitio verterunt talem judicii suspensionem. Adeo sunt hominum diversa ingenia. Illi vel in obscurioribus sententiam decretoriam: isti vel in meridiana luce suspensam efflagitant, pro ut illorum interest. Verum ego his hominum rumoribus contemptis, rationes, & documenta splendidissima in medium adducam, quæ criminis gravitatem patefaciant, ut dignoscere, & judicare quisque, quid amplectendum, quid respuendum sit, valeat. Antequam vero hoc præsto, plura præmittam oportet.

III. Et primo quæstio de discrimine peccati venialis a mortali omnium est difficillima, ut S. Thomas *quodlib.* 8. inquit. *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas habeatur.* Peccatorum venialium genus triplex. Primo ex objecto, ut mendacium officiosum. Secundo ex parvitate materiæ, ut furtum unius obuli. Tertio ex imperfecta deliberatione voluntatis, ut si quis pulsante veneris tentatione, & delectatione concupiscentiæ alliciente voluntatem, negligens sit in eadem repellenda. Hæc tertii generis peccata judicatu difficillima sunt. Ex signis tantum externis, & ex qualitate conscientiæ hominis tentati colligere Theologi, venialia esse, aut mortalia ejusmodi peccata, valent. Tum mortalia esse communiter definiunt, cum homines in occasiones se conjiciunt tentationum, quia tunc indicant communiter se deliberate istiusmodi tentationes, & delectationes velle, ut fusius infra dicetur. Quid quod hominem ipsum tentatum suæ conscientiæ occultissimæ latebræ latent? Ille ipse definire certo nequit, mortalis ne, an venialis sit delectatio de tentatione, quam ex Spectaculorum aspectu patitur.

IV. Se-

IV. Secundo certum est peccata venialia ad mortalia viam parare, ut Patres & Theologi omnes docent. Unum, & alterum in transcursu indicabo. S. August. Epist. 264., olim 108. *Peccata*, inquit, *quamvis parva, tamen crebra subrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt, & oppriment, sicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis aperiatur, & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam & per negligentiam derelicta atque contempta impleat navim, atque submergat?* S. Thomas 1. 2. q. 88. art. 6. ad 1. inquit: *Veniale differt a mortali, sicut imperfectum a perfecto, ut puer a viro*. Sicut autem puer natura sua in virum evadit: ita peccata venialia, licet ipsa in se mortalia non fiant, ita tamen sæpe repetita animum vulnerant, & fervorem extinguunt, ut ad mortem inducant. Hanc doctrinam Patres, & Theologi hauserunt ex ipsa Scriptura Sancta. *Qui spernit modica, paulatim decidet*, inquit cap. 9. Ecclesiasticus.

V. Tertio illud præmitto, me in præsentia loqui de peccatis, quæ communiter in Theatris patrantur, & quæ Theatrorum corruptelam passim consequuntur. Num postea contingere eventus, & casus possint, in quibus aliqui adire Theatra sine culpa valeant, infra singulari capite expendam.

VI. Quarto extra disputationis aleam est, in Theatris plurima, & fere innumera venialia non ex subreptione, sed ex deliberata voluntatis electione committi. Pauca indicabo ex S. Joanne Chrysostomo *Homil. 38. in cap. 11. Matth.* ubi hæc habet: *Quis est ille theatralium hominum adeo magnus sonitus? Quis tantus tumultus? Qui diabolici clamores? Quis vestitus Satanicus? Cuncta enim, quæ ibi simpliciter fiunt, turpissima sunt, vestitus, tonsura, incessus, voces, cantus, modulationes, oculorum eversiones, ac motus fistulæ, & ipsa fabularum argumenta, omnia, inquam, turpi lascivia plena sunt* Rursus *Homil. 62. ad Pop.* subdit. *In Theatro risus, ineptitudo, diabolicus fastus, effusio, temporis inpendium, & superflua dierum consumptio, malæ cupiditatis inductio, adulterii meditatio, fornicationis gymnasium, intemperantiæ schola, turpitudinis exhortatio, risus materia, inhonestatis exemplar*. Plura, quæ a Chrysostomo recensentur, mortalia sunt. Finge omnia esse venialia. Permissumne Christianis Scholas aperire, in quibus publica fit venialium peccatorum

rum

rum professio? Finge iterum, me definire minime posse spectatores comœdiarum mortaliter peccare. Cedo: Decernerene tu evidenter vales, istos venialiter tantum delinquere? Quid reponis? Habesne trutinam certam, qua istius malitiæ gradus ponderes? Habesne bilancem, qua definias delectationem perceptam ex cantus suavitate, ex rei amatoriæ vivida repræsentatione, ex aspectu mulieris cantatricis venialis culpæ limites non transilire? Si ego, inquis, careo hac bilance decidendi culpam esse dumtaxat venialem, nec tu illam habes, qua evidenter concludas, crimen esse mortale. Fac post severum examen, nec me, nec te, sive pro mortali, sive pro veniali flagitio certam ferre sententiam posse, remque suspensam, dubiamque hærere. Quid inde? Tum certum penes omnes est, te mortaliter peccere, dum Theatro assistis, propterea quod aleæ mortaliter delinquendi te committas. Nulla hic ad evadendum rima patet. Cedo iterum: Quot Scripturas, quot Patres, quot Concilia serio expendisti, ut hac in controversia judex sederes? Si candide loqui velis, te horum omnium jejunum fateri cogeris, & caussa incognita sententiam pronunciare. Quod crimen gravissimum est. Æque enim lethali periculo graviter delinquendi se subijcit ille, qui in gravissima ut hæc est, controversia adfirmat, ac alter qui negat, mortale esse crimen, nisi prius ad Sanctuarii tribunal causam exacta discusserit industria. Vides, quot gravissima crimina perpetrant scituli plurimi, qui, inconsultis Evangeliis & Patribus, licitum ad Theatra accessum deprædicant; temeritatis, præsumptionis, & ignorantiæ reos se produnt: immo scandalum gravissimum perpetrant, quod Evangelio bellum intentent, & antichristianam doctrinam mordicus propugnent.

VII. Nec est, quod insistas, te certum esse nullam experiri in Theatrorum aspectu delectationem; quia effugium istud jam supra præclusum a Tertulliano, Chrysostomo, ceterisque Patribus est, & iterum infra de eodem sermo recurret. In præsentia disputatur de eo, quod communiter, & ut plurimum contingit. Cæterum, ut istos castitatis Heroes, qui in Consistorio (ut cum Tertulliano loquar) impudicitiæ se lilia illibatissima jactant, paulisper urgeam, iisdem propono doctrinam penes ipsos benigniores Casuistas, nedum Patres Theologosque omnes communem. Castitatis virtus adeo delicata est ut mortalia vulnera sæpe patiatur, etiam tunc, cum mens vix adver-

vertat, & sentiat sui mortem. Et eo est istiusmodi virtutis jactura facilior, quo fragilius & lutulentius est corpus humanum, in quo residet. Concupiscentia perpetuo adversus eam machinatur. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*; *Rom.* 7. Sic Paulus Doctor Gentium. Numquid nostri viri Theatrorum spectatores ab hac lege, seu effrænata concupiscentia, quæ contra castitatem furenter pugnat, exempti, liberique sunt? Quid mussitas? Arrige nunc aures. Si dum hæc concupiscentia castæ menti suas larvas, & imagines depingit, tu easdem deliberate contemplaris, teque in earumdem practica consideratione detines, continuo animam tuam lethali vulnere necasti, quia vel re ipsa consensisti, aut in proximo consentiendi periculo versaris. Et sæpe peccas, & quidem mortaliter, quin expresse & actualiter te peccare advertas. Doctrina hæc, alioquin clarissima, tremenda est, quam recogitans S. Hieronymus *Epist. ad Pamach.* clamat: *Cum hæc ita se habeant, in malorum comparatione tolerabilius sustinebo morbos, dummodo una & gravissima domina libidine caream*. Porro si peccas, dum in interna practica lasciva cogitatione deliberate sistis, ob consentiendi periculum; a peccatone liberaberis, dum ad externas, & gravissimas comœdiarum occasiones accedis, atque in tentationum barathrum sponte, non semel, sed frequenter irruis? Delector, inquis, in Theatro non de lascivia, sed de cantus suavitate, de artificiosa saltatricium arte. Qui sic loquitur cæcitatis velo obductus est. Canuntur res amatoriæ; & tu separare didicisti suavitatem cantus a voluptate libidinis? Præcisiones metaphysicæ in aliis argumentis optimæ sunt: in lue venerea futiles & vanæ. Mens præscindit, concupiscentia indomita, & voluntas cæca non præscindunt, sed de rebus ipsis delectantur. Recurrit argumentatio facta. Peccas, dum te peccare culpabiliter ignoras. Voluptatis impuræ venenum epotas, canoræ suavitatis fuco illitum.

VIII. Quisque sine culpa aspicere pulchram, comptam, ornatamque feminam potest: ergo assistere Theatro quoque licite valet. Sic ineptientes argutantur viri Theatrales. Et primo Deus Eccl. 9. ait. *Averte faciem tuam a muliere compta.... Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius*. Deinde expeditne cum muliere venusta, compta, phalerata familiariter conversari, mutuaque cum

cum eadem colloquia miscere amatoria? Qui si hæc mulier venusta & elegans te ad amorem incenderet, alliceret, irritaretque? Hæc in Theatro eveniunt, & plurima alia præstigia. Psaltriæ feminæ aures tuas cantus modulatione demulcent. Saltatrices motuum artificio oculos tuos perstringunt. Amasiunculæ se hominis amore languere totis viribus repræsentant, & amoris voluptatem exquisite referunt, ut cor tuum emolliant, atque titillent: & quæ aptæ non sunt, ut in spectatorum animis delectationem excitent, ut ineptæ rejiciuntur.

IX. Ex his omnibus collige, quam sint Theatrorum ætatis nostræ defensores imperiti. Nemo quippe non videt præstigia theatralia efficacissima esse ad omnes excantandos sensus, & in primis concupiscentiæ belluam irritandam, atque inflammandam. Quisque tentatur a concupiscentia sua, theatris etiam, & comœdiis sublatis. In venerea delectatione nulla datur materiæ parvitas. Venereæ delectationis malitia, & ejusdem gradus nos sæpe latent. Malum agnoscimus, sed morbi gravitas sæpe nostræ mentis aciem fugit. Clamitant viri Theatrales bilances non adesse ponderandæ istius pravitatis gradum: Ergo immerito, inquiunt, lethalis culpæ damnamur. Recte & bene. Ergo immerito propugnatur, solam adesse culpam venialem. Si consistit prima, firmissima quoque est secunda consequentia. Omnes autem ad unum Theologi etiam benigniores docent, te mortaliter peccare, cum id agis, quod malum esse certo agnoscis, ignoras vero malitiæ gravitatem. Certo scis in poculo extare venenum, ignoras vero mortiferumne sit, an tantum noxium, negabisne te lethaliter peccare, si illud epotes, aut aliis propinandum exhibeas?

X. Hactenus argumentatione, quam ad hominem vocant, usi sumus. Ceterum numquid Patres omnes perpetua seculorum serie, ne dicam ipsos Ethnicos Philosophos, tam vehementer contra ejusmodi spectacula invecti essent; numquid prolixos edidissent tractatus; numquid sacramenta denegassent viris theatralibus, si venialis dumtaxat culpa esset Theatra frequentare? Quidquod primis Ecclesiæ seculis vix disciplina sola confitendi venialia obtinuerit? Sed detrahenda viris Theatra frequentantibus larva est, & quid caussæ sit, patefaciendum, cur definiri nolint gravis culpæ noxiam esse Theatrorum frequentiam. Obvia ratio est. Valedicere huic solatio isti recusant. Nollent vero in publicum tanta iniquitate sordescere,

& inquinati apparere, ut nihil vereantur mortalia crimina recreationis caussa perpetrare. Malitia quippe adeo enormis (præsertim si homines sint in gradu aliquo constituti) & boni nominis famæ, & civili commercio, & negotiorum, atque dignitatum progressui summopere obstare sentiunt. Hæc est causa princeps, cur gravis culpæ damnari Theatra non patiantur. Concedunt vero libentissime, plurima in Theatro peccata venialia grassari, quia hæc peccata ut aquam illi bibunt, quia hæc non infamant. Adest & alia ratio. Voluptatis carnales amatores omnia ea expiscantur, quæ augere, non minuere delectationes suas valent. Peccatum mortale agnitum conscientias saltem multorum turbat, & mordet. Ideo ut plenius & dulcius sorbere veneris potum queant, adimere saltem gravis criminis reatum suis solatiis omni studio, & vafritie student. Quamobrem vel gravissima rationum momenta, quæ malitiæ gravitatem evincunt nullo negotio eludunt, & suas ratiunculas magnopere extollunt, & mutuis antilogiis semetipsos conficiunt. Scriptura sancta clamat: *Declina a malo, & fac bonum*. Non ait declina a malo *mortali*, aut *veniali*, sed a *malo*. Patres sancti similiter, missa distinctione mali lethalis a veniali, absolute abstinendum a malo inclamant. Si nos illorum morem imitantes hortamur a malo abstinendum; continuo reponunt, malum esse leve, & veniale. Si contra nos asserimus, malum esse grave, tunc percontantur, unde accepimus stateram ponderandi hanc malitiæ gravitatem? O hominum ingenia!

XI. Verum, ut quæ supra exposui luculentius confirmem, illos ipsos judices appello, qui etsi benignioris Ethices patroni existimentur, hodierna tamen Theatra, quæ turpia & obscœna esse demonstratum aperte est, detestantur, & tam actores, quam inspectores damnant peccati mortalis. Paulus Comitulus præstantissimus Soc. Jesu Theologus *lib. 5. q. 11.* doctrinam Patrum, & Theologorum, seu universam & perpetuam Ecclesiæ traditionem in medium adducit his verbis. „ *Quinque viis ostendimus tum eos, qui agunt, tum qui audiunt impudicas comœdias* culpam lethalem non effugere. *Prima est sacrarum sanctionum, & legum civilium &c.... Secunda est Sanctorum Doctorum, & antiquissimorum Scriptorum, qui in nostræ Religionis defensione floruerant &c. Tertia est Principum Theologorum, atque eorum, qui de Christiani officii rationibus libros ediderunt: cum Patribus Theologi, Summarumque Scriptores*
„ mire

„ mire *consentiunt &c.... Quarta est via argumentorum e princi-* „ *piis moralis Philosophiæ & Theologiæ erutorum. Et primum qui-* „ *dem probandum est crimen sibi facere, qui cum turpitudine, & ob-* „ *scœnitate agunt comœdias: deinde eos, qui ad eos audiendos adeunt.* „ *Contra primos hæ sunt argumentationes.*

„ 1. *Seipsum & alios ea virtute privare, sine qua nulli datur* „ *æterna a Deo salus, scelus est ingens: charitatem enim id extin-* „ *guit: sed cordis immunditia, sine qua nemo videbit Deum, sponte* „ *se & alios privat, qui palam in obscœnarum rerum imitatione ver-* „ *satur. Quare &c.*

„ 2. *Nimium scelerate agit, qui fundamenta Civitatum, & rerum* „ *publicarum, quæ sapienter instituta sunt, evertit. Id isti nebulo-* „ *nes moliuntur, cum pudorem, modestiam, temperantiam, pudici-* „ *tiam e civitatibus exterminant: ergo &c.*

„ 3. *Quicumque impedimento pueris sunt, quominus ad honesta-* „ *tem splendoremque civilem instituantur, gravissime peccant. Id* „ *agunt impurarum comœdiarum impurissimi Actores. Igitur &c.* „ Quinque aliis argumentis, quæ brevitatis gratia prætereo, suam confirmat propositionem.

1. „ *Proximum est, ut in spectatores argumentorum oculos con-* „ *vertamus. Sit igitur prima ratio. Exitiatis flagitii causam afferre* „ *exitiale est, sed spectatores suo accessu, & præsentia causam affe-* „ *runt scenicis illa turpia imitandi, & agendi. Igitur &c.*

2. „ *Histrionibus ex eo genere pecunias largiri immane vitium* „ *est ex S. Augustino.... Ergo, cum id faciant, qui ad scenam pro-* „ *perant in vitio sunt immani, quasi diabolo immolantes.*

3. „ *E culpa lethali voluptatem capere, seu ex ea re, quæ non est* „ *sine culpa lethali, lethale est crimen. Sed qui intersunt comoediis* „ *obscœnis voluptatem hauriunt ex actione histrionum, quæ illis cri-* „ *minosa est. Ergo eodem spectatores crimine inficiuntur.*

4. „ *Christianæ Ecclesiæ Doctores, sacræ Theologiæ Magistri de* „ *spectatorum peccato, ut nos, sentiunt. Ego nos secus credere, &* „ *opinari fas non est* „. Ss. Patrum, & Theologorum Traditionem a Comitolo scite assertam non deserit P. Thomas Sanchez inquiens lib. 9. disp. 46. num. 42. „ *Componentes, aut repræsentantes comoe-* „ *dias, quæ res valde turpes ad venerem excitantes continent, pec-* „ *cant mortaliter, quia sunt multis causa ruinæ* (additque) *id ve-*

„ *rum esse, licet componens vel repræsentans id non intendat, quia ex* „ *se præbet sufficientem ruinæ causam.*

XI. *P. Reginaldus* lib. 22. cap. 1. sec. 4. „ *Peccatum mortale est* „ *comoedis interesse, in quibus res turpes repræsentantur, aut modus* „ *repræsentandi est turpis.*

XII. *Marcellus Megalius* in Epitom. Instit. pag. 166. *n.* 16. *Mor-* „ *taliter peccat, qui in comœdiis, aut alibi verba dixerit ad lasci-* „ *viam, & fornicationem incitantia, licet ludicre, & tantum ad* „ *animi relaxationem. Mortalis etiam criminis rei sunt, qui volun-* „ *tarie ea audiunt, quamvis ea audiant, absque sensuali delectatio-* „ *ne, & tantum animi gratia.*

XIII. Gabriel Biel, qui tamen laxis Casuistis non est accensendus. *in* 4. *Dist.* 15. *q.* 13. *ar.* 3. *dub.* 3. hæc docet. „ *Quisquis delectatur* „ *in peccato mortali peccat mortaliter, præsertim in illis, quæ sunt* „ *mala, non quia prohibita, sed quia essentialiter includunt turpitu-* „ *dinem*, quales omnino sunt comœdiæ nostri temporis *ex Apost. ad* „ *Rom.* 1. *non solum facientes, sed & facientibus consentientes digni* „ *sunt morte.*

XIV. Alios nunc recensere transmitto, quia infra, ut dixi, plurimos alios allegabo, ut oppignoratam disputationis initio fidem liberem, me scilicet communem Patrum, Theologorum, & Casuistarum, atque adeo Ecclesiæ doctrinam propugnare.

CAPUT XIV.

R. P. Pauli Segneri piissimi Soc. Jesu Professoris auctoritate Theatra, & Comoediæ obscoenæ improbantur.

EO in dies furentius sævit adversus sanctissimam Jesu Christi moralem persecutio, ut si quæ elapso seculo cadente e suggestu liberrime prædicabantur, hac tempestate nostra eadem e Cathedra Evangelica inculcarentur, quæ murmura, quæ satyræ, quæ improperia adversus Concionatorem per plurimorum ora non resonarent? Ego sane prædicare nunc vix auderem, quæ proximo cadente seculo *P. Paulus Segneri* præstantissimus Jesuita in Theatrorum spectatores apostolica libertate protulit, quin in me multa, & ingentia concitarem mala. Quare ut causæ meæ præsidium ascisćam, hujusce cele-

celeberrimi Jesuitæ, qui in Rigorismi suspicionem venire haud potest, cum tres Epistolas, ut propugnaret probabilismum, scriptis commendaverit, auctoritatem advocare operæ pretium existimavi. Erunt fortasse, qui dicturi sint, Concionatorum, quorum munus uberrimo fructu exercuit *P. Segneri*, morem esse plus justo res suas exaggerare. Si quis ex Apostolicis ministris id præstet, tanto indignus munere est. Teterrima nota isthæc inuri sine temeritate haud potest operi P. Segneri, inscripto: *Cristiano Istruito*. Quod Opus cum sit ex Scripturarum, & Patrum, & præsertim S. Thomæ doctrina conflatum, viris doctis summo semper in pretio fuit, eritque. Pauca itaque ex hoc opere adversus comœdias, & theatra excepere mihi lubet.

§. UNICUS.

Specimen eorum, quæ P. Paulus Segneri in suo: Cristiano Istruito docet 3. part. serm. 31.

I. In ipso Sermonis exordio hæc n. 1. pag. 293. scribit: „ *Lasciato il tutto, voglio appigliarmi a quel solo, che mi porge*
„ *S. Massimo con riferire un costume degli antichi Cristiani, ed era*
„ *il seguente di collocare .... insieme cogli Energumeni que' Fedeli,*
„ *che si fossero presa la libertà di frequentare gli spettacoli Theatrali.*
„ Spectaculorum studiosos. *E perchè ciò? Non per altro, cred' io,*
„ *che per darci a divedere che gli Spettatori delle Rappresentazioni*
„ *profane sono altrettanti Indemoniati, no nel corpo, che sarebbe*
„ *ciò minor male, ma nello spirito. E questo e quello, di che mi vo-*
„ *glio io valere per mettervi in abominazione le commedie scorrette.*
„ *Voglio rendervi ragione del costume dianzi accennato, mostrandovi,*
„ *che questa qualità di Teatri sono ricetto pubblico de' Demonj: che*
„ *i Recitanti sono tanti Maghi delle coscienze; che gli Ascoltatori*
„ *sono tanti Maleficiati nell' anima: sicchè finalmente quei, che pa-*
„ *jono trattenimenti da burla, sono vere* malie *della volontà affat-*
„ *turata* &c. „

II. Quæ latine reddo, sensu, non littera, servato. *Priscorum Christianorum mos erat, ut refert S. Maximus, simul cum Energumenis collocandi fideles, qui Theatralia spectacula frequentabant.* *Ec-*

Eccur hoc? Non ob aliam caussam, ut mea fert opinio, nisi ut hinc intelligeremus, Spectatores Repræsentationum prophanarum totidem esse Demoniis actos, non corpore, sed spiritu. Et hoc est, quo utar documento, ut vobis abominatione dignas exhibeam Comœdias obscœnas. Vetusti indicati moris rationem reddam, ostendens istiusmodi Theatra publicum esse dæmoniorum receptaculum: Mimos, totidem Conscentiarum veneficos: Auditores, totidem maleficio affectos quo ad animam; ita ut tandem solatia illa, quæ videntur jocosa, vera fascinatæ voluntatis sint veneficia.

III. Hæc in exordio. Antequam vero caussam ingrediatur, Comœdiarum, quas improbandas suscipit, enucleate perhibet notionem his verbis: „ *A parlar chiaro, condanno quelle Commedie, che* „ *o di loro natura, o per accidente muovono chi le ascolta a mal fare.* „ *Di loro natura sono tutte quelle, che in se contengono o* l' argomen„ to osceno, o parole immodeste, *o proposizioni irreligiose, o rap*„ *presentazioni di fatti sconci: e tali possono dirsi per accidente quelle,* „ *che essendo di soggetto per altro non contrario ai buoni costumi, so*„ *no infettate tuttavia dal mescolamento d' intermedj, che si chiama*„ *no lieti, ma sono laidi, o dalla comparsa di donne ornate lasciva*„ *mente, che recitandovi destano colla loro presenza, e col loro par*„ *lare affetti troppo nocevoli all' onestà. Questa qualità di Opere pur* „ *troppo communi a' Teatri Moderni, quanto già si fosse agl' antichi,* „ *prendo io a ferire nell' odierno ragionamento, pronunciando che es*„ *se riescono una* malìa tremendissima, *in virtù di cui gli Uditori ri*„ *mangano* bruttamente maleficiati, *cioè posseduti nell' anima da* „ *uno spirito maledetto d' Inferno con forza strana* „.

IV. *Ut perspicuum argumentum exponam, illas damno Comœdias, quæ aut natura sua, aut per accidens commovent Auditores ad malum. Tales natura sua illæ sunt, quæ in se continent aut argumentum obscœnum* (ut est res amatoria concupiscentiæ permovendæ apta) *aut verba immodesta, aut propositiones irreligiosæ, aut turpium actionum repræsentationes. Per accidens vero dici tales possunt, quæ cum argumento alioquin bonis moribus non opposito constent, inquinatæ nihilominus sunt actibus intermediis, qui jucundi vocantur, sed turpes sunt ex apparitione feminarum, quæ lascive ornatæ recitantes, sua præsentia suaque loquela affectus nimium honestati noxios excitant. Hanc actionum Theatralium qualitatem nimis quidem hodier-*

diernis Theatris communem, non secus ac antiquis, lacessere præsenti sermone aggredior, decernoque, Comœdias istas veneficium esse animarum tremendissimum, vi cujus spectatores maleficio turpiter inquinati remanent; nempe illorum animæ obsessæ a maledicto inferorum spiritu immani tyrannide vexantur.

V. Hoc est argumentum, seu propositio, quam demonstrandam assumit in sua Oratione *P. Segneri*, eamque luculentissimis rationibus evincit. Et primum §. 1. n. 2. hæc habet: „ *A trè capi si ri-*
„ *duce ogni specie di maleficio. A maleficio amatorio, a maleficio osti-*
„ *le, e a maleficio sonnifero. Tali sono le tre teste rabiose di questo Cer-*
„ *bero. Il primo dunque maleficio è amatorio, per cui il Demonio*
„ *eccita verso alcuno un affetto sì insopportabile, che è piuttosto un*
„ *furore..... I Commedianti mentre rappresentano amori finti su le*
„ *scene fanno con essi piaghe vere nelle anime.* Amorem dum fingit,
„ infligit. *Quella parola* infligo *è un termine che ci mostra non solo*
„ *il ferire, ma il ferire altamente, come appunto succede nel caso no-*
„ *stro. Imperciocchè fra tutte le passioni del nostro cuore non ve n' è*
„ *altra più da temersi, che questa.... Ora una tal fiera, a cui conver-*
„ *rebbe rinforzar sempre più le catene ne i suoi serraglj, viene posta*
„ *in libertà dalle Commedie oscene, per abilitarla alle stragi. Non*
„ *si parla sul palco di altro soggetto, che di amore: non si odono altri*
„ *trattati, non s' intrigano dal principio, e non si disciolgono altre*
„ *maniere di gruppi &c.* „

„ *Hanno poi gl' Istrioni due gran vantaggi nel persuadere alla gio-*
„ *ventù questa libertà sì nocevole dianzi detta: e sono que' suggetti,*
„ *in cui rappresentano tali Amori, e quelli di cui si vagliano princi-*
„ *palmente a rappresentarli. I suggetti, in cui rappresentano tali*
„ *amori sono comunemente persone illustri. Guerrieri, Paladini,*
„ *Principi, Regi: e questi si fingono impazziti dietro ad una vilissima*
„ *femminaccia &c.*

„ *L' altro vantaggio diabolico affine di persuadere più efficacemen-*
„ *te questa medesima libertà negl' amori, è il fargli rappresentare*
„ *pur troppo al vivo dalle donne medesime ascese in palco: alle quali,*
„ *perchè non di rado una tal febbre è continua, non dubitate, che*
„ *non ne sappiano bene esprimere in atto tutti i sintomi agli occhi de'*
„ *riguardanti...* Quid non potest suadere qui talis est? *Non vuole*
„ *S. Paolo che le donne predichino nelle Chiese, per quel pericolo, che*

„ *si*

„ *si corre in udirle, come interpreta S. Anselmo. Ora se non può tollerarsi tra i Cristiani, che una femmina parli in Pergamo dell'amore Divino: come dovrà tollerarsi, che parli in palco d'amor profano? Parli alla Gioventù tanto disposta a concepire fiamme d' impudicizia, Parli tutta ornata dal capo fino alle scarpe di mille gale inventate dalla lascivia? Parli con facezie con frasi? con gesti da non soffrirsi ne pure tra barbari più sfrontati, senza vergogna? E perchè dissi, parli? e Parli e canti a piacere. Dice S. Cipriano che torna più conto udire un Basilisco, il qual sibili, che una donna, la qual canti.* Cujus cantu tolerabilius est audire Basiliscum sibilantem. *S. Girolamo ci fa sapere, che si trova tra gli altri una razza di Diavoli, i quali hanno per ufficio di fomentare gl' innamoramenti, gl' invaghimenti, e le canzonette d' amore.* Amoribus, & amatoriis canticis servientes. *E questi Diavoli conviene che sieno i primi ad assistere a quei Teatri, dove cantano queste Sirene loro discepole, affin di dettare ad esse non meno le note, che le parole. E si fan sì, che vi siano chiamate fin da lontani paesi, salariate, spesate, e che esse vi siano ascoltate da somma calca di gente con più attenzione di quella, che nelle Chiese mai porgasi agli Evangeli. Si dice poi per fasciar questa piaga sì puzzolente con queche scusa, si dice, che si compongono, e cantano amori onesti. Fosse pur vera la scusa. Ma quando fosse anche vera, non è bastevole. Imperciocchè pare a voi sieno argomento proporzionato alla lingua di una femmina, ed alla publicità di un Teatro? Conta Plutarco, che Catone discacciò dal Senato un tal Maltio, per avere ardito di baciare la propria moglie in presenza della figliuola. Non dunque ciò che è onesto in tal genere puole esporsi agli occhi di tutti. Io tengo per costantissimo, che quel Console saggio, benchè Gentile, avrebbe sbandite non dalla Città, ma dal mondo quelle femmine audaci, che su i pubblichi palchi con uno stromento in mano si fingono spasimare, e svenire per l' ansia, che hanno del loro giovane sposo, quasi d' un Nume, che le cali a beare giù dalle stelle. Mirate se ciò non è un fingersi affatturate di quel maleficio amatorio, che si dicea, per affatturare esse gli altri &c.* „

VI. *Tripl. Maleficii genus. Malefium amatorium, maleficiū hostile, maleficium somniferum. Ejusmodi sunt istius Cerberi tria rabida Capita. Primum itaque maleficium est amatorium, quo Dæmon accendit amorem.*

rem erga aliquem adeo vehementem, ut furor potius videatur, quam amor... Histriones dum in scena fictos amores referunt vulnera vera infligunt. Amorem dum fingit, infligit. *Hæc vox infligo, non modo vulnus, sed profundum vulnus indicat, ut in casu nostro evenit. Quoniam inter omnes animi motus cupido adeo effrænata est, ut Philosophorum præstantiores eam phrenesis loco habeant. Hæc autem fera, quæ cohiberi semper vinculis fortioribus intra sua septa deberet, libertate in Comoediis obscoenis donatur, ut sit ad stragem fortior. Non aliud in Theatro argumentum, & sermo, quam amoris. Huc a principio ad finem machinationes, studia, tractatus diriguntur,*

Aptissimi porro Histriones sunt ad hanc perniciosam amoris licentiam juventuti suadendam, tum ob homines amatores, quos repræsentant, tum ob feminas, quarum ope utuntur ad hunc instillandum amorem. Hac cupidinis lue tactos effingunt illustres milites, Palatinos, Principes, Reges, quos vilissimæ femellæ impotenti affectu captos, & phreneticos mirifice depingunt.

Præterea validius, atque fortunatius hoc amoris commercium promovent histriones, quod mulierum ministerio vividius delicatiusque illud exerceri curant. Quis non agnoscit vim efficacissimam, qua pollent sirenes istæ, quibus cupidinis febris familiaris est ad exprimendas flammas, impetus, languores, dulcedines, aliasque istius affectus insidias, casque adstantium oculis animisque infligendas? Quid non potest suadere qui talis est? Prohibet S. Paulus, ne mulieres concionentur in Ecclesia propter periculum, cui subjacent Auditores, ut interpretatur S. Anselmus. Porro si apud Christianos permissum non est feminam e pulpito de divino amore loqui, qua tolerari ratione poterit, ut femina e scena amoris profani caussam peroret? Peroret ad juventutem inflammandam, cum natura sua adeo prona sit ad impudicas scintillas concipiendas: Peroret, omni a capite ad calceos pomparum apparatu a lascivia excogitato phalerata: Peroret facetiis, argutiis, gestibus non ferendis sine pudore inter efferatiores barbaros ipsos? Sed quid dixi, peroret? Immo pro libito loquatur, & canat. S. Cyprianus ait minus malum esse basiliscum audire, qui sibilet, quam feminam, quæ canat. Cujus cantu tolerabilius est audire basiliscum sibilantem.... *S. Hieronymus nos edocet Dæmonum genus reperiri, quorum munus est fovere cantiones amatorias, & amatorculas succendere*. Amoribus & amatoriis canticis servientes. *Diaboli*

ipsi primi sint oportet, qui Theatris assistunt, in quibus cantitant sirenes istæ, eorumdem discipulæ, ut iisdem dictent non minus notas, quam verba. Ipsi Diaboli curant, ut e longinquis regionibus vocentur, alantur, mercede conducantur, atque ab ingenti populi affluentia, majori attentione, quam Evangelium in Ecclesia, audiantur. Et ut tam putidum vulnus aliquo obtegatur prætextu, dicitur eas honestos amores canere. Utinam vera excusatio esset! Sed etiamsi vera foret, non sufficeret. Numquid vel ipsos honestos amores canere e publico Theatro mulieri convenit? Narrat Plutarchus, Catonem e Senatu expulisse quemdam Mallium, quod coram filia propriam uxorem osculari ausus fuisset. Non ergo vel ipsa res honesta omnium oculis, & auribus exponenda est. Profecto sapiens ille Consul, quantumvis ethnicus, non e Civitate, sed ex universo mundo in exilium egisset feminas illas audaces, quæ e publicis Theatris instrumentum manu tenentes effingunt, se cupidine deperire ob anxietudinem sponsi sui, veluti Numinis, quod e Cælo descendat ad illas beandas.

VII. „ L' altra specie di Maleficio è detta maleficio ostile, e per „ essa si fanno sì vasti eccidj, che un uomo solo per nome Elzana „ nello spazio di due anni si riferisce aver uccise più d' ottocento „ persone co' suoi incantesimi. Tuttavia non si credano gli Stregoni di superare le stragi degl' Istrioni ne pur nel numero, come „ non le superano nella ferocità: essendo le stragi di questi, stragi „ di anime, la dove le loro sono stragi di corpi, che tosto, o tardi pur hanno un giorno a morire. Per dir qualche cosa di una materia sì vasta, tanto che si raccolga almeno in confuso il numero „ degli uccisi, possiamo affermare, che fra le infinite occasioni pericolose, da cui gli uomini sono incitati a peccare, non ve n' è „ altra, la quale provegga di sì grandi arme tutti i nostri Avversarij, come le Commedie scorrette. Sapete, che tre nemici abbiamo terribilissimi, e sono il Mondo, la Carne, e il Demonio.... „ Ora questo Mondo tanto opposto alla divina sapienza, donde riceve maggiori soccorsi per mantenere la ribellione da lui tuttor „ professata alla verità, che dagli assiomi, e dalle azioni de' Comici? S' introduce presentemente su i Palchi chi con inganno, con „ iniquità, con perfidia, anzi con sacrileghi incanti si fà la strada „ ora a regnare, ora a vendicarsi, ora a vincere, e con prospera „ sorte si vede tuttavia giunto, dove aspirò sì malignamente. Si

„ rap-

„ rappresenta un giovane, che con ingegnose stratagemme delude „ la custodia di un marito geloso. Si espone un lenone infame, che „ con danari compera ad altri l' onestà di una Vergine. Si fa con- „ templar un duello, come spectacolo degno di riputazione, di ri- „ membranza: e si alza un Trono ad un azione proibita dalla leg- „ ge Divina con tanta severità, e fulminata con tante maledizioni „ dalle Ecclesiastiche. Si avvilisce come semplicità la continenza „ Christiana: Si ammira come saviezza una politica empia: si scre- „ dita l' Evangelio, si deride la fede, si deifica la fortuna, si stabi- „ liscono quelle massime, che servono di base all' Ateismo. Ed „ ora con equivocazioni disoneste, ora con ereticali anfibologie si „ dipinge la virtù per vizio, ascrivendo il tutto al caso, e toglien- „ do di mano della Provvidenza le redini del governo, per met- „ terle in mano al fato. Queste sono le operazioni, questi i sensi, „ questi i successi, che costituiscono buona parte delle pubbliche „ azioni: e però in qual altra occasione riesce mai meglio al Mon- „ do di stabilire i suoi dogmi, che in questa delle Commedie, do- „ ve si applaude sui palchi a que' Documenti, che se si proferissero in „ piana terra, sarebbero materia giusta di un gran processo.... „ Ne vale opporre, che tali errori sulle scene si fingono, non si „ credono; perchè non però lascia il Mondo di coglierne il suo „ vantaggio, mentre s'introducono a favellare persone, che gli „ portano come se li credessero, e ne hanno gloria &c.. „

„ Più pericolosamente però ci oppugna la carne, che è l'altro „ nostro nimico, mentre che questa ci combatte di dentro con do- „ mestica sedizione, ed arma noi medesimi contro Noi. Ciò ch' „ ella ottiene con invogliarci sempre più di nuovi piaceri, sicchè „ il cibo di una brama appagata sia fame all' altra. Ora in questo „ medesimo tradimento da nessun altro passatempo mondano riceve „ ella maggior soccorso, che dalle commedie oscene. Prima, per- „ chè nelle altre occasioni ella fà lega solo con qualcheduno dei no- „ stri sensi; ma nel Teatro ella si collega con tutti. *Alia crimina* „ *singulas sibi vindicant portiones*, dice il Santo Vescovo Salviano. „ Gli altri divertimenti, benchè cattivi si contentano di una parte „ di noi. Qual vizia la fantasia, quale gli occhi, quale gli orecchi, „ e così degl' altri: ond' è, che se un senso pecca per essi, l'altro „ frattanto può stare senza peccato. Ne' Teatri non è così. *In*

„ *Theatris vero nihil horum reatu vacat, quia & concupiscentiis ani-*
„ *mus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur*. Ne' Teatri la
„ strage è universalissima, nè vi rimane in noi alcuna potenza, che
„ vada esente di colpa, ciò che riesce sì manifesto, che si fe vede-
„ dere sino nel bujo dell' infedeltà: Onde Seneca giunse a dire, che
„ per guastare interamente i costumi, non v'era più possente incan-
„ tesimo degli Spettacoli, i quali col dolce del piacere insinuavano
„ da qualunque banda ogni vizio nel cuore. *Nihil tam damnosum*
„ *bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere; tunc enim per*
„ *voluptatem facilius vitia subrepunt*. *Epist.* 7. &c.

„ Finalmente il nostro terzo nemico che supera tutti gli altri,
„ se non nell' atto, almanco nella brama del nuocere è il Demonio.
„ Ora questi da' Palchi publici, e da' Teatri cava tanto di rendita,
„ che gli tiene per suoi. Udite ciò che racconta gravemente Tertul-
„ liano, affine di spaventare i fedeli da sì pernicioso trattenimento.
„ Una certa Signora, benchè Cristiana, pure amica più del piace-
„ re, che della Croce, si lasciò tirare dalla curiosità ad andare al
„ Teatro ... Entratole adosso il Diavolo cominciò a tormentarla
„ con gran fierezza, finchè condotta avanti ad un Esorcista, inte-
„ se la vera cagion del proprio male. Come (disse l' Esorcista gri-
„ dando quello spirito immondo) come ardisti tu d' invadere le
„ membra di una donna Cristiana, che in virtù del Battesimo è di-
„ venuta tempio vivo dello Spirito Santo? *Quomodo ausus es fide-*
„ *lem aggredi*? Ma ecco la risposta: L' ho fatto secondo ogni ter-
„ mine di giustizia: conciosiacchè non sono io Padrone, disse il
„ Demonio, di prendere quella fiera, che sta nelle mie bandite?
„ *In nido eam inveni*: concludendo, che le scene sieno una tenuta
„ propriissima dell' Inferno ... Però mirate, come le rappresenta-
„ zioni impudiche gli giovino a questo fine, piuchè alcun altra del-
„ le sue invenzioni maestre; aprendo egli ne' Teatri *una publica*
„ *scuola per insegnare a peccare* con pensieri, con parole, e con ope-
„ re. Disse S. Giovanni Grisostomo, che i Teatri sono *adulterii*
„ *meditatio, turpitudinis exhortatio, inhonestatis exempla*. „

„ Ed in prima vi s' insegna a peccar col pensiero. *Adulterii*
„ *meditatio*; Gli occhi sono a noi i più diletti fra tutti i sensi, più di-
„ letti al Demonio, il quale non può negarsi, che si vaglia di essi
„ a nostra rovina in diverse guise. Se ne vale con darci a leggere
„ libri

„ libri osceni ... Se ne vale, con darci a contemplare pitture lasci-
„ ve... Se ne vale, con farci incontrar delle femmine or troppo
„ ornate, or malamente coperte .... *Con tutto ciò non riescono gli*
„ *occhi nostri al Demonio più adattati al suo fine, che ne' Teatri, do-*
„ *ve i libri sono vivi, le pitture sono vocali; la vista è congiunta alle*
„ *parole, le parole sono animate da gesti, da applausi, da cetre, da*
„ *canti, da sinfonie &c.*... Ripiglia S. Giovanni Grisostomo: Ti
„ parti via dal Teatro, ed ecco che si ricomincia nella tua memo-
„ ria un altra azione, tanto per te peggiore, quanto più intima.
„ *Quæ spectasti ad memoriam redeunt*. Ricorrono alla mente i mot-
„ ti impuri, che udisti, le facezie, le formole, i gesti audaci, e tu
„ a te stesso divieni e Teatro portatile, e Recitante, e Scena, e Pal-
„ co, e Spettatore, e Soggetto, e ciò che tu vuoi &c.

VIII. *Aliud Maleficium hostile nuncupatur, quod tot excidia parit, ut unus vir nomine Elzuna duorum annorum spatio, ut fertur, plusquam octingentos homines suis incantationibus peremerit. Nihilo secius non sibi persuadeant Incantatores, se Histrionum stragem excedere, ne numero quidem, sicuti nec ipsa atrocitate; cum isti animas, non corpora, quæ aut cito, aut sero occumbere tandem certo debent, occidant. Ut aliquid ex materia adeo vasta delibem, unde confuse saltem occisorum numerus colligatur, asserere possumus inter infinitas periculorum occasiones, quibus homines ad peccandum impelluntur, nullam occurrere, quæ arma adeo valida adversariis nostris porrigat, ac comœdias turpes. Neminem latet, tres nos habere terribilissimos hostes; Mundum, Carnem, & Dæmonem .... Mundus autem divinæ sapientiæ contrarius, unde validiora arma recipit, quibus rebellionem adversus veritatem, quam continenter infectatur, foveat, quam a Mimorum præstigiis. Hodie in scenam inducitur, qui fraude, iniquitate, perfidia, immo sacrilegis incantationibus viam sibi ad Regnum, ad vindictam, ad victoriam parat: & prospera sorte co pervenisse conspicitur, quo anhelabat. Repræsentatur juvenis, qui arte versuta zelotypi mariti vigilantiam deludit. Infamis leno depingitur, qui virginis honestatem pecunia aliis emit. Duellum contemplandum proponitur, memoria, & existimatione dignum. Extollitur actio, cum Divina, tum Ecclesiastica lege tanta severitate, & tot maledictis improbata: ut fatuitas deprimitur continentia Christiana: suspicitur ut sapientia, impia astutia: infamatur Evan-*

Evangelium, deridetur fides, in Deam erigitur fortuna: & illa effata firmantur, quæ bases formant Atheismi: & nunc argutiis inhonestis, nunc hæreticalibus amphibologiis virtus pro vitio depingitur. Casui omnia adscribuntur, & Divinæ Providentiæ regimine adempto, illud Fato tribuitur. Ejusmodi sunt operationes, sensa, & eventa, quæ magnam comœdiarum partem constant. Propterea ubinam Mundus solidius sua confirmat dogmata, quam in comœdiis, ubi e suggestu illis dogmatis plauditur, quæ, si alibi pronunciarentur, gravissimæ censuræ obnoxia forent... Nec est, quod opponas, in scena fingi, non credi istiusmodi errores, quoniam non parum hinc emolumenti Mundus indipiscitur, cum Histriones ita eosdem pronunciant, ac si illos crederent, plaudentibus auditoribus.

Periculosius vero nos caro, alter hostis noster, insectatur domestica seditione, nosque contra nos armat. Idque assequitur, dum ita in nobis voluptatis famem acuit, ut saturatio unius appetitionis, sit alterius fames. In hac autem proditione a nullo alio mundano solatio tot caro arma eruit, quot ab obscœnis comœdiis. Quandoquidem in aliis occasionibus cum aliquo dumtaxat nostro sensu fœdus init, at in Theatro omnes sibi devincit. Alia crimina singulas sibi in nobis vindicant portiones, inquit lib. 6. Salvianus. *Cætera solatia, tametsi prava, unicum sensum adoriuntur: Illud inquinat phantasiam, hoc aures, aliud oculos inficit, & sic de aliis: ita ut si unus sensus peccat, alter continere se a peccato queat. In Theatris vero nullus sensus reatu vacat, quia & concupiscentiis animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur. In Theatris strages universalissima est: nulla ibi facultas nostra culpæ expers evadit, idque adeo est luculentum, ut vel ipsas inter infidelitatis tenebras fuerit cognitum. Quamobrem Seneca Ep. 7. pronunciavit, ad corrumpendos penitus mores nullum esse veneficium efficacius spectaculis, quæ voluptatis dulcedine omni ex parte vitium in cor humanum immittunt.* Nihil tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere: tum enim per voluptatem facilius vitia subrepunt &c.

Tandem tertius hostis noster ferocior ceteris sin opere, saltem desiderio, Dæmon est. Theatra, & scenas ut fundos suos habet, unde ingentes colligit proventus. Audi, quod Tertullianus (de Spectacul. cap. 26.) narrat, ut fideles a spectaculis arceat. Matrona quædam, quamvis Christiana, tamen voluptatis magis, quam Crucis amatrix, curio-

curiositate capta Theatrum adiit. Eam invadit Diabolus, & crudeli tyrannide torquet. Ad Exorcistam ducta suæ calamitatis causam agnoscit. Quomodo, clamat Exorcista, immunde spiritus mulieris Christianæ corpus, quod Baptismi virtute Spiritus Sancti templum est, aggredi ausus es? Justissime quidem, reponit ille, feci. Theatra enim, & scenæ fundi mei sunt. In meo illam inveni. Constat itaque Comœdias uberrimos esse campos infernales, unde opulentiores reditus Dæmones colligunt. Hic gymnasia publica aperiunt, ubi ad peccandum cogitatione, verbo, & opere spectatores docent. Quare merito Chrysostomus ait: Theatra sunt adulterii meditatio, turpitudinis exhortatio, inhonestatis exempla.

Et primo mens ad peccandum cogitatione instruitur. Adulterii meditatio. Oculi sunt nobis omnibus sensibus cariores. His, ut pote qui sunt ad nostram stragem aptiores, præsertim Dæmon utitur variis modis. Iisdem utitur, cum nobis obscœnos libros legendos aperit. Iisdem utitur, cum lascivas picturas nobis contemplandas exhibet. Iisdem utitur, cum feminæ, aut nimium ornatæ, aut minus tectæ obviam occurrunt. Nihilominus numquam oculi magis Dæmonis fini inserviunt, quam in Theatris, ubi libri vivi sunt, picturæ vocales, aspectus cum verbis junctus, verbaque vivificantur gestu, plausu, cithara, cantu, symphonia. Discedis, inquit Chrysostomus, a Theatro; & continuo in mente tua scenæ reviviscunt, tanto perniciosiores, quanto intimiores. Per mentem recurrunt dicteria impudica, facetiæ, argutiæ, gestus audaces; & tumetipse tibi factus es Theatrum inambulans, mimus, & spectator, scena, & pulpitum, & quidquid vis &c.

IX. „ Basti però fin quì di questo disordine, e si concluda piut-
„ tosto con Tertulliano, che le Comedie come riescono in prattica
„ le inventrici di mille scelleratezze vergognose, così cambiano il
„ Teatro in un *Tempio dedicato a tutti i Diavoli*, o almeno a tanti,
„ quanti sono quelle persone, che v' intervengono. *Tot illic im-*
„ *mundi Spiritus consident, quot homines capit. De Spectacul. c.* 12.
„ E posto ciò nieghi ora chi può, che se i Commedianti proveggo-
„ no delle armi più invitte i nostri nimici, il Mondo, la Carne, il
„ Demonio, non sieno tanti *malliardi* delle anime, e che quei, che
„ gli ascoltano sì volentieri, non sieno tanti amaliati da collocarsi
„ in Chiesa tra gl' Energumeni. *Fascinatio nugantium obscurat*
„ *bona*.

„ Ob-

„ *Obscurat bona* per dimostrare la terza specie di fascinio , „ chiamato *Sonnifero* , per cui rimangono nel loro male addormen- „ tate le coscienze,e quasi adopiate .... Il sonno è una certa immo- „ bilità , e un certo indormentimento del senso . E tal' è il sonno di „ costoro rispetto alla fede , che non opera , e agli spiriti proprj di „ una mente Cristiana , che non si muovono .... Ben si può dire „ di questi *letargici affatturati* , che veggono cose vane : *vident va-* „ *na* ; perche trovano , e tengono per cose vane certe scuse del tut- „ to frivole a discolparli . Possiamo ridurle a tre capi . Alcuni uden- „ do frequentemente queste Comedie scorrette scusano se : altri „ scusano le Comedie : ed altri peggiori di tutti accusano chi le „ biasima .

„ I primi dunque di questi amatori de' loro sogni scusano se , „ affermando che sebene sono assiduamente ne' Teatri , e odono „ queste rappresentazioni indegne d' essere udite , tuttavia non ne „ cavano mal veruno , ma se ne vagliono di trastullo innocente .... „ Io credo , che chi parla così , sia come un uccello addormentato „ ne' lacci .... S. Paolo , volendo nominar la concupiscenza la „ chiamo legge : *Video aliam legem in membris meis repugnantem le-* „ *gi mentis meæ* .... Ma perchè darle un tal nome ? Io credo , che „ a ciò l' Apostolo si movesse da due ragioni . La prima : perchè la „ legge è inesorabile , e non è come il Legislatore , che può udir „ suppliche , e che può cambiar sentenza . Ella è sempre fissa ad un „ modo . Tale è la concupiscenza . Non si ammollisce , non si altera , „ ma sempre ad una forma medesima detta al senso il procurare al „ possibile ogni piacere . L' altra ragione si fu , perchè la legge è u- „ niversale , che strigne tutti ugualmente quei , che ha soggetti , „ senza accettazione di persone : e così la concupiscenza intima a „ tutti i suoi commandamenti , benchè tirannici , ed egualmente „ aggrava tutti i suoi sudditi . E però come mai costoro vantano una „ sì strana esenzione da una legge tanto crudele insieme , e tanto „ commune , che facea gemere fino l' istesso Apostolo a contraddir- „ le ? E possibile , ch' ell' abbia per loro soli deposta ogni tirannia , „ sicchè possano e vedere , e udire , e immaginarsi , e pensare , e „ parlare in materia tanto lubrica , e con l' impulso sì degli esempj „ esteriori , sì degl' interiori mal' abiti , senza cadere in errore ? ... „ I Santi non si tengono per sicuri nepur nelle solitudini inaccessibili , e pro-

„ e provano con S. Girolamo fra' Deserti le tempeste, ed i turbini „ de' Teatri: E i peccatori daransi a credere ancora ad altri, che in „ mezzo a i Teatri godono quella quiete, la qual si pena a trovar „ nella solitudine, e che san cambiarsi in un Diserto le scene? *Nemo ad voluptatem venit sine affectu*, dice Tertulliano, *& nemo affectum sine casibus suis patitur*. E Salviano dice, che *in illis imaginibus fornicationum omnis plebs fornicatur. Et qui forte ad spectaculum puri venerant, de Theatro adulteri revertuntur*. E da „ proposizioni si universali vogliono alcuni esimere soli se tanto facilmente? Si vede ben, che *sognano senza modo*.

„ Se non che quando le Comedie sono cattive, questo è bastevole a rendere cattivi voi, che andate ad udirle senza necessità, „ mercè quei peccati, cui per lo meno venite a prestar fomento... „ Parlando l'Apostolo delle opere de' Gentili, disse, che *digni* „ *sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt* „ *facientibus*. E come dunque non rimaniam persuasi, che noi non „ solo siam tenuti a non le operare, ma a tenerci parimente lontani „ da quei, che le operano? Credete voi, che quei Commedianti „ sfacciati tornerebbono tutto dì sulle scene a sparlare peggio che „ mai, se mancasse loro il favore di quei, che vanno si avidi ad a- „ scoltarli? *Qui laudant ista dicentes, ipsi eis hæc exercere persuadent*, dice S. Giovanni Grisostomo *Homil. 6. in Matt.* Ne state „ a replicarmi, che tanto senza voi sortirebbono ascoltatori; per- „ che ciò non è scusa valida. Primieramente, non ritrovo, che i „ Santi abbiano fatta mai questa distinzione di quei, che vanno i „ primi al Teatro, o di quei che vanno gli ultimi, ma sempre „ hanno ripresi tutti ad un modo quei, che vi vadano. Di poi ditemi: Se una congiura ordinata a levare la vita al Prencipe, o se „ non altro a sollevargli lo stato, a scemargli i sudditi, fosse già in „ termine di sortire il suo effetto senza di voi, potete voi concorrere a favorirla con verun atto di benigna assistenza? Anzi avete „ tanto a tenervi da lei lontani, quanto amate di non essere annoverati tra quei felloni, che vi dan opera, come rei di lesa Maestà. „ Perche però non volete che il simile sia da dirsi nel caso nostro? „ Non sò, se nella Chiesa riporti Cristo congiura simile a quella, „ che se gli ordisce nel Teatro lascivo. Ben sognano quei, che ivi „ scusano sè, quasi nulla rei, perchè non sono i primi ad andarvi.

„ Ma non meno sognano quegli, che scusano le Commedie;
„ cioè le COMMEDIE MODERNE. Ma mi si dica; che potean
„ contenere di più pericoloso, o anche di più pernicioso le antiche
„ tanto biasimate da'Santi. Ciò, che i Santi riprendevano in quelle
„ o era l'argomento, o era il costume, o erano le comparse. E
„ tutte queste tre parti non sono al pari libere a i dì nostri? Che dis-
„ si al pari? Piacesse a Dio, che non sieno più detestabili. Sapete
„ voi quello che nuoce alla causa? E' il non potersi da questo luogo
„ parlare con libertà. Nel rimanente che non vi direi di nefando
„ vedutosi a nostri dì ne' Palchi Cristiani? *Solæ sunt Theatrorum*
„ *impuritates, quæ honeste non possunt vel accusari* (*Tertull. de*
„ *Spec.c.7.*). Convien pertanto che bastimi di affermarvi se Tertul-
„ liano diede a' Teatri antichi nomi così obbrobriosi, chiamando-
„ li ora *Concistori dell' impudicizia*, ora *Sacrarj di Venere*, ora *Asi-*
„ *li di tutte le infamità*, NE PUR UNO DI TALI TITOLI PUO'
„ NEGARSI A QUE' TEATRI MODERNI, DI CUI RAGIO-
„ NO..... *Ad aram luxuriæ in Theatris quasi victimæ trucidantur*.
„ E il non conoscersi queste verità dal Popolo Cristiano non è ar-
„ gomento di *letargo malefico*, che l'opprime? E il voler difende-
„ re tali abusi *con ragioni audaci, ed assurde* non è sognare? E il
„ prestar credito a sì stravolte ragioni non è amare anche i sogni,
„ come se fossero verità revelate?

„ Che diremo poi di coloro, che non solo scusano se, scusano
„ le Commedie, ma accusano di vantaggio chi le riprende? E pure
„ si giugne anche a ciò. Se i Predicatori non fanno da cani muti, si
„ dice che non distinguono tra un Secolare, ed un Solitario; che
„ sono indiscreti, che sono irragionevoli, che sono nimici della
„ pubblica ricreazione, benche innocente. I sogni de i Febricitanti,
„ dice il Filosofo, soler essere mostruosi. Chi può però dubitare che
„ la mostruosità di tali proposizioni non sia bastante a dichiarare,
„ che mal sanno di sentimenti, chi le figura in foggia così lonta-
„ na dal convenevole? E prima quanto al non far divario da un se-
„ colare ad un solitario, io ve'l farei più che grande: e stimerei che
„ un Mondano dovesse di ogni tempo guardarsi con maggior cura
„ da i pericoli di peccare, che non fanno gli Anacoreti. Imperciocchè
„ chè qual dei due pare a voi giusto, che tema i denti d'un fier Ci-
„ gnale? Quel Cacciatore che ha preso posto da un albero rilevato, o
quel

„ quel Cacciatore, che trovasi in piana terra? Che se poi sono in-
„ discreti, sono irragionevoli, e sono nimici della pubblica ricrea-
„ zione quei Predicatori, i quali riprendono a viso aperto i Tea-
„ tri; converrà tra questi indiscreti, tra questi irragionevoli, e tra
„ questi nimici pubblici riporre il meglio de' sagri Dottori da me
„ già addotti: converrà riporvi i Legislatori del Mondo, riporvi i
„ Concilj, riporvi i Canoni, converrà quasi dissi riporvi la Chiesa
„ stessa, la quale condanna espressamente i Teatri fra quelle pompe
„ diaboliche, a cui fa, che ciascun fedele rinunzi nel Santo Battesi-
„ mo. Abbiamo da Tertulliano, che anticamente da questo più che
„ da altro riconoscevasi un Cristiano, dall' abbandonare le scene
„ pubbliche: *Hinc Ethnici vel maxime intelligunt factum Christia-*
„ *num de repudio spectaculorum*. Che però riputò quell' uomo ze-
„ lante, che fosse quasi un rinunziare al Battesimo, il non curare
„ quel contrasegno, da cui si riconoscea. *Itaque negat manifeste, qui*
„ *per quod agnoscitur, tollit*. Ne crediate, che ciò avvenisse, perche in
„ quelle scene si dasse alcun culto agli Idoli. Dicea egli, che al Cri-
„ stiano era interdetto il Teatro, perche al Cristiano era interdetta
„ l'impudicizia. *Habes igitur & Theatri interdictionem de interdi-*
„ *ctione impudicitiæ*. E gli stessi furono i sensi del S. Vescovo di Mar-
„ siglia, il quale affermò, che *in spectaculis apostatatio fidei est*. Onde
„ ad ogni fedele soggiunse con vivo ardore. *Quomodo igitur, o Chri-*
„ *stiane, spectacula post Baptismum sequeris, quæ opus esse diaboli*
„ *confiteris*? E poi si vogliono accusare i moderni Predicatori, che
„ dannano ad alta voce ciò, che ad un vero Cristiano disdice tanto?

„ Si vede ben che i difensori de' Teatri lascivi hanno perduta
„ poco men che la fede, o almen han perduto quel lume, che da
„ lei ci s'infonde a stimar le cose... *I Cristiani moderni hanno perduto*
„ *l'idea del Cristianesimo*; mentre hanno perduto in buona parte
„ lo Spirito di Gesù; cioè quello Spirito, che da lui riceverono
„ nel Battesimo, come rinati ad una vita totalmente diversa da
„ quella del vecchio Adamo: onde è che appena si riconoscono più
„ per quelli, che si professano. *Si quis autem spiritum Christi non*
„ *habet, hic non est ejus*. Pare che non seguano un Dio Crocifisso
„ tra i dolori, ma un Sardanapalo cascante tra le delicie, e diporti
„ E se si ragiona d'altro, che di passar il tempo in liete Conversa-
„ zioni, non ne capiscono straccio &c. . . . . .

 „ So-

„ Sono tanto chiare le ragioni da me arrecatevi a distaccarvi „ dalle Commedie profane, che chi non le vuole intendere, non „ ha senso. Che inganno dunque è mai questo non darvi mente? „ Non è un *incantesimo*, non è un *fascino*, non è una fatucchieria? „ E poi chi sono costoro, da cui vi lasciate così stravolgere? Quali „ sono, quali sono, dirò così, que' Maghi, che vi hanno *ammaliata* „ la fantasia? *O insensati, quis vos fascinavit non obedire veritati?* „ *Gal.* 4. Sono ciurma di gente vile, che voi stesso tenete per infa- „ mi, e per infami sono tenuti dalle leggi Imperiali, che lungamen- „ te seguirono ad esiliarli dalle Città: E per infami si può dire che „ si sian tenuti molto più dalla Chiesa, la quale esclude gl' Istrioni, „ gl' inabilita a tutti gl' ordini sagri. Rispondete per tanto agli ar- „ gomenti di Tertulliano, il quale dice a voi, come dicea a' Gen- „ tili. O la professione de' Commedianti è indegna, ovvero è ono- „ rata. Se indegna, come dunque lodate voi chi l' esercita? Come „ correte ad udirli? Come gli approvate? Come gli amate? Come „ fate mai loro sì vivo applauso? E se onorata, come poi dunque „ negare loro gli onori? Come gli escludete dalle cariche pubbliche? „ Come gli escludete dalla Conversazione privata? Come vi ver- „ gognereste di avere commune con essi la parentela? Io non capi- „ sco, dice questo Dottore, un modo di procedere così perverso. „ *Quanta perversitas! Amant quos mulctant. Artem magnificant:* „ *Artifices notant*. Che se di verità questa è gente infame, chi vi hà „ insegnato ad abbandonare per essa la vera via? Questa è quella „ gentaglia, a cui S. Agostino diè il titolo non di sozza, ma sozzissi- „ ma. *Turpissimi Scenici &c.*

De hac turpitudine satis; & cum Tertulliano concludatur: Comœdiæ quemadmodum reipsa fontes sunt innumerabilium flagitiorum, ita Theatrum transmutant in Templum omnibus, vel saltem tot, quot illuc conveniunt Spectatores, Diabolis dicatum. Tot illuc immundi Spiritus consident, quot homines capit. *Quo posito quis inficiabitur, Comœdos, qui validiora arma inimicis nostris, Mundo, Carni, & Dæmoni porrigunt, tot esse animarum veneficos, & Auditores totidem veneficio infectos*. Fascinatio nugantium obscurat bona.

Obscurat bona: Unde colligimus tertium maleficii *genus, dictum somniferum, quo conscientiæ opio soporatæ remanent .... Somnus*

mnus est quidam sensus stupor. Istiusmodi est horum somnus, qui & fidem otiosam efficit, Christianæ mentis Spiritum fascinat. Jure dicitur letargicos istos sopitos vana videre. Vident vana, quia ut solidas habent excusationes, quæ nullo prorsus modo purgare illos a crimine valent; quæque ad tria revocantur capita. Alii Comœdiarum turpium Auditores excusant: alii ipsas Comœdias: alii, cæteris pejores, carpunt, qui easdem improbant. Primi itaque ejusmodi somniorum amatores semetipsos excusantes, adfirmant se assidue Theatris adesse, hasque repræsentationes indignas ut audiantur spectare, quin aliquam contrahant maculam, sed eisdem tamquam innoxio solatio uti... Qui sic loquitur, ut mihi videtur, est veluti avis inter laqueos somno capta..... S. Paulus concupiscentiam legem vocat. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. *Sed cur concupiscentiæ Legis nomen imposuit? Ob duas rationes. Una est, quia lex non est quemadmodum legislator, qui supplicationes audire, & mutare sententiam potest, sed inexorabilis persistit, omni variatione pulsa. Talis est concupiscentia, quæ numquam mitescit, non mutatur, sed eadem forma consistens sensui persuadet, ut omni studio voluptates sibi comparet. Altera ratio fuit, quia lex universalis est, quæ absque personarum exceptione omnes subditos æque stringit: sic concupiscentia omnibus suis appetitionibus mandata tametsi tyrannica præscribit; omnes eodem modo aggravat. Qua itaque fronte spectatores Comœdiarum jactant exemptionem adeo insolitam a lege tam immani simul, & communi, sub cujus jugo Apostolus ipse gemere coactus eidem reluctabatur? Fierine potest, ut pro istis solis viris Theatralibus ita suam exuerit tyrannidem, ut isti soli & videre, & audire, & imaginari, & cogitare, & loqui de materia adeo lubrica queant, & exemplis exterioribus, & internis pravis habitibus impellentibus, quin ullum experiantur lapsum? Viri Sancti securos minime se reputant, vel inter ipsas solitudines inaccessas, & cum S. Hieronymo in ipsis desertis Theatrorum tempestates, & turbines patiuntur; Et homines scelesti sibi & aliis illudere audebunt, se affectuum tranquillitate frui, quæ vix floret in solitudine, scenasque ipsas in Desertum trasmutari.* Nemo ad voluptatem venit sine affectu (*inquit Tertull. c. 17. de spec.*) & nemo affectum sine suis casibus patitur. *A lege adeo universali se solos eximere scenarum spectatores tam effracte contendunt? Splendide apparet quam profundo somno sopiti sint.*

Quid

Quid quod cum Comœdiæ turpes sint, id sat est, ut Spectatores sontes fiant, cum nulla urgente necessitate ad easdem audiendas accedunt, ob illa saltem peccata, quæ sua fovent præsentia... De operibus Ethnicorum Paulus loquens, inquit: Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. *Compertum ergo est, non modo nos agere Comœdias non posse, verum etiam ab earumdem aspectu abstinendum nobis esse. An expudorati Mimi in scenas recitaturi prodirent, si Auditorum deesset præsentia?* Qui laudant ista dicentes, ipsi eis hæc exercere persuadent, *inquit Chrysostomus Homil. 6. in Matt. Nec reponas te absente Auditores non deesse. Responsum enim ineptum est. Siquidem Doctores Sancti numquam meminerunt distinctionis eorum, qui primi, & aliorum, qui ultimi ad Theatrum accedunt, sed continenter omnes eodem modo reprehendunt. Præterea si conjuratio contra Principis vitam, aut ad concitandos in eumdem subditos esset sine te executioni proxima, numquid eidem assistere, aut favere absque crimine posses? Immo eo longius abesse debes, quo ardentius cupis non recenseri inter illos rebelles, qui læsæ majestatis rei eidem dant operam. Idem ergo in casu nostro dicendum. Vix quippe in Ecclesia adversus Christum conjuratio est illi similis, quam turpis Theatri Actores, & Spectatores in eumdem machinantur. Aperte ergo delirant, qui illuc pergentes se immunes a culpa reputant, quod primi non accedant* (ut Bardi, Ferantinus, & Diana somniant).

At non minus delirant illi; qui Comœdias excusant, idest COMOEDIAS MODERNAS. Cedo: quid periculosius, aut etiam perniciosius præferebant antiquæ Comœdiæ adeo vituperatæ a Patribus Sanctis; Quod in eisdem improbabant Patres, aut erat argumentum, aut mos, aut apparitio, seu repræsentatio? An tria hæc æque libere non aguntur in Theatris hodiernis? ***Sed quid dixi,*** æque? *Utinam detestabiliores non sint. Sed id caussæ nostræ nocet, quod ex hoc loco libere loqui non licet. Ceterum quid nefandi in Christianorum Theatris spectatum non proderem?* Solæ sunt Theatrorum impuritates, quæ honeste non possunt vel accusari, *inquit Tertull. c.7. Tandem hoc mihi dixisse sufficiat. Ex tot opprobriosis titulis, quos Tertullianus adscribit Theatris antiquis, quæ vocat nunc Consistorium impudicitiæ, nunc Sacrarium Veneris, nunc omnium flagitiorum asylum,* NE UNUS *quidem, ejusmodi titulorum denegari THEATRIS*

TRIS HODIERNIS, DE QUIBUS MIHI SERMO EST, JURE POTEST.

Ad aram luxuriæ in Theatris quasi victimæ trucidantur. Quod populus Christianus hanc veritatem ignoret, inde proficiscitur, quod lethargo malefico oppressus jaceat. Et quos audacter, & absurdis ratiunculis tales defendere corruptelas non pudet, an aperte non delirant? An somnia, ceu luculentas veritates non amant, qui fidem his vanis commentiis adhibent?

Quid vero de iis dicendum, qui non modo se, & Comœdias excusant, verum etiam eos carpunt, qui Comœdias improbant? Huc tandem malorum deventum est. Nisi Prædicatores fiant canes muti, continuo inclamatur, quod laicos a solitariis viris non distinguant, quod sint iniqui, imprudentes, & publicæ recreationis, tametsi innocentis, hostes. Febricitantium somnia monstruosa esse Philosophus ait. Nemo autem non videt dictarum excusationum portentum uberrime patefacere deliria illorum, qui talia concipiunt monstra. Et quod ad solitarii, & mundani hominis attinet distinctionem, magnam esse fateor, meaque sententia magis vigilare mundanus homo debet, ut sibi a peccandi periculo caveat, quam Anachoreta. Quandoquidem quis duorum feri apri morsus formidare magis astringitur? Venator ne ille, qui supra eminentem arborem sedet, an alter, qui terram calcat? Quod si imprudentes, phanatici, Rigoristæ & publicæ quietis hostes illi Concionatores, qui Theatra detestantur, nuncupandi sunt: his iniquis, phanaticis, & publicæ tranquillitatis inimicis accensendi sunt primores Ecclesiæ Doctores supra laudati, Mundi Legislatores, Concilia, Canones, ipsaque Ecclesia, quæ expresse inter illas Diaboli pompas, quas fideles omnes in Baptismate ejurant, rejicit. Testatur Tertullianus non aliunde magis hominem Christianum esse Ethnicos agnovisse, quam ex absentia a Theatris. Hinc Ethnici vel maxime intelligunt Christianum factum de repudio spectaculorum. *Baptisma illum fere renuntiare existimat Tertullianus, qui hanc suam prærogativam, qua dignoscitur, non curat.* Itaque negat manifeste, qui, per quod agnoscitur, tollit. *Nec quisquam sibi in animum induat, ut credat id evenisse, quod Idolis in Theatro cultus exhiberetur. Quoniam, inquit Tertullianus, idcirco Christianis interdicta Theatra sunt, quia interdicta illis impudicitia est.* Habes igitur & Theatri interdictionem de interdictione impudicitiæ. *Hoc idem adfirmat Salvianus.* In spectaculis

culis apostatatio fidei est. Quomodo igitur, o Christiane, spectacula post Baptismum sequeris, quæ opus esse Diaboli confiteris? *Ita loquuntur Patres: & audaculi, ignorantesque homines mordere hodiernos Concionatores non dubitant, quod elata voce Theatra cum Christiana professione pugnantia execrentur.*

Satis perspicue hinc infertur, comœdiarum turpium defensores ipsam quasi fidem amisisse, aut illud saltem lumen, quod ipsa infundit, quo veritates æstimemus. Christianismi imaginem, seu notionem Christiani hodierni perdiderunt. Quoniam spiritum Jesu Christi, quem Baptismo receperunt, ut novam agerent vitam ab illa veteris Adami omnino diversam ita magna ex parte amisere, ut vix dignosci illorum, quam profitentur, Religio queat. Si quis autem Spiritum Jesu Christi non habet, hic non est ejus. *Non Christum inter dolores crucifixum, sed Sardanapalum inter delicias, & solatia profiteri illos apparet. Non alios percipiunt sermones, nisi lætanter convivandi, ludendi, & conversandi.*

Adeo luculenta sunt rationum momenta adversus prophanas Comœdias, ut communi sensu careant oportet, quibus illa non resplendent. An non magna illusio est, animum ad ea non intendere? Nonne istud apertum fascinum, veneficium, & excantatio est? Postremum qui sunt, a quibus Christiani pervertuntur? Qui sunt, qui sunt venefici illi, qui mentem vestram fascinarunt? O insensati quis vos fafascinavit non obedire veritati? *Sunt sordidissimum hominum genus populi fæx. Vosmetipsi illos ut infames habetis: ut infames leges Imperiales improbant, quos longo tempore e Civitatibus expulere: ut infames Ecclesia habet, quæ histriones ut ineptos ad Ordines sacros declaravit. Tertulliano argumentanti satisfacite. Aut Comœdorum professio infamis est, aut honesta. Si primum, cur ejusdem Professores laudatis? Cur ad eosdem audiendos curritis? Cur eosdem amatis? Cur iisdem plauditis? Si alterum; cur iisdem honores denegatis? Cur a publicis dignitatibus, & conversatione vestra domestica arcetis? Cur vos puderet communem cum iisdem habere consanguinitatem? Quænam adeo perversa agendi ratio?* Quanta perversitas! Amant, quos mulctant. Artem magnificant: Artifices notant. *Veritatem repudias, ut genti infami adhærescas. Hæc est illa gens vilis, cui Augustinus sordidissimum titulum adscripsit:* Turpissimi Scenici.

CA-

CAPUT XV.

Nonnullæ animadverſiones in recenſitam P. PAULI SEGNERI Jeſuitæ doctrinam adverſus Theatrorum defenſores, quos effutire haud pudet, Eccleſiæ Patres ob idololatriam, ſecus ob impudicitiam Theatra damnaſſe.

I. UNico Sermone, Attico ſtylo ſuo omnia tum antiquorum, tum poſterioris ætatis argumenta contra obſcœna Theatra complexus eſt eloquentiſſimus Segneri. Nemini palmam cedit in hac exagitanda corruptela, cujus monſtruoſam pravitatem, & cum Chriſtiana profeſſione hoſtilem contrarietatem mirifice patefacit. Defenſorum Theatralium excuſationes, ſophiſmata, tergiverſationes in tria digeſta capita penitus labefactat; & defenſores iſtos perridiculos fidei ſuſpectos, & ſenſus communis vacuos evincit. Et cum ſint ejuſmodi, forſitan rancidam cantionem obtrudent. P. Segneri Concionatorum more plus juſto Theatrorum uſum improbaſſe conſuetis Rhetorum figuris,& amplificationibus. At eadem eloquentiæ vi Patres celebriores adverſus Theatra invecti ſunt. At Patres etiam *Rhetorice*, non *Theologice*, nec *Caſuiſtice*, inquis, Theatra aggreſſi ſunt.

II. Qui hoc pacto loquuntur (loquuntur autem plurimi) præcipua Religionis noſtræ fundamenta Scripturis Sanctis, & Traditionibus nixa ſuffodiunt. Quid? Cum Patres, & Sacri Oratores ex Evangelica Cathedra fidei, morumque Canones exponunt, *exaggerant*, *Rhetorice*, *non Theologice loquuntur*? Non ergo adverſus Lutheranos, Calvinianos, alioſque Hæreticos confirmare Patrum auctoritate Catholicæ Religionis noſtræ Dogmata, & mandata poſſumus. Nam hoc eodem reſponſo utentur Lutherani, Calviniſtæ, & Sociniani, Patres nempe *Rhetorice*,& *Concionatorie* locutos eſſe, dum articulos Trinitatis, Incarnationis, Euchariſtiæ, Cultus ſacrarum Imaginum confirmant. Oratores ſacri utique aut vitii gravitatem, aut virtutis præſtantiam in apricum producunt, & tum verborum, tum figurarum, & ſimilitudinum efficacitate Auditorum animis imprimere ſtudent. At peccant, & quidem graviſſime, ſi doctrinæ veritatem adulterant, ſi plus juſto malitiæ gravitatem augent, aut diminuunt.

Q III. Cæ-

III. Cæterum audiant, si qui nobis adversantur, quanta perspicuitate Comœdiarum, quas detestandas assumit P. Segneri notionem exponat, & qualitatem circumscribat. *Ego* (inquit in Exordio) *illas damno Comœdias, quæ aut natura sua, aut per accidens ad malum concitant Auditores. Natura sua ejusmodi sunt, quæ continent aut argumentum obscœnum, aut verba immodesta, aut propositiones irreligiosas, aut repræsentationem turpium actionum. Per accidens tales sunt illæ, quae constant quidem argumento honesto; at nihilominus inquinantur immixtione intermediorum, quae jucunda vocitantur, sed turpia sunt aut apparitione Mimarum lascive ornatarum, quæ recitantes* (aut saltantes) *sua præsentia, aut loquela affectus honestati adversos excitant. Hæc est Comœdiarum qualitas nimium Theatris hodiernis communis, quam profligandam suscipio.*

IV. Edisserant nobis Theatrorum strenui defensores, quodnam in hac caussæ expositione verbum justæ obnoxium censuræ sit? Immo ipsius caussæ status tam perspicue expositus est, ut omnes adversariorum cavillos, tricas, sophismata eludat, & effugia præcludat. Natura sua sive Comœdiæ, sive Tragœdiæ ad malum movent, quæ obscœnum argumentum continent. Continent autem argumentum obscœnum, dum tricis amatoriis immixtum est, tametsi Poetico Drammate honestissimo expressum sit. Quæ enim demulcendam concupiscentiam spectant, turpia, & obscœna omnino sunt. Idque adeo certum est, ut inficiari nemo queat, nisi qui & communi sensu careat, & qui turpe, honestum; & obscœnum, pudicum appellare delirans velit. Sunt quoque natura sua turpes Comœdiæ, aut Tragœdiæ, quæ honesto argumento conflatæ, verbis immodestis repræsentantur, aut immodesta acta referunt. Sunt per accidens, seu præter institutum Comœdiæ, & Tragœdiæ obscœnæ, quæ argumento non opposito bonis moribus constant: at inquinantur Exodio (vulgo *intermezzo*) quod aut expudoratæ saltatrices, aut infames saniones, & impudentissimi scurræ agunt. In medium veniant omnes sive Comœdiæ, sive Tragœdiæ hactenus editæ, & in Theatro repræsentatæ; nec una occurret, quæ aliquo ex capite eorum, quæ nunc recensui, turpis, & obscœna non sit.

V. Hinc præclusum restat effugium illorum, qui ajunt Poetica Drammata honesta esse, quia recognita a publicis Ministris sunt. Numquid Exodia, lascivus muliercularum ornatus, gestus, suspiria

ria, oculorum ictus, & jacula, motus, gestus, corporis inflexiones, positurae, & innumera alia Diabolica praestigia, quae Mimi, aut Mimae agunt probantur? Neque hic, neque ille miles, sed omnes conjunctim, viribusque mutuo collatis arcem expugnant, praeeunte Duce. Daemon quoque animae arcem obsidet, ingrediturque, universo recensito exercitu stipatus.

VI. Caussae statum tam nitide, & enucleate expositum luculentissimis rationibus a Scriptura Sancta, a Patribus, a Conciliis, & ab ipsa rerum natura arcessitis uberrima eloquentiae vi, & mirabili ordine, atque solidiore Rhetoricae artis quaesito subsidio evincit, roborat, confirmatque laudatus praestantissimus Orator, quin aliquid per exaggerationem pronunciet. Theatrorum turpissima consectaria ob oculos ponit. In adversarios irruit: illorum obiectiunculas infringit, comminuit, penitusque convellit. Jure & merito maleficio vanitatis, & voluptatis mentem obscurantis excantatos declarat Theatrorum aetatis nostrae defensores. Enim vero quaenam fascinatio concipi funestior illa potest, qua excantatus Christianus, post repudiatas in Baptismo Satanae,& Mundi pompas, licitam asserere Theatrorum frequentiam ausit? Caetera vitia, ut sapienter cum Patribus P. Segneri advertit, unum corporis, animaeque nostrae sensum, unam adoriuntur veluti partem: Theatra vero castra sunt infernalia, ubi Mundus, Caro, Daemon usquequaque Christi Evangelia labefactant: castitatem, poenitentiam, humilitatem, caritatem, caelestium bonorum meditationem caeterasque Christianas virtutes recta adoriuntur: ibi vexilla explicant, & triumphos canunt ambitio, luxus, fastus, voluptas carnalis, insidiae, fraudes, turpia solatia, irae, vindictae, cupiditas, omniaque Mundi, Carnis, & Diaboli arma evaginata universas Christianas virtutes impetunt, atque exterminare conantur.

CAPUT XVI.

Ex principiis ipsius Probabilismi Theologi evincunt, Actores, & spectatores Comœdiarum turpium peccare mortaliter, quod probabili ut minus periculo gravis culpæ se se exponant.

I. HActenus invictis rationum momentis demonstratum est, Comœdias hodiernas, quæ communiter repræsentantur in Theatris publicis turpes atque obscœnas, suaque natura criminosas esse, quod periculum moraliter certum, proximumque plurium flagitiorum annexum habeant. Ostensum est similiter, Actores, & Actrices omnium criminum, quæ inde consequuntur, fontes esse. Nunc, ut undiqueversum sententiam nostram communiamus, disputationis gratia permittere volumus, istiusmodi peccandi periculum non esse moraliter certum, sed tantum probabile.

II. Periculum moraliter certum, & proximum illud appellatur, inquit Doctor eximius P. Franciscus Suarez *tom.4. in 3. p. Disp.32. sec.2. n.4.*, quod *ex suo genere tale est, ut frequenter inducat homines ad tale peccatum*. Theatra obscœna, quæ descripsi, spectata hominum extrema imbecillitate, & intima connexione materiæ, seu objecti repræsentati cum appetitu sensitivo, frequenter impellunt homines in delectationes venereas, & carnalia desideria. Periculo itaque moraliter certo, & proximo se supponunt, qui deliberato animo Theatra ista frequentant. Ergo juxta omnes Theologos mortaliter peccant istiusmodi Theatrorum spectatores.

III. Periculum probabile illud appellant vel ipsi Probabilistæ, quod probabiliter, non certo, ad malum inducit. Siquidem rationes non leves, sed probabiles occurrunt, & graves, quae probabilem futuri peccati eventum suadent. Leve periculum, seu remotum, levibus rationibus nixum, periculum nullum reputatur, ut P. Cardenas *Disp.18. c.2. & c.7. n.77.*, inter Probabilistas doctus & moderatissimus, & laxarum opinionum hostis infensus docet. Periculum probabile in civili commercio omnes prudentes verentur, & temeritatis notam non declinat, qui illud absque gravi necessitate sponte suscipit. Mercatores, qui aut navigationi maritimæ, piratis,

tis, maris tempestati, naviumque fragilitati subjectæ; aut terrestri itineri, grassatoribus, aliisque casibus obnoxio merces suas fidunt, tametsi periculum istud non sit moraliter certum, & evidens; quia octo, vel decem in centum de ejusmodi negotiis pereunt, nihilominus, quia prudenter periculum timetur, rationes non leves, sed graves occurrunt, quæ periculum istud suadent. Idcirco Mercatores prudentes pro assecuratione, & indemnitate ab istiusmodi periculo sex, octo, decem, & amplius juxta periculorum diversitatem solvunt. Quamvis igitur hoc periculum non sit moraliter certum (si enim esset tale, neque mercator sic merces exponeret, neque assecuratores reperirentur, qui a tanto periculo immunes reddere merces vellent) sed tantum probabile, tamen viri prudentes pro istius periculi redemptione pretium solvunt, illudque verentur. Hanc doctrinam, inquit Cardenas, omnes Theologi defendunt, & viri prudentes omnes executioni mandant in quolibet temporaneo negotio. Quis est, qui necessitate sublata probabili periculo exponere vitam suam, suum honorem, suas merces, suum patrimonium sponte velit? Si argumentatio a minori ad majus, a rebus caducis ad æternam animæ salutem, & ad infinitas divinæ gratiæ divitias valeat, illatione evidentissima consequitur, imprudentes stultosque esse Christianos omnes, qui Theatrorum periculum, etiamsi tantum probabile esset, sponte subeunt, omni gravi necessitate sublata.

IV. Triplicem necessitatem Theologi distinguunt. Primam vocant caritatis, vel justitiæ, qua tenetur Chirurgus ad medendum feminæ gravi morbo in pudendis laboranti, quæque alio medente caret. Altera physica dicitur, qualis est detentio hostis in carcere una cum suo inimico cum periculo illum percutiendi, aut necandi. Tertia illa est, qua filius familias obstringitur ad domum Paternam inhabitandam, in qua moratur fæmina, quæ juvenis castitati graviter periculosa est.

V. Communiter Auctores Probabilistæ adfirmant urgente aliqua harum trium necessitatum posse Christianum virum tuta conscientia permittere, & pati, seu subire periculum istud probabile, non certum. Sublata vero omni istiusmodi necessitate afferunt, peccare illum, qui sponte huic periculo probabili se exponit. Aliqui Probabilistæ laxiores, ut Gobat, Leander, Hurtado, Busembaum necessitatem hanc extendunt ad animi recreationem, solatium, & curiositatem

tatem

tatem explendam. Cæterum communiter omnes negant, necessitate gravi non urgente, licitum esse periculum adire probabile peccandi mortaliter.

VI. Advertendum tamen, & quidem serio est, nos in præsentia loqui de solo periculo probabili labendi in luxuriæ crimen, vel delectationis impudicæ, aut desiderii pravi &c. Ab hoc enim dumtaxat periculo subeundo excusare gravis necessitas valet. Cæterum nulla in Mundo necessitas excusare aut Histriones repræsentantes Comœdias obscœnas, aut spectatores a peccato cooperationis, seu consensus, ut supra demonstratum est, & infra clarius fiet. His præmissis hanc formo argumentationem, ad ipsius Probabilismi amussim exactam.

VII. Qui absque gravi necessitate probabili periculo peccandi mortaliter se exponit, peccat mortaliter. Sed omnes qui assistunt Comœdiis obscœnis ad venerem provocantibus, nulla pressi necessitate, & ob solam animi recreationem, & sensuum solatium probabili periculo peccandi mortaliter se exponunt: ergo peccant mortaliter. Primam propositionem admittunt omnes veri Theologi, & communiter ipsi Probabilistæ benigniores. Secunda, ratione, auctoritate Scripturæ Sanctæ, & experientia quotidiana, constat. Quia tamen hanc solam cavillari quis posset, ideo paucis eam confirmare expedit: Comœdia obscœna ea est, quæ Poetarum fabulis, tricis amatoriis, & actibus intermediis scurrilibus constat: quam mimi, & mimæ fornicatorio cantu, & meretricia musica, & motibus, saltationibus numericis, & gestibus tenerrimum amorem præferentibus repræsentant. Hæ sunt Comœdiæ obscœnæ ætatis nostræ. Istiusmodi autem Comœdiæ natura sua titillant concupiscentiam, eamque accendunt, irritant, inflammant. Ergo consentiendi periculum, ut minus, probabile est. Cedo: Negabis ne, musicam harmonicam cantu suavissimo demulcere aures, mirificos impudentissimæ saltatricis motus, gesticulationes delectare oculos? Cur hoc? Quia quilibet sensus suo delectatur objecto, ut omnes testantur Philosophi. Ergo & concupiscentia natura sua delectatur proprio amoris obscœni objecto descripto in fabula, & voce gestuque a mimo, & mima repræsentato? Quid hiscis? Pressius te urgeo. Distinguas oportet occasionem externam a periculo interni consensus. Occasio externa est ipsa Comœdia obscœna, quæ omnibus recensitis præstigiis muni-

munita sensus,& concupiscentiam tuam expugnare aggreditur. Aggressio, & obsidio hæc arcis animæ tuæ sua natura gravis est, eique probabiliter hæret victoria. Nisi fatuus sis,hoc inficiari nequis. Ergo quamvis strenuus esses miles, tuæque concupiscentiæ absolutus dominus, tamen mortaliter peccas, quod huic exteriori occasioni periculorum plenissimæ te exponis.

VIII. Occasio hæc exterior respectu mei, reponis, nullam vim habet. Homo honestus & ingenuus sum; & experientia edoctus testor, me nec tantillum commoveri. Inhonestus & morosus ipse essem, si tibi honesto viro fidem denegarem. Ajo tamen, te nihilominus peccare, quod voluntarie, & nulla cogente necessitate, sed ob solam curiositatem, vanumque solatium occasioni te exponas, quæ natura sua probabile peccati mortalis periculum absolute conjunctum habet. Ratiocinatio hæc valida utique apparet: at experientia manifesta contradicit. Ego sæpius, iterum insistis, Comœdias præfatas spectavi, nullamque sive delectationem, sive tentationem, sive concupiscentiæ stimulos passus sum. Bene habet. Gaudeo, & congratulor fortunæ tuæ, quod inter Canicolæ æstus solis radios non persentias. Sed respondet S.Basilius *Const.Monast. cap.*4. te esse *admirabilissimum pecus*. Respondet Hieronymus, ut S. Antoninus testatur in Summ.*p.*2. *tit.*6. *c.*6. quod non credit viro, *si dicat se illæsum evasisse*. Respondet Chysostomus *Hom.*1. *in psal.* 50. te non hominem esse communi imbecillitati obnoxium, sed *saxum, aut ferrum*. Augustinus confitetur,se læsum abiisse: hoc idem confitetur vel ipse Seneca. Sed ego te pressius urgeo. Cedo. Castus ne revera es, an impudicus? Si castus;ergo tentationibus obnoxius. Ergo dum occasioni probabili periculo labendi annexæ te objicis, graviter peccas. Præterea tua ne virtute, an Dei gratia gravissimarum tentationum, & Theatralium illecebrarum victor evades? Si primum asseris, hæreticus Pelagianus es. Si gratia Dei eges; numquid gratiam hanc, & auxilia sua tibi Deus impertiet, dum sponte te in gravia pericula conjicis? *Non cavens periculum*, inquit Augustinus, *quantum cavere potest, magis tentat Deum, quam speret in eo*. Prima gratia, quam Deus confert, ab occasione libera tentationis præservat. *Viam iniquitatis amove a me. Et ne nos inducas in tentationem: vigilate, & orate, ne intretis in tentationem*. Aut tu liber es a concupiscentiæ stimulis, Dæmonis tentationibus, aut secus. Primum asse-

asserere, quin te fatuum præferas, non vales. Secundum ergo verum est. Ergo si concupiscentiæ colaphis, & Diaboli tentationibus obnoxius es, tum profecto concupiscentia, & Dæmones te aggredientur, & in te toto impetu irruent: spectra, larvas, præstigia impudicitiæ in tuæ animæ arcem immittent, cum te inter Theatrales insidias involutum, & excantatum reperient. Porro in conflictu præsertim venereo gratia Dei fugam, non aggressum tentationis inspirat. Gratiæ fugam inspiranti restitisti? Ergo in conflictu succumbes. Quid plura? Numquid tu robustior Davide, Salomone, Sampsone, Paulo? Numquid Antonio, Hilarione, Augustino, Hieronymo, Benedicto, ceterisque sanctis omnibus valentior, quorum alii in spinas se coniecere, alii ferarum socii, & scorpionum, jejuniis, & flagellis carnis stimulos retundebant? Tu vero inter ipsa libidinis flabella, & incendia saginatus, & exquisitis epulis saturatus intus & foris undique a veneris satellitibus obsessus, victor intaminatus evades? Neque insistas, aliquos reipsa castos evasisse e Theatro. Unde hoc tibi constat? Quis judex est? Adde eventum extraordinarium, & insolitum regulam universalem non infringere. Præterquamquod castitas vulnera recipit, quæ sensibus non patent: & tandem peccatum temeritatis adeundi pericula, peccatum consensionis in scelera Histrionum, & scandali, quo tua præsentia corruptelam foves, non declinasti. Hinc enim alii argumentantur: Ille optime moratus Theatra frequentat. Ergo frequentia isthæc honesta est. Ultimo, vaferrima versutia quandoque diabolus concupiscentiæ feram non irritat, non accendit, ut securius temporis tractu suis laqueis animas juguler. Quamvis ergo casti homines in nullum delectationis venereæ flagitium laberentur: delictum tamen consensionis in corruptelam Histrionum, saltatricium, psaltriarum feminarum declinare nullo modo possunt, cum illam sua præsentia foveant. Quocumque te rotes, non evades.

IX. Venio ad alteram dilemmatis partem. Si castus non es, sed lasciviæ vulneribus plagosus, in Theatra, seu in certamina Veneris dimicaturus prodibis? Undique vulneratus de validissimis hostibus victoriam obtinebis? Audies plurimos sic fantes: Nos Theatra frequentamus, quin ullam patiamur commotionem, immo nec tentationem quidem. Illuc convenimus, ut amicos, & amicas alloquamur, ut interdum quidpiam aut musicæ, aut cantus audiamus. Ceterum

terum ad illas amoris fabulas, quas Mimi, aut mimæ recitant, nec aurem quidem damus. Ita res se habet. Isti Babylonis calicem potarunt usque ad fæcem: sunt veluti boves lassi in luto libidinis revolvendo: sunt de vino prostitutionis ebrii, & temulenti. Sunt sicuti illi helluones, qui epulis saturi, & ingurgitati aliqua bellaria tantum extremis labiis deguastant sub mensæ finem. Similiter istorum concupiscentia sordidis lasciviæ epulis exsaturata, expleta, & veluti concussa est, atque adeo impura fercula quodammodo fastidit, & dedignatur. Adhuc tamen isti gustant libidinis bellaria. Gustant suavitatem cantus, concentum musicæ, oculos demulcent vestium scenarumque splendore, & saltatricium agilitate. Ipsi, si Christiani veri essent, agere pænitentiam deberent patratæ luxuriæ. Sed contra eo quo valent modo titillare sensus suos pergunt. Hos Diabolus ne tentat quidem, quia suos; sed eos adhibet ut ministros, & Concionatores inferni, qui in circulis, & conversationibus similia eructant. Theatra, & Comœdiæ appetitiones acuunt solitariorum, Ecclesiasticorum, & illorum concupiscentiam inflammant, qui in libidinis palæstra exercitati minime sunt. Continua assuetudo strenuos, invictosque nos reddidit. Talia concionantes veluti Diaboli Apostoli alios ad frequentanda Theatra inducunt, & doctrina pestifera de aure in aurem non interrupta traditione latius in dies manat. Isti similes sunt Mago Balaam *Num.* 22., qui ex Asinæ ore crudelitatis suæ reprehensionem audiens, nihil obstupuit; quia Diaboli excantationibus, & horrendis Dæmonum spectris intendens, *assuetus Monstris* erat, inquit Augustinus. Similiter isti in medio Theatralis lasciviæ nullam sentiunt flammam, quia nihil novi experiuntur, cum in fornace Babylonis semper ardeant, & comburantur, ut eloquenter S. Joannes Chrysostomus *Homil.* 8. *de Pœnit.* descripto Theatrali incendio, concludit: *Et quod nocentius est, neque ipsi qui comburuntur, idipsum sentiunt. Si enim sentirent, non jam effusum illum risum emitterent. Igitur id vel pessimum est malum, cum quis infirmatur, neque idipsum quo infirmatur novit: & misere ardens ærumnosum non sentit incendium.*

X. Denique ut multa paucis perstringam, hosque Castitatis post expletam concupiscentiam heroes pressius urgeam, sciant velim, castitatem vulnera suscipere, quin sensibus & menti nostræ pateant. Qui cogitationes suas voluntarie defixas tenet, nulla urgente neces-

sitate in aliquo objecto venereo, gravi pulsante tentatione, mortaliter peccat vel ob consensum, vel ob consentiendi periculum. Illam enim voluntariam impuram meditationem, consensum *interpretativum* Theologi omnes reputant. Ergo idem dicendum, cum in occasiones externas, quæ suapte natura ad venerem irritant, provocantque, se se libere, nullaque urgente necessitate quis conjicit. Veri Castitatis, & strenui cultores spectris impuris exagitantur. Ambigui sunt, consenserint, nec ne. Conflictum aperiunt Confessario dolore summo, ignorantes graviter, an leviter deliquerint, & rem, ut est apud Deum, confitentur. Confessarius tum judicat venialem esse culpam, cum pœnitens tentationum occasiones, nempe mulierum familiaritatem, Theatrorum, & Comœdiarum, & cætera id genus pericula revera declinat. Si e contrario pœnitens nulla coactus necessitate, sed ob suam curiositatem, vanumque solatium adit tentationum occasiones, & præstigia, tum licet ignoret, se expresse consensum præstitisse, immo tametsi asserat se non consensisse, quando præsertim lucta ista longa est, & frequentia occasionum repetita, Confessarius judicat, illum consensisse, & nisi occasiones tentationum evitaverit, absolutionem denegabit. Hæc est Patrum, & Theologorum, & Casuistarum communis doctrina. Recogitent ergo omnes in libidinis palæstra exercitati, castitatem delicatissimam esse, & sæpe vulnera pati, quin eadem sentiantur. Postremo negare isti nequeunt, Comicos, Mimas, Saltatrices mortaliter peccare, sicuti & plurimi spectatores: ergo licet non peccarent se delectando de re venerea, peccant tamen mortaliter, quod Comicorum peccatis consentiant, & in concilio peccatorum sedeant, ut mox evincam.

CA-

CAPUT XVII.

Auctoritate benigniorum Theologorum improbatur excusatio illorum, qui se spectare obscœnas Comœdias innoxie ajunt. Peccant isti mortaliter, inquiunt benigni Casuistæ, ex hoc solo capite, quod approbant, & sua præsentia consentiunt in peccata mortalia Histrionum.

I. COmœdiæ obscœnæ, ut alias dictum est, illæ sunt, quas repræsentant viri, & feminæ amatorum, & amasiarum caussam agentes, ut communiter hodie fit. Istæ prorsus obscœnæ sunt, quamvis modesta essent Drammata Poetarum, quæ a Comœdis recitantur. Porro quamvis supra patefecerim, & quidem, ut mihi videtur, evidenter, peccare mortaliter Comœdiarum turpium Spectatores ex hoc solo capite, quod sua præsentia consentiant histrionum sceleribus; nihilominus lubet hanc eamdem veritatem benigniorum Theologorum confirmare auctoritate.

II. P. Hieronymus Florentinus *loc. cit.* Disc. 8. pag. 182. hanc statuit Conclusionem. „ *Assistentes Comœdiis notabiliter obscœnis* „ *peccant mortaliter ex eo præcise, quod cooperantur peccato morta-* „ *li Histrionum* .... Nam ut dixi in prima Editione hujus meæ Co- „ mœdio-Crisis *Conclus. 6.* peccant consensu juxta doctrinam Apo- „ stoli C. 1. ad Rom. *Quoniam qui talia agunt digni sunt morte: &* „ *non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* „ Cujus auctoritas adeo probat intentum, ut Diana p. 5. tr. 13. „ res. 81. me citato, cum Hurtado de Mendozza, & p. 11. tr. 5. „ res. 52. licet P. Nicolai Baldelli, & Turriani, & Ferrantini „ contrariam sententiam attulerit, nihil tamen, ut solet, pro ea „ dixit, quo vel probabilem sibi videri declararet: immo part. 11. „ rogatus ab amicis per litteras, ut si Auctores aliquos pro illa ha- „ beret, afferret illis, ut morem gereret allegavit præter Ferran- „ tinum, etiam P. Bardi. Sed non solum hujus sententiæ probabi- „ litatem dissimulavit, verum semper magis in meam sententiam „ propensus, concludit sententiam Turriani, Baldelli, & Ferran- „ tini *esse periculosam*.

„ Dicunt enim prædicti Auctores, quod ideo Spectatores, qui

„ *primo* confluunt sunt vere cooperatores illius peccati, quo pec- „ cant Histriones, quia illi sunt causa determinativa ut agant Co- „ mœdiam obscœnam. At vero *secundo* confluentes non sunt caus- „ sa, cur Comœdia agatur, cum adhuc ageretur, etiamsi ipsi non „ adessent. Et sic quia non influunt in hunc effectum non possunt „ dici caussa illius, & ideo Histrionum peccato non cooperari &c.

„ Sed hoc non obstante dico distinctionem hujusmodi nullius es- „ se roboris, & efficaciæ: nam quidquid sit quod *primi* confluen- „ tes cooperari dicantur, quatenus constituunt illum sufficientem „ numerum hominum spectatorum, cum quo recitabunt histrio- „ nes, sine quo non recitabunt: & *secundo* confluentes, quia sine „ ipsis recitabunt, non dicantur cooperari: illud est certum quod „ si secundi non cooperantur, ad minus negari non potest, quod „ consentiant hujusmodi actioni. Ergo ex testimonio D. Pauli „ vere peccant. Et probatur ratione: nam consentire v. g. Joan- „ nem peccato aliorum, & circa illud non operari, nihil aliud est, „ quam voluntatem Joannis tendere in idem objectum peccamino- „ sum per actum complacentiæ, seu delectationis... Constat igi- „ tur etiam sine cooperatione spectatores consentire obscænitati „ Histrionum, & per hoc, quod D. Paulus *loc. cit.* dixit: *Digni sunt* „ *morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facienti-* „ *bus*. Ubi D. Thomas in Commentario intelligit... quod pœna „ hujus mortis debetur primo *iis, qui talia agunt peccata, & non so-* „ *lum illis, sed etiam iis, qui consentiunt facientibus: & hoc du-* „ *pliciter: uno modo directe, vel laudando peccatum, vel præbendo* „ *consilium, vel favorem.... vel indirecte, quando non reprehen-* „ *dunt, aut impediunt quocumque modo si possunt; & præcipue si ex* „ *officio incumbat.* Sed & *secundi* generis Auditores Histrionibus præ- „ bent favorem, quatenus vel mercedem solvunt illis, ut faciunt „ *primi*; vel risu, plausu, & ipsa assistentia favent. Ergo juxta doctri- „ nam S. Thomæ directe consentiunt, etiamsi non cooperentur.

„ P. Bardi apud Dianam *ref.* 52. considerans difficultatem præ- „ sentem, non in speculativa, sed in practica, dicit esse valde pe- „ riculosam: Sed D. Ferrantinus volens benignam aliquam senten- „ tiam constituere pro illis, qui Theatrum frequentant, dicit, Hur- „ tadum, & me nimis rigide procedere. Ut autem suam senten- „ tiam explicet, imaginatur hoc pactum inter Histriones, & illos,

„ qui

„ qui pecuniam solvunt, iniri; n imirum ex suppositione, quod vos „ acturi sitis hanc fabulam, ad quam jam ex consensu sufficientis „ Auditorii determinati estis; seu stante hac conditione, quod fabu- „ la peragatur, do vobis pecuniam, ut concedatis mihi locum in „ aula. Hoc autem pactum existimat Ferrantinus esse licitum; si- „ cut licitum est causa urbanitatis invitare amicum ad cœnam in „ die jejunii, quando amicus jam determinatus est ad cœnandum „ alibi, ubi cœna est præparata: ergo similiter licebit dare pecu- „ niam Histrionibus jam determinatis ad agendam Comœdiam ad „ instantiam *primorum* confluentium.

„ Sed respondeo, non licere de uno casu argumentum ad alium, „ cum inter utrumque sit valde dispar ratio: nam quando plures si- „ mul cœnant, & invitans licite cœnat, cum illa die ex hypothesi „ non teneatur jejunare invitatus autem illicite cœnant cum ex hip- „ pothesi teneatur jejunare: quare unusquisque suam cœnam mandu- „ cat; & ideo non uniuntur formaliter in eadem actione peccamino- „ sa: at vero si invitans teneretur etiam ipse jejunare, argumentum „ *P. Ferrantini* non haberet locum: quare non sic in auditione Co- „ mœdiæ illicitæ: nam primi generis spectator peccat, tum quia „ dat caussam histrionibus, tum quia consentit obscœnitati gravi, „ & condelectatur in illa: & etiam secundi generis spectator, esto „ non det caussam Comœdiæ, condelectatur tamen, & consentit. „ Ergo peccat.

„ Sed falsum est hunc secundi generis spectatorem non coopera- „ ri. Quod sic probo. Ponamus v. g. ad transferendum magnum „ lignum, seu lapidem requiri decem homines motores, & suffi- „ cientes ad trahendum: si dum trahitur lignum addantur, & acce- „ dant duo alii homines, & uniantur cum illis primis decem, & „ lignum simul trahatur ab omnibus, seu transferatur in locum „ suum, nemo negabit translationem esse causatam a duodecim „ motoribus, licet a principio determinatum solum fuisset, ut fieret „ solum a decem concausis sufficientibus. Et ratio est, quia ut con- „ causæ aliquæ producant hunc, vel illum effectum, non est neces- „ se ut sint tot, & non plures: sed si plures sint, dummodo omnes, „ & singulæ influant, & ut in exemplo allato trabem impellant, & „ transferant singulæ pro sua parte. Ad hanc veritatem probandam „ multa possunt occurrere exempla, quæ quotidie sunt in praxi.

„ V. g.

„ V. g. in Capitulo, vel Congregatione viginti electorum si concur-
„ rant undecim, sufficiunt ut electio sit valida: & si concurrant
„ duodecim adhuc erit valida, & plures erunt concausæ, quam
„ sufficiant, & omnes cooperantur „. (Exemplum P. Segneri supra allatum de illis, qui præsentes sunt proditioni contra Principem, luculentius rem explicat.)

„ Similes Histriones non solum moventur; & determinantur
„ ad actionem, quia spectatores *primi generis* solvunt pecuniam
„ sufficientem, audiunt, rident, plaudunt, & acclamant: sed etiam
„ quia spectatores *secundi generis* eadem præstant, cujus rei signum
„ est, Histriones non statim, ac completus est numerus auditorum
„ *primi generis* incipiunt comœdiam, sed moram trahunt, & expe-
„ ctant Auditores *secundi generis*, a quorum pecunia, risu, plau-
„ su, & audientia etiam moventur, ut recitent comœdiam. Ergo
„ nulla distinctio: & sic omnes cooperatores sunt, & peccant. At
„ si qui latenter adessent, ita ut nullo modo influerent, neque pe-
„ cunia, neque risu, neque plausu, neque manifesta præsentia,
„ quia latent, certum est, quod etiam isti nihilominus *peccarent*
„ *mortaliter* consensu, & complacentia notabilis obscœnitatis.

III. Hactenus P. Hieronymus Florentinus, qui in suæ doctrinæ confirmationem cujuscumque Religionis Theologos adducit, earumque testimonia rescribit. Citat enim Azorium, Emmanuelem Sa, Sanchez, Filliucium, Comitolum, Valerium Reginaldum, Baldellum, Luisium Turrianum *in Summ. Theol. Mor. p. 1. de virt. & vitiis cap.* 285. *num.* 5. ubi hæc scribit: *Histriones hujus temporis sunt in statu peccati mortalis, neque possunt absolvi, quando habent animum perseverandi. Et num. 6. Neque admittendi sunt ad Communionem, eo quod comœdiæ, eo modo quo fiunt in HISPANIA non sunt licitæ*. Idem prorsus dicito de comœdiis, quæ fiunt in Italia, in Germania, Gallia, Anglia, cæterisque Europæ locis.

IV. P. Cæsar Franciotti ejusdem Cong. M. D. in opere *de institutione juvenis Christiani cap.* 15. hanc thesim demonstrandam suscipit, lingua Italica, & a me latina redditam. *Rationibus evincitur inspectores comœdiarum nostri temporis peccare mortaliter*. Non de antiquis, sed de sui temporis comœdiis loquitur. Ad hanc veritatem confirmandam, se pluribus moveri rationibus testatur. *Et primo*, inquit, *quod videam, homines reperiri adeo Christiano lumine destitu-*

stitutos, ut ejusmodi obscœnitates licitum, honestumque juvenum solatium reputent; cum vel ipsorum juvenum confessione constet, vix unquam comœdias frequentari, absque voluntate audiendi lascivum sermonem, videndi res libidinosas, delectandi de actione turpi: neque inde discedi, quin pluribus, & quidem pluribus culpis lethalibus animus onustus sit. Secundo ad hoc me urgent, quorumdam piorum hominum vota, qui cum in communi sermone rationes obtrudi audiant, quæ honestas, licitasque comœdias ostendere videntur, habere in promptu vellent, quid respondendum contrariæ opinionis patronis, quidque pro veritatis defensione opponendum sit. Tertio, ut hunc laborem suscipiam, utilitas, quam ex profectu juvenum, quorum plurimi ex comœdiarum præstigiis extremam subeunt jacturam, reportare confido, me cogit &c. Evincit vero, inspectores comœdiarum sui temporis triplici argumentorum genere peccare mortaliter, ratione videlicet occasionis, cooperationis, & scandali. Quæ cum sint communia & toties repetita, prætereo. Fatetur, se hæc omnia hausisse ex sermone *P. Petri Cesani* ejusdem Congregationis, allegatque aliorum Theologorum communem consensum.

§. UNICUS.

Consectarium serio meditandum.

I. MUlti ex Casuistis, quos allegat P. Hieronymus Florentinus, ambigue loquuntur, & de more variis distinctiunculis Christianam doctrinam obscurant, & corrumpunt. Convenit tamen communiter, vel penes ipsos benignioris laxiorisque Ethices Patronos, Comicos, & Comicas amoris caussam in Theatro repræsentantes peccare mortaliter; & ejusdem mortalis noxæ fontes pronunciant spectatores, quos tribuunt in Classes duas. In priori collocant illos, qui numerum conflant sufficientem ad mercedem solvendam comœdis, sine quibus recitari comœdia non posset. Propterea hi sunt, inquit *P. Antonius Diana* cum quibusdam aliis Benignistis, causa *determinativa* Actionis Theatralis, & cooperantur peccato Histrionum. Posterioris classis spectatores immunes a culpa asserit, quod superveniant priori numero, atque adeo non dent actioni causam.

II. Ut

II. Ut consuetam calumniam, quod Casuistis imponam, profligem, recitare lubet ipsius Dianæ verba ex *tom. 7. tr. 5. Ref. 27.*; ubi inquit. „ Possunt considerari duo genera spectatorum: Primum „ est eorum, qui confluunt in Theatrum *primi*: Alterum, qui *postremi*. Primi omnes *mortaliter* peccant, audita etiam *una Comœdia* „ tantum; quia ipsi sunt motivum, ut hic & nunc fabula agatur; „ Comœdus enim sine sufficienti Auditorio non aget fabulam. Hoc „ autem sufficiens Auditorium conflant primi. Quando enim sunt „ satis multi, propter illos solos agetur fabula, quamvis nullus adsit „ alius. Ergo omnes illi, qui sunt causa per se illius actionis *peccant* „ *mortaliter*. Tandem probo, singulos peccare etiamsi postremi adveniant: quia Histrio conspicatus Auditorium integrum, illo movetur ad agendam fabulam hic & nunc, quam vult agere propter „ omnes illos, qui pecuniam solverunt pro illa audienda; quia omnes illi *collective* accepti sunt objectum adæquatum illius actionis „ quæ tunc propter omnes exercetur &c.

„ Non desinam tamen hic adnotare, negativam sententiam ex „ parte docere Nicolaum Baldellum... ubi sic ait. Puto universaliter *peccare mortaliter*, qui scientes turpitudinem, & obscœnitatem comœdiæ, *primi* ad illam confluunt; quia revera per ipsos „ est, ut comœdia detur. Postquam vero sufficiens numerus jam „ confluxit, & externo peccato Histrionum est data sufficiens causa, „ non videtur ex hoc capite damnandus, si quis alius accedat, quia „ non amplius eos fovet in peccato.

Hæc secunda Baldelli opinio Dianæ arridet: ideo eam confirmat *Ref. 28.*, inquiens: „ Sed a multis per litteras rogatus fui, cum „ casus *quotidie accidat*, ut si Auctores contrarium sentientes haberem, palam facerem. Libenter itaque eis assentior. Ideo primo adducam contra supradictos, duos alios Comilitones ex eadem Societate Jesu. Sic itaque asserit P. Bardi (Præceptor Tamburini): spectatores possunt dupliciter se gerere in hac re. Primo possunt se „ habere antecedenter &c. ... Secundo possunt spectatores se habere „ concomitanter, seu subsequenter... Et hi possunt excusari a peccato, quia non habent influxum in recitationem illam. Cæterum „ hoc *speculative* videtur certum, *practice* tamen est res valde periculosa &c.

„ Sed magis ample & benigne tractat difficultatem *P. Ferran-*

„ *tinus*

„ *tinus* ... ubi sic asserit: Hurtadus existimat peccare scandalo gra-
„ vi omnes, qui pecuniam dant Histrionibus pro pretio audiendæ
„ comœdiæ ... Verum hæc opinio licet pia, & tutior, videri ta-
„ men posset alicui *satis scrupulosa*, *& rigida*. Et ideo si fieri po-
„ test, juvandum est, ut tales pecuniam tribuentes Histrionibus a
„ peccato mortali excusentur.

III. Quam vana, & ridenda sit distinctio ista, nemo non videt. Numquid adeuntes Theatra instituere supputationem spectatorum debent? Quis constitutus Judex est, ut definiat, hunc & non alium Spectatorum numerum sufficere ad congruam mercedem Histrionibus, seu Theatrorum conductoribus solvendam? Risum simul, & lacrimas hæc commenta chymerica exprimunt. Risum, quia nimis levia: lacrimas; quia nimis antievangelica. Adeo luculentum & evidens vel ipsis laxioris Ethices patronis est, Comœdos, Actores nempe, & Actrices ætatis nostræ peccare mortaliter, ut ne vocare quidem in disputationem id audeant. Hinc necessario, ipsis fat ntibus, consequitur, peccare mortaliter Spectatores, quia istis absentibus repræsentare comœdiam Histriones minime queunt. Commentum, quod excogitarunt dividendi spectatores in classes duas, vanum, & communi sensui adversum est. Ergo secundum vel ipsos laxiores Casuistas, nedum Patres, & Theologos graviores Spectatores omnium Theatrorum, in quibus viri, & Mulierculæ caussam amoris, vel odii perorant voce, gestibus, nutibus, corporumque agitatione, cantus, & sonitus modulatione, ut corda humana commoveant, emolliant, illiciantque, peccant mortaliter.

IV. Quæ cum ita se habeant, quis nunc non miretur tremendam illam, formidandamque ignorantiæ caliginem, qua circumfunduntur mundani homines? Adeo isti obcæcati sunt, ut, pestiferam corruptelam tamquam innoxiam immaculatamque consuetudinem propugnent. Vociferantur nihil mali esse Theatra frequentare cujuscumque status homines, etiam moratæ conscientiæ, immo Sacerdotes,& altioris dignitatis viros. Quid? Damnabisne, inquiunt, omne humanum genus? Hæc sunt cæcitatis portenta, quibus Dæmon fascinat mundum. Vaferrimum Sophisma sibi opponit Augustinus, inquiens: *Nonne omnes sic faciunt? Quis est, qui non faciat? Numquid omnes damnaturus est Deus?* Quid respondet? *Magna tentatio*. At numquid multitudine mendacium defendis? An non

clamat Scriptura: *Ne sequaris multitudinem ad peccandum*? Consensere jura peccatis, & cœpit licitum esse, quod publicum est. Et hoc est tremendissimum cæcitatis, & soporis flagellum, quo vapulant effœminati homines. Non prævaricantis multitudinis corruptelæ, sed Evangelicæ legis Spiritus, & baptismalis professionis sensus sunt morum nostrorum norma, & scopus. Revolvito sacrosancta Evangelia, Apostolorumque Epistolas, ad quarum amussim judicandus eris. Percurrito Patrum, & insignium Theologorum volumina. Consulito ipsum communem sensum præjudiciorum vacuum; & inde colliges manifeste, præfata spectacula cum castitate, cum humilitate, ceterisque Christianæ professionis virtutibus hostiliter pugnare. Quod homines nihil prorsus sibi conscientiæ vertant Theatra frequentare, hoc est, ut dixi, ultimum cæcitatis, & obdurationis supplicium ingens, & vehementissime formidandum.

CAPUT XVIII.

SS. Patres docent spectatores turpium Comœdiarum, & Theatrorum peccare mortaliter, potissimum ob præsentiam, qua probant Histrionum, aliorumque adstantium flagitia.

I. Capite superiore Casuistarum benigniorum auctoritate ostensum est, spectatores comœdiarum peccare mortaliter, quod propria præsentia probant, & confirmant Histrionum, & ceterorum omnium, quæ ibi committuntur, flagitia. Plures non indoctos modo, verum etiam doctos eruditosque viros audivi, SS. Patres haudquaquam definire criminis gravitatem, quæ in spectandis obscœnis Theatris patratur. Ultro fatentur, & comœdos, & moraliter loquendo, majorem, aut saltem magnam spectatorum partem mortaliter in tali occasione constitutos peccare. Ergo necessario consequitur peccare omnes; quia cæteri, qui non peccant se de rebus obscœnis ibi repræsentatis delectando, suntque veluti æneæ statuæ, & supra omnes humanorum sensuum, & concupiscentiæ turbidos motus constituti, sciuntque certo distinguere delectationem solius repræsentationis a delectatione de re repræsentata, peccant graviter, propterea quod approbant sua præsentia peccata mortalia Histrionum, & aliorum. Hæc consequentia extra controversiam posi-

posita, & ineluctabilis est. Nonne, ut alias diximus, peccant mortaliter, qui duorum, vel plurium duellum spectant, quo de morte corporis certatur? Et mortaliter non peccabunt, qui læti & exultabundi spectant duellum & stragem animarum, quam fieri in Theatro vel ipsi fatentur.

II. At Patres, inquiunt, non declarant, Spectatores Theatrorum peccare mortaliter. Qui hoc sibi persuadent, audiant S. Joannem Chrysostomum, qui *Homil 38. in cap. 11. Matth.* primum peccata Theatrorum perstringit, & postea hæc omnia in omnium Spectantium capita revocari docet: *Nam* fornicatorii *cantus* multo *magis quam stercora sunt abominabiles. Quodque ægrius ferendum est, non solum nullam talia audientes molestiam ferunt capitis, verum etiam ridetis, atque lætamini.... Dic mihi oro cum blasphemantes audis gaudes, atque exultas, an potius perhorrescis, aures obstruis? Non dubito, quin perhorrescas. Quamobrem? Quia videlicet numquam tu blasphemare soleas. Pariter ergo in turpiloquio etiam facito, si persuadere nobis omnino vis, non libenter turpissima verba te proferre: tunc tibi credimus, cum nec audire quidem prospeximus. Nam quomodo virtutem colis, qui hæc audiendo enutris? Quomodo castimoniæ arduos perferre labores poteris, qui risu diffluis, & CANTU MERETRICIO CAPERIS?... Non audistis Paulum dicentem: Gaudete in Domino? In Domino dixit, non in Diabolo.*

III. Hæc meditentur qui Theatra se adire ajunt, ut *fornicatorio cantu*, & *musica meretricia* aures demulceant. Musica sacra, qua Dei & Sanctorum celebrantur laudes, quæque hodie in Ecclesiis plus justo sane, non sine scandalo alicubi resonat, haudquaquam delectantur. Fornicatoriam Mimorum, & Mimarum musicam, qua Cleopatræ, Meropæ, Semiramidis, Sofonisbæ, & cæterarum similium muliercularum, & scortorum extolluntur facinora amatoria, audire volunt, quia hinc dulcissimam capiunt voluptatem. Et hoc innocens esse solatium effutire illos minime pudet. Sed pergit Chrysostomus ibidem.

IV. *Cuncta enim simpliciter, quæ ibi fiunt, turpissima sunt: verba vestitus, tonsura, incessus, voces, cantus, modulationes, oculorum eversiones, ac motus, fistulæ, tibiæ, & ipsa fabularum argumenta: omnia, inquam, turpi lascivia plena sunt. Dic ergo quando a tanta fornicationis immunda cupidine, quam tibi Diabolus infundit, te*

ipsum recipies, atque resipisces? Non enim ignoramus quot ibi fornicationes peragantur, quot adulteriis matrimonia maculentur, quot viri muliebria patiantur, quot juvenes effeminentur, cuncta iniquitatis SUMMÆ, cuncta prodigiorum, cuncta impudentiæ plena sunt.... Nam si possem nomine omnes appellare, cito tibi ostenderem. Quot quasi captivos scorta inde abduxerunt, quot ab uxoribus abstraxerunt. (Quot & ego nomine appellare possem Cantatricium, & Saltatricium fascinio captos?) *Otiosa enim Juventus in hujusmodi malis educata omni ferocissima bestia immanior est.... Quid dicam quod ad Diabolicas has sodalitates innumeras multi consumunt pecunias? Quid de lascivia, quid de aliis malis?* Ultimum tandem asylum Chrysostomus penetrat, quo se recipere spectatores Theatrales conantur. Arrigant aures, animumque ad ea, quæ sequuntur, intendant.

V. *Sed ego, inquies, ostendam nihil multis hujusmodi ludos obfuisse.* Audi responsum: *Immo vero id maxime nocet, quod frustra, & incassum tempus consumis, & scandalum aliis offers. Nam etsi tu quodam excelsi animi robore nihil inde tibi mali contraxisti; attamen quoniam alios imbecilliores exemplo tui spectaculorum studiosos fecisti, quomodo non ipse malum contraxisti, qui causam mali committendi aliis præbuisti? Qui enim ibi corrumpuntur tam viri, quam mulieres, OMNES CORRUPTIONIS CRIMINA, ET CAUSAM IN CAPUT TUUM TRANSFERUNT. Nam quemadmodum si non essent, qui spectarent, nec essent etiam, qui luderent. Sic quoniam intersunt, causæque peccatorum, quæ committuntur, ignem etiam patiuntur. Quare quamvis animi tui modestia effecisti, ut nihil tibi inde obfuerit, quod ego fieri posse non arbitror: quoniam tamen alii causa ludorum multa peccarunt, graves propter hoc pœnas lues.*

VI. Hanc eamdem doctrinam Chrysostomus *Homil. 6. in cap. 2. Matt.* repetit, & altius inculcat, ubi, *Diabolus*, inquit, *in Urbibus Theatra construxit, & illos risuum, & turpium voluptatum incentores paravit, & per illorum luem in universam Urbem talem excitat pestem... Quando enim Mimi illi, atque ridiculi blasphemum ac turpe quid dixerunt, tunc potissimum quique stolidiores solvuntur in risum: inde applaudentes magis, unde etiam lapidibus illos exagitare debuerant, qui fornacem ignis horribilis ex hujusmodi voluptate*

IN

IN SUUM IPSORUM CAPUT SUCCENDUNT. Qui enim laudant ista dicentes, ipsi eis hæc exercere persuadent; & idcirco ipsi potius propter hæc merentur quod ob ista sancitum est supplicium. (Laudant autem, & plaudunt omnes, qui sua præsentia illa fovent.) *Si enim* (pergit ille) *nullus esset talium spectator, ac fautor, nec essent, qui aut dicere illa, aut agere curarent. Quando vero vos cernunt, & artes proprias, & ipsa exercendi quotidiani operis loca, & illum, quem ex his paratis quæstum, & prorsus omnia simul vanissimi illius spectaculi amore deserere, avidiori & illi ad hæc intentione rapiuntur, studiumque his majus intendunt. Et hæc dico, non ut illos a crimine videar vindicare, SED UT VOS DISCATIS, INITIUM, ET CAPUT INIQUITATIS HUJUS VOS ESSE POTISSIMUM.... Non enim tam ille delinquit, qui illa simulat, quam TU præ illo, qui hoc fieri jubes* (utique mercedem solvendo, & adstando). *Nec solum jubes, sed etiam exultatione, risu, plausu adjuvas quæ geruntur, omnibusque prorsus modis HANC DIABOLICAM CONFOVES OFFICINAM. Neque vero istud mihi opponas, quod jam quidquid ibi fit simulatio & fictum argumentum sit, non etiam veritas rerum. Etenim simulatio ista plurimos adulteros fecit, & multas domos subvertit; PROPTEREA MAXIME GEMO, QUOD TAM GRANDE MALUM HOC, MALUM ESSE NON CREDITUR; sed, quod est multo deterrimum, & favor, & clamor, & plausus adhibetur, & risus; cum in communem perniciem adulterium tam turpe committitur. Quid ergo ais, simulatio est illa, non crimen? Et propterea mille MORTIBUS digni sunt; quoniam quæ fugere cuncta prorsus imperant leges, ea isti non verentur imitari. Si enim adulterium malum est; malum est sine dubio ejus imitatio. Et non dico quantos adulteros, qui hujusmodi adulteria Histrionica simulatione repræsentant, quemadmodum etiam impudentes horum spectatores efficiant. Nihil quippe obscœnius illo oculo, nihilque lascivius, qui spectare talia patienter potest; ne dicam libenter.*

VII. Rursus Chrysostomus *Homil. de David, & Saule* illorum refellit excusationes nugacissimas, qui leve & veniale esse crimen contendunt Theatra spectare. *Et quid hic, inquiunt, MAGNI SCELERIS commissum est, ut ab istis sacris cancellis arcendi sint? Immo quod delictum HIS GRAVIUS quæris?.. Quod si mulier sponte, ac forte in foro obvia, & neglectius culta sæpe numero curio-*

curiosius intuentem cœpit ipso vultus aspectu : isti , qui non simpliciter , neque fortuito , sed studio . . . in facies feminarum illarum nobilium defixos habent oculos ; qua fronte poterunt dicere , quod eas non viderint ad concupiscendum ? (Plures non curant Mimicas & fictas repræsentationes spectare scenarum , quia in pulpitis cum amasiunculis Veneris negotium voce , aspectu , quo ad locus permittit, tractant , & alibi exequendum machinantur , & peragunt). *Ubi verba quoque accedunt fracta , lasciváque , ubi cantiones meretriciæ , ubi voces vehementer ad voluptatem incitantes , ubi stibio picti oculi , ubi coloribus tinctæ genæ , ubi totius corporis habitus fucorum impostura plenus est , aliaque multa lenocinia ad fallendos inescandosque , intuentes instructa : ubi socordia spectantium , multaque confusio , & hinc nascens ad lasciviam exhortatio , tum ab illis , qui spectaculis interfuerunt , tum ab iis , qui quæ viderunt in spectaculis , post aliis enarrant . Accedunt huc irritamenta per fistulas , ac tibias , aliaque hujus generis modulatio in fraudem illiciens , mentisque robur emolliens , ac meretricum insidiis , delectatione præparans illic desidentium animos , efficiensque ut facilius capiantur . Etenim si hic ubi psalmi , ubi Divinorum verborum enarratio , ubi Dei metus , multaque reverentia , frequenter , ceu latro quispiam versutus , clam obrepit concupiscentia , quomodo qui desident in Theatro , qui nihil sani neque audiunt , neque vident , qui undique obsidionem patiuntur per aures , per oculos , possint illam superare concupiscentiam ? . . . . Quapropter equidem hortor , rogoque , ut prius CONFESSIONE , AC POENITENTIA, ALIISQUE REMEDIIS OMNIBUS se se a peccato ex Theatricis spectaculis contracto perpurgent , atque ita divinos audiant sermones .* (Disciplina Confessionis venialium tum non obtinebat.) *NEQUE enim hic MEDIOCRITER a vobis DELINQUITUR . Id , quod vel ab exemplis cuivis perspicue videre licet . . . . Non metuis , non expavescis . . . dum auribus eisdem audis & scortum obscœne loquens , & Prophetam , Apostolumque ad arcana Scripturæ introducentem : dum eodem corde & LETHALIA SUMITIS VENENA , & hanc hostiam sanctam , & tremendam ? . . . Hæc nunc ad vestram charitatem dicenda putavi , nec unquam dicere cessabo .*

VIII. Duplici ex capite Chrysostomus petit Theatrorum Spectatores. Primo evincit illos graviter peccare , quod re ipsa de rebus ibidem repræsentatis delectentur, sive de cantu fornicatorio , & de musi-

musica meretricia; sive de adulterio, de fornicatione, & cæteris amatoriis factis a mimis vivide expressis; sive de aspectu mulierum nobilium, aliarumque lascive ornatarum illuc confluentium. Secundo, dum testantur se excelso animo, & invicto robore præditos nullam se maculam contrahere, quamvis nullam eisdem adhibeat fidem, ut nulla ad effugium rima pateat, ex altero latere aggreditur ineluctabiliter hoc pacto: Eo unice ars Theatralis sua collineat studia, & præstigia, ut spectantium oculos, aures, concupiscentiam demulceant, arment, irritent, & amore, ut ita dicam, liquescentes efficiant Auditores. Quod adeo verum est, ut Mimæ, & Mimi, qui non permovent, non alliciunt, non delectant, non titillant Auditorum corda & appetitiones, reiiciuntur ut ineptæ, & inepti. Qui vero, & quæ ciendorum affectuum vi, & artificio pollent, ingenti aureorum pensione conducuntur. Hinc est, quod Mimi isti, & Mimæ, Cantatrices, & Saltatrices lethaliter peccant, earumque artem ut infamem, turpem, obscœnam, antichristianam omnes leges, omnes populi execrantur. Accedit, quod communiter homines ad vitia proni sunt, imbecilles, & æstu libidinis furentes; atque adeo plurimi in Theatro peccant. Porro hæc omnia peccata & Histrionum, & Spectatorum in caput cujuslibet adstantis, tametsi aliunde nullo pravo affectu inquinati revolvuntur, & recidunt; quoniam quisque sua præsentia fovet, probat, confirmatque professionem infamem, quæ eo tendit, ut ad peccandum alliciat, & invitet, ut dictum alias, & repetendum sæpius est. Ergo, inquis, etiam omnes, qui promiscuis virorum, & mulierum conversationibus, ludis &c. intersunt, graviter delinquunt, cum certum moraliter sit plura ibidem patrari flagitia. Quid, si totum concederem? At latissimum est discrimen. Nulla lex infamem hactenus ejusmodi conversationem declaravit: Nemo ibi, sive vir, sive mulier rem amatoriam repræsentat; nemo artificia adhibet, ut concupiscentiam provocet: nulla ibi Mima, nullus Mimus. Ut toties dixi omnia Theatrorum præstigia simul accepta conflant maleficium Theatricum. Absit tamen, ut probem promiscuas virorum, & mulierum conversationes hodiernas, quas animarum laqueos reputo, & civilis regiminis perturbatrices. Id solum assero maximum esse conversationem virorum & feminarum inter, & Theatra Mimorum, & Mimarum discrimen.

IX.

IX. Eandem ac Chrysostomus doctrinam cæteri Patres unanimi consensu docent. Tertullianus *de spect.* c. 15. inquit: *Nam & si qui modeste, & probe spectaculis fruitur pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione, non tamen immobilis animi est sine TACITA spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine affectu: nemo affectum sine casibus suis patitur ... Cæterum si cessat affectus, cessat voluptas; & est jam reus ille vanitatis, eo conveniens, ubi nihil consequitur ... Quid quod re judicat inter eos positus, quorum se similem nolens, utique detestatorem confitetur. Nobis satis non est, si ipsi nihil tale facimus, nisi & talia facientibus non conferamur.* Si furem (inquit *psal.* 49.) videbas, concurrebas cum eo. *Utinam ne in seculo quidem cum illis moraremur. Sed tamen in secularibus separamur, quia seculum Dei est: Secularia autem Diaboli.*

X. Viden? *Peccas*, inquit Tertullianus, quamvis expresse te delectari de Comœdia non advertis: quoniam nisi stultus eo convenit plures insumpturus horas, ubi nullam capit voluptatem. Voluptatem te habere negas: sed cum reipsa Theatro assistis, *tacite* probas, & re confirmas, quod ore negare contendis. Quamobrem mentitur iniquitas sibi. Cæterum si ex hoc capite victas dare manus renuis, gravissimum patras scelus, quod illos tua præsentia foveas, quos infames, scelestosque confiteris. *Si videbas furem*, inquit, *concurrebas cum eo*. Cedo: si furem præsentia tua animares ad furta committenda, an lethaliter non peccares, & restitutioni obnoxius non esses? Mimi & mimæ fures sunt pudicitiæ, honestatis, & animarum. Veneris pestem ut propagent, non eloquentiæ, non gestuum non oculorum fascinijs parcunt. Tu istos & præsentia, & plausu foves, & mercedis solutione alis, & nutris. Et horum scelerum, & eorum, quæ inde sequuntur particeps non eris? Fatuus solus inficiari hoc potest. Audias iterum Tertullianum *cap.* 22. te stultitiæ, & perversitatis reum increpantem: *Etenim ipsi Auctores, & Administratores Spectaculorum, scenicos ... damnant ignominia, & capitis minutione, arcentes Curia, rostris, Senatu, Equite, cæterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis. Quibus quanta perversitas? Amant quos mulctant; depretiant, quos probant: Artem magnificant; Artificem notant. Quale judicium est, ut ob ea quis offuscetur, per quæ promeretur?*

XI. Mitto Cyprianum, cæterosque Patres, qui non secus ac Chry-

Chrysostomus a Sacramentis arcent fideles Theatrorum Spectatores. Paucis nunc illos alloqui liceat, qui damnari quidem peccati a Patribus fatentur Comœdiarum, & Tragœdiarum Spectatores; at subdunt, Patres non definire, sit ne peccatum mortale, vel veniale. Indefinita ergo malitia istius actionis est ipsis fatentibus: Peccant itaque lethaliter, ob hoc solum, quod venenum sponte bibant, ignorantes, mortale ne sit, an veniale. Cæterum Patres non definiunt grave patrare scelus Comœdiarum Spectatores? Qui talia somniant, numquam se legisse intento animo Patrum Opera produnt. Annon ajunt Patres *lethalia venena* Spectatores istos epotare? An non definiunt arcendos ab altari, ab audiendo Dei verbo ejusmodi Spectatores, nisi prius pœnitentia contracta crimina eluerint, & a tanta perversitate recesserint? Quid? Patres non definiunt criminis gravitatem? Verum habet, quia Patres exerte clamant, exprimi vix posse tantæ corruptelæ malitiam, nec unum patrari flagitium, sed plurima. Clamant, Theatra esse *Veneris Sacrarium*, *Consistorium impudicitiæ*, *Congregationem Satanicam*, *Cathedram pestilentiæ*, *fornicationum, & adulteriorum sentinam*, *conciliabulum iniquitatis*, *Dæmonum castra*, in quibus Mimi & Mimæ infernalis malitiæ Duces universale bellum Evangelio intentant: non unum adoriuntur sensum, sed omnes maleficio inficiunt, animum emolliunt, mentem excantant, virtutes omnes & Christianam sanctitatem in derisionem & contemptum adducunt: flagitia fere omnia, fornicationes, adulteria, lenocinia, desidiam, mollitiem, luxum, fastum, pompas mundanas, ambitionem, superbiam, quid non? triumphantes extollunt, & ad hæc amplectenda suadent, persuadentque. Utique Patres distinctione peccati mortalis, & venialis non utuntur. At nec eam adhibent, cum perjuria, blasphemias, adulteria, stupra, furta, homicidia improbant. Non ergo mortifera crimina hæc erunt? An mitius Patres Theatrica flagitia, quam fornicationes, perjuria, & blasphemias, cæteraque capitalia delicta execrantur? Quin altius contra Theatra, ceu omnium vitiorum & scelerum lutulentissimos fontes zelum accedunt, vocis sonitum extollunt, detonant, invehuntur, quam adversus hoc, aut illud peculiare crimen. Hæc omnia perspicua, & luculenta sunt. Verum enimvero Theatrorum defensores tali sunt maleficio, & fascinio carnalis voluptatis dementati, ut nullo sanari remedio,

nulla revinci argumentatione, tametsi evidentissima queant. Nullum quippe vitium adeo mentem excæcat, & cor humanum indurat, & a Deo avertit, ac carnalis voluptas, quoniam nihil magis spiritui, quam caro opponitur.

XII. Quid Theatra adire, choreas ducere, conversari promiscue viros inter & mulieres, vetitum est? Quid hominis est, qui talia docet? Solitariam ne Christiani vitam agent omni recreatione sublata? Utinam datum mihi esset, hæc, aliaque Christianorum oblectamenta & gaudia innoxia reddere, & hujus peregrinationis & exilii brevissimi pœnas, ærumnas, & miserias de medio tollere. At nemo hactenus Mundi illecebras sociare cum Christi Cruce, & Evangelica Morali didicit. Audi Chrysostomum, qui *Homil. 38. in C. 12. Matt.* hæc omnia sibi opponens, quæ sint Christianorum solatia manifestat. *Cum recreare animum volueris, poteris hortos petere, fluentes rivos conspicere, ingentes lacus considerare, amœna cernere loca, cicadas audire canentes, in templis Martyrum conversari... Habes uxorem, non cares liberis, abundas amicis, quæ omnia delectationem honestam, & emolumenta nonnumquam solent præbere. Quid enim liberis suavius? Quid uxore casta, moderato, & temperanti marito dulcius? Barbari quidem ipsi, cum de Theatralibus his ludis, & importuna delectatione fabulari audissent, dixisse feruntur verba omnibus institutis Philosophiæ dignissima. Romanos enim, dixerunt, quasi liberis, & uxoribus careant, tales sibi excogitasse voluptates. Quibus verbis ostendebant, nihil uxore modesta, nihil liberis esse posse suavius ei, qui honeste vivere velit.*

XIII. Quæ sint Christianorum deliciæ, voluptates, & recreationes supra *cap. 2. n. 11.* ex Tertulliano descripsi, quæ videre poteris, quin illa hic repetam. Pauca ex S. Cypriano delibabo ex *lib. de Spect.* sub finem: *Habet*, inquit, *Christianus spectacula meliora, si velit: habet veras, & profuturas voluptates, si se recollegerit; & ut omittam illa, quæ nondum contemplari potest, habet is tamen Mundi pulchritudinem, quam videat, atque miretur. Solis ortum aspiciat; rursus occasum mutuis vicibus dies noctesque revocantem, globum lunæ, temporum cursus incrementis suis, decrementisque signantem; astrorum micantium choros, & a summo de summa nobilitate fulgentes: anni totius per vices membra divisa, & dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos; & terræ molem libratam*

cum

tum montibus, & profluа flumina cum suis fontibus; extensa maria cum suis fluctibus, atque littoribus &c. Hæc, inquam, & alia opera Divina sint Christianis fidelibus spectacula. Quod Theatrum humanis manibus extructum istis operibus poterit comparari, magnis licet lapidum molibus extruatur? Crustata sunt montium, & auro licet tecta lacunaria reluceant, astrorum fulgore vincentur. Numquam humana opera mirabitur, quisquis se cognoverit filium Dei. Deiicit se de culmine generositatis suæ qui admirari aliquid, post Deum, potest. Scripturis inquam sacris incumbat Christianus fidelis: ibi inveniet condigna fidei spectacula. Hæc sunt Theatra, hæ Comœdiæ, hæc spectacula, quæ Christianis Patres omnes contemplanda proponunt, ut hinc animi recreationem capiant. Christiani, qui in Comœdiis Plauti, Terentii, vel Tragrœdiis Cleopatræ, Sofonistæ, Semiramidis, Meropæ, cæterisque similibus per Mimos, & Mimas repræsentatis oblectationem quærunt, non Christi Crucifixi Discipulos, sed Mundi asseclas, & reliquiarum Paganicæ superstitionis, unde suam duxerunt Theatra originem, veneratores se perhibent.

CAPUT XIX.

Quam inepte ex Principum permissione Theatrorum honestas inferatur.

I. PErmittunt Principes Theatra hodierna: ergo licite Histriones comœdias repræsentant, honesteque eædem spectantur. Consequentia hæc vana, & ineptissima est. Permittunt Principes meretrices: ergo licitum est meretricari? Jure ne, an secus permittantur comœdiæ, quas hodie Mimi & Mimæ referunt, mea haud interest discutere. Absit a me temeritas tanta, qua limites supremæ potestatis definire, & circumscribere audeam. Transiliunt ingenioli, & imbecillitatis meæ aciem supremæ Potestatis vasta confinia. Principes ea potissimum plectere peccata solent, quæ directe societatem, & commercium, ut furta, homicidia &c. perturbant. Num cetera quoque peccata impedire pro viribus debeant, illi decidant, quorum interest, nempe Theologi, Consultores, & Confessarii Principum. Illorum quippe hoc munus est. Numquid mihi privato humunculo perspectæ esse perturbationes, & in-

& incommoda possunt, quæ Theatrorum prohibitionem consequuntur? Meo ergo judicio suppresso, historice dumtaxat rescribam quæ hoc de argumento Auctores docent, ut hinc Theologi, & Confessarii Principum, & Regum colligant, quid sit, aut non sit jure permittendum. Hi enim timore recedendi ab Aula spreto, & omni humano respectu conculcato, patefacere Principibus obstringuntur quid prohibendum, quid permittendum licite sit. Meditentur quæ supra adduxi. Theologi benigniores, quæ sequuntur, docent.

II. P. Hieronymus Florentinus Lucensis Cong. Mat. Dei in suo Opusculo *Theatri contra Theatrum Disc.* 10. *pag.* 212. *num.* 526. hæc scribit: *Principes, & Magistratus approbantes, aut etiam permittentes publice comœdias valde obscœnas, peccant mortaliter.*

III. „ P. Baldellus num. 12. loco quarto dicit nimirum posse Principem aut Magistratum pro aliquo tempore ad vitandum majus „ malum prævisum permittere turpes, & obscœnas comœdias; & „ ipsum Principem ita permittentem non peccare; quia datur permissio comparativa, quæ comparata ad majus malum vitandum, „ quamvis ipsa permissio sit de actione peccaminosa, non est „ peccatum.

„ Contra istam P. Baldelli permissionem P. Joannes Dominicus Ottonelli Soc. Jesu, si tamen ipse est, qui vocatur D. Domenigigus Lelonottus a Fanano in opere inscripto *della Cristiana moderazione del Teatro* cap. 4. punc. 4. not. 7. fol. 255. proposuit „ per litteras P. Baldello olim Magistro suo quasdam rationes Theologo dignas, quas ipse Glossam appellat; & P. Baldellus illis consideratis a suæ permissionis sententia recedere promittens, respondet, quod inspectis dictis rationibus sibi per Epistolam adductis, vere incertum sibi apparet, an Principes habeant majus malum, quod in comparatione illius possint permittere comœdias, „ tamquam minus malum: & ideo, si, inquit, non me pœnitet, „ hoc motivum addam in nova operis editione.

„ Hæc Baldellus de sua illa permissione, contra quam, si forte „ sententiam non mutavit, quod ego nescio, liceat mihi ad ea, quæ „ D. D. Domenigigus adduxit, superaddere hujusmodi permissionem in praxi esse valde difficilem. Quod ut ostendam suppono „ majus illud malum, ad quod vitandum eligitur talis permissio, „ debere esse malum culpæ; alioquin malum pœnæ, quantumvis

„ ma-

„ magnum, numquam poſſet dici majus: nam malum culpæ excedit „ omne malum pœnæ, ut Theologi docent communiter: & ideo „ ab homine Chriſtiano deteſtari debet ſupra omne aliud malum, ut „ probat inter alios Eminentiſſimus Cardinalis De Lugo *de pœnit.* „ *diſp.* 5. *ſect.* 2. etiam ſupra pœnam æternæ damnationis in infer- „ no. *Id. ibid. ſect.* 3. Hoc poſito.

„ Mihi rem attente conſideranti occurrit illa peccatorum mor- „ talium multitudo, & gravitas, quæ morali certitudine præſup- „ poni poteſt ex iterata ſpectaculorum repræſentatione intra paucos „ carnis privii dies, quos Baldellus indicta reſponſione aſſerit eſſe „ tempus ſuæ aſſertæ permiſſionis. Nam in ſententia præſertim „ ipſius certum eſt, quod peccant mortaliter inprimis Actores, ut „ *num.* 1. & 2. probat idem Auctor. Deinde *peccant omnes & ſin-* „ *guli ſpectatores, qui dant cauſam*, & procurant modo ab ipſo ex- „ plicato *num.* 8. & 6. ut Hiſtriones recitent: & tertio peccant „ etiam illi, qui licet non dent cauſam illi actioni, quia tamen non „ ſunt omnino ita fortes, & ea virtute præditi, ut periculo expoſiti „ reſiſtant impuris illecebris, ſed ſibi male blandientes turpitudini „ conſentiunt. Quare tot, & tam ingenti gravium peccatorum nu- „ mero ſimul conſiderato, & comparato cum illo imminente malo „ culpæ, quod in Populo contingere poteſt, & Princeps intendit „ evitare, difficile eſt æſtimare an hoc, vel illud malum ſit gravius, „ preſertim quia peccata quæ fiunt ex cauſa comicæ Actionis ſunt „ mortaliter certa, & ſimul cum ipſa actione exiſtunt: at vero ma- „ jus illud malum, quod a longe prævidetur, malum futurum eſt, „ & impedibile ſaltem a Deo, cujus providentiæ propterea pruden- „ ter eſt committendum; vel quod ab ipſo Principe alia ratione po- „ teſt averti, ut ipſe P. Baldellus in *dicta requiſitione* fatetur, & ſic „ incertum eſt. Et tandem quodnam erit hoc malum, & in qua „ ſpecie peccati, quod in Populo Chriſtiano ſuo Principi obſequio- „ ſo timeri poteſt, & quod in ratione mali culpæ præponderare de- „ beat tot peccatis Hiſtrionum, & Spectatorum? Certe non vide- „ tur poſſe deſignari. Et poſt hæc ita mecum examinata invenio „ Hurtadum *de trib. virt. Theol. diſp.* 173. *ſect.* 8. *ſubſec.* 11. his „ verbis meæ ſententiæ adſtipulantem: *Numquam vidi, neque audi-* „ *vi publice, aut ſecreto, aut in Confeſſione a me, vel ab aliis excepta,* „ *malum aliquod commune vitatum eſſe per comœdias. Ergo hæc ſen-*

„ *tentia*

„ *tentia de permissione comœdiarum ad aliquod tempus, est in praxi* „ *difficilis*.

„ Quod vero Principes, & Magistratus nec approbare „ possint absolute, nec permittere possint ejusmodi comœdias, „ probat Balbellus; & ergo particularibus Conclusionibus infra „ confirmabo *Concl. 9. num. 799.*

„ P. Albertus Soc. Jesu Tridentinus. Hic Auctor observantia „ mihi, & benevolentia conjunctissimus in suo eruditissimo libro „ inscripto: *Paradoxa Moralia de ornatu Mulierum*, ita in ordine „ ad Principes de hoc argumento loquitur disp. 2. cap. 1. §. 4. *Seg-* „ *men. 1. num. 50. Princeps obscœna spectacula tolerans mortaliter* „ *delinquit &c.* Et probat ex D. Cypriano supra relato num. 92. il- „ lis verbis: *Lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo*: *quæ* „ *verba trutinans Ludovicus Cellotius orat. 12. sic egregie edisserit*: „ *Hoc publicæ auctoritatis lenocinium; ut vocat Cyprianus, lenones* „ *ait esset Magistratus, qui id permittunt, aut imperent &c. O leges* „ *Juliæ! O Magistratuum sanctitas, quibus Matronalis pudor, &* „ *virginum verecundia Reipublicæ voce commissa est! O Histrionum* „ *infamia, quæ Populi Principes cum afflavit, de repente mutat in* „ *lenones*! Deinde subdit S. Caroli decretum ex primo Mediola- „ nensi Concilio Provinciali a me num. 199. supra relato, quo „ Principes admonentur, ut Histriones longe ab Urbe removeant; „ & affert ex cap. 25. 4. num. grave supplicium, quo Deus damna- „ vit Principes, quia non impedierunt scelera Populi Israelitici for- „ nicantis, & idololatrantis cum peregrinis mulieribus.

Hoc idem argumentum illustrat P. Hieronymus Florentinus ibidem *pag. 300. a num. 799.*, inquiens: „ Principes & Magistratus „ qui approbant, aut permittunt recitari supradictas comœdias „ valde obscœnas peccant mortaliter .... Sed primum pro fun- „ damento suppono, quo ad Principem laicum primo pertinet in- „ vigilare, & impedire, ne Histriones obscœnitatibus hujusmodi „ Populorum mores contaminent, & pervertant; & ideo pœnis „ etiam temporalibus debent illos coercere: &, si opus sit, ab Ur- „ be expellere, quia ita in Jure definitur *l. congruit ff. de Off. Præ-* „ *sid.* Pœnis autem spiritualibus eosdem cogere pertinet ad Præla- „ tum Ecclesiasticum, qui Principem laicum coadjuvare debet, ut „ notavi ex Menoch. *num. 654.*

„ Sup-

„ Suppono secundo utrumque Principem, Ecclesiasticum, & „ laicum graviter, & in conscientia teneri attendere, & providere „ ne introducantur peccata, præsertim publica, & alia, *quæ ad* „ *peccandum facile inducunt*. Sed majorem obbligationem esse in „ Principe laico, quam in Ecclesiastico, sequente decima Conclu- „ sione declarabo. Interim ad probandam præsertim nonam Con- „ clusionem utor auctoritate Apostoli *ex Epist. ad Hæbr.* 13. dicen- „ tis *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis: Ipsi enim pervigi-* „ *lant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Et licet hoc „ loco Apostolus directe præscribat subditis obligationem, quam „ habent superioribus obediendi, indirecte tamen inculcat obli- „ gationem, quam habent Prælati non solum Ecclesiastici, sed „ etiam laici Principes, & Magistratus invigilandi saluti subdito- „ rum: ipsi enim pervigilant quasi, idest vere, rationem reddituri. Ideo S. Joannes Chrysostomus in hunc locum ait: *Audiant* „ *etiam ii, qui regunt, & gerunt Magistratus, non solum ii, qui* „ *ab iis reguntur &c.* Et paulo post hanc in Principibus gravissi- „ mam obligationem expendens ait: *Miror, an fieri possit, ut ali-* „ *quis ex Rectoribus salvetur &c.*

„ Primo: quia Histriones repræsentantes comœdias notabi- „ liter obscœnas, ut plurimum sentiunt, & experiuntur in se ipsis, „ & eis placent libidines, quas conantur ita exprimere, ut pla- „ ceant spectatoribus. Ergo committunt ipsi plura peccata mor- „ talia. Ergo Principes, & Magistratus, qui vel approbant, vel „ non impediunt, cum facile possint, denegando licentiam, te- „ nentur de ipsis Deo rationem reddere.

„ Secundo: spectatores, qui hujusmodi Comœdias audiunt, „ ut delectentur de rebus, & gestibus obscoenis, peccant mortali- „ ter, ut cum communi Doctorum Catholicorum sententia dixi in „ quarta Conclusione: Ergo Principes, & Magistratus de istis te- „ nentur Deo rationem reddere.

„ Tertio: quia spectatores, licet, non rebus, & gestibus ob- scoenis, sed de modo intendant se delectare, *quia cooperantur Hi-* „ *strionibus in eorum peccato mortali peccant & ipsi mortaliter*, ut „ dixi *Discursu* 8. & in dicta quarta Conclusione. Ergo de ipsis „ etiam tenentur reddere rationem Deo.

„ Quarto: quia multi sunt vel ita proclives ad venerem, vel

„ ita

„ ita debiles, & in virtute infirmi, ut non solum remota, sed minima etiam irritamenta sufficiant, ut vel opere, vel desiderio mortaliter peccent; quia D. Cypriano admonente n. 102. *cum mens hominis ad vitia ipsa ducatur, sibi quid faciet, si habuerit exempla naturæ corporis lubricæ?* Quæ sponte corruit, quid faciet impulsa? &c.

„ Quinto: quia multi adolescentes, & juvenes sunt, qui licet habeant genitores, ad quos ex officio spectat, ne obscœnis Comœdiis intersint, quia tamen genitores aut volunt, eo quod & ipsi etiam Theatrum frequentant, aut non possunt, quia auctoritas publica justificat Theatrum alioquin illicitum, ut S. Cyprianus loquitur &c. Ex his sequitur, quod qui modesti, & continentes ad Theatrum accesserant, mox ab eo revertantur domum, impudentia pleni, libidine accensi. Hinc procedunt inobedientiæ, & contemptus contra majores, rei domesticæ expilatio, cum feminis histrionicis continua & vitiosa consuetudo, immoderatæ expensæ, & exinde furta domestica, & latrocinia, infirmitates, morbi insanabiles, rixæ, jurgia, & totius rei familiaris perturbatio. Sed & horum omnium gravissimorum scelerum Principes, & Magistratus Deo rationem reddere tenentur.

„ Sexto: quia hodie comparent in Scena veræ Mulieres comptæ, calamistratæ, lascivientes, & ut plurimum fornicariæ (honestæ enim vix scenam ascendunt). Hæ verbis lenocinantibus plures captivos efficiunt &c.

„ Audiant ergo, & intelligant, & erudiantur omnes, qui judicant terram, diligenterque considerent, quod Plato insania notabat illum Principem, qui Histrionum acta permitteret recitari, antequam a Deputatis recognoscerentur. „

V. Albertus de Albertis Soc. Jesu Theologus insignis laudatus a P. Hieronymo Florentino, in suis *Paradoxis Mor. Disp.* 2. *cap.* 1. §. 5. *segment.* 1. *n.* 50. hæc habet: *Eandem ob causam Princeps obscœna spectacula tolerans mortaliter delinquit, ut diserte pronuntiat* Adamus Contzen. *lib.* 2. *polit.* cap. 13. §. 6. *Tantum, & tam perniciosum malum uno verbo, una Scheda tollere Princeps potest: & quia tam facile obsistere potest, servari ipse non potest. Quis enim tumultum ciebit? Deinde Principum, & Civitatum istis deliciis subditorum plurimi offenduntur .... Confirmatur eadem veritas ex gravi supplicio,*

plicio, quo Deus Principes non impedientes scelera fornicationis, atque idololatriæ Populi Israelitici punivit, suspendique jussit N. 25., ut Vatablus, & alii notant .... Confirmatur præterea ex universalissima, & certissima doctrina de Scandalo supra disp. 1. cap. 5. enucleata, quam cuncti prorsus Theologi, ac Doctores probant, luculenterque S. Joannes Chrysostomus tom. 5. Serm. contra Concubin., ubi perspicuum est, sermonem esse de scandalo, quod accidere in proximo animadvertitur ex dicto, factoque indifferenti, non autem de eo, quod ex opere vel dicto intrinsece malo sequitur. Qui enim tale scandalum dat ob nullum majus lucrum inde emergens, excusari potest, ut liquet, secus vero cum dictum, aut factum indifferens est, ut disp. 1. c. 5. satis expendi. Quæ scandali per mittendi, aut fugiendi exploratissima regula cum omnes complectatur, tum maxime ac potissime cunctos Principes obligat, qui graviter tenentur eas corruptelas, etsi per se alioquin indifferentes, compescere, atque abrogare, ex quibus longe plus mali, quam boni manare probe sciunt.

VI. Hæc citati Theologi. Ut initio dixi tanta mihi scientia non affulget, quo valeam Supremæ Potestatis limites circumscribere. Illud solum animadverto cum S. Augustino *Epist. XLIII.* cujus testimonium dedi supra *in Præfat.*, multa Ecclesiam, & Principes tolerare, quæ impedire nequeunt. Distinguenda quoque est permissio, quæ mere tolerat mala minora, ut evitentur graviora, a permissione, quæ approbat.

VII. Distinguenda rursus tempora sunt, & Principum indoles, inclinationesque. Præclare in rem nostram argumentatur S. Gelasius Papa adversus Andromachum. *Sed dicis etiam Christianis temporibus hæc fuisse ... Numquid nam, quia sub primis Præsulibus Christianæ Religionis ablata non sunt, ideo sub eorum Successoribus tolli minime debuerunt? Multa sunt, quæ a singulis Pontificibus diverso tempore sublata sunt noxia, vel abjecta. Non enim simul omnes in corpore curat medicina languores: Sed quod periculosius conspicit imminere, ne aut materia corporis non sufficiat medicinæ, aut pro conditione mortali simul omnia non possit avertere: Quære quale sit, unde agis, si bonum est, si Divinum, si salubre, merito quandocumque tolli non debuit. Si nec salubre, nec Divinum, causandum tibi magis est, cur tardius auferatur, quod superstitiosum constat, & vanum, quod certæ Christianæ professioni non convenire manifestum est.*

 Postre-

Postremo quod ad me pertinet nullus Baptizatus, nullus Christianus hoc celebret, & soli hoc Pagani, quorum ritus est, hoc exequantur; Me pronuntiare convenit Christianis ista perniciosa, & funesta indubitanter existere, quid me incusas, si quod professo nomini inimicum est a consortibus professionis Christianæ pronuntio submovendum? Ego certe absolvam conscientiam meam: ipsi videant, qui justis admonitionibus obedire neglexerint, quod etiam Prædecessores meos forsitan fecisse non ambigo & apud Imperiales aures hæc submovenda tentasse: & quia auditos esse non constat, dum hæc mala hodieque perdurant, ideo hæc ipsa Imperia defecerunt: ideo etiam nomen Romanorum, non remotis etiam Lupercalibus usque ad extrema quæque pervenit. Et ideo nunc ea removenda suadeo, quæ cum nihil profuisse cognosco, tamquam contraria veræ Religioni, noxia potius extitisse pronuntio. Postremo si de meorum persona præscribendum existimas Prædecessorum unusquisque nostrorum administrationis suæ redditurus est rationem, sicut etiam in publicis dignitatibus fieri pervidetis. Ego negligentiam accusare non audeo Prædecessorum cum magis credam fortasse tentasse eos, ut hæc pravitas tolleretur, & quasdam extitisse causas, & contrarias voluntates, quæ eorum intentionibus præpedirent, sicut ne nunc quidem vos istos absistere insanis conatibus velle perpenditis. Vide Baron. ad an. 496. n. 28.

VIII. Addam testimonium S. Caroli Borromæi, qui anno 1560. in Concilio Provinciali Mediolanensi hæc decrevit: *Principes, & Magistratus commonendos esse duximus, ut Histriones, Mimos, cæterosque Circulatores, & ejus generis perditos homines e suis finibus ejiciant, & in Caupones, & alios quicumque eos receperint, acriter animadvertant &c.* Serio animadvertas velim tempore S. Caroli nullas fuisse Mimas, seu Histrionissas; sed viri tantum huc, atque illuc discurrentes ludos agebant.

IX. Unum ad Principes quod attinet humili animo altius meditandum subjicio. De gravioribus malis, quæ patrarent subditi Theatris sublatis, reddere rationem Deo Principes nullo modo tenentur, cum ad eos haud attineat privata subditorum delicta impedire. At si permissio Theatrorum noxia sit, ut docent citati, & alii gravissimi Theologi, omnium flagitiorum, quæ inde sequuntur, fontes ipsi fiunt. Quæri possit, quænam sint hæc graviora mala, ob quæ, ut evitentur, permittenda Theatra sint? Familiarius, inquis,

quis, in privatis domibus viri, & mulieres convenient, & tum adulteria,& fornicationes plures patrabunt. Papæ! An & antea, & post auditam impudicitiæ lectionem in Theatro, & scortationum repræsentatione excitati, atque Mimorum, & Mimarum astutiis, lenociniis, & insidiis instructi, & concupiscentia ardentes una non conveniunt, & quæ in Theatro didicere, opere complere non student? Quænam ergo hæc majora mala Theatrorum permissione vitanda? Seditiones, tumultus, machinationes? Itane vero? Plato, Aristoteles, Tacitus, & cæteri politici Regiminis Sapientes Magistri, Principatus vires infringi, languidos, ineptosque ex Comœdiarum illecebris evadere subditos ad bella, ad labores, ad incommoda sustinenda, docent. Meam itaque imbecillitatem latent graviora illa mala, ob quæ vitanda permittere Principes Theatra licite queant. Illud contra mihi compertum est, eo Populos Principibus suis esse obsequentiores, atque obedientiores, quo sunt Deo fideliores, & in sanctissima Professione servanda exactiores. Cæterum ut documentis evincam nonnullos nimium exaggerare funesta illa grandium malorum consectaria, quæ proficisci ex Theatrorum abolitione verentur, ab iisdem quæro: Nonne quoties decedunt Principes Supremi, Reges, Imperatores Theatra prohibentur interdum annis integris? Dum hæc scribo audio extremum obiisse diem Imperatricem Viduam Augustissimi Cæsaris Caroli VI.; & continuo hoc ipso anno 1751. in universo Austriaco Imperio cum in Germania, tum in Italia larvæ, choreæ, Comœdiæ, Theatra omnia interdicta sunt. Quænam hinc graviora mala? Si vero in Divinæ, tremendæque Majestatis cultum, reverentiam, & ad impediendam certissimam flagitiorum multitudinem, animarumque damnationem æternam de medio Theatra tollantur, si evirati Histriones, si expudoratæ Cantatrices, si procacissimæ Saltatrices, si impudentissimæ Mimæ, si infames Lenones in exilium agantur, tum seditiones, tumultus, & Civitatum, Provinciarum lamentationes, & totius Mundi conturbatio, & perversio succederent? O tempora! O mores! O prudentia humana! O prudentia carnalis! quousque tandem Christianæ Religionis Disciplinam detorquere ad tuas appetiones audebis?

X. Sed quid peregrina facta commemoro? Hic Romæ, ubi scribo, splendidissimum hujusce rei exemplum ob oculos versatur. Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. ad Disciplinam Ecclesiasti-

siasticam instaurandam a Deo nobis datus, toto Jubilæi anno hisce diebus elapso Theatra omnia penitus interdixit. Quid hinc perturbationis, quid tumultuum, quid graviorum malorum? Et tamen a seculo & amplius numquam tanta Romæ ex universo Catholico Orbe populorum affluentia, cujuscumque conditionis & status; numquam tanta tranquillitas, tanta mutua pax, & quies, numquam tam ardens devotionis, & sanctitatis fervor. Quamobrem merito immortalis Pontifex in suo aureo Diplomate inscripto: *Extensio universalis Jubilæi in Urbe celebrati anno Domini 1750. ad universum Catholicum Orbem* exultabundus, & lætitia plenus scribit: *Repleti sumus consolatione, superabundavimus gaudio, dum toto hujus anni decursu dilectorum in Christo nostrorum, Ecclesiæque filiorum fidem, religionem pietatemque perspeximus. Vidimus confluentes hanc Urbem nostram innumeros ex omni lingua & populo, & natione, ex omni ordine, ætate, ac sexu Christifideles, qui ipsi suo adventu, & propriæ fidei fervorem, & amplitudinem Regni Dei testabantur. Eosdem vidimus ad sacra ejusdem Urbis Templa certatim accurrentes in spiritu contrito, & humiliato animarum suarum expiationi consulere, & sicut olivarum novellas in circuitu Mensæ Domini vivifica Christianæ unitatis, & pacis Sacramenta percipere.*

XI. Liceat & mihi pauca eorum, quæ hocce anno sancto desinente vidi, in transcursu indicare. Ingressus mense Novembri per portam, ut vocant, Angelicam, hanc sanctam Urbem, continuo amplissimam sanctissimi Apostolorum Principis Petri plateam, usquequaque Populorum affluentia plenissimam, & in divinis laudibus canendis compositam, in piam actus admirationem contemplabar. Paululum procedens hinc Processiones, quibus Cardinales, & Prælati pedites præsidebant Rosarium manibus tenentes, & elata voce recitantes; illinc piæ Confraternitates, & Parochiales cœtus similiter preces canentes, modestiam, pietatem, & devotionem spirantes obviæ occurrebant. Dum hæc mecum pio revolvebam animo, Divinam suspiciebam misericordiam, quæ in hac temporum fæce tantam gratiarum copiam effundere super populum suum dignata esset. Non me latet superioribus seculis, quando & Populi, & Sacerdotes evangelica humilitate, Christiana prudentia, morumque integritate splendidius refulgebant, Jubilæa quoque sanctiora fuisse. At non propterea minores sunt Deo grates referendæ, quod in tanta

tanta temporum calamitate Pontificem Summum nobis dederit, qui qua voce, qua operum exemplis, qua sacris Missionibus, qua exhortationibus, incredibilique vigilantia & omnia disposuerit, & præparaverit, quæ ejus Anni Sancti celebrationem, & populorum undique confluentium frequentia, & devotionis fervore solemnissimam, admirandamque posteris omnibus reddiderunt.

XII. Tandem Sapientissimus Pontifex, ut omnem excusationis prætextum auferret iis, quos ex Principum permissione inferre minime pudet licitam esse bacchanalium, & Theatrorum corruptelam, Epistolam Encyclicam dedit ad Archiepiscopos, & Episcopos Ecclesiasticæ ditionis anno MDCCXLVIII. qua declarat, quam sit vanum ejusmodi consectarium his verbis latine redditis. *Satis nobis sit, palam facere permitti dumtaxat, & tolerari, tametsi per moleste, & ad majora vitanda mala ab Ecclesia Bacchanaliorum dissolutiones, quemadmodum justo, validoque ratiocinio concludit celebris, piusque Theologus Thomas Stapletonius in sua octava oratione contra Bacchanalia* tom. 2. suorum operum pag. 556. *Discrimen igitur magnum est inter ea, quæ præcipiuntur, & quæ tolerantur.* Aliud est quod docemus, aliud quod sustinemus: aliud quod emendare præcipimur, & donec emendemus, tolerare compellimur. *Verba sunt S. Augustini* contra Faustum lib. 20. *Unde consequitur ex rebus dumtaxat toleratis locum non esse, ut eisdem licite uti pro arbitrio valeamus.* Et post plurima in Bacchanaliorum detestationem hæc adiicit. *Grassantur publicæ dissolutiones hebdomadis septuagesimæ, sexagesimæ, & quinquagesimæ, in quibus Sancta Ecclesia præcipua Redemptionis Mysteria nobis repræsentat, ut nos ad Quadresimæ pœnitentiam optime præparet, quemadmodum Nos in nostra Notificatione XIV. tom. 1. quam cum aliis publici juris fecimus, cum Ecclesiam Bononiensem moderabamur. Et hæc scilicet sunt illa Bacchanalia, quæ celeberrimus Episcopus Gratiani in sua Synodo Amerina habita* 1595. *pag.* 150. *describit*: „ Hinc factum (adeo nos prava pervertit con- „ suetudo) ut septuagesimam inter, & quadragesimam interjecti „ dies, quos Sancta Mater Ecclesia Magno Mysterio veluti lugu- „ bres, funebresque habet, prævalere lasciviæ risus, hilaritatis „ amor, non in lætitiam solum, inconditumque gaudium verterit, „ sed pene communi cuidam insaniæ dedicarit, eoque provecta li- „ centia sit, ut ipsas quoque LEGES, ipsos MAGISTRATUS tra-

„ xerit,

„ xerit, & quod ne privato quidem cuiquam ulla bene morata Ci-
„ vitas concederet, id penitus jam publica auctoritate nitatur, &
„ populi veluti obliti nominis, quo feruntur, in ipsos profanarum
„ gentium ritus, moresque degenerarunt. „ *Quare celebris Ghislen Busebec circiter seculi XVI. medietatem Imperatoris Ferdinandi I. ad Solimanum II. Orator scriptis consignavit, quemdam Turcarum legatum, qui Bacchanaliorum tempore apud Christianos moratus erat, in Patriam reversum narrasse quodam anni, nempe Bacchanalium, tempore Christianos insanire, at vi cujusdam cineris super eorum caput respersi ad sanam redire mentem* : „ Ut non frustra creditum sit
„ hominem Turcam, qui eo tempore ad nos publici negotii causa
„ Legatus venisset, reversum Domum retulisse, Christianos certis
„ diebus bacchari, & furere, donec genere quodam cineris in Tem-
„ plo respersi redirent ad se, & convalescerent: „ *Numquam Ecclesia intermisit, ut huic publicæ corruptelæ se se quoad potuit, opponeret, semperque precibus aliisque pietatis operibus Deum oravit, ut flagella in peccatores suspenderet, suoque potenti auxilio modum rationemque tanti mali exterminandi præberet &c.* Hæc legant & meditentur qui ex Principum permissione colligunt licita esse Theatra, & Bacchanalia.

XIII. Et quoniam Turcarum mentio incidit, opportuna se offert occasio repellendi unam saltem, ex plurimis, injuriam, quam mihi præter jus et fas impingit P. Franciscus ZECH Professor primarius, Doctor Theologus, & Canonista Almæ Universitatis Ingolstadiensis in sua tertia *Dissertatione inaugurali*, in qua me cum Turcis, & *Mahomete*, more quorumdam suorum commilitonum, urbanissime confert. Hæc *inauguralis Dissertatio* (quam si pro meritis excuterem, & profligarem, otio sane pessime abuterer, cum non sit duabus aliis jam a me convulsis melior, immo infelicior) ad brevia, sed valde tempestiva parerga me compellit. Exprobrat mihi *P. Franciscus*, quod Ethnicorum, & Hæreticorum Ethicen producam ad *confundendos*, ille ait, Theologos Morales Catholicos: ego vero ajo ad profligandas quorumdam Casuistarum opiniones præter modum laxas. Hæc quippe scribit laudata *Dissert.* §. 320. *Mahometem & Hæreticos frequenter adducit P. Concina ad confundendos Theologos Morales Catholicos, ea argumenti soliditate, qua Mahometem temperantiæ magis studiosum dicerem, quam Patrem Concina*:

na: dum Mahometes vinum suis probibet, quod permittit P. Concina etiam diebus jejunii extra refectionem. Hæ sunt acutissimæ argumentationes a vini potu arcessitæ & tanto Theologo dignæ quibus me impetere Adversarii consuescunt. Ubinam quæso *frequenter Mahometem* citavi? Cur locum, cur paginam non indicas? Ut imponere pro arbitrio valeas, non ne? Sed ad venustiora pergamus. Hæc *ibidem* adjicit. *Posset illi* (Concinæ) *in aurem dici, quod SS. D. N. BENEDICTUS XIV.* (const. 113.) *ad Archiepiscopum ejusdem Sacri Ordinis* (Prædicatorum) *scripsit. Sicut laudabilis foret ejus industria, si Acatholicos Authores in iis, in quibus Romanæ Ecclesiæ adversantur, aggressus esset; ita reprehensioni obnoxium se facere, dum illorum libros ad impugnandos Orthodoxorum sententias perlegit, & transcribit*.

XIV. Legi Constitutionem Pontificiam, cujus hæc est inscriptio. *Ven. Fratri Archiepiscopo S. Dominici in Insula Hispaniola &c.* Jure, & merito reprehensus est a Sapientissimo Pontifice Archiepiscopus iste, quod a *Boehmero Lutherano* Scriptore erroneas opiniones mutuatus esset adversus communem Ecclesiæ doctrinam. Ego contra, ut communia Ecclesiæ, & ipsius naturalis, & Divini juris præcepta altius confirmarem, opportunitate data, vel ipsorum Ethnicorum præceptiones, & suffragia adduxi. Summam ergo, *P. Francisce*, mihi affingis injuriam, dum me tali Archiepiscopo jure reprehenso comparas. Sed ad interpretationem omnium lepidissimam accedamus. Quisnam, amabo te, est iste Archiepiscopus, & cujus Ordinis? Est Ordinis Dominicani reponit P. ZECH artis criticæ, æque ac rei Theologicæ, & Canonicæ peritissimus. At fallirur mirum in modum Professor primarius. Archiepiscopus iste est *F. IGNATIUS DE PADILLA Ordinis Augustiniani*. At clamat P. ZECH. Nonne Constitutio Pontificia directa est Archiepiscopo *S. Dominici in Insula Hispaniola*? scilicet. At Civitas hæc est, non Ordo S. Dominici. *P. Franciscus* legit Civitatem *S. Dominici* nuncupatam, & continuo eamdem Archiepiscopum Dominicanum a Pontifice exprobratum creavit, ut Dominicani Ordinis, in suæ benevolentiæ testimonium, fastos augeret. Revera hæc in *aurem* P. Francisce dicenda, non publicis typis prodenda essent: quia nec P. ZECH, nec suæ Almæ Universitatis eruditionem valde illustrant; Sed vehemens illud plaudendi tum mihi, tum universo Præd. Ordini

dini studium frequentissime in similes, & grandiores lapsus detrudit tum *P. Franciscum*, tum cæteros adversarios meos. Plura implerem folia si istius *Dissertationis inauguralis* errata, & quidem gravissima refellere vellem. Quid? si recenserem contumelias, quibus me *imperitum*, *ignorantem*, *impostorem*, *malignum* benignissime passim, suo,& aliorum more,ornat? Sed ego more meo, surda aure hæc omnia,quod miseram personam meam impetunt, pertranseo. Addit *P. Franciscus* §. 339. pag. 244. *Frustra P. Concina amarulentam suam ironiam in Probabilistas DULCORARE satagit*. Ex ungue Leonem. Si eadem mihi, qua Professor Primarius libertate utitur,loqui expediret, & ego in *aurem* dicerem *P. Francisco*, & voce submissa, ut abstineat imposterum a libris contra me scribendis, si consulere & sibi, & suæ Almæ Universitatis splendori avet. Minus enim huic exercitio peragendo idoneus eruditis omnibus videtur, mala præsertim repugnante caussa. Verum talia fari haudquaquam mihi licet.

XV. Sub finem *inauguralis dissertationis* Tu in me P. Francisce *prudentiam* desideras, & scientiam. Doles præterea castiorem ethicen male a me propugnatam esse, & usuræ causam, quam tu sustines, mea ignorantia detrimentum passam esse. Si ego nimis imbecilliter Christianam morum doctrinam defendi, Tu, pro ea, qua præstas Theologica, & Canonica scientia, & Ecclesiastica eruditione, illam validius propugnato. Plures, fateor, usuræ controversias, præsertim illam: utrum Viri Religiosi Mensarios agere absque læsione paupertatis, & gravissimo scandalo queant præterivi. Sed, ut tuis desideriis obsecundem hanc, & alias ejusdem argumenti quæstiones dispiciam,sed tempore: & libellum,quem hisce diebus larvatus *Joannes Baptista Chiarelli* typis Lucensibus in lucem emisit, & in eodem proscriptum fœnoris errorem more suo,nempe invicto pectore defendit, & Christianis sequendum suadet pro meritis labefactare curabo. Larvam huic *Chiarelli* detraham, ut omnibus pateat verus Author: ejusque crassissimos errores luculenter patefaciam, ut si levi pœnitentia olim plexus, resipiscere hactenus noluit, visis gravioribus suis erratis in se tandem aliquando revertatur, & veritati fasces submittat. Quod attinet ad prudentiam, quam in me *P. Francisce* desideras, lege, amabo te, positis præjudiciis, *Epistolas Theologico-Morales Eusebii Eranistæ*, & inde colliges, utrum in

In me, an in adversariis meis desideranda prudentia sit. Hæc pauca in transcursu, & præter institutum, delibavi. Nunc in semitam, a qua me vel repugnantem abduxit P. ZECH, & ad defensionem coegit, regredior.

XVI. Finem huic Capiti impono verbis non alicujus Ecclesiæ Patris, sed Ethnici, Plinii nempe Junioris, qui in *Panegyri* sic alloquitur suum Cæsarem: *Vita Principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in se boni habent quod approbant, quæ precipiunt fieri posse. Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia Tui effecit? Obtinuit aliquis, ut spectaculum Pantomimorum Populo Romano tolli pateretur, sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu, quod cogebat alius; cæpitque esse beneficium, quod necessitas fuerat: neque enim a te minore contentu ut tolleres pantomimos, quam a Patre tuo, ut restitueret exactum est. Utrumque recte: nam & restitui oportebat, quos sustulerat malus Princeps; & tolli restitutos. In his enim, quæ a malis bene fiunt, hic tenendus est modus, ut appareat Auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo Populus ille aliquando Scenici Imperatoris spectator, & applausor, nunc in Pantomimis quoque adversatur, & damnat effeminatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo manifestum est, Principum disciplinam capere etiam vulgus, qua rem, si ab uno fiat, severissimam fecerint omnes. Macte hoc gravitatis gloria, CÆSAR, qua consecutus es, ut quod antea vis, & imperium, nunc mores vocarentur.*

CAPUT XX.

Exploditur futilis objectiuncula, a libertate, quæ Poetis, & Comœdis conceditur carpendi mores, & ipsorum Principum lapsus corrigendi, arcessita.

I. DE medio Theatra tolle; & continuo libertas sceleſtos vellicandi, vitia deridendi, & mores reformandi sublata est. Si Poetarum Satyræ, si Comœdorum vividæ repræsentationes desint, quis sordida plebis vitia, quis Nobilium splendidas corruptelas, quis perturbata Principum Regimina, quis istorum aut sævi-

tiam, aut oscitantiam, omissiones, otia, dissolutiones, & cætera delicta, quæ comitari Principatum possunt, increpabit, reformabit, & deridenda, atque detestanda repræsentabit? Adversus Theatra, & Comœdias vocis sonitum extollunt pii, simplicesque Fratres, & Monachi, qui rei politicæ arcana penitus ignorant, qui reformandorum morum rationem minime callent. Si Theatra proscriberentur, illico ad malorum extremum omnia ruerent. Nullum tum sive Principibus, sive subditis frænum; nullum prævaricationi repagulum foret.

II. Quis inducere sibi in animum posset, ut crederet, mundanæ Sapientiæ Magistros hanc potissimum afferre causam, cur debeant Theatra permitti? Quid? Theatra mores corrigunt? Comœdiæ fræna imponunt Principibus, & Populo? Hæc est fraternæ correctionis Evangelica Cathedra? Oh infelices Apostoli, & omnium seculorum sapientissimi Patres, ne dicam, Christus ipse, qui hanc reprimendæ pravitatis regulam ignorarunt! Desipuere vel ipsorum Ethnicorum Sapientiores Philosophi Plato, Aristoteles, Tullius, Plutarchus, Seneca, cæterique, qui Theatra de medio tolli suasere. Theatralis sit, necessum est, illorum Religio, quæ suam in Theatro virtutis promovendæ, & frænandæ malitiæ Cathedram collocat. Deridentur utique in Theatro, & Plautino sale defricantur vitia, & cujuscumque status fraudes, & versuta scelera. At eo ne hæc pertinent, ut moratiores evadant Auditores? Huc ne Mimorum, & Mimarum studia, & conatus tendunt? Evenire, non inficior, potest, ut quispiam ex aspectu & auditu Comœdiæ etiam turpis, nedum modestæ dedignationem contra flagitia concipiat. At hoc præter institutum, & casu accidit. Et tamen homines reperiuntur adeo bardi, & cæci, ut ex fortuito aliquo eventu regulam inferant universalem. Illa uxor, inquiunt, ex Comœdiæ auditu melior rediit. Esto! Ex lupanarium aspectu, & scortorum vitæ infelicis consideratione aliqui compunguntur. Ejusmodi est morum reformatio ex Comœdiæ aspectu concepta. Quid? Mulieres divina lege prohibentur in Dei Templo docere virtutes, declamare contra vitia, ne illarum cupidine potius, quam Dei amore accendantur homines. Et illis permissum erit una cum Histrionibus e publica Scena orare prophani amoris caussam, fraudes, astutias, dolos rei amatoriæ reserare? Pluribus opus minime est, ut quisque intelligat, pu-

purum putumque delirium esse commentum istud, quo in Cathedram Evangelicam transmutari Theatra somniatur. Docentur, & instillantur spectatorum animis scelera illo ipso tempore, quo satyrico sale vellicantur. Pudore suffundit leviculos istos Theatrorum defensores Ethnicus Seneca *Epist. 7. ad Lucil.*, inquiens: *Nihil tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo desidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt. Quid me existimas dicere? Avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior.*

CAPUT XXI.

In examen adducitur consilium illorum, qui corrigenda Theatra, & Comœdias proponunt. Quam sit vanum, & chymericum votum istud. Cl. Muratorii, & Auctoris Theatri Italici *commenta refelluntur.*

I. Clarissimus & doctissimus Ludovicus Muratorius, Italiæ præsertim nostræ splendor, & ornamentum, atque universæ Reipublicæ Letterariæ illustre decus in suo Opusculo inscripto: *Della Pubblica Felicità* improbat hodierna Theatra, eaque corrigenda suggerit. Et primo *cap. 14. pag. 153.* scribit: *Il Teatro in se stesso non è illecito. Tale lo fan divenire le oscenità de' Comici, e le Commedie di cattivo costume. Il che troppo disdice ad un ben regolato Governo; e molto più alla purità del Cristianesimo. Il vedere quivi insegnare le malizie, screditata, e messa in ridicolo la virtù, il vizio atto stringer de' conti felice, non ci vuol già un Catone per riconoscere la deformità di un tal abuso, tanto più pernicioso, quanto maggiore è la folla de Spettatori.* Theatrum, inquit, natura sua haud est illicitum. Tale evadit Comicorum obscœnitate, & prava Comœdiarum qualitate. Quod sane optimum gubernium, & in primis Christianismi puritatem dedecet. Dum ibi doceri malitiam, derideri virtutem, & postremum triumphare vitia spectantur, haud est opus Catone, ut tantæ corruptelæ deformitas dignoscatur, eo perniciosior, quo major est Spectatorum affluentia.

II. Duo hic Auctor prodit. Unum non esse Theatrum natura sua illicitum. Si de Theatro, quod in metaphysica præcisione concipi mente potest, sermo sit, propositio vera est: Nam Mundus iste pul-

cherrimum Theatrum eſt; &, ut Tertullianus ait, extremum Dei judicium ſpectaculum grande eſt. Si contra de Theatro, quod apud tum Græcos, tum Romanos ſemper obtinuit re ipſa, obtinetque in præſens, diſputetur, propoſitio non falſa modo eſt, verum etiam Evangelio Chriſti hoſtiliter contraria. Theatrum, ſeu Comœdia, vel Tragœdia plurium partium compoſitio eſt. Si una ſola pars vitioſa eſt, tota Comœdia, vel Tragœdia prava ſit oportet. Authorem de Theatro, quod revera ab Hiſtrionibus peragitur, loqui exiſtimo. Artem porro hanc Theatralem Mimi exercent, & Mimæ. Profeſſores iſti infames omnium nationum conſenſu reputati ſemper fuere, ſuntque in præſentia. Si Profeſſores infames, numquid profeſſio, & ars, clamat Tertullianus, licita & honeſta erit? Quamobrem, ſubdit Cl. Auctor, Comœdorum, & Poetarum pravitate Comœdias, & Theatra moribus pernicioſa fieri; atque in Theatris, quæ hodie vigent, virtutem deprimi, vitia extolli. Ergo, ipſo doctiſſimo Muratorio patrocinante, Theatra hodierna ſe ipſis ſcelerum gymnaſia ſunt, & potiſſimum Chriſtianæ legis ſanctitati infeſta, Hiſtrionum utique, & Poetarum malitia, quæ ſemper, & rurſus ſemper Theatris hæſit.

III. Hinc eſt, quod Auctor corrigi Theatra percupit, inquiens: *Sarebbe da deſiderare, che ci foſſero valenti, ed oneſti Poeti ricchi d'invenzione, i quali o per amor della Gloria, o per inclinazione a promovere il ben pubblico componeſſero Commedie morate, cioè di buoni coſtumi.... Commedie adunque o in proſa, o in verſi, le quali ſapeſſero far ridere, correggeſſero il ridicolo de' coſtumi, delle uſanze mal concertate, delle opinioni ſtolte del volgo, e deſtramente porgeſſero buoni ammaeſtramenti, o almeno nuocere non poteſſero, renderebbero il Teatro una Scuola ſegreta del ben operare, e però utile alla Repubblica.*

IV. Hoc idem repetit *cap. 26. pag. 372.* his verbis: *Ripeto, che miglior ripiego ſarebbe, che dal generoſo Principe ſi faceſſero comporre da chi ha la convenevole abilità ... delle Commedie inſieme piacevoli, e morate: o almeno ſcegliere tra le già compoſte dagl' Italiani, Franceſi, Spagnuoli, ed Ingleſi quelle, che più ſi credono atte ad emendare le pernicioſe, e le ridicole paſſioni del popolo.... Le ben fatte Tragedie, e Commedie potrebbero anche eſſe divenire utiliſſime Prediche pel Popolo. E tanto più efficaci per conto delle uti-*

me,

me, perchè il Ridicolo è una spada più acuta e penetrante dell' altre.

V. Doctissimi Muratorii ingenium, eruditionem, & scientiam semper summo habui, habeboque in pretio. In quibusdam tamen Christianæ Moralis præceptionibus, etiam dum erat in vivis, ab eo discessi, quamvis mutua inter nos obtineret Epistolarum communicatio. Consilium itaque ab eo propositum corrigendi Theatra, Tragœdias, & Comœdias probo, quatenus eo pertinet, ut minus obscœnitatis, & turpitudinis in iisdem appareat. Rejicio vero ut dulce somnium, si contendatur componi cum Christiana professione Theatrorum usum posse, nisi aliud omnino genus Comœdiarum, & Tragœdiarum hactenus in publicis Theatris inauditum excogitetur. Alia argumenta, alii Actores, alia vestitus forma, alii cantus, aliæ choreæ exclusis fabulis, alia denique omnia substituantur necessum est, ut Christiana Comœdia sit. Seligantur, inquit, ex Italicis, Gallicis, Hispanicis, & Anglicis Comœdiis, quæ aptiores populorum moribus emendandis judicantur. Optimæ Tragœdiæ, & Comœdiæ utilissimæ Conciones populo evadere queunt, & eo efficaciores, quod ridicularia efficacius moveant, penetrentque. Qui sic ratiocinatur, aquam cribro colligit, dealbatque Ethiopem. Quid? Inter risum, facetias, & jocos, inter majestatem Scenarum, & pomparum luxum, & fastum reflorescet morum integritas? Mimi, & mimæ e proscenio Poetarum fabulas, & tricas amatorias actitantes, Auditores ad meliorem frugem revocabunt? Acutissime S. Augustinus hæc dulcia somnia vellicat hoc epiphonemate: *Numquid & Diabolus factus est Christianus?* Profecto Catone non egemus, ut quam sint lepida commenta isthæc, & ridicula dignoscatur. Eligantur ex indicatis optimæ Tragœdiæ, & Comœdiæ? An non omnes eo conspirant, ut humani cordis indomitos affectus, seu, ut dicitur, passiones aut libidinis, aut ambitionis, aut vanæ gloriæ, aut vindictæ, aut desperationis excitent, exstimulent, inflamment? Finge Drammata Poetica honestissimis vocibus esse composita. Propterea ne non amatorium, non molle, non effeminatum est argumentum, quod vocibus subest? Accedit non quamlibet veneni partem esse noxiam, sed omnes permixtæ mortem inferunt, ut jam supra ostensum est. Poetica Drammata, tametsi honestissima essent, inficiuntur Mimorum, & Mimarum gestibus, motibus, jocis, cæte-

terisque præstigiis sæpius indicatis, & Matronularum lascive ornatarum cum suis amasiunculis in Theatrorum pulpitis sedentium aspectu.

VI. Omnes clamant moderandas Comœdias, & Tragœdias, corrigendosque Theatrorum abusus. At nemo hucusque hujusce moderationis, & reformationis regulas præscribere dignatus est. Ad hanc reformationem primum omnium in exilium pellendi essent Mimi,& Mimæ, ut pote infames, proscribendus muliebris vestitus, & cætera omnia, quæ luxum, lasciviam, & vanitatem præferunt: modeste, & pudice ornatæ ad Theatrum accedere Matronæ, & a viris penitus sejunctæ considere in pulpitis deberent. Vix desiderare, nedum sperare talia licet. Mera itaque chymæra est hæc Theatrorum reformatio, quam omnes Sapientes derident, faciliusque aboleri, quam reformari Theatra valent, ut habetur in *L.* 2. *de Majuma Cod. Theod.*, ubi dicitur: *Sed ut proclive est ad deteriora humanum genus, ut facilius sit a voluptate penitus abstinere, quam ea concessa intra honesti limites contineri. Adversus hujusmodi obscœnitates iterum erumpentes fuit Joanni Chrysostomo iterum atque iterum declamandum. Quamobrem effecit tandem, ut eædem tandem penitus vetarentur, dato adversus eas ejusmodi ab Arcadio Imperatore rescripto.* Quoniam vero Imperator non omnia, ut petierat Chrysostomus, spectacula, sed illud dumtaxat de *Majuma* abolevit anno 399., ideo Sanctissimus Patriarcha declamare adversus Comœdias anno 400., & 401. non destitit, ut ipsemet *Homil.* 44. in Apostolorum Acta testatur.

VII. Confirmant hanc veritatem duo celebres Jesuitæ. P. PETRUS DE GUZMAN *Serm.* 6. §. 8. hæc idiomate Hispanico, & latine a me reddita scribit: *Tot sæculorum experientia constat, fieri nequaquam posse, ut ad honestatis regulas Comœdiæ reformentur, & moderentur, jocis, facetiis, & dicteriis inhonestis sublatis. Fuerunt enim, suntque in præsens veluti hydra, cujus si unum præcideris caput, aliud renascitur; aut brachium gangræna infectum, quod salubrius est totum, quam ulcerosam partem amputare. Facilius itaque Comœdiæ e Republica Christiana exterminari, quam reformari queunt, sicuti præstitit Catholicus Rex Philippus II. immortalis memoriæ.*

VIII. P. Joannes Marianna *lib.* 3. *de Reg. inst. cap.* 16. inquit: *Censeo cum multis fore e Republica, si Histriones pretio venales penitus*

tus removeantur. Omnes enim pecuniæ caussa omnes turpitudines suscipiunt, instillantque aliis: quæstuaria arte exhauriunt pecunias, & veluti sopitis voluptate sensibus latenter extorquent, quas non minori turpitudine insumunt: otio & desidia ut torpeant Cives efficiunt, quæ omnium vitiorum radix est: vitiis omnibus, & fraudibus viam muniunt, libidine maxime, quæ auribus, & oculis suscipitur... Quod si non obtinemus, ut ludi scenici penitus amoveantur, & placet nihilominus eam oblectationem populis dare, quod jus, & æquitas postulare videtur, impetrare certe cupimus, ut delectus aliquis sit, ne promiscua licentia quidvis agendi Histrionibus concedatur; sed legibus certis circumscribantur, & finibus, quos nemo impune transgrediatur. Tametsi nullis legibus putabam furorem hunc satis frænari. Prudenter quidam. O here, inquit, quæ res nec modum habet, neque consilium, ratione modoque tractari non vult.

IX. Sed reponit Muratorius pag. 375. *Che non si può pretendere nel Popolo la santa vita, e perfezione de' Claustrali.* Rursus pag. 369. *Si sa quel, che facea Augusto a' suoi tempi per incantare, e aver dalla sua il Popolo Romano. Quel Principe intendeva egregiamente l'arte del navigare.* Verum enimvero axiomata, quæ ibi scribit Cl. Auctor pro subditis Augusti, secus pro Christi Discipulis opportuna utcumque esse possunt. Siquidem callebat egregie Augustus *artem*, ut Auctor noster inquit, *navigandi*, idest artem Populum Romanum, & universam Rempublicam in Tyrannidem redigendi. Intellexit Imperator perspicacissimus, viam isthuc perveniendi non aliam esse, quam Populorum amorem: Ut hunc vero sibi conciliaret, solatia, tripudia, spectacula, & cætera omnia, quæ corrumpendis moribus, & obcæcandis animis opportuna erant, liberalissime impertiit, ut Populi voluptatis, & carnalium illecebrarum præstigiis capti tyrannidem usurparet. Hæc ne *Publicæ Felicitatis* promovendæ via? Mirandum est, Augustum flagitiosissimæ vitæ Principem, qui coercere propriam familiam intra honestatis limites ignoravit, cujus uxor profligati pudoris mulier, & Filiæ ipsæ publico probro, & ignominiæ obnoxiæ fuere in Christiani regiminis exemplum proponi. Cedo. Præstantissimi illi, atque invictissimi Heroes, qui Imperii Romani fundamenta, & bases posuere, qui illud tribus integris, & fere quatuor seculis amplificarunt, numquid Theatra erexere? Numquid Mimorum, & Mimarum oblectamen-

tis

tis Populum effeminarunt? Audiant novi rei politicæ, & publicæ felicitatis Magiſtri Titum Livium in ipſius Hiſtoriæ exordio. *Ad illa mihi pro ſe quiſque acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibuſque artibus domi, militiæque & partum, & auctum Imperium ſit. Labente deinde paulatim diſciplina velut diſſidentes primo mores ſequatur animo: deinde ut magis magiſque lapſi tum ire cœperint præcipites, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia noſtra, nec remedia pati poſſumus, perventum eſt.* Artes vero, quibus partum Imperium eſt, & vitia, quibus dilapſum ſit continuo perhibet. *Nulla umquam Reſpublica nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam ſeræ avaritia, luxuriaque immigraverint: nec ubi tantus, ac tamdiu paupertati ac parſimoniæ honos fuerit... Nuper divitiæ avaritiam, & abundantes voluptates deſiderium per luxum, atque libidinem pereundi, perdendique omnia invexere. Sed querelæ ne tum quidem gratæ futuræ, cum forſitan neceſſariæ erunt.* Quid ſi quæ Plutarchus, quæ Seneca, quæ Plinius docent referre vellem? Revolvant rei politicæ Magiſtri imperia omnia tum civilia, tum ſacra, intelligentque labore, penuria, paupertate, & parſimonia parta. Ubi vero amplificata, & divitiis aucta, tum voluptate theatrica, luxu, pompis, luxuria dilapſa ſunt. Sed ad alia pergamus. Utique a Populo jejunia, ſolitudo, paupertas, & cætera hujuſmodi affligendæ carni idonea repetenda non ſunt. At ſciant oportet mundanæ felicitatis aſſertores, non aliud eſſe Clauſtralium, & Eccleſiaſticorum omnium Profeſſionem, quam viam, quæ facilius & ſecurius eo perducit, quo tendere Chriſtiani omnes debent. Clauſtrales votorum armis inſtructi intra ſolitudinis arcem incluſi dimicant: Chriſtiani medio, apertoque in campo præfatis armis denudati, & hoſtium telis undiqueverſum obſeſſi præliantur. Si Chriſtianus, aut Chriſtiana in Theatro, in Converſatione promiſcua libere fruitur ſimplici delectatione venerea interna, æque damnatur, niſi pœniteat, ac Clauſtralis, & Monialis. Aſpectus libidinoſus æque lethifer in laico, ac in Sacerdote eſt, circumſtantia ſacrilegii ſublata; quod ad æternam damnationem perinde eſt. Gravius punietur Sacerdos, qui majori gratiarum copia abuſus fuit. Intelligant tandem Theatrorum aſſertores, ideo Religioſos viros conſilia vovere Evangelica, ut exactius, & facilius ſervare Divina mandata omnibus Chriſtianis communia queant.

queant. Omnes Christiani intaminatam custodire castitatem, aut virginalem, aut matrimonialem obstricti sunt. Et quoniam difficillimum est inter tot corrupti seculi pericula, sive virginalem, sive maritalem puritatem illæsam defendere: idcirco Religiosi viri tot armis, quibus abundant Claustra, se muniunt. Sed id verum habet Christianismi ideam, & imaginem abolitam in plurimis esse. An Claustrales allocutus est Paulus 1. *Cor.* 7., inquiens: *Hoc itaque dico vobis, fratres, tempus breve est. Reliquum est, ut & qui habent uxores tamquam non habentes sint: & qui flent, tamquam non flentes; & qui gaudent, tamquam non gaudentes; & qui emunt, tamquam non possidentes; & qui utuntur hoc Mundo, tamquam non utantur. Præterit enim figura hujus Mundi?* An Claustrales Christus allocutus est, dicens: *Contendite intrare per angustam portam. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat Crucem suam, & sequatur me?* Num Crucem Christi portant, ejusque vestigiis insistunt Viri Theatrales? Nisi nimium a via digrederer, Chrysostomi declamationem rescriberem adversus hanc Christianorum, & Claustralium præjudicatam opinionem. Sed hæc in transcursu delibasse sufficiat.

X. Author *Theatri Italici* & ipse corrigenda & ad honestam formam Theatra redigenda, non abolenda contendit. Quod ut evincat, mirifica, & lepidissima paradoxa a Gallico Scriptore mutuo accepta absque fænore evulgavit. In *Præfat.* enim *ad Tom.* 1. pag. XXII. *& seq.* hæc docet:

XI. „ Io ben sò, che non piacerà *ad alcuni pii, e Religiosi uomini* questa cura di migliorare ciò, ch' essi abolir vorrebbero. Troppo orror de' Teatri han essi conceputo nel leggere i Santi Padri, e alcuni Sacri Canoni ancora: nè vale risponder loro, che dalla sordidezza, e crudeltà di alcuni degli Spettacoli antichi prendean motivo; posciachè questi *Zelanti* su molti passi si fondano, i quali non come disoneste, o crudeli, ma generalmente e assolutamente sembrano condannar le scene, e gli altri pubblici spettacoli. Questi passi, per non dissimular nulla, ci sono veramente, ma convien intenderne la ragione, e la forza. Bisogna sapere, che anticamente e gli Scenici, e gli altri più solenni divertimenti *erano atti di Religione, che inchiudevano necessariamente Idolatria. Questa verità è più ad altri palese, e sicura agli Anti-*

„ qua-

„ *quarj*, *cioè agl' investigatori delle notizie più precise e certe delle* „ *prische età* „. Et paulo ante, nempe pag. XVIII. scribit paucos dumtaxat Ethnicæ Superstitionis mysteriis initiatos vim hujus vocis *Theatralis* percipere. „ Non si è veduto mai con essi mettere un populo a sussurro, e destar *furori* di applauso di tanto in tanto, e *far disfare ogni persona di buon senso in affetti* (at quos in affectus? Et hoc sanctitati Evangelicæ haud repugnat?) *come* „ *si è veduto con qualche Tragedia Italiana* (verbi grazia la MEROPE moderna). *E come potrebbe mai conseguirsi tanto con Opere* „ *da Teatro*, *nelle quali orma per lo più non sia di Teatrale*. La forza di questo TERMINE, SOL DA POCHI INIZIATI IN QUESTI MISTERI, E IN POCHI LUOGHI S' INTENDE „.

XII. Hæc Mysteria ab integro fere seculo Gallis, a quibus ea hausit Auctor noster, plane referata erant. Quod, ut pateat, repetam, oportet, quod supra indicavi, nempe Serenissimum Principem DE CONTI anno *1669*. Opusculum edidisse inscriptum hoc titulo: *Traitè de la Comedie & des Spectacles sellon la Tradition de l' Eglise*. Continuo prodiit in Theatrorum patrocinium contra præfatum Tractatum *Dissertatio* ab Anonymo edita. Dominus DE VOISIN Presbyter, & Doctor Theologus, & Regius Consiliator Tomum in 4. edidit, qui præfert hunc titulum: *La Defense du traitè de Monseigneur le Prince de Conti*, *touchant la Comedie*, *& les Spectacles*. *Ou la refutation d'un Liure intitulè Dissertation sur la condamnation des Theatres*.

XIII. Dominus de VOISIN in ipsa Præfatione specimen *Dissertationis* in favorem Theatri paucis perstringit his verbis: „ Cet illustre Prince à fait voir evidemment par la Tradition perpetuelle de l' Eglise, que les Comedies ont toujours été condamnés & que leurs Acteurs ont été excommuniez, & notez d' infamie. *L'Auteur de la Dissertation pretend tout le contraire*: *& toutes ses preuves ne sont fondèes que sur des suppositions visiblement fausses*. La premiere est que les Sains Peres n' ont condamnè les Comedies de leur tems, qu' à cause de l' Idolatrie dont elles étoient soüillées; d' ou il tire cette consequence que les Comedies de nôtre tems etant *exemtes d' Idolatrie* ne peuvent être condamnées? Cette supposition, disje, est visiblement fausse....

„ C' est donc inutilement que l'Auteur de la Dissertation dit dans „ le

„ le premier chapitre que les Spetacles des Anciens ont fait partie „ de la Religion Payenne : Dans le Second, Que la representation „ des Comedies, & des Tragedies, étoit un acte de Religion : & „ dans le Troisieme, Que les Anciens Peres de l'Eglise defendirent „ aux Chretiens d'assister aux jeux du Theatre, parceque c'étoit „ participer à l'idolatrie. D'ou il conclud dans le Quatrieme Chapitre que la representation des Poëmes Dramatiques ne peut être „ defendue par la raison des Anciens Peres de l'Eglise &c.

XIV. Auctor *Theatri Italici* subdit *pag.* XXVI. *& seq.* „ Ma un' „ altra schiera d'autorità e sacre, e profane ci vien in proposito „ scagliata contra, dalle quali par venga a ricavarsi in tanto obbro„ brio essere stata sempre negli antichi tempi presso le oneste perso„ ne la Scena, che non solamente esecrata da'Santi Padri, ma in„ famata ne rimanesse generalmente per le Leggi Civili. Al che non „ pertanto rispondo, tutto questo rumore *non aver per fondamento,* „ *che un altro equivoco*. Due generi di rappresentazioni ebbero gli „ Antichi in Teatro. Con l'uno si parlava all'udito, con l'altro „ agli occhi. Secondo quello Commedie si recitavano e Tragedie, „ e Atellane, ch'erano una giunta scherzevole, ma onesta, quasi „ Farse, o intermezzi. Secondo questo in tutto, o in parte si espri„ mevano le cose con gesti, positure, e movimenti del corpo, e „ con balli imitativi accompagnati da suono, e canzoni; al che si „ diede nome di Mimi, e di Pantomimi, e d'arti giocose, e d'ar„ ti sceniche, e d'istrioni. Ora l'infamia, ei rimproveri sul secon„ do genere caddero, e non sul primo. *Mà perchè pochi sono, che* „ *per acutezza d'ingegno, e per intima notizia delle cose sieno atti a* „ *ben distinguere il significato de' vocaboli stessi ne' diversi tempi, e* „ *ne' diversi luoghi*, il sentir condannare sì bruttamente Istrioni, „ Teatro, Scena, Spettacoli, fece credere le recite Teatrali asso„ lutamente proscritte.... Quanto alle Leggi, basta osservare, „ che di tutte quelle, ove dell'infamia agli operanti ne' Teatri im„ posta si fa menzione, sian ne' Digesti, sian nel Codice di Teodo„ sio, o in quel di Giustiniano, ne pur una si trova, in cui Tragi„ ci si veggan nominati, nè Comici, nè Attori di Atellane; da che „ si fa chiaro, come questi non ci venian compresi: perchè essendo „ mestieri particolari, e diversi, non poteano in cosa sì odiosa sen„ za esser nominati, essere intesi. Vi si parla per lo più *de' Profes-*

„ *fori d' arte Ludrica*; ma fra questa tanto è lontano, che l'arte di „ recitare da' Legislatori si computasse, quanto che decisero i Giu- „ risconsulti alla Legge degli Atleti non computarcisi ne pure i Ti- „ melici „.

XV. Non aliud ingenii acumen, nec selectiorem eruditionem Auctor noster, ad hoc quod attinet, præsefert, quam quæ est in refricandis vanis commentis a seculo fere editis. Audiamus Dominum *DE VOISIN*, qui in *Præf pag.* xlix. sic persequitur: „ Seconde- „ ment, l'Auteur de la Dissertation suppose que les Anciens Ro- „ mains n'ont jamais compris les Acteus de Comedies, & de Tra- „ gedies, sous le nom d'Histrions & de Sceniques. Dou il infere „ dans le neuvieme chapitre que les Acteurs des Poëmes Dramati- „ ques n'étoient point infames parmi les Romains; mais seulement „ les Histrions, & les Bateleurs. Et les censures, dit-il, dont „ l'Eglise à frappé les Histrions & les Sceniques, & l'infamie dont „ les loix Civiles les ont notez, ne tombent poiut sur les Acteurs „ de Comedies & de Dragedies. Mais cette supposition n'est qu' „ une pure *illusion*; car il est constant par le temoignage des plus „ celebres Auteurs de l'Antiquité que les Romains ont compris les „ Auteurs de Comedies, & de Tragedies sous le nom d'Histrions & „ de Sceniques. Et par consequent l'Eglise en Excommuniant les „ Histrions, & les Sceniques generalement, & sans aucune exce- „ ption, à aussi Excommunié les Comediens, & les Acteus de Tra- „ gedies: & les loix Civiles, en notant d'infamie les Histrions & les „ Sceniques generalement & sans aucune exception, ont aussi decla- „ ré infames les Acteurs de Comedies & de Dragedies; puisqu'ils „ étoient compris sous le nom d'Histrions & de Sceniques.

„ Et c'est en vain que l'Auteur de la disertation fait un si long „ discours de l'impudence des jeux Sceniques dans le v. chapitre: „ Des Poëmes Dramatiques representez aux jeux Sceniques, dans „ le vi. De la distinction des Acteurs des Poëmes Dramatiques, & „ des Histrions & Bateleurs des jeux Sceniques dans le vii. Des er- „ reurs des Modernes sur ce sujet dans le viii. Et de l'extreme „ impudence des jeux Sceniques & des Histrions dans le x. car cet- „ te rapsodie ne sert de rien, & ne merite pas quon s'y arrête &c. ...

„ En troisieme lieu l'Auteur de la Dissertation suppose que „ *Ars ludicra* ne signifie autre chose que *l'Art de bouffonner*. D'ou „ il

„ il infere que les loix civiles, en notant d' infamie ceux qui montent sur le Theatre pour exercer *Artem ludicram*, n' imposent
„ cette peine qu' aux Bouffons, & non pas aux Comediens. Mais
„ *c' est une ignorance grossiere* de ne pas sçavoir que *Ars ludrica* si-
„ gnifie l' Art de representer toutes sortes de jeux, & particuliere-
„ ment les Comedies, comme on le peut apprendre par la seule le-
„ cture de Valere Maxime, & par l' interpretation de tous les Ju-
„ risconsultes &c.

XVI. Dominus DE VOISIN paucis universæ Dissertationis specimen dumtaxat perstringit. Integro porro volumine indicata commenta, seu deliria amplissima eruditionis cum prophanæ, tum sacræ copia propulsat, & in fumum disjicit: Unde infert Dissertatorem merum esse fabulatorem, delirum, universæ Antiquitatis, & Paganicæ, & Christianæ ignorantissimum, nec non SS. Patrum, Conciliorum, Sacrorum Canonum, & Legum Civilium depravatorem vanissimum. Legerit, nec ne, Cl. *Theatri Italici* Auctor hanc Gallicam Dissertationem, nihil ad institutum attinet. Illud compertum est, exploratumque; ipsissimam esse & Præfationis ad Theatrum Italicum, & Dissertationis doctrinam, ut cuique utramque legenti planum fiet. Forsitan omnibus iis, qui profundis Antiquitatis *Mysteriis initiati* sunt, eadem lux affulget. Sed hæc ad me nihil attinent. Illud satis mirari haud valeo, quod Cl. & eruditissimus Theatri Italici Auctor, tamquam arcanam doctrinam, & interpretationem selectissimam, Italis divendat erroneum commentum non modo a prædicto Dissertatore decem Capitibus explicatum, sed ipsis PP. Caffaro, Segneri, ne dicam aliquibus laxioribus Casuistis, compertum.

XVII. Ego supra *Cap. 3.* Patrum testimoniis adductis palam feci, & quidem luculentissime, manifestam chymæram esse ob idololatriam, secus ob impudicitiam improbata a Patribus fuisse Theatra. Non minus ineptum est commentum, & fabulosum, leges unum, non aliud Theatrorum genus infamiæ damnare. Dominus *DE VOISIN* fuso sermone hoc somnium dispellit *loc. cit.* Unum, & alterum testimonium in transcursu promam. Auctor *Theatri Italici pag.* XXIX. scribit: „ Non avrebbe Cicerone, uomo pieno d' onestà, e
„ di decoro col Commediante Roscio, e col Tragediante Esopo
„ professata palesamente famigliarità ed amicizia, se arte vergogno-
„ sa professata avessero „. Legatur Ciceronis Oratio, & verum esse re-

se reperietur, quod *lib. 1. de consens. Evangelis. cap. 33.* S. Augustinus scribit: *Cicero cum Roscium quemdam laudaret Histrionem, ita peritum dixit, ut solus esset dignus, qui in Scenam deberet intrare; ita virum bonum, ut solus esset dignus, qui eo non deberet accedere.* Pergit Auctor *Theatri Italici* pag. xxx. „Tra Greci poi non solamente a professori non recò infamia la scena, ma neppur vergogna a chiunque si fosse, come si ha singolarmente dal Proemio di Cornelio Nipote„. Cornelius Nepos hæc ait in Proœmio: *Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua, quæ non ad scenam eat, mercede conducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia, Victorem Olympiæ citari, in scenam vero prodire, & populo esse spectaculo, nemini in iisdem gentibus fuit turpitudini. Quæ OMNIA apud nos, partim infamia, partim humilia, atque ab Honestate remota ponuntur.* In Not. 36. hæc subduntur: (Apud Nos) *scilicet Romanos. Illis OMNE Histrionum genus infame fuit, atque expers honorum Civilium. Vide August. de C. D. 2. 13. cum Not. Vives, Coquei & L. 1. & 2. ff. de his qui not. infam.* Sed quid in re apertissima tempus fallimus?

XVIII. Etiam Auctor Gallus in citata Dissertatione Græcorum honorem Histrionibus tributum imperitissime obtrudit, ejusdemque Antiquitatis ignorantiam acriter vellicat Dominus *De VOISIN cap. 9.* vetustis documentis adductis, quorum aliqua cursim indicabo. Plutarchus *de Inst. Lacon.* hæc scribit: *Comœdias, & Tragœdias non admittebant Lacones, ut neque serio, neque joco eos, qui legibus contradicerent, audirent.* At degenerante more, ut fit, admissi ludi fuere, interdicto mulieribus ad eos accessu, qui tandem ut Cornelius Nepos refert, eis concessus fuit. Sed uni Civitati Græcos alios opponere licet. Neque enim de eo, quod invexerit tempus, quo omnia corrumpuntur præclare instituta, disputatur; sed de eo quod Sapientes constituere. Plutarchus de glor. Athen. hæc refert: *De Drammatibus autem ita censuerunt Athenienses, esse rem indecoram, & intolerabilem, ut lege cautum esset, ne quis Areopagita Comœdiam faceret.* Rursus idem Plutarchus *in Apophteg. Lacon.* narrat Lacedæmones ipsos Mimos, & Histriones, omnesque Comœdos infames reputasse. *Quum aliquando Callipides Tragœdiarum histrio celebris... primum occurrisset Agesilao, atque salutasset, deinde proterve in comitatum se ingessisset, atque ostentaret, sperans blande se ab Agesilao compellatum iri, tandem diceret: Non agnoscis me,*

me, Rex, neque inaudisti quis sim? Intuitus in eum, nonne, inquit, Tu Callipides es Mimus? Quod interdum ad dignitates evectus aliquis Mimus fuerit, non tollit, quin Legislatores, & Sapientes Histrionum, sicut & Mimorum omnium artem, ut infamem, reprobaverint. Si plura aves lege citatum DE VOISIN.

XIX. Hæc omnia alto obvolvissem silentio, nisi prima Christianæ sanctitatis fundamenta impeterent. Duo sunt potissima, & perniciosissima scelera, libidinis nempe, & avaritiæ, ob quæ maxima humani generis pars æternum periclitatur. Ambo hæc monstra Auctor fovet, dum hic voluptatis negotium Theatrorum defensione, & avaræ cupiditatis flammam, alibi usuræ propugnatione accendere, & amplificare omni quæsita arte studet. Et quod omnium pejus est, in utroque argumento SS. Patrum doctrinam, & Ecclesiæ traditionem corrumpit, & subvertit. Insitam quoque Divinæ Gratiæ efficacitatem adimere infelici conatu pertentavit. Et quod omnem superat fidem, se, dum talia scribit, bellum Domini præliari, & Religionis Catholicæ caussam adversus Novatores agere sibi dulcissime blanditur.

XX. Et quoniam de Divina gratia sermo incidit, veniam dabit Lector, si occasione data, vel arrepta, brevissima digressione hic illum detinebo, ut facti veritatem patefaciam, atque explicem. Ad illustrem hunc Auctorem die 1. Augusti elapso anno 1750. epistolam scripsi, qua significavi, me non esse Auctorem libri inscripti: *Difesa delle Animavversioni* &c. De hac Epistola, quam privatim scripsi, quæque, me prorsus repugnante publicis typis evulgata fuit, plura sileo in editoris obsequium. Sat mihi est, nullum in eadem Epistola verbum extare, cujus me pœniteat. Singularem existimationem, venerationem, & profundum obsequium, quod ibidem illi professus sum, iterum confirmo, addoque perspicacissimum celeberrimi viri ingenium, scribendi elegantiam, in Re Nummaria, & Lapidaria interpretanda eruditionem, qua ipse careo, me semper suspexisse. Cur ergo publicatæ Epistolæ memini? Quod forte ille, & certe plures existimarunt quidquam emolumenti in *Historiæ Theologicæ* prædictæ doctrinam erui inde posse ob sequentem periocham ibidem scriptam. *Io l' altro Mese ho pubblicato il Tomo 6. della Teologia Cristiana, nel quale spiego il Sistema di Lutero, di Calvino, e di Giansenio sulla libertà, e sulla grazia, dove difen-*

sendo dottrine cotanto contrarie a quelle delle Animavversioni, *e del detto ultimo libro intitolato* Difesa delle &c., *quanto è contraria alle tenebre la luce, e al Paradiso l' inferno*. Quid hinc? Proptereane vel tantillum faveo *Historiæ Theologicæ*, quam Semipelagianismi fuligine tinctam vi justi ratiocinii Theologici (nisi fallor ipse) constanter existimo? Quod unam opinionem falsam putem, idcircone alteram veram judico? *Quorum opiniones* (inquit Cic. *l. 1. de nat. Deor.*) *cum tam variæ sint, tamque inter se dissidentes, alterum fieri profectò potest, ut earum nulla; alterum certe non potest, ut plus una vera sit*. Ut itaque præjudicatas de præfata Epistola mea opiniones penitus disiciam; denuo repeto, me utique doctrinam docuisse, non secus oppositam nonnullis sententiis in opere *Animavversioni*, ac lucem tenebris, & Paradisum Inferno. Verum eadem sinceritate fateor, hanc meam doctrinam longe infensius cum *Historiæ Theologicæ* systemate pugnare. Obsequii gratia abstineo a promenda censura, quam mente formavi in talem *Historiam*. Id solum candide assero perdoctum *Animadversionum* Auctorem revera in sacra Theologia apprime versatum, strenue efficacissimeque *Historiæ Theologicæ* systema labefactare. Cum erudito Theologo Gratiam Divinam natura sua efficacem propugno, quod est celeberrimæ controversiæ caput, quamvis in nonnullis aliis ab eodem summopere, sicuti in laudata Epistola indicavi, distem. Hæc per transennam declarare placuit in veritatis favorem, quemadmodum ejusdem veritatis causa *Theatri Italici* mentionem feci. Si quæstio meram spectasset eruditionem, intactam illam præteriissem. Verum quia Theatralis corruptela maleficium est, ut ex P. SEGNERI vidimus, omnium perniciosissimum, quod hominum mentes dementat, & usquequaque animas inficit, idcirco omni humano respectu abscisso, calamum acui, ut animas Christi sanguine redemptas a tam immani fascinio, quoad possem, averterem. Omnes itaque Christi fideles iterum atque iterum obtestor, ne se in errorem, & in æternum præcipitium pertrahi sinant a quibusdam eruditulis, qui Sacrarum Litterarum, & Ecclesiasticæ eruditionis sublimiorem sibi vindicantes comprehensionem, legis Evangelicæ Spiritum, non secus ac semetipsos ignorant. Extrema clades, quam seculo XVI. passa Ecclesia est, inde potissimum manavit, quod Grammatici, Poetæ, & politioris humanitatis cultores, vanitate inflati voluerint & ipsi Theologi esse, & vide-

videri. Ex quo factum est, ut veris etiam Theologis insultare, ac detrahere ausi sint;& sus deque omnia miscentes turpissimos in errores prolapsi fuerint. Humanum ingenium primæ culpæ tenebris circumfusum angustis clauditur terminis. Quisque in suo stadio currat, & propriam attingere metam contentus sit: Alioquin qui præstitutos suæ stationis limites transilire contendet, rem omnem amittet. Utinam tandem isti resipiscerent, & a fovenda Theatrali voluptate, & fœnoris immunitate, a neganda arte magica, & Divinæ gratiæ efficacitate contra luculentissima Scripturarum testimonia, & assertissimam perennemque Ecclesiæ traditionem abstinerent. Cæterum nisi ab oppugnanda Evangelica doctrina, cujus notitia carent, sibi temperaverint, intelligant velim, non defuturos Dei viros, qui mundo, calumnia, libellis famosis contemptis, Christi causam invicto pectore sustinebunt, illorumque errores viriliter profligabunt. A diverticulo in semitam regredior.

XXI. Insistit Auctor *Theatri Italici* pag. xxxiv. „ Non però giovera mai tanto chi s'affaticherà per abolire i divertimenti Teatrali „ che presso le più colte Nazioni ci furono, e ci saranno sempre, „ quanto chi per corregerli. Aggiungasi, che scuola insensibile, „ ma però efficace si può nella Scena introdurre, seminando in „ molte cose il buon sentimento, e varie notizie spargendo, e IL „ MEGLIO DELLA MORALE in coloro instillando, che nè vorrebbero, nè saprebbero imparar tanto da' Libri „.

XXII. Ut ab ultimis verbis orsa capiam, felicius ergo inter Scenas, Mimos, & Mimas defæcatior Moralis succus instillatur in eorum animos, qui nollent, aut nescirent ex Bibliorum, & similium Librorum lectione perdiscere? Belle, & venuste! Sed cujus generis est hic Moralis Theatralis succus melior? Audi. „ Non si è veduto „ mai con essi mettere un popolo a susurro, e destar FURORI d' „ applauso di tanto in tanto, e far distare ogni persona di buon „ senso in affetti, come si è veduto in qualche Tragedia Italiana „ (*la moderna Merope*).

XXIII. Audistin? Purior Moralis succus tum habetur, cum populus videns, & audiens repræsentari Cleopatram, & Sofonisbam, Meropem, & Poetarum fabulas in rumorem, & plausuum furorem erumpit, & quisque vel prudentior affectuum alacritate deliquescit. Hæc sunt recentium Theologorum, qui cum Calvinistis, Bajanistis,

& Jaseniftis, fecus cum propriis affectionibus ftrenue belligerant, effata, & theoremata. Non minus lepidum & venuftum eft, quod idem Auctor primo loco proponit. Plus proderit, qui Theatra corrigenda, & fpectanda, quam qui abolenda fuadet: Quoniam latior femper fuit, eritque perditionis æternæ via; & Mundus, & Dæmon numerofiorem femper, quam Chrifti Schola, difcipulorum habuere, habebuntque multitudinem. Et tamen etiam ad hoc quod attinet, egregie fallitur antiquarius. Nam Theatra plura diruta; contra, nec unum hactenus correctum vidimus. Si quidem Arcadius Imperator inftante Chryfoftomo, Theatra fin in totum, faltem in partem de medio fuftulit. Sanctus Ludovicus Galliarum Rex in exilium Comœdos egit. Comœdos profcripfere Catholici Reges Philippus II., & Philippus IV. Hiftriones repræfentare Parifiis fpectacula vetitum eft anno 1584., & 1588. Theatra demolitus eft Cordubæ Venerabilis P. Poffada miraculorum patrator celeberrimus. Theatra hifce diebus in pia Xenodochia trafmutavit præftantiffimus Archiepifcopus Valentiæ fancti Gelafii Papæ, & fanctioris antiquæ difciplinæ æmulator, & affertor ferventiffimus, ut cætera prætermittam exempla. Quid? quod ipfe ignis fuperftitionis Paganicæ vindex interdum Theatra combuffit.

XXIV. Rogo nunc eruditiffimum Antiquarium, ut vel unum in tam ampla feculorum ferie exemplum promat Reformationis Theatrorum, quæ femper fuerunt, ut ait ipfe, eruntque. Ex tot Tragœdiis, quas ipfe in tria digeffit volumina, vel unam feligat, quæ inter fcenas recitata a viris, & feminis Hiftrionicis cum fuis exodiis, feu intermediis actibus digna fit Chriftiano homine. Sed legat *Theatri Italici* Auctor laudatum Dominum DE VOISIN, qui adverfus hanc reformationis chymæram ab Auctore Anonymo *Differtationis* citatæ jampridem excogitatam, & denuo in Italia ut novum, peregrinum, inauditumque inventum nobis propofitam, folide fcripfit citato Tomo, in quo *cap. XII. Refutatione V.* cujus hic eft titulus: *Illufion de l'Auteur de la Differtation touchant la Reformation des Comedies, & des Tragedies*, pluribus a *pag.* 287. adductis rationibus & documentis hanc Reformationis Mimicæ illufionem diffipat. Allegat auctoritatem vel ipfius P. Antonii Efcobar, qui *tr.* 5. *exam.* 5. *cap.* 4. *num.* 137. hæc fcribit: *Peccantne Magiftratus Comœdias permittentes? Afferit Mendoza fect.* 29. §. 377., *quia ex hujus mali permiffio-*

missione non vitatur majus malum, sed omnia vitia confoventur. Quam pie Philippus IV. vere Catholicus Comœdias ab Hispaniæ Regnis hoc anno 1646. ut communem pestem Regio ablegavit edicto. Deinde sic persequitur D. DE VOISIN pag. 290. „ Les sentimens de ces grands Rois, & de leurs Magistrats etoient bien differens de ceux de l' Au-
„ teur de la Dissertation, qui veut qu' on *reforme les Comedies, &*
„ *qu' on conserve un art qui peut plaire.* Ces Princes au contraire
„ etant persuades qu' il est impossible de reformer les Comedies, ont
„ crû entre obliges d' abolir un art qui ne peut plaire sans deplaire
„ a Dieu, & sans corrompre les bonnes moeurs...:.

Cela suffiruit pour faire connoitre a l' Auteur de la Dissertation
„ combien l'idèe de la Reforme des Comedies est chimerique; mais
„ il en a tellement rempli son esprit, qu' il s' est imaginè d' en avvir
„ trouvè un excellent modele, en ceque fit l' Empereur Auguste sur
„ le sujet des spectacles des Athletes.

XXV. Nimis essem longus, si documenta, quæ contra Theatralis Reformationis somnium ibidem promit Dominus DE VOISIN, transcribere vellem. Nec opus pluribus est, ut id evincamus, cum evidens tot seculorum experientia patefaciat, hanc reformationem non aliud esse, quam versutum stratagema a Theatrorum defensoribus excogitatum, quo fucum imperitis faciunt, & obscœnitati Theatrorum præsidium quærunt. Negare ipsi, quamvis animosissimi, minime audent, Theatra ut sunt, fueruntque, semper hostiliter cum Religione Christiana pugnare. Reformentur, ajunt, Theatra. At Comœdia ad legem Christi reformata, Comœdia sane non esset; cum vitia, & infamia Histrionum, & cetera, quæ in Comœdia, & Tragœdia qualibet fiunt, componi cum Evangelio nequeant. Interim hanc Reformationis illusionem imperitis ingerunt, ut corruptela Theatralis liberius grassetur.

XXVI. Tandem sciant Theatrorum Defensores, nos dum Theatra exterminanda suademus; dum ab iisdem spectandis Christianos subducere conamur, magnum semper assecuturos fructum, animarum nempe nostrarum salutem, quod nostro functi officio simus, ut Deus nobis testatur per Ezech. *cap.* 33. Contra, si muti canes essemus, pereuntium animarum sanguinem de manu nostra requireret. Qui vero Theatra, quæ sunt Paganicæ superstitionis reliquiæ frequentanda, & scriptis & voce non prætermittunt, magnam utique

 ani-

animarum messem æterno igne comburendam colligent: at nisi illos pœniteat, æternas, & quidem tremendissimas ipsimet pœnas dabunt.

XXVII. Lubet in eorum, quæ dixi, confirmationem, pauca adiicere, quæ Theatrorum, ad Christianæ legis normam, reformationem prorsus vanam, & commentitiam ostendunt ipsis adversariis fatentibus. Nam Cl. Muratorius in suo opere inscripto *Della perfetta poesia Italiana*, *hæc tom. 2. lib. 3. cap. 6. pag.* 60. de Tragœdia scribit. *Quì* (*nella Tragedia*) *più che altrove s' hà da metter in opera la grand' arte di svegliar gli affetti, nel che parmi, che Euripide sia superiore agli altri antichi tragici. Il voler nella tragedia solamente parlare all' ingegno, o sia all' intelletto con bei sentimenti, con ingegnosi, e raddoppiati intrecci stanca l' uditore, e il fa talvolta dormire. Bisogna assalirgli il cuore, MUOVERE LE SUE PASSIONI, e allora potran le scene promettersi una costante attenzione, un plauso commune.*

XXVIII. Hæc doctrina, quam Poetæ omnes docent, luculentissime evincit correctionem, reformationemque Theatrorum, ad Evangelicæ legis præscriptum, chimæram esse chimærarum. Ars concitandi affectus in Tragœdia potissimum suas exercere vires debet, inquit Cl. Auctor. Et hac in re Euripides antiquis Tragicis præstitit. Poeta tragicus cor aggrediatur, ejusdemque Passiones permoveat necessum est: Et tum spectatores constanter attenti erunt, & in communem plausum erumpent. Hæc autem non minus cum legis Christianæ Sanctitate quam lux cum tenebris, & cum Paradiso infernus pugnant. Si contra hanc cordis mollitiem, & affectionum concitationem a Tragœdia adimis, Tragœdiæ naturam destruxisti. Quod si abesse præfata a Tragœdia nequeunt, quanto minus a comœdia? Ergo adversariorum confessione reformatio Theatricæ voluptatis manifestum somnium est.

XXIX. Pergit Auctor ibidem *pag. 66. Quando però condanno gli amori nelle Tragedie, non intendo già di volerneli affatto sbanditi. Non sono cotanto severo, nè sì contrario al GENIO DE' TEMPI: e se si vuole dirò eziandio, che non è da biasimarsi affatto il costume di temperar la soverchia severità delle Tragedie* coll' amenità degli amori: *ma ne vorrei bensì moderato l' uso, o bramerei almeno, che la Tragedia* sempre *non avesse bisogno di raggirarsi per teneri, o bassi amo-*

amori, come avviene oggidì. *E perchè non possono rappresentarsi gli Eroi, e le nobili persone operanti per altre maniere, che per quelle di Cupido? Non ci sono eglino tanti altri amori, quel della virtù, della gloria, del regnare, e somiglianti, che furono, e saran sempre una feconda miniera di tragici argomenti? Perche restringersi* così sovente al solo amore del senso? *Ma egli mi dice nel can. 3. della sua poetica il Signor Boileau.*„ La sensibile dipintura di questa passione è „ la via più sicura per toccare il cuore della gente.

XXX. Ut ab ultimis verbis auspicer, cur, inquit Cl. Auctor, Frequenter Tragœdi in lascivo amore sese revolvunt? Quia, respondet *D. Boileau*, vivida hujusce appetitionis pictura securius emollit hominum corda. Hunc cupidinis excessum, qui frequenter declinat in phrenesim, improbat Auctor noster: cæterum adeo severus non est, ut has amorum delicias adimere prorsus Tragœdiis velit: quin & temporum genio se se accommodat, & nimiam Tragœdiarum severitatem temperandam amorum amœnitate docet. Quid? Num *Rigorismus* ingredi ipsa Theatra audebit? Usum dumtaxat hujusce amœnissimi amoris temperatum imperet, averetque, ne semper Tragœdia, in his teneris amoribus volutaretur, ut hodie evenit. An præter cupidinis semitam, aliæ non patent viæ, per quas Nobiles, heroesque viri immigrare in scenam valent? An non occurrunt alii amores virtutis, gloriæ, regnandi, ambiendi, & similium, quæ fuerunt, eruntque semper splendida Tragœdiarum argumenta? Ne multa. Tragœdis non semper in Veneris luto hærendum: Sed altius interdum assurgant, & per sublimiores indignationis, vindictæ, ambitionis, & gloriæ vias discurrant. Hæc sunt vasta confinia, intra quæ vagari Tragœdiæ valent. Comœdiæ vero frequentius cupidinis, & veneris actitare negotium possunt. Hæ sunt de Tragœdiis axiomata, quæ, quam sint Evangelicæ legi infesta, nemo est, qui non agnoscat.

XXXI. Pauca rescribam ex iis, quæ de Musica Theatrali Cl. Auctor ibidem pag. 38. docet. *Non si può negare, che la Musica Teatrale* de' nostri tempi *non si sia condotta ad una* smoderata effeminatezza, *onde ella più tosto è atta* a corrompere gli animi degli Uditori, *che a purgarli, e migliorarli, come dalla antica Musica si faceva... Ogni uno sà, e sente, che movimenti si cagionino dentro di lui in udire valenti Musici nel Teatro. Il canto loro sempre ispira una certa*

certa mollezza, e dolcezza, *che segretamente sempre più fa vile, e dedito a' bassi amori il popolo, bevendo esso la languidezza affettata delle voci, e gustando gli affetti più vili, conditi dalla melodia non sana. Che direbbe mai il divino Platone se oggidì potesse udire la Musica de' nostri Theatri? Egli, che ne' libri della Repubblica tanto biasimò quella, che a suoi tempi spirava alquanto di mollezza, considerandola, come infinitamente perniciosa a i buoni costumi de' Cittadini? Eppure tutta la* Musica degli Antichi, benche molle, non poteva mai paragonarsi a quella de' Moderni, *la quale per esser forse, come io credo, lavorata con maggior contrappunto, che non fu l' antica*, da ogni lato spira effeminatezza, ed infetta i Teatri. *Da questi non si partono giammai gli spettatori pieni di gravità, e di nobili affetti, ma solamente di* una femminil tenerezza, *indegna degli animi virili, e delle savie, e valorose persone.*

XXXII. Contra Musicam Theatricam Antiquorum tamquam morum corruptricem invecti acriter Scriptores ethnici Plato, Cicero, Plutarchus, Quintilianus, & alii plurimi sunt. Cicero *lib. 2. de leg.* inquit: *Assentior Platoni, nihil tam facile in animos teneros atque molles influere, quam varios canendi sonos; quorum dici vix potest, quanta sit vis in utramque partem: namque incitat languentes, & languefacit excitatos, & cum remittit animos, tum contrahit: civitatumque hoc multarum in Graecia interfuit antiquum vocum servare modum: quarum mores lapsi ad mollitiem, pariter sunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelaque depravati.... Quamobrem ille quidem sapientissimus Graeciae vir, longeque doctissimus valde hanc labem veretur... Graviter olim ista vindicabat vetus illa Graecia, longe providens, quam sensim pernicies illapsa civium animos malis studiis, MALISQUE DOCTRINIS repente totas Civitates everteret.* Malos mores malae doctrinae semper foverunt, propugnaruntque. Quintilianus *lib. 1. cap. 10.* subdit. *Profitendum puto, non hanc a me praecipi Musicam, quae nunc in scenis effaeminata & impudicis modis fracta, non ex parte minima, si quid in nobis virilis roboris manebat, excidit.* Graviora Plutarchus scribit, quae brevitatis causa praetereo. Chrysostomus sui temporis Theatrorum Musicam *Meretriciam* vocat, *& cantum fornicatorium.*

XXXIII. Cl. Muratorius fatetur, & ita res se habet, hodiernam Theatrorum Musicam molliorem effeminatioremque antiqua esse. Et re-

revera quandonam procacissimæ mulierculæ aut lascivius comptæ, aut impudentius canoræ, aut motibus ad blandiendum seducendumque turpioribus prodierunt in Scenam? Quid si ad hanc meretriciam musicam saltationes, choreas, & tripudia adjicias, in quibus histriones Mimarum manibus innexi, impudicissimis corporis flectionibus, & diverticulis easdem rotant, & circumagunt. Quandonam Mimi, & Mimæ tam ingenti aureorum summa suum fornicatorium cantum locarunt? Modo sexcentis, modo octingentis aureis pro trium, aut quatuor hebdomadum cantu conducuntur evirati Comœdi, & vilissimæ femellæ, quorum non paucæ scorta cum sint, *virtuose* vulgo appellantur. Porro si Ethnici scriptores antiquam musicam corruptelam, labem, perniciemque animarum compellant: quid de musica hodierna omnium Doctorum testimonio molliore, turpiore, lascivore, quid de Christianis illis, qui Musicam hanc Theatralem, ut licitam honestamque defendunt, dicendum?

XXXIV. Ut plura in pauca contraham edisserant, nobis qui Theatra reformanda corrigendaque suggesserunt, qua via, qua ratione fieri hæc reformatio queat? Immutanda Tragœdiarum, & Comœdiarum natura, seu materia esset, & supprimenda ea omnia, quæ amores, quæ gloriæ humanæ indignationis, fastus, ambitionis ignem, & mollitiei teneritudinem excitant. Expellendi omnino essent histriones Mimi, & expudoratæ Mimæ, Saltatrices, & Cantatrices. Aliud denique Theatrorum genus inducendum cum ea quæ hodie obtinent, reformationem haudquaquam excipiant. Audiant Theatrorum reformatores quid de hac chimærica reformatione scribat GEORGIUS GRABOWS Lutheranus Theologus in suo *JUDICIO de hodiernis Comœdiis*, ubi post descripta Theatrorum vitia & flagitia, hæc sibi *pag.* 23. objicit. *Porro dixerit aliquis: ea omnia comœdiis abesse debent. Debent omnino ex præceptis Theologorum; sed nondum, quod sciam, absuerunt, neque imposterum, quantum prævideri potest, salvo earum statu, aberunt. Sunt enim certo modo essentialia, imo anima comœdiarum. Sunt adjuncta, quæ mentis quidem separatione abstrahuntur: re tamen inseparabiliter conjuncta manent. Sunt ex eorum genere, quorum alia perfacile, alia difficulter, alia raro, alia numquam sine earum interitu abesse poterunt. Nam sublatis illis illecebris deficient Spectatores: deficientibus*

Spe-

Spectatoribus deficient commoda: deficientibus autem commodis deficient Auctores cum Actoribus. Hoc autem facto, accidentia cum substantia, abusus cum usu, adjuncta cum subjectis (miserum) peribunt.

XXXV. Ex iis, quæ hoc capite hactenus dicta sunt, colliges, Cl. Muratorium, & percelebrem Italici Theatri Auctorem pugnantia docere, & manifestis antilogiis semetipsos conficere. Fatentur, præsertim *Muratorius* hodierna Theatra turpia esse, & impudicitiæ gymnasia, spectatorum animos corrumpere, & bono publico perniciosa. Agnoscunt, & docent necessariam esse eorumdem reformationem. Ergo istorum testimonio, auctoritate, & confessione Theatra hodierna sunt Christianis illicita, & vetita. Ergo donec corrigantur, peccant Christiani, qui Theatra ista frequentant ipsius *Muratorii, & Theatri Italici Auctoris* confessione.

XXXVI. Non deerunt fortasse aliqui, qui mihi vitio daturi sint, quod duos præstantissimos Italiæ nostræ Scriptores refellendos susceperim; eorumque aberrationes, & antilogias patefecerim. Sed audiant istiusmodi censores & meditentur, ea quæ Cl. Muratorius *cit. oper. tom. 1. cap. 2. pag. 6. & 7.* scribit. „ Non dovrà alcuno „ accusarmi di presunzione, perchè io citi al mio Tribunale, e con- „ danni talvolta uomini già dal consentimento universale conse- „ crati all' immortalità. Perciocchè queste famose penne forse „ non congiunsero alla felicità de' loro ingegni anche il pregio d' „ essere impeccabili. Senza che dirò col Cardinale Sforza Pallavi- „ cino, *gl' insegnatori dell' Arti non deono menzionare le imperfe- „ zioni, se non d' Artefici segnalati, come più malagevoli ad essere „ conosciute, e più pericolose ad essere imitate, per l' autorità di quel „ Nome, tra la cui luce, quelle macchiette ancora quasi raggj ri- „ splendono. La quale Autorità è di sì gran forza per indorare i di- „ fetti, che potè cavar di bocca ad un gran Filosofo, che anzi chia- „ merebbe virtuosa l' ubbriachezza, che vizioso Catone. Nel rima- „ nente non si può fare ad un uomo il più desiderabil elogio, che bia- „ simarlo in poco, e lodarlo in molto.* „ Huic sapienti consilio semper ego adhæsi. Summopere laudavi Scriptores, etiam inferioris, nedum altioris, subsellii, quorum maculas, & aberrationes detexi. At non propterea invidiæ ictus declinavi. Nihil tamen moratus sum, nec morabor in posterum injusta hominum maledicta.

XXXVII.

XXXVII. Aliud ſplendidiſſimum documentum contra indicatam cenſuram, & in mei ipſius defenſionem ſubminiſtrat celeberrimus Theatri Italici Auctor in opere nuper edito, quod hunc præfert titulum. *Conferma delle Riſpoſte date all' Anonimo impugnatore della Storia Teologica*, ubi in prooemio hæc *pag.* 1. *&* 2. ſcribit. „ Soggetti per pietà, e per dottrina, e per dignità ancora coſpicui mi „ hanno gravemente ripreſo, e mi hanno fatto ſcrupolo dell'aver „ riſpoſto alli due libri ec. con tutta brevità, con così poco ſtudio, „ e quaſi a corſa di penna. Mi hanno replicato con molta forza, „ che *non ſi tratta quì di qualche letteraria queſtione, e non ſi tratta di mio particolare intereſſe: ſi tratta di punti di Religione, di Dogmi Cattolici eſſenziali.... Perſuaſo, e vinto da così autorevoli rimoſtranze ... mi ſon poſto ad eſaminar da dovero ec.* „

XXXVIII. His rationum momentis & ego ipſe perſuaſus, victuſque, animo intrepido præcipua Religionis noſtræ capita, quæ mores ſpectant propugnanda ſuſcepi adverſus Spectaculorum, Comoediarum, & Tragoediarum defenſores, qui Caſtitatis, humilitatis, modeſtiæ, & pudoris virtutibus inſidias, & ultimam intentant ruinam: qui libidinem, faſtum, luxum, ambitionem, ſuperbiam promovent, & in triumphum agunt, & Evangelicæ morum integritati generale bellum denuntiant. Si rei antiquariæ, & profanæ eruditionis controverſia fuiſſet, indictam præteriiſſem: Sed cum viderim magni nominis viros Chriſtianæ tamen Theologiæ non ſatis peritos Theatricam voluptatem, & infamem hiſtrionum artem honeſtatis loco habere, pro vitiis Religioni noſtræ oppoſitis pugnare adverſus eoſdem, calamum armare, non obiter, ſed ex inſtituto deliberavi.

XXXIX. Quandoquidem ex indicatis vitiis, veluti ex peſtiferis fontibus venefici rivuli, ſcaturit impietas, Religionis, & Divinarum Scripturarum contemptio. Et ſane in recitato opere inſcripto *Conferma ec.* pro defenſione *Hiſtoriæ Theologicæ* edito Regula pro interpretandis Dei oraculis ſtatuitur, quæ ſi conſiſtat, actum conclamatumque de Scripturis Divinis eſt. Recenſet Auctor *pag.* 8. ſequens Divinum Oraculum ſibi ab Anonymo adverſario oppoſitum. *Non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati*: a Mardocheo *Eſter c.* 13. & a Patriarcha Joſepho *Gen. c.* 50. pronuntiatum: Et hoc pacto interpretatur. *Ma il Patriarca Giuſeppe, e Mardocheo ſono Autori, le OPERE de' quali non abbiamo*. Quæ ſic latine verto. *Sed Patriar-*

cha Joseph, & Mardocheus Auctores sunt, quorum OPERA minime habemus. Ejusmodi verba hunc produnt sensum. Quid Tu Anonyme talem nobis obiicis textum? Quid inde colligere emolumenti tibi blandiris? Si nobis Opera Josephi, & Mardochei præsto essent, germanum eruere sensum possemus: at cum eisdem careamus, nihil certi ex præfato inferri oraculo potest. Apage ergo Anonyme cum tuo Textu, nec illum obtrudere in posterum audeas, donec Josephi, & Mardochei autographa nobis perhibeas, unde verum sincerumque deducere sensum valeamus. Hæc sunt legitima & necessaria consectaria, quæ ex data responsione sponte manant. Quis est autem, qui non videat, hoc principio admisso, in fumum abire innumera Scripturarum oracula, immo universum utriusque fœderis Testamentum nutare? Non suscipitur dictum oraculum, ut a Spiritu Sancto dictatum, sed ut ab hominibus scriptum? Si eruditissimus Antiquarius vetustum aliquem papiraceum codicem exponere debuisset, adhibere hoc suum responsum utcumque potuisset. At simili critices regula abuti in Divinarum Scripturarum interpretatione error est omnium gravissimus, qui extremum infert Scripturis Sanctis detrimentum. Ad quem convellendum calcaria mihi vel repugnanti adiecit Italicorum Scriptorum Censor Eruditissimus, qui in suo *volum. 3. hist. litter. pag. 76.* venustissimum commentum hactenus inauditum, totidem omnino verbis transcribit, & suis lectoribus sorbendum propinat. Excusabit se forsitan, quod suum sit, librorum præbere excerpta, secus errores refellere, vel etiam prætermittere. Verum ne, an falsum hoc, in tempore patebit. Nec lamentari censor jure poterit, si alii, in quorum ipse scripta severe inquirit, virgamque exercet censoriam, jure utantur defensionis. Nec enim existimandum est, Censorem istum supremum sibi adscribere jus velle universæ Italiæ Scriptores ad suum revocandi Tribunal: illosque extollendi ad sidera,& istos deprimendi ad ima, rodendi, & mordendi: simulque repugnare, ne injuria læsi, veritatis, & præsertim Christianæ propugnanda,jura notasque sibi præter veritatem impactas repellendas suscipiant. Sed in semitam nunc redeamus.

CAPUT XXII.

JACOBUS PIGNATELLI Sac. Theol. & J. V. Doctor, tom. 8. Consult. 153. hodierna Theatra turpia, & fœda esse: peccare mortaliter tum Actores, tum Spectatores omni argumentorum genere demonstrat. Istius Consultationis Synopsis.

I. HIC est laudatæ Consultationis Titulus. *De fœditate Comœdiarum nostri temporis, deque earum Actoribus, & inspectoribus, ac hoc in malum remediis &c.*

II. Evincit primo vetita Christianis Theatra Divini verbi auctoritate inquiens *n.* 1. *& seqq.* „ Probatur id primo auctoritate Sacra„ rum Scripturarum „. Et pluribus Divinis testimoniis adductis, subdit.

III. „ Secundo auctoritate ex Sacris Sanctionibus Summorum „ Pontificum, Conciliorum, & Legum Civilium „. Canones promit S. Clementis, Concilii Cartaginensis 3., Nannetensis, Aquisgranensis, Agatensis, Carthaginiensis, Arelatensis, Mediolanensis, & leges Imp. Justin. Theod. & aliorum.

IV. Num. 23. „ Tertio auctoritate ex Sacris Doctoribus & anti„ quissimis Ecclesiæ Patribus petita, qui Christianam Religionem, „ ac pietatem acerrime tutati sunt „. Patres, quorum testimonia allegat, sunt sequentes. Tertullianus, S. Hieronymus, S. Cyprianus, Lactantius, S. Cyrillus Hierosolymitanus, S. Basilius, S. Augustinus, Minutius Felix, Theophilus ad Autholycum, Isaacus Presbyter, Salvianus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Joannes Chrysostomus, Beda, S. Bernardus, S. Laurentius Justinianus. Post Patrum testimonia, auctoritates rescribit cum Theologorum, tum benigniorum Casuistarum.

V. Num. 43. inquit „ Quarto auctoritate principum Theolo„ gorum, qui docent *Mortali peccato* esse obnoxios & qui comœ„ dias, ludosque exhibent, *tum qui spectant* „. Laudat autem S. Thomam, Cajetanum, S. Antoninum, Paludanum, Durandum, Sylvestrum, Armillam, Viguerium, Tabienam, concluditque *n.* 52. *Hactenus omnes ex illustrissimo PP. Prædicatorum Ordine.*

VI. N. 53. citat Alexandrum Alensem, Angelum de Clavasio, Gabrielem Biel. *Et hi ex Sacro Minorum Ordine*.

VII. Num. 56. allegat Thomam Sanchez, Reginaldum, Paulum Comitolum. *Hactenus*, ait, *Patres e Societate Jesu*. Additque Megalium, & Lelium Lechium. Postea adiicit.

VIII. N. 61. „ Quinto auctoritate Pontificii Cæsareique Jurisconsultorum „. Allegat vero Panormitanum, Covarruviam, Alexandrum, Archidiaconum. Deinde adscifcit Patrocinium Ethnicorum.

IX. N. 66. „ Sexto auctoritate Gentilium, & a fide alienorum, „ qui ante Christum naturali lumine Theatrorum lasciviam horruerunt „. Citat vero Platonem, Aristotelem, Varronem, Tullium, Senecam, Julianum, Helianum, Valerium Maximum, Fortunatum, Statium, Svetonium, Cornelium Tacitum, Demetrium Phalereum. Horum omnium, tum Theologorum, tum Ethnicorum luculentissima rescribit testimonia, quorum plurima supra ipse exhibui.

X. N. 83. ait „ Septimo ex prodigiis, Divinisque animadversionibus, quibus merito a spectaculis deterreri debemus „. Deinde tremenda supplicia in Theatrorum spectatores lata a Deo ex Tertulliano, S. Gregorio Magno, Historia Tripartita, Bellovacensi, Hartemio Carthusiano, Cantipratano, Henrico Gran Germano, Menochio. Tandem ad rationum momenta accedit.

XI. N. 96. *Octavo ex rationum præcipuarum momentis, quibus ostenditur* MORTALIS CRIMINIS *esse reos Comœdiarum* NOSTRI TEMPORIS *Actores, & Spectatores*. Ut vero in antecessum omne præcludat effugium, præmonet, neminem, vel in controversiam vocare licitum esse honestis repræsentationibus, & jocis interesse. Deinde hæc statuit.

XII. N. 97. *Tria tantum rationibus expendenda, ne aliquid huic nostræ Parœneticæ Consultationi deesse videatur. Primum: quæ dici debeant honestæ, quæ turpes, & an nostri temporis Comœdiæ, quæ a venalibus hisce histrionibus dantur, honestæ dicendæ sint? Secundum: An turpium Comœdiarum Actores Mortaliter peccent. Tertium: An etiam Spectatores?*

XIII. An majori perspicuitate, & distinctione proponi & dividi quæstio poterat? Audi nunc ad singula luculenta responsa, quæ exhibet.

XIV.

XIV. N. 98. „ *Primum*. Turpes Comœdiæ eæ sunt, quæ fœdissimas hominum, mulierumve, coram exhibent actiones, puta „ oscula, amplexus, saltationesque illas, lascivasque cantilenas, „ quibus venus aut saltatur, aut cantatur, aut exprimitur. Turpes Comœdiæ eæ sunt, in quibus de amantium furtis, de Conjugum adulteriis, de Meretricum, Lenonum, Puellarum, Adolescentum clandestinis artibus, veneficiis, amoribus. *Utque distinctius loquar, turpes, fœdæque eæ sunt, in quibus viri & feminæ de amoribus ludunt, agunt, colloquuntur. Cum ergo in nostri temporis Comœdiis, quæ a venalibus hisce meretriculis, & histrionibus exhibentur, & viri, & mulieres in scenam prodeant, de amoribus hujusmodi agant, & obscœna colloquantur, saltent, ludant, id etiam certissimum, atque evidens remanet, OMNES nostri temporis Comœdias obscœnas esse, atque inhonestas, & turpes*.

XV. Num. 99. Hæc sibi objicit, quæ ignorantissimi Theatrorum patroni mussitare & blaterare consuescunt. „ Dices. Ideo non „ turpia, non inhonesta, quia ficta. Verum an non turpes dicuntur „ imagines, si commistas cum maribus feminas repræsentent? Quis „ turpes illas non appellet? Quis si sanus, quisque sit (cum Christiano „ loquor) qui protinus oculos non avertat? Et tamen eæ etiam fictæ, „ immo & pictæ longe a vivo remotiores, quam comica. Rursus falleris, quisquis es, honesta ea appellans, quæ de turpibus agunt. „ Falleris, qui bona, ac minime reprehendenda ea dicis, quæ innumeris malis viam faciunt, aut qua ratione bona, honestave, quæ (ut ille „ ait) simulatis criminibus instruunt ad vera: fictis alliciunt, immo „ impellunt ad pejora? Si ab scenis obscœna, si a Comœdiis impudicissima, quis honestas eas vocitet? Impurissimi rivi, nisi sordidissimum fontem arguunt; qui eo perniciosior, quo pluribus obvius, „ quo communior, quo nocentior: & audebis dicere adulteria, quia „ in Theatro, quia ficta, ideo honesta? Plane felix meretricula, quæ „ in Theatris reperis honestatem, quam in penetralibus amisisti. *Sanctissima scena, quæ honestos sanctosque efficis scurras, & histriones. Unde hæc tibi proscenio sanctitas, quod turpissimos actus in angulis, honestos facis in publico? Audeo dicere pejus hoc fingere, quam peccare*. Longe quippe criminosius mala docere, quam agere. Utinam „ mœchus, utinam adulter, qui pulpita proteris. Solem fugeres mœ-

„ chus,

„ chus, qui diem inficis Histrio: tenebras optares adulter, qui popu-
„ los facis adulteros: Solus decipereris cum sola, non millenos deci-
„ peres. Sis leno Histrio. Prostitue te, o Puella, ne finge. Sis ipsum
„ lupanar, quod simulas, o Theatre, fugerent te Matronæ, verebun-
„ tur pueri, horrebunt senes, nulli addiscent, quæ mox facient „.

XVI. Num. 100. Hoc pacto resumit orationem Pignatelli, & pudore suffundit viros Theatrales, seu Theatrorum defensores. „ Ego
„ disputationem hanc sic definio. *Nostri temporis comœdias neminem*
„ *honestas appellantē audivi, nisi* AUCTORES TURPITUDINUM
„ vel FAUTORES. Eos dumtaxat, qui ut fœdissima crimina majori
„ immunitate exequantur, & iterent, ficto honestatis velo obtegunt,
„ pravæ licentiæ nomine implicant, aut sæculorum consuetudine in-
„ volvunt, ajuntque, *licere id, neque inhonestum, quia tot seculis fa-*
„ *ctum, receptum a populis, permissum a Magistratibus*. At permit-
„ tuntur lupanaria, eaque adire. Ergo honesta?.. Mala adulteria,
„ perjuria, & tamen plurima sub sole. Repete seculorum myriades,
„ & pejerantes reperies, & adulteros &c. „

XVII. Exposita claritate summa Theatrorum & Comœdiarum, quæ tempore nostro vigent, fœditate, & turpitudine, vel in factis sita, aut in verbis, gestibus, & nutibus, accedit ad id, quod secundo loco proposuit, evincendum. Fœditas, & turpitudo Comœdiarum, & Tragœdiarum, quæ hodie repræsentantur, negari nisi a fatuo nequit. Nam licet turpia verba non sint, ut alias & sæpe quidem dixi, turpia tamen facta narrantur, & gestibus, nutibusque exprimuntur, ut adulteria, amores reciproci, amplexus virorum & feminarum. Hæccine honesta? Sed Jacobum Pignatelli audiamus.

XVIII. Num. 102. „ Alterum est, an MORTALITER PECCENT
„ Histriones nostri temporis lasciviarum, & amorum ludos exhiben-
„ tes. Ego sane *nullum reperi inter innumeros fere Auctores, quos legi,*
„ *qui id negaret, aut oppositum sentiret*: ajuntque turpium comœdia-
„ rum Actores, imo Auctores, qui eas componunt, *Mortalis piaculi*
„ *esse reos*: Rationum præcipuarum collectionem, & syllogen accipe.
„ Primo, quia causa ludi utuntur (ut supra ostendimus) turpibus ver-
„ bis, vel factis, quia mulieres in Theatrum inducunt, nempe libidi-
„ num fomites, quia de amoribus, stupris, adulteriis agunt, quæ
„ lasciva omnia, & Christianorum nomine indigna &c. „

„ Rursus *peccant mortaliter* Histriones, quia turpibus verbis,

„ bis, vel factis se, & alios Christiana cordis munditia privant, sine
„ qua nemo Deum videbit umquam, ut habetur *Matt.* 5. Ita quem
„ mox citavimus *Paul. Comitolus*, & recte. Quæ enim cordis mundi-
„ tia iis, quibus immundæ aures, plena fabulis pectora, artibus, ve-
„ neficiis, adagiis, scurrilitatibus, sive prodeant lascivisque carmini-
„ bus capita? Qui dies totos in id insumunt, noctesque totas, sive
„ se præparent; sive domi, sive in proscenio. An hæc cælorum Regno
„ apta mundities, puritas, quo nihil ingreditur coinquinatum? Di-
„ cent fortasse. *Rigidior es*, qui *hæc doces*. Neque enim tam minuta
„ mundities a secularibus exquirenda. Verum ego non id a seculari-
„ bus requiro, sed a fidelibus, qui in Cælum intendunt, qui vio-
„ lenter Cælum rapere jubentur, jubentur autem omnes &c. „

„ Tertio scelerate agunt Histriones, quia bonos mores in Ci-
„ vitatibus & Rebuspublicis evertunt, Christianam in Deum charita-
„ tem exterminant: quia pueros virtutibus exuunt, ad inhonestos mo-
„ res alliciunt, & erudiunt, ut amoribus dent operam, ut mulieres
„ adament, ut parentibus haud obediant, ut senes irrideant, & mini-
„ me revereantur, omnes contemnant. *Peccant ergo mortaliter*, quia
„ aptissima dæmonum instrumenta; quia egregii vitiorum artifices:
„ quia homicidiorum, rixarum, turpitudinum fomites: quia Matro-
„ narum, Virginum, adolescentulorum, cogitationum omnium per-
„ versarum origines, & flabella: illis ad lascivarum rerum plausus,
„ voces, risus: illis denique quot quot a spectatoribus illic crimina
„ committuntur. Ipsorum quippe opera nulla in Theatro modestia,
„ nulla temperantia, nulla pudicitia, morum omnis effusio, nulla
„ Christiani hominis vestigia, sed lascivientium, sed furentium, sed
„ bestiarum, sed ferarum. Spectatorum namque voces considera, fa-
„ cies intuere, oculos observa, verba expende, suspiria intellige,
„ nutus inspice, & mecum fatebere, quot facinora. Manent binis,
„ aut ternis mensibus hi in Urbibus singulis, interim quanta in Urbi-
„ bus perturbatio? Quot rixæ plerumque ob eos conventus? Quot
„ vulnera, quot cædes, quæ saltem pericula? Summa in rei familiaris
„ negligentia, si Patres inspicias? Ludorum aviditas etiam in opifici-
„ bus, inagrestibus, qui opere relicto quotidiano accurrunt, concur-
„ runt famuli, relinquunt Matronæ domi filias, puellasque tum pube-
„ scentes adducunt, ut discant, quæ audivere numquam, ut citius eas,
„ quam ferret ætas, libidinum flamma corripiat.

„ De-

„ Denique peccatum lethale illud est, quod vel insignem Dei
„ contemptum, vel grave alterius damnum, vel magnam sui labem,
„ vel corruptionem habet... Verum hæc tria ex condicto recurrunt
„ nostritemporis histrionibus, ut recte nostri temporis Doctores ex-
„ pendunt. Sui,proximorumque damnum jam ostendimus.Dei vero
„ contemptum aspice. Histriones namque,cum omnia per lucrum fa-
„ ciant, & omnia lucro metiantur,nil ob Dei timorem prætereunt,
„ dummodo lucrum accedat.Inde pulchriores mulieres conquirunt,
„ inde eædem vestibus adornantur,inde stibio,& purpurisso pingun-
„ tur, verba in molliciem, gestus ad lasciviam, nutus ad procacita-
„ tem, saltationes, choreæ ad mutuam luxuriam componuntur : id-
„ que quia sciunt his incautam multitudinem allici.Omnes enim pe-
„ cuniæ vias norunt, nullas omittunt,ut adolescentes pelliciant, al-
„ liciant viros,Matronas oblectent,juvenes emolliant, senes reddant
„ insanos, ac sic pecunias a singulis suffurentur, & extorqueant. At
„ qui sic lucrum quærunt, qui his artibus pecunias parant, cum in-
„ genti Dei contemptu id non facient?

XIX. Num. 106. producit pœnas latas in Histriones, quos ab Eucharistia arcet Cyprianus, & Apostatis accenset Concilium Cartaginiense,iisdem infamiæ notam leges inurunt, & plures summi Pontifices excommunicationis pœna illos plectunt. „ Et scenicos istos,
„ inquit, honestos dices? Tu innocentes pronuntiabis? Tu ab omni
„ crimine absolves? Tu Dei,tu hominum non fateberis contempto-
„ res, qui ab Ecclesia arcentur,ni artem suam desinant? Qui a com-
„ munione Christi corporis segregantur? Qui infames, perditi homi-
„ nes dicuntur? Qui cum Apostaticis numerantur? Excommunicatio-
„ ni nemo obnoxius,nisi prius lethali peccato irretitus.Illa neminem
„ ligat, nisi mortali crimine illigatum. Verum excommunicationis
„ pœna plectuntur comici a Pontificibus,plane quia mortaliter pec-
„ care Histriones existimarunt. Dicunt non eos esse Histriones,qui a
„ Pontificibus excommunicantur. At dicant ipsi qui sint? Scio Hi-
„ striones damnari. Scio Canones nullos excipere. Scio Comicos,&
„ Scenicos ab Ecclesia pelli, eos, inquam(ut ait *Glossa verbo Hist io-*
„ *nibus*) qui turpibus, & illicitis ludunt. *Scio ipsos nunc* turpibus &
„ illicitis ludere „. Tandem ad tertium quod proposuit caput,tran-
„ sit, nempe ad peccatum, quod Spectatores perpetrant, declaran-
„ dum, sequentibus verbis.

XX.

XX. Num. 108. „ Simplex, & absoluta hæc propositio. *Inspectores Comœdiarum, quæ a venalibus hisce Histrionibus fiunt, in quibus tum viri, tum mulieres in scenam prodeunt, & de amoribus & lascivis rebus colloquuntur &c. non peccare mortaliter, est propositio CHRISTIANO HOMINE INDIGNA, NEDUM THEOLOGO, Reipublicæ maxime perniciosa, Patrum doctrinæ directe opposita, Theologorum omnium, & Scholasticorum placitis minime consentanea. Contra vero hæc: Comœdiarum nostri temporis inspectores MORTALI PECCATO illigari, tum ratione scandali, tum ratione periculi, tum vi cooperationis; est propositio tutissima, summorum Pontificum responsis, Conciliorum, & Canonum oraculis egregie consona, Patrum sententiis, scholasticorum doctrinis omnino conveniens, ET VERA*„.

„ N. 109. Peccant ergo Comœdiarum nostri temporis inspectores *vi cooperationis*, qui a nimirum adstant voluntarie, & absque „ necessitate Histrionibus *mortaliter* peccantibus, iisque arrident, „ plaudunt, favent, & ut plurimum fovent auctoritate, pecunia, *vel* „ *saltem præsentia*. Quod ipsis est cooperari. *Mortaliter vero peccantibus* cooperari, & in crimen quoquo pacto influere, *lethale est*. „ Quod dum adstant Histrionibus, iisque favent, arrident, iisdem „ cooperentur, in eorumdem crimen influant, manifestum sit. Nihil „ enim magis loquenti cooperatur, *quam audiens*: Quique coram po„ pulo agit, a nemine magis adjuvatur, & quodammodo vires in di„ cendo accipit, *quam ab Auditoribus*, si ii præsertim plaudant, arri„ deant, nutibus faveant, aut saltem oculos intendant. Accipit, qui „ dicit ab auditoribus quodammodo verba, sales, sententias, quod„ que mirabilius est, etiam vires, & latera, atque, ut ita dicam, in„ genium, ex solo adstantium obtutu: at Histriones in Theatro ha„ bent, nedum verborum exceptores, sed etiam pecuniarum datores, „ atque adeo non tantum ab Auditorum aura, sed etiam auro vires „ accipiunt, dum loquuntur, qui sine auro nec prodirent.

„ Confirmatur a pari. Summi Pontifices, nedum in Duelliones, „ & Monomachos excommunicationis tela ipso facto minantur, sed „ etiam in eos, qui ex industria spectant ob eam rem; quia, illis in„ spicientibus, Duelliones vix desinerent. Quod manifestum sit, Duel„ lorum inspectores tantum, quia inspectores, mortaliter contra cha„ ritatem peccare; neque enim excommunicatio in eos jaceretur. Hi-

„ ſtriones vero nec inciperent, nec in ſcenam prodire nt, ſi eoſdem „ non ſpectator adires. Pari ergo ratione convinceris, ſive duelli „ ſpector ſis, ſive Hiſtrionum: licet enim inſpectio utrobique non in- „ trinſece mala, tamen quia utrique, tum Monomachi, tum Hiſtriones „ rem agunt intrinſece malam, hi præſertim ob exceſſum in ludo, ob „ Dei contemptum, ob turpes geſtus, & verba ad libidinem incitantia, „ quæ in ipſis nullo fine honeſtari poſſunt, cum dent aliis evidentem „ ruinæ cauſam, ideo utrique inſpectione quodammodo cooperaris, „ *ac utrobique lethaliter peccas*.

„ Dices: adhuc agerent in ſcena, licet ſingularis ego non „ adeam: non ergo me adeunte, in ſcenam prodeunt, qui etiam, me „ abſente, prodirent. Verum id omnino reſpondere poſſent ſinguli „ Duellorum inſpectores: ſinguli tamen peccant. Præterea cur Hi- „ ſtriones etiam a ſingulis pecuniam extorquent, ſi non a ſingulis fo- „ ventur? Cur neminem ingredi ſinunt, ni ſolvat, ſi a quolibet non „ ſuſtentantur?... Denique omnes admonemur, ut id omnes dete- „ ſtentur: Non omnes id facient, niſi ea, & tu execraberis. *Peccas,* „ *licet ſingularis adeas. Hoc namque eſt cum currēte fure concurr ere,* „ ut ait Pſaltes, & cum adulteris portionem ponere, & quod dixeram „ cooperaris dum adulteriorum Magiſtros ſuſtentas, dum meretri- „ culas paſcis, dum eorum peccatis, ac ſceleribus individuus ades, „ & adis: cum fure concurris, dum Comœdos, *immo animarum* „ *comedones*, ac voratores tuo enutris argento, cibas ſanguine, „ ruina fulcis, ſuſtentas periculo &c. „

„ Peccant præterea *mortaliter ratione ſcandali*. Scandalum „ enim eſt dictum, vel factum minus rectum præbens occaſionem „ ruinæ, eſtque *mortale peccatum*, etiamſi gravis ruinæ alterius ſit „ cauſa per accidens: tunc videlicet, cum contemnit quis ſalutem „ proximi, & pro ea conſervanda non prætermittit, quod ſibi li- „ buerit: ita omnino, & expreſſis verbis S. Thomas 2.2.*q*.43. *a* 4.&c.

Petes qui potiſſimum ſint, qui aliis ſcandalum faciant? Expe- diam breviter. Omnes... *Verum habet diſcrimen crimen*. Graviter peccant ſinguli, *qui concurſu ſuo etiam alios advocant*. Gravius *præ- cipui viri, ac ſenes, Patres familias*, quique auctoritate in Republi- ca pollent, *qui ſi non adirent, plerique illas (comœdias) erubeſce- rent, minuſque decorum putarent, quod contra accidit, ob ſolam no- bilium virorum, ac ſenum præſentiam. Graviſſime vero omnium pec-*

carent

tarent Religiosi, & Clerici. Ita præsertim Cajet. in 2. 2. q. 167. a 2. Menoch. lib. 1. cent. 1... *Unde miror, Neotericum quemdam, alioquin doctum, oppositum docuisse, dum ait, neque id erubescendum Clericis, neque scandalum parere secularibus: at quam parum vere pete id non a summis Pontificibus, non a Conciliorum Decretis, non a Patrum sententiis, non a Scholasticorum Doctrinis*, sed ab ipsamet insanienti in spectaculis multitudine, an Clericis id liceat, an id Religiosis viris honestum? *Clamabunt protinus quod ipsis Clericis displicebit. Surgent, qui de sæculo sunt in judicio: ferent in Clericos, in Religiosos viros sententiam, a quibus didicere modestiam, verecundiam, honestatem &c.*

Tertio peccant spectatores ratione periculi, & proximæ occasionis cui se ingerunt. Proxima vero occasio omnino est spectaculum, scena, orchestra, ubi amores, & choreæ celebrantur.

Quod si queras. Quibus scena, & venales hæ comœdiæ proxima occasio censenda est, & a quibus sub mortalis peccati *pœna, ratione periculi, vitari debeatur? Etiam respondeo.* Vitanda omnibus hæc occasio. *Ratio præcipua: quia ubi plurimi, & ut plurimum corruunt* ea asserenda proxima cuique occasio, in qua potior multitudinis pars pluries offendit. Nec refert quod is non offendat. Peccat ergo mortaliter quilibet, *qui ei multitudini se admiscet, quæ ut plurimum peccat, licet in illud idem crimen interdum non incidat: diciturque illi occasio proxima, dum ex iis, quibus se immiscet, plurimi, & ut plurimum corruunt. Numquam enim tam securus adstabit quis, ut minime timere debeat, quando plures, & potior pars omnino labitur. Egregie id innuit Psaltes cum primo beatum enunciat, qui non abiit in Concilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in Cathedra pestilentiæ non sedit: ac si e contrario diceret: Infelix omnino, & miser, qui in quodcumque Concilium impiorum abjerit, & in quacumque cathedra pestium sederit, dicam planius cum Tertulliano, qui Theatra frequentaverit. Miser vero, & infelix, hoc est* lethali crimine *adstrictus ob solum impiorum consortium: peccandi enim societas, proxima peccandi occasio.*

XXI. Recensita doctrina adeo luculenta, & inconcussa est, ut nullus verus Theologus revocare eam vel in controversiam possit. Per accidens enim, ut ajunt, est quod quispiam interius non delectetur, & concupiscentiæ stimulos non patiatur. Nam contingere

quoque poteſt, ut quis in eodem lecto cum femina dormiat, quin vel cum eadem, vel intrinſecus peccet. Propterea ne qui ſponte hoc periculum ſubit, expers peccati mortalis eſt? Advertit etiam ipſe *Pignatelli num.* 119. nonnullos Caſuiſtas, qui docent poſſe ſponſos delectari de copula futura cum ſuis ſponſis, perridiculas invexiſſe etiam in hac materia diſtinctiunculas. Allegat Pignatelli pro hac falſa & laxa opinione Sanchez *lib.* 8. *diſp.* 49. *num.* 41. Emmanuelem Sà *v. lud.* Reginaldum *lib.* 22. *num.* 8. & Bonacinam. Auctores iſti ſcatent laxis & proſcriptis opinionibus. Concedunt Comœdias turpes eſſe, & obſcœnas, deinde vi præciſionis Metaphyſicæ docent poſſe Chriſtianum iiſdem intereſſe. Sed ipſe Pignatelli reſpondet. *Certe hi a modo loquendi ſanctorum Patrum, & veterum Scholaſticorum multum diſcedunt*. Subditque paulo poſt: *Verum quam duriuſculæ ſint hæ præciſiones & difficiles, & in praxi, quam vicinæ delicto, ſuam quiſque conſcientiam conveniat*. Non audet Pignatelli Auctores iſtos reprehendere, nec ipſe eoſdem objurgo; ſed illorum laſſam, falſam, Patribus, Theologis, & ipſi communi ſenſui adverſam doctrinam improbo & deteſtor. Pignatelli illam rejicit his Tertulliani verbis. *Quam ſapiens argumentatrix ignorantia humana, præſertim cum aliquid hujuſmodi de gaudiis, & de fructibus hujus ſæculi metuit amittere*.

XXII. Num. 121. & 123. objicit ſibi Pignatelli nonnulla, quæ pluries jam convulſa ſunt a Patribus, quorum reſponſa ſupra retuli. *Num.* 125. vulgare ſophiſma ſibi opponit his verbis. „ Objiciunt 3. „ Si legi poſſunt comœdiæ, nec peccato mortali aſtringimur, etiam „ ſi turpes, ſi de amoribus viri, & feminæ colloquantur. Rurſus ſi „ fatentur fidei Quæſitores nullo modo contra bonos mores eas eſ- „ ſe, ut in lucem prodeant, permittere, cur eaſdem in ſcena audi- „ re nefas? &c.

„ Plerique rationem hanc plurimi faciunt. Audivi doctos „ alioqui viros, etiam inſolubilem aſſerere. Sed immerito. Scire aves „ quid amplius ſcena habeat, ut quæ extra ſcenam mala vix, in ea ſta- „ tim peſſima? Dicam ſtatim, Geſtus, Vultus, Voces. At quam „ fortia hæc, quam potentia, in humanis actibus ipſe vides. Vidiſti „ hominis cadaver? . . . . At qualis ſi vivat . . . . Plane idem, ſi le- „ ctionem, ſcripturamque cum ſcena conferas. In ſcena etiam vo- „ ces ad voluptatem effuſæ, jucundæ ad lætitiam, ad moleſtiam de- „ miſ-

„ missæ, hæsitantes, ad metum flebiles, molliterque cicumflexæ ad „ miserationem, ad iracundiam auctæ; crebroque incidentes. In scena „ os, vultusque in ira ardẽs, in gaudio hilaris, in adversis adstrictus, in „ probris petulans, in seriis compositus, remissus in ludicris, in arduis „ acer. In scena denique manus verborum comites, sive ut melius di- „ cam verbis equæ sæpe interpretes: quam argutæ, quam sapientes, „ implentes verba, eorumque impetum, & vim, ut recte quispiam il- „ las dixerit, orationis telum.... Quid si ad hæc addas omnium „ membrorum fractionem ad lasciviam usque pedum, cæterarum „ partium incessum. Denique ejusdem scenæ pompæ, apparatum, „ vestes, personas, saltationes, chordarum modulationes, choreas? „ Et inquies idem esse utrobique periculum, voluplatisque discri- „ men, sive legantur comœdiæ, sive audiantur &c.

XXIII. Num. 130. „ Tamdem objiciunt. Esto lethale sit crimen „ Theatra ingredi, comœdias spectare, ludis hisce interesse: dum „ bona fide id omnes faciunt, minime ipsis lethale. Quare peccato- „ rum potius omnium reus erit, qui eos admonet, quandoquidem „ admoniti facient adhuc.

„ Respondetur: ea ignorantia a culpa excusat, quæ ut Theolo- „ gi ajunt, omnino invicibilis est, inculpabilis, probabilis, juxta, „ & omnino involuntaria, & qua tota artus malitia ignoratur.. At „ quis Comœdias ingreditur, qui saltem aliqualem malitiam illius „ actus non novit? Qui saltem non putet id veniale? Peccant ergo „ omnes mortaliter, si peccatum mortale est illas adire, cum ignorent „ se peccare mortaliter... Præterea jam ubique ea de re agitur, nemo „ de ea non disputat, nemo non indicat. *CONFESSARII opinioni-* „ *bus pugnant. Si concedunt, laudantur; improbantur si negant. Sa-* „ *pientiæ titulus ab iis hoc uno emitur, si quis minime scrupoiosior* „ *videatur*. Non igitur justa erit, neque innocens, neque proba- „ bilis ignorantia hæc, qua comœdiarum Inspectores laborant, sed „ vere, ut Scholastici loquuntur, affectata.... Peccant ergo co- „ mœdiarum nostri temporis Inspectores gravissime, licet ignora- „ re se simulent. Quo etiam planum remanet, maxime ad Dei glo- „ riam, & animarum salutem conducere singulos quoque admo- „ nere, neque ullum id admonenti crimen, licet admoniti faciant „ adhuc, & gravius peccent, & egregie S. Ambrosius ait ser. 83. „ *Ego interdum parcens vobis, tacere vellem, sed malo contume-* „ *lia*

„ *liæ causas reddere, quam negligentiæ sustinere judicium*.

Num. 138. „ Dices fortasse lascivas comœdias, non graves, „ non Tragœdias vetari. Sed illa quoque prisca facinora exprimit „ (Tertullianus) Ut constat fieri posse, quod factum est &c.

Num. 139. „ Primo non Reipublicæ, non Principi licere talia „ spectacula inducere, non posse permittere. Histrio infamis est: ad „ Ecclesiæ communionem non admittitur. Exemplum est apud Cy- „ prianum &c.

Num. 140. „ Exemplo Romani Imperii permittere, immo „ quærere voluptates se posse ajunt. Verum apud eos primo mode- „ ratio Senicorum fuit, deinde Scenæ, & Theatra sæpe sublata, & „ Histriones in exilium pulsi. Nam ocio, & vitiis insuescebant „ cum, ut Varro 2. *de re Rust.* exprobrat. *Manus movere malue- „ runt in Theatro*, ac circo, quam in segetibus, ac vinetis. Non „ posse in Regno voluptatis consistere virtutem, non posse inter tot „ irritamenta vitiorum, manere innocentiam experimento dice- „ bant, ideoque sæpe damnarunt: & quæ bene abdicaverant, pessi- „ me resumebant. In tantam insaniam res illa abiit, ut Ducum, & „ exercituum stipendia ludiones caperent, tanto pretio fomenta „ probrorum, labes morum emebantur. Tanta merces erat morum „ strupratoribus.

„ Tantum, tam perniciosum malum, uno verbo, una scheda „ tollere Princeps potest; si non facit, servari ipse non potest. Quis „ enim Christianus tumultum ciebit? Deinde Principum & Civita- „ tum istis deliciis subditorum plurimi, atque adeo milites offen- „ duntur. Jam vero in præsidiis & Castris patriæ propugnatores „ egent, qui operam nullius pretii, operam perniciosam navant, „ in auro & purpura vivunt, & illis qui honesta sequuntur, insul- „ tant. Quomodo vero consistere potest Respublica, in qua Histrio- „ nes Ducibus æquantur? Opes Roscii, aliorumque cum admira- „ tione legimus atque ex illis vanitatis publicæ insaniam discimus.

„ Spartani in universum melius Histriones submoverunt, „ quam illi, qui legibus eos temperare constituerunt. Nam etsi in „ publico abstinere cogerentur interdum Principum mandatis, „ multa tamen ab illis in publicum seditiose, fœda per domos ten- „ tata. Augustus quidem in Stephanionem justus, & severus, in „ Pyladem remissus, sed tandem constanter fortis, sed in reliqua

„ vita

„ vita indulgens, & morum corruptor. Nam & ipse flagitiosissime
„ vixit, & uxor, filiæque ejus probro fuerunt. Itaque omnino sce-
„ nici ludionesque e medio tollendi. Multo vero magis externi,
„ quales per Italiam passim vagantur. Sunt enim ob artem ludicram
„ infames, & magnas corruptelas inducunt.

§. UNICUS.

Monitum ad Lectores, & præsertim Confessarios.

I. NUllus dubito, quin non pauci Theatrorum nostri temporis fautores & vindices ad hanc Jacobi *Pignatelli* doctrinam gravi suffundi pudore debeant. Scriptor de Curia est, non Rigorista, non priscus Ecclesiæ Pater, qui contra Theatra idololatriæ labe aspersa declamet: non Antiprobabilista morosus, & severus, aut Transalpinus qui, ut P. Franculinus ait, veniat de regione longinqua *fronte modesta, oculis submissis, vultu demisso*, sed Auctor est, qui Romæ scripsit, qui Romæ Purpuratis viris a consiliis fuit, & Curiæ inservivit. Porro hic Auctor, non obiter, sed data opera, uberrima eruditionis copia & ineluctabili argumentorum efficacitate evincit, omnes Theatrorum inspectores peccare mortaliter, tum ratione *cooperationis* tum ratione *scandali*, tum denique ratione *occasionis proximæ*, cui se exponunt. Addit hanc esse doctrinam SS. Patrum, cujuscumque seculi Conciliorum, & Theologorum, immo & Casuistarum fere omnium. Plurima laudatæ *Consultationis* prætermisi, brevitatis studio, sed ea adduxi, quæ satis superque ora illorum obstruunt, quos honesta ætatis nostræ Theatra asserere non pudet. Colligere heinc evidentius poterunt & prima moralis Christianæ principia, & ipsius, ad hoc quod attinet, Ethices paganicæ & civilis eruditionis documenta erroneæ opinioni, quam hactenus propugnarunt, adversari. Resipiscant ergo, suosque detestentur errores: desinant vanæ scientiæ fucis vulgo imperito imponere: curent, ut, quibus olim offendicula apposuere, sint imposterum virtutis exemplum.

II. Quæ doloris, & lacrymarum argumenta eruere ex præfata *Consultatione* non debent Confessarii illi, quorum pœnitentes hodie in Theatro, cras ad Altare: hodie inter Clericos: cras inter Mimas,

mas, & Mimos videntur? Quæ vis eloquentiæ exprimere funestissimum illud & supra quam dici potest tremendissimum scandalum valet, quod in Christi Ecclesia parit fœdus istud: frequentia nempe Theatrorum, & Sacramentorum. Legunt vel ipsi Curiales & cæteri in *Jacobo Pignatelli* Scripturæ Divinæ, SS. PP., Pontificum, Theologorum, atque adeo ipsius Ecclesiæ doctrinam, quæ gravissimorum scelerum Mimos, Mimas, Theatrorum spectatores sontes, Sacramentis Divinis indignos declarat: Vident ex altera parte Confessarios, qui Sanctissima Sacramenta, & histrionibus, & saltatricibus, & Comœdiarum inspectoribus liberalissime dispensant. Inter hæc duo extrema constituti talia mutuo sermocinantur: Patres, & Doctores non priscæ ætatis modo, sed cujuscumque sæculi Concilia, & Theologi omnes, & communiter vel ipsi benigni Casuistæ, uno, aut altero excepto, Theatrorum Inspectores damnant, Ecclesia Parisiensis eosdem a Sacramentis arcet. Ex altera parte Confessarii sin omnes, saltem plurimi, & qui redundantiori populorum affluentia circumdati sunt, non modo Pœnitentes istos Theatrales absolvunt, Sacrosancto Eucharistiæ pabulo reficiunt, verum etiam in eadem corruptela altius confirmant: Confessarios, & Theologos qui oppositum docent, derident, carpunt, & odiosissimis Rigorismi, & Jansenismi censuris insectantur. Sane qui hæc opposita extrema, quæ alioquin obvia sunt, & oculos perstringunt, serio meditantur, summum patiuntur scandalum & imbecilliores in Religione vacillant. Et si dixero hunc esse unum fontium, unde impietas, quæ in dies latius vexillum explicat, manat, forte a vero non aberravero. *Confessarii* (inquit Pignatelli n. 131.) *opinionibus pugnant. Si concedunt, laudantur. Improbantur, si negant.* Oro, obtestorque Sacros Dei Ministros, ut expendere serius hanc controversiam velint. Dicant quem gravem Theologum, qui pro dignitate hanc exornaverit spartam, legerint docentem absolvendos esse Mimos, Mimas, histriones, & temporis nostri Comœdiarum Spectatores? Nec unum allegare valent. Prevaricatores ergo Divini Ministerii, & Ovium Christi occisores se perhibent illi, qui Christi Sacramenta impertiunt Christianis Theatralibus. Nec opponant, paucos quosdam Casuistas docentes spectari, & audiri Comœdias turpes, & lascivas absque gravi culpa posse, quamvis mortaliter peccent histriones, quia præscindere inspectores a lascivia pos-

possunt, & de jocis, facetiis, cantu, cæterisque, quæ lasciva non sunt, gaudere, & lætari: Quoniam quam sit doctrina ista, vel ipsi ethnicorum Philosophiæ morum, & communi sensui adversa, patet. Præterea tametsi Inspectores isti immunes a delectatione venerea essent, peccatum *cooperationis* declinare nequeunt. Rursus, numquid exiguus isteCasuistarum manipulus vel minimum probabilitatis gradum adjicere pravæ corruptelæ potest contra comunem Patrum,& Theologorum doctrinam? Numquid damnatus Probabilismi surculus in hac propositione: *Generatim dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quamvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*; & in altera. *Si liber sit alicujus junioris &c.* ad praxim reducitur. Tandem istorum Casuistarum ratio in metaphysica præcisione sita, vana, ridicula, & omnium laxitatum radix est, atque Christiano Theologo indigna. Verum ut securius, & validius deplorandum commentum profligem, in medium adducam ipsius *Jacobi Pignatelli* verba, qui *loc. cit. n.* 120. hæc scribit.

IV. „ Idcirco id unum hoc loco consulerem, ut Confessarii, qui„ que animarum curam gerunt; ne hujusmodi abstractiones, aut „ præcisiones subindicent pœnitentibus, nec ejusmodi viam lasci„ viis & obscœnitatibus aperiant.... Christiano populo Confessa„ rii nomen pro Numine est. Ejus est sepem, aggeremque ædifi„ care, non suffodere. *Et vocaberis ædificator sepium Isai.* 49. At „ quomodo sepem ædificat, qui frequentare Theatra, stupra vide„ re,adulteria discere, lasciviis oblectari, minime crimen esse di„ cit? Quo sane pacto sepem ædificat, qui docet minime inhone„ stum ea adire tantum, si scandalum periculumque caveatur? Qui „ neque id Clericis erubescendum? *Caveant ergo Confessarii*, do„ cere id, eamque enuntiare sententiam, quæ ut plurimum, & in „ pluribus fallit, quod raro contingit, ac vix. Certum namque „ est multitudinem capi, rapi popellum ad nugas has, excitari li„ bidines, exardescere fomites inter lasciva, compositaque ad lu„ xuriam colloquia Histrionum, Amantium, Meretricularum. „ Habent hinc ludentium feminarum verba, hinc spectantium „ Matronarum, & Nobilium adolescentularum obtutus. Quid „ adolescentum, quid turba juvenum faciet, ut viros senesque „ prætercam? Dei o Administri in sententiis edisserendis, cum

„ quid omnibus docentes pronuntiamus, non inspicienda unius, „ vel alterius hominis natura est, sed plurium, communisque ho- „ minum conditio. Humanæ vero conditioni res est plena pericu- „ li. Audire obscœna: & obscœnis nullatenus moveri: turpia, nec „ coinquinari: lasciva, & contineri: ridere ad inhonesta, & ho- „ nestatem servare: intueri in feminarum vultus, & non conspi- „ cere, eo præsertim tempore, cum plenæ amoribus aures, ille- „ cebris pectora, Nobilium puellarum, mulierumve simulacris „ oculi, aut saltem earumdem pro scena agentium meretricula- „ rum? Tot in Theatris discrimina, & nos absolute enuntiabimus, „ nil lethale esse spectaculis intervenire? *Mendacesque illas aude-* „ *bimus aperire præcisiones* mulieribus, virisque, qui vix bonum „ a malo norunt? Neque omnibus, neque uni, nec privatim, nec „ publice id dicendum. Fit multorum exemplum unius licentia. „ Abstineat a Theatris, qui sine peccato adesse potest, si tamen po- „ test, ut abstineat, qui sine peccato minime potest. Nemini in „ publico quid licet, quod multis nocet „.

V. Itaque non modo Patres & Theologi, sed omnes, qui a præjudicatis opinionibus alieni sunt, hodiernam monstrosissimam corruptelam detestantur. Qua igitur ratione Confessarii plures Sacramenta administrant iis, qui Theatrum & comœdias turpes obscœnasque frequentant? Negabunt ne hodiernas repræsentationes Theatricas obscœnas esse, & turpes? Negabunt in hodiernis Theatris viros, & feminas exquisitissima luxus, & pomparum arte comptas prodire in scenam de mutuo amore ludere, saltare, & canere? Numquid hæc cum Christiana professione conjungi valent? Numquid pudica, casta, modesta? Quo ergo Auctore, quo fundamento ad Sacramenta admittunt Actores, & Inspectores Theatrorum? Numquid tenuissima probabilitate a Sanchez, a Sa, a Bonacina repetita nixi? At Auctores isti nullius prorsus Auctoritatis in hac controversia sunt comparati ad Patres, ad Concilia, ad Theologos, qui communi consensu ista damnant. Accedit, præfatos Casuistas in hypothesi loqui, nempe quod Inspectores Comœdiarum turpium nec periculum patiantur, nec scandalo aliis sint. Hæc autem hypothesis communiter chimærica est, aut saltem perraro etiam in eorumdem sententia reipsa locum habet.

VI. Unde evidenter infertur, Confessarios illos, qui Actores & In-

& Inspectores Comœdiarum ætatis nostræ absolvunt, omni esse ratione, & auctoritate destitutos, atque adeo Ecclesiasticæ Disciplinæ extremum afferre detrimentum, Dei Ministerium prodere, & peccandi libertatem fovere. Ita clamant, & inclamant S. Thomas Villanovanus, Ven. Card. Bellarminus, & omnes postremæ ætatis celebriores, Episcopi & Theologi. Sed omnium malorum extremum est, quod hoc tempore ea improbare non licet, quod a medio elapso sæculo P. Segneri, P. Camargo, P. Gonzalez, quid plura, *Jacobus Pignatelli* elata voce, & libero calamo diris devovebant. Laudantur enim, inquit Pignatelli, & a turba, & a Magnatibus, qui absolvunt. Qui ligant, improbantur.

CAPUT XXIII.

Auctoritate BENEDICTI XIV. *Pontificis Regnantis, & Ven. Cardinalis* BELLARMINI, & *Cardinalis* LANFREDINI, *evincitur graviter illos peccare, qui hodierna Theatra frequentant.*

I. NUmquam nimis, quod nunquam satis. Satisfacere quæ hactenus adversus Comœdiarum turpium spectatores adduxi, deberent. Verum quia numquam magis, inquit Tertullianus *sapiens argumentatrix ignorantia humana*, quam *cum aliquid ejusmodi de gaudiis, & de fructibus sæculi metuit amittere*: idcirco hoc ultimo loco veluti postrema in acie Decretoriam Sententiam promendam mihi reservavi. Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. feliciter regans non modo ad Ecclesiæ Catolicæ, verum etiam ad Reipublice litterariæ splendorem, & ornamentum nobis a Divina Providentia datus, nullum fere sive Theologicæ, sive Canonicæ facultatis argumentum, præsertim quod morum, & Disciplinæ reformationem spectat, non illustratum eruditione, & doctrina summa reliquit. Porro in variis suis operibus, nedum in uno, obscœnas profligavit Comœdias. In volumine de Synodo *lib.* 7. *cap.* 61. *n.* 12. *pag.* 528. 1. *edit.* hæc docet. *Nimis porro laxa, ne dicam aperte erronea, & scandalosa est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris .... ubi etsi fateatur, non esse Clericis permittendum Comicos agere, seu Comœdiarum Actores esse, attamen a gravi culpa eosdem*

 absol-

absolvit comœdias spectantes, quantumvis turpes, atque obscœnas, dummodo ex illarum auditione nullum sibi imminere prævideant probabile periculum lapsus &c. ... Quocirca etiam MOLLIORIS ethicæ sectatores ejusmodi Comœdias damnant, & nedum Clericos, SED LAICOS QUOQUE EAS INSPICIENTES VIX UNQUAM GRAVEM CULPAM EVADERE DOCENT cum D. Thoma in 4. Dist. 16. q. 4. a. 2. quæstiune. 2. ad 2.

Supervacaneum autem reputamus pluribus prosequi hoc cæteroquin GRAVISSIMUM ARGUMENTUM, quoniam jam illud copiose pertractavimus in Nostra Notific. 37., & Notific. 76., ubi plura in Comœdiarum, & chorearum detestationem ex probatis Auctoribus excerpta accumulavimus &c.

II. Comœdias hodiernas turpes, & obscœnas esse evidentissime demonstratum est, nec revocari in controversiam potest. Doctissimus autem Pontifex harum Comœdiarum inspectores VIX UNQUAM GRAVEM CULPAM EVADERE docet. Additque id fateri *etiam molliores ethices sectatores communi calculo*. Supervacaneum reputat Pontifex Summus pluribus prosequi hoc ceteroquin *gravissimum argumentum*, quoniam illud copiose pertractavit in suis *Notific. 37., & 76.* Plura ego *tom. 4. in Decal. lib. 8. Diss. 2. c. 3.* ex citatis *Notificationibus* decerpsi, ut tanti Pontificis Suffragio chorearum pravitatem exterminarem. Quamobrem multa nunc alia ejusdem Pontificis testimonia prætereo, ut quoad possum brevitati consulam; & quia quæ adduxi peremptoria sunt, nullique subjacent tergiversationi, aut circuitioni. Post doctissimi Pontificis BENEDICTI XIV. luculentissimam sententiam superfluunt alia documenta. Nihilosecius ut veritas magis refulgeat, pauca alia adjicere lubet.

III. Ven. Cardinalis Bellarminus *Conc. XIX. in quadr.* de choreis hæc habet. *De choreis tantum dicam unum verbum, atque ideo potissimum, quod intelligam, nonnullis non videri hoc verum malum, & sciam Lovanii esse publicas scholas, ubi docetur ars tripudiorum. Sed ego profecto si ADULTERIUM, si FORNICATIO est malum, videre non possum quomodo viros cum feminis tripudiare non sit malum, cum ad hoc illud maxime provocet. Audi S. Job.* Pepigi fœdus &c. *Et tu ibis & saltabis cum virgine, & saltando ad libidinem te concitabis, & nihil periculi imminebit? Cur ergo sapiens monet:* cum

cum Saltatrice &c. *Quid? Sancti viri B. Antonius, B. Hilarion, B. Hieronymus in solitudine habitabant, & vix se a spiritu fornicationis, a desideriis, & pravis cogitationibus defendebant. Et tu... ibis & ridebis, cantabis, saltabis cum puellis, & nihil mali suspicabor? Sed nolo credatis mihi. Audiamus quid veteres Scriptores &c.* Sanctorum Patrum testimonia congerit ibidem. Si doctissimus BELLARMINUS tam evidenter malum reputat choreas adolescentum cum puellis, ac judicat malum esse adulterium, & fornicationem: quid, amabo, de Comoediis & Theatris ætatis nostræ diceret, in quibus, non choreæ modo adolescentum cum procacissimis Saltatricibus peraguntur, sed mollissima musica, suavissimus cantus, scenarum majestas, & innumera alia oblectamenta & præstigia turmatim ad venerem inflamandum conspirant? An Dei zelo succensus non inclamaret? Si adulterium malum est, ut revera est: flagitiosa sint oportet etiam ejusmodi obscœna Theatra, & comoediæ, quæ ad fornicationem & adulterium quam maxime provocant, quæ atrocissimum bellum humilitati, pudori, pœnitentiæ, cæterisque virtutibus acerrime intentant.

IV. Cardinalis Lanfredinus Episcopus Auximensis doctrina, morum integritate, Apostolico zelo, & Episcopali fortitudine præstantissimus, cum intellexisset, in propinqua Civitate Comoediam repræsentari, verens, ne theatricæ voluptatis pestis latius manaret, suumque invaderet gregem, eumdem ferventissimo sermone adversus tantum periculum animavit, atque, ut sibi caveret, adhortatus est. Epistola Pastorali, quæ in *Collectione* orationum Synodalium &c. an. 1740. typis edita, secundum locum obtinet, italica lingua scripta est. Pauca ex eadem latine reddita transcribam.
,, Extrema (inquit pag. 35.) afflictione rumorem belli, non a po-
,, testate Mahumetana, sed a Dæmonis furore contra animas Sacro
,, lavacro tinctas excitari audivimus. Bellum istud eo est formi-
,, dabilius, quo minorem terroris speciem præfert: eo periculo-
,, sius, quo securiorem exhibet aspectum. Audite ergo, Charissimi,
,, vocem Patris, & Pastoris vestri, aut verius lacrymas, quibus
,, vos admonet, orat, obtestatur, ut vigiles sitis. Periculum non
,, distat. (Pisauri Comoedia agebatur). Periculum grande est,
,, atque valde esse perniciosum potest. In fuga sit securitas vestra:
,, Pag. 37. & 38. Filii dilectissimi, unde sperare tantorum hostium
,, vi-

„ victoriam? Num a viribus vestris? Neutiquam. Clamat enim „ Paulus 1. Cor. 10. *Qui existimat se stare, videat, ne cadat*. Num „ a Deo? At cum vitari periculum fuga possit, si vosmetipsos spon- „ te in illud conjiciatis, juxta SS. Augustinum, & Thomam Deum „ tentatis. Deum autem tentare peccatum est Religioni oppositum. „ Dicet fortasse quispiam, honesta hæc esse solatia. Oh Deum! Utinam „ ita esset. Audite. S. Paulus vetat, ne mulieres doceant in Eccle- „ sia, ob illud periculum, quod auditoribus imminet, ut Ansel- „ mus interpretatur. Porro si femina Christiana nequit e publico „ suggestu in Ecclesia Divinum amorem prædicare: numquid per- „ missum eidem erit, ut e Proscenio Theatrali amoris profani illi- „ cia depingat: ut cantet, saltet inter harmonicos, suavissimosque „ concentus, inter vanitatis, luxus & fastus apparatus, in conspe- „ ctu juvenum, qui harum Infernalium Sirenarum illecebris ma- „ gis animum intendunt, quam forte Evangeliorum expositioni in „ Ecclesia? Honesta solatia isthæc? Non talia illa judicant Patres „ Theologi, & Sacri Scriptores „. Hæc est omnium Episcoporum, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam, doctrina, hæ adhortationes ad populum Christianum.

CAPUT XXIV.

Penes ipsum humanæ rationis Tribunal falsum est, quod Pseudopolitici obtrudunt; Theatra nempe bonum publicum promovere & advenarum accessum, & divitias in Civitates pertrahere.

I. Quid, inquiunt Pseudopolitici homines, civilis Regiminis omnino ignarus Monachus contra Theatra declamitat? Quid publicam felicitatem turbat, & civium conscientias torquet, advenarum ad Civitatem nostram affluentiam, & pecuniarum accumulationem impedire hac sua scriptione pertentat? Centena, & centena scutorum millia Comœdiarum, & Theatrorum occasione circuunt, & cujuscumque conditionis homines lucrantur. Quam sint similes Dissertationes tranquillitati paci, & lætitiæ innocenti civium infestæ, nemo est, qui non videat.

II. Hoc in capite sileant Patres, sileant Theologi, sileat Evangelium ipsum, cujus mandata, & baptismalis professio, non modo Civi-

Civili regimini, & communi tranquillitati, & gaudio non officiunt, sed mirum in modum hæc omnia promovent. Nihilominus sileant hæc, & ad unicum artis politicæ Tribunal caussam meam revoco, & ex hoc Tribunali solo revinco ætatis nostræ Theatra bono publico esse infesta, mores corrumpere, & scientiæ Politicæ omnino repugnare.

III. Inter plurima quibus *Felicitas Publica* constat, sunt imprimis divitiarum copiæ, pecuniarum, auri, argentique abundantia. Eo igitur spectare primum vota, studia, & vigiliæ Rectorum Civitatis debent, ut vias inveniant, & aperiant, per quas ingredi Civitates & æraria, aurum, argentumque debeant. Postmodum & rationem excogitare, qua metalla hæc natura sua sterilia, fœcunda, & lucrosa fiant: Recte, & bene. Quænam porro vis & ratio pecuniæ fœcundandæ amplificandæque? Agricultura, negotiatio, civium & omnium inferiorum industria, robur, & fortitudo laborum patiens, & incommodorum: artium cum mechanicarum, tum liberalium cultus assiduus, ut Lampridius in *Alexandrum Severum* animadvertit. *Mechanica opera plurima Romæ instituit: Negotiatoribusque ut Romam volentes concurrerent, maximam immunitatem dedit.*

IV. Manus nunc cum Pseudopoliticis oppositoribus conferamus. Comœdiarum, & Theatrorum illecebræ & oblectamenta homines effeminant, illosque politulos, molles, delicatos, torpidos otioque diffluentes: ad artem bellicam, ad civilia ministeria ad mercaturam, ad labores ineptissimos efficiunt. Quod detrimentum Marcus Varro *lib.* 2. *de re rust.* magnopere Romano populo Theatrorum oblectamentis emollito exprobrat. *Manus movere maluerunt in Theatro, ac circo, quam in segetibus, ac vinetis.* Hæc oblectamenta artium & litterarum cultum, qui diurnas, nocturnasque vigilias postulat, aut impediunt, aut diminuunt, aut penitus extinguunt. Ministeria & privata & publica perturbant. Qui comœdiis assistunt, & Matronis inserviunt, (hæc duo conjuncta esse solent), si dignitates, aut ministeria, ex quorum recta administratione summopere felicitas publica pendet, exercent, caussarum studium, negotiorum examen, malorum remedia negligunt, libros blattis & tineis devorandos sinunt, & tempus gravissimis controversiis dirimendis destinatum, miserrime prodigunt, & ad gradus

dus dignitatesque obtinendas muliercularum favore ascendere student.

V. Mimi, & Mimæ aureis pensionibus conducuntur, Civiumque crumenas expilant, & alio deferunt pecunias Civitatis. Cantatrices, & Saltatrices veluti Sirenes insidiosissimæ, & vafferrimæ ingenuos nobilesque sæpe adolescentes ita fascinant, & dementant, ut illarum amore capti familias evertant, Parentesque extremo mœrore conficiant. Exempla in dies ob oculos obversantur. At circuunt pecuniæ, insistunt nostri pseudopolitici, Comœdiarum occasione. Circuunt scilicet, sed ad perniciem, & summam Civium penuriam, & Principatus detrimentum. Aurum argentumque, quæ esse lucrosa, & uberrimos parere fructus possent, in mercatura, in colendis agris, in promovendis artibus, (non dico in sublevandis pauperibus, in maritandis puellis) dilapidantur in ditandis eviratis eunuchis, saltatricibus, comœdis, & psaltriis, quæ Civitates circumeuntes locant operas suas, & pecunias corrodunt, & secum alio deferunt. Ille pecuniarum circuitus utilis & lucrosus est Civitatibus, & Principatui, qui industria crescit, qui fructus, & emolumenta parit, non qui aut alio pergit, aut steriliter in flagitiorum turpi nundinatione marcescit, & putrescit. Considerant hi pseudopolitici & falsi œconomi introitum minimum pecuniarum, quas colligunt Theatrorum conductores, & Tabernarii: at ignorant exitum & ingentia illa detrimenta, quæ Reipublicæ inferunt Theatrales corruptelæ perniciosissimæ.

VI. Pecuniæ, quæ commercio, negotiationi, agriculturæ, artibusque applicantur, suos fructus edunt; Principatui tributa, & vectigalia solvunt. Ingentes illæ aureorum Summæ, quas ex locatis operibus Mimi, & Mimæ, Saltatrices, & psaltriæ colligunt, pendunt ne Principatui tributum? Quid in publicum ærarium mittunt Comœdi? Immo, quæ non surripiunt, tum comici, & comicæ, atque comœdiarum spectatores? Cursim hæc furta recenseamus. Et primo omnes Mimi, & Mimæ plantæ sunt in vinea Principatus prorsus steriles, quia nil lucelli pariunt: sunt veneficæ, quia alios viros distrahunt a labore, & a suis artibus exercendis: atque adeo non modo illi & illæ nihil conferunt, sed vectigalia ab aliis solvenda diminuunt. Quot Cives & privata, & publica debita solvere prætermittunt, ut pecunias suas histrionibus, seu Theatrorum conducto-

ductoribus pro spectandis comœdiis tribuant. Quid plura? Nunquam luxus, fastus, pompæ audacius triumphant, quam Theatrorum tempore. Quisque in hoc pomparum campo ceteris præstare, & eminere conatur. Sericos pannos ab exteris nationibus certatim conquirunt: peregrinas vestium formas a transalpinis accipiunt, & universa indumenta magna ex parte ab exteris nationibus huc veniunt. Illi ipsi pseudopolitici, qui effutiunt communi bono utilia esse Theatra, induti, ornati, & fucati sunt exteris mercibus. Heinc languent artes nostræ, quarum artificia fastidiunt nostri pseudopolitici, fameque pereunt artifices, & operarii innumeri. Quid ad hæc Theatrorum defensores? Negare ne audent Theatra magnopere & privato, & publico bono perniciosa, & detrimentosa esse, atque politici Regiminis Sanctionibus contraria?

VII. Optandus, &, ut Alexander Severus ait, Vectigalium diminutione alliciendus advenarum mercatorum accessus, sed ad emendas merces, ad colendas artes, mercaturamque augendam. Si ea ingenti pensione conducerentur Sapientiores artium, sive Mechanicarum sive liberalium Magistri, qua conducuntur Mimi, & Mimæ, continuo florerent Civitates, & publica æraria auro redundarent.

VIII. Hactenus intimis rationum momentis ridicula commenta profligavi. Nunc ad auctoritatem adversarios ipsos provoco. Leges civiles, quæ Comicos infames declarant sunt ne Principatui exitiosæ? Imperator Theodosius, qui *l. Dominico* condidit detrimentosus ne Principatui fuit, cum præscripsit: *Omni Theatrorum atque Circensium voluptate per universus urbes earumdem populis denegata, totæ Christianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur*. Sed Christianus fuit Theodosius. Designent ergo pseudopolitici nostri ex omnibus Ethnicis Philosophis artis politicæ peritissimis Magistris unum, qui ad augendum sive privatum sive publicum bonum Theatra instituenda, histriones, & Mimas conducendas ludosque exercendos docuerit? Legant Platonem, Aristotelem, Solonem, Tullium, Tacitum, Senecam, Plutarchum. Num istorum volumina, quæ omnium manibus teruntur, & in quibus Theatra histrionesque damnantur, publico bono infesta sunt? Firmum itaque maneat, exploratumque, ne dum Christianæ prudentiæ, verum etiam artis civilis & politiæ legibus Theatra hodierna damnari.

CAPUT XXV.

Quam graviter peccent viri graves, & Ecclesiastici, qui hodiernis Theatris intersunt.

I. Viri graves, tametsi laici, gravius ceteris peccant Theatra frequentantes, quia inferioribus & juvenibus maximum præbent scandalum. Audientes enim hi plurimos provectos Christianos, bene etiam extrinsecus moratos, qui se Theatris assistere ajunt, quin ullis concutiantur tentationibus animos sumunt ad Theatra frequentanda. Quod gratis admittere velim. At non animadvertunt, proprium exemplum maximum ingerere juvenibus, & puellis offendiculum. Quoniam isti argumentantur: Viri graves optimis ornati moribus Theatris intersunt, eorumque lætantur solatio: ergo potiori jure nobis juvenibus, quibus peculiari quodam jure recreationes, & solatia debentur, Theatrorum frequentia licita erit. Quis autem dixerit, nisi omnino fatuus adolescentum, & puellarum castitatem tutam in hodiernis Theatris consistere? Juvenes ad rei amatoriæ & Veneris palestram ab ipsis parentibus adducuntur? Quis ut oportet tantum repræsentare scelus valet? Viri isti graves, & parentes ipsi, quorum est Evangelicam morum integritatem adolescentes perdocere, iniquitatem illis prædicant, & leprosi parentes leprosos generant filios, & mutuo propriam texunt damnationem.

II. Ut ad Ecclesiasticos sermo convertatur, sequenti dissertatione Claustralium Theatra improbabo. Pauca in præsentia delibare contra Clericos, Presbyteros, Prælatosque Theatris assistentes sufficiat, & missis tot sacrorum Canonum pœnis in ejusmodi Sacerdotes latis, paucis dumtaxat perstringam Sacerdotalis Dignitatis prærogativas. Si Christiani omnes in baptismatis professione Mundi, & Diaboli pompis renuntiant, Sacerdotes peculiari se vinculo Deo obstringunt, cum Sacerdotio initiantur. Sacerdotes sunt veluti Catholici Orbis astra, quæ laicorum dissipare tenebras debent. Fidelium oblationibus vivuunt, ut intercessores suis precibus, & sacrificiis apud Deum sint. Ab ipsis solatiis, locis, & lætitiis, quæ mundanos viros non dedecent, abstinere Sacerdotes coguntur. Paucis S. Paulus Sacerdotum, & Episcoporum mores, primis ad Romanos ver-

verbis describit. *Paulus servus Jesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei*. Primo igitur Ecclesiastici omnes sunt jure peculiari Servi Jesu Christi, & Jesu Christi obsequio toti addicti, ut omni cura, & sollicitudine rerum terrenarum spoliati, unice Deo famulentur in animarum lucro. Non sibi modo, sed populi Christiani etiam saluti desudare singuli pro talentorum diversitate debent: alii docendo, alii exemplo bonorum operum præeundo, alii corrigendo, & increpando. Qui proprie servus est, totus Domini sui est: & quidquid habet, & potest, Domino suo habet, & potest, Ejusmodi fuere Apostoli *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*. Matt. 19. & S. Paulus intonat 2. *Timot*. 2. *Labora sicut bonus Miles Christi Jesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Sacerdotes Domini selecta militia Christi sunt, ad præliandum bellum Domini. Simplices Sacerdotes sunt veluti peditatus, Archipresbyteri, Tribuni, Episcopi, Cardinales sunt Duces, & Imperatores spiritualis exercitus sub uno Christi capite invisibili, & Romano Pontifice visibili: si isti pavidi sunt, & timidi, si carnis, mundi, & dæmonis aggressus, & spectra vereantur, actum de exercitu est. Quid si Duces isti, Chiliarci, & Imperatores Christianæ militiæ perfida rebellione a Christo descifcerent, & foedere cum mundo, carne, & diabolo inito, populo ad Mundi, & Diaboli castra, qualia esse spectacula Theatralia supra ex P. SEGNERI, nedum ex Patribus ostensum est, exemplo præirent? Quid si ipsi Duces in Theatrorum pulpitis inter Matronas, & Matronulas residerent se seque præberent universo populo visendos? Profecto isti Diabolo, non Deo militarent, & execrabilis perfidiæ sontes populum sibi commissum immanissimi pravi exempli laniena contrucidare dicendi forent. Quid si patrimonium Christi seu Ecclesiasticos reditus, in histrionibus & psaltriis in luxu, & pompa prodigerent? Quid si eo funestissimæ cæcitatis prolapsi essent, ut & Theatris assidere, & comœdias spectare, & drammata poetica loco Evangelii lectitare, proprii Ministerii munia negligere, quin grave aliquod scelus perpetrent, propugnare mini me illos puderet?

III. Profecto omnes Ecclesiastici, Presbyteri, Prælati, Episcopi, & supra, Comœdias spectantes non unum, sed plura gravissima scelera patrare Scripturæ Sanctæ, Patres, Concilia, & ipsa naturæ

vox evincunt. Peccant, quod voto Castitatis obstricti periculis illius violandæ se exponunt: Quandoquidem virtus hæc delicatissima sine peculiari Dei gratia non consistit intaminata. Numquid Deus gratiam suam infundet iis, qui sponte pericula subeunt: qui suo populo offendicula objiciunt: qui Sacerdotii gradum & sacram dignitatem prostituunt? Dum ajunt se inter theatralia præstigia nullam experiri Carnis rebellionem, tum undique ulcerati, & plagosi cicatrices non sentiunt. Peccant gravissime, quod Christianis incredibile scandalum præbent, quod Christi Ecclesiam diffamant, quod Hæreticos in sua pertinacia confirment. Quæ probra non evomunt in Catholicam Ecclesiam Transalpini Heterodoxi, cum vident hac nocte Sacerdotes in Theatro Diaboli pompis operam dare, & die crastina ad Altare Dei Filium immolare? Quid illorum ad Matrem regressum remoratur, nisi Ecclesiarum Duces, & Rectores illi, qui operibus testantur, se nihil pensi habere Religionem, quam profitentur?

IV. Hæc autem gravissima scandala, inde in primis proficiscuntur, quod isti in sacram Christi militiam ingressi sunt, Deo minime vocante. Primum quippe fundamentum status Ecclesiastici est Divina vocatio, ut subdit S. Paulus. *Vocatus Apostolus*, idest a Deo ad Apostolatum vocatus. Qui in hunc se, Deo non vacante, intrudunt statum, gratia vocationis carent, atque adeo insignia præferunt sacra, sed status sanctitate destituti sunt. Quare jure S. Bernardus *ser. 35. in Cant.* Clamat: *Ministri Christi sunt, & serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, Histrionicus habitus, regius apparatus .... Inde cythara, & lyra, & tibia, inde redundantia torcularia, & promptuaria plena eructantia ex hoc in illud: inde dolia pigmentaria: inde referta marsupia ... olim prædictum est, & nunc tempus impletionis advenit. Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Amara prius in nece Martyrum, amarior in conflictu Hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum.*

V. Luculentius scandalum istud apparet, si ad communem Christianorum vocem animum intendamus: Clamant Christiani. Peccatum est Comœdias spectare? Non ne Sacerdotes ipsi, & majores, & inferiores illuc confluunt, & quidem patenter? Si ipsi Dei Mini-

nistri

nistri religioni sibi minime vertunt, Comœdias spectare, quid Concionatores contra Theatra invehuntur? Quid Theologi conscientias nostras turbant? Sacerdotes quotidie Sacris operantur: & tamen Theatra frequentant. Alterutrum ergo: Aut quotidianis Sacrilegiis se polluunt: aut a Sacrificiis abstinent ut interesse Theatris queant. Hæc sunt Christianorum ratiocinia: & hæ sunt causæ, cur nec Theologi, nec Concionatores reformare Christianorum mores valent.

VI. Quid de temporis jactura dicam, omnibus perniciosa, sed Sacerdotibus perniciosissima? Legunt istorum non pauci Poetarum drammata, & legendi Scripturas sanctas, Patrum opera, Conciliorum Canones, tempus deest. Est tamen tertium munus eorum, qui ad Sacerdotium vocati sunt, est, inquit Paulus, Evangelii prædicatio. *Segregatus in Evangelium Dei.* Episcopi sunt in statu perfectionis. Hacne refulgent perfectione, qui quatuor horas impendunt in Comœdiarum aspectu? Quid de iis dicam, qui suorum munium procurationem, qui studium necessarium ad lites dirimendas, & ad illam comparandam scientiam, quæ proprii status perfectionem decet, necessarium negligunt? qui non modo ad prædicandum Evangelium cæteris inepti sunt, sed Evangelii Spiritum, quo mores suos componant, & moderentur, prorsus ignorant? Et sane, si vel extremis labiis Evangelium Christi degustassent, aut a Theatris abstinerent, aut saltem se peccare confiterentur, dum illa frequentant. Sed eo cæcitatis prolapsi non pauci sunt, ut obstinate pernegent, se quidquam contra proprium statum agere, dum ejusmodi spectaculis operam navant. Et quod est supra quam dici valet portentosum, judicium pronunciant, quin seria & matura discussione caussam recognoverint. Inter leges delinquitur, inquit S. Cyprianus *Epist. ad Donat.*, inter jura peccatur, & qui sedent crimina vendicaturi, crimina & scelera pro virtute, & honestate divendunt. Lugendi isti sunt, non convincendi. Mundanis viris, ut experientia didici, facillime veritas suadetur, quamvis appetitionibus humanis irretiti, a veritate aberrent. Ecclesiasticorum quisque Theologus est: & quamvis ignorantissimi, quæ efflictim amant, honesta & sancta esse pugnacissime contendunt. Audiamus hac de re Cardinalem Cajetanum in 2. 2. q. 167. ar. 2. ad 2. ubi hæc docet. „ Quoniam communiter, qui intersunt hujusmodi spectaculis delectationis causa ad-
„ sunt,

„ sunt, ideo si indecentia sunt, quæ repræsentantur non excusan-
„ tur a peccato videntes, dato quod in veritate sola eos repræsen-
„ tatio delectaret. *Et ratio est: quia saltem dant exteriori actu ope-*
„ *ram rei illicitæ, scilicet delectabili præsentiæ de indecentibus.*
„ Præsentia siquidem illa exterior suapte natura communiter fit ad
„ delectandum animum, non de sola repræsentatione, se de repræ-
„ sentatis, ut patet: *Præter hoc autem gravius peccant viri graves,*
„ *ratione scandali, & mali exempli. Gravissime autem Clerici, Re-*
„ *ligiosi, Sacerdotes, aut Pontifices, in hoc delinquerent.*

VII. Acute & solide doctissimus Cajetanus distinguit repræsentationem a materia repræsentata. Plures effutiunt, se de sola repræsentatione delectari, seu de vivida illa gesticulatione. *Dato*, inquit Cajetanus, *quod in veritate sola eos repræsentatio delectaret, non excusantur a peccato videntes.* Cur? *Quia saltem dant exteriori actu operam rei illicitæ.* Mimi quippe, & Mimæ eo artificia, & studia sua collineant, ut in spectatorum animos delectationem instillent de illa, quam repræsentant, materia. *Præsentia siquidem illa exterior suapte natura communiter fit ad delectandum animum, non de sola repræsentatione, sed de repræsentatis.* Res autem repræsentatæ ab Histrionibus semper, aut sua natura sunt indecentes, & turpes, aut immixtæ rebus obscœnis, nempe tricis amatoriis. Eo unice conspirant Comœdi, ut appetitiones humani cordis demulceant, permoveant, illiciant, & in objecta repræsentata stimulent, & irritent. A gravi ne culpa excusari isti valent? Porro huic gravi culpæ dant sua externa præsentia operam spectatores, inquit Cajetanus, & nos supra evidenter patefecimus.

VIII. Hæc omnia adeo manifesta sunt, ut ne revocari quidem in controversiam possint. Et tamen hoc ipso tempore vidimus Pastoralem Epistolam amarissimis lugendam lacrymis, qua Ecclesiasticis cujusdam Territorii facultas impertitur adeundi, & spectandi Theatrales repræsentationes. A Christianismo condito tam monstruosum scriptum non prodiit. Sola publica retractatio tantum abolere malum valet. Hæc sunt corruptissimi seculi nostri fenomena.

IX. Tandem ut aliquo suffundantur pudore, transcribere huc volo, quæ impius Imperator Julianus Apostata servanda Paganismi Sacerdotibus præscripsit. Ut Ethnicam superstitionem amplificaret, Ethnicis Sacerdotibus jussit, ut Christianæ Religionis Sacerdotum mode-

modestiam, gravitatem morum, istorumque incontaminatæ vitæ integritatem æmularentur, vel saltem ementientes fingerent. Hac via, inquiebat vafferrimus Apostata, felicius falsorum Numinum cultum propagabunt. Hæc enim inter alia scribit, ut refert Sozomenus *Hist. Eccl.* lib. 5. cap. 16. Arsacio supremo Deorum Sacerdoti. *Quot quot per Galatiam sunt Sacerdotes vel terrendo, vel persuadendo diligentes & honestos reddas, vel a Ministerio Sacerdotali removeas, si Deos una cum uxoribus, liberis, ac famulis non observaverint &c. Deinde Sacerdotes hortare, ut NEQUE AD THEATRUM accedant, neque in Tabernis bibant, nec artificio, & operi alicui turpi ac probroso præsint, & qui in his rebus morem gerunt, eis honorem tribuito, qui autem resistunt expellito.* Hæc altius animo imprimant & Presbyteri & Prælati: & Episcopi & Abbates. Hæc ab impio Apostata prolata, se ipsis profundius animum penetrant, quam a me exaggerata. Heinc constat, quam fuerint a spectandis Theatris alieni priscæ ætatis & Christiani, & præsertim Sacerdotes. Nisi hæc documenta moveant, quid allegare efficacius possumus?

CAPUT XXVI.

Aliquine occurrere eventus queunt, in quibus licitum interdum huic, aut illi Christiano sit adire Theatra?

I. MAriti, ne uxores conturbent, & uxores, ut Maritis pareant, Theatra frequentant. Minister publicus, ut Principem comitetur, Theatris assistit. Peccaturosne istos enunciabis? Viginti & amplius annorum intervallo quæstiunculam hanc alta mente revolvi. Illinc obvia erat argumentatio. Licitum est in occasione proxima morari, necessitate urgente, ut patet in filiis familias: Quid ni ergo, & Theatra spectare? Hinc ratiocinii istius falsitas sponte menti patebat. Si sermo esset de solo periculo prolabendi in aliquam delectationem propriam, paritas adducta fucum facere aliquem posset: At in casu nostro disputatur non tam de peccato proprio, in quod prolabi quisque valet: quam de scandalo, & de danda opera rei illicitæ histrionum. Ars Theatralis hodierna, quam Mimi, & Mimæ exercent, omnibus spectatis, in genere moris natura

tura sua infamis, & exitiosa est. Stipendiis alere, & præsentia propria fovere istiusmodi artis professores scelus est, non minus grave, quam sit illud Histrionum. Theatrum concilium vanitatis est, in quo plura committi flagitia nemo ibit inficias. Interesse autem concilio peccatorum numquam licet. Sicut enim vetitum & Divina, & Ecclesiastica lege est Duellum, in quo occiduntur corpora, spectare, & propria præsentia confirmare, potiori jure interdictum est adesse Duello, in quo contrucidantur Animæ. Accedit: vix occurrere necessitatem adeo gravem, quæ urgeat adire Theatra. Nam si mariti & uxores sint revera Christiani, facile sibi mutuo persuadebunt non expedire Comœdiarum aspectum: si contra Christiani nomen dumtaxat præferunt, cessat disputatio omnis. Idem de publico Ministro dicendum. Insistis, plura consequi, murmurationes, admirationes, & absurda, si hic, aut ille adire theatra renueret. Respondeo universum Evangelium clamare te servum Christi esse non posse, si hominibus & mundo placere aves. Clamant quatuor Evangelia a capite ad calcem, Paradisum ingredi te minime posse, nisi ad Christum Magistrum & Ducem tuum derisum, colaphis cæsum, sputis illitum, odio habitum, contumeliis lacessitum, contemptum, crucifixum, mores tuos conformes, & similia pati sis paratus. Qui duobus Dominis inservire, & Evangelium cum Mundo associare contendit, chimæram chimærarum conflat. Hæc sunt rationum momenta, quæ illicitum evincunt præfatum Comœdiarum aspectum. An vero contingere perrarus casus queat, in quo causa evitandi dissidia, jurgia, majora scandala, schismata, accedere quis ad Comœdiam, ibique ceu alter Alipius clausis oculis, & auribus considere, penitus ignoro, & judicium meum suspendo. Carpant, qui volunt, imbecillitatem, & insipientiam meam. Me auctore, & sponsore, nemo Theatra frequentabit. Verum ne mihi quipiam consuetam Rigorismi chimæram appingant, audiant continuatorem Turnelly, qui *tract. de Decal. cap. 3. de 6. Præcept. pag. 524. edit. Venet.* hæc scribit.

„ CONCLUSIO IV. *Spectaculorum & Comœdiarum frequentatio periculosa est castitati, & multis modis animæ noxia. Unde vix absque peccato interesse spectaculis & Comœdiis Christianus potest.* Ita „ Natalis Alexander, cujus resolutio pro secunda parte pene laxior „ videtur „.

Post

Postquam omni argumentorum genere improbavit Comœdiarum, & Tragœdiarum frequentationem, contra secundam partem recitatæ propositionis Natalis ab Alexandro inquit pag. 124. *Sed an non poterit vir eruditus ut de fabula judicet, assistere primæ ejus repræsentationi, ex qua certus sit, se male affectum non iri? An nefas fuerit honestæ mulieri tragœdiam aliquando sanctam audire?...*

Re sapientiorum judicio permissa, haud credo a noxia immunes esse, qui VEL SEMEL Comœdiæ volentes interfuerint. 1. Quia eorum nemo, quidquid dicant, aut cogitent, immobilis est animi, *ut supra ajebat Tertullianus: moveri ergo & satis proxime possunt, idque in ioco, ubi gratiam Dei præstolari fidenter non possunt. 2. Quia comœdorum actioni, quæ GRAVE EST PECCATUM, indubie cooperantur: tolle enim spectatores, sustuleris & actores. 3. Quia, qui comœdiam frequentant proborum, quos eidem interesse vident, exemplo sese confirmant: & illud objicere solent sive iis, a quibus moventur, ut ab exercitio desistant: sive iis, quos ad illud trahere volunt pene invitos.*

Quapropter censeo negandam absolutionem. 1. Actoribus, qui scenicos ludos exhibent. 2. Auctoribus, qui fabulas componunt in Theatro recitandas. 3. Artificibus, qui ad Theatrum proxime spectantia concinnant: nisi hi omnes sufficienter moniti resipiscere velint; & prædictis nuntium remittere perpetuum. Idem & a fortiori de scenis Musicis Gallice OPERA *dicendum. Ita anno 1694. resolverunt Doctores Sorbonici numero sex.* Illi, qui Turnelianum opus de gratia versatili recudi vellent, ut sistema S. Augustini doctrinæ oppositum latius manaret: Morum Præceptiones, quas Turnelii continuator edidit, ut recuderentur, curare deberent. Sic enim corrupta ethice pulsa, sanior doctrina refloresceret.

CAPUT XXVII.

Doctrina LUTHERANORUM adversus hodierna Theatra exponitur, ut legant, & confundantur, si qui sunt Catholicorum, qui Comœdias, Tragœdiasque ætatis nostræ purgare a flagitio non erubescant.

I. NUdius tertius Eminentissimi Cardinalis PASSIONEI amplissimam Bibliothecam adii, cui sive voluminum copiam, sive selectiores, multiplicesque editiones, sive præstantiores, rarioresque Auctores spectes, frustra penes quempiam privatum rei litterariæ cultorem alium in universa Europa, nedum in Italia nostra parem inquires. Cum ibidem, Auctores de Theatris agentes expiscarer, occurrit obviam doctissimus Purpuratus eruditione incredibili, & memoria sane prodigiosa, vel in ipsa septuagenaria ætate ornatus, stans pede in uno, omnes istius generis scriptores narravit, propria manu ex pluteis extractos dedit, & quod omnem superat fidem, vel ipsa minutiora opuscula inter sua numerosissima miscellanea abscondita, nullo consulto indice, nulla præmissa investigatione, intrepida manu extraxit, porrexitque. Quod enim ad majorem Bibliothecæ, vastissimæque eruditionis suæ splendorem, & ornamentum accedit, illud est, quod libros suos omnibus litteratis viris domum etiam deferendos, nedum ibidem legendos, urbanissime atque liberalissime communicet. Quod idcirco indicavi obiter, tum ut veritati litarem, tum ut exemplum tanti viri ceteris imitandum præberem. Inter alia porro hoc de argumento volumina ab eodem mihi ostensa, sequens opusculum Miscellanorum tom. XXII. in octavo insertum, mutuo mihi dedit.

II. *Georgii GRABOWS Gymn. Francof. Rect. JUDICIUM DE HODIERNIS COMOEDIIS, aliisque Theatricis spectaculis ex sanctissimorum Patrum, nec non probatissimorum Theologorum nostræ Ecclesiæ præjudiciis conscriptum, & a Lipsiensi amplissima Theologica facultate comprobatum. Francofurti MDCLXXXIX.*

III. Lutheranus iste Doctor, non suam peculiarem, sed universæ Protestantium sectæ doctrinam adversus hodiernas Comœdias exhibet. Hoc quippe pacto infit pag. 3. „ Falso creditur, quod Comœ-
„ dia-

„ diarum vanitates *nostra* comprobet *Ecclesia*, & male imputatur
„ ejus doctrinæ, quæ vel Doctorum, vel Auctorum, culpa. Quærenti enim, quid de Comœdiis statuat, in promptu est, *illam* hodiernas atque vulgares adeo non approbare, ut potius Auctores cum Actoribus aberrationis, &, quod gravius, prævaricationis *suo jure* damnet. Utrique enim peccant *gravissime*.

IV. Hoc brevi præmisso exordio, celebriores suæ sectæ Theologos allegat, eorumque testimonia rescribit. Unum ego ex multis, quæ adducit, exhibeo. Nominatissimus Brochmandus (inquit pag. 4. apud eumdem Grabovvus) 1. *Notum est, finem ludorum istorum scenicorum esse virtutes, & vitia ad vivum exhibere. Certus autem sum, non posse, nec debere quemquam inter Christianos vitia ista, quæ in ludis scenicis depinguntur, nominare sine detestatione; tantum abest, ut liceat ulli personam induere, in qua viva scelerum effigies relucet. Urgeantur hæc scripturarum dicta. Ephes. 5. impuritas ne quidem nominetur inter vos. 1. Thessal. 5. v. 22. ab omni specie mali abstinete.* 2. *Notum est non posse Comœdias exhiberi cum applausu populi, quin futilium hominum spurci, vani, ridiculi sermones toti Theatro ad vivum repræsententur. Quod, ut Christianus homo faciat, non permittit Dei Spiritus. Notæ enim sunt hæ admonitiones Apostolicæ Eph. 5. v. 4. ne nominetur inter vos obscœnitas, & stultiloquium, & scurrilitas, quæ non conveniunt, sed gratiarum actio. Col. 3. v. 8. Deponite* αἰσχρολογίαν *ab ore vestro.* 3. *Notum est requirere scenicos hosce ludos, ut viri induant habitum muliebrem. At ne id fiat, severe prohibet Dominus his verbis: Deut. 22. v. 5.* Vir non induat habitum muliebrem: Nam abominationi est JEHOVÆ, qui facit ista. 4. *Notum est concurrere ad istos ludos plures, qui vitiosi sunt, quam quos recti studium inflammet. Unde grande periculum est, ne plures scenica vitiorum repræsentatione corrumpantur magis, quam emendentur. Inimica enim tenacius hærent. Et hic jure urgeri potest illud Apostoli 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia prava.* 5. *Nullibi Spiritus Dei præscribit ethnicum hunc modum emendandi vitiosos mores, sed scripturarum sacrarum assertiones sunt.* Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine. *Habent Moysen & Prophetas, audiant illos: Scriptura utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in justitia, ut perfectus sit Dei homo ad omne opus bonum perfecte instructus.* Hactenus Brochmandus

dus *tom.* II. *Instit. Theologic. artic. de lege cap.* 13. *quæstion.* 6.

V. Pauca animadvertas, velim. 1. Optime eruditus hic Lutheranus docet, ipsam Scripturam sanctam damnare hodiernas Comœdias, quæ turpiloquio, & scurrilitate non vacant. 2. Penes Lutheranos putidissimam corruptelam feminarum prodeuntium in scenam non serpere: atque adeo damnari alteram corruptelam Histrionum, qui muliebrem vestem induunt. 3. Rejicit somnium illorum, seu verius delirium, qui Comœdiarum magisterio emendari mores contendunt, cum ethnicum hunc modum revocandi homines a vitiis suis, Scriptura sancta non indicet. Hac hironia vellicat Theatrorum defensores.

VI. Pergit vero *Grabovus pag.* 7. suis verbis refellere Correctores Comœdiarum. *Quis enim quæso comœdias ad illorum præscriptum sollicite, & accurate unquam instituit? Quis multas ab omnibus supra recensitis incommodis vacuas uspiam spectavit? Quis audivit ullam sine otioso verbo (de quo tamen in novissimo die reddenda erit ratio) aut quod majus, sine scurrilitate, quæ non minus a Comœdiis, quam a Christianis longissime absit, oportet? Quis non reperit multa in illis absurda, multa alienissima ab ea veritate, simplicitate, sanctitate, & gravitate, quæ Christianis olim, & adhuc in spirituali Regno Christi dominatur? Quis persæpe non vidit virilem sexum, jam uxoris, jam virginis personam muliebri vestimento sustinuisse* contra Dei expressum interdictum?... *Quibus de causis omnes Christiani scenicis spectaculis adeo non delectentur, contra detestentur ea, & ne intersint quidem, multo minus præsint, ut se participes non faciant alienorum peccatorum, ad exemplum tam veterum Christianorum*, quam piorum Theologorum nostræ Ecclesiæ. Nam *scribit Doctor Meisnerus*, nos ipsi illicitas, & abusu constitutas Comœdias serio improbamus, & detestamur.

Pag. 10. *Propterea nemo* sanus *eos* nimii *Patrum* rigoris *accusabit: sed omnes potius boni exoptabunt, ut illorum spiritum ad hoc ævi perpetua retinuisset posteritas. Hoc enim facto nos profecto in Theatra æque vehementer invehemur, atque Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Gregorius Nazianzenus, Ambrosius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus, aliique, tam Græcæ, quam Latinæ Ecclesiæ suis temporibus.* Quippe hodierna, maxime autem Britanica, scenæ spectacula nihil (*Gravissimi D. Danuba Weri judicio*) ab ethnicis diffe-

differunt. *Plena enim sunt offendiculis, plena otiosis verbis, plena stultis quæstionibus, plena ludicris, & pravis colloquiis, plena stolidis Mimorum gesticulationibus, & rusticorum vociferationibus, plena illiberalibus, petulantibus, atque obscœnis jocandi generibus, plena inhonestis, improbisque voluptatibus, plena voluntariis vitiis, ac peccatis, quorum* suasor, auctor, & adjutor est Diabolus. *Imo pleniora multo* quam ethnicorum. *Interspersa namque ea voluptatum condimenta sunt, quæ apud illos invisa, atque inaudita fuere, quorum nomen Romano Foro ignotum*: interscenia *puto* (vulgo intermedia) *tanta vanitate, scurrilitate, ac futilitate, ut dubitem, ac major excogitari possit. Quas ob causas nullum est dubium, quin ea tanto magis aversetur DEUS, quanto majori labore, studio, & cupiditate præsentantur, spectantur, approbantur, laudantur, commendantur, frequentantur.*

VII. In medium promit Lutheranus scriptor, ut ea, quæ dixit confirmet, testimonia Salviani, Chrysostomi, Augustini, Tertulliani, quæ ego brevitatis studio prætermitto. Deinde pag. 19. sic orationem resumit.

VIII. ,, Neque hic quicquam valet auctoritas eorum, qui Co- ,, mœdias ad popularem auram accommodatas mordicus defen- ,, dunt. Etenim multitudo errantium errori patrocinium nullum fa- ,, cit. *Errare autem illos partim mentis cæcitate, partim volupta- ,, tis pravitate, nemo ex mediocriter eruditis non animadvertit, nemo ,, ex illuminatis non videt*. Laudant in Comœdiis, quæ *nostra* vitu- ,, perat *Ecclesia*, & amant quæ Spiritus S. in sacro Codice detesta- ,, tur. Cave autem dicas id nostros ad unum omnes Theologos fa- ,, cere. Multi siquidem egregii viri *tolerant, quod tollere nullo mo- ,, do possunt*. Multi furentem illam impietatem, qua de agitur, ver- ,, bis improbant, cum re prohibere non liceat. Quidam de impu- ,, denti illa audacia copiose scripserunt, alii libere adhuc loquun- ,, tur, plurimi pio, ac justo dolore queruntur, sed *mordacissimo- ,, rum canum* (N. B.) metu, tacent, finemque exoptant, magis ,, quam expectant. Non pauci falsa persuasione, alii aliorum men- ,, daci informatione, aut magna vi longæ consuetudinis, cæcu- ,, tiunt, quibus veritatis lumen postea tanto jucundius existit, ,, quanto clarius illorum mentibus præpanditur.

,, Verum esto! *Persistat major pars in errore suo; nibilo tamen ,, secius*

„ *secius infracta manet veritas*. Hæc enim dependet neque a ju-
„ dicio hominum, neque ab illorum Theologorum auctoritate,
„ *qui in Ecclesia quidem vivunt* (*si modo vivunt*) *ast de Ecclesia non*
„ *sunt*.

IX. Sed aures arrigant Comœdiarum & Tragœdiarum Correctores, qui Theatra natura sua haud illicita contendunt, sed indifferentia; abusu vero, & Comicorum pravitate fieri inhonesta, & mala. Unde inferunt auferendum esse Comœdiarum abusum, servandum vero usum Theatrorum. Audiant homines isti Lutheranum hominem animumque in ea, quæ rescripturus sum, serio intendant, & tandem aliquando sapiant. Sic autem continuat suam orationem *Grabovvs pag.* 21.

X. „ Scio equidem plerosque inter usum & abusum distinguere:
„ sed quis potest asserere, quod comœdiarum usus in Scriptura sacra
„ uspiam laudatus? Quis non affirmabit potius, quod ab Ecclesiæ
„ Christianæ Patribus inter Diaboli opera numeratus? *Quid, quod*
„ *Sacræ cœnæ usu scenicos Actores Ecclesia illa vere Catholica prohi-*
„ *buit*? Quis trutinatis omnibus non potest non fateri, semper ob-
„ fuisse magis, quam profuisse publicis privatisque rebus, sine cau-
„ sa autem reclamatur: *Tollatur abusus*? Hic namque ita insitus,
„ atque inveteratus, ut penitus hoc rerum statu extirpari nequeat.
„ Nam si abuti est (est autem) re aliqua, vel male, vel ad suum fi-
„ nem non recte uti, abusus sine dubio est, sacram Scripturam in
„ ludicras Comœdias convertere. Abusus est, tempus Poetarum
„ nugis, Ethnicorum fabulis, aut aliis veris quidem historiis, sed
„ inutilibus, nomineque Christiano indignissimis conterere. Abu-
„ sus, veritatem mendaciis contaminare, sacra profanis conspur-
„ care, honestam materiam scurrilitate, facetiis, aliisque turpissi-
„ mis rebus commaculare. Abusus est, irreligiosos ludos magnis
„ sumptibus apparare, & apparatos effusa malitia sacris in locis, ne
„ dicam in religiosis templis agere. Abusus est, omne ingenium
„ atque studium, non ad Dei gloriam, sed ad suam laudem (N. B.)
„ vel acquirendam, vel augendam conferre. Abusus denique est,
„ vel sordida egestate, vel insatiabili pecuniæ aviditate officium
„ suum habere quæstui, hoc est turpissimum lucrum, nescio quo ti-
„ tulo, cupidissime quærere.

„ *Porro dixerit aliquis: ea omnia comœdiis abesse debent. De-*

„ *bent*

„ *bent omnino ex præceptis Theologorum, sed non dum; quod sciam,* „ *abfuerunt, neque inposterum, quantum prævideri potest, salvo earum statu, aberunt*. Sunt enim certo modo essentialia, imo anima „ comœdiarum. Sunt adjuncta, quæ mentis quidem separatione „ abstrahuntur: *re tamen inseparabiliter conjuncta* manent. Sunt „ ex eorum genere, quorum alia perfacile, alia difficulter, „ alia raro, alia numquam, sine earum interitu abesse poterunt. „ *Nam sublatis illis illecebris, deficient spectatores, deficientibus spectatoribus deficient commoda: deficientibus autem commodis deficient Auctores cum Actoribus*. Hoc autem facto, „ accidentia cum substantia, abusus cum usu, adjuncta cum subjectis (miserum) peribunt. Quod nonnulli ex perspicacissimis „ ethnicis prospexerunt. Idcirco maximis quidem, sed indignis „ laudibus comœdias extulerunt. Nam scribit Cicero lib. 4. Tusc. „ Quæst. *O præclaram emendatricem vitæ Poeticam, quæ amorem flagitii, & levitatis Auctorem in Concilio Deorum collocandum putet*. „ *De comœdia loquor. Quæ si hæc flagitia non probaremus, nulla esset omnino*. Idem illud nostra ætate quidam, Christiani scilicet, „ tamquam ex specula prospectant. Hinc Andabatarum more „ pugnant, atque Templi Ephesini Majestatem Demetrius suis „ sociis vociferantibus. *Magna Diana Ephesiorum!* Quod profecto „ minime facerent, si comœdias, non dico, illuminatis, sed tantum eruditis, simplicibusque oculis intuerentur. . . .

„ Nam, si Deo non displiceant, nec Christiano populo indignæ sint, Comœdiis absint profani Actores, absit irreligiosum „ argumentum, absit omnis ἀνομία in dictis, & factis, absit vana, „ & inanis ostentatio, absit fictus & simulatus vultus, absit propriæ „ laudis captatio, absit omnis vana oblectatio, absit hodiernarum „ Comœdiarum causa, nec non primarius finis, crumenarum emunctio. Contra ea (non nomine, sed re) Christiani sint Auctores, Christiani Actores, Christiana materia, Christianus modus, „ Christianus finis, Christiana adjuncta, Christianus denique FRUCTUS. Siquidem actionis bonitas non ex solo fine æstimanda, „ verum etiam ex principio, subjecto, objecto, aliisque requisitis, „ quæ testibus Philosophis, omnia bene se habent .... An vero „ sperandum & expectandum, his præsertim temporibus, quibus „ omnia, vel irrevocabili errore, vel irremedicabili malitia in

„ pejus

„ pejus ruunt, fore aliquando, ut ex sententia Theologorum nostrorum, sublata omni vanitate aguntur, tuo, *Christiane Lector*, judicio committitur. Quantum mihi cernere datur, verum manet illud Christiani Poetæ

Tantæ molis erit Christianos edere ludos,
Ut nemo prorsus tollere possit eam.

„ Neque admodum magna deliberatione atque consultatione opus erit. Non enim drammata Christo necessaria sunt: Quandoquidem omnia ejus Regna sine ullo Comœdiarum Actore administrari queunt. Non sanctissimæ Christi Ecclesiæ, quoniam illis seculis maxime floruit, quibus nullus in ea Theatricis Spectaculis locus fuit.

XI. Quæ sequuntur, serio meditentur Collegiorum Rectores, Discipulorum Magistri. Pergit itaque *Grabovus pagin.* 28. „ Quæ autem de Comœdiarum fine afferuntur, illa aperte contra communem experientiam sunt. Quippe inter omnes constat, quod comœdiarum scopus non sit Dei gloria, aut morum correctio, & emendatio, multo minus, quæ de earum commodis gloriose prædicantur. Potest enim longe meliori ratione, quam scenicis Actibus *Discipulorum intellectus informari, voluntas conformari, & memoria confirmari*. Potest studiosa juventus sine ullo periculo in Historiarum, aliarumque antiquissimarum rerum notitiam perduci, multo breviore via, gratiore voluptate, & majori fructu. Potest vocis correctio, potest actionis dignitas, cum dicendi libertate, crebris declamationibus, vel quibus Gymnasiis nihil convenientius est, oratoriis actibus, sine Comœdiarum molesto sumtuoso, ac periculoso apparatu felicissime acquiri. Potest animorum relaxatio, & debet quoque tutius, crebrius, ac melius fieri. *Miseri enim Præceptores sunt, qui nulla alia re, quam Comœdiarum inanitate, discipulos recreare norunt. Miseri discipuli, quorum animus non prius, quam annuis spectaculis reficitur. Misera quoque morũ correctio, quam ejus generis scenici ludi conciliant.* Hi enim plus vanitatis, atque futilitatis, quam veritatis, & utilitatis habent... Plerique corrumpuntur magis, quam corrigantur, dum indulgentiores, immodestiores, insolentiores, nequiores fiunt. Hujus rei testis est quotidiana experientia, nec probatissimus ille Theologus, qui referente D. Hartmanno de Comœdiis ita disserit &c.

XII.

XII. Rescripta prolixa declamatione alterius Lutherani Theologi Teuthonico idiomate exarata rursus sic insurgit *Grabovus* pag. 35. „ Indignum enim Christianis est, non renatos in scenam producere, ut renatos doceant, ut non renatis spectaculo, & derisiculo sint. Indignum, vana utilitatis specie Scripturam sacram in ludos, & jocos convertere. Indignum, cæcorum ethnicorum Comœdias in Christianorum scholis repræsentare. Indignum, renatis discipulis virtutes ethnicas ad imitandum proponere. Indignum, captare plausus, & commovere cachinnos. Indignum, sordidi lucri gratia annuos ludos instituere. Indignum, ex aliorum, ut solent, incommodis suum comparare commodum. Quod si enim hæc res (ut pervulgata utar formula) de pane lucrando non esset, nemo certe illorum in solius DEI gloriam tantum molestiæ susciperet, nemo in salutem proximi tantam pecuniæ summam impenderet. Indignum, Dei nomen profanare, & Sanctorum facta in ludicras actiones convertere. Indignum, quorum nomina sine detestatione appellare nefas est, Deorum, Dearumque dicta & facta ad vanam spectatorum oblectationem proferre, & præsentare. Indignum est, Satanæ oculos, & aures aperire; cum profecto satis mali sit per unam fenestram intrare, & occupare animas. Indignum, publice proponere, quæ a sceleratissimis hominibus turpissime perpetrata, ut furta, adulteria, stupra, & id genus alia &c. „

„ Nihil autem juvat vulgarem diutinamque consuetudinem prætexere. Multa siquidem jam inde a principio reformationis in Ecclesia fuerunt, & ad nostram memoriam pervenerunt, quæ Fidei nostræ minime conveniunt. Quo circa non videndum, quidnam factum antea, aut adhuc fiat: sed quid jure, ac merito fieri debeat. At dicis: Christiani sunt, qui Comœdiis præsunt, Christiani, qui intersunt, Christiani, qui ex circumsedentibus & circumstantibus adsunt. Utinam vere diceres! Tantum autem abest, si eos diligenter examinaveris, *ut sint veri*, ut plurimi ne videri queant... Quamdiu autem solo nomine sunt, tandiu neque illorum Comœdiæ per omnia Christianæ esse, neque Christo, & Christianis digne exhiberi, spectarive queunt. Sed manent impietatis Theatra, intemperantiæ gymnasia, malorum irritamenta, impudentiæ spectacula, Religionis ludibria, nec non lubri-

„ cæ juventutis offendicula..... Hoc denique volunt, hoc intendunt piissimorum Patrum vota, consilia, monita, & præcepta.
„ Nam ait Ambrosius &c. Lactantius &c. Salvianus &c. Tertullianus &c. Augustinus &c.

XIII. Omnium istorum Patrum documenta valde prolixa transcribit, quæ cum superius dederim, missa facio. Concludit vero pag. 52. „ Quid ergo nobis Christianis faciendum, tu ipse, circumspecte Lector, judices velim. Agitur DEI gloria, & Christianæ Ecclesiæ salus. Quantum mihi divinare licet, nos tuo arbitratu comœdiis vel apparatissimis tanto infestiores simus, quanto magis a Diabolo suam traxere originem, & quanto pleniores jam Diaboli operibus, quam fuerunt umquam: tantoque promptiores ad delendum earum nomen, quanto Christianis indigniores, quantoque minus hocce magno, diuturno ac desperato Ecclesiæ morbo vel exoptandæ, vel expectandæ, quæ omnibus suis numeris Christianæ..... Nostrum itaque est, qui vera Ecclesiæ nostræ membra esse volumus, Comœdias istas veluti opera tenebrarum fugere. Nostrum est, qui Christo nomina dedimus (dedimus autem omnes in Baptismo) avertere oculos ne videant Comœdiarum vanitatem. *Nam in via Dei qui est* (sunt verba Ambrosii) *vanitates non aspicit. Via perfecta Christus est. Qui igitur in Christo est, quomodo potest vanitates aspicere, cum Christus omnes vanitates hujus mundi in carne sua crucifixerit? Avertamus igitur oculos a vanitatibus, ne quod oculus viderit, animus concupiscat.* Homil. XVI. in psal. 119. Nostrum est, Comœdias illas tanto magis detestari, quanto nos deteriores reddunt, quantoque majus damnum relinquunt. *Nam* (utor verbis Salviani lib. VI. de Gubern. DEI pag. 197.) ... *Nonnulla etiam maxima scelera incolumi honestate referentis, & nominari, & argui possunt, ut homicidium, latrocinium, adulterium, sacrilegium, ceteraque in hunc modum. Solæ Theatrorum impuritates sunt, quæ honeste non possunt vel accusari, ita nova in coarguenda harum turpitudinum probrositate res evenit arguenti, ut cum absque dubio honestus sit, qui accusare ea velit, honestate tamen integra ea loqui, & accusare non possit. Alia quoque omnia mala agentes polluunt, non videntes, vel audientes. Siquidem etsi blasphemum quempiam audias, sacrilegio non pollueris, quia mente dissentis. Etsi intervenias latrocinio, non*

„ *in-*

„ *inquinaris actu, quia abhorres animo. Solæ spectaculorum impu-*
„ *ritates sunt, quæ unum admodum faciunt, & agentium & con-*
„ *spicientium crimen. Nam dum spectantes hæc comprobant, ac li-*
„ *benter vident, omnes ea visu, atque auditu, atque assensu agunt,*
„ *ut vere in eos Apostolicum illud peculiariter cadat: quia digni*
„ *sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt*
„ *facientibus*. Breviter: nostrum est, ea omnia facere, quæ Spi-
„ ritus Sanctus in sacris litteris præcipit, Ecclesiæ Patres quon-
„ dam suaserunt, & nostri Theologi recte monuerunt in solius
„ DEI Gloriam, nec non Ecclesiæ salutem.

§. UNICUS.

Consectarium serio meditandum.

I. HÆc manu tremula, oculis madidis, animo & totius corporis artubus contremiscens rescripsi, & inter scribendum sæpe numero mecum inter suspiria & gemitus colloquebar: vides, qua sermonis gravitate, qua ratiocinii soliditate, qua eruditionis copia, qua pietatis specie, qua insinuationis vi Hæreticus Lutheranus hodiernas comœdias insectatur, detestatur, labefactat? Ad Scripturarum,& Sanctissimorum Patrum,& communis sensus, & sanæ mentis Tribunal caussam revocat, ut eam efficacius confirmet, & luculentius demonstret. Quid si Lutheranus iste (mihi objiciebam) Catholicos illos,quos purgare a crimine Theatra hodierna non pudet: qui Scripturarum oracula,& Patrum testimonia eludere non dubitant, hoc pacto adoriretur? Vos Catholici, ut fidei dogmata, de quibus nos inter, & vos dissidia fervent, eo in sensu, quo vos illa interpretamini, credenda evincatis, perennem Sanctissimorum Patrum doctrinam opponitis, totisque lateribus inclamatis: Patrum Traditionem: Patrum Traditionem. Nos autem Protestantes a vobis percunctamur: Num Patres consensu adeo unanimi,& ampliore argumentorum copia aliquod fidei dogma a Luthero nostro in discrimen adductum confirmaverint, & validiore eloquentiæ efficacitate munierint: num ardentiore impetu irruerint, & tot fervoris tela jaculaverint in eos, qui ejusmodi fidei dogmata inficiabantur: ac in eos,qui honestam propugnabant

Theatrorum frequentiam? Edisserite. Admittenda ne est in Fidei articulis, secus in morum præceptis, Patrum doctrina? Eamne cavillari in istis, secus in illis permissum est? Responsum perspicuum exhibeant Theatrorum Patroni.

II. Dum hæc mecum seria meditatione revolvebam, hæc menti occurrebant. Morum dissolutio, Disciplinæ relaxatio, Corruptelarum pravitates usquequaque grassantes, Ecclesiasticorum plurium fastus, ambitio, tripudia, simoniacæ nundinationes, supina ignorantia, scandala publica in caussa fuerunt, cur Lutherani, atque Calviniani ab Ecclesia nostra Catholica secesserint. Quid si eadem nunc vitia grassarentur tum in populo, tum in Clero? Quid si eadem in Clero ignorantia, eadem voluptatis & deliciarum sitis, idem præter propter fastus, & luxus? Quid si laxiores nunc opiniones & doctrinæ perniciosiores serperent? Quid si Moralis Evangelica immanis Rigorismi teterrima nota inureretur, ejusque intrepidi defensores tamquam Rigoristæ, & Jansenistæ traducerentur. Quid si per cuniculos, per fas & nefas, Magnatum indignationes, & persecutiones in eosdem concitarentur? Quid si nec libertas nunc pateret plena, Theatrorum corruptelam improbandi? Quid si nunc ad Sacramenta Christi Mimi, & Mimæ, eorumque auditores, & spectatores admitterentur? Quid si Theologi ipsi consulti, num licita sit Viris Ecclesiasticis Comœdiarum freqeuentia, etiam tum, cum peculiari Episcoporum edicto vetitum illis sit, responderent: Pergat, pergat Dominatio vestra, omni, etiam venialis, & leviculæ culpæ scrupulo posito, quia Edicta Episcopalia pœnalia sunt? Nam ire ad spectacula, quid mali est?

III. Si ætatis nostræ flagitia, cum sceleribus conferantur seculi decimi sexti, quo Lutherani, & Calviniani descivere a Romana Ecclesia, id forte discriminis apparebit, quod illa crassiora, horrendiora, impudentiora: nostra vero delicatiora, exquisitiore arte fucata, & veluti artificiis eruditiora evaserunt. Si doctrinæ æquiparentur, doctior est & eruditior ætas nostra. Verum doctrinæ non paucorum quæ spiritum Evangelicum spectant, numquam laxiores: scelera tum liberius prodibant larva posita: phalerata nunc, incrustata, calamistrata, & honestatis fuco illita immanius sæviunt, & impotentius Christi vineam depopulantur. Numquam tanta Sacramentorum profanatio, & sacrilega administratio. Numquam adver-

ver-

versus sinceram germanámque Christianæ Moralis doctrinam tanta persecutio. Primis Ecclesiæ sæculis, ut dictum alias, & dicendum sæpius est, Fides, nunc morum præcepta persecutioni, eo truculentiori subjacent, quo majorem præfert pietatis speciem. Si omnes hæreses a pravisCatholicorum moribus suam arcessunt originem, Catholicorum quoque pravitate, & offendiculis adolescunt firmantur, amplificantur.

IV. Ineptissime Lutherani, Calviniani, cæterique ejusdem furfuris homines, ex corruptelis, quæ in Catholica Ecclesia serpebant, & latius grassabantur, adulterandorum fidei dogmatum ansam arripuere. Numquam enim, vel ipsis primæ ætatis sæculis. Christi vinea absque tribulis & zizaniis fuit, eritque. Sint plurium Catholicorum, pluriumque Ecclesiasticorum depravati mores, propterea-ne minus vera: minus firma Fidei dogmata, an minus sancta morum præcepta, quæ Romana Catholica Ecclesia docet, proponit, defendit? Nonne ipsi sanctissimi Patres, quorum nobis Protestantes doctrinam objiciunt, suorum temporum vitiosos Catholicos reprehendebant, & increpabant? Nos quoque in præsentia Ecclesiæ nostræ gravissima mala lacrymantes, & gemebundi fatemur. Adversus tot Catholicorum, & Ecclesiasticorum corruptissimos mores vocis sonitum emittimus, inclamamus, & senescentis Matris vulnera sanare pro virili studemus.

V. Illud vero ex superiori capite consectarium sponte fluit reformandos Catholicorum mores, exterminandas plurium Casuistarum laxissimas opinationes, reprimendam illorum incredibilem & Ecclesiæ Catholicæ perniciosissimam audaciam, qui laxitatem fovent, qui corruptelas manifestissimas honestatis fuco incrustant, qui sanioris moralis assertores infamare, persequi, & in odium, invidiamque traducere, sagacissime adnituntur. Nisi tantorum malorum torrenti aggeres adjiciantur, funestam crisim, & quemdam suppliciorum cataclysmum, mihi videre videor non adeo longe imminentem. A morum iniquitate ad hæreses, ab hæresibus ad impietatem transitus semper contingit. Imbecilles vident & increduli sectarum dissidia, errorumque portenta. Vident depravatos Catholicorum mores, dissidentes opiniones, & laxiores prævalere in dies: audiunt molliorum doctrinarum vindices silentium & pacem subdole promoventes, ut, nemine contradicente, laxitatis veneficium

be-

benignitatis velo obtectum liberius procedat. Inter tot fluctus & tempestates constituti inferunt, nihil, nihil stabile, sed omnia vana esse, & arbitraria humanarum mentium commenta. Ergo nihil credendum, sed pro cujusque genio, & moribus vivendum. En! unde impietatis, quæ continenter crescit, & amplificatur, monstrum sua capit exordia. Percurrantur omnia Ecclesiæ sæcula: nullum profecto occurret, in quo liberius, latiusque, ac in nostro incredulitas, Epicureismus, indifferentismus, & Atheismus manaverint. Quodnam extremo morbo remedium? Illi, qui præsunt; quibus durissimum, & tremendissimum judicium fiet, recogitent, meditentur. Ad majores nostros, eorumque gesta, molimina, conatus, labores, tormenta, sanguinis effusionem, angustias, quibus Ecclesiam Dei aut purgarunt a vitiis, aut a fundamentis excitarunt, animum intendant. Divino splendidissimoque lumine illustrati illi fuere: eorumdem ergo via unice vera, solaque ad portum ducit. *Indolentia* illa, quam prudentia Carnalis suggerit, omnium malorum funestissima est, Deo & Ecclesiæ infestissima. Primum omnium ergo Spiritus fortitudinis excitandus est, Dei armatura arripienda, Zelus Evangelicus succendendus. Quid? Hostes infensissimi tamquam Leones rugientes circuunt, ut Christi gregem devorent, ut vineam Domini Sabahot devastent, ut Religionis nostræ fundamenta submoveant, & Christi Regnum penitus diruant exterminentque; & Christianæ militiæ Duces, & Imperatores a Deo constituti bellum vident, & arma non capiunt? ut commissas sibi oves, ut propriæ salutis negotium, Religionis decus, Dei gloriam, Christi Regnum defendant, atque propugnent? Absit, ut tantam indolentiam reformidemus futuram.

CAPUT XXVIII.

Aliud sophisma repellitur: Confessarii absolvunt Mimos, Mimas, Saltatrices, Cantatrices, & Comœdiarum spectatores: Quid ergo mali est in Theatrorum frequentia?

I. SI Confessarii sint, qui Christi Sacramenta admniniſtrent histrionibus, & feminis Mimis, quæ professionem exercent in Theatris saltandi, lasciviendi, canendi, recitandi fabulas poetarum, & re-

& repræsentandi amores Cleopatræ, Semiramidis, Sofonisbæ, & similium heroinarum, suarumque heroum, & istorum spectatoribus & approbatoribus, amarissimis lacrimis tanta deflenda perversio est atque sacrilega profanatio. Similes non reperiri in Ecclesia Catholica Confessarios credere expedit. At si forent, Christi Mysteria proderent, Margaritas porcis distribuerent, & proprii Ministerii prævaricatores indignissimi & se, & pœnitentes suos præcipites æternum darent.

II. Verum ineptissime obtruditur quorumdam, si qui revera sunt, Confessariorum, prævaricatio. Quandoquidem, non quid agant nonnulli Ministri inepti & imperiti, sed quid Ecclesia sancta præscribat, spectandum est. Patrum præsertim Cypriani, Chrysostomi, Salviani, & Conciliorum, & Ecclesiæ Canones, qui ejusmodi peccatores arcendos a Sacramentis decernunt, superius adduxi. Cyprianus Episcopus *ad Encratium* Divinæ Majestatis splendorem offuscari, Evangelicam infringi disciplinam & honorem Ecclesiæ fœdari testatur, dum histrionibus, eorumque spectatoribus Sacramenta administrantur. Cypriani Chrysostomus, & Chrysostomi doctrinam confirmat Augustinus *de fid. & bon. oper. c.* 18. cujus verba, quoniam supra rescripta, sicut illa Cypriani, & Chrysostomi, non sunt, ob oculos traduco. *In doctrina bona*, inquit, *& bonus potest esse, qui audit, & facit, & maius, qui audit & non facit: in doctrina vero mala, & qui eam veram putat, quamvis ei non obtemperet, malus est, & qui obtemperat, pejor est Illud sane mirabile est, quod Fratres, qui aliter sapiunt, cum debeant ab ista, vel nova, vel vetere, perniciosa tamen opinione discedere; ipsi insuper dicunt novam esse doctrinam, qua nequissimi homines in suis flagitiis se perseveraturos in propatulo profitentes non admittuntur ad baptismum: quasi, nescio ubi, peregrinentur, quando meretrices & HISTRIONES, nisi solutis, aut disruptis talibus vinculis, ad Christiana Sacramenta non permittuntur accedere: qui utique secundum illorum sententiam OMNES admitterentur, nisi antiquum & robustum morem sancta Ecclesia retineret, ex illa scilicet liquidissima veritate venientem*. Quoniam qui talia agunt Regnum Dei *non possidebunt: & nisi egerint ab his mortuis operibus pœnitentiam, accedere ad baptismum non sinuntur: si autem subrepserint, nisi, vel postea mutati egerint, salvi esse non possunt*. Hanc sanctissimi Parentis Augustini doctrinam serio, altius-

tiusque meditentur lectores, & defensores nonnullorum laxioris ethices Casuistarum, qui more illorum, quos improbat sanctus Doctor sanam doctrinam, qua a Sacramentis arcentur histriones, & Theatra frequentantes, criminantur, ut novam, rigidam, Jansenisticam. *Dicunt novam esse doctrinam, qua nequissimi homines non admittuntur ad baptismum.* Sicuti a mundo condito, post lapsum Adæ, semper fuerunt, eruntque peccatores: ita semper fuerunt, eruntque Magistri consuentes pulvillos sub omni cubito. Ita clamant Scripturæ sanctæ. *Surgent Pseudo-Christi*, inquit Matthæus 24. *In vobis erunt Magistri mendaces*, subdit Petrus *Epist.* 2. *cap.* 2. Absolvunt Confessarii non pauci amasiunculos & amasiunculas, quæ vicissim, lustris, nedum annis, amore reciproco ludunt: absolvunt fœneratores, absolvunt ingentem pecuniarum summam ludis fortuitis exponentes: & quos non absolvunt? Quid inde? Verum ne videamur solis antiquis Patribus damnare & ignorantiam & praxim illorum Confessariorum, qui absolvunt Comicos, Comicas, Cantatrices, & Saltatrices, quin artem ejurent, lubet & recentium tum Theologorum, tum Sanctorum auctoritate tantum errorem profligare. Et ne sim longus, rescribam, quæ docet P. Hieronymus Florentinus *loc. cit. pag.* 327. ubi hæc habet. *Omnes Theologi tractantes supradictos textus nihil omnino de venalitate considerant & conveniunt, hujusmodi personis deneganda esse Sacramenta; ea sola ratione, quia ipsi recitantes comœdias notabiliter obscœnas peccant mortaliter in publico, & pluribus sunt causa peccandi mortaliter.* Jam evidenter demonstratum est, & a nemine sanæ mentis negari potest, comœdias esse notabiliter, immo gravissime obscœnas, quas mimi, & mimæ ut amasiæ, & amasii repræsentant ad spectatores demulcendos.

III. Aures tamen arrigant Confessarii omnes, audiantque sanctum Archiepiscopum Carolum Borromæum in *instruc. Confess.* ita detonantem: *Confessariorum culpa & inertia factum videmus, ut in plerisque artibus, & professionibus, innumeræ corruptelæ, & gravissima delicta passim vigeant.*

IV. Audiant S. Thomam Villanovanum *Fer.* 6. *post.* 3. *Dom. Quadr.* altius inclamantem: *Quid Ecclesiam Dei hodie perdit, nisi Confessariorum blandiens adulatio, detiniens demulcensque assentatio... Vermen conscientiæ extinguunt, stimulum peccati auferunt, & suos*

suos pœnitentes ad inferna demittunt ... Heu miseri animarum, non curatores, sed interfectores, non consultores, sed deceptores, quid respondebitis Domino pro grege, quem vestris blanditiis decepistis, vestris consiliis jugulastis?

V. Audiant iterum Confessarii Concilium Telonense anno 1704. celebratum, cujus prolixum testimonium supra *cap.* 4. *num.* 10. integrum rescripsi, & nunc pauca in mentem revoco: *Cœtus Christianorum corpus Mysticum dicitur, cujus Christus caput est, & Spiritus Sanctus anima; Igitur, qui defendit Comœdiarum occupationem dignam esse Christiana professione, consequenter docet, Christum in eisdem sibi complacere, sanctumque Spiritum ad exercitia hæc Christianos dirigere: quod blasphemiam sapit. Porro, D. Paulo teste, conscii & consentientes, & multo magis, qui cooperantur, non secus, ac criminum Auctores, plectuntur. Propterea nos omnibus CONFESSARIIS mandamus, ut ABSOLUTIONEM DENEGENT iis, qui post correctionem nollent a Comœdiarum, Theatrorumque frequentia abstinere.* Hæc disciplina unice, ut mihi videtur, vera, denegandi Absolutionem illis, qui a frequentandis Theatris a me descriptis non abstinent, viget, Deo miserente, in universa celeberrima Ecclesia Parisiensi: ut testatur Natalis ab Alexandro *Epist.* 31. Revocanda ob oculos iterum sunt Chrysostomi verba ex *hom.* 3. de David, & Saule. *Et quid hic, inquiunt, adeo magni sceleris commissum est, ut ab istis sacris cancellis arcendi sint? Immo quod delictum hoc gravius quæris istorum, qui cum se ipsos plane adulterio contaminarint, impudenter, ac rabientium more canum ad sacram mensam irruunt. Quod si avetis adulterii modum cognoscere, non mea verba vobis referam, sed illius, qui de tota hominis vita judicaturus est.* Qui viderit, *inquit*, mulierem ad concupiscendam illam, jam moechatur eam in corde suo Matth. 5. *Quod si mulier sponte, ac forte in foro obvia, & neglectius culta sæpenumero curiosius intuentem capit ipso vultus aspectu: isti qui non simpliciter, neque fortuito, sed studio & tanto studio, ut Ecclesiam quoque contemnant, & hac gratia pergunt illuc, ac totum ibi desidentes diem in facies abjectarum feminarum illarum defixos habent oculos, qua fronte poterunt dicere, quod eas non viderint ad concupiscendum?*

VI. Oro ego, abtestorque Confessarios omnes, ut sacrosancta Jesu Christi Evangelia humili animo legant, & meditentur: & con-

continuo intelligent, cum Evangelicæ legis ſpiritu hodierna Theatra ſummopere pugnare. Mature expendant Chriſtianam profeſſionem: *Abrenuntio Satanæ, & omnibus pompis ejus*. Conſulant Patres omnes, qui cum S. Cyrillo Hieroſolymitano *Catecheſ. Myſtagog.* docent. *Prima Pompa Diaboli eſt: in Theatris ſpectacula, in hypodromo curſus equorum, & venationes, & reliqua omnis ejuſmodi vanitas, a qua poſtulat liberari ſanctus ille Dei*. Averte (*inquit*) oculos meos, ne videant vanitatem. *Non ergo ſis curioſus in frequentia ſpectaculorum, ubi conſpicias Mimorum petulantias* (nunc adderet: & Mimarum) *omni contumelia refertas, & virorum effæminatorum choreas ſceleris*. Plurima de Confeſſariis alibi dicta ſunt.

CAPUT XXIX.

Thomæ Tamburini, Hermanni Buſembaum, Leonardi Colendal, Sanchez, Filliucii, Thomæ Hurtado, aliorumque opiniones, refelluntur.

I. Satis minime eſt veritatem manifeſtaſſe, niſi ſimul errores, quibus eamdem implicare, & obſcurare non pauci ſolent, refellantur. Vix eſt aliquod Evangelicæ moralis præceptum, quod, præſertim a duobus circiter ſeculis, Caſuiſtarum aliqui detorquere, & accommodare humanis appetitionibus non attentaverint. Siquidem, cum reformare ad Evangelicam normam hominum mores haudquaquam potuerint, attemperare hominum moribus Evangelicam legem ſatagerunt non pauci rei moralis tractatores, ut ſæpe admonet Auguſtinus. Itaque, non animo Caſuiſtis detrahendi, quod abſit a me ſcelus tantum, ſed Chriſtiano zelo ſervandi lectores meos ab erroris, & ſeductionis periculo, ex plurimis paucas laxiſſimas, opinationes in medium promam, ut cavere hinc quiſque ſibi valeat. P. Thomas Tamburinus *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 7. §. 4. *num.* 18. hæc docet: *Non licet REGULARITER hiſtrionibus repræſentare valde turpia, ex quibus moraliter ſcitur multos peccaturos: dixi REGULARITER: ſi enim tanta eſt hiſtrionis neceſſitas, ut eo lucro indigeret ad victum, vel quid ſimile, non recuſarem, ſemel, aut iterum licere* (*ſed ſine periculo morali ſuæ delectationis, quod cavere maxime in hiſtrione turpium, proh quam difficile eſt*) *DONEC alia vivendi*

vendi ratio diligenter conquirenti non aperiatur. Regulariter histriones artis suæ lucro indigent, sicut cæteri artifices, ad vitam, *vel quid simile*. Ergo repræsentare *valde turpia* licitè valent, licet moraliter sciant heinc *multos peccaturos*. Quoties hæc valde turpia, repræsentare queunt, unde moraliter sciunt, multos peccaturos? Semel, & iterum. Quid, si post unam & alteram repræsentationem adhuc egerent artis suæ lucro? Quid tot molestis interrogationibus mentem torques? Repræsentare hæc valde turpia, ex quibus moraliter sciunt, multos peccaturos, possunt, *donec alia vivendi ratio diligenter conquirenti aperiatur*. Testantur Confessario histriones, se, post diligentem inquisitionem, aliam vivendi rationem reperire nequaquam posse. Ergo exercere artem valde turpem queunt, quoties indigent ejusdem lucro ad vitam, *vel quid simile*, id est ad congruum ornatum, & commoda opportuna? Flagitiorum ergo mercede alere vitam histrionibus licet? Si dixerimus horridula, immo horrenda hæc esse laxitatis monstra, jure ne accusare nonnulli mollioris ethices defensores more suo poterunt, quod celeberrimo, ut ipsi ajunt, Tamburino detrahamus? Dicent me truncatum, & adulteratum produxisse Tamburini testimonium. Millies testatus sum in operibus meis me promptum ad retractationem esse, si vel in apice erravi. Patefaciant ergo truncatos textus & continuo Pallinodiam cantabo, & quidem libentissime, quia ad id religione obstringor.

II. Hermannus Busembaum *lib. 3. tract. 4. cap. 2. dub. 1. 2. 8.* hæc scribit. *Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum TURPIUM, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, dona amatoria, si tantum fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia*. Christiana Ethices hæc, an Pagana? An in Terentio, in Marco Tullio, in Plutarcho, in Seneca tam propudiosa occurrunt? Subdit tamen: *Secus tamen, si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. Sanchez de matr. l. 9. d. 46. a num. 3. Filliucius t. 30. cap. 10. q. 3.* Distinctiuncula hæc est laqueus imperitorum. Si cum periculo fiant ruinæ spiritualis sui, vel aliorum? In dubitationem vocatur: *an lectio obscœnorum, & spectatio comœdiarum turpium, & cantationes inhonestæ &c.* periculum sui & aliorum inducant? *Si fiant animo inhonesto, vel cum periculo &c.*? obscœna ergo, & turpia honesto animo repræsentari

 & spe-

& spectari queunt? Possunt fieri ex *vano solatio*? Pervenuste! Quid prodit *Tò vanum solatium* in lectione obscœnorum, in visione comœdiarum turpium, in Cantationibus inhonestis? His distinctiuncularum fucis lues venerea obtegitur? Laxius confirmat *ibidem n. 3. & 4.* hanc suam opinionem P. Busembaum. Et tametsi non de comœdia loquatur, clarius tamen exponit, & fortius ea roborat, quæ de comœdiarum inspectione docuit, inquiens. *Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantum officii, aut amoris patrii, aut amoris honesti, vel benevolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur (modo in eam non consentiatur) non sunt peccata. Lessius num. 56. Filliucius num. 171.*

Si vero ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantia, IMMO ETIAM SENSUALITATE, SIVE AFFECTU SENSUALI ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus causa, & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo) venialem culpam non excedunt, ut v. Filliucius, hic Lessius num. 62. Sanchez loc. cit. Diana p. 4. t. 4. R. 136. Contrarium tamen est tutius. Peregregie, & sapienter. Tutius ergo est ab his abstinere? Sed *Tutiorismum* cane pejus, & angue execrantur communiter homines. Unde quæso arcessita est distinctio isthæc *affectus sensualis & affectus venerei*? Unde acceptæ sunt trutinæ istæ ponderandi, & secernendi culpam venialem a mortali, præsertim in materia adeo lubrica, & lutulenta? *oscula, amplexus compressiones manuum, & similia non obscœna*, si fiant ex aliqua vanitate, curiositate, petulantia, *immo etiam sensualitate, sive affectu sensuali*, venialem culpam non excedunt, ut docent Filliucius, Lessius, Sanchez, & Diana? Vin molliora & blandiora? sed verius, graviusque dicamus. Docerine ab homine Christiano in hac bituminea materia laxiora & scandali pleniora possunt? Sane, nisi me meus fallat amor, horrorem præfata ingerunt, & lacrimas potius exprimunt, quam ad confutationem longiorem urgeant.

Ill. P. Thomas Sanchez *l. 9. de Mat. dis. 46. n. 40.* „Ex his infertur primo, quamvis comœdiis interesse non sit mortale, ubi nec res turpes „ repræsentantur, nec modus repræsentandi est turpis, VEL SI HÆC „ CONCURRANT, *audiuntur ob solam curiositatem*, absque pe„ riculo probabili lapsus in aliquod peccatum mortale. At quando „ turpia repræsentantur, vel modus est turpis, audiunturque ob „ de-

„ delectationem ex ipsis turpibus rebus insurgentem modo exposito
„ num. 38., aut cum probabili ruinæ periculo esse lethale. Quod ex
„ ibi dictis constat. Quod si roges, an saltem Clerici in sacris consti-
„ tuti, peccent mortaliter, si illis intersint ob illam solam curiosi-
„ tatem? Respondeo, non peccare lethaliter cessante scandalo,
„ quod hodie cessare credo, cum frequentissimum sit, Clericos illis
„ interesse.

IV. P. Lucius Ferraris in Biblioth. Canonico juridica *tom.* 2. *V. Cleric. a* 4. *num.* 17. „ Verum si comœdiæ audiantur ob solam va-
„ nam curiositatem, absque probabili periculo lapsus, etiamsi res
„ turpes repræsententur, & modus repræsentandi sit turpis, pro-
„ babilius est non esse peccatum mortale, cessante scandalo, quod
„ modo videtur cessare, *quia frequentissimum est Clericis comœdiis*
„ *interesse*.

V. *Nimis porro* (inquit Pontifex summus BENEDICTUS XIV. lib. 7. de synod. cap. 61. *laxa, ne dicam aperte erronea & scandalosa est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris &c.* An hæc doctrina sit illa ipsa, quam docet P. Sanchez, tu Lector judex esto. Cessat scandalum, inquiunt, *quia frequentissimum est Clericis Comœdiis interesse*. Næ ista robusta ratio! Finge frequentissimum esse, Clericos fornicari. ergo cessat Sandalum? Scandalum insitum est publicæ actioni turpi, & eidem assentiri propria præsentia. Insitum eidem est periculum lapsus. Ergo futiles & perniciosæ sunt ejusmodi præcisiones, & distinctiunculæ Casuisticæ præsertim in re venerea.

VI. P. Leonardus Colendal *in casuum indice* adjecto *ad tomum* 2. *P. Claudii La Croix verb. comœdia turpis pag.* 16. hæc habet. *Spectare comœdias turpes tantum ex curiositate, vel levitate; PROBABILITER non est mortale: secus tamen, si fiant animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis l.* 2. *a num.* 237. *l.* 3. *pag.* 1. *num.* 887. P. La-Croix *cit. lib.* 3. *pag.* 1. *num.* 887. in medium producit doctrinam sui Magistri Busembaum, quam supra rescripsi: nec eam refellit. Contra vero *cit. lib.* 2. *a num.* 237. spectatores comœdiarum turpium damnat peccati mortalis: quia, ut superius dixi, Theologia La-Croixiana est veluti Elenchus opinionum contrariarum, laxarum, & non laxarum, & quamquam interdum P. La-Croix dicat hanc esse altera probabiliorem, eamque amplectendam asserat: nihilominus, vi principiorum Probabilismi, quæ fuso calamo

mo exponit lib. 1. cuilibet licitum est amplecti opinionem minus probabilem; & ne repetere adversarii mei consuetam fabulam valeant, videlicet, me invidiam conflare La-Croixio, aliisque Casuistis, iisdemque affingere mutilatos textus, audiant percelebrem P. EUSEBIUM AMORT qui *tom.* 1. Theologiæ scholasticæ pagin. 165. hæc scribit.

VII. *Catalogus opinionum probabilium circa generalia morum principia ex P. La-Croix*. Et post indicatos alios laxarum opinionum catalogos, hæc *de P. La-Croix* scribit. *Novum ex P. La-Croix excerpsi specimen ex ejus Theologiæ Moralis libro primo, & secundo circa generalia morum principia. Id suffecerit pro scopo præsenti ad ostendendum ad quantas laxitates viam latissimam Probabilismus aperiat. Patebit enim ex hoc solo catalogo, tandem licitum fore, sequi ferme omnes eas sententias, quas hic Auctor in sua Theologia Morali, seu, ut quidam vocat,* HISTORIA OPINIONUM PROBABILIUM, *recenset tamquam probabiles, aut certe tanquam opiniones adaptatas ab auctoribus, quos ipse in aliis locis allegat tamquam Auctores graves, idoneos ad formandum prudens judicium. Verum quidem est quod P. LA-CROIX ad ejusmodi, quas recenset, sententias interdum addat oppositam sententiam esse probabiliorem, aut talem, quam recenset, opinionem sibi non videri probabilem, vel eam alteri cuidam Auctori non videri probabilem. Sed quid prosunt in praxi ad præscindendas innumeras laxitates ejusmodi Clausulæ, annotationes, ac limitationes cum in principiis generalibus re ipsa jam indulta fuerit licentia sequendi sententias, etiam dubie probabiles, aut etiam tenuiter probabiles, dummodo vere Theologice probabiles sint, aut sententias etiam unius gravis Auctoris, dummodo rationes ab aliis Auctoribus non sint ita enervatæ, ut nulla amplius remaneat probabilitas, ne quidem tenuis, at saltem dubia. Hæc qui indifferenti animo attente ponderaverit, profecto advertet laxitatibus & corruptelis in mundo nullum posse littus poni, nisi dicatur, quemlibet pro suo captu obligari ad considerandam directe opinionum veritatem, aut falsitatem &c.* Integrum hunc catalogum alibi dabo.

VIII. P. Thomas Hurtado *tom.* 1. *Var. tract.* 1. *cap.* 5. *resol.* 8. *num.* 65. hæc scribit. *Infertur 3. quid dicendum sit de Histrionibus vulgo comœdiantes, qui sint in occasione proxima peccandi, vel ipsi sunt occasio peccandi, an sint absolvendi, nisi artem histrionicam relin-*

linquant. *Negant Hurtado* (Alter) *sed nihilominus S. Thomas* 2. 2. *q*. 168. *a*. 3. *ad* 3. *expresse fatetur contrarium*. Manifestam calumniam Angelico Doctori impactam supra, & alibi penitus profligavi. Idcirco ne actum agam, pergo rescribere laxissimam doctrinam P. Hurtado, qui sic prosequitur ibi num. 70. *Quare ars histrionica secundum se non est illicita, sicut nec Tabellionatus, & aliæ similes, in quibus difficile quis evadit peccatum, & tamen non tenetur eam dimittere, antequam absolvatur: sed si habeant propositum non peccandi, & dolorem de præteritis, possunt septuagies septies absolvi. Quod enim histriones ex cohabitatione cum mulieribus sint fere SEMPER IN OCCASIONE CONCUBINATUS, ET ADULTERIORUM, FORNICATIONUMVE: cum mulieres istæ fere semper sint malæ, & inordinatæ vitæ, nihil obstat, quamvis (quo minus) possint absolvi, si dum ad Confessionem Sacramentalem accedunt, habeant illa quatuor, quæ supra Navarrus, & alii requirunt. Cum enim histrionatus secundum se ars sit non mala, immo per se civiliter honesta, & licita, non tenetur quis eam dimittere PROPTER OCCASIONEM PECCANDI, quam in illa habet, cum ex incommodo notabili, quod ex ipsa dimissione sequitur, fiat occasio involuntaria &c.*

Num. 73. *Quæ omnia, si adverteret P. Hurtado (alter) non tam severe damnaret tam histriones, quam fere universam Rempublicam Hispanam concurrentem ad eorum Comœdias, & repræsentationes, quæ etsi AMOROSÆ SINT, ET INGENIOSÆ, referunt aliorum facta, sive in ADULTERIIS, sive in duellis, sive in aliis Materiis peccatorum, hæc solummodo fiunt relative, & historialiter. Quare* (subdit tom. 2. tract. 8. 1. 7. sec. 1. pag. 126.) *Theologi prudentis est conscientias fidelium QUIETARE, & motiva tradere, quibus eam visionem exerceant sine detrimento animæ*.

IX. Hæc sunt nonnullorum Casuistarum Theoremata, huc istorum vota conspirant. *Theologi prudentis est conscientias fidelium quietare, & motiva tradere, quibus eam visionem* (spectaculorum) *exerceant sine detrimento animæ*? Perturbantur ergo fidelium conscientiæ in Theatris spectandis. Et ideo prudentis Theologi est, eas *quietare*. At quo antidoto, qua medicina *quietare* illas novi prudentesque Theologi valent? Ecce; Debent *motiva* tradere, quibus spectare Histriones, Mimas, & Saltatrices, in occasione concubinatus persistentes, & adulteria, aliaque obscœna referentes *historialiter*,

ter, sine detrimento animæ valeant. At moderni isti, benignique Theologi efficerene queunt, ut quod peccatum est, peccatum non sit? Scilicet, inquiunt: Unus Diana, ait Caramuel, sexcenta peccata abstulit suis benignis opinionibus. Habetne etiam arcanum remedium, quo impediatur, ne impotens concupiscentia accendatur, & delectetur in obscœnorum visione: ne ex tot præstigiis & oblectamentis titilletur? Sed quid ultra deridenda propino immania commenta, quæ lacrimas & luctum exprimunt, quæque horrorem ingerunt gravissimum?

X. Missis itaque opinionibus istis, earumque Auctoribus, quos omnes suspicio, & veneror, eosque recto, pioque animo scripsisse non dubito, mea interest fidelibus Christi oracula Scripturarum recordari, ut suo cavere periculo queant. Evangelista Matth. cap. 24. hæc prædicit: *Surgent Pseudo Christi... & dabunt signa... ita ut inducantur in errorem, si fieri possit, etiam electi*. Princeps Apostolorum Petrus *Epist. 2. cap. 2.* clamat *In vobis erunt Magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis... Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur*. Luxuriæ, quas detestandas hic S. Petrus proponit, non sensus tantum, sed mentis quoque intelliguntur, juxta phrasim Ecclesiasticam Alexandri VII. *Summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam*.

§. UNICUS.

Libelli inscripti. In lode dell' arte comica discorso del Signor Dottor &c. *inaudita, & incredibilia commenta refelluntur*. *Eloquentissimi* ARISTIDIS *oratoris Pagani* oratione de comœdiis non agendis, *audax quorumdam Christianorum ignorantia retunditur*.

I. CUM manum e tabula subduxeram, & opus istud sub prælo desudabat, ad manus pervenit meas laudatus libellus, duobus circiter foliis constans, & eleganti stylo italico exaratus in comicæ artis commendationem. Auctoris nomen sileo, obsequii gratia, & ejusdem in arte Medica peritiam, cæterasque dotes, quibus claret, colo, & suspicio. Sermonis dumtaxat errores Christianæ professioni perniciosissimos refellendos suscipio, iis missis, qui veræ, solidæque eruditioni adversantur, ne plus justo ab instituto discedam. Anceps

ceps paululum hæsi, præterire ne, an refutare libellum hunc deberem: sed hæsitationem depofui continuo, ac cogitare cœpi, præfatum fermonem fcitulorum, & mulierculārum,atque matronularum manibus teri, aptumque esse ad imperitorum animos fascinandos, & ad universam Italiam infamandam, si, nemine reclamante, immunis a cenfura excurreret.

II. Hæc itaque fcribit Auctor pag. 18. *Nè come osserva il dottissimo Signor Marchese Maffei, alcuna legge si ritrova, che noti d' infamia quei, che recitavano Commedie, o Tragedie: ed in fatti S. Tomaso dice, che l' officio dell' arte degl' Istrioni, cioè preso in questo senso di Commedianti, è ordinato per sollevar l' animo degli uomini, e che coloro, che l' esercitano dentro i debiti modi, non sono mai in istato alcuno di peccato.*

III. Hos duos errores valde crassos jam supra labafactavimus, legibus, quæ infamiæ notam Hiftrionibus, five Comœdis, & Tragœdis inurunt, adductis, & doctrinam S. Thomæ a vanis imperitorum commentis afferuimus. Quare non est, quod diutius in convellendis putidis fabellis immoremur.

IV. Pergit ibidem Auctor hæc fcripturire. *E se in Francia per un RIGORISMO ECCEDENTE, per aver MAL' INTESE certe leggi, si pretende di non dare l' Ecclesiastica Sepoltura agli Attori delle Commedie, l' invitta, e gloriosa Nazione Brittanica, non ha avuta difficoltà di far seppellire solennemente in Londra nella Cattedrale di Westminster Chiesa, dove si coronano, e dove si seppelliscono i loro Re, la valorosa, e ricchissima, non meno, che BELLA loro Attrice Madamigella d' Oldfield, reddendole in morte per poco i medesimi onori, che poc' anzi renduti aveano all' immortale loro Filosofo Nevvton.*

V. Quot verba, tot deliria, totque blasphemiæ, & temeritatis indicia. Quis unquam in animum fibi induxisset, ut crederet, Italum, & Catholicum hominem non omnino infanum, potuisse talia fcribillare, nisi eadem publicis typis confignata legeret? Quid? Homo Medicus in facram Ecclesiæ Gallicanæ Difciplinam virgam fuam cenforiam extendere non reformidat, eumque non pudet? Univerfa Ecclesia Gallicana leges ab utroque Foro, & facro, & civili latas adverfus hiftriones ignorat? In nimii Rigorifmi extremum prolapfa est? Quid quæso, artis comicæ laudator, produnt voces istæ: *Rigoris-*

mus, *& laxissimus*? Sed horrendiora sub examen veniant. Ab Ecclesia Gallicana ad Londinensem Synagogam causam appellat Catholicus homo, homo inquam? Vilissimam mulierum *Odfield* strenuam, ditissimam, æque ac venustam, principemque feminam vocitat, Regioque sepulcro donatam repræsentat vir Christianus? Honores tributos huic meretriculæ narrat quoque *Voltaire* epis. 23.

VI. Subdit pag. 23. *Anzi quello, che ci dovrebbe maggiormente stimolare a coltivare l' arte comica, e ad onorare i Commedianti* (Derelinquat ergo ille artem medicam, & comicam excolat) *è, che la principal porta di questa Città, ed una buona parte della Città nostra, che è fuori di essa Porta, prende il nome di S. GENESIO glorioso Martire di Gesù Cristo, il quale era Istrione, e Commediante, che dir vogliamo, e che in Teatro confessando pubblicamente con grandezza d' animo la vera fede di Gesù Cristo, volle morire; onde per Protettore delle persone da Teatro, come uno della loro arte, è stato preso.*

VII. Hoc unum ad criminis complementum deerat, ut post impactam Ecclesiæ Gallicanæ sævi rigorismi calumniam, illamque Anglicanæ Synagogæ postpositam, in Sanctos quoque Martyres cum Deo regnantes blasphemias evomeret. *S. Genesius* Paganicæ superstitionis caligine obcecatus histrionem egit. At Christi fidem professus infamem artem execratus est, & flagitia in eadem patrata Martyrio expiavit. Et in præsens Histrionum, & artis comicæ defensor asseritur Sanctus Martyr? Ecclesiam Christi persequutus est sanctissimus Apostolus Paulus. Ergo persequentibus Christum Paulus præsidium impertiet? Ergo furum & grassatorum, ut prospero successu furentur, patronus erit Sanctus Latro ad Christi latus Crucifixus? Tam horrenda impietatis monstra typis publicis, & nemine reclamante, in Italia evulgantur?

VIII. Finem sermoni his verbis imponit pag. 24. *Ma in fine a voi rivolto, valorosa Fanciulla Signora Antonia Cavallucci, giacchè in grazia vostra, piuchè per altra cosa, questo mio debole, o qualunque siasi sermone in commendazione dell' arte Comica ho composto, dico, che molto obbligo debbe avere a Voi la Città nostra, perchè colla vostra gentilezza, e grazia avete quasi per un mezz' anno sulle Scene rallegrati onestamente gli animi de' nostri Cittadini mostrandovi in ciò degna figliuola di Bartolomeo Cavallucci, che in Roma un altro Roscio de' nostri tempi su Theatri era riputato, e che avete di qui col Canto,*

non

non solamente sulle scene, ma anche per moltissime Accademie di Nobili Cittadini di questa Città fatto conoscere il valor vostro, un bellissimo Prolago in ispecie cantando in lode di queste nostre Dame: e benchè per tutte queste vostre gloriose fatiche abbiate avute molte maldicenze, e persecuzioni dall' invidia de' malevoli eccitatevi; premio ora solito a concedersi per la durezza de' tempi alle persone di merito, e di abilità con tutto ciò della sola virtù vostra dovete esser contenta, ricordandovi, che premio non piccolo sarà l' essere stata riconosciuta ed in parte anche, dirò così, ricompensata da chi meglio d' ogni altro in questa Città la virtù ed il valore dell' animo vostro poteva riconoscere.

IX. Dignum sane tanto Scriptore argumentum, & tam strenuus valor, & heroica virtus non alium postulabat laudatorem. Is quippe, seipso teste, omnibus suis civibus præstantior, longius penetrat & personarum, Scenicarum nempe, merita, & virtutes exquisitius comprehendit, & exactius ponderat. Mortalium nemo tantam gloriam, tantasque laudes ei invidebit. Mirum, quod puellam tot præclaris donis præditam alicui Patriciorum non curaverit maritandam! Plures Italiæ nostræ Nobiles familiæ lamentantur, & lugent, quod sui juvenes, ut alias dixi, similium Cantatricium præstigiis fascinati, & Saltatricium veneficio demeutati patrimonium, & corporis, nedum animæ sanitatem prodigant, & non raro ad perpetuam familiarum ignominiam, & dedecus has putidulas meretriculas uxores ducant. Verum immerito conqueruntur, nisi libellum hunc, aliosque similes omni studio comburi studeant. Dolent viri Nobiles publicæ honestatis, & Virginum custodes, cum vident filios suos harum Sirenarum amore captos pecunias dilapidare, & vino prostitutionis ebrios in earumdem sinum penitus sese demergere. Dolent, dum intuentur & uxores proprii status oblitas prociores effectas, ingenuasque puellas pudore, & verecundia prorsus exutas. At omnes istæ, & isti aliquam sibi conciliant excusationem, commiserationemque, si tot illecebris, & fasciniis excantati venereæ voluptatis mancipia evadant, cum reipsa spectent hæc omnia impune fieri, & libellos legant, in quibus ejusmodi veneficia pestifera magnificis laudibus, nemine obsistente, extolluntur. Verum enim vero nullam allegare excusationem Civitatum Nobiles Præfecti valent, si conscii facti ejusmodi libellos in comicæ artis, Histrionum, & Mimarum commendationem editos, extermi-

nare omni studio, & vigilantia non conantur. Serio quæso perpendantur sequentia verba pag. 23. *Noi altri Riminesi in fine dovrebbamo anche più degl' altri l' arte comica COLTIVARE, ed averne IN ONORE GLI ATTORI di essa, e spezialmente quegli, che sostengono le parti principali, giacchè siamo molto vicini a Sarsina, dove nacque, e dove fiorì Plauto, Padre dell' Italica Commedia &c. Anzi quello che ci dovrebbe maggiormente STIMOLARE A COLTIVARE l' Arte Comica, e ad ONORARNE I COMMEDIANTI, e gli ISTRIONI &c.* Proh pudor scelusque inauditum? Juvenes & puellæ in primis natura sua ad hæc venefica spectacula pronæ sunt. Cum se urgeri, libellis editis, ad hæc excolenda, & ad honorandos, suspiciendosque Mimos, & expudoratas Mimas sentiunt, quo impetu non abripientur erga ejusmodi Cantatrices, & Saltatrices? Quis imponere iisdem fræna poterit? Unicum rei domesticæ curandæ studium, & civilis regiminis servandæ formæ debitum permovere supremas potestates debet ad tam pravarum opinionum corruptelam & tam impotentem seductionem cohibendam. Huc malorum prolabuntur Antiquarii, & profanæ eruditionis nonnulli cultores, dum interpretari Christi Evangelium, quod penitus ignorant, non dubitant. In non minores lapsus inciderem ipse, si scribere de arte medica, de re nummaria vellem: quia nec sutor ultra crepidam. Nullus dubito, quin isti artis comicæ laudatores retractaturi sint, quæ hoc de argumento scripsere, si Christianam Professionem a se in Baptismate emissam mature fuerint meditati. Quod de homine comico ad sacros ordines promoto vi dispensationis Pontificiæ narrat Auctor, ut hinc colligat, artem comicam non esse infamiæ labe aspersam, ejusdem inscitiam patefecit. Dispensationis privilegio indiguit comœdus? Cur quæso? Quia infamiæ impedimento laborabat. Pudere debuisset eruditum virum propriæ existimationi detrimentum inferre, ut Mimos, & Mimas ab infamiæ nota, quam eisdem vniversus & Paganus, & Christianus orbis inussit, liberaret.

X. Verum, ut pleniore suffundantur pudore non pauci Christiani, qui honestare comœdias non verentur, easque inventas esse ajunt ad mores corrigendos, lubet in medium adducere Ethnici ARISTIDIS, omnium sui ævi oratorum eloquentissimi, auctoritatem. Nec dubito, quin pluris facienda sit penes artis comicæ laudatorem, aliosque Antiquarios unius Pagani severa Comœdiarum oppugnatio, quam uni-

universæ Gallicanæ Ecclesiæ Disciplina, a qua temere ad Londinensem appellatum fuit. Aristidis *Oratio de non agendis comœdiis* habetur *t.* 1. *oper. Arist.* editionis Oxoniensis an. 1722. p. 504. Hoc autem pacto infit.

XI. „ Multum sane ad persuadendum interest Smirnei, si illis, „ qui audiunt, est jucundia oratio. Qui autem ad monendum ac„ cedunt, eorum non modo consiliis plerique non utuntur facile, sed „ eos ne dicere quidem omnino patiuntur &c.„. Præmisso longiore „ exordio, exponit suæ orationis argumentum, quod est ejusmodi.

XII. „ Hoc igitur dico, Bacchi quidem ferias celebrare, atque „ etiam Veneris, aliorumque Deorum omnium, idque libantes, „ sacrificantes, pœanas canentes, coronas ferentes, & nihil denique, „ quod ad cultum Deorum pertineat, omittentes. Unum autem il„ lud cum his est conjunctum, quodque ut multitudini gratum est „ quodammodo, ita probis omnium est molestissimum, abolere: nem„ pe calumnias & COMOEDIAS istas, tum diurnas tum etiam no„ cturnas, earumque nec auctores esse, nec actores neque ea, quæ „ inhonesta sint, in scenam proferre. Sic enim, ut dicam, se res ha„ bet. Si quis invitus audit maledicta, id ei gratum non est: sin li„ bens, malignitati assuescit; quod est nequitiæ principium, nec „ vel privati cujusquam, vel etiam civitatis totius crimen esse ma„ jus possit, quam si malis gaudeat. Etenim *invidia, quæ supremum* „ *in humanis delictis obtinet locum*, nec ullam meretur veniam, „ corripi, eamque in se ipso augere oportet eum, quicumque ta„ lium rerum desiderio tenetur.... Quod autem potest esse majus „ nostræ erga Deos observantiæ indicium, quam si nihil indecorum „ nec dicamus coram ipsis, nec audiamus? Nisi forte amico, quem „ revereamur, præsente, multum de aliquo, quamvis probe me„ rito, supersedebimus male loqui; Deorum adhibitis auribus, ea „ partim dicemus, partim audiemus, facile, quæ ne ipsi quidem „ honesta dicamus esse, verum potius, ut turpia, sugillemus. *At*„ *que ut intelligatis nihil ME NOVI dicere*, sed quæ jam olim & „ legibus, & moribus publicis constituta sint, considerate præco„ nes, qui conventibus publicis primo quoque verbo linguis fave„ re jubeut: considerate etiam Sacerdotes, eosque qui sacrificanti„ bus nobis auspicantur: considerate denique vosmetipsos, qui po„ tissimam hujus rei curam in precibus vestris geritis. Absurdum

„ sane

„ sane ſit, fauſta quidem verba, tum optima omnium, tum ſacris
„ maxime congrua ducere, tamen maledicentibus interim impu-
„ nitatem concedere, & in ſacrificiis quidem modeſtiſſime nos ge-
„ rere, coram iis autem, quibus ſacra facimus, Diis, hoc prætextu
„ turpiſſima quæque, cum audire, tum dicere, eoſdemque &
„ maledicta ferre graviter, & eorum præſides proponi. Atqui, ſi
„ quidem hoc gratum Diis putamus eſſe, nobis ipſi contradicimus,
„ quandoquidem ad Deos accedamus a talibus rebus abſtinentes
„ omnino: Sin hoc illis diſplicere cum ſciamus, eo tamen gaude-
„ mus, quo modo pii ſimus, aut iis nobis rebus Deos demeremur,
„ quas ipſorum cauſa fugere debebamus?... Jam vero pueros tum
„ in Schola, tum domi bona jubemus verba dicere, docentes eos,
„ quæ factu turpia ſunt, (N.B.) *ea nec honeſte dici poſſe*: rurſum
„ pueros eoſdem una cum mulieribus & omni ætate in unum con-
„ gregantes locum, maledictorum præmia proponimus, eoſque,
„ qui in ea re excelluerint, egregie remuneramur. Quæ autem, ſi
„ qui vel feciſſent, vel perpeſſi fuiſſent, iis non liceret ultra luſtra-
„ le labellum progredi, ea mediis in ſacris canimus, & mactare
„ quidem, quæ non oportet, impium dicimus: quo autem non de-
„ cet honore ſi Deos proſequamur, in pietate ponimus, cumque in
„ rebus aliis decorum obſervemus diligenter, hic quamvis turpitu-
„ dinem libenter, & oculis, & auribus excipimus. Si denique unus
„ aliquis de choro male canat, exibilatur: ſin totus inepte canat cho-
„ rus, id magni facimus. Ac ſi quidem alius nobis ita maledicat, ira-
„ ſcimur; cum nobis ipſi maledicimus, verum nos feſtum diem agere
„ credimus: adeo ſumus & Diis, & nobiſmet ipſi maxime contrarii.

XII. Heinc colligito, quam craſſa laborent inſcitia prophanæ an-
tiquitatis cultores illi, qui ſcribillant, Patres Theatrorum frequen-
tiam Chriſtianis interdixiſſe, quod eſſent Diis dicata, ſecus ob tur-
pitudinis, & vitiorum repræſentationem, cum vel ipſi Pagani Philo-
ſophi, & oratores arcere a Theatris populum ethnicum enitebantur,
quod eſſent & Diis deteſtabilia, & morum honeſtati pernicioſa. *Ari-
ſtides* ſibi opponit perridiculum illud commentum, quod etiam ob-
trudere hodierni viri Theatrales ſolent, comœdiam nempe eo ſpe-
ctare, ut mores corrigat. Et hoc eſt, quod ſæpe inculcat artis comi-
cæ præco noviſſimus in ſuo laudato ſermone, ubi *pag. 6.* hæc ſcri-
bit. *La commedia fu impiegata per immitare, e per correggere i co-
ſtumi.*

stumi. Hoc idem repetit pag. 20. *Ma nella commedia, il cui fine è principalmente d' eccitare il riso, e d' immitare i costumi degli uomini peggiori, e di correggerli piacevolmente &c.* Quoniam histrionum præco audire Patres, & Ecclesiam ipsam refugit, audiat, & cum eodem auscultent cæteri commilitones Theatrales Paganum *Aristidem* illos objurgantem, qui post laudata verba, hæc continuo adiicit.

XIII. *Verumtamen AUDENT AFFIRMARE QUIDAM, utilem esse istam in Theatro maledicendi licentiam, quod ita, & qui male vixerint, redarguantur, & reliqui maledictorum metu modestius sese gerant. Ego vero magni admodum facerem Ebrietatem, si quemquam erudire posset, nec esset hoc factu difficillimum, ut ebrii ad temperantiam alios inducerent, & antequam cessassent ipsi, reliquis de virtute præciperent: Quis enim nescit, primum a vulgo hæc doceri non posse, non magis, quam leges condi, aut sententias ferri? An vero Corinthum non quis navigabit, vita tota quomodo degenda sit, omnes intelligent, & istis præerunt omnes gubernaculis, huc, & illuc juventutem, prout ipsis videbitur, deducentes? Cumque athletarum delectus habeamus, ut si quis eorum sit imperitus, is cum pœnas dederit, ignominiose discedat: cur quæso rerum gravissimarum Duces, & Magistros ex Taberna qualibet levissimos quosque tam inepte deligemus, & ita nos geremus, ut ipsi quoque Magistris indigere videamur? Si porro janitoribus non quibusvis, sed fidissimis utimur, ne quid in ædibus faciamus detrimenti: liberos ne obsecro, & uxores, omniaque supplementa, & ut uno dicam verbo, florem civitatis ultro cuilibet regendum trademus; quosque sobrios contempsimus, iis ebriis credemus? Quid quod non sint ista docendi, verum ludendi tempora, sive Dionysia sint, sive Samia sacra, & nocturna. Absurdum sit igitur, si, quo tempore pueros iis, quos habent, Magistris liberamus, eo ineptissimos quosque, & semetipsos ingerentes illis præficiamus, nec vel e loco quidem ipso animadvertamus, quam ridiculum sit hoc institutum. Nec enim convenit præceptorem in Theatris docere pueros, quæ voluptati sunt, & recreationi destinata. Sed alia sunt utique loca, quæ nomen a re ipsa ducunt, in quibus doceant Philosophi: idque non hoc modo subsannando, & impudenter maledicendo, verum, ut liberos decet, instituendo, utque inter cætera turpitudinem* (N. B.) *caveant maxime, docendo....*

XIV.

XIV. Aures arrigite artis comicæ Præcones inclyti, animum ad *Aristidem* rursus intenditote. Hoc enim pacto, post aliorum descriptionem malorum, quæ juvenes, & cæteri ex comœdiarum aspectu subeunt, suam persequitur orationem. *Itaque tantum abest, ut juventutis emendandæ gratia COMOEDIÆ sint agendæ, ut potius vel hac sola de causa, quo liceat juventuti secure virtutem colere, sint abolendæ. Etenim improbos etiam alia ratione punire possumus: probos vero, cur tali afficiamus injuria, & quibusne litis quidem formulam decebat intendere, eos impune sinamus cujusvis contumeliis divexari? Huc porro si illud accedat, quod etiam boni fere malunt pecuniæ, quam famæ jacturam facere, idque eo magis, quo sunt natura verecundiores; manifesta prorsus erit Comœdiæ importunitas, ejusque abolendæ necessitas... Præterea fieri vix potest, ut non existimationem privatorum publice participet Civitas. Quales enim sunt plerique, qui taxantur in Comœdiis, tales fere dicuntur omnes. Considerate vero Majores vestros ATHENIENSES, quos reliqua quidem Scriptorum monumenta multis exornant laudibus, UNA LACERAVIT COMOEDIA, iisque, qui student maledicere, adhuc argumenta suppeditat, quandoquidem a sese ipsi convincuntur. Et quantum quidem terra atque Dii, inter hodiernam intersit, & antiquam impudentiam, quantaque in iis, quas Parabases vocabant, admonitionum, & præceptorum utilium comprehensa fuerit copia, mitto dicere. Verumtamen, ut habet proverbium, ex digno ligno vel pati jucundum erat, si cui forte contingeret: ubi vero vel tanta conspicitur, & in verbis nequitia, & in canticis impudicitia, & in gestibus turpitudo, vitiaque horum tanta, quanta nulla possit (N. B.) exprimere comœdia, quid erit, quod nos delectet? Utrum hæc, ut honesta patiemini? Nihil est turpius. An, ut utilia visu, vel auditu? Corruptelæ signa sunt. Simulatque enim assueverit aliquis, tam vir, quam mulier, male audire, & pessima ferre convitia, mox remittit animum, & nequitiam, quamvis ante ignotam, tum discit. Quid quod nihil horum ad Bacchum pertinet? &c.*

XV. Conferant nunc velim probi moratique lectores cum *Aristidis* oratione, quæ scribunt ætate nostra illi, qui nuncupari ambiunt Christiani. Quid (proh Deum immortalem!) mirum si vel ipsa impietas triumphans discurrat, si impune Christianorum aliqui in hac ipsa Italia nostra, ut honesta, ut laude digna audacissime propugna-

pugnare non reformidant, quæ ut turpia, quæ ut infamia omni argumentorum genere Scriptores Etnhici detestantur? Jactabat paganorum vulgus Comœdiarum honestatem, quemadmodum & eruditi hodierni: at inclamat Aristides. *Quæ factu turpia sunt, ea nec modeste dici possunt*. Comœdiarum autem facta, quæ referuntur turpia esse vel vitiosa, nemo, nisi fatuus negaverit. Apponebant Etnhici Comœdia mores corrigi. Verum *Aristides* hoc ineptissimum commentum, & vanum delirium deridendum salse propinat. Honorari Deos comœdia mussitabant pagani. Contra *Aristides* indignam Diis, indignam viris probis comœdiam evincit. Abeant igitur hodierni comœdiarum præcones leviculi, & scriptiunculas suas honesto philosopho, viro Christiano, Italia nostra indignissimas, diris devoveant, & severam peragant pœnitentiam, si assequi, ut ad precor, salutem velint æternam.

CAPUT ULTIMUM.

Universæ Dissertationis anacephaleosis: paucis perstringuntur Patrum SS. responsa ad ea omnia, quæ Theatrorum defensores opponunt.

I. HOdiernæ comœdiæ, omnibus spectatis, turpes & obscœnæ, aut verborum, aut rei repræsentatæ aut gestuum, chorearumque, aut fornicatorii cantus, & meretriciæ musicæ ratione sunt. Feminæ paganæ, quæ scorta non erant, ab antiquis Romanorum Theatris communiter aberant. Christianæ, quæ in scenam prodeunt, magna ex parte meretriculæ expudoratæ, infames, baptismalis professionis violatrices, profligati pudoris fontes, lupanariorum purgamenta, & Diaboli mancipia, a Sacramentis Ecclesiæ arceri prorsus debent. Theatra ejusmodi castra sunt, in quibus mundus, caro, & Dæmones, non unum sensum, non unam virtutem non unum præceptum, sed omnes humanos sensus, & affectus excantant, demulcent, irritant; universas virtutes pœnitentiam, humilitatem, paupertatem, castitatem, modestiam expugnant, deridendas atque contemnendas persuadent: graviora flagitia superbiam, ambitionem, vindictam, prodigalitatem, lasciviam, triumphabunda extollunt; Evangelio Christi universale bellum intentant,

 & ipsum

& ipsum divinæ legis spiritum exstinguere omni virium conatu adnituntur.

II. Nihil Christianis licitum, quod referri in Dei gloriam nequeat. Num Deum glorificant, qui cum Dei hostibus, mundo, carne, & Diabolo, fœdere inito, contra Deum præliantur bellum Diaboli? Qui ejuratas pompas, & vanitates resumunt? Qui sacrarium veneris, gymnasia vitiorum, Congregationem satanicam, pestilentiæ cathedram, nempe Theatra, ut Patres omnes docent, frequentant?

III. Neque ipsi scenicæ voluptatis amatores inficiari audent, cum Evangelica professione, cujus spiritus est comprimere sensus nostros, frænare concupiscentiam, affligere carnem, abstinere a pompis, & vanitate, pugnare Theatrales scenas, quarum conatus & studia directe eo tendunt, ut sensibus blandiantur, ut concupiscentiam accendant, & voluptatem carnalem animis sensim instillent. At negant pugnam hanc esse mortiferam, & lethaliter peccare, qui Theatra adeunt. Verum turpiter falluntur, & fallunt.

IV. Qui sponte in grave periculum peccati mortalis se conjiciunt, mortifere peccant. Theatris hodiernis periculum grave & gravissimum inest delectationis venereæ, quæ, nemine dissentiente, peccatum mortale est. Periculi gravitatem testantur uno ore omnes viri sancti: ergo omnes, qui se huic periculo libere supponunt, lethali culpa polluuntur. Et eo est periculum istud gravius, quod frequenter venenum istud cor inficit, quin mens advertat: sed ipsa voluntaria periculi susceptio crimen est, tametsi lapsus per accidens non sequatur. Præterea: maneat intaminata castitas, illæsus animus ab impudicitia qualibet, nemo, qui illic convenit evitare gravissimum scandali crimen potest. Peccata Mimorum, & Mimarum, quæ certo mortalia sunt, & cetera spectatorum flagitia, in cujuscumque adstantis caput revolvuntur. Huc recidunt omnia, quæ fusius exposita hactenus hac in Dissertatione sunt.

V. SS. Ecclesiæ Patres doctrinam hactenus traditam ad Theatralem corruptelam profligandam semper adhibuerunt. Prætextus, excusationesque omnes, quæ hodie ad honestandam voluptatem Theatricam obtruduntur, a Patribus omnia convulsa reperies. Nihil prorsus hodie in Theatrorum præsidium adducitur, quod non fuerit a Patribus præoccupatum, atque contritum, ut fusius ostensum est supra, & paucis nunc manifestabo.

VI.

VI. Ubinam Scripturæ divinæ Theatra prohibent frequentari, crocitabant olim, quemadmodum & in præsens? Respondet Tertullianus *lib. spec. cap.* 2. inquiens. *Quam vana, imo desperata argumentatatio eorum, qui sine dubio tergiversationem admittendæ voluptatis ostendunt. Nullam ejus abstinentiæ mentionem specialiter, vel localiter in Scripturis determinari, quæ directe prohibeant ejusmodi conventibus interesse servum Dei.* Audiant nunc homines vaniloqui Scripturarum testimonia. *Nolite* (inquit S. Joan. epist. 1. c. 2.) *diligere mundum, neque ea, quæ in Mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo: quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Audiant Paulum *Ephes.* 5. clamantem: *omnis immunditia... nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet.* Et rursus 1. *Thess.* 5. subdit: *Ab omni specie mala abstinete vos.* Sigillatim Scriptura Theatra non prohibet, quia cum datæ Scripturæ fuerunt, nondum tanta fideles laborabant insania, respondet *lib. de Spect.* S. Cyprianus. *Ubi, inquiunt, scripta sunt ista?* Audi responsum. *Veritas si ad hæc usque descenderet, pessime de Fidelibus suis sensisset. Nam & plerumque in præceptis quædam utilius darentur... Præceptorum loco severitas loquitur, & ratio docet, quæ scriptura conticuit. Secum tantummodo unusquisque deliberet, & cum persona professionis suæ loquatur.*

VII. Unde ergo contingit, ut viri docti & probi honestam reputent Theatrorum frequentiam? Ex amore conciliandi sibi ampliores turbas, hominibusque placendi, & mundo, reponit *lib. de spec.* Cyprianus. *Non desunt vitiorum assertores Blandi & Indulgentes Patroni, qui præstant vitiis auctoritatem... quasi sicut innocens spectaculorum ad remissionem animi appetatur voluptas. Nam eo usque enervatus est Ecclesiasticæ Disciplinæ vigor, & ita omni languore vitiorum præcipitatur in pejus, ut jam non vitiis excusatio, sed auctoritas detur.* Quæ tonitrua non adderet, quæ eloquentiæ tela non jacularetur sanctissimus Christi Martyr in non paucos Casuistas, vanosque sciolos, qui scilicet theatricis vitiis auctoritatem præbent? S. Joannes Chrysostomus *homil. 6. in 2. Matt.* hanc oppositionem expendens lacrymis eam deflet: *Propterea gemo, quod tam grande malum hoc, malum esse non creditur.* Et rursus *homil. 6. de pœnit.*

 sub-

Subdit: *Igitur id vel pessimum est malum, cum quis infirmatur, neque id ipsum, quod infirmatur, novit, & misere ardent, & ærumnose, non sentit incendium*. Dolet iterum loco citato in Matthæum, quod *inde applaudent magis, unde Mimos lapidibus exagitare debuerant*.

VIII. Denuo respondent Theatrica voluptate capti homines, se adeo excelso animo esse, ut nullam ex comœdiarum repræsentationibus impressionem, nullam patiantur commotionem. Isti usquequaque ulcerati, vulnera, mortifera licet, non sentiunt. Qui ita loquuntur quumplerumque provecti sint ac maturæ ætatis propriæ securitatis falsa ostentatione ad frequentanda Theatra juniores, proprios quoque filios inducunt. Hos *lib. de spect. cap. 15.* acriter vellicat, & ut insanos Tertullianus deridet. *Nam etsi quis modeste, & probe spectaculis fruitur pro dignitatis, vel etiam naturæ suæ conditione, non tamen immobilis animi est, sine tacita* (N. B. consensus interpretativus scolastic.) *spiritus passione. Nemo ad voluptatem venit sine affectu, nemo affectum sine casibus suis patitur... Cæterum si cessat affectus, nulla est voluptas: & est reus jam ille vanitatis, eo conveniens* (N. B.) *ubi nihil consequitur*. Stultitiæ ipsos arguit Tertullianus.

IX. Non minus fortiter, atque prævalide istos thrasones redarguit *homil. 1. in psal. 50. de David* Chrysostomus: *Cum tot præcipitia sint, tot corruptelæ, quomodo credere queam, te a ferarum morsibus esse immunem? Num tu saxum es? Num ferrum? Homo es communi naturæ imbecillitati obnoxius. Ignem cernis, nec ureris? An hoc istud rationi consentaneum est? Lucernam in fœnum pone, ac tum aude negare, quod fœnum exuratur. Quod porro fœnum est, hoc nostra natura est*. Verum istos mendaces Castitatis jactatores per aliud latus *homil. 38. in Matth.* aggreditur, eosque ita revincit, & pudore suffundit, ut, vel si rumpantur, nulla ad effugium rima pateat. Opponit sibi illorum ostentatam animi puritatem his verbis. *Quid ergo, si ostendam, inquis, nihil damni ex hac frequentia emergere? Certe vel hoc ipsum damnum est, sine causa* (N. B.) *ac temere tempus insumere, & aliis offendiculo esse. Nam si tu damnum non patiaris, alium hujus spectaculi studiosiorem reddis. Quomodo autem damnum non patiaris, qui præbes his spectaculis occasionem? Nam præstigiator, corruptus puer, fornicaria mulier, omnesque illi Diabolici Chori in CAPUT TUUM causam spectaculorum regerunt. Quemadmodum*

dum enim si spectatores non essent, nec essent qui ejusmodi ludos exhiberent, sic quia spectatores sunt, & ipsi gestarum ignem patiuntur. Itaque licet sine castitatis (N.B.) *dispendio id ageres, id quod certe fieri nequit, aliorum tamen pernicici graves dabis pœnas, sive spectantium, sive spectacula edentium*. Nullum post hæc effugium superest Theatrorum defensoribus. Alterutrum ergo: Aut a Theatris abstineant: aut sciant, theatra frequentando, in æternam damnationem se præcipites dare.

X. Ultimo inclamant: Nullone solatio relevandus animus est, instaurandæ corporum vires? Continuone labore & cultu vitam insumemus? Absit. Plurima & jucunda gaudiorum spectacula Deus creavit. Meditare illa & gaudebis. Omnes Patres, sed in primis Cyprianus, & Tertullianus, deridendos mirifice exhibent cæcos istos, & insanientes Mundi, & Dæmonum asseclas, qui solis fictis fabulis, & humanis chimæris, & Diaboli præstigiis pasci, lætari, ingurgitari, & saginari avent, & solidissima veri gaudii, & lætitiæ argumenta fastidiunt, respuuntque: nosque ipsos odio habent, quod veras voluptates, & honestissimam illis oblectandi materiam exhibeamus: sed loquatur *Apolog.* 38. Tertullianus. *Quo vos offendimus si alias præsumimus voluptates? Si oblectari novisse nolumus, nostra injuria est, non vestra. Sed reprobamus quæ placent vobis, nec vos, nostra delectant*. Sed vehementius eos perstringit *de spect. c.*28. *& seq.* patefaciens, illos hoc in exilio oblectari, nos in futuro, ut Christus prædixit: *Mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini: Sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Joan.* 16. Utrumque gaudium ut quis assequatur fieri nequit: Alterutrum repudietur, oportet. Viri Theatrales mundano, & diabolico gaudio in præsenti exilio frui malunt, quam futurum expectare. Sed loquatur Tertullianus. *Saginentur ejusmodi dulcibus convivæ sui: & loca & tempora, & imitator ipsorum est. Nostræ cœnæ, nostræ nuptiæ, nondum sunt. Non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. Vicibus disposita res est .. Nunc illi lætantur, nos conflictamur .... Delicatus es, Christiane, si & in sæculo voluptatem concupiscis: imo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem ... Dicas velim: non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Namquid est aliud votum nostrum, quam quod & Apostoli: exire de hoc sæculo, & recipi ad Dominum? Hic voluptas, ubi & votum*. Hæc re-

recogitent, hæc ruminent, hæc deglutiant, initiati mysteriis mundanæ vanitatis. Audiant *homil. 6. in Matth.* Chrysostomum: *Non Deus dat ludere, sed Diabolus... Dei siquidem est* (N. P.) *humiliatam dare animam, trementem, pressam, pudicam, pœnitentem, atque compunctam*. Et ibidem paulo ante: *Pro tantis peccatis pœnas daturus, securus tui sedes, miserabili visu, lugendisque facetiis indulgens, & de sola voluptate sollicitus?*

XI. Audiant iterum Martyrem Cyprianum de spectaculis. *Nunquam humana opera mirabitur, quisquis se recognoverit Filium Dei. Dejcit se de culmine generositatis suæ, qui admirari aliquid præter Dominum potest. Scripturis Sacris incumbat Christianus Fidelis, & ibi inveniet condigna fidei spectacula. Videbit instituentem Deum Mundum suum....juxta naufragia.... Maria populo siccata.... spectabit de Cælo descendentes messes. Videbit in quibusdam fidem cum igne luctantem, feras Religione superatas... Quam hoc decorum spectaculum, quam jucundum, quam necessarium? Intueri semper spem suam, & oculos aperire ad salutem suam. Hoc est spectaculum, quod videtur etiam luminibus amissis. Hoc est spectaculum, quod non exhibet Prætor, aut Consul.*

XII. Audiant tandem Sanctum Augustinum, qui *de cathec. Rud. cap. 16.* hæc intonat: *Sunt homines, qui nec divites esse quærunt.... sed gaudere & requiescere volunt.... in Theatris atque spectaculis nugacitatis... Studiis autem spectaculorum fiunt Dæmones similes... Qualis cibus sumitur, talis valetudo consequitur*. Et rursus ser. 171. de verb. Domini: *Vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in Domino semper augeatur: gaudium in seculo semper minuatur, donec finiatur....Quid ergo est hoc seculum, & quod est gaudium in hoc seculo, gaudium seculi? Breviter dico: seculi lætitia est impunita nequitia. Luxurientur homines, in spectaculis nugentur, turpitudine fœdentur, nihil mali patiantur, & videte seculi gaudium.*

XIII. Objicit sibi acutissimus Augustinus, quod ultimo loco obtrudunt, nempe Theatra non esse tollenda, sed auferendos abusus, & corruptelas, aut Poetarum, aut Histrionum nequitia invectas. Itane vero? Reformari ne Regnum Diaboli, Veneris templa, vitiorum sentinæ valent? Sed acutum simul, & lepidum Augustini responsum audiamus. Percunctatur enim, num converti Diabolus possit? *Numquid Diabolus factus est Christianus?* Aug. lib. 1. de Genesi

nesi cap. 20. Patres omnes docent Theatra esse Dæmonum dominio subjecta. Hæc sunt potissima pars pomparum, quas Christiani ejurarunt in Baptismate. Theatra sunt Cathedra, qua Dæmones, opera Mimarum, & Mimorum, Poetarum, & spectatorum prædicant, & persuadent superbiam, ambitionem, vanitatem, luxum, lasciviam: declamant contra Christi virtutes, exaltant opera carnis, Mundi, & potestates tenebrarum amplificare student. Quare concludit de *Simb. ser. 1. ad Catech. cap. 2.* S. Augustinus: *Fugite dilectissimi, spectacula, fugite caveas turpissimas Diaboli ... Admirabile spectaculum nostrum, in quo Deus adjuvat, fides vires impetrat, innocentia pugnat, sanctitas vincit.*

XIV. Postremum: omnes Theologi, & vel ipsi mollioris ethices patroni, Comœdias, Tragœdiasque (vulgo *opere*) turpes, & obscœnas revera improbant, & detestantur. Omnes fatentur illas esse, quas viri, & mulierculæ mutuam amoris causam ludentes repræsentant. Ejusmodi autem omnes communiter sunt, quæ in Europa aguntur. Ergo omnium sententia mortaliter peccant tam actores, quam inspectores. Nec ullo modo suffragantur Casuistæ aliqui, qui aut Comœdias *secundum se*, & in quadam *præcisione metaphysica* considerant, aut in ipsa turpitudine, & obscœnitate subtili, & chimærica præcisione distinguunt, & separant voluptatem curiositatis a voluptate veneris, solatium honestum a solatio turpi in eadem, & unica actione, quæ omnibus spectatis, reipsa turpis, & impudica nedum subimpudica est. Quoniam isti numero paucissimi, aut perfunctorie hoc argumentum tractarunt, aut in perniciosam, deplorandamque laxitatem lapsi sunt. Nullo itaque vel minimo probabilitatis fuco excusari a gravi culpa harum Comœdiarum, & Tragœdiarum spectatores valent.

* * * * *

AP-

APPENDIX
AD PRÆCEDENTEM DISSERTATIONEM
IN QUA SYNOPSIS TRACTATUS
P. JOANNIS MARIANA
SOCIETATIS JESU
Adversus Spectacula exhibetur.

PROLOQUIUM.

POstquam præcedenti Dissertationi finem imposueram, obvius mihi occurrit Tractatus de spectaculis celeberrimi P. JOANNIS MARIANA sapientissi- Jesuitæ, de quo hæc, præ aliis plurimis scribit *P. Alegambe* in sua Bibliotheca: „ Maximo inge- „ nio, peracri judicio, singulari memoria, multo- „ rum annorum studio, omne disciplinarum genus „ diligentissime excoluit, & ad sacram Theologiam raram om- „ nium liberalium artium, & historiæ tum Ecclesiasticæ, tum pro- „ fanæ cognitionem, & præterea latinæ, græcæ, atque hebraicæ „ linguæ peritiam adjunxit.... Ea doctrinæ fama, ut nullus om- „ nium crederetur esse, qui eum exæquaret... Multa perpessus ad- „ versa admirabili animi æquitate, & omnium virtutum documen- „ to se malis superiorem esse probavit... Paupertatis amator exi- „ mius, nihil umquam singulare ulla in re admisit: rara abstinen- „ tia, & in suis ærumnis constantia incredibili.

I. Cardinalis Baronius, quem allegat ipse P. Alegambe, hæc de P. Mariana tom. 8. ad an. 788. habet. *Veritatis amator, & pietatis optimus cultor... affectu privato carens Joannes Mariana, dignus Professor Societatis Jesu*. Inter cætera autem opera auro cedroque digna, quæ P. Mariana in lucem emisit publicam, opusculum edidit adversus spectacula, insertumque est tomo in folio inscripto *Joannis Mariana e Societate Jesu Tractatus VII.*

III. Quoniam vero honori semper mihi duxi, & gloriæ præstan-

 tissi-

tissimos in clitæ SOCIETATIS JESU THEOLOGOS in auxilium mihi asciscere, atque præsidium, in operibus hactenus a me editis, e re mea fore existimavi, hanc adversus hodierna spectacula Dissertationem doctissimorum Jesuitarum sapientia, & morum sanctitate insignium, auctoritate munire, atque confirmare. Duos præ ceteris, Ribera, & Mariana præclarissimæ Hispanæ gentis lumina, & ornamenta fulgentissima allegare placuit, tum, ut validius sententiam stabilirem meam; tum, ut occasione data rancidam, inveteratamque calumniam rursus profligarem nonnullorum, qui me alioquin, velint, nolint, præfatæ Societatis sapientioribus Theologis addictissimum, tamquam eidem infensum blaterant, & Moralistarum osorem, impostoremque benignissime traducunt: Nec mirum si enim P. Mariana, teste P. Alegambe, *multa adversa perpessus*: quia scilicet, ut Baronius ait, *veritatis amator*: ipse, veritatis (uti confido) propugnator, odii, invidiæque tela declinabo? Apostoli ipsi lamentabantur: *Mundus nos odit*, quibus Christus Dominus reposuit, *scitote quia me priorem vobis odio habuit*.

Ne suspicari vero quispiam valeat, me minus sincere P. Marianæ doctrinam exponere, universi tractatus synopsim perstringam propriis ejusdem Auctoris verbis. Ea dumtaxat omittam, quæ eruditionem haud necessariam, saltim caussæ meæ roborandæ, spectant. Heinc luculentius intelligent Theatrorum defensores, me non novam, aut æquo rigidiorem opinionem, sed communem, & Patrum & Theologorum omnium, qui Evangelicæ legis spiritum degustarunt, doctrinam a vanis commentis, putidisque fabellis asserere.

IV. Et antequam finem præfandi facio, delibare pauca interest, quibus *P. Mariana* plurium Theologorum opinandi, & ad corruptos hominum mores detorquendæ divinæ legis licentiam perstringit, atque redarguit *cap. 1.* inclamans. *Excæcat prava hominum consuetudo animos, & quod passim fieri videmus, defendere conantur quidam LICENTIÆ PATRONI, Magni scilicet Theologi, quasi juri, & æquitati consonum, voce, & litteris abutentes, quos redarguere facile erit, testimonio, & auctoritate veterum Theologorum in hac re non discrepantium*. Et rursus *cap. 20.* subdit. *Sæpe accidit, ut melior pars a pejori numero suffragiorum uincatur*, id quod Livius sæpe deplorabat. Postremum prope ejusdem capitis finem sequentia adjicit. *Multa in omnibus nationibus negliguntur crimina præser-*

tim si Patroni adsint fucata ratione fallaces viri Theologi, quorum quanta sæpe sit libertas pronunciandi, quanta quibusdam cupiditas populo placendi, scimus omnes: & est miserum negare non posse, quod pudet consiteri, quæ magna est ordinis nostri calamitas, nihil esse tam absonum, quod a Theologo aliquo non defendatur. Hac Christiana sinceritate veritatis amator, & affectu privato carens loquitur P. Mariana, Evangelistarum, & Sanctorum Patrum strenuus æmulator. Huc animum intendant illi, qui detractum Casuistarum quorumdam famæ timent, dum istorum laxandarum legum licentia corripitur, & eorum falsæ opinationes refelluntur. Venerentur illi, sicut veneramur & nos Casuistas, at non propterea adimenda nobis est profligandæ falsitatis, si qua in eorum scriptis occurrit, facultas.

CAPUT I.

Cur de spectaculis Disputatio suscipiatur. Vana spectaculorum genera.

I. QUæ P. Mariana in prima capita duo digessit, unico capite perstringam. Capite primo causam, cur despectaculis disputationem susceperit, grandi verborum & sententiarum apparatu, argumenti gravitatem, Theatrorum, & scenarum funestissima consectaria, ob oculos ponit, his verbis. *Veterem ludorum insaniam nova disputatione de spectaculis compescere pro virili parte cogitanti mihi sæpe numero in mentem venit, admirari tantopere mores nostros ab antiquis degenerasse, ut quæ majores nostri pari, & consona voce vituperarunt, quasi Religionis Christianæ ludibrium, ac dedecus, passim nostra ætate usurpari videamus, quasi pietati consona; tantum deflexa in pejus consuetudo potest, quod refutare certe debemus, auctoritate & argumentis confirmare, Theatri licentiam, de qua potissimum laboramus, nil esse aliud, quam officinam impudicitiæ, atque improbitatis, ubi omnis ætatis, sexus, & conditionis homines depravantur, simulatisque, & ludicris actionibus ad vitia vera informantur. Admonentur enim, quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maxime, & auribus concitatur: puellæ in primis, & juvenes, quos intempestivis voluptatibus infici grave est,*

atque Reipublicæ Christianæ in primis exitiale. Quid enim continet scena, nisi virginum stupra, & amores prostituti pudoris feminarum, lenonum artes, atque lenarum, ancillarum, & servorum fraudes, versibus numerosis & ornatis explicata, sententiarum luminibus distincta, eoque tenacius memoriæ adherentia, quarum rerum ignoratio multo commodior est. Histrionum impudici motus & gestus, fractæque in feminarum modum voces, quibus impudicas mulieres imitantur; & exprimunt, quid aliud nisi ad libidinem inflammant homines per se, & ad vitia satis proclives? An major ulla corruptela morum excogitari possit? Quæ enim in scena per imaginem aguntur, peracta fabula, cum risu commemorantur, sine pudore deinde fiunt, voluptatis cupiditate animam titillante, qui sunt veluti gradus ad suscipiendam pravitatem, facili a jocis ad seria transitu, intervallo non maximo... Porro cum pietas Christiana exigat, ut ad sceleris mentionem, quo divinæ leges violantur, & in laqueos mortis incurritur, exhorrescat corpus & animus; qua fronte stupris ac turpitudine commemorata oblectabimur ipsi, & alios publice oblectari finemus? Apage tantum dedecus, facessat tam gravis ignominia nominis Christiani, & gentis, quæ cum alios gentibus comparata, ut inter noctis tenebras celestia lumina micare debet morum sanctitate, & totius vitæ candore.. Hoc ergo contendimus, ut doceamus moribus Christianis certissimam pestem afferre Theatri licentiam, nomini Christiano gravissimam ignominiam. *Atque utinam par oratio suscepto argumento contingeret, ut quantum veritas valet, tantum se nostra diligentia exereret. Neque de successu desperandum est hac qualicumque eruditionis facultate, tametsi nostris conatibus gemina præterea difficultas opponitur, quasi moles quædam, peccantium multitudo, auctoritas eorum, qui errori patrocinantur: & est excusatio furoris multitudo insanorum, hoc quoque nomine, prava nostra natura, quæ vitiis suis & cupiditatibus, favet, clauditque oculos, ne suam fœditatem videat, ingentemque se menti claritatem, neque facile avelli se sinit ab iis, quæ cum voluptate suscipiuntur, cujus sumus natura cupsdissimi præsertim specie utilitatis objecta, aut honestatis, quæ major calamitas est.... Excæcat nimirum prava consuetudo animos, & quod passim fieri videmus, defendere conantur quidam licentiæ patroni, Magni scilicet Theologi, quasi juri & æquitati consonum, otio, & litteris abutentes, quos redarguere facile erit testimonio & auctoritate veterum*

rum Theologorum in hac re non discrepantium: a quibus discedere velle nostræ ætatis Theologos non putamus, has omnes simulatæ veritatis præstigias retegere certum est, multitudinem a furore retinere difficilius erit, nisi publica accesserit auctoritas, quorum interest Magistratuum. Efficiemus certe, ut ad Theatra deinceps, quibus obscœna argumenta tractantur, non secus concurratur, atque ad ganeas, ad furta, ad cædes, ad lupanaria, qui suscepti laboris fructus erit multo maximus. Erunt enim, qui pravitate cognita desinant peccare; salutemque suam turpi voluptate potiorem habeant, neque prudentes, & scientes in mortem ferantur furentes, rapidi, miserabiles.

II. Secundo capite genericam spectaculorum notionem Auctor perhibet inquiens: *Spectaculum est ludus voluptatis causa susceptus*. Ludos autem a lydiis fuisse primum inventos, unde *ludorum* vox, ex Tertulliano,& Isidoro censet. Spectacula summa divisione tribuit in *scenica*, & *gymnica*:in scenicis Comœdiæ & Tragœdiæ numerantur,Mimi,Pantomimi,Archimimi, omnes fabularum actores:*histriones* ab Histria unde primum advecti in Urbem sunt,dictos ait,qui,an gestu tantum,& motu corporis personas varias exprimerent,non satis constat. Plures verba illis in fabulis detrahunt.Gellius *l*.7. *c*.5. Polo Histrioni vocem,& lacrimas dat.Neque in magno ponam,inquit, discri mine, utrovis modo sentiatur,vocis enim significatione extensa Histriones vocari puto, tam eos, qui voce, quam qui corporis gestu impudicas feminas, aut alias personas mentiebantur. Ad scenam etiam *Thymelici* spectant, quorum frequens in legibus Imperialibus mentio. Isti cantu, fidibus, aut saltu, aliisque motibus fabulæ subserviebant, *Sociique Theatrales* nuncupari jure poterunt. *Scenici* voce Actores omnes, Mimi, Histriones, Thymelici comprehendebantur. In gymnicis ludis ponuntur Athletæ, cursores, aurigæ, pugiles, de jactu, aut saltus pernicitate certantes. Plurima ibi de distinctione Theatri a Circo, & de utriusque structura varia, uberrimaque eruditione Auctor scribit, quæ cum ad institutum nostrum minime pertineant, missa facio.

CA-

CAPUT II.

De sensuum voluptate.

I. CApite IV. P. Mariana vires incredibiles & illicium venesicium voluptatis describit. „ Lenis enim, quamvis & blan-
„ da non magno temporis spatio, nisi caves, animi, & corporis
„ partes omnes expugnat, virtutes enervat, ipsamque arcem in
„ sublimi constitutam mentem evertit, atque in omne genus
„ vitiorum præcipitem dat. Recte & sapienter Plato homines e-
„ tiam excelsi animi reddi cereos a voluptate affirmavit, ut ceræ in-
„ star mollis vitiis cedant, atque impuritati: & alio loco volupta-
„ tem esse dixit omnium malorum nutrimentum, neque aliunde
„ majus periculum urget, quam a circumfusis undique voluptati-
„ bus. Itaque ab omni memoria, quos neque hostes vincere, ne-
„ que ulla æstus, frigoris, aut inediæ injuria frangere potuit,
„ eos videmus & legimus illecebris voluptatum fuisse superatos.
„ Quid enim aliud Salomonem ea Sapientia, atque probitate
„ transversum egit? Quid Annibalem Pœnum, ejusque copias ho-
„ sti opportunas præbuit, nisi Capuanæ amœnitates? Vina & con-
„ vivia Campaniæ armis invictum vicerunt. Quod Romanis etiam
„ accidisse satis constat, invictis, priusquam Asiæ jucunditates
„ commoditatesque essent experti, atque voluptates alias. Ferrea
„ ingenia voluptas, quasi igne victa, debilitat penitus, & frangit:
„ cumque in homine nihil virtute præstantius sit, huic Divino mu-
„ neri nihil est tam inimicum, quam voluptas. Neque enim ea
„ dominante, temperantiæ, fortitudini, liberalitati, aut cæteris
„ virtutibus locus est: neque sub ejus imperio ulla honestatis pars
„ potest consistere, quoniam vitiosa, & mortifera est, armaque
„ illius, cujus unum opus, mentes hominum expugnare, atque
„ vitiorum maculis fœdare: est enim mortis fabricatrix voluptas;
„ & sicut Deus hominem ad vitam per laborem, & sudorem vo-
„ cat, cum sit virtus in arduo posita, ita ad mortem per deli-
„ cias, & suavitates festinamus. Cavenda sunt igitur oblectamen-
„ ta omnia, sensuumque voluptates, tamquam laquei, ne capti
„ ea mollitie in ditionem mortis nos, nostraque redigamur. Si
„ vo-

„ voluptati cesseris, cedendum est dolori, labori, molestiæ, paupertati, quia paupertati inimica sunt: ambitio, ira, avaritia, cæteraque vitia uno impetu animum occupabunt... Quo difficilior est actio, quam obire opus est, majorem indidit voluptatem, uti in filiorum procreatione considerare licet, ne deficerent genera, ardentissimam cupiditatem admiscuisse corporibus; ut uterque sexus alterum appeteret avidissime, eaque ratione propagari, & multiplicari animantes possent. Quam cupiditatem cum omnibus animantibus dedit, tum in homines acriores stimulos habet, vel quia hominum cognitio major est, mollior caro: vel quia genus hominum amplius propagari voluit.... Cæteræ quidem animantes præter eam voluptatem, quæ ex coitu, & quæ ex pabulo percipitur, nullam aliam, aut vix sentiunt, ad eam certe referuntur aliorum sensuum functiones oblectamentaque. Homini vero data est infinita voluptas, quæ sensibus omnibus capitur, ut in vitium cadentem virtus reprimeret. Stupra enim, & adulteria, & omnia flagitia, nullis aliis illecebris, nisi voluptate excitantur. Sed discrimen est, nam cibi & libidinis nimiæ voluptates vituperantur, atque in vitiis ponuntur. Quæ ex oculis, auribus, aut odoratu percipitur, non item, quæ plerisque occasio errandi est, nullam, ut putent aspectu ludorum, aut auditu musici concentus vituperationem incurri. Recte enim Aristoteles, eos tantum incontinentes vocari ait, qui tactus aut gustatus voluptate superantur &c. *Sed & in aliis voluptatibus quoddam incontinentiæ genus esse potest, minus fortasse vulgo cognitæ, verissimæ tamen; aurium & oculorum voluptas ex aspectu ludorum, vocum & cantuum suavitate suscepta, non minus vitiosa est, neque minus exitiosa, quam oblectationes aliæ. Quis enim non luxuriosum, & nequam judicarit eum, qui totos dies desidet in Theatro, aut scenicas artes, lyristas, & Comœdos domi habeat victus aviditate ejus voluptatis? Omnes enim corporeæ oblectationes irritamenta vitiorum sunt, & ad corrumpendos animos, turpitudineque fœdandos magnam vim habent... Nullis enim finibus prava hæc cupiditas resistit; ignis instar; quo plura damus, plura petit, sæpeque ab honestis voluptatibus progrediens, momento temporis ad illicita trahit, atque ab una voluptate in diversam, facto transitu in turpitudinem desinit... Ergo voluptates nimiæ præ-*

„ *scin-*

„ *scindantur, quoniam vitiorum fomenta sunt, & vitiis pabulum*
„ *subministrant, susceptaque semel nullis resistunt finibus, sed ad*
„ *turpiores oblectationes identidem provocant, intimis visceribus*
„ *stimulos libidinis commovent, & naturalem illum incitant & in-*
„ *flammant ardorem, donec totum hominem in laqueos æternæ mor-*
„ *tis inducant, nullaque re magis in vita peccatur, quam pravæ*
„ *huic cupiditati frænos laxando, quam compescere initio, atque*
„ *comprimere multis extitisset salutare, qui sua certe ruina cæteros*
„ *cautiores debent efficere, ne se hac labe, pesteque infici sinant,*
„ *quantumvis sensim se insinuet, & honesti specie fallat.*

„ II. Capite V. inquirit Auctor, cur scena tantopere oblectet? & hanc inter alias præbet rationem. In scena admirabiles, & insoliti casus commemorantur, mirabiliori aliquo exitu terminati, uti in tragœdiis, & comœdiis perspicimus, ita incredibilia componi, ut facta non ficta videantur. „ Porro insolita admirari, quotidia-
„ na contemnere, humanum est: suntque maxime mirabilia, &
„ maximam exprimunt voluptatem, quæ maxime inexpectata con-
„ tingunt, maxime periculosa videntur. Quod si nudis sæpe nu-
„ mero narrationibus rerum capimur, . . . quid facient, cum nitor
„ sermonis, & eloquentiæ accesserit? ... Deinde versus numerosi &
„ ornati titillant animos, & quo voluerint impellunt, eoque ma-
„ gis nitore suo persuadent, & facilius adhærent auditorum me-
„ moriæ, atque animo. Qui enim numeris constamus omnium,
„ maxime numeris capimur, numerisque adstricta oratio vehe-
„ mentiores motus in omnem partem solet concitare . . . *Postremo*
„ *quæ major est illecebra, pulcherrimi adolescentes, aut quæ ma-*
„ *jor pestis est, puellæ eximia venustate producuntur in Theatrum,*
„ *aptæ oculis detinere non petulantis multitudinis, sed prudentum*
„ *etiam hominum, & moderatorum?* Num ullius gemmæ, floris,
„ aut animantis decor cum humana pulchritudine possit compara-
„ ri? Num ulla res potentius oculos, atque animos flectit, etiamsi
„ nuda objiciatur?

„ Atque hactenus de honestis comœdiis, tragœdiisque dictum
„ est, in quas si tam multa conferuntur voluptatem facientia, quid
„ si ad turpitudinem singula referantur? Quæ oblectatio maxime
„ omnium devincit homines, atque ita, ut vel ipsa nuda com-
„ memoratione animos rapiat? Quid de stupris Virginum fabula
est?

„ eſt ? de amoribus meretricum, lenonum turpitudine, num ea voluptate potentior aliqua excogitari poſſit ? Non arbitror. Objiciuntur enim menti irritabiles formæ, ſuggeruntur fomenta vitiorum, & ex rerum imagine, ac commemoratione cupiditas excitatur, atque ſimulatis amoribus, quaſi veris interſint, turpi voluptate ſpectatores ingurgitantur, quaſi in ſentina volutati.

III. Diſcrimen veteris, & novæ comœdiæ *cap.* VI. P. Mariana exponit, & Comœdias divorum cultui non convenire oſtendit *c.* VII. ibique illorum ineptiſſimam cavillationem refellit, qui corrigendis moribus aptas comœdias tragœdiaſque effutiunt. *Hæc enim vana excuſatio affertur: in comœdiis vitæ humanæ varios caſus exprimi, retegi fraudes, documenta tradi, quibus juvenes cautiores reddantur, quos ego aberrare prorſus contendo. Neque enim ebriorum eſt ſobrietatem ſuadere, neque turpiſſimus quiſque ad probitatem docendam præceptor idoneus ſit, qui ad virtutem a vitio, ad rationem a furore, ab immanitate ad humanitatem publice auditores revocet. Januæ curam non credamus cuivis, ne quid domi contingat, quod dedecus afferat, ſed probatæ fidei viro.*

CAPUT III.

Mulieres in ſcenam introducendas non eſſe. Quodnam ſcelus enormius ſit, mulieres an juvenes muliebri veſte ornatos in ſcenam prodire?

I. „ SEquitur pravitas alia (pergit P. Mariana cap. 8.) neque minor ſuperiori, neque minus repellenda, mulieres excellenti pulchritudine, eximia actionum venuſtate, & gratia, inducuntur in Theatrum, quod maximum eſt irritamentum libidinis, & ad corrumpendos homines potiſſimum valet. Nimirum hiſtriones, cum ſtudia omnia lucro metiantur, & ad quæſtum omnia referant, ad multitudinem alliciendam, quam non ignorant aſpectu mulierum, & auditu maxime capi, omnes fraudes ſuſcipiunt nulla honeſtatis cura. Vincit officium linguæ tanti ſceleris commemoratio, *eo amplius quod hæc etiam turpitudo ſuos patronos habet, non quoſvis de populo, ſed viros eruditionis & modeſtiæ opinione præſtantes.* Quorum errori, quoniam latius pa-

„ tet, & altas radices egit, mederi, quantum in nobis situm erit,
„ hac disputatione conabimur.

II. Antiquis temporibus in scenas mulieres invectas fuisse advertit ex Gregorio Giraldo. ajente Phrynicum Tragœdum primum muliebrem personam produxisse in scenam. In Floralibus ludis nudæ mulieres pudendis invelatis prodibant. At Mulierculæ istæ meretriculæ erant & servæ publicæ, Christianæ Religionis expertes. Alexander ab Alex. lib. 6. cap. 8. advertit,& ex C. *Theod. lib.* 15. *tit.* 7. *& ex Tertull. cap.* 17. *de spect.* colligitur. Scorta hæc adeo effrœnata nauseam potius & stomachum commovent. quam alliciant honestos homines. „ *Mulieris vero aspectu pulchræ, & ornatæ. præterea gestus & verba in mollitiem fracta adjungentis. quid potentius esse* (inquit P.Mariana) *possit ad illiciendas animas atque in sempiternam mortem impellendas inflammandasque,ego sane non video*. Mulierem in Ecclesia docere Paulus vetat, ne vox ejus audientes moveat ad libidinem. Sic Anselmus interpretatur. Et erit,qui sibi & aliis securitatem ab eo periculo polliceatur? *Pepigi fœdus cum oculis meis,ut ne cogitarem quidem de virgine.* Job.31. Num in fornace incensa aliquis evadat incolumis? Atqui Theatra babylonica fornace magis incensa sunt. subdente Cacodæmone malleolos, excitanteque flammas, turpes cogitationes & cupiditates: tum ob alia, tum ex aspectu & auditu muliebri concitatas: & est ignis potentior, qui mentes, quam qui corpora depascitur, eo calamitosius, quod qui comburuntur, nihil sentiunt: alioquin non riderent. sed lacrimis lætitiam mutarent, & est genus infortunii gravissimum. calamitatem putare delicias, quod Chrysostomus ipse copiosius disputat. Illud miror, homines ad eam vanitatem rapi, atque spectaculis sitienter incumbere: *neque considerare, suo exemplo, minores in eumdem interitum trahere. Præterea ea non contenti malo* COMMUNI AMENTIÆ PATROCINIUM PRÆSTANT, *ut sine reprehensione peccare videantur*.

III. „ Addunt, aut Comœdias in universum abdicandas, aut mulieres,si non velint,ultro invitandas,ut fabulas agant. Majori enim periculo pueros elegantes induci veste muliebri,& ornatu,quo aspectu ad præposteram,atque nefariam libidinem,spectatores sollicitentur,quod flagitium diligentius cavendum disputant, non immerito sane. Quid enim ea fœditate turpius, exitialiusque est?

Unam

Unam, & alteram periocham Auctoris prætermitto, qua præclarissima gens sugillatur, ut veritati, & obsequio litem. Vitium enim, quod eidem Theologus noster adscribit, si suo tempore serpebat, ævo nostro ab eadem exulat, studio & vigilantia Episcoporum, aliorumque Pastorum, qui in excolenda Domini vinea nulli alteri Nationi cedunt. „ Cupiditas autem muliebris sexus latius pa-
„ tet, majoresque multo impetus habet, non solum in corruptis-
„ simis hominibus, & pravis, quales sunt, qui puerorum amoribus
„ indulgent sed in aliis etiam viris, aliqua probitatis, & modestiæ
„ laude conspicuis. Deus enim, uti Basilius ait *l. de virg.* cum con-
„ deret animantes in utrumque sexum distinctas, æstrum mutuæ cu-
„ piditatis inseruit corporibus inter homines maxime, qua se invi-
„ cem appeterent & mutua conjunctione gauderent majorem multo
„ in viro. Nam feminam imperio viri & potestati subjecit quippe de
„ ejus latere formatam velut partem obedire toti sanxit; virum autē
„ quasi cicuravit feminæ desiderio & amore; feritate, & robore tem-
„ perato. Diligit enim eam ut proprium membrum, & per commi-
„ xtionem quasi sibi iterum unire satagit. Sic femina in se quam-
„ dam virtutem habet, miramque potestatem trahendi ad se virum,
„ non secus ac magnes, cum ipse non moveatur, ferrum ad se ra-
„ pit, quo factum est, ut feminæ corpus, & partes gratiores sensibus,
„ quam viri sint, molles, candidæ, acuta voce & suavi, decentissi-
„ mo oris & totius corporis habitu.

IV. *Contra hanc potentissimam cupiditatem pugnare debent, quicumque pudicitiæ dignitatem consequi student, numquam interrupto, usque ad vitæ finem, certamine. Sed & alia subjicienda sunt. Feminas scenicas, quæ Histriones consectantur & adjuvant forma esse venali, qui enim, tot viris procacibus & otiosis circumseptæ, dies, noctesque pudice vivant?* Miraculi instar esset majoris profecto quam si ignis ardeat in aqua: *& ex turpi quæstu plerumque raptæ, sive conjunctæ connubio histrioni unicuipiam ex eo infami comitatu, sive, quod sæpius accidit, stupri consuetudine, cum aliquo devinctæ, posito amplius in Theatro pudore, ad ingenium redeunt, & vulgato inter plures corpore, omnibus exitium afferunt, suisque artibus multos dementant. Scimus superioribus annis in quadam horum hominum societate a judice, quod ex ipsius ore auditum est, unamquampiam ex hoc grege, quæ* Magdalenæ personam sustinebat deprehensam turpi

consuetudine junctam esse cum eo histrione, qui Christum Dei Filium voce, gestu, habitu repræsentabat. Insignem fœditatem, atque eo majorem, quod magno populi plausu audiebantur, sæpeque spectatoribus excutiebant lacrimas.

V. *Deinde aspectu earum mulierculárum concitati juvenes otiosi, & perditi, quorum magnus numerus ubique est, quid non faciunt, quas fraudes non suscipiunt, ut incensam cupiditatem expleant? Scimus, sæpe agmine facto, ex composito eas mulieres rapuisse ad libidinem, detraxisseque histrionibus, unde rixæ graves, vulnera, & cædes extiterunt juvenibus inter se de præda, & cum histrionibus ferro certantibus. Neque dubium est, sæpe eos juvenes, ex aliis in alia oppida migrare, contemptis parentibus, & re familiari præ amore earum mulierculárum cæcos, amentesque in ferrum, flammamque irruentes, neque cessantes, donec consumpta, illæ, pecunia vacuos domum exsuccosque remittunt. Omnino turpissimum est, cum per medias plateas in ipsis hospitiis adolescentes nobilissimi, nulla decoris cura, eas feminas comitantur, latus stipant, non secus atque incensæ libidine canes, aut equi hinnientes, visa equa, ad quam prurientes libidine post partum ardenti cupiditate rapiuntur feroces & rabidi, nulla fræni aut sessoris cura, ne fustis quidem, tergus quamvis verberantis. Quæ probra, qui digna non putant, quæ omni studio depellantur*, ferreus sit, & communi hominum cæterorum sensu, ratione que destitutus.

VI. Capite 9. Theatra non esse publice Histrionibus designanda, evincit pluribus rationum momentis. Damna, quæ inde in Rempublicam manant, artium nempe neglectum, adolescentum mollitiem, rei familiaris detrimenta, & plurima alia ob oculos ponit. Histrionum, & Theatralium virorum multitudo pondus est iners Reipublicæ atque inutile, cum sint enervati voluptatibus. Magnam pecuniæ vim id genus hominum extrahunt variis artibus, pretium pro loci commoditate augent, sediliaque ingenti mercede locant. Num juvenes ex his bacchanalibus strenui milites, prudentesque Senatores evadent?

CA-

CAPUT IV.

Histriones a Sacramentis arcendos esse.

I. DIsciplinam Ecclesiæ perpetuam Patrum traditione supra patefeci, histriones rejectos semper a Sacris Mysteriis fuisse. Hanc eamdem veritatem confirmat P. Mariana *cap.* 10. „ Histriones ignominia, infamiaque notari manifestum est, ex „ *l.* 1. *ff. de his qui notantur infamia*: ergo histriones in scenam „ prodeuntes inter infames numerantur; sed ita, si in publicam „ scenam semel saltem, & iterum prodeant, & in fabula de rebus „ obscœnis agatur. Sic enim verba ejus legis viri docti interpre- „ tantur, & temperant eam severitatem, Panormitanus in *cap.* „ *cum decor. de vit. & honest. Cler.* Silvester *v. infam. n.* 9. Neque „ *refert in præcipuis argumentis obscænitas versetur, an interme-* „ *diis actibus*, ipsisve cantilenis ad modos obscœnos, & turpes de- „ cantatis, aperteque, aut oblique turpitudinem indicantibus: „ utrumque enim æque turpe est, paremque perniciem affert, ne- „ que minus incendium excitat in Auditorum animis excitata me- „ moria turpitudinis, quam aperta commemoratio, eo amplius, „ quod ex insidiis illatum vulnus difficilius vitatur. Quod si Hi- „ striones, qui ejusmodi sunt, infames habentur, PECCATO „ MORTALI sint obnoxii, necesse est. Neque enim tam grave „ supplicium innocentibus imponeretur, *aut leviter peccantibus*. „ Quod si artis sordes, & ludibrium notari quis putat, cur bajuli, „ lanii, carbonarii, aliæque sordidissimæ artes nulli subjiciuntur „ infamiæ? Accedit huc cæteros, qui ea lege inter infames po- „ nuntur, GRAVI omnes NOXA teneri, lenones, raptores, præ- „ varicatores in judicio, aliique omnes, quid ergo causæ sit, cur „ histriones a communi lege exemptos, innocentesque esse facia- „ mus? Præsertim cum is infamis dicatur, cujus vita & mores re- „ probantur, ut colligitur ex *Glossa ff. de in jus vocatis. l. sed si* „ *hac leg.* §. *Prætor*... Censura digni sunt, non solum, qui aper- „ tis verbis turpia referunt, sed etiam qui oblique, & dissimu- „ lanter turpitudinem designant. Nam & olim Romanorum tem- „ pore turpissimi, quamvis histriones a verborum obscœnitate „ tem-

„ temperabant, quos nemo, ut arbitror, excusare velit, eo perniciosiores, quod si secus agerent, Auditores facile obscœnitate verborum a Theatro fugarent. Atque hujus generis esse statuo Actores fabularum ferme, qui vulgo in Hispania versantur opera venali, aperte enim aut dissimulanter, quasvis turpitudines in omni ferme actione obiiciunt Auditorum animis, lenonum fraudes, amores meretricum, Virginum stupra, aliaque, quæ commemorare non est necesse, eosque quasi turpitudinum maculis fœdatos, *repellendos ab Ecclesia esse, & Sacramentorum Sanctitate decerno* „. Porro quis non videt consectarium, necessaria illatione manans, spectatores, nempe, qui sua præsentia fovent, & patrocinantur artis infamis professoribus, istorum criminum participes fieri, & pari pœna puniendos, arcendos nempe a sacris Mysteriis, donec ab ejusmodi corruptela probanda abstineant?

CAPUT V.

De Theatrali Musica.

I. Nihil frequentius in ore habent Theatrorum Spectatores, quo suum ad Theatra honestent accessum, quam illuc convenire, ut innocenti cantus, & musicæ solatio suum recreent animum, exhilarentque, rati se istius meretriciæ musicæ voluptate ingurgitare posse, quin ullam perpetrent culpam. Eo usque voluptatis illicium hominum mentes fascinat, ut vel media in luce cœcutiant. Musicæ concentus cum ad informandos, tum ad depravandos animos plurimum valent. Voluptatis dumtaxat caussa institutam musicam reputant illi, qui se ad voluptatem natos credunt. Eo cantus & musica pertinet, quo facilius veritates decantatæ concentus suavitate auditorum animis instillentur, altiusque penetrent. Quem in finem plurimum valere musicam evidentius est, quam egeat probatione: valet quoque ad mitigandam morum asperitatem, emolliendosque hominum agrestes animos. Cum enim numeris constemus, numeris etiam mirifice capimur. Quod si musica sursum erigere animos suo harmonico concentu valet in divinis laudibus celebrandis, quis explicare pro dignitate poterit potentissimam

ſimam ejuſdem vim ad faſcinanda hominum corda, ad concitandos carnales affectus, dum rem amatoriam Cleopatræ, Sofonisbæ, Semiramidis, aliorumque ſcortorum obſcœniſſimas actiones, & facta ſuaviſſima modulatione exaltat?

„ II. Plura de Muſica ſcribit cap. XI. P. Mariana. „ Plato, inquit „ ex Damonis ſententia nuſquam muſicæ modos mutari abſque maxima legum mutatione affirmavit, eoque magnam cautionem adhibendam, quali cives muſica utuntur „ (& variis muſicæ generibus expoſitis hoc pacto concludit) „ *Quæ vis, hoc tempore „ maxime, magna ex parte excidit, nihilque minus noſtros Magiſtratus, & Principes ſollicitos habet, quam ea cura, quali muſica populus, juveneſque vulgo utantur, ut mirari non debeamus, „ tantam morum labem in hac temporum fæce exiſtere, atque adeo „ vitia omnia agmine facto in civitates, & oppida incurriſſe, nullo diſcrimine ſexus, ætatis, aut conditionis; ac præſertim in levitatem, & turpitudinem incubuiſſe, fractis paſſim modis muſicis, „ maxime Theatrali licentia, concentu ad laſciviam diſſoluto: & „ quoniam turpia verba miſcentur artificioſe compoſita ad fallendum „ certe diſſimulanter, & turpes cantilenæ ex triviis, popinis, & lupanaribus deſumptæ aſſimulatis modis in memoriam revocantur.* „ Quæ certiſſima morum pernicies eſt, eo gravius malum, quod „ ex Theatris in plateas, & domos ſingulas rapiuntur, turpitudine, quaſi glutino memoriæ infixa. Deteſtabilis turpitudo; ſed „ ita mores ſunt: & cum in populo Chriſtiano nihil audiri deberet, „ niſi honeſtum, & ſanctum, Divini Numinis laudes, atque heroum celeberrima facta, quod ſuo tempore factitatum in Palæſtina Hieronymus teſtatur, opifices, & agricolas duros labores „ canendis Dei laudibus mitigaſſe. *Contra videmus contingere, ut „ per plateas noctu, per domos interdiu, nihil aliud, quam veneris laudes ſonent, magna ignominia populi Chriſtiani, & Magiſtratuum eam curam negligentium, magno Reipublicæ damno.* „ Sed & in Templa turpes eos modos ex vulgatis cantilenis irrupiſſe non parum ſæpe, utinam negare poſſemus; qua in re „ ſenſu deficimus, & verbis. Vincit enim officium linguæ ſceleris magnitudo, tum facientium deliniendi aures populi cupiditate: tum maxime eorum, qui tantum crimen, & dedecus „ abire impune patiuntur, modeſtiæ & humanitatis, aut feſtivi-

„ tatis

„ tatis laudem colligentes ex probro cultus Divini, & Religionis
„ Christianæ. Itaque finem facio, si illud inculcavero, MUSI-
„ CAM THEATRALEM CERTISSIMAM PESTEM AFFER-
„ RE, CORRUMPERE per Civitates, & oppida singulorum mo-
„ res, instillare sensim pravitatem. Principes eam curam negli-
„ gentes, quæ in præcipuis esse deberet, Reipublicæ male gestæ
„ gravissimas pœnas vivos, mortuosque daturos.

III. Si egomet talia ætate hac nostra, quam auream appellare nonnullos minime pudet, scriberem, minimum esset imprudentiæ, temeritatis, audaciæ, & stultitiæ censuras subire: & tamen vel ipsi ethnici Plato, Aristoteles, Plutarchus, hoc tuendæ morum integritatis studio succensi, similia scriptis consignarunt. Scenicum Cantum *fornicatorium*, Musicam Theatralem *meretriciam* appellavit Chrysostomus, universo Patrum Choro succinente. De Musica ad molliciem & voluptatem nimium incitante in Templa Christianorum invecta, & de eviratis comicisque viris, qui Dei laudes in solemnioribus Catholicæ Religionis festis temerant atque incredibiliter profanant *Tom.* 2. *lib.* 2. *Diss.* 2. *cap.* 3. *Christianæ Theologiæ* aliqua delibavi, sed calamo pavido, manuque tremula, quod profanatio adeo invaluit, ut vix hiscere nobis liceat.

CAPUT VI.

Quid veteres Patres, jus Pontificium, & ethnici Philosophi de ludis scenicis senserint.

I. PAtrum testimonia P. Mariana cap. XII. tribuit in classes tres. Duo priorum genera ethnicos carpunt, quod Diis spectacula dicata essent. *Postremum*, inquit, *testimoniorum caput, quod a turpitudine petitur, non minus ad nos pertinet, nec minus, quam veteres illi, obstringimur, eo etiam magis, quo Christiana professio majorem exigit morum sanctitatem.* Redundanti copia Patrum Testimonia adversus tum ethnicorum stultitissimam superstitionem, tum & ethnicorum & Christianorum voluptatem carnalem, omnibus indiscriminatim vetitam, in medium promit Auctor noster. Quæ omnia ego prætereo, quod jam pervia sint, & supra

lar-

larga manu dita. Sat est indicasse, Auctorem nostrum cum cæteris omnibus rei Ecclesiasticæ non omnino imperitis ineptissimum commentum vix anicella dignum, Patres scilicet Theatra improbasse eo tantum titulo, quod idololatriæ crimine laborarent profligasse. Sat mihi sit pauca quæ sub capitis finem scribit, perstringere.

II. „ A Diabolo in Urbibus constructa fuisse Theatra (inquit „ Chrysostomus *hom.29.in 6.cap.Matt.*)ad corrumpendos homines, „ scenicos ludos civitatis pestem vocat.& hom.69.in cap.21.theatralem chorum malorum omnium fontem,scaturiginem esse. Deinde „ hom. 15. ad populum, theatra, inquit, fornicationem, & petulantiam, & omnem incontinentiam peperisse. Et *homil.* 8. *de pœnit.* Theatra pestilentiæ cathedram, incontinentiæ gymnasium, „ luxuriæ officinam, impudicitiæ orchestram, Babylonicam fornacem vocat: Postremo, *in cap.Joa.*4. *hom.* 31. Dæmonum solemnitates spectacula esse, ait: & *homil.* 42. *in Acta Apostolorum* concludit: Magna mala Theatra efficiunt civitatibus; *magna, neque hoc scimus, quam magna*. Quod nostris hominibus occinere licet, gravissima commoda hos ludos conciliare, eo periculosiora, quod sensim immutari mores, & pejores fieri non sentimus, Virginum pudorem imminui, juvenes petulantes evadere, senes lasciviam repetere, inde conjugia iniri infelicia, furta existere, & peculatus, multaque alia flagitia superiori sæculo vix audita. Hactenus Chrysostomus. *An non videmus, non considerumus quanta his annis morum labes extiterit? His malis qui medeatur; nisi Deus nostros de Cælo considerans, & miserans errores, amentiam insanabilem, providi Principes & Magistratus ex superioris temporis memoria, & exemplis facti cautiores, quæ ut serio considerent, priusquam in alteram partem pronuntient, exoratos cupimus, neque eversam tanto Patrum labore vanitatem invehant in Rempublicam Christianam.*

„ III. Romanorum decreta contra Theatra affert Auctor noster „ cap. XIII. unde infert. „ Nunc vide quam sit indignum, quod „ nulli licebat Civi Romano Histrionem agere, legisque severæ „ metu se Cives omnes ad suam ætatem continuisse Tacitus ait „ lib. 14. id concedere homini Christiano, ut scenicas artes impune exerceat... Tiberius Cæsar Roma exturbavit histriones, &

mulieres ignominia affectæ fuere; quos tamen post ejus mortem revocavit Cajus Caligula Reipublicæ pestis, ut refert Dion Cas-
„ sius *lib.*57. *&* 59. (& pluribus Theodosiii, Valentini. Valentis,
„ & Gratiani legibus productis contra Theatra sic pergit) Atque
„ hactenus, quid leges civiles sanxerint, brevi explicatum est, ad
„ Ecclesiasticas oratio transferatur, quibus *histriones ad Sacratum Or-*
„ *dinem non admitti, & a Sacra Mensa, & Sacramentis arceri debe-*
„ *re sancitum esse, superius est dictum*. Concilium Cartaginense III.
„ & IV. Concilium Generale VI. Constantinopolitanum *can.*51. hæc
„ præscribunt. *Omnino prohibet S. Synodus universalis, eos, qui*
„ *dicuntur mimi, & eorum spectacula: deinde venationum quoque*
„ (quæ fiebant in arena) *spectationes, easque quæ fiunt in scena*
„ *saltationes perfici. Qui secus fecerit, si sit Clericus, deponatur; si*
„ *laicus, segregetur*. Quæ leges magna Patrum nostrorum pru-
„ dentia fixæ, an hoc tempore serventur, per se, nullo monstran-
„ te, omnes intelligunt: cum omni ætate, sexu, & conditione,
„ homines passim videamus ad ea confluere spectacula, *plerosque*
„ *etiam ex Sacrato Ordine*, *&* (quod pudet dicere) *Mona-*
„ *chos severiorem vitam professos: esse etiam qui hæc honeste fieri*
„ *contendant*, neque a Christianis legibus discrepare, *inscitia an-*
„ *tiquitatis, vel improbitatis, aut utroque vitio peccantes*, quos hoc
„ loco mittamus.

IV. Capite XIV. Gentium, & Nationum omnium placita contra spectacula recenset Auctor noster. Lacedæmonii ipsi antiquitus nulla Comœdiarum aut Tragœdiarum spectacula permittebant: admissis, degenerante more, ludis, mulieribus ad eos interdictus est aditus. Verum ut Æmilius Probus in prooemio ad vitas Imperatorum, animadvertit, optima consuetudine in luxuriam versa, Lacedæmone postea, *nulla erat tam nobilis vidua, quæ non ad scenam iret mercede conducta*. „ Sed nos, subdit Mariana, non quid tem-
„ pus invexerit, quo corrumpuntur omnia sancita, atque insti-
„ tuta præclare, exponimus, sed quid in incorrupta Civitate &
„ moribus integris servatum sit. Ergo Massilienses subjiciantur,
„ qui longiore tempore id institutum tenuerunt, uti Valerius Ma-
„ ximus est Auctor lib. 2. c. 1. *Eadem*, inquiens, *Civitas, severi-*
„ *tatis custos acerrima est, nullum aditum in scenis Mimis dando,*
„ *quorum argumenta majori ex parte stuprorum continent actus, nè*
„ *talia*

„ *talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat*. Num
„ minus hoc tempore periculum imminet, aut minus cauti, quam
„ Massilienses Christiani esse debeamus? Romani Imperatores sæ-
„ pe histriones quasi morum pestem urbe, & arte prohibuerunt:
„ ipse etiam Domitianus, ea vitæ pravitate, Pantomimos
„ sustulit; & est eo quoque nomine vitii turpitudo prava, quod a
„ suis Auctoribus repudiatur, cum ex contrario virtus ab inimicis
„ etiam laudem habeat. Eos cum Nerva in odium Domitiani re-
„ stituisset, populo exigente, non minore contentione a Trajano
„ postulatum est, ut illos rursus tolleret. Sic Plinius in Panegiri-
„ co testatur ... Notum est quod Plutarchus de *Solone* refert in ejus
„ vita. Audita Thespis tragœdia Auctori dixisse. *Ecquid non te*
„ *pudet tam multa mentiri?* respondente illo: *nihil nocere si men-*
„ *dacia joco* dicerentur; baculo, quo Solon corpus sustentabat,
„ percussa terra: *si hæc*, inquit, *fuerint laudata*, *veris Rempu-*
„ *blicam implicabunt malis*: *ex jocis seria fient*. Aristoteles cap.
„ postremo l. 1. Polit. quo loco de puerorum institutione dispu-
„ tat: *itaque*, inquit, *ludi* (supple puerorum) *ut plurimum ta-*
„ *les esse debent*, *ut sint imitationes eorum*, *quæ postea serio erunt*
„ *facienda*; & paucis interjectis subjungit. *Omnino igitur obscœ-*
„ *nitas verborum per legislatorem exterminanda est ex civitate*. *Ex*
„ *turpiter enim loquendi licentia sequitur & turpiter facere*. Postre-
„ mo concludit his verbis. *Quapropter oportet a pueris omnia*
„ *turpia procul removere*, *& maxime quæcumque habent in se*, *vel*
„ *obscœnitatem*, *vel improbitatem*. Num qui talia præcepta pue-
„ ris instituendis reliquit, eos mitteret ad Theatra? num ejus
„ Præceptor Plato concederet Civibus Theatra, cum *l.* x. *de Rep.*
„ Poetas, & ipsum *Homerum* ex Civitate exturbandum censeat?
„ Eant ergo Magni Philosophi, aut Theologi: (eant subdam ego
„ antiquitatis initiati mysteriis) Civitatibus permittant Theatra,
„ quasi rem honestam, & minime exitialem, quibus Plato & Ari-
„ stoteles ea sapientia, neque nostris moribus instituti, hoc est
„ Christianis, omnes voluptates, nisi honestas, tanto studio de-
„ negarunt.

CAPUT VII.

Non esse scenicos ludos permittendos. Spectatores lethaliter delinquunt, aut quod in gravissimum delectationis venereæ periculum sese conjiciunt: aut quod grave scandalum perpetrant, & infamem artem sua præsentia confirment. Quid sit consensus interpretativus ab expresso distinctus.

I. CApite xv. quod est de spectaculis ultimum ex utroque latere P. Mariana spectatores Theatrorum obsidet, nullo ad fugam relicto exitu. Antequam ad incitas redigat adversarios, pauca præmittit, & objectiunculam dispellit. De more ejusdem transcribam verba.

II. *Peracta est major susceptæ disputationis pars, Divino Numine suggerente nobis verborum & argumentorũ facultatem inveteratam insaniam depulimus multis, quæ hoc loco summa colligenda sunt, atque in memoriam revocanda. Histriones, quales nunc in Hispania videmus, honestis turpia miscentes quæstus causa, infamia notari diximus, neque crimine carere eam artem, ad corrumpendos populi mores maxime proclivem.* Nam quod ab adversariis opponitur, feminæ ornatæ, & comptæ aspectum non minus noxium fore, neque minus cupiditatem inflammare, quam Theatra, quam nihilominus cessare non cogimus neque affirmamus CAPITALE fore, nisi vestem pretiosam & fucos abjiciat. *Acuta objectio, sed quam ex S. Thoma* 2. 2. q. 169. a. 2. *dissolvere promptum erit, affirmante, nuptis quidem concessum esse ornatum, ut viris suis placeant, cæteris non item; præsertim si ornatu studeant alienam cupiditatem excitare, crimen erit. Nam si ex levitate animi contingat, VENIALI modo peccato erunt obnoxiæ. Quibus S. Thomæ dictis addendum est CAPITALEM ORNATUM feminæ fore, nisi desistat, cum sciat alicui ruinam propterea ab eo ornatu parari in noxiam cupiditatem manifeste lapsuro, quod addit Sylvester* verb. ornatus ad finem §. 4. *ergo feminæ ornatus non* semper *crimini datur, quoniam non constat cuiquam noxium fore, nisi illis fortassis, qui perditissimi cum sint, passim offendunt, nulla quamvis aut levissima occasione, quos mulier proba curare non debet, ad mortem currentes rapidissime, fœdere etiam cum inferno percusso. In Thea-*

Theatris contra certissimam *multorum* ruinam *fore etiam modestorum Quis enim in tantis flammis non uratur ? ornatus, gestus, carmina, sententiæ, tibiæ, ad turpitudinem cuncta, & libidinem inflammant,,* Pauca subdam ego.

II. Quid si in privata conversatione mulier compta, venusta, lascive phalerata, oculorum ictibus, gestuum, & totius corporis inflexione, cantus suavitate, cantilenis amatoriis te obsideret, alliceretque ? An cum eadem commorari, eamdem spectare, contemplari sine *capitali crimine* tibi liceret ?

III. Unum & alterum verbum præmitto, ut evidentius pateat doctrina, quam mox ex P. Mariana sum rescripturus. Qui gravissimo & proximo periculo lethalis criminis se sponte subjicit, nemine dissentiente, mortifere peccat. Aut nulla in mundo sunt pericula gravissima, & proxima, quæ natura sua in peccatum inducunt, aut Theatra istiusmodi sunt. Peccatum autem, quod in Theatris patrandum periculo subest, mortale est, nempe delectatio morosa venerea, quæ materiæ parvitatem non excipit. Præterea, consensus deliberatus in hanc delectationem duplex: Unus expressus, &, ut ajunt, formalis, cum scilicet homo expresse advertit se delectatione pulsari venerea, eamque deliberato animo vult, sibique in eadem complacet. Alter consensus est *interpretativus*, cum nempe libere & sponte, nulla urgente causa, eligit ea, quæ natura sua delectationem ingerunt: tum enim, qui vult unum, & alterum ipsum velle interpretamur. Quibus delibatis, quæ statim subjicit P. Mariana transcribo.

IV. *Addo nunc, spectatores vix unquam crimine liberos esse, manifesti periculi rei, in quod se objiciunt inflammandi cupiditatem venereæ voluptatis*, certæ morosæ oblectationis, qui modestiores sunt. *Quid enim, nisi is sit* consensus interpretativus, *se in ipsam flammam voluptatis conjicere ? ut maxime animus & constanter velit, certoque præjudicatum habeat consensum expressum in voluptatem repudiare. Nam si quis ferreo pectore sit, qui non moveatur, quales paucissimos reperiri credam, is considerare debet*, ferrea ingenia igne luxuriæ domari, *ut Hieronymus ait*.

V. Mox per aliud latus spectatores P. Mariana adoritur. Tametsi gratis admisso, quod vix, aut ne vix quidem admitti posse Patres omnes inficiantur, spectatorem Theatrorum a venereæ delectationis

nis labe intaminatum evadere, in alterum tamen scopulum impingunt probandi nempe, suaque præsentia fovendi *Crimina capitalia* Comœdorum, Mimarum & aliorum spectatorum. Quamobrem sic pergit Auctor noster.

VI. „ Et ut ex hac parte sit liber, ex alia crimen non evadet, quod „ scandalum dicitur; aliis suo exemplo ad periculum, & peccatum „ pertractis, quod in viros graves auctoritate, & professione maxime cadat necesse est; *Et aliquanto majori viri Principes præsertim ex sacrato Ordine Episcopi implicantur crimine, huic vanitati vacantes, venalibus Histrionibus domum etiam advocatis. Quantumvis nihil obscœnum agi coram ipsis excusant; populus enim id ignorans sui Ducis exemplo, ad Theatra rapitur, nullo discrimine honesti turpisve, & genus obsequii ducitur studia Principum imitari, & movent in omni vitæ parte magis exempla quam verba.*

VII. Hæc recogitent Principes, Regesque. Quoniam, inquit doctissimus P. Mariana, nulla est excusatio, quod in suis aulis nulla obscœnitas contingat: siquidem populus scit ibi repræsentari Comœdias, & Tragœdias Mimorum, & Mimarum, & quidem hac arte præstantiorum artificio: nullumque turpe inter & honestum discrimen percipit. Factum agnoscit, quo ad corruptelam incitatur facti qualitatem ignorat. Quamquam, si serio res perpendatur, nihil obscœni, turpisque crassi, spurci, & sordidi, in voce, in gestu in motu olet: an illicium, delicatum, fucatum, splendidum, quod altius penetrat, ibidem dominetur, judicent sapientes. An non ibi insigniores, doctioresque Mimi, & Mimæ? An non musica modulatior, & concentus suavior? an non drammata celebriorum Poetarum, fabellis, tricis amatoriis intermixta? an non Tragœdiarum argumenta profana? Quid de scenarum majestate, quid de apparatu fulgentissimo, quid de spectatorum assidentium pompis, fastu, luxu, ceterisque oblectamentis, quæ hic luculentius, quam alibi emicant, dicam? Verum satis, superque dixit doctissimus P. MARIANA, quin opus sit, fusius a me hoc amplificari argumentum.

VIII. *His ad hunc modum constitutis, priusquam reliqua colligantur, gravis ac difficilis superest nobis luctatio, debeant Principes hos ludos, quamvis vanos, & turpes tolerare ad oblectandam multitudinem,*

nem, ut tali spectaculo soluti cura, majori animo labores repetant, quibus Respublica sustinetur, artifices, fabri, agricolæ, quemadmodum lupanaria infima conditione hominibus, ne majora flagitia aggrediantur, passim conceduntur ... & suppetunt in utramque partem argumenta, neque ipse in magno ponam discrimine, utrovis modo sentiamus. Nam neque sperabam nostra disputatione malum convelli penitus posse, quod, ut video, altas radices egit multis viris Principibus etiam ex eo numero, qui ad Reipublicæ gubernacula sedent (quæ gravissima pestis est) vana persuasione occupatis, dandas populo id genus oblectationes: & satis habeam, si quorum ipsis salus curæ est, nostro labore admoneantur, noxiam oblectationem hanc esse, neque sine periculo animæ quæri. Fortasse enim, re cognita nonnulli privatim cessabunt, prudentesque Magistratus publice eam turpitudinem repudiabunt, multorum salutem inani voluptate potiorem judicantes. Nam eo inclinabat animus, ut existimarem cum multis, Cælio Rodiginio l.8. c.7. *PetroGregorio* in synt.jur.p.3.l.39.c.25. *& aliis, e Republica fore, si histriones pretio venales penitus removeantur. Omnes enim pecuniæ vias norunt, & pecuniæ causa omnes turpitudines suscipiunt instillantque aliis. Quæstuaria arte exhauriunt pecunias, & veluti sopitis voluptate sensibus, latenter extorquent, quas non minori turpitudine insumant. Otio, & desidia, ut torpeant Cives efficiunt, quæ omnium vitiorum radix est. Vitiis omnibus, & fraudibus viam muniunt, libidini maxime, quæ auribus, & oculis suscipitur. Divinum cultum imminuunt diebus festis, cum vacandum esset rebus Divinis, populo ad spectacula attracto, quæ pestis omnibus piaculis procuranda videbatur. Quod si non obtinemus, ut ludi scenici penitus amoveantur, & placet nihilominus eam oblectationem populis dare, quod vis, & æquitas postulare videtur, impetrare certe cupimus, ut delectus aliquis sit, neque promiscue licentia quidvis Histrionibus agendi concedatur, sed legibus certis, & finibus circumscribantur, & finibus, quos nemo impune transgrediatur.. Tametsi nullis legibus putabam furorem hunc satis frænari .... Omnino populus intelligat, Histriones, quos omni ex parte contineri posse non puto, ut a turpitudine abstineant, non probari a Republica, sed populi oblectationi, atque importunæ flagitationi dari a Magistratu, qui cum non potest, quæ sunt meliora, obtinere, debet minora mala tolerare.*

IX.

IX. Reipsa nequeunt Histriones ab obscœnitate sibi temperare. Quid Repræsentant argumenta obscœna, fabellas Poetarum omnes aut lue venerea inquinatas, & fraudibus amasiorum, & amasiarum immixtas, aut iræ, sævitiæ, crudelitatis, ambitionis, fastus veneficio inquinatas: hæc omnia repræsentant juncti amasiunculis suis femellis nempe expudoratis, & ab obscœnitate sibi temperabunt? Monstra hæc sunt, & chimeræ splendidissimæ. Intelligat ergo populus, Principes hæc spectacula permittere, quemadmodum lupanaria, ut majora declinent mala. At sicuti ex tolerantia Scortorum non consequitur, licitas Christianis esse fornicationes: ita ex Theatrorum permissione colligere nemo jure valet, licitum fore Comœdiarum, & Tragœdiarum turpium, ut omnes sunt, quæ hodie in Theatris publicis recitantur, Mimorum, & Mimarum, seu meretricularum ope, aspectum.

APPENDIX ALTERA

De Spectaculo agitationis Taurorum, & sacris repræsentationibus, quæ fieri in Hispania solent.

CAPUT I.

Licitane sit Taurorum agitatio, quæ fieri in Hispania consuescit?

I. P. Mariana cap. XVI. perdocte more suo disputat, expediatne meretricum permissio, eamque invictis, satisque luculentis argumentis exagitat, & plura huc spectantia edisserit cap. XVII. & XVIII. Deinceps cap. XIX. agitationis Taurorum originem referat, & cap. XX. tandem expendit, licitane hæc agitatio, ut fit in Hispania, sit? Litis istius decisio ex facti qualitate unice pendet. Crimine inquinatam evincunt quatuor Pontificia diplomata, S. Pii V. Gregorii XIII. Sixti V. Clementis VIII. Verum, quia in dies moderari, & justis circumscribi terminis hæc agitatio valet: idcirco ex his Pontificiis documentis inferri continuo, legitimeque non potest, hac ætate nostra vitiosum, & criminis plenum esse præfatum spectaculum, quia coerceri intra juxta confinia potuit. Nemo melius, quam Auctor noster, cum sit & ipse Hispanus, dirimere hanc contro-

troverſiam valet. Ex illo ego pauca, quæ rem conficiunt, delibabo.

II. Et primum, ad originem quod attinet, a ſuperſtitione eam dimanaſſe certum eſt. Mos Romanorum erat, inquit Mariana cap. XIX. ut in exequiis defunctorum ſervos mactarent, quaſi alieno malo proprium levarent dolorem. Tam immani conſuetudini ſubſtituti fuere gladiatores prætio empti, qui in mortuorum funere dimicantes, proprio cruore manes placarent. Tandem adjectæ feræ ſunt, quibuſcum homines confligantes crudele ſpectaculum exhibebant, *venationeſque* appellabantur. Heinc ludi Taurii, qui in Circo Flaminio edebantur, ut teſtatur Varro *lib.* 4. ex impio Deorum cultu, non ſecus ac cæteri prodiere. Uſque eo ſuperſtitio homines dementaverat, ut in humani ſanguinis effuſione voluptatem conſtituerent. Gladiatores ſuſtulit Conſtantinus, & aliorum Principum incuria renovatum morem penitus ſuppreſſere Arcadius, & Honorius. Ludi quoque Taurii, ſeu pugna hominum cum tauris ceſſarunt. Hic tamen mos, aut nunquam in Hiſpania, pergit Mariana, ſublatus fuit, *aut intervallo repetitus eſt in noſtra gente, quod ſpectaculis imprimis ſit dedita*. Accedit, quod ſint in Hiſpania ferociſſimi Tauri, locorum ariditate, & pabuli natura aucta ferocia. Igitur quæ res deterrere maxime oportebat, ne laniari homines deberent, eares vehementius accendit gentem, in arma promptam, ingenio inquieto, ut taurorum agitationem vehementer expetat, uſque eo, ut quo ferociores tauri ſunt, & plures homines perimant eo ludiis majorem voluptatem pariat. Paucis indicata agitationis Taurorum origine ad id, quod caput eſt, accedo.

III. Patres, & graviores Theologi, ut ſævam, truculentam, & humanitati infeſtam, execrati hanc taurorum agitationem ſunt. Caſſiodorus *l.* 5. *Epiſ.* 42. hæc docet: *Actus deteſtabili, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores ſe non dubitat invenire: ſola eſt ergo in fallendo præſumptio: unicum in deceptione ſolatium, qui ſi feram non mereatur effugere, interdum nec ſepulturam poterit invenire. Adhuc ſuperſtite homine, perit corpus, & antequam cadaver efficiatur, truculenter aſſumitur. Hunc ludum crudelem, ſanguinariam voluptatem Religionem impium, humanam feritatem, Athenienſes primi Civitatis ſuæ perduxere culturam. Itur ergo ad talia, quæ refugere deberet humanitas.*

IV. S. Thomas de Villanova Archipræſul Valentinus trucem morem

rem deteſtatur, & Hiſpanos ſuos ſævi ſpectuculi cultores cæcitatis objurgat *Conc.* 2. *de S. Joan. Bapt.* his verbis. *Certe, quis tolleret beſtialem illam, & diabolicam conſuetudinem Hiſpaniæ noſtræ de tauris exagitandis? Quid beſtialius, quam ſtimulare brutum, ut homines laniet? O dirum ſpectaculum! O ludum crudeliſſimum! Vides fratrem Chriſtianum ſubito a beſtia laniari, & non ſolum vita corporis, ſed & vita animæ privari, & delectaris, & voluptatem capis? Quanto ſtudio laboraverunt Sancti Doctores, ut ſpectacula atrocia, & obſcœna ab Eccleſia removerent? Factum eſt hoc: Sola Hiſpania ritum hunc Gentilium obſervavit in diſpendium animarum. Et non eſt, qui redarguat, & prohibeat. Ego autem, etſi ſcio, quod non proderit, faciam, quod debeo, ut animam meam liberem. Itaque denuntio vobis in nomine Domini Jeſu Chriſti, quod omnes, qui hoc agitis, vel conſentitis, vel non prohibetis, cum poſſitis, non ſolum mortaliter peccatis, ſed eſtis homicidæ. Nec ſolum vos, ſed & ſpectatores non ſunt omnino tuti a mortali, quamvis eos non audeam condemnare.*

V. Licitane ſit hæc Taurorum agitatio, diſputant in utramque partem Hiſpani Theologi. P. Mariana cap. xx. utriuſque partis argumenta refert. Qui crimine inquinatam dicunt hanc agitationem, evincunt ex *cap.* 1. *de Torneamentis*, ubi Concilium Lateranenſe prohibuit, milites ad virium ſuarum oſtentationem congredi, quod inde ſæpe hominum, atque adeo animarum mortes provenirent. Hæc hominum mors perinde evenit in Tauris ferocibus agitandis, ut manifeſta experientia conſtat. Præterea ſexta ſynodus Generalis *can.* 51. quemadmodum mimorum ſpectacula, ita venationum corruptelam ſæviſſimam, qualis eſt Taurorum agitatio, ſevere prohibuit. Perinde enim eſt cum leone, aut cum tauro pugnare, nec refert, inquit Cardinalis de Turrecremata *ad cap.* 18. *de venatorib. D.* 86. quod beſtia, quacum pugnandum eſt, dentibus, an cornu armata ſit, & feriat, cum par utrimque periculum immineat. Concilium Arelatenſe I. *can.* 4. hæc contra agitatores ſtatuit: *Placuit eos quandiu agitant a Communione ſeparari*. Idemque ſtatuit Arelatenſe II. *can.* 20. Agitatores autem ii intelliguntur, qui cum beſtiis pugnabant, quique & *Venatores* dicebantur.

VI Nec eſt, quod reponatur temeritate ſua perire, quicumque perit; cum nemo cogatur talem cum beſtiis ſubire conflictum. Quoniam etiam ad Comœdiam obſcœnam ſponte omnes accedunt, nec

nec propterea crimine vacant. Nec Patres, præsertim Cyprianus, minus damnant antiquos Romanos, quod veste pretiosa, ætate integra, se feris objicerent, & in ultraneum funus irruerent. Si bos cornu quempiam percussisset, occidi jubebatur *Exod. cap.* 21. & eidem pœnæ subjectus dominus erat, si admonitus, quod bos esset cornupeta, illum non custodisset. Quanto itaque severius plecti merentur illi, qui in mediam multitudinem ferocientem Taurum producunt, qui tunc, inquit P. Mariana, maxime placet, cum plures ad terram prostrat, adeo, ut Conchæ, quæ Urbs nobilis est in Celtiberis, Taurus, qui septem occiderat homines, immortalitati consecratus fuit, rei gestæ imagine pictura expressa in loco publico, quod amentiæ & immanitatis monumentum est. Nec casu hæc evenire dici potest, cum frequenter contingant. Plura deinde tale spectaculum consequuntur crimina: fastus ex apparatu vestium, ambitiosoque ornatu: luxuries ex conviviis æquo lautioribus, & promiscuo mulierum, & virorum conventu, ira, & immanitas ex aspectu sanguinarii conflictus.

VII. Opponunt ex altera parte Hispaniæ consuetudinem ab antiquis ductam temporibus, quæ licet aliquando interrupta, identidem restituta viget Magistratuum cura. Accedunt Theologi, qui licitum ejusmodi spectaculum defendunt, ut Joannes Medina *de rest. q.* 21. Bartholomæus Medina *l.* 1. *c.* 14. §. 28. Navarrus *in Man. c.* 15. *n.* 18.

VIII. Controversia hæc tanti non est, ut longiorem requirat disputationem. Nam si hæc Taurorum agitatio ea cautione fiat, quæ periculum amoveat, ne hominum interitus, & mutilationes sequantur, licita est, & criminis expers: si contra periculum istud conjunctum habeat, illicitam & vitiosam esse, inficiari nemo valet. Ad factum autem quod attinet, nempe sit nec ne hæc taurina agitatio cauta, moderata, & cujusque periculi gravis expers, illi definire tantum possunt, qui præsentes adsunt. Præteritis temporibus intra justæ moderationis confinia coercitum ejusmodi conflictum non fuisse evincunt quatuor Pontificia diplomata. S. Pius V. an. 1567. sua Constitutione, cujus initium est. *Pius Episcopus &c. De Salute gregis Dominici &c.* sub excommunicationis pœna omnibus Principibus, & Regibus prohibuit, ne hæc cruenta, turpiaque Dæmonum spectacula fieri permitterent: quam pœnam om-

nibus cum feris congredientibus, sive pedestres essent, sive equestres, inflixit, & ibidem mortuos sepultura Ecclesiastica privavit. Eidem quoque excommunicationis pœnæ subjecit omnes Ecclesiasticos, tam Regulares, quam Sæculares in Sacris Ordinibus constitutos, aut beneficia Ecclesiastica obtinentes, qui ejusmodi spectaculis adfuissent præsentes. Anno porro 1575. Gregorius XIII. suo diplomate, quod incipit: *Gregorius Papa &c. Exponi nobis &c.* excommunicationem, aliasque ecclesiasticas pœnas, quo ad laicos, & fratres milites tantum, dummodo dicti milites Sacris ordinibus initiati non essent, sustulit. Quoniam vero Theologi Salmanticenses nonnulli, jurisque civilis professores, licite interesse ejusmodi spectaculis voce, & scriptis propugnabant, Sixtus V. an. 1586. suo diplomate, quod incipit: *Venerabili Fratri Episcopo Salmantino &c.* Constitutiones Pii V. & Gregorii XIII. confirmavit. Tandem Clemens VIII. an. 1596., instante Hispaniarum Rege, qui exponi curavit, pœnas latas ab antecessoribus Pontificibus, nihil hactenus profuisse, immo plurimos in easdem incidisse, & graviora, quam antea, mala promanasse, easdem censuras abolevit, quibus tamen obnoxios reliquit Monachos, Fratres Mendicantes, cæterosque cujusque Regularis Instituti, & Ordinis. Præcepit tamen Pontifex Summus, ut ea diligentia, & moderatione Taurorum agitationes coercerentur, ne inde hominum interitus sequerentur. P. Mariana, qui integra hæc recensita quatuor diplomata Pontificia exhibet, hæc subdit. „ Ne in hoc diplomate (Clementis VIII.) „ quidem de conditione ludi aliquid statuitur, sit ne rebus ho„ nestis, an illicitis annumerandus. Ex ipsa natura rei, aliisque „ conditionibus dijudicanda ea quæstio relinquitur, quæ sunt su„ perius productæ „ Deinde concludit. „ *Ac ne video quidem majorem diligentiam hoc tempore adhiberi, ne cujusquam mors in agitatione sequatur, quod præcepit Pontifex, quam ante quinquaginta annos fieri consuevit.*

IV. Unde colligitur, quam sit chimæricum illorum Consilium, qui spectacula voluptate & lascivia plena corrigenda suggerunt, non abolenda, cum ipsa spectacula crudelia, sanguinaria, & humanitati repugnantia corrigi vix possint. Quæ enim humanarum affectionum, seu passionum pabula sunt, & nutrimentum, facilius tolluntur, quam intra honestatis confinia restringantur. Qui enim sunt,

sunt, qui cum bestiis congrediuntur? Homines scilicet bestiales, superbia, & feritate turgidi, qui, ut virium suarum, & animi fortitudinis,& corporis agilitatis ostentationem præbeant spectatoribus, cujusque moderationis frænum excutiunt, & in mortis pericula, ceu ebrii furore, & amentes, sese coniiciunt. In pluribus Italiæ Civitatibus Tauri agitantur longo fune constricti omni periculo sublato. Verum talem adhiberi cautionem in Hispania sperare quis poterit? Tauri ferociores sunt, & gens antiqua consuetudine, & moribus præventa, quod Taurorum agitatores præbere suæ fortitudinis, pernicitatis, dexteritatis, & temeritatis argumenta debeant, si Tauros, quemadmodum in Italia, agitarent, probro, & ludibrio, non plausui, & admirationi, spectatoribus se futuros timerent: idcirco nulla in iisdem sperari moderatio potest. Quamobrem aut tollenda ejusmodi sæva, & sanguinaria spectacula, quod vix desiderare, ne dum sperare licet: aut omnes, qui suam æternam salutem potiorem, quam crudelem, & ineptissimam voluptatem habent, ab ejusmodi spectaculis penitus abstineant. Si Confessarii suas implerent partes, absolutionem omnibus, qui ejusmodi intersunt spectaculis, denegantes, continuo aut cessarent spectacula, aut numerus spectatorum diminueretur. Plures enim Christiani peccant ob Confessariorum gravissimam incuriam, & ignorantiam minime excusandam.

X. Præfata igitur Taurorum spectacula abolenda P. Mariana docet inquiens cap. 20. „ Susceptus in Hispania mos, & longo „ tempore confirmatus, ut recedamus a sententia, non movet. „ Multa in omnibus nationibus negliguntur crimina, præsertim „ si Patroni adsint fucata ratione *fallaces viri Theologi*, quorum „ quanta sæpe sit libertas pronuntiandi, quanta quibusdam cupiditas populo placendi, scimus omnes: *& est miserum negare non posse, quod pudet confiteri*, quæ magna est nostri ordinis calamitas, nihil esse tam absonum, quod a Theologo aliquo non „ defendatur. Nam voce præconis non satis singulorum periculis „ providetur, ac ne fieri quidem fortasse potest, ut cædes & vulnera non consequantur in tanta plebis temeritate, ut Gregorius Lupus affirmat ad *lib.* 57. *tit.* v. & postremum cap. xxv. „ concludit. „ *Totum igitur scenæ apparatum reprobamus, histrionum artes, & turpitudinem: Tauros in arenam producere nefas esse as-*

se affirmamus, tetrum, ac crudele spectaculum, scorta amovenda decernimus, ætatis teneræ labem. Hoc nostrum judicium est, sententiaque æternum stabit. Quanta itaque voce possum proclamo ac denuncio, facessant turpitudines, & probra, corruptelæ morum amoveantur; nullum nobis cum Theatro, nullum cum circo, nullum cum lupanaris fœditate commercium, genti ad sanctitatem genitæ, tantisque præsidiis ad omnem probitatem directæ. RUMPANTUR licet; quicunque se populo probare contendentes has populo, & similes oblectationes concedi volunt, argumentis inducti haud satis idoneis.

XI. Tandem disputationis parte extrema post rescripta Tertulliani spectacula, quæ Christianæ genti contemplanda exhibentur, hoc pacto finem imponit. *Ne nimium severi, & rigidi videamur, neque mores nostros antiquæ disciplinæ pares esse, quis contendat, alias oblectationes dabimus, sed neque obscœnas, neque noxias. Concurrant inter se equites peditesque ludicro certamine in justæ pugnæ modum, cum singulis singuli, aut facto agmine. Cursu juvenes, lucta, jactuque certent, præmiis etiam victoribus propositis ad accendendum certamen. Inter se ex equis jaculentur Mauricæ pugnæ genere, qua alterius agminis pars magno impetu primum procurrit, missisque in adversarios arundinibus, jaculorum imagine, pedem referunt, ceduntque prementibus adversariis, quos excipit pars altera agminis, quasi in subsidiis relicta, hanc ex adversa parte alii. Ludus sic continuatur, quæ sunt omnia bellorum imitationes, & imagines, viribus corporis exercendis idonea, dexteritateque comparanda. Neque minus utile erit de sagittandi peritia certamen constituere, globisve e ferreo tubo flamma eluctante ejaculatis in modum fulminis, signo proposito, contendere, præmio designato illi, qui primus collimaverit: quod in aliis nationibus fieri scimus publico commodo, fructuque maximo. Addantur tripudia more Hispanico choreæ, tibiæ, & timpani sonitum pedum pulsu modulante. Adiiciantur alia quæcumque humana sagacitate, & industria excogitari ad oblectandum populum poterunt: tantum a turpitudine, & sævitia, quod decet Christianos mores, abstineatur. Nihil obscœnum, sic, quod libidinis æstum pruritet, nihil crudele, quod a Christiana pietate abhorreat. Sed novi pravorum hominum pertinaciam: numquam impetrabimus, ut fœditate relicta, meliora consilia, & salutaria præcepta sequantur: malorum caligine indu-*

inducta cæci sunt, atque in altissimis tenebris jacent. Venenum mortiferum facilius hauserint, quam ut recta monentibus pareant. Quid igitur, operamne perdemus? minime. Nam si retinere eos a morte, ad quam magno impetu currunt, non valebimus, si ab errore ad veram viam, a tenebris ad lucem revocare, quoniam ipsi aures obstruxerunt suas, alios tamen confirmabimus, quorum non est stabilis adeo in malo, ac solidis radicibus fundata, & fixa sententia, ne voluptatibus se scientes ingurgitent, neque obscænis spectaculis & tetris animas ad sanctitatem genitas polluant, scientesque & prudentes æternis cruciatibus immortalitatem veris pietatis cultoribus a Deo propositam mutent. Quod si contigerit, ut nostro labore aliqui saltem excitati cautiores evadant, haud inutiliter positam esse operam arbitrabimur.

CAPUT II.

Quam turpe sit in Dei Templa Cantores Theatrales inducere. Sanctorum acta in Theatris Mimorum arte referre sacrilega profanatio est.

I. IN Hispania consuetudinem longo tempore & multitudinis assensu firmatam obtinere ferunt, qua solemniora festa comœdiarum repræsentatione celebrari solent. Vix inducere mihi in animum poteram, ut crederem inclytam Nationem, quæ ab hæresum peste Christi dogmata, non interrupta sæculorum serie integra strenue custodivit, vindicavitque: quæ viris sanctitate & doctrina præstantissimis semper, si qua alia, abundavit, & in dies singulari Dei misericordia redundat, temerare, & polluere Christianæ Religionis purissimam Sanctitatem profana comœdorum repræsentatione potuisse. Et tamen ita se res habet, ut libri typis editi testantur.

II. P. Mariana cap. VII. gravi oratione exaggerat nefas & dedecus, quod Divis irrogatur, dum Comicorum ore, & gesticulationibus illorum acta repræsentantur. Refert Aristidem Sophistam Smyrnenses redarguisse, quia Deorum festa comœdiis celebrassent. S. Augustinus *lib. 2. de Civit. Dei cap. 13.* antiquos Romanos deridet, quod Histriones infamia notarent, & eorum mimicis repræsentationibus Deo-

Deorum cultum celebrarent. *Respondeatur mihi* (inquit Augustinus) *qua consentanea ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici Deorum honoribus admiscentur? illas Theatricas artes diu virtus Romana non noverat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, & vitio morum reperent humanorum, Dii ea sibi exhibere petiverunt. Quomodo ergo abjicitur scenicus, per quem colitur Deus? Et Theatricæ illius turpitudinis qua fronte notatur actor, si adoratur exactor?* Tacitus *lib.* 14. refert Romanos ipsos hanc Religionis profanationem cognovisse, atque Histriones Templis prohibuisse, inquiens: *Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur.* Qua ergo fronte, clamat P. Mariana, Histriones musici de publicis, profanisque Theatris in Christi Templa inducuntur, ut per eos sacra festorum lætitia augeatur? Quid, quod Ecclesiasticæ leges sacris ordinibus eviratos comœdos indignos declaraverunt *D.33. Can. Maritum.* Et qui a sacris Ordinibus repelluntur tamquam infamiæ nota denigrati, eorumdem opera Divinus cultus illustrabitur? Quis non videt morem hunc Religionis Sanctitati fore exitialem, & Catholicæ Reipublicæ dedecus summum, & Christiani nominis dignitati incredibilem contumeliam afferre? Quanta heinc scandala? Quanta Templorum profanatio, quanta divinæ Majestatis contemptio? Terga vertunt Christiani Sacramentali Hostiæ, Divinæque præsentiæ, ut eviratos Comicos liberius audiant, iisdem plaudant, & Sacratissimum Templum in Theatrale tripudium sacrilega temeritate transmutant. Et eo tenebrarum, & funestissimæ cæcitatis perventum est, ut tantum sacrilegium in consuetudinem abjerit, & ingenti aureorum copia impudentissimi Histriones ad Dei laudes pulluendas conducantur.

III. Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. in sua Epistola Encyclica pro sancta Anni Jubilei celebratione data anno 1749. hæc inter alia Idiomate Italico scribit. *Non v' è però veruno che non condanni il canto Teatrale nelle Chiese, e non richieda una gran differenza fra il canto Ecclesiastico, e quello delle Scene.* Quæ verba sic latine reddo. *Nemo tamen est, qui cantum theatralem in Ecclesiis non improbet, quique magnum non requirat discrimen, cantum Ecclesiasticum inter, & illum Scenarum.* Quisnam autem cantus Theatralis, & Scenicus? Qui a mimis, qui ab eviratis viris infamiæ nota signa-

tis

tis editur. Porro, si, definiente Pontifice Summo, nemo est, qui ejusmodi scenicum cantum in Ecclesiis non damnet, non detestetur, qua conscientia Theatrales Musici a scenis ad Ecclesias traducuntur? Hi quippe Divinarum laudum majestatem deturpant, celestis doctrinæ sanctitatem inquinant, non pietatem, non spiritualem devotionem, non animi puritatem excitant, sed ad mollitiem, ad impurum amorem, ad carnalem voluptatem auditores provocant accenduntque. Qui hac de re plura cupit, consulat Commentarium in Sanctam Pontificiam Epistolam editum ab erudito viro Petro Pompilio Rodotà.

IV. Quid vero dicam de altero incredibili Sacrilegio, quo Sanctorum Petri, Francisci, Dominici, Magdalenæ Acta, & ipsius Christi sanctissima Passio in publicis Theatris Mimorum, & Mimarum artificio exhibentur? integra volumina idiomate Hispanico typis edita istiusmodi Comœdiis, & Tragœdiis conflata nisi ipse legissem, numquam induci potuissem, ut monstrum adeo portentosum crederem. Divorum historiis immiscentur actus intermedii turpissimi, & a Mimis, & Pantomimis obscœnissimis gesticulationibus, ad risum, ad venerem, & ad omne flagitiorum genus promovendum aptissimis peraguntur. Cum hæc fieri in Hispania recogito, eo acerbiore afficior dolore, quoniam præclaram & celeberrimam gentem majori prosequor obsequio, & veneratione. Quid quæso refert dogmata Catholica, quæ mentem illustrant, acriter defendere, si morum & sanctitatis fundamenta & mandata, quæ animarum integritatem servant, penitus suffodiantur: si religio ipsa in derisionem & ludibrium adducatur? Si a me percontaris quodnam duorum scelerum enormius sit, atque detestabilius, nempe prophanæ, an sacræ Comœdiæ? mallem profanas Comœdias & Tragœdias Cleopatræ Semiramidis Soffonisbæ &c. ab Histrionibus agi, quam sacras Divorum Historias in scenam ab iisdem summo dedecore, & turpissimo ore profanari.

Et ut paucis rem perstringam, quo tendunt ejusmodi sacræ, idest sacrilegæ, Divorum Comœdiæ? Ut Deo, sanctisque cultus exhibeatur. At cultus Deo & sanctis suis contra Ecclesiæ ritum exhibitus, superstitiosus est. Ut Auditores ad devotionem, ad pietatem excitentur, Theatra ne, quæ omnium Patrum consensu sunt Veneris gymnasia, Dæmonum domicilia, templa erunt in quibus

Christiani sancti fiant? Revera, inquis, plures lacrimas fundunt, dum ejusmodi spectacula contemplantur. Sæpe quoque lacrimantur ebrii? Lacrimæ istæ tenerioris, imbecilliorisque naturæ, non comicæ repræsentationis fructus sunt. Profligati pudoris Mimæ, & turpissimi Histriones e scena castitatem, & probitatem auditores docebunt? aut tandem eo sacræ istæ repræsentationes tendunt, ut Auditores exhilarent, recreent, festivosque efficiant, quæ est omnium perversitatum gravissima. Quid? Sanctissima Christi passio: heroica Sanctorum pœnitentiæ, castimoniæ, cœlestium meditationum gesta, erunt risus, solatii, & voluptatis argumenta? Nullum non moverunt lapidem viri Sancti, ut Mimos, & Mimas exterminarent: ut Theatra, scenasque diruerent: ut omnem turpitudinis, & obscœnitatis occasionem submoverent. Et tempus advenit, in quo ipsa Sanctorum piissima gesta in execrata ab ipsis Theatra, in scenam prodirent, fierentque vanitatis, & Theatrici Solatii, & carnalis voluptatis materia histrionum ore ludicris actibus obscœnissimis permixta repræsentanda. Superat omnem fidem, & totius eloquentiæ vim excedit superstitiosæ profanationis perversitas.

Sed quid ultra rem producimus? Vani sunt conatus nostri, sterilesque labores, nisi Confessariorum accedant subsidia. *Ministri* Dei, qui Magistratibus, Principibus, & Regibus sunt a Confessionibus, & a Consiliis, mederi tam sacrilegæ corruptelæ valent. Ipsorum est & supremis Potestatibus suggerere, ut Religionem Christianam, & propriam gentem liberent a tam probroso dedecore. Ipsorum est, spectatores a Sacramentis arcere, nisi a fovenda propria præsentia tanta perversitate abstineant. Sed, quod deplorari satis nequit, nimium confirmari perspicimus S. Caroli Borromei effatum, Confessariorum nempe incuria, ignorantia, humanoque respectu evenire, ut in omni fere arte, professione, & statu, corruptelæ abusus, & scelera passim grassentur.

DIS-

DISSERTATIO SECUNDA
ADVERSUS THEATRA
QUÆ

In nonnullis Regularium claustris repræsentari carnisprivii tempore solent.

PRÆLOQUIUM.

NON minores turbas ciendas fore adversus hanc, quam contra superiorem Dissertationem, ipse equidem præsentio, quod carpere illorum corruptelam, moresque aggrediar, quorum est, Divinas leges interpretari, exterminare vitia, curare infirmos, & delinquentes in virtutis semitam revocare. Quid (obganniet nonnulli caussam propriam orantes) quorumdam Regularium Comœdias, & abusus in apricum, publicumque conspectum traducis? Quid offendicula Christianorum auribus ingeris? Scandala, & quidem gravia istiusmodi scripta pariunt: derisionem, contemptionemque Religiosorum hominum inducunt, secus correctionem, & profectum. Scilicet: Quoties SS. Ecclesiæ Patres in flagitia sive Christianorum, sive Clericorum invecti sunt, protinus hominum iniquorum maledicta experti fuere. *Scio me* (inquit S. Hieronymus Epist. ad Monach. Rusticum) *offensurum esse quamplurimos, qui generalem de vitiis disputationem in suam referunt contumeliam, & dum mihi irascuntur, suam indicant conscientiam, multoque pejus de se quam de me indicant... Prudentis viri est ac prudentium feminarum dissimulare, imo emendare, quod in se intelligant, & indignari sibi magis, quam mihi, nec in monitorem maledicta congerere.* Plurima hac de re S. Bernardus in Apolog. ad Gulliel. scribit. *Non adversus ordinem,* inquit, *sed pro ordine disputare putandus ero. Non ordinem in homines, sed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus ordinem in hac re molestum me fore non timeo... Si quibus vero displicuero, ipsi se manifestant, quia Ordinem non diligunt, cujus utique corruptionem, & vitia damnari nolunt,*

lunt. Si quæ improbauda suscepi, intra Claustra latitarent, alto premenda silentio forent. At resonant per viros, & plateas, omniumque ore circumferuntur, atque damnantur. Viros itaque Religiosos humillime admoneo, & enixis precibus exoro, ut altius recogitent, se intercessores esse apud Deum pro populo; & Sacerdotes, qui incruentum Sacrificium immolant, ut placabilem Divinæ vindictæ furorem, & propitiam efficiant misericordiam erga fideles, a quibus & eleemosinas quotidianas, & bona, unde sustentantur, in hunc finem accepere, accipiuntque in dies. Porro cum in ipsis sacris claustris illi ipsi Theatra erigunt, scenas aperiunt, amatoria dramata, & fabulas nemorenses, sacris vestibus positis, & profanis Mimorum, & Mimarum assumptis recitant non jam advocati, & intercessores pro populo apud Deum, sed perfidiæ, & impietatis fontes Dei iram, furoremque & in se, & in populum succendunt, atque tremendam vindictam provocant, irritantque. Quid plura? Populum Christianum, quem retrahere, qua piorum operum exemplo, qua Evangelicis adhortationibus, qua precum fervore ab iniquitatis via deberent; ad præfatas corruptelas potentius urgent illo ipso bacchanaliorum tempore, quo Dæmones collatis viribus generale bellum Evangelio Christi intentant. Enim vero siccine inter se colloquuntur mundani homines: Qua fronte vetita nobis Theatra, choreæ, & Comœdiæ inclamant hodierni Concionatores, & Confessarii pauci, si intra ipsorum claustra illimetipsi vanissimis muliercularum indumentis ornati, crispati, & cincinnati, comicos agunt, amasiorum, & amasiuncularum personas referentes, amoris, & concupiscentiæ negotium tractant, & nonnunquam impudentius, obscœniusque, quam ipsi de mundo Mimi, & Mimæ? Quis itaque est, qui non videat, hanc Theatricam corruptelam in nonnullis claustris grassantem, ingentem malorum cladem parere, fructum Divini Verbi intercipere, Concionatorum adhortationibus vim adimere, atque in Christi Ecclesiam funestissima invehere scandala? Quamobrem JESU CHRISTI caritas, sacrorum Ordinum decus custodiendum, Catholicæ Religionis fama ab Hæreticorum calumniis asserenda, nos urgent, atque impellunt, ut pro modulo, & tenuitate nostra exitiosas Comœdias, & prophana Theatra e Regularium Claustris eliminanda, penitusque exterminanda suadeamus.

CAP.

CAPUT I.

Regulares, qui propriæ Religionis habitum exuunt, & laicales, seu Theatrales vestes induunt, ut in suis Cœnobiis Comœdias profanas repræsentent, peccant mortaliter. Gravius vero peccant Superiores id permittentes, aut pro viribus non impedientes, nulla excusatione suffragante.

I. UT omnia in antecessum perfugia occludam, de ea consuetudine prava in præsentia mihi sermo est, quæ in nonnullis Cænobiis serpit. Ejusmodi autem est: Regulares aliqui Bacchanaliorum tempore illas ipsas Comoedias, quas in publicis Theatris agunt Histriones, aut illis simillimas in suis Coenobiis repræsentant. Theatra & ipsi, scenasque erigunt, vestes a laicis conquirunt, Theatricis actionibus aptas, viriles nempe, & muliebres, prout Actorum diversitas postulat. Trium horarum, aut quatuor plus, minusve spatium in actionibus suis insumunt. Amicos, aliosve sæculares homines ad spectandum admittunt aliqui, aliqui severioris instituti omnes excludunt. Hic est mos, qui apud quosdam obtinet Cænobitas. Et de hoc more nos disputare aggredimur. De repræsentationibus siquidem sacris, aut de ludrica aliqua actione privata infra verba faciam. Disputationem autem claritatis gratia, octo in capita tribuo. In hoc solam vestium mutationem: in sequenti actionem ipsam Theatricam expendam. Post sophismata diluam.

II. Trita penes Theologos est distinctio Spoliationis habitus Monachalis ab ejusdem *Temeraria Dimissione*. *Spoliationem* appellant, dum Monachus quidquam sibi aut necessarium, aut conveniens agere vult, quod vix cum habitu præstare valet: atque adeo rationabili caussa ductus habitum deponit, ut dormiat, laboret, propriamque vitam gravi periculo subtrahat; vel ut charitatis officia erga proximum exerceat. *Temerariam* vero Dimissionem vocant absque rationabili caussa factam, quæve suapte natura occasio ad vagandum apta est. Quoniam, inquit D. Thomas 2. 2. *q.* 53. *a.* 3. *ad* 2. *illa dicuntur fieri temere, quæ ratione non reguntur*. Et de hoc nulla est penes Theologos dissensio. Quamobrem communiter faten-

tentur, omnes Regulares peccare mortaliter, & excommunicationem incurrere, cum, vestibus propriæ Religionis positis, larvas sumunt, ut liberius per vicos discurrere, & Theatris adesse valeant; quod nulla sic incedendi occurrat rationabilis ratio.

III. Utrum porro eamdem culpam perpetrent, excommunicationisque pœnam contrahant Regulares cum in propriis Cœnobiis habitum *temere* dimittunt, non una est Theologorum sententia; sed in utramque partem disputant. Contentionis occasio illis est *Can. Ut pericalosa vagandi materia subtrahatur*. Nulla enim, inquiunt Theologi non pauci, quos inter Passerinus *Tom. 3. q.* 189. *n.* 323. occasio datur vagandi, cum intra Cœnobium habitus deponitur: lex ergo haud violatur, & consequenter excommunicationis pœna locum non habet; potissimum quod pœnales leges restringendæ sint. Contra plures alii sustinent, Canonem comprehendere etiam hunc casum, nempe dimissionis intra Claustra temere factæ. Isthuc transcribere lubet, quæ docet Thomas Sanchez *lib. 6. sum. cap.* 8. *n.61. pag.* 119. *Secunda Conclusio. Satis est, si intra privatos Monasterii parietes Religiosus habitum temere deponat, ut huic excommunicationi subdatur: quia textus solam habitus dimissionem petit, & verba illa*: In scholis, & alibi, *generalia sunt, & quamvis actu non vagetur Religiosus ille, ea tamen dimissio affert vagandi potestatem, quam textus ea pœna interdixit. Et ita docent* Probus in præced. *alleg.* Sylvester *verb. excommunicat.9. casu* 24. *quæst.5.& n.53. notab.3.* Tabiena *verb. excom.5. cas.23. q.1. n.* 2. Navar. *sum. cap.27. n.*131. Sayr. *eo c.* 33. *n.*11. Azorius *lib.* 12. *cap.* 17. *q.* 15. *qui addit præsertim hoc esse verum, quando in Monasterio habitu exutus, alioque assumpto oculis sæcularium patet, aut se illis obiicit, quasi sentiat idem esse hoc non secuto.*

IV. Thomas Sanchez in suspitionem nimiæ severitatis venire nequit. Addendum, laudatos Auctores docere, Regulares excommunicationi obnoxios esse, etiam intra Monasterium habitum dimittentes, potissimum cum laicorum oculis sese conspiciendos exhibent. Quid porro dicerent de Regularibus vestibus Theatricis indutis, & e proscenio sæcularibus sese videndos obiicientibus? Hac in circumstantia existimarem, a nemine Theologorum impugnandam fore sententiam P. Sanchez, & aliorum. Et vix Casuistæ ipsi, unum vel alterum si excipias, oppositum docere audent, ut

infra

infra dicturi sumus. Sufficiat nunc alios duos gravissimos Theologos adiicere. Primus est Paulus Comitolus vere dignus ut Theologus appelletur. Is *lib. 6. Respon. Moral. quaest. 8.* late demonstrat, Monachos peccare mortaliter, & excommunicatos esse, dum habitum ponunt, ut larvam sumant. Aliqua isthuc transferam. *Respondeo id, quod semper, tum in publicis meis schelis, tum in privatis responsis professus sum, cunctos Clericos, qui sacris initiati sunt, omnes Religionis approbatae professos, sacrum habitum, quem tueri eos oportet, in illum foedum, qui ludionum, mimorum, & lupercorum, convertentes culpam aeterno supplicio dignam contrahere, & professos Religiosos excommunicationis censura implicari.... Angelus credit, non pertinere ad eum sententiam excommunicationis, qui intra Monasterium sine habitu esset: de quo ei contradicit Rosella, & communis opinio. Illud igitur maneat, COMMUNI DOCTORUM CONSENSU excommunicatum esse Monachum, qui aut larvarum, aut bacchationum caussa habitum abiicit.*

JACOBUS DE GRAFFIS *decis. Aur. de Reg. lib. 3. cap. 5. n. 77. Quarta. Religiosus dimittendo habitum, vel occultando propter ludum larvarum, etiam intra Monasterium peccat mortaliter: ut si veste feminea utatur, vel alia, quae caussa est lasciviae. Hinc Rabanus inquit, quod contra naturam est, virum muliebria facere. Tum etiam, quia larva vestis diaboli est; facit Text. in cap. fucare de consec. dist. 5. & talem usum fuisse inventum a diabolo testatur candelabrum aureum in append. c. 18. tum etiam ob multa inconvenientia atque mortalia, quae evenire solent auxiliantibus ad induendum tali feminea veste, ac dum a mulieribus mutuo accipiuntur, & ex inspectione ludorum, & ex verbis scurrilibus provocantibus ad levitatem, nec non ex memoria praeteritorum. Unde, cum se exponat periculo probabili cogitationis, oris, atque operis incidendi in peccatum mortale, mortaliter peccat... Tum etiam propter scandalum evitandum. quod, etsi talis ludus exerceatur in Monasterio, tamen semper adsunt & laici, qui scandalizantur, dicentes, ubi est decus Clericorum?... Et quamvis desint laici; semper tamen sunt viri Religiosi timentes Deum, qui scandalizantur.*

V. Verum ut ut sit de hac sententia, quae excommunicationis poenae obnoxios constituit Regulares habitum temere dimittentes intra Monasteria, nos pressius rem agentes, ad id, quod certum penes

penes omnes veros Theologos est, caussam revocamus. Itaque, quamvis in disputationem vocari possit, utrum Regulares in Cœnobiis larvati, & Actores excommunicationem incurrant: extra tamen disputationis aleam positum existimamus, eos peccare, dum habitum temere, idest sine rationabili caussa dimittunt. Hoc statuit, tanquam principium certissimum, Sylvester *ver. excom. 9. cas. 24.* his verbis: *Secundo nota, quod nunquam habitus a Religioso professo dimittitur sine rationabili caussa quin peccet; quia adeo est annexus ossibus Monachorum, ut in quocumque loco consistentes &c.* Et hoc, ut dixi, omnes fatentur. Peccatum hoc mortale vel veniale est ex variis circumstantiis. Veniale evadere potest ex levitate, inconsideratione, & temporis brevitate. In sensu tamen expositæ nostræ sententiæ semper peccatum mortale, & gravissimum est. Et quidem duplici titulo: primo, quod, habitu sacro dimisso, vestes laicales viriles, secundo, quod muliebres induunt. Dum enim Actores fiunt Theatrales, alter Principis, alter Reginæ, alter sponsi, alter sponsæ, ille servi, hic famulæ, iste amantis, ille amasiæ vices sustinet. Et ut a primo auspicemur, Regulares Comœdias repræsentaturi vestes viriles exquisitas pretiosas comparant, quæ pompam, vanitatemque redolent. Hæc autem vestium commutatio, etiam demptis legibus, quæ depositionem habitus sacri sine caussa justa Monachis vetant, suapte natura ordinis perturbationem prodit. Quid enim deformius rectæ rationi, sanoque sensui, quam tonsos, Mendicantesque Fratres adscititiis, flavis, & pulvere resperſis crinibus comatos, & sericatos spectare? Quid monstrosius, quam auratos, argenteosque pannos, atque vanissima mundana ornamenta illos ipsos induere, qui vi suæ professionis hirsutas, laneasque vestes deferre tenentur? Hoc sane, quacumque dempta lege, deformitatem præfert. Adde postea cujusque Ordinis Constitutiones, quæ præcipiunt patentem habitus delationem, potissimum cum Religiosi sese videndos sæcularium oculis offerunt. Adest ne vel leve vestigium prudenter præsumendi præfatas leges permittere Religiosis commutationem sacræ vestis in vestem Theatralem, nedum laicalem?

VI. Sed ad alterum, quod potissimum est, momentum accedamus. Non modo laicales virorum, sed mulierum quoque vestes frequenter induunt Actores Regulares. Hoc porro exosum Deo est, & abo-

& abominabile, ut habetur *Deut.* 22. *v.*5. *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est, qui facit hæc*. Hunc Textum interpretans D. Ambrosius Epistola ad Irenæum abominationis caussas quatuor assignat. *Primo, cur homo*, inquit, *non vis videri, quod natus es? Cur alienam tibi assumis speciem? Cur mentiris feminam, vel tu femina virum? Suis unumquemque sexum induit natura indumentis... Secundo in avibus etiam propria ad vestitum est inter eos, & homines comparatio. In illis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt... Alius certe est habitus Galli a Gallina. Nunquid illi mutant speciem suam? Cur nos mutare desideramus? Tertio mendacium & in verbo turpe est, nedum in habitu.... Quarto merito illic non servatur castimonia, ubi non tenetur sexus distinctio. Unde sequitur: Abominabilis enim apud Deum est, qui hæc facit.*

VII. D. Thomas 1. 2. *q.* 102. *a.* 6. *ad* 6. Deuteronomii textum sub examen inducens, docet, legem ibi contineri, non ceremonialem tantum per Evangelicam abolitam; verum etiam & moralem, cui non minus Christiani, quam Hebræi obnoxii sunt. Quare non solum voluit Deus præfata lege Judaicum populum ab Idololatriæ cultu avocare, quem viri muliebri veste induti Veneri, & mulieres virilem præferentes formam Marti litabant; sed potissimum a luxuria, ad quam ejusmodi larvales ludi inducunt, retrahere. *Probibitum fuit eis, ne mulier indueretur veste virili, aut e converso. Primo quidem ad vitandum Idololatriæ cultum. Hujusmodi enim variis vestibus ex diversis contextis Gentiles in cultu suorum Deorum utebantur: & etiam in cultu Martis mulieres utebantur armis virorum, in cultu autem Veneris e converso viri utebantur vestibus mulierum. Alia ratio est ad declinandam luxuriam; nam per commixtiones varias in vestimentis omnis inordinata commixtio coitus excluditur. Quod autem mulier induatur veste virili, aut e converso, incentivum est concupiscentiæ, & occasionem libidini præstat.*

VIII. Hunc eumdem textum interpretatur D. Thomas 2. 2. *q.* CLXIX. *a.* 2. *ad* 3. decernitque hanc sexuum simulationem, quæ vestium commutatione fieri solet, suapte natura vitiosam esse. *De se*, inquit, *vitiosum est, quod mulier utatur veste virili, aut e converso; quia hoc potest esse causa lascivia, & specialiter probibetur in lege*. Animadvertendum tamen est, hanc vestium commutationem,

sexuumque simulationem non sic esse suapte natura malum, quemadmodum est mendacium, fornicatio, blasphemia, idque genus similia, quæ nulla in circumstantia licita sunt: sed dicitur de se mala, ut furtum, quia absolute deformitatem, malique speciem præfert. Circumstantiæ tamen occurrere possunt, in quibus licitum sit viro uti muliebri veste, & e contrario, puta ad vitam servandam, vel ob aliquam aliam gravem necessitatem, ut explicat ibidem Angelicus. *Potest tamen hoc fieri sine peccato, propter aliquam necessitatem, vel causa se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliud hujusmodi.*

IV. Præceptum ergo Deuteronomii partim positivum est, & ceremoniale, prout Hebræis datum, partim naturale. Quoniam illius transgressio quamdam ordinis perturbationem, sexuumque simulationem inducit. Et quamquam severius id Judæis vetitum fuerit ob peculiare Idololatriæ, cui erant propensi, vitandum periculum: nihilo tamen secius, prout naturale est, omnes adstringit Christianos, qui illud non servantes semper, necessitate, rationabilique ablata caussa, peccant, venialiter quidem, si ex animi fiat levitate ad breve tempus, & inconsiderate; mortaliter vero, (ut colligi ex Angelico videtur) si animo deliberato, *si ad aliquam* profanam, ludicramque Comœdiam, trium circiter horarum spatio, coram Religiosorum multitudine peragendam, fiat.

X. His, tanquam certissimis principiis constitutis, quis est, qui non videat gravissimum scelus, quod perpetrant Regulares viri, dum Comœdorum induunt insignia? Gravissimum scelus dixi, quoniam Regulares plura, quam de mundo homines, flagitia perpetrant. Primum enim peccant, quod propriæ Religionis habitum absque rationabili caussa deponant. Peccant, quod laicales vanissimas vestes: peccant, quod femineas: peccant, quod Theatrales: peccant, quod larvales induant. Nihil in præsentia dicam de Personæ consecratæ, nihil de loci sacri profanatione, nihil de scandalo, de lasciviæ periculo, aliisque pluribus flagitiis, quæ ex pestifero abusu necessaria fere consequutione proficiscuntur; quoniam hæc omnia ob oculos ponam capite sequenti; ubi quoque Prælatorum, hunc abusum permittentium, & spectatorum crimina manifestabo.

CA-

CAPUT II.

Regulares Comœdorum personas agentes in suis Cœnobiis, & Comœdias Ethnicorum fabulis permixtas repræsentantes, gravissime peccant, quia Christiani, quia Religiosi. Prælati triplici capite peccant, quia Christiani, quia Religiosi, quia Superiores.

I. UT expositam evincamus conclusionem, nihil aliud præstandum nobis est, nisi principia, quæ superius constituta sunt, in memoriam revocare. Comœdiæ, sive tragœdiæ, quæ hodie in Theatris peraguntur, omnibus circumstantiis inspectis, sunt reipsa Christianis omnibus illicitæ. Regulares in suis Cœnobiis sæpe illas ipsas comœdias, aut tragœdias, aut tragicomœdias, quæ in publicis Theatris recitantur, in suis Cœnobiis repræsentant, vel certe illis simillimas, nempe, quæ Ethnicorum fabulas, quæ rei amatoriæ artes, & strategemata, quæ humanarum passionum secretum idioma ad vivum voce, gestu, animique permotionibus exprimunt: utinam casto semper, quod gratis concedere velim, sermone. Porro, si hæc omnia Christianis ipsis vetita sunt; quanto magis Religiosis viris, qui, præter vanitatum, mundique pomparum ejurationem in Baptismatis Sacramento factam, pœnitentiæ, castitatis, ac sublimis Evangelicæ perfectionis statum profitentur? Hanc rationem mirum in modum confirmat Angelicus *in 4. dist. 16. ar. 2. dicendum*, inquit, *ad primam quæstionem, quod ludorum triplex est differentia. Quidam enim ludi sunt, qui ex se ipsis turpitudinem habent. Et tales ludi ab omnibus vitandi sunt, PRÆCIPUE A POENITENTIBUS, qui per fletum peccatum corrigere debent; sicut ludi, qui in Theatris agebantur, ad luxuriam provocantes*. Peccant graviter, quia Christiani. Peccant vero gravissime, quia Religiosi. Perpendas, velim, hoc verbum: *agebantur*.

II. Istius rationis vis, ut magis eluceat, votum castitatis, quod Regulares emittunt, meditandum paululum est. Enim vero, quo magis oblectamenta aliqua vetita nobis sunt, eo fortius in eadem abripimur. Nulla passionum humanarum vehementior in hominibus, quam libidinis concupiscentia, ad naturæ propagationem

cuique ingenita, & peccati originalis igne succensa. Porro, si omnes, ut commune habet proverbium, nitimur in vetitum; acutioribus sane concupiscentiæ stimulis aguntur illi, qui voto castitatis adstricti sunt; nisi (quod magnopere notandum velim) & remedia, quibus indomita, & crudelis fera cohibetur, executioni mandentur, & præsidia illa omnia adhibeantur, quæ servandæ pretiosissimæ castitatis gemmæ necessaria sunt. Privatio namque, ut aliud fert proverbium, appetitionem parit. Heinc Sacrorum Ordinum Patriarchæ, peroptime tam sublimis voti custodiendi difficultatem agnoscentes, innumera præsidia ad tantæ virtutis conservationem necessaria, jejunia videlicet, preces, vigilias nocturnas, rigidum vestitum, asperum lectisternium, pudorem, modestiam, oculorum, omniumque membrorum in incessu, statu, & habitu custodiam præscribunt. Mutuum in proprias cellas ingressum, potissimum juvenibus, reciprocos tactus, verba, vel facta scurrilia severissime vetant. Porro hæc omnia spectaculorum tempore violantur, & penitus conculcantur. Isthic vanus, fulgidusque vestitus, scurrilia verba, sermones non semper prorsus pudici, tactus mutui, profani amoris picturæ vividæ, lautiores epulæ; ne multa: efficaciores concupiscentiæ stimuli, & fomenta undique fervent.

III. Verum enim vero, ut huic argumentationi splendidior lux accedat, illud est perpendendum, quod in medium afferri solet in istarum Comœdiarum defensionem; videlicet quod usus spectaculorum peccatum mortale foret gravissimum in Religionibus severioris instituti: secus in aliis Ordinibus mitioris disciplinæ, in quibus comœdiæ, larvæque permittuntur ad animum relaxandum, recreandumque. Quid? Larvæ & spectacula sunt vel ipsis severissime institutis Fratribus, jejuniis, precibus, & tot divinæ gratiæ præsidiis munitis obscurandæ castitatis occasio; secus vero Religiosis suavioris Instituti tot repagulis destitutis? Si fortes, & in cælesti militia belligeros viros spectacula fascinant, & a Dei via abducunt, aut, ut abducant, periculum est, quam stragem inermium, & delicatorum hominum non edent? Ecquis pro dignitate lugere valet funestissimum illud castitatis naufragium, quod tot Novitii, tot juvenes epxeriuntur post peracta spectacula? Proh Deum! Quæ in pænitentibus præteritorum criminum recordationes? quæ delectationes, qui stimuli, quæ desideria, qui æstus, quæ bitumina, tum

in

in actoribus, tum in spectatoribus? Quæ spectra, quæ monstra mediis spectaculis in eorum mentibus, cordibusque non depinget Dæmon? Quid est tam turpe, quid tam impudens, quid tam obscœnum, quod non suggerat, ad quod non incitet, non instiget, non urgeat?

IV. Satis multa fecisse verba mihi videor de damno, quod castitatis solemni voto inferunt spectacula: restat, ut de Monasticæ paupertatis læsione, cæterisque gravissimis malis disseram. Et primum, quod spectaculorum occasione paupertatis violetur votum, haud est ambigendi locus. Congruunt ne paupertati Mendicantium expensæ illæ, quæ in Theatricis apparatibus, in scenarum constructione, in tot accensis luminibus insumuntur? Quid de pecuniis in conducendis larvis, & actorum vestibus dicam? Quamquam non raro commodato hæc accipiantur. Quid de temporis dilapidatione tum in memoriæ commendandis, tum in peragendis Comœdiis? Quo tempore in obsequium Domini, cui seipsos totos voverunt, adlaborare tenentur, Diaboli præstigiis operam navant. Nonne gravissime contra justitiam peccaret servus, si tantum temporis Domini sui servitio subtraheret, ut illud in rebus ad Dominum nihil attinentibus, immo in ipsum injuriosis prodigeret? Nec illæsum remanet obedientiæ votum. Quandoquidem Prælati aut resistunt, aut annuunt. Si resistunt, licet ob majora vitanda scandala non vetent, non ob id inobedientiæ crimen evadunt delinquentes. Si annuunt, tam Prælati, quam Subditi cujusdam inobedientiæ adversus Regulam, id prohibentem, rei evadunt.

V. Sunt hæc maxima, sed minora non sunt, quæ sequuntur. Quandoquidem spectacula isthæc præter occasionem gravissimam, quam præbent transgrediendi vota, obicem ad omnia Monasticæ disciplinæ exercitia opponunt. Tibi ob animum siste Actorum mentes toto illo tempore, quo & memoriter discunt, & e proscenio recitant comœdias suas. Quæ, amabo te, obstacula non sunt hæc ad meditationem, ad sacram lectionem, ad persolvendas in Choro horas attente, & devote? Quæ mentium distractiones, vagationes, quæ imagines diu impressæ non remanent, quæ a Dei cultu avocant, devotionem extinguunt, cor aridum, & divinis rebus obtusum, ineptumque constituunt? Quid de sacrosancto Sacrificio dicam? Quis Christianorum religioni sibi non verteret,

hac

hac nocte Comœdum agere, & craftina die ad facram percipiendam communionem accedere? Nonne vel mitiores Theologi curant, ut fæculares, tum viri, tum mulieres, die faltem antecedente Sacramentalem communionem a fpectaculis abftineant? Et Sacerdotes Dei, & Sacerdotes Monachi hodie comœdos in Theatris agunt, & craftina die, Dei filium immolare audent? Si negem me, dum hæc fcribo, commoveri, fane mentiar. Irafcebatur Hieronymus, quod mundani homines hodie effent in gurguftio, cras in facrario, jam inter faltatores, jam inter Clericos. Quæ porro jacula non intorqueret in Sacerdotes Monachos, fi illos videret nunc Comœdos in Theatro, nunc Sacrificatores in Altari? Hac nocte amatæ, vel amantis feminæ perfonam fuftinere, illius amoris (proh pudor!) deliramenta voce geftuque referre; & paucis poft horis Sacerdotis Evangelici altiffimum agere minifterium, facrifque operari? Verum hæc portenta amariffimis lugenda lacrymis potius funt, quam latius amplificanda.

VI. Accedunt ad hæc omnia immaniffima fcandala Chriftianorum, atque Hæreticorum. Dum in aliquo Cœnobio hæc fpectacula Regulares peragunt, univerfæ Civitati copiofam obloquendi materiam exhibent. Ipfe audivi fæculares homines obmurmurantes, quod immodeftius, quod impudentius in Cœnobiis, quam in publicis Theatris comœdiæ nonnumquam repræfententur. Et quando obfcœnitas, aut impudentia abeft, tunc aut nimiam in tali Actorum infami arte imperitiam, aut nimiam ftupiditatem accufant. Et certe vix exprimi poteft præjudicium illud graviffimum, quod ejufmodi fpectacula inferunt vel ipfi doctrinæ Evangelicæ. Nam fi e fuggeftu adverfus fpectacula declamamus; confeftim auditores reponunt, hæc in ipfis Cœnobiis peragi. Atque adeo inutilem ex hac parte reddunt divini Verbi prædicationem, inutilem librorum lectionem. Nihil præterea tantum anfæ Romanam carpendi Ecclefiam Hæreticis fubminiftrat, quam hæc Cœnobitica fpectacula. Improperat præ aliis Dallæus Calvinifta Catholicis, quod ad Sacram Quadragefimalem abftinentiam fe accingant bacchanalium dierum celebratione; quod Ethnicorum larvales, & fcenicos ludos quotannis ex inftituto renovent; quod his putidiffimis fuperftitionibus ad Chriftiana jejunia fe præparent; atque adeo, ceu Idololatriæ reos illos traducit, & diffamat. Reponimus nos, hæc effe prævaricantis

tis multitudinis deliria, malorum Catholicorum dissolutiones, quas Ecclesia nostra detestatur, exhorret, & pro viribus impedire conatur; idque dumtaxat extremo dolore permittit, quod impedire nequit. Hac via nullo negotio Hæreticorum calumnias diluimus. At dum exprobrant, similia a Religiosis, a Sacerdotibus, in ipsis fieri consecratis Cœnobiis, videntibus, & consentientibus Prælatis, fortius urgent, & veluti ad incitas nos redigunt. Nec aliud opponere valemus; nisi quod ejusmodi Sacerdotes desciscunt a sua professione talia agentes; reosque esse sacrilegæ profanationis, pluriumque flagitiorum fontes, tam subditos, quam Prælatos.

VII. Et revera sacrilegium enorme foret, larvas, Comœdias, vel Tragœdias in Ecclesia exercere, quem abusum tot Concilia damnarunt, quoniam Ecclesia Templum est solemni benedictione Deo consecratum. At vivum Dei Templum sunt Sacerdotes solemni trium votorum professione Deo consecrati. Violant ergo suam professionem, propriæ dignitatis splendorem obscurant, divinumque profanant Sacerdotium. Cœnobia loca sacra sunt, & ab Ecclesia immunitatis privilegio donata. Sacrilegium ergo sapit, istic comœdias repræsentare. Adeo hoc verum est, ut vel ipse Lutheranus *Bergerius* illud confirmet his verbis *cap.* IV. *de Personis* §. IX. *&* X. *Quod si etiam Clerici, & Ministri Ecclesiæ, ut supra evictum, LARVATIS CHOREIS NON ADESSE debent, vel interesse: qua tandem ratione permitti potest, ut in Ecclesiis ipsis, quibus Clerici serviunt... tale quid fieret? ... Quæ vero de templis dicta, illa etiam de aliis piis locis, ac Religiosis, scilicet Monasteriis, seu Religiosis domibus, ædibus, & Collegiis Canonicorum &c.* Plurima alia, quæ hæc spectacula in Monasteriis peracta consequuntur, mala recensere possem. Quot hac occasione e Cœnobiis furtivi egressus? quot mulierum larvatarum intra Cœnobia clandestini ingressus? quæ commessationes, quæ crapulæ? Ne multa. Passerinus vir egregius *tom.* 2. *q.* 187. *n.* 344. ex hac corruptela Religionum dissolutionem proficisci docet. *Inde est, quod nedum in Religionibus observantioribus, sed in omni Religione Prælati hujusmodi pestes & ludos voluptuosos, nulla consuetudine obstante juxta sancita in Concilio Trident. sess. 22. c. 1. extirpare debent, & graviter peccant, si id non faciunt, & si hujusmodi ludos permittunt, & multo amplius si dant licentiam eis ludendi suis subditis. Manifestum enim*

enim est, quod per usum horum ludorum sub praetextu recreationis Fratrum, sternitur via ad dissolutionem Religionis, & praecipue Sancta paupertas evertitur.

VIII. Quod si unico conspectu omnia crimina quæ Regulares in suis Cœnobiis spectacula agentes perpetrant, commeditari aves, ob animum, mentemque sistito habitus Monastici temerariam dimissionem, absque rationabili caussa; vestium laicarum fastum, & vanitatem olentium assumptionem; larvas, & insignia Theatrica; Histrionum, Comœdiarum, Tragœdiarumque repræsentationem suapte natura turpem; castitatis violationem, aut violandæ gravissimum periculum; paupertatis Evangelicæ læsionem; Monasticæ disciplinæ perversionem; dignitatis Sacerdotalis prostitutionem; loci sacri profanationem; Christianorum offendicula, Hæreticorum scandala, & gravissimam Catholicæ Religionis ignominiam. Hæc & alia plurima, quæ ex Cœnobiticis spectaculis consequuntur, mala, quæve derisioni, sibilisque sanctum *Fraternitatis* nomen exponunt, longius persequi possem. Sed indicasse sufficiat.

IX. Ex his omnibus quatuor collige. *Primum*, juxta communem Doctorum sententiam Religiosos dimittentes habitum Religionis intra Monasterium, ut larvas assumant, & spectacula peragant, excommunicationis pœnam incurrere. *Alterum*, secundum omnes Theologos (si unum aut alterum nullius nominis, aut auctoritatis excipias, quive quæstionem ex instituto non tractant) peccare mortaliter, immo plura gravissima crimina perpetrare. *Tertium*, Prælatos, & Superiores omnium flagitiorum, quæ spectacula consequuntur, reos esse. Subditorum scelera in illorum capita regeruntur. Futilis est excusatio, qua se defendere solent, videlicet, se impedire non posse: quandoquidem, si iniquitatem abrumpere nequeunt, cur sponte judices fiunt contra divinum mandatum? *Quartum*, spectatores omnes, sive Religiosos, sive laicos, qui his spectaculis intersunt, qui manus porrigunt, graviter peccare.

CONSECTARIUM MEDITANDUM

1. Viri Claustrales, homines, quemadmodum cæteri, sunt eadem carne, eadem concupiscentia affecti, iisdem appetitionibus obnoxii. Tunica, Capucium, Cucull a, Biretum, solitudo, jejunia, preces, & cæteræ Monasticæ disciplinæ sanctiones præsidia

sunt,

sunt, & quidem valida castissime divinæ legis custodiendæ, & efficacia humanarum appetitionum antidota. Cæterum passiones non auferunt, carnis rebellionem non tollunt, concupiscentiæ ignem non extinguunt, superbiæ, vanitatis, ambitionis, aliorumque vitiorum radicem non evellunt. Quamobrem, dum audio Claustralem aliquem in quodcumque crimen gravissimum, turpissimumque lapsum, nullum mihi ingerit scandalum, sed illius me valde miserescit, & imbecillitatem meam recogitans, sacro pavore tactus, gratias Deo ago, quod in gravius ipse non sim prolapsus. Nec enim peccatum committit homo, quod committere alter homo non possit, si subtrahat manum Rector, a quo factus est homo. Tum cum Paulo dico: *Itaque qui se existimat stare, videat, ne cadat*. I. Cor. X. & ad Galat. VI. *Qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris*. Hæc, & alia divinæ prædestinationis arcana commeditantem nullus Religiosorum hominum lapsus, etsi enormis, me admiratione defixum tenet.

II. Verum enimvero, cum mihi menti sisto triginta, quinquaginta, centum Religiosorum Conventum, quorum alii Prælati, alii Theologi, omnes sacris initiati, Divini depositi custodes, dum istorum video alios Comœdos agentes, alios spectantes; dum serio mecum reputo, omnes, vel plerosque in id conspirantes, quin nemo unus vocem contra extollat, immo omnes aut hilares plaudant, aut timidi conniveant; fateor, me tunc partim dolore, partim stupore correptum, perinde, ac si abominationem in loco sancto in Domo Dei stantem aspicerem. Crescit admiratio, dum recogito, hos Dei Sacerdotes, Theologos, Prælatos hæc peragere conscientia tranquilla, licita, & honesta omnia propugnantes. Quin seniores, doctioresque nonnullos audivi dicentes hæc ludicra spectacula juvenibus permittimus, ne e Claustro exeant, pergantque ad publica Theatra. Papæ! In Claustro invehunt pestem quæ omnes inficiat, ne aliquis foris inficiatur? Alii elato supercilio, Magistrali tenore, veluti ex tripode pronuntiant, hæc peragenda juvenibus esse, ut modum concionandi addiscant, ut frontem frangant, fiantque strenui divinæ legis præcones. Proh inaudita portenta! Ex gymnasio Comœdorum, & Tragœdorum, ne dicam, ex ara Epicuri, Apostolicæ prædicationis forma perdiscenda est? Oratione al-

ne altius hæc exaggeranda non sunt: sed profunda humilitate quisque meditetur tremenda, funesta, & formidanda divinæ vindictæ flagella, errorum caliginem, cæcitatis tenebras, quibus circumfusi eorum aliqui sunt, qui ad illuminandum Dei populum vocati fuerant.

CAPUT III.

Auctoritate BENEDICTI XIV. *Sapientissimi Regnantis Pontificis Comœdiæ nonnullorum Claustralium improbantur. Novissimi Casuistæ laxam, scandalique plenam doctrinam in favorem Clericorum, qui Comœdiis assistunt, execratur Pontifex Summus.*

I. QUamquam superiore Dissertatione cap. 23. produxi laciniam sequentis testimonii BENEDICTI XIV. lubet nihilominus illud nunc integrum referre in suo insigni opere de *Synodo &c. lib. 7. cap.* LXI. *p.* 528. ubi plura Synodalia Decreta laudat, & refert adversus Clericorum venationes, choreas, & comœdias. Pauca ex multis transcribam. Inquit itaque. „ Has sanctissimas leges renovavit S. Carolus Borromæus in suo I. Concilio Provinciali *part.* 2. (*Act. Ecclesiæ Mediolan. par.* 1. *pag.* 19.) ita decernens. *Clerici personati non incedent, choreas privatas, aut publicas non agent, nec spectabunt . . . Fabulis, Comœdiis, & hastiludiis, aliisque profanis, & inanibus spectaculis non intererunt, ne aures, & oculi sacris officiis addicti ludicris, & impuris actionibus, sermonibusque distracti polluantur.* Sancti Caroli vestigia calcarunt Patres Concilii Burdigalensis anni 1583. can. 21. (t. 10. Collect. Hard. col. 1359.) Bituricensis a. 1584. tit. 25. can. 6. (ib. col. 1486.) Aquensis an. 1585. *tit. de Vit. & Hon. Cler.* (*ibid. col.* 1583.) idem, iisdemque fere verbis edicentes, quod illa statuerat; & S. Franciscus Salesius in suis Synodalibus Constitutionibus par. 3. tit. 4. ipso facto a Divinis suspensos vult Sacerdotes *eo sceleris* devenientes, ut choreas nedum spectare, sed & ducere auderent. 12. Nimis porro laxa, ne dicam aperte erronea, & scandalosa est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris in sua Bibliotheca Canonico-juridica tom. 2. v. Clericus art. 4. num. 17. ubi etsi fateatur, non esse Clericis permittendum Comicos agere, seu Comœdiarum Acto-

„ Actores esse; attamen a gravi culpa eosdem absolvit Comœdias „ spectantes, quantumvis turpes, atque obscœnas, dummodo ex „ illarum auditione nullum sibi imminere prævideant probabile „ periculum lapsus, eorumque præsentia nullum in populum ingerat scandalum: *Verum* (ait) *si comœdiæ audiantur ob solam vanam curiositatem, absque probabili periculo lapsus, etiamsi res turpes repræsententur, & modus repræsentandi sit turpis, Probabilius est non esse peccatum mortale, cessante scandalo, quod modo videtur cessare, & non esse, quia frequentissimum est Clericis Comœdiis interesse*: quis enim est, qui non intelligat, rerum obscœnarum vel solam narrationem pravos animi motus in audientibus excitare, eosque sensim ad interitum disponere juxta illud Apostoli effatum 1. *ad Cor.* 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*: Qua igitur ratione, quo pacto evenire poterit, ut suæ spiritualis ruinæ periculum declinet, qui earumdem turpium rerum Theatrali interest repræsentationi, quæ plus certe efficacitatis habent ad spectatorum mentes perturbandas, animos commovendos,& tandem ad peccatum inducendum? Quocirca etiam *mollioris Ethices* sectatores ejusmodi Comœdias damnant, & nedum Clericos, sed laicos quoque eas inspicientes vix unquam gravem culpam evadere, communi calculo docent cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 16. *quæst.* 4. *art.* 2. *quæstiunc.* 2. *Ad secundam quæstionem dicendum, quod hujusmodi spectacula, si sunt rerum turpium, & ad peccatum provocantium, studiosa eorum inspectio peccatum est, & quandoque in eis tanta potest libido adhiberi, ut sit etiam mortale, unde a tali inspectione omnes se arcere debent*. 13. Supervacaneum autem reputamus pluribus prosequi hoc cæteroquin gravissimum argumentum, quoniam jam illud copiose pertractavimus in nostra notif. 37. & notif. 76. ubi plura in comœdiarum, & chorearum detestationem ex probatis Autoribus excerpta accumulavimus „.

II. P. Lucius *Ferraris* deceptus ex novo Casuisticæ Probabilitatis modo, cui inhæret, in præfatam laxitatem scandali plenam lapsus est. Nihil frequentius occurrit in modernis Moralistis, quam argumentatio P. Lucii Ferraris. *Communiter, frequenter hoc fit: ergo licitum est. Ergo probabile est, carere vitio*. Hac nova ratiocinandi methodo usus est citatus Auctor. Inquit enim: *scandalum modo videtur*

detur cessare, & non esse; quia frequentissimum est Clericis Comœdiis interesse. S. Cyprianus, & passim alii Patres declamant contra ejusmodi gravissimum errorem, nempe = Cœpit esse licitum, quod publicum est. Clerici *frequentissime* intersunt Comœdiis hodiernis obscœnis, turpibusque, frequentissime larvati incedunt. Ergo scandalum nullum. Ergo *probabile* est non peccare. Hæc est nova methodus probabilistica a simplicitate Evangelica aliena. Siquidem Evangelica Theologia sic argumentatur: *Frequentissime* obscœnis Comœdiis assistunt Clerici. Ergo gravius est scandalum, enormius crimen, & populo Christiano perniciosius. Quis Christianorum sibi vitio vertet frequentare Comœdias turpes, obscœnasque, quas publice frequentari vident a Clericis? Sed hoc obiter.

III. Laudatus P. *Ferraris*, ad hoc quod attinet, non erravit. Comœdias hodiernas turpes, & obscœnas merito appellavit. Sed in hoc erravit, inquit Pontifex Summus, quod docuerit Clericos frequentissime his Comœdiis adstantes mortaliter non peccare.

IV. His præmissis, hanc ex doctrina sapientissimi Pontificis BENEDICTI XIV. formo argumentationem: Pontifex Summus improbat tamquam laxam, & scandali plenam, ne dicam erroneam, doctrinam *P. Lucii Ferraris*, quod doceat, posse Clericos absque peccato mortali interesse Comœdiis hodiernis turpibus obscœnisque, licet neget licere Clericis Comœdos agere. Quid si docuisset non peccare Clericos, qui Comicos agunt in Theatro? Tum sane plusquam laxam, & manifeste erroneam pronuntiasset ejusdem opinionem. Quod si Clerici mortaliter peccant, dum Comœdiis intersunt; & gravissime peccant, si Actores fiunt. Quod crimen, quod scelus perpetrant Clerici, & Sacerdotes Cœnobitæ, dum Comœdias turpes obscœnasque intra ipsa sacra Claustra repræsentant? Dum alii spectatores, alii actores sunt? Tametsi laxioris doctrinæ assertor P. Lucius Ferraris ausus asserere non est, posse Clericos absque peccato mortali Comicos agere: at reperiuntur Theologi Regulares, qui doceant, reperiuntur Superiores Regulares, qui sua auctoritate probent, reperiuntur integri Conventus aliquorum Claustralium, qui ore & opere confirment licitam comœdiæ corruptelam. Aut ergo sustinent se honestum officium exequi, dum Comœdiam spectant, dum Comicos agunt, muliebri etiam veste induti, earumque fabellas, turpesque amatorios sermones proferentes: aut

fa-

fatentur se peccatum perpetrare. Nulla hic evadendi via. Si primum: non laxam, non scandalosam modo, sed temerariam, sed erroneam, ut ex adducta Pontificis Maximi sententia evidentissime infertur, opinionem defendunt. Aut fatentur secundum se, nempe mortaliter, peccare. Et tum quid mihi concludendum? Peccant ergo Claustrales, dum Comœdos agunt, dum Comœdiis assistunt, dum sacra Claustra sacrilega corruptela profanant: & tamen quotidie celebrant illis ipsis integris hebdomadibus, in quibus talia perpetrant. Hac nocte amatæ,& amatorculi personam sustinent in Theatro: & sequenti die Evangelicam Cathedram ascendunt. Hac nocte profana,impudica, indumenta muliebria, & orto sole sacros Sacerdotales apparatus induunt. Hac nocte obscœna Poetarum dramnata, castrina die sacrosancta Christi Evangelia recitant. Absit imposterum a claustris, absit a Personis Deo sacris corruptela, ne in laicis quidem locis, & hominibus toleranda.

CAPUT IV.

Quædam sophismata, quæ opponi solent, diluuntur.

I. DUO rationum genera allegare defensores spectaculorum solent, quæ in Monasteriis peragi consuescunt, alterum ab auctoritate Casuistarum, alterum ab humano ratiocinio petitum. In præsentia ratiunculas, quæ communiter obtrudi solent, dispellam; capite vero sequenti Casuistarum auctoritates excutiam.

II. Opponunt, nullam extare legem, quæ expresse prohibeat aut agere, aut spectare Comœdiarum repræsentationem, larvasque induere: tum ergo id erit &c. Similia obtrudebant Christiani voluptatum amatores tempore Tertulliani, qui *lib. de spect. cap.* xx. sic respondet. *Quam vana igitur, immo desperata argumentatio eorum, qui sine dubio tergiversatione admittendæ voluptatis obtendunt, nullam ejus abstinentiæ mentionem specialiter, vel localiter in Scripturis determinari, quæ directo prohibeat hujusmodi conventibus interesse servum Dei.*

III. Desperata sane defensio hæc est, quæ leges prohibentes Religiosis spectacula, larvasque requirit; si nil frequentius in Scripturis, Patribus, & Conciliis occurrit, quam canones, qui Christianis omni-

omnibus, nedum Clericis, & Monachis hunc vetant abusum. Quid quæso, significat illud D. Pauli ad *Rom.* 12. *Nolite conformari huic seculo?* ubi hæc inter alia scribit S. Thomas: *Conformatur etiam huic seculo, qui vitam seculariter viventium imitatur*. Quorsum spectant tot textus sancti? *Beatus homo, qui non respexit in vanitates, & insanias falsas*. psal. 39.? Quorsum? *Averte oculos meos ne videant vanitatem*. Quorsum? *Turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent &c. nec nominentur in vobis*? Hæc urgent Christianos omnes; quanto ergo magis Religiosos? Leges non vetant Religiosis larvas, & Comœdias. Quid ergo vetant omnes Monasticæ leges, dum jubent patentem habitus gestationem? Quid vetant sacri Canones, dum prohibent temere illum dimittere? Sed quid in re apertissima immoror.

IV. Secundo opponunt consuetudinem jam receptam peragendi in nonnullis Monasteriis comœdias, & tragœdias &c. Hæc, quæ consuetudo vocitatur, est sacrilega corruptela. Ubi vel una isthic ex pluribus conditionibus necessariis ad veram consuetudinem? Anne rationabilis? Anne bonum commune Monasticæ disciplinæ promovens? Aut saltem illi non repugnans? Abusum adeo exitialem, adeo pestiferum, consuetudinis privilegio ornare audes? Consule, quæ de consuetudine latius alibi disputata sunt.

V. Objiciunt 3. quamquam vetitus est Religiosis usus larvarum, habitus dimissio, spectaculorum repræsentatio; non ita severe tamen hoc accipiendum est, ut neque in Monasterio id liceat. Quoniam tunc nullum est evagandi periculum. Ex alia parte etiam Religiosis solatia, & oblectamenta aliqua congruunt ad animi levamen, & exhilarationem. Quandoquidem vel in ipsis Religiosis ludicra quædam verba, vel facta jocosa virtutem sapiunt Eutrapeliæ.

VI. Pudeat viros alioqui non indoctos ad virtutem Eutrapeliæ revocare ludos larvales, aleatorios, & scenicos. Ne multa verba faciam, quæ hac de re scribit Angelicus, transcribam ex 2. 2. q. CLXVIII. *a.* 2. *c.* *In hujus vitæ conversatione quædam requies cum ludo habetur. Et ideo oportet interdum aliquibus talibus uti. Circa quæ tamen videntur tria præcipue esse cavenda. Quorum primum, & principale est, quod prædicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus, vel verbis turpibus, & nocivis. Unde Tullius dicit in* 1. *de Offic. quod unum genus jocandi est illiberale, petulans, flagitiosum,*

sum, obscœnum. Aliud autem attendendum est, ne totaliter gravitas animæ resolvatur. Unde Ambrosius dicit in 1. de Offic. Caveamus, ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum quemdam bonorum operum. Et Tullius dicit in 1. de Offic. Quod sicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, sed eam, quæ ab honestis actionibus non sit aliena, sic in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. Tertio autem attendendum est, sicut & in omnibus aliis humanis actibus, ut congruat personæ, tempori, & loco, & secundum alias circumstantias debite ordinetur; ut scilicet sit tempore, & homine dignus, ut Tullius dicit ibidem... Et ideo circa ludos potest esse aliqua virtus, quam Philosophus Eutrapeliam vocat. Conferas nunc, velim, ludos scenicos, larvales, repræsentationes Theatrales, & omnia, quæ in similibus comœdiis peragi solent. Dic, quæso, ad virtutem moralem ne pertinet, quod Religiosus, quod Sacerdos femineam induat vestem, quod Comœdum agat in loco sacro, tempore bacchanaliorum? Congruunt ne hæc omnia Personæ, loco, & tempori? Collige quam vane, & inepte disputent duo aut tres Casuistæ, qui ejusmodi spectacula Cœnobitica ad Eutrapeliam revocant, simulque peccata, ut minus, venialia esse confitentur. Doctissimus *Bossuetus* doctrinam S. Thomæ, qua abutuntur non pauci, ample & luculenter exponit.

VII. Nulla ne ergo, repetunt, ludicra delectatio, nulla animi exhilaratio congrua Religiosis erit? &c. Audi D. Joannem Chrysostomum tibi respondentem *hom.* XXXVIII. *in Matth. Quæ nobis igitur deinceps excusatio erit, cum nos Cælorum Cives, Cherubinorum Choro adscripti, Angelorum consortes, barbaris hac in re pejores sumus cum liceat SEXCENTAS ALIAS his majores voluptates reperire? Si vis enim animum recreare, vade ad pomaria, ad fluvium, ad stagna: hortos contemplare: cicadas audi canentes: Martyrum sepulcra frequenta: ubi corporis valetudo, animæ utilitas, nihilque damni. Nulla post factum pœnitentia, & post illa spectacula.*

VIII. Opponunt 4. ejusmodi spectacula in Cænobiis palam fiunt, vel in ipsa Urbe Roma. Dicendum ne erit, ejusmodi spectatores peccare illuc convenientes? Peccarent porro, si spectacula illicita forent. ℟. Quid si dixero innumeros, quin omnes Dei homines hæc spectacula execrari? Quid si dixerim, ejusmodi Ecclesiasticos spectatores reapse peccare? Immo aperte ajo, eo gravius delinquere,

re, quo in altiore sunt dignitate constituti. Deberent namque auctoritate sibi a Deo data uti ad convellendos abusus istos, & corruptelas. Quid nomen *Romæ* obiicis? *Romæ*, sicuti *alibi*, plura permittantur mala necesse est, quæ impediri nequeunt. Decreta Romana, quæ laicis larvas, ludosque scenicos quandoque permittunt, non approbant abusum; sed, ne latius serpat, modum imponunt: sicut meretricandi artem non approbant, dum in quibusdam Civitatis angulis habitare meretrices jubent. Desperatum effugium vitiosorum hominum istud est, qui, ut sceleribus suis cujusdam honestatis velum prætendant, Romæ similia peragi obganniunt. Leges, Canones Constitutiones, quæ Romæ conduntur, non hominum mores nobis opponant, si valent. Illas, ut honestas, ut Sanctas defendimus; secus istos. Quin addiderim: nil mirum ex una parte viris prudentibus esse deberet, etiamsi Romæ pejora, quam alibi, crimina serperent. Quoniam Civitas illa Exterorum fere Civitas est, Illuc ex quacumque Orbis parte gentes, nationesque variæ confluunt. Nil porro æque ad mores corrumpendos confert, quam Nationum diversitas, ut compertum est. Quid ergo illius Civitatis abusus obtrudis, ut tuis vitiis patrocinium quæras? Desiderandum sane ex alia parte esset, expetendumque, ut Augustæ illius Civitatis incolæ eam morum præferrent integritatem, quæ Religionis, quam profitentur, sanctitati responderet. Quicumque tamen sint hominum mores: doctrina, professio, Religio Sancta est. Et ex istius Religionis institutionibus, non ex hominum consuetudinibus regulæ honesti, vel inhonesti repetendæ sunt. Verum de hoc alias.

CAPUT V.

Alia sophismata ab auctoritate Casuistarum quorumdam petita evertuntur.

I. PRimum lectorem moneo, neminem, quem ego viderim, sive ex Theologis, sive ex Casuistis, quæstionem a me hactenus discussam ex instituto, & omnibus circumstantiis spectatis, versare. Non pauci utique de spectaculis Cænobiticis disputant; sed alii adeo impedite, & confuse, alii tam evidenter sibi contradicen-

dicentes, ut nihil omnino vel leviſſimæ probabilitatis ex illis erui poſſit in favorem depravatæ corruptelæ. Si tamen aliqui mihi ignoti oppoſitam defenderent opinionem, errorem manifeſtum propugnarent. Addo, cautiſſime legendos eſſe non paucos Moraliſtas recentes, qui, quod publicum eſt, aliquo probabilitatis cæmento incruſtare ſtudent. Multitudo peccantium grave illis eſt probabilis honeſtatis fundamentum. Et ſi iſtorum unus aliquam laxam opinionem evulgat, continuo multi eamdem adoptant. Quot erunt, qui opinionem *P. Lucii Ferraris* ambabus ulnis ſuſcipient? Quot erunt, qui dicturi ſunt, Pontificem ut doctorem privatum (quod quidem verum eſt) illam improbare? At non propterea minus laxa, & ſcandaloſa eſt. Sed in examen veniant, quos pro ludis Theatralibus ſtare opponere ſolent.

II. Citantur itaque Sylveſter *verb. habitus q.* 2. D. Antoninus 3. *p. tit.* 24. *cap.* 53. Suarez *Tom.* 5. *in* 3. *par. diſp.* 23. *ſec.* 4. *n.* 29. Lezana *Tom.* 1. *cap.* 13. Bordonus *variar. Reſol. par.* 1. *reſp.* 33. *n.* 13. *&* *reſol.* 35. *n.* 6. Antonius a Spiritu S. *tract.* 1. *diſp.* 6. *n.* 956. Antonius Cotonius *contr. celeb. lib.* 4. *contr.* 7. *cap.* 3. Octavius Maria a S. Joſeph *Tom.* 2. *tit.* 164. Bonacina *de Clauſ. q.* 2. *p.* 2. *n.* 15. Candidus Brognolo in *ſpecul. Cler. tract.* 3. *cap.* 6. *reſp.* 3. Belaſius in promptuario Regul. *verb. Habitus n.* 7.

III. Ut reſponſio præciſa, & evidens exhibeatur, laudatos Auctores in duas tribuo claſſes. In prima colloco D. Antoninum, Sylveſtrum, Suarez, Bonacinam, Rotarium. Iſtorum porro nemo unus docet, Religioſum poſſe licite, habitu ſacro dimiſſo, laicalem veſtem intra Cœnobium induere una cum larvis; nedum larvatum Comœdias agere. En verba D. Antonini 3. *p. tit.* 24. §. *Dic quod &c. Non puto, quod Monachus in Cella ſua dimittens habitum, vel dum balneum intrat in occulto, vel jacens ſine habitu, ligetur hac Conſtitutione; alias pauci non invenirentur ligati. Sed, quando exhibet ſe conſpectibus hominum ſine habitu, vel habitu laicali, vel Clerici ſæcularis ſine juſta cauſa, ligatur.* Ubi hic vel minima vocula, aut ſyllaba favens larvatis, & Comœdis Religioſis in proprio Cænobio? Immo juxta D. Antoninum Regulares, qui Comœdorum perſonas agentes in ſuis Cœnobiis, & pluribus extraneis ſe viſendos exhibent, excommunicationis vinculo devincti ſunt, nedum mortaliter peccant. Lege integrum laudatum caput,

put, nec verbum offendes, quod larvatis Monachis intra Cœnobium quadret.

IV. Sylvester *verb. Hab. q. 2.* hæc scribit. *Secundo quæritur, quando, & qualiter Religiosus uti debeat habitu suo. Et dico, quod semper, & patenter. Semper quidem, idest omni tempore, sive in lectulo quiescens, sive in quocumque loco consistens, c. xx. q. 1. Vidua. Alius tamen in aliquibus Religionibus videtur esse habitus diurnus ab habitu nocturno, & sufficit portare secundum Religionis suæ instituta.* Patenter vero, cum prodit in publicum: alias illum dimittendo secundum Arch. est mortale, *nisi ex justa caussa, puta ob periculum captionis, vel insidiarum, aut cum esset in balneis, aut stuphis; quod intelligo de sui habitus dimissione dolose cum sumptione alterius ad usum. Secus, si proprius habitus dimitteretur ad horam non dolose, sed voluptuose nullo alio sumpto, vel sumpto alio non ad usum, sed ad solatium ex jocosa familiaritate, & hujusmodi: ut si in honesta recreatione Frater Minor induat habitum Prædicatorum, vel e converso.* Ubi isthic de larvis, ubi de laicalibus, ubi de Comœdorum vestibus sermo? Siccine ad ea, quæ nobis arrident, comprobanda vel inviti detorquentur Scriptores? Si in honesta recreatione, inquit Sylvester, Frater Minor induat habitum Prædicatorum, vel contra ad horam, nullum committitur peccatum. Ubi isthic juxta communem sensum alicujus sive deformitatis, sive fraudis, sive periculi vestigium? Hæc mutatio innocentiam, benevolentiam, mutuum amorem erga utramque Religionem redolet. Sed qui heinc colligit, posse Regulares, habitu sacro dimisso, laicales induere vestes, larvas sumere, Comœdosque in Cænobiorum Theatris agere, imponit Sylvestro tam monstrosa portenta nec somnianti; imponit lectoribus imperitis, qui similibus citationibus decepti, falsissimas, & quandoque erroneas sententias, ut probabiles, amplectuntur. Similis imposturæ reus est Peyerinus, qui in *Com. Ascet. ad Reg. Minim. c. 3. §. 5. q. 3. n. 3.* hæc scribit. *Unde videntur excusari etiam a veniali Religiosi habitum Histrionum induentes ... & ita videtur sentire Sylvester verb. Habitus.* Duo gravissima peccat hic Casuista. Alterum, quod Sylvestro imponit; ut patet ex dictis. Alterum, quod laxissimam, ne plus dicam, opinionem docet. Nil ergo indecentiæ sapit, quod Religiosi Histrionum habitus induant? Et quod sic induti honestam repræsentatio-

tationem agant? Honesta ne repræsentatio illa, quæ fit a Religiosis histrionicis? Si res agenda sacra est, profanatur vestibus histrionum. Si profanum est argumentum, duplici titulo dedecet Religiosos. Casuistæ, qui hoc modo citant Auctores, & quæstiones morum versant, percurrant nostras *Animadversiones Critico-Morales in Menda Pontasiana*, potissimum *actuarium duorum casuum*, ut inde, cujus criminis rei sint, deprehendere valeant.

V. Suarez *Tom.* V. de Censur. disp. 23. num. 29. solummodo D. Antonini & Sylvestri sententiam probabilem asserit. En illius verba. *Hinc probabile est, quod Antoninus docet 3. p. tit. 24. c. 53. & Sylvester verb. Habitus q. 2. Si Religiosus dimittat habitum ad breve tempus, & alium induat propter ludicram aliquam actionem, alicujus festi occasione inter ipsos efficiendam, titulo cujusdam honestæ lætitiæ, non incurrere in hanc censuram.* Solum ergo Suarez probabile esse scribit juxta S. Antoninum, & Sylvestrum, Religiosum Minorem induentem habitum Prædicatorum, aut contra, titulo honestæ lætitiæ, occasione alicujus festi, non incurrere excommunicationem. Nunquid scribit, occasione bacchanaliorum posse Regulares in Theatris apparere larvatos, ut Didonem repræsentent?

VI. Martinus Bonacina subscribit sententiæ Sylvestri, & Suarez. En illius verba de *Clausura q. 2. punct. 2. n. 15. Secundo sequitur, illum non affici excommunicatione, qui habitum dimittit, & alium induit ad ludicram aliquam actionem inter Religiosos faciendam titulo cujusdam honestæ lætitiæ; quia non est temeraria dimissio. Ita Sylvester v. habitus. Suarez loc. cit. n. 29. & alii.* De ea ergo ludicra actione loquitur Bonacina, cujus meminit Sylvester, quem laudat. Ut autem vidimus, Sylvester, cui accedit Suarez, solum concedit, unum Religiosum posse alterius Religionis habitum ad horam honestæ recreationis titulo, dimisso proprio, induere. Et ut magis pateat, quam sit desiderabilis quorumdam Scriptorum diligentia in aliis Casuistis citandis, lubet ob oculos ponere, quæ Bonacina ipsemet scribit *Tom. 3. de Cens. disp. 2. q. 8. punct. 6. n. 13. Nono Religiosum, qui intra privatos sui Monasterii parietes habitum suæ Religionis non defert, vinculo istius censuræ obstringi juxta probabiliorem DD. sententiam; etiamsi postea non vagetur, nec Monasterio egrediatur. Ratio est, quia textus absolu-*

te loquitur de dimittentibus habitum, quovis loco dimittant; saltem si hoc faciant ad sic incedendum, vel se occultandum, ut patet ex illis verbis. In Scholis vel alibi. *Et quamvis præfatus Religiosus non vagetur, & Secularium aspectum fugiat, sesesque occultet; nihilominus vagandi potestatem acquirit, quam textus noster sub excommunicatione subtrahere intendit. Ita Navar. c. 27. n. 131. Azor. loco cit. c. 17. q. 15. Sag. loco cit. n. 11. Sanchez loc. cit. n. 61. Sanctarellus n. 17. & alii.* Non modo peccare, sed excommunicationis pæna plecti Regulares intra Claustra habitum dimittentes, docet Bonacina: Additque, hanc esse *Probabitiorem Doctorum sententiam*. Rigorista ne audit Bonacina? Severiores ne opiniones amplectitur)

VII. Non minus falsæ allegatur Rotarius *lib. 3. cap. 1. punct. 12. n. 11. Tom. 2.* ubi hæc habet. *Ludi etiam larvales, aut Theatrales prohibiti sunt Regularibus; quia* cap. cum decorem de vit. & honest. Cleric. *prohibentur fieri ejusmodi ludi in Ecclesia etiam per laicos propter eorum indecentiam. Quod autem indecens ex natura sua est, hoc fieri nequit a Regularibus. Hoc tamen non est cum tanto rigore sumendum, ut non liceat Regulari aliquam historiam sacram, vel Moralem repræsentare honestæ recreationis gratia coram amicis tempore bacchanalium. Neque enim per hoc censetur dare operam scurrilitati, aut ludis histrionum, & joculatorum.* Duo docet Rotarius. Primum ludos Theatrales suapte natura indecentiam præferre; atque adeo vetitos esse Regularibus. Alterum, posse Regulares sacram, aut moralem historiam coram amicis repræsentare. Quis hoc negat? Quis in disputationem adducit? Anne Rotarius asserit, Regulares veste fæminea, aut virili laicorum indutos sacram vel moralem historiam repræsentare? Nec verbum de hoc habet. Et, si id assereret, misceret sacra prophanis, & lucem cum tenebris associaret. Quoniam non profanis, sed sacris vestibus divina, moraliaque gesta exhibenda hominum meditationi sunt. Tandem, id etiamsi Rotarius assereret, nil in favorem abusus, qui penes quosdam Regulares obtinet, repræsentandi scilicet intra propria Cœnobia illas ipsas sæcularium Theatrorum comœdias, quas vetitas Regularibus apertissime Rotarius docet.

VIII. Laudari solet etiam Belasius in *promptuario Regul. verb. Habitus n. 7.* in patrocinium Comœdiarum Claustralium. Quam imme-

immerito id faciant, videamus. En illius verba. *Si habitus dimissio fiat intra Monasterium, non incurritur prædicta excommunicatio; dummodo fiat ob honestam recreationem, seu Eutrapeliam.* Eutrapelia virtus est; Si habitus dimittatur ob exercitiam veræ virtutis, nec excommunicatio, nec peccatum contrahitur. Ludi Theatrales suapte natura inhonesti sunt, & ipsis laicis vetiti. Numquid Religiosis viris sunt Eutrapeliæ, seu virtutis exercitium?

CAPUT VI.

Sub examen inducuntur Cottonius, Brognolus, Bordonius, Antonius a Spiritu Sancto, & Octavius a S. Joseph.

I. ANtonius Cottonius *lib. 4. de Religiosis Contr. 7. cap. 3. q. 2. n. 114.* quærit, quod peccatum committant Religiosi uteutes larvis? *Respondeo*, inquit, *ex vi status Religiosi in rigore considerati, esse peccatum mortale, & propter dimissionem, vel occultationem habitus dictæ excommunicationi subjectum: & non dubito, quin Capucinus, vel alius observantis Ordinis id primus faciens mortaliter peccaret, etiam in proprio Conventu, & remotis Secularibus; quamvis forte excusarentur ab excommunicatione prædicta. Ceterum propter consuetudinem jam receptam in propria domo ad aliquam repræsentationem, vel ludum id fiet sine scrupulo. Unde erit solum peccatum veniale; quia ipsa status relaxatio hujus etiam obligationis rigorem emollivit.* Breviter percurramus singula. Primo docet absolute, mortalem esse Regularibus larvarum usum, etiam intra propria Cœnobia, si Regulares sint Ordinis reformati. Secundo consuetudinem obtrudit jam receptam, quæ hunc delinivit rigorem in ordinibus jam relaxatis, in quibus culpa dumtaxat venialis erit larvarum usus. Quapropter *id fit sine scrupulo*. Auditis? Usus larvarum in ordinibus relaxatis est solummodo venialis, & ideo *fit sine scrupulo*. Peccata ergo venialia sine scrupulo, velut aqua limpida sorberi in Religionibus reformatis possunt? Consuetudo non solum jejuniorum, pænitentiarum, asperarum vestium emollivit rigorem; sed privilegio etiam donavit Fratres relaxatos, quo, sine scrupulo, peccata venialia perpetrare valeant. Undenam tam recondita Theologia? Sed, unde eruit, hanc esse consuetudinem, & non abusum mani-

manifestum? Si consuetudo recepta est, cur peccatur vel venialiter? Cur est consuetudo tollens peccatum mortale, secus veniale? Quænam est istius consuetudinis ratio? Ut enim legis rigorem emolliat, rationabilis, bono communi non repugnans, & virtutis, non vitii occasio sit, oportet. Et quia nihil horum discutit Auctor iste, sed solum pro arbitrio scribit, usum larvarum esse solum in ordinibus relaxatis *peccatum veniale*, quod sine scrupulo fieri potest: idcirco nullius est auctoritatis; nihilque præsidii opinioni falsissimæ de larvatis, comœdisque fratribus intra propria cœnobia affert.

II. Bordonius *Var. resol. p. 1. resol. 35. num. 6. saltatio autem, & usus larvarum honeste, & recreationis causa peracta apud quasdam Religiones tempore bacchanalium cum depositione habitus, immo & in domibus Parentum tantum, non sunt plusquam veniale, præcisis extraneis.*

III. Candidus Brognolus *in specul. Cler. Regul. tract. 3. cap. 6. resol. 9. saltatio autem, & usus larvarum honeste, & recreationis causa peracta apud quasdam Religiones tempore bacchanalium cum depositione habitus, immo & in domibus Parentum tantum, non sunt plusquam venialia præcisis extraneis. Siquidem superiores hujusmodi recreationes in Religionibus laxioribus permittunt, neque prohibent, nec alicui fit scrupulus de peccato mortali.* Auctor iste purus, putusque librarius est: totidem siquidem verbis, nec syllaba mutata, Bordonium exscribit. De Bordonio ergo dicendum. Bordonium inter librarios scriptores haud repono, sed inter laxarum opinionum inventores, & amplificatores. Absit verbis istis invidia. Bordonium, omnesque scriptores veneror. Sed dum erroneas opiniones evulgant, quæ animas in æternæ damnationis periculum detrudunt, charitas Christi urget nos ad manifestandos pravitatis scopulos, & æternum pereundi occasiones. Bordonius, quæ sibi videbantur probabilia, scripsit. Illius bonam fidem, innocentiam, ceterasque dotes in tuto relinquimus. Sed laxissima scripsisse asseveramus, & evidenter probavimus. Consule integrum disciplinæ Monasticæ Prolegomenon. Ergo ne modestiæ limites prætergrediemur, si lectores, ut de tanta laxitate sibi caveant, admonebimus? Hæc dicta sint ad demulcendas quorumdam aures, placandosque animos, qui dum laxarum opinionum simulacra coli ab omnibus non vident, commoventur, irascuntur. Siccine, inquiunt, deridentur Auctores, Theo-

Theologi contemnuntur? Nos, ut dictum est, Theologos omnes veneramur, sed laxas nimium a quibusdam invectas opiniones detestamur. Vellem, ut isti omnium Casuistarum adoratores zelum, & sapientiam suam exercerent in defensione non auctorum, qui in tuto sunt, sed doctrinæ eorumdem. Quid ad nos, quid ad lectores de auctoribus? Illorum opiniones sunt, quæ Christianis omnibus facessunt negotium. Relictis ergo in pace Auctoribus, eorum libros, eorum doctrinas discutiamus. Depurgent a laxitatis enormis labe, quæ in præfato Prolegomeno scripta sunt isti (ut sic dicam) zelatores, qui sub specioso venerationis deferendæ Casuistis omnibus prætextu, laxas ipsorum opiniones propugnare student. Jactant zelum erga Auctores, quibuscum nulla necessitudo, nulla amicitia, nihilque minus cordi illis est, quam præfatorum, quos nunquam cognoverunt, Auctorum existimatio & obsequium. Sed vellent magno in prætio haberi auctores istos, ut eorum opiniones carni, & sanguini accommodatæ impune, & secure incederent, plausumque universalem sibi conciliarent. Parcat lector, si ob temporum calamitatem tot, alioquin superflua, verba fundimus. Revertatur ergo, unde discessit oratio.

IV. Dico itaque, Bordonium cum suo exscriptore Brognolo, immo cum centum, & mille similibus scriptoribus, quisine ulla ratione, aut legitima auctoritate laxas docent opiniones, nullius esse auctoritatis, nullumque vel minimum gradum probabilitatis suis afferre opinionibus. Quamvis ergo Bordonius, & Brognolus absolute docerent, licitum esse Regularibus larvarum usum; non propterea quidquam probabilitatis acquireret opinio isthæc. Quid quod nec *Bordonius*, nec *Brognolus* defendunt cujusque criminis expertem esse ejusmodi usum; sed solum venialis culpæ limites non transilire. *Non est*, inquiunt, *plusquam veniale peccatum*: etiamsi Regulares e Monasterio egrediantur, & in Parentum domibus saltent, ludicra repræsentent. Sed, si veniale est peccatum, cur licitum asseris propter receptam consuetudinem, quæ, si vera foret consuetudo, omnem tolleret culpam? Venialiter culpabilis est talis usus etiam intra Conventum: venialis in domo Parentum. Fac in Cœnobio viginti esse Fratres ejusdem Civitatis: Totidem isti socios accipiunt tempore bacchanalium: Hodie unus cum socio aliquorum, cras aliorum Parentum domum adit. Alii similiter domos suo-

suorum Parentum larvati visitant. Quidni & propinquorum; affiniumque? Ibidem saltant, spectacula agunt. Jam habes non parvam Civitatis partem, Fratribus personatis plenam. Hæc omnia sponte fluunt ex principio posito. Utinam reapse lacrymabili experientia alicubi hæc omnia oculis non obversarentur. Quid reponis? Collige ergo, lector, quam verum sit, infinita mala ex quorumdam Casuistarum laxissimis opinionibus oriri. Concedunt, Regulares mendicantes, solemni voto paupertatis obstrictos, posse sex aureos, seu viginti scuta ludo exponere. Concedunt eosdem larvatos posse in Parentum domibus saltare. Et en passim plurimos Religiosos totos in ludis, in oblectamentis insanientis Mundi occupatos cum funesto sacrorum Ordinum, & status Monachalis dedecore & infamia. Conferas, velim, cum Conciliorum, Patrum, graviorumque Theologorum doctrina non paucorum recentium Casuistarum opiniones super ludis, habitu, & incessu Monachorum, & tu arbiter sede, sententiamque proferto, num ut probabiles propugnari licite valeant.

V. Octavius a S. Joseph. *Tom.* 2. *tit.* 164. *num.* 1501. hæc scribit, seu transcribit. *Inter* 3. *Clericus, vel Religiosus incedens personatus sive larvatus vulgo* mascherato... *peccat quidem mortaliter. Nam Clericis, & Religiosis est prohibitus ludus larvalis.... Verum puto licitum talem ludum larvalem tam Clericis, quam Religiosis tempore bacchanalium, si fiat absque scandalo, cum debitis circumstantiis, & superioris licentia, honestæ recreationis gratia, præsertim sine præsentia sæcularium, in aliquo privato loco Episcopi, vel Conventus Religiosorum, ut plures memini me vidisse, permittentibus Prælatis.* Primum putat, absolute licitum esse Religiosis *tempore bacchanalium ludum larvalem.* Quid? Tempore bacchanaliorum, quo Religiosi Deo adscripti deberent laicos a peccandi periculo avocare, ipsi ludos larvales peragant, innocentiam sapit? Dummodo hoc fiat *absque scandalo.* Id erat probandum. Et *superioris licentia.* Sacrilega foret ejusmodi licentia: & evince oppositum. *Honestæ recreationis gratia.* Turpis recreatio isthæc. *Præsertim sine præsentia &c.* Tunc nullus est ambigendi locus. Deinde, cur? Quia ipsemet P. Octavius plures Regulares larvatos vidit, permittentibus Prælatis? Egregie sane. Quantæ sit auctoritatis optimus hic compilator, aliorum esto judiciū.

VI. Inter laxiores colloco Casuistas alium, licet domesticum, scri-

ſcriptorem, in hac tamen cauſſa (in aliis id facturus, ſi æque ac hic laxus erit) Lopez de Texeda, qui *Tom. 1. lib. 2. tract. 1. cont. 6. d. 1.* opinionem docet de habitus dimiſſione, quam vel ipſe Diana *tom. 7. tract. 1. reſ. 209.* ſatis latam appellat.

VII. Allegari ſolet etiam P. Joannes Baptiſta de Lezana Auctor pius, & doctus, atque adeo venerationi habendus. Sed, ut pateat, quam immerito tanti viri autoritas opponatur, illius verba exponenda ſunt, quæ habentur *Tom. 2. cap. 13. n. 5. Incurritur etiam hæc excommunicatio, etiam ſi habitus dimiſſio fiat intra Monaſterium, quia textus dicti cap. non petit Monachi evagationem extra Cœnobium . . . Hinc dimittere Religioſum ſuum habitum etiam in Monaſterio, & indui veſte feminea per ludum larvarum, vel aliquam comœdiam faciendam, quidam dicunt eſſe peccatum mortale. Addit vero immediate: Si tamen fiat ob honeſtam recreationem, Eutrapeliam, vel alium honeſtum finem, debitiſque penſatis circumſtantiis, quantum eſt ex ſe, & ſua natura non erit peccatum, ſaltem mortale: licet ſemper ſit periculoſum propter infirmitatem & corruptionem naturæ. Graſſis 1. p. decis. lib. 3. cap. 5. n. 57.*

VIII. Tria docet Lezana. Primum, excommunicatos eſſe Fratres dimittentes habitum, etiam intra Monaſterium. Secundo refert ſententiam illorum, qui ſuſtinent, peccare mortaliter Regulares, qui veſte feminea induti agunt comœdias. Tertio ipſe ſtatuit, quod ſi habitus dimiſſio fiat ob honeſtam recreationem, Eutrapeliam, vel alium honeſtum finem, & debitis ſervatis circumſtantiis, ex ſe, & ſuapte natura non ſit peccatum, ſaltem mortale: *licet &c.* Caute loquitur Lezana: quamquam vix adeo caute loqui poſſumus, ut aliquod periodi membrum ſeveræ critices regulis haud ſubjectum in pravum non poſſit ſenſum detorqueri. Aſſerit ergo, quod dimiſſio habitus, & ſi vis etiam, indui veſte feminea ad aliquam honeſtam recreationem, Eutrapeliam, aliumve bonum finem, non ſit abſolute, &, ut dicitur, per ſe, crimen mortale. Idquod & ego aſſero. Idque ex D. Thoma jam dixi, quod ejuſmodi veſtis commutatio non ſit natura ſua peccatum mortale. Fac Religioſum die alicujus magnæ lætitiæ, dum Religioſi recreationis tempore honeſto indulgent genio, feminea veſte, vel alio laicali habitu indutum apparere, & coram illis quidquam ludicrum, innocens tamen, honeſtumque, aliquo temporis intervallo exercere, peccati mortalis

Ss reum

reum nec ipse damnarem, ob levitatem, & inconsiderationem, & temporis brevitatem: a peccato tamen inter venialia gravissimo non liberarem, & ob periculum, humanæque naturæ fragilitatem, & abusum ulterius progrediendi. Secunda vice si id ageret, gravioris culpæ reus esset. Quoniam licet, ut dixit Lezana, suapte natura non sit peccatum mortale; est tamen res plena periculi, & in praxi vix est sine culpa. Hinc sane originem duxerunt Comœdiæ illæ, & Tragœdiæ Theatrales, quæ in cœnobiis aliquibus cum maximo omnium bonorum scandalo peraguntur. Hoc, & non amplius, dicit Antonius a Spiritu Sancto, Auctor alioquin nimium benignus, *tract. 3. disp. 6. sect. 6. §. 1. num. 956. Idem dicendum est, si hoc ex levitate faciat, ut si tempore recreationum quis habitum dimittat, ut induat ad modicum tempus in Conventu habitum histrionum ... Erit tamen semper veniale talis dimissio*. Audisti Casuistam benignissimum? Si etiam tempore recreationis Religiosus ex levitate, idest inconsiderate, ad modicum tempus induat habitum histrionum, peccat venialiter. Quid, si animo deliberato? Quid, si per plures dies? Quid, si coram amicis, Parentibus, propinquis, aliisque laicis? Ex his collige, ne Casuistas etiam laxiores docere, licitum esse Regularibus larvatas ex consilio Comœdias profanas agere, & consequenter secundum vel ipsos Casuistas abusum spectaculorum & larvarum hodie in aliquibus Cænobiis serpentem, illicitum esse & vitiosum: immo juxta communissimam sententiam Theologorum excommunicationi obnoxium.

CAPUT VII.

Nonullæ hoc de argumento quæstiunculæ.

I. QUæres 1. *An, si in Monasterio Regulares, vel Sanctimoniales Comœdorum vestes sumentes aliquas de pio argumento Comœdias agerent adeo secrete, ut nemini Sæcularium pateret aditus, quin nec notitia, peccarent mortaliter?*

II. ℟. *Joannes Pontas* tom. 1. verb. comœd. cas. 4. refert, sibi hunc casum, qui reapse Mediolani contigerat, solvendum propositum fuisse 18. Novembris 1716. & D. Thomæ auctoritate producta, peccare, & quidem gravissime ejusmodi Religiosos respondet; tametsi

metsi argumentum repræsentationis honestum & pium sit. Et ratio clara est: quia sola depositio habitus, temere facta, peccatum est. Augetur vero malitia si loco habitus Religiosi assumantur vestes comœdiarum. Quoniam hoc specialem redolet turpitudinem. Hinc est, quod Concilium Coloniense an. 1549. Sanctimonialibus vetat vel ipsa pia, & sacra spectacula. *Quæ spectacula, etiam si de rebus sacris & piis exhiberentur, parum tamen boni, mali vero plurimum relinquere in Sanctimonialibus possunt, gestus externos spectantibus, & mirantibus... ideo vetamus, & prohibemus posthac, vel Comœdos admitti in Virginum Monasteria, vel Virgines Comœdias spectare.*

III. Quæres 2. *An, si Regulares, a Parentibus, & amicis vestibus secreto acceptis, piam aliquam, & omnino sacram Comœdiam agerent, peccarent?* ℟. Quoties deliberato animo absque rationabili caussa Regulares deponunt habitum suæ Religionis, semper peccant. Peractio vero Comœdiæ, quamlibet sacræ, rationabilis caussa haudquaquam est habitum hunc deponendi. Insuper: quid est, quod habitum deponas, & laicalem sumas, ut rem sacram repræsentes? Nonne rebus sacris, melius quam profanæ, vestes Religiosæ, & sacræ congruunt? Sacra profanis permisces, dum laicis vestimentis sacra pertractas. Et hoc verum habet, etiamsi solas viriles vestes indueres. Quod si muliebrem quoque formam exprimeres, gravius procul dubio flagitium perpetrares. Quod a Parentibus, vel amicis vestes conquirantur, nihil omnino refert. Quoniam habitus commutatio, temere facta, seipsa vitiosa est. In mutuandis porro vestibus scandalum majus, vel minus contingere potest.

IV. Quæres 3. *An, si Religiosi quid ludicrum repræsentarent, quin proprium habitum deponerent, sed illum retinentes sub ridicula forma apparent, aliquam culpam committerent?* ℟. dum proprium habitum non deponunt, & ludicram narrationem, aut factum, quod repræsentant, honestum est, ego existimo eos non peccare saltem graviter. Ridicula autem habitus sacri dispositio, ut risus materia evadat, seu ut risum foveat, non videtur ab aliqua culpa immunis. Habitus enim ille sacer est: indulgentias consequuntur illum deosculantes. Quamdam ergo deformitatem sapit, dum illo abutimur ad risum excitandum. Ut ludicra licita sint, ad Eutrapeliam pertinere debent, idest congruant, oportet, loco, tempori, personæ; &

 sum-

summa opus est moderatione. Sexcenta, inquit Chrysostomus, sunt quæ animum recreare innocenter, honesteque valent. Relinque ergo ejusmodi spectacula, licet sacra, ob facilem transitum ad profana: vel, si sacra repræsentare aves, habitu sacro indutus, atque convenienti gravitate illa peragito. Paucis dicam: Res sacras summa animi demissione, & pia meditatione venerari debemus: qui eas in ludicras repræsentationes convertit, profanationem committit. Tempore bacchanaliorum Regulares potissimum juges preces Deo offerre, sanctis exercitiis sedulam navare operam convenit calamitosissimo illo tempore, quo cujusque generis scelera, ceu æstuans Torrens, quoquo versum inundant. E suggestu in suis Ecclesiis Religionis Christianæ præcipua Mysteria repræsentent. Sanctissimam Eucharistiam adorandam populo exponant. Hæc præstant plurimi Regulares, qui a quocumque spectaculorum genere alienissimi, hilaritatem, lætitiam, gaudium maximum spirant. Caveant ergo Superiores, ne sub aspectu devotionis & pietatis abusus spectaculorum in propria introducatur Cœnobia. Quædam enim ludicra ejus sunt naturæ, ut nunquam, ubi incipiunt, ibi sistant, pedemque figant; sed ultra semper procedant. Idcirco summa opus est vigilantia.

CAPUT VIII.

Nonnullæ animadversiones in Libellum Inscriptum. SAGGIO Istorico-Canonico &c. Dedicato agli Ordini Regolari in Palermo 1751. *Quam sint libelli istius errores crassi, & Regularibus perniciosi*.

I. NON puduit Auctorem hunc libellum suum *Ordinibus Regularibus* inscribere, ut eosdem (inquit in Epistola dedicatoria) ab infamiæ labe, quam illis aspersit Auctor *Epistolæ adversus Theatra, & Comœdias Regularium Palermi* editæ an. 1748. purgaret. Anonymus hujusce Epistolæ Auctor est P. Magister PRESTI Ord. Præd. doctrina, morum integritate, & Regularis observantiæ promovendæ studio clarissimus, qui, ut decorem, & famam Ordinum Claustralium intaminatam assereret, dictam Epistolam edidit. Sed ea est infelicissimi sæculi nostri calamitas, ut, cum

cum viri Dei adversus putidissimas corruptelas, & usquequaque grassantes abusus vocem extollunt, calamumve acuunt, acerbissimas censuras evadere vix possint. Præfatum *Specimen Historico-Canonicum* ita profligavit P. Magister *Presti* altero opusculo inscripto *Esame del Saggio Istorico-Canonico &c. Palermo* 1751. ut nihil fere addendum supersit. Quare paucissima ego adiiciam, non tam ut male consarcinatam opellam confutem, quam ut eamdem detestabiliorem reddam, Auctoremque ad meliorem, si fieri potest, frugem studeam revocare. Is quippe infamat, & in contemptionem derisionemque adducit Sacros Regulares Ordines, cum apud Catholicos, tum apud Hæreticos ipsa opellæ suæ dedicatione; quasi Regulares Ordines Theatra, & Comœdias, quas alicubi a quibusdam subditis propriæ professionis prævaricatoribus repræsentari dolentes, & gemebundi tolerant, consensu suo probarent. Absit tam tetra, & indigna de Regularibus ordinibus suspicio.

II. Ut paucis rem concludamus, intra justæ controversiæ limites coercendus adversarius est. Plurima ille infarcit, & agglomerat, ut evincat licita esse Regularibus honesta solatia, Theatra, & pudicas repræsentationes, quasi repertus quispiam fuerit, qui id vel in disputationem traduxerit umquam. Quare in magna suæ Epistolæ parte aerem verberat, & continuo in fumum abit universum *specimen Historico-Canonicum*. Contendit Historico-Canonista, omnia Regularium Theatra honesta esse, atque pudica. Inquit enim Num. XXII. „ Or essendo i Teatrali divertimenti de' „ Religiosi TUTTI onesti sparsi di sentenze di un' etica Cristiana, „ e ristretti finalmente tra' limiti accordatigli da più rigidi Teolo„ gi, può l' Ecclesiastico Religioso senza ripugnanza veruna mon„ tare in iscena, rappresentar la persona non già *di una vile, e* „ *sfrontata meretrice*, come gli appone il vostro Autore, ma di „ una Santa Verginella, che sparge il sangue per amor del suo „ celeste Sposo: o al più *di una donna virtuosa, che si affanna al* „ *pericolo del suo legitimo Sposo*. „ Quænam hæc Virguncula pudibunda? Quænam hæc mulier præstans? Cleopatra, Argenes, Aristea &c. Fallit, & supra quam dici potest, decipit Auctor iste lectores suos.

III. Repræsentationes, quæ fieri in quibusdam Regularium Claustris carnisprivii tempore consuescunt, Dissertationis initio descripsi,

psi, & iterum revocandæ ob oculos sunt. Eriguntur in Sacris Claustris profana theatra, aperiuntur scenæ. Ipsæ Comœdiæ, & Tragœdiæ, quæ in publicis Theatris recitantur ab histrionibus, repræsentantur intra Sacra Claustra: Plurium hebdomadum intervallo memoriæ mandantur, & non raro, tempore quo in Choro celebrandæ Divinæ laudes essent. Vestes laicales conquiruntur. Sacerdotes Dei Sacram vestem exuunt. *Qui amasiunculæ feminæ* personam sustinent, muliebres vestes induunt, & *Batali* atque *famelli*, ut cum Cyrillo Alexandrino loquar, evadunt. Qui *Amatorculorum* agere partes debent, comis ascititiis caput operiunt, Comicorum indumentis splendidissimis ornantur, ut polituli, formosuli, & pulchelli suis appareant amasiunculis. In scenam prodeunt profanas recitaturi Comœdias. Ultro, citroque mutui amoris caussam agunt coram spectatoribus, & quisque in hoc amatorio certamine arripere palmam studet. Femineam teneritudinem, & illicia vivide imitari, dulces, mollesque exprimere corculi affectus, & præstigia omni arte conantur. Exodia, seu actus intermedios scurrilitate, & ludricitate plenissimos miscent: Ne multa. Reciproci amoris furtivas artes, irritamenta, & laudes voce, gestu, atque nutibus exprimunt Sacerdotes, & Sacerdotissæ, trium, aut quatuor horarum spatio in hebdomades plures. Et sæpe cantant, saltant, tripudiant.

IV. En Comœdiarum, quæ in quibusdam Sacris Claustris recitantur, sincera notio, & germana imago. Aliquid ne plus justi exaggeratum? Negabunt ne illa ipsa drammata amatoria typis edita, quæ ab Histrionibus recitantur in publicis, repræsentari in privatis Claustralium Theatris? Immo seliguntur comœdiæ celebriorum Poetarum, qui quo sunt peritiores, doctioresque, eo sunt perniciosiores, cum permovendi cordis, emolliendi animi & excitandorum affectuum artem apprime calleant. Negabunt ne Claustrales, viros alios veste feminea, & cæteris muliebribus ornamentis comptos, alios histrionum vestibus indutos causam amoris ludere? Hæc omnia Urbi, & Orbi comperta sunt.

V. Has autem Comœdias turpes, obscœnas, & impudicissimas esse, nemo nisi fatuus inficiabitur; atque adeo Christianis ipsis, nedum Sacerdotibus vetitæ eædem sunt. Ergo viri Claustrales illas repræsentantes, & spectantes, sacrilega flagitia, gravissima scelera,

lera, & funestissima scandala perpetrant. Hæc omnia fusius exposita sunt *Dissert.* 1.

V. Sed ob oculos redeant Historico-Canonistæ verba supra rescripta. „ Or essendo i Teatrali divertimenti de' Religiosi TUTTI „ onesti, sparsi di sentenze di un' Etica Cristiana, può l' Ecclesia- „ stico Religioso montar in Scena, rappresentar la persona di una „ *Santa Verginella, che sparge il sangue per amor del celeste suo* „ *Sposo* „. Quot hic antilogiæ, ne dicam quot sacrilega commenta. Sanguinis ergo Sacrarum Virginum effusio, materia erit solatii, & relaxationis Claustralium? Sanctissimum Virginis Martyrium bacchanaliorum tempore repræsentatur in Theatro? Cur? Ut Religiosi solatia inde capiant, recreentur, relaxentur, lætentur, & tripudient? Quod Sacrarum Virginum Sanguinaria Martyria, tormenta, carnificinæ referantur ad devotionem, ad pœnitentiam, ad carnis conflictationem, & Christianæ fortitudinis virtutem excitandam, Sancta est repræsentatio: at qui hæc omnia in solatii, relaxationis, & vanæ lætitiæ argumentum converteret, sacrilegus foret, & scelestus. An Indos, an Æthiopes se alloqui arbitratur *Historico-Canonista*? Mentitur iniquitas sibi, & miscet Sacra profanis, & sus deque omnia perturbat, ut splendidissimæ veritati tenebras offundat. De Sacris Martyrum repræsentationibus, nullus nunc sermo est, sed de profanis comœdiis, quæ reipsa repræsentantur in nonnullis Claustris, disputatur.

VI. *Pag.* 60. *n.* 16. laudat Canonista noster Ludovici Antonii Muratorii auctoritatem *Perf. Poes. l.* 1. *c.* 4. ubi dicitur: *Dalle tragedie si raffrena la superbia de' Principi, de' potenti, de' ricchi &c.* Ineptum istud commentum *Diss.* 1. rejectum est. Sed audiat adversarius quæ Muratorius in Opere, cujus titulus est: *Della pubblica felicità cap.* 26. *pag.* 375. scribit adversus Claustralium Theatra.
„ Mi conviene ora aggiugnere, esservi persone di molto senno,
„ all' occhio delle quali fa un *brutto vedere*, la cotanto dilatata
„ licenza di alcuni non pochi Chiostri, dove si rappresentano tra-
„ gedie, e commedie, per dar anche spasso al popolo, che a gara
„ vi concorre. Non è mai veramente entrata usanza tale, e liber-
„ tà *ne' Monisteri, e Conventi, dove abita una modestia stabile, e*
„ *una esemplare morigeratezza*; ma in altri non pochi possiam
„ trovare, che chi ha rinunziato ai solazzi del secolo, torna ai
„ me-

„ medesimi, *ne si fa scrupolo alcuno di rappresentare amoreggia-*
„ *menti, e tenerezze fra l'uno, e l'altro sesso, e di comparire con*
„ *abiti donneschi in Teatro* (il che troppo indecente ad uomini Re-
„ ligiosi, si dee confessare) e di spacciar anche *merci proibite* in
„ qualche allegro intermezzo con *rendersi poi ridicoli e dileggiati*
„ presso gli spettatori Secolari: Il Chiostro è, o dovrebbe essere
„ *Teatro di penitenza*, e di ritiratezza, specchio d'ogni virtù al
„ guardo de i Popolari „. Hæc serio expendat historicus & Canonista novissimus, serioque meditetur, a Cl. Muratorio Comœdiarum, atque tragœdiarum, quæ repræsentantur in Claustris notionem, atque detestationem exhiberi.

VII. Pag. 82. Nimis impudenter, & ignoranter Auctor obtrudit abusus, qui serpere Romæ possunt. Leges, quæ Romæ pro morum reformatione rogantur, non hominum undique huc confluentium vitia consulat. Quæ de Juvenum Collegiis narrat, aut falsa sunt, aut vitiosa. Præterea. Numquid, quæ juvenibus laicis permittuntur, Dei Sacerdotibus, & quidem Cœnobitis expediunt? Fraude indigna abutitur pag. 121. piissimi viri *P. Pauli Segneri* auctoritate ad honestanda Claustralium Theatra. Tempestive vero in sui patrocinium adscisit *pag.* 122. seu ultima, libellum *Nicolai Barbieri*, inquiens: *Voi potrete leggere quel librettino da me donatovi, che porta per titolo*: „ La supplica ricorretta, ed ampliata: Di-
„ scorso famigliare di Niccolò Barbieri detto Beltrame „ *nel qual libro l'Autore senza valersi di autorità veruna, con la sola ragione graziosamente, e ad evidenza dimostra la verità*.

VIII. Nicolaus Barbieri dictus *Beltrame* famosus histrio fuit, & caussam propriam histrionicam oravit. Quemadmodum Historicus Canonista Patres, Theologos, & Canonistas, quos ad confirmandam suam Theatralem, & erroneam opinionem, aut rara inscitia, aut fide minus sincera adulteravit, & in pravos sensus detorsit, ita Histrionem *Beltrame* sincere, & fide bona sibi in Patronum adducit. Et sane quis est, qui suam defendere professionem & artem sive honestam sive turpem non studeat? Sed derelinquamus hunc Historicum Canonistam sub patrocinio sui Histrionis *Beltrame*. Nec enim fusius cætera, quæ in suo opusculo penitus disparata congessit, refellere convenit, cum seipsis labantur. Utinam Auctor iste retractare erroneam doctrinam, suumque libellum perpetuis addi-

cere

cere flammis velit, ut suæ consulat æternæ saluti. Quod ut efficacius præstet eidem meditanda subjicio, quæ adversus Theatra *lib.6. de Gubern.* scribit Salvianus. *In Spectaculis quædam apostasia fidei est, & a symbolis ipsius, & cælestibus Sacramentis lethalis prævaricatio. Quæ est enim in baptismo salutari prima Christianorum confessio? Quæ scilicet, nisi, ut renuntiare se diabolo, ac pompis ejus atque spectaculis, & operibus protestentur? Ergo spectacula, & pompæ, etiam juxta nostram Professionem opera sunt diaboli. Quomodo, o Christiane, spectacula post baptismum sequeris, quæ opera esse diaboli confiteris? ... Et quid plura? Crede, inquis, in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus. Ergo primum renuntiatur diabolo, ut credatur Deo, quia, qui non renuntiat diabolo, non credit Deo: Et ideo, qui revertitur ad diabolum, relinquit Deum; diabolus autem in spectaculis est, & pompis suis, ac per hoc eum redimus ad spectaculum, relinquimus fidem Christi.* Si hæc adversus Christianos Theatra frequentantes scripsit Salvianus, quæ non dixisset adversus Cœnobitas Mimos, & Mimas agentes.

IX. Gratiæ tamen Deo referendæ sunt, quod præclarissimus Superior quidam Cœnobita sanioris doctrinæ vindex, & morum integritate ornatissimus, occasione præfati libelli, re serio expensa, Theatrum intra Claustrum erectum demoliri penitus curavit, atque a suo Cœnobio Comicas repræsentationes prorsus exterminavit. Quo solo facto validius & efficacius quacumque Dissertatione, & oratione, dictum libellum, & alia id genus commenta omnino profligavit.

* * * * * * * *

DISSERTATIO TERTIA
DE
PRESBYTERIS PERSONATIS
PRÆLOQUIUM.

Alterum Divini furoris, atque vindictæ in humanum genus argumentum eo funestius, atque horrendius, quo Presbyteros, Clericosque sacris initiatos spectat, exponendum deliberavi. Quod in ipso sacro cœtu flagitia serpant, dolendum, sed minime mirandum est, cum ipsi Deo sacrati Viri carne originalis culpæ labe inquinata constent, & in Apostolico Collegio unus repertus Judas fuerit. Verum quod Sacerdotes Populorum Magistri, Evangelicæ legis Interpretes, intercessores Christum Jesum inter, & Populum, dicant malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, hoc est tremendissimum cælestis vindictæ flagellum expressum ab *Ezech. cap.* 26. clamante, *Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum, & quærent visionem de propheta, & lex peribit a Sacerdote, & Concilium a senioribus*. Ipso Bacchanalium tempore, quo dæmones ultimas exercent in animas Christi sanguine redemptas vires, & furorem, Sacerdotes Dei, qui contra rugientem leonem vigilare, fideique scutum sumere deberent, larvas a Diabolo, non a Deo invectas sumunt, Theatra adeunt, & spectaculis assident. Et hanc corruptelam ipsis sacrilegam exercent, ceu honestum solatium,& licitam recreationem, quin nec tantillum sibi eam vitio vertant. Quod cæcitatis portentum quam sit terribile, ut percipias, illud in antecessum pro certo habeas, omnes Patres, sacros Canones, Theologos omnes, ipsos Casuistas benigniores damnare Presbyteros personatos in publicum prodeuntes peccati mortalis. Verumne hoc? Verissimum. Quam facti veritatem, adductis Dianæ, Bonaccinæ, Trullenchi, & aliorum Casuistarum laxioris Ethices testimoniis infra demostrabo. Et qui fieri malum potest, inquis, ut vel ipsi Sacerdotes honestum reputent, quod omnium sapientum consensu scelus est?

est? Miraris? Obtupescis? Scripturam sanctam legito, & invenies hoc esse cæcitatis formidandum supplicium, quod jam indicavi: Audi c.29. Isaiam. *Quoniam miscuit vobis Dominus Spiritum soporis, claudet oculos vestros: Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones operiet, & erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: lege istum; & respondebit: non possum*. Legent fortassis & librum hunc meum, sed illum ut immanis rigoris plenum ridebunt, despicient. Quæ omnia luculentius confirmant, quod dixi, cæcitatis nempe caliginem vel ipsius Christianissimi Sacerdotum aliquorum mentes obscurare. Expergiscimini ergo viri fratres, & in lucem veritatis mentem intendentes serio expendite, quæ ad vestram utilitatem, atque ad ordinis Clericalis ignominiam auferendam sum dicturus.

CAPUT I.

Peccant mortaliter Presbyteri, qui Clericali veste posita, laicorum vestes induunt, & vultu larva abscondito, discurrunt per vicos, & plateas, Theatra adeunt, ludentibus, & choreas agentibus spectatores adsunt.

I. JAM ab anno 1736. dissertationem edidi de Regularibus personatis, & paulo post Appendicem *Disciplinæ Apostolicæ monasticæ* adjeci adversus Clericos seculares larvatos. Hanc secundam paucis perstrinxeram: idcirco lubet nunc secundo recognoscere, & fusius idem illustrare argumentum.

II. Cum autem de Presbyteris personatis sermo instituitur, in quæstionem minime revoco, fortuitos quosdam, rarosque eventus, in quibus aut necessitas tuendæ vitæ, aut alia gravis, & urgens causa licitum Presbyteris larvarum usum efficere, aut saltem a gravi culpa excusare temporis brevitas valet. Sed id investigamus, peccent ne mortaliter Presbyteri, & Clerici sacris initiati, qui necessitatis causa sublata, larvati incedunt?

III. Conclusio adfirmans communis est, & invictis rationum momentis evincitur. Prima autem, & potissima ratio ab ipsa Sacerdotali dignitate repetitur. *P. Hieronymus dal Portico* Congregationis Matris Dei, qui hanc Provinciam erudite, & docte lingua verna-

nacula illustravit, exhausitque, indicatam rationem Sacerdotis dignitati insitam fuse exponit, eamque ceteri quoque Theologi, & Patres omnes altius inculcant.

IV. Penes ipsas barbaras, & superstitiosæ Religionis nationes Sacerdotium summo semper in pretio habitum fuit. Christianæ professionis Presbyteros Tertullianus *lib. Scorpiac. cap. 9. appellat Hæreditarios discipulos, & Apostolici seminis frutices*. S. Joannes Chrisostomus *lib. 3. de Sacerd. cap. 3.* inquit: *Sacerdotium in terris peragitur, sed in rerum ordinem, classemque Cælestium referendum est*. Sacerdotes Magistri, & Patres sunt Christiani Populi. Ipsi secundum Christum Jesum instituti sunt mediatores Deum inter, & homines, ut Apostolus Paulus 2. *cor. cap. 5.* ait: *Dedit nobis Ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur*. Nulla sive Regum, sive Imperatorum potestas cum Sacerdotum sublimitate comparari ullo modo potest. Immo S. Bernardus *Ser. ad Past.* & S. Chrisostomus *lib. 3. de Sacerd. cap. 5.* hæc habent. *Prætulit vos Deus Regibus, & Imperatoribus: prætulit Angelis, & Archangelis, prætulit Dominationibus*. Paucis verbis præ cæteris Patribus incredibilem Sacerdotis excellentiam, & potestatem exponit in *psal. 37. conc. 2.* S. Augustinus, & in Sacerdotum manibus Filium Dei incarnari quodammodo asserit. *Vere veneranda Sacerdotum dignitas, in quorum manibus Dei Filius velut in utero Virginis incarnatur*. Quid plura? Potestas illa, quæ Deo soli convenit, peccata nempe condonandi, collata Sacerdotibus est. *Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*. Quam facultatem recogitans Chrisostomus *Lib. 3. de Sacerd. 1. 4.* exclamat: *Quænam obsecro potestas hac una major esse queat? Pater omnimodam potestatem dedit filio: Cæterum video ipsam omnifariam a Deo filio Sacerdotibus traditam*. Tribunal Dei in Cælis, & Sacerdotum in terra unum quasi efficitur. Et quemadmodum Christus humanam sibi copulavit naturam, ut instrumentum universæ sanctificationis peccatorum: ita Sacerdotes evexit, ut essent peculiaria instrumenta criminum remittendorum, animarumque Divina gratia sanctificandarum. Quis meditari tam excelsas, Divinasque dotes valet, quin gradum Sacerdotalem demisso animo suspiciat, & veneretur? V.

V. Hinc Patres,& Theologi omnes colligunt,Sacerdotum incessum, gestus, vestitum, & actiones respondere sublimi dignitati debere. *Ideo cunctos* (inquit Lib.2. ad Eul. Cath. Salvianus) *qui Sacri Altaris suggestu eminent, tantum oportet excellere merito, quantum gradu. Nihil enim est turpius, quam excellentem esse quemlibet culmine, despicabilem vilitate*. Et S. Leo Papa *Cap.* Omnium *dist.* 32. scribit. *Tam excellens est Sacerdotum electio, ut quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita*. Et innumeris aliorum Patrum testimoniis missis, ipsum Concilium Tridentinum *Sess.* 22. *Cap.* 1. inquit. *Levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent, effugiant*.

VI. Quis nunc continere se valet, quin exclamet: Presbyter persona tam gravis, tam sancta, tam excellens, Sacerdotali veste posita, & dignitate sua occultata, laicorum vestes inducit, larvas sumit? Cur? Ut Bacchanalium præstigiis delectetur, ut ludentium interesse mensis, ut spectare comœdias, choreas, & insanientis mundi, & paganicæ superstitionis spectacula valeat? Mane ad Sacrum Altare ipsum Filium Dei, cujus sustinet vices, Æterno Patri offert in peccatorum remissionem, atque, ut Deo homines reconciliet, propitiamque reddat infinitam Dei Clementiam: Post meridiem vero, tam Divina, & præstantissima dignitate neglecta, insignia Mundi, & ne dicam Diaboli sumit, & cum laicis, dissolutoque populo larvatus spectaculis assistit, mulierculas virosque conversantes,& subimpudica duella exercentes delectabundus prospectat? Mane Deo, sero Mundo, & Satanæ pompis suum offert obsequium? Sola assuetudo, & familiaritas efficit, ut absque horrore maximo tam horrendissima spectari monstra valeant, & tantum non laudari. Quamobrem clamat S. Augustinus. *Væ peccatis hominum! Quæ sola inusitata exhorrescimus, usitata vero, pro quibus abluendis Filii Dei Sanguis effusus est, quamvis tam magna sint, ut omnino claudi contra se faciant Regnum Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur*. *Enchirid. Cap.* 80. Ex summa igitur, & manifesta larvarum contrarietate cum Sacerdotali dignitate, & sanctitate gravitas peccati mortalis evidenter colligitur.

VII. Auget peccati malitiam in Sacerdotibus larvarum usus,quod ludibrio, & derisioni gradum Presbyteralem, & Ecclesiasticum statum

ſtatum exponat. Dictum ſupra eſt, Sacerdotalem gradum eminere ſupra ipſam Regiam excellentiam. Differunt vero, quod regalis dignitas ſua habeat fulgida inſignia ſenſibus obvia, ſubditorum nempe obſequia, miniſtrorum, ſervorumque magnificum, & refulgentem apparatum. Sacerdotalis majeſtas ſpiritualis eſt, & ſenſibus occulta. Extrinſecus ſe prodit unice gravitate morum, ſanctitate vitæ, virtutum exercitio. Hæc ſunt, quæ ſacerdotibus obſequium, reverentiam, & venerationem conciliant. Contra, ſi mores corrupti fuerint, ſi mundi ſpectaculis, & oblectamentis ſe ſe immiſceant, tum in contemptionem, & deſpectum veniunt Populi Chriſtiani. Heinc Concilium Tridentinum *Seſſ.* 14. hæc ſtatuit. *Moneant Epiſcopi Clericos ſuos, ut converſatione, ſermone, & ſcientia Dei populo præeant, memores ejus, quod ſcriptum eſt: Sancti eſtote, quoniam ego Sanctus ſum; & juxta Apoſtoli vocem: nemini dantes ullam offenſionem, ut non vituperetur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus ſe exhibeant ſicut Dei miniſtros.* Hæc eſt S. Pauli Apoſtoli, hæc omnium Conciliorum, & Patrum doctrina. Brevitatis cauſa ſola S. Ambroſii verba ex *lib.* 3. *Epiſt.* ad Irenæum tranſcribo. *Vides nihil in Sacerdotibus plebejum requiri, nihil populare, nihil commune cum ſtudio, atque uſu, & moribus inconditæ multitudinis. Sobriam a turbis gravitatem, ſeriam vitam, ſingulare pondus dignitas ſibi vendicat Sacerdotalis. Quomodo enim poteſt obſervari a populo, qui nihil habet Secretum a populo, diſpar a multitudine? Quid enim in te miretur, ſi ſua in te recognoſcat? Si nihil in te aſpiciat, quod ultra ſe inveniat? Si quæ in ſe erubeſcit, in te, quem reverendum arbitratur, offendat? Supergrediamur igitur plebejas opiniones, & ſtrata quædam gregalis Converſationis, ac detritæ viæ orbita declinemus, ac vulgaris ſemitæ ſolum, quam currit ille, cujus vita levior curſore: Sed quæramus nobis viam inacceſſam ſermonibus inſolentium, invium operibus imperitorum, quam nullus maculoſus deterat.*

VIII. Quid, ſi non modo populus Preſbyteros ſanctiores, ſed contra corruptiores populi mores ſectantes videret! Quodnam tunc ſcandalum, quæ ſtatus Eccleſiaſtici contemptio, quæ animarum ruina, qui ad flagitia graviora auſus ſi populorum Magiſtri, Doctores, & Spirituales medici tempore bacchanalium, quando Dæmon, & mundus directe aggrediuntur Chriſtianæ Religionis ſan-

ſanctitatem, ſuaque validiora ad caſtitatem deturpandam arma tractant, inſanienti multitudini, & ſolutioris vitæ Laicis miſceantur? A quo tum corrigi errantes, a quo ſanari infirmi poſſent, ſi leproſi ſunt medici ipſi?

IX. Muſitant Sacerdotes nonnulli, quos ipſemet audivi, populum grave ſubire ſcandalum, ſi Presbyteros Clericali veſte indutos ſpectaret aut per plateas vagari, aut ſpectaculis, comœdiis, theatriſve intereſſe. Quare ut offendiculum evitent, ſacra veſte poſita, larva ſuum ſtatum occultant. Næ hæc robuſta ratio? Scandalum patitur populus Chriſtianus, cum Sacerdotes recenſitis oblectamentis, ſpectaculiſque adeſſe conſpicit? Ergo ſpectacula iſta, & ſolatia ipſius turbæ populique Chriſtiani communi ſenſu Sacerdotibus illicita & interdicta reputantur. Scandalum ſuffert Chriſtianiſmus, ſi videat Clericos Sacris initiatos frequentare Theatra, & Comœdias ſpectare, choreas, & ludos? Ergo gravius recipit ſcandalum, dum eoſdem videt perſonatos, vulgo *Maſcherati*. Verum haberet, ſubdunt, ſi populi id deprehenderent: at ignorant illi, Sacerdotes eſſe larvatos. Ita ne vero? An populi una voce non clamant? *Il Prete, il Frate in Maſchera*: An non ſibi illudunt illi, qui exiſtimant hæc occultari laicis poſſe? An hæc ignorant domeſtici, vicini, ſocii, qui veſtes porrigunt, aut locant? Ergo ex ore tuo te judico. Scandalum exciperent laici, te fatente, ſi viderent Presbyteros clericali veſte indutos, aut manifeſte larvatos adire Theatra, plateas, in quibus ſpectacula aguntur, domos, ubi ludi, vel choreæ fiunt. At reipſa populi Presbyteros vident, & ſciunt ad præfata perſonatos incedere. Ego Presbyteri larvati incedentes mortaliter peccant.

X. Reponit Marcus Vivaldus in *Append. ad Candelab. Aur. c.* 78. alicubi nullum perferre ſcandalum laicos talia conſpicientes. *Bononiæ autem* (inquit) *ubi ipſimet laici Clericos ad hoc incitant, dicentes, licet falſo, larvarum uſum maxime propter Clericos eſſe inventum, nullum eſt ſcandalum*. Hæc eſt Caſuiſtica argutatio. Hic eſt Doctor temporis. Alibi quoque circumfertur hæc barbara paraemia. *Maſcheræ inſtitutæ ſunt pro Pretis, & Fratis*. Pudere deberet rei moralis tractatorem erronea corruptæ plebis axiomata in medium afferre, ut errori velamen aliquod obtenderet. Larvarum uſus in Sacerdote, natura ſua, ſcandalum parit, ob maximam

cum

cum gradu Sacerdotali oppositionem. Quod autem hic, aut alibi scandalum sequatur nec ne, per accidens est. At non propterea a gravi crimine liber est Sacerdos personatus.

XI. Quæ hactenus dicta sunt luculentius confirmantur. Adfirmant communiter Theologi, & vel ipsi benigniores Casuistæ, peccare mortaliter laicos qui veste aut Clericali, aut Monachali personati publice incendunt. Quam sententiam docent Sylvester *v. habitus*. Et post ipsum, Comitolus, Ricciullus, Navarrus, Fumus, Corradus, Rodriquez, Corduba, Portellus, Wigandt, Bordonius, Lezana, Barbosa, Naldus. Hi omnes docent. *Habitum Religiosum deferens personatus, seu larvatus, vulgo* Mascherato, *peccat mortaliter*. Quid plura? Non modo communis est doctrina hæc penes Theologos & Casuistas; sed vel ipse Imperator Justinianus in sua celebri authentica *de* 55. *Epist. tit.* 15. 44. hæc decernit. *Omnibus itaque generaliter in seculari vita conversantibus, & maxime theatralia exercentibus, nec non prostantibus interdicimus uti schemate Monachi, aut Monasticæ, aut* Asceteriæ, *aut cujusvis personæ hujusmodi imitari schema, scientibus universis præsumentibus, aut uti tali schemate, aut imitari, aut illudere in quacumque Ecclesiastica Disciplina, quia & corporalia supplicia sustinebunt, & exilio tradentur.*

XII. Cur vero peccant Laici Religiosa veste larvati incedentes? Quia habitum Sacrum, & Religiosum profanant, contemnunt, & derisioni exponunt atque ludibrio. Eccur tantus Religiosæ vesti honos debetur? Quia Tessera est, & insigne gradus Sacerdotalis. Ergo gravius perpetrat scelus, qui ipsam Sacerdotalem personam larvis induit, eamque deturpat, infamatque. Vestis Religiosa sacra, & venerabilis est propter Characterem, & gradum Sacerdotalem: Sacratior itaque & respectabilior est ipsa persona præsbyteralis indelebili insignita Charactere. Quid? Majori ne honore, & veneratione digna erit vestis, quam persona deferens vestem? Peccat mortaliter, qui vestem in larvam assumit; & non peccabit mortaliter, qui ipsam personam larvatam efficit? Argumentatio luculentissima communis est inter Theologos. Duorum tantum verba transcribo. Celebris Jesuita P. Paulus Comitolus; *Resp. Mor. lib.6. q.* 28. hæc habet: *Profanis hominibus personatos prodire Religioso habitu est noxa mortifera, ut Sylvester, Angelus &c. Quia magna est*

est irrisio Dei in Sanctis suis, ergo multo magis tum Clerici, tum Monachi peccant, qui habitu perridiculo, & summe indecoro Sacrorum Ordinum, quorum instituta sequi debent, sanctitati, & Dei optimi Maximi, ac Sanctorum gloriæ insignem contumeliam imponunt. Ricciullus Episcopus Cosentinus, *lib.* 4. *cap. de spect. pub.* Similia scribit: *Si laicus citra crimen non potest induere per jocum vestes personæ Ecclesiasticæ, uti Doctores passim affirmant; equidem multo minus licet eisdem Ecclesiasticis larvis uti: quia ubi prohibetur figura, multo magis censetur prohibitum figuratum.* Vestes Religiosæ insignia sunt Ordinis Sacerdotalis, & status Religiosi. Sacerdotes referunt personam summi Sacerdotis Jesu Christi, quem mane offerunt ad Altare Æterno Patri, ut propitium illum reddant plebi: Ergo tanto scelestius peccant Sacerdotes personati, quanto eminentius vestibus sacris præstat summum Sacerdotium.

CAPUT II.

Auctoritate sacrorum Canonum demonstratur, Presbyteros larvatos prodeuntes peccare mortaliter.

I. Antequam antiquos Canones refero, animadvertam oportet, larvarum usum apud Christianos saltem, ita priscum non esse Nam Joannes Vives, qui scripsit sæculo sexto decimo ineunte, *lib. de Christ. femin. institut. tit. de salt.* inquit, *Inventus est mos, non ita pridem, ut viri, & feminæ personati urbem totam circumsitent saltantes per celebres domos... atque huic ludicro ita aliqui sunt dediti; ut nihil affirment esse paris oblectamenti, quam eum in modum capite circumvoluto, domos circumire.* Polydorus Virgilius *lib.* 51. *de inv. rer. cap.* 1. testatur suo tempore hanc corruptelam Angliam non penetrasse. *Una omnium Regionum Anglia Personatas belluas hactenus non vidit, nec quidem vult videre: quando apud Anglos in re hac præ ceteris sapientiores lex est, ut capitale sit, si quis personam induerit.* Hanc corruptelam in Gallia obtinuisse seculo XVI. exeunte narrat Thieres *de lud. cap.* 25. Quare ab antiquis Canonibus expectandæ non sunt expresse larvarum prohibitiones. Principia tamen constituunt, unde evidenter tantæ corruptelæ proscriptio inferatur.

II. Martene *lib.* v. *cap.* 7. Christianus Lupus in *notis ad Can.* 14. *Concil.* 7. *Ganeral.* Ludovicus Thomasinus *par.* 1. *lib.* 2. *cap.* 37. *de vet. & nov. Discip.* innumeros Canones referunt, quibus severe præcipitur Clericis, ut & tonsuram, & vestes Ecclesiastico statui præfinitas, & a laicalibus distinctas publice deferant. Paucos ego colligam. *Caus.* 21. *Can.* 5. *q.* 4. hæc jubentur. *Præcipimus, ut tam Episcopi, quam Clerici in statu mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus placere studeant; & nec in superfluitate, scissura, aut colore vestium, nec in tonsura intuentium, quorum forma, & exemplum esse debent, offendant aspectum: sed potius quod eorum doceat sanctitatem præferant. Quod si moniti ab Episcopo, emendare se noluerint, Ecclesiasticis careant beneficiis.*

III. Concilium Romanum sub Zacharia Summo Pontifice *cap.* 8. hæc decernit: *Si Clericus, & Monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit.*

IV. Concilium Tolosanum anno 1119. celebratum similia præscribit. *Si quis Ecclesiasticæ Militiæ titulo insignitus, Monachus, & vel Canonicus, aut quilibet Clericus primam fidem irritam faciens, retrorsum abierit, aut tamquam Laicus comam nutrierit Ecclesiæ communione privetur.*

V. Severiores infligit pœnas Concilium Eboracense anno 1194. celebratum in clericos nutrientes comam his verbis. *Clerici, qui ab Episcopo coronam susceperunt, Tonsuram habeant, & coronam: quam si habere contempserint, ad hoc beneficiorum, si quæ habent, privatione cogantur.*

V. Qua lege sacri Canones nutrire comam vetant, eadem laicales vestes induere prohibent. Concilium Romanum anno 743. celebratum inquit: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi sæcularibus vestibus non utantur ... Quia sicut mulier non velato capite deturpat caput suum juxta Apostoli vocem: ita Sacerdos sine operimento deturpat Sacerdotium suum: quod si temere præsumpserit contra statuta agere, communione privetur.*

VII. Concilium Viennense sub Clemente V. habitum, hæc præcipit. *Quoniam qui abjectis vestibus proprio congruentibus Ordini alias assumere, & in publico portare, rationabili causa cessante præsumit, professorum illius ordinis prærogativa se reddit indignum; præsenti constitutione sancimus, quod quicumque Clericus virgata, vel par-*

partita veste publice utetur, nisi causa rationabilis subsit, si beneficiatus extiterit, per sex menses a perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinet, sit eo ipso suspensus. Si vero Beneficiatus non fuerit, in sacris tamen ordinibus citra Sacerdotium constitutus, per idem tempus reddatur eo ipso inhabilis ad Ecclesiasticum beneficium obtinendum. Dignitatem vero, personatum, seu Beneficium aliud obtinens, cui cura immineat animarum, nec non ceteri in Sacerdotio constituti, ac Religiosi quilibet, quos oportet per decentiam habitus extrinseci morum extrinsecam honestatem ostendere, si præterquam ex rationabili causa publice vestem ferant hujusmodi, aut infulam, seu pileum lineum publice portent in capite; sint eo ipso, beneficiati videlicet a perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinent, suspensi per annum; ceteri vero Sacerdotes, & Religiosi quilibet, per idem tempus reddantur inhabiles ad quodcumque beneficium Ecclesiasticum obtinendum.

VIII. Concilium Tridentinum, ut plura priora omittam *Sess.* 14. *cap.* 6. hæc definit: *Tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas religionisque contemptus, ut propriam dignitatem, & honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam deferant publice laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus. Propter ea omnes Ecclesiasticæ personæ, quantumcumque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacumque Ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab Episcopo suo, etiam per Edictum publicum, moniti fuerint, honestum habitum clericalem illorum Ordini, & dignitati congruentem, & juxta ipsius Episcopi Ordinationem, & mandatum non detulerit, per suspensionem ab ordinibus, ac officio, & beneficio, ac fructibus, redditibus & proventibus ipsorum beneficiorum hujusmodi, coerceri possint & debeant.*

IX. Rursus idem Tridentinum, *Sess.* 22. *cap.* 1. hæc alia adjicit: *Nihil est, quod alios magis ad pietatem, & Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita, & exempla, qui se Divino Ministerio dedicaverint: cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tamquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitetur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos vitam, moresque suos componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus,* ni-

nihil, nisi grave, modestum, ac religione plenum præseferant.

X. Gravis temeritatis reos Concilia, præsertim Tridentinum, damnant Sacerdotes, qui neglecta clericali veste, laicales, quæ vanitatem, pompam, fastumque produnt, induere non erubescunt. Cujus igitur culpæ, sontes erunt, qui non modo laicas Christianorum vestes, sed ipsas vanas, & superstitiosas ethnicæ impudentiæ vestium formas sumere, eisdemque operti publica subire loca non reformidant? Beneficiorum fructibus privant beneficiatos: inhabiles ad Sacerdotium Diaconos Concilia declarant, qui insignia Clericatus non explicant, dum in publicum prodeunt. Qua igitur pœna plectendi illi sunt, qui Paganorum insignia præferunt? Si uno pede Cælum, ut inquit Tridentinum, altero terram calcant Sacerdotes, qui minus quam decet statum Ecclesiasticum, vestiunt: ambobus sane pedibus viam inferni inambulant, qui occultata vultus imagine a curatore Deo impressa, larvas a Dæmone excogitatas propriis vultibus superimponunt.

CAPUT III.

Posteriores Synodi declarant peccare mortaliter Presbyteros personatos, dum eosdem gravissima excommunicationis, vel suspensionis pœna multant.

I. ANtiquiores Canones, & Concilia larvarum non meminere quia tanta adhuc corruptela non inoleverat, ut supra indicavi. Invecto abusu posteriores synodi non cessarunt gravissimis coercere pœnis Clericos personatos. Ex plurimis synodorum decretis adversus presbyterorum larvas pauca colligam.

II. S. Franciscus Salesius in sua Synodo, ut refert Baptista Zier *tract. de lud. cap.* 25. hæc ex lingua Gallica, & Latine reddita contra personatos Clericos decernit: *Si Clerici forent adeo proprii status immemores, ut personati prodirent, incurrent ipso facto excommunicationem, cujus absolutionem nobis reservamus.*

III. Celeberrimus Godeau Episcopus Virenensis in sua synodo *tit.* 1. *cap.* 4. *num.* 3. eamdem Excommunicationis pœnam tulit in Clericos personatos. *Les Ecclesiastiques* (inquit) *qui iront en masque encoreront l'excommunication ipso facto, dont nous reservans l'* ab-

absolution a Nous seuls. Quæ latine versa hoc significant: *Ecclesiastici, qui larvati incedent, ipso facto excommunicationi obnoxii erunt, cujus absolutionem nobismetipsis reservamus*.

IV. Joannes Lucidus Cattaneus Episcopus Mantuanus in sua synodo anno 1679. celebrata, ultra excommunicationem mulcta pecuniaria Clericos personatos plectit: *Quicumque Clericus, qui larvatus, seu personatus incesserit, ultra excommunicationis incursum* xx. *aureorum insuper pœna plectetur*.

V. Idelphonsus Columna Episcopus Barchinonensis in synodo habita anno 1600. *Tit. de vit. & honest. Cleric.* sequentia statuit: *Nullus Clericus post hac exerceat saltationes, aut choreas, neque larvatus incedat sub excommunicationis pœna*.

VI. Hieronymus Giovannelli in sua synodo Sorana anno 1641. hæc decrevit. *Choreas exercere, personatos incedere ... hæc omnia Clericis prohibemus ... sub pœna, pro prima vice carcerationis per mensem; quod si iterum moniti non desistant, pœnam excommunicationis ipso facto incurrant*.

VII. Georgius Bolognetti in synodo celebrata anno 1545. *tit. de vit. & honest. Cleric.* has pœnas imposuit Clericis personatis. *Clerici cujuscumque gradus, & Ordinis sint, larvati, seu personati non incedant, sub pœna pro prima vice carcerationis per mensem; quod si iterum moniti non desistant plectentur aliis pœnis gravioribus etiam excommunicationis, pro arbitrio nostro*.

VIII. Synodus 9. Faventina a Cardinali Rossetti celebrata *pag.* 4. *c.* 1. *num.* 16. hæc habet. *Larvatos seu personatos incedere, ac tripudia cum mulieribus ducere ... Clericis prohibemus sub pœna suspensionis nobis reservatæ ipso facto incurrenda constitutis in sacris*.

IX. In synodo Tortonensi ab Episcopo Carolo Francisco Ceva anno 1690. habita *cap. de vita, & honest. Cleric.* hæc decernuntur: *Imponimus pœnam suspensionis nobis reservatæ Clericis in sacris constitutis, si larvata facie incedere auserunt*.

X. In Synodo Pisaurensi anno 1690. ab Episcopo Alexandro Avio habita *cap. de vit. & honest. cleric.* suspensionis pœna Clericos personatos plectit: *Non relaxat animos, sed corrumpit Bacchanalium turpitudo: ideo Clerici, si in sacris fuerint constituti, larvati non incedant sub pœna suspensionis nobis reservatæ ipso facto incurrendæ, & si fuerint in minoribus quinque aureorum*.

XI.

XI. Synodus Florentina anno 1691. *Nullus Clericorum quorumque prætextu audeat e domo exire larvatus, seu personatus, sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda.*

XII. Synodus Pisana anno 1708. Sub Episcopo Frosini celebrata: *Nullus Clericorum sæcularis, vel Regularis personatus incedat sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda.*

XIII. Synodus Anconitana a Cardinali Ruffi celebrata *p. 3. c. 1.* hæc decernit: *Turpe & intolerabile est, Ecclesiasticos tempore bacchanalium personatos incedere, vel larvam induere; si quis igitur in his deprehensus per legitimos testes convictus fuarit pœna carceris formalis, vel aliis ad nostrum arbitrium mulctabitur.*

XIV. Synodus Neapolitana anno 1680. a Cardinali Caraccioli habita: *Clerici personati, idest cum Maschera tempore Bacchanalium non incedant, sub pœna carceris formalis per bimestre prima vice, & aliis nostro arbitriis infligendis.*

XV. Synodus Pistoriensis ab Episcopo Carolo Visdomini celebrata: *Præcipimus, ut Clerici omnes nullo modo personati incedant; quod si Clerici in sacris Ordinibus constituti, personati incedere ausi fuerint ipso facto per decem dies sint a Divinis suspensi.*

XVI. Synodus Ravennatensis a Cardinali Petro Aldobrandini celebrata: *Clerici non ducant choreas, neque larvati, seu personati incedant sub pœna suspensionis ipso facto incurrenda.*

XVII. Synodus Fesulana anno 1720. sub Ludovico Maria Strozzi habita: *Suspensionis pœnæ ipso facto obnoxios declaramus quoslibet Clericos, qui larvati, aut personati incesserint.*

XVIII. Synodus Volaterrana anno 1724., quam habuit Ludovicus Pandolfinus: *Meminerint Clerici non posse sine lethali culpa larvatos incedere: ideoque sub pœna a nobis taxanda, & locis piis applicanda omnino prohibemus.*

XIX. Synodus Cortonensis anno 1731. ab Episcopo Ludovico Gherardi congregata: *Clerici non incedant personati: Meminerint se non posse sine lethali culpa larvatos incedere.*

XX. Communis est Theologorum sententia, pœnas adeo graves, præsertim excommunicationis ferri minime posse ob culpam levem. Communiter omnis ad excommunicationis pœnam ipso facto incurrendam requirunt peccatum mortale. Plures ex laudatis synodis excommunicationis pœnam infligunt Sacerdotibus larvatis, aliasque

que

que pœnas pecuniarias adjiciunt. Aliæ synodi suspensionis pœnam imponunt, & carceris supplicium. Aliæ denique perspicue declarant mortaliter peccare Clericos personatos. Quid amplius ad manifestam, & evidentem sententiam requiritur? Plurimas alias synodos colligere potuissem, quas brevitatis causa prætereo.

CAPUT IV.

Benignorum Theologorum communi Sententia peccati mortalis damnantur Clerici personati incedentes.

I. IN laudata appendice jam pridem a me edita aliquos dumtaxat citavi Theologos, & laxiores etiam Casuistas. Plures nunc dabo, ut larvatis Presbyteris omne elabendi effugium præcludam. Superfluum revera foret post tot canones, tot Synodorum decreta, suffragia advocare benignorum Casuistarum. Verum, quia ii, qui nostri corruptissimi sæculi mores, novasque vivendi corruptelas honestare conantur, ad Casuistarum, quos benignos vocant, asylum se recipiunt, plus istis, quam Conciliis, & Patribus suas fidentes animas, lubet & hac quoque parte illos revincere. Omnes quippe laxiores Casuistæ peccati mortalis damnant Presbyteros personatos in publicum prodeuntes. Et ne gratis asserere hoc videar, testimonium adduco Marci Vidal, qui in laxanda ethice Christiana palmam præripuit ipsi P. Antonino Diana. Porro P. Marcus Vidal in sua *Arca Vitali de Stat. Eccl.* hæc testatur: *Doctores fere omnes, quos legi, tractantes* hanc *quæstionem, sentiunt, & affirmant Clericos incedentes personatos mortifere peccare.* Testimonium istud non modo verum est, sed etiam ineluctabile. Siquidem Marcum hunc Vidal, qui fatetur omnes Doctores damnare peccati mortalis Presbyteros larvatos, non puduit se se Doctorum torrenti opponere, & ab hac culpa mortali eosdem purgare. Sed illius ausus dignas luit pœnas: cum ejusdem proscripta, ob nimiam laxitatem, doctrina ab Ecclesia fuerit. Vanissima, & ridicularia sophismata hujusce Casuistæ infra reiiciam, nunc testimonia & Theologorum & Casuistarum transcribo.

II. S. Antoninus *p. 2. trat. 3. cap. 7.* „ Aspicere Chorizantes, saltantes, currentes ad bravium, in palæstra se exercentes, vel ha-
„ sti-

„ stiludiis, vel aliis ludis, de se non videtur mortale, quamvis va-„ nitas sit, & amissio temporis. Posset tamen ibi esse mortale per „ accidens, propter aliquod malum superveniens, vel malam in-„ tentionem. „ *Clericis etiam & Religiosis talia aspicere magnum peccatum videtur propter scandalum populi. Unde dicitur de Consecratione dist. 55. Non oportet, idest non congruit Ministros altaris, vel quoslibet Clericos spectaculis aliquibus interesse: & in capite praecedente dicitur, quod larvas Daemonum arte se ferri non consentiant.* Sanctissimus Archipraesul magnum peccatum reputat, si Presbyteri vel aspiciant choreas ducentes, & larvatos spectaculis assistentes. Maximum ergo peccatum reputat, si ipsi presbyteri larvati incedant, theatraque adeant.

III. Sylvester Prierates Apostolici Palatii Magister in Sum. *V. ludus*, de Clericis haec scribit: *Similiter prohibetur illis ... ratione honestatis clericalis omnis ludus, in quo ex propria persona facerent ludum in publico, ut saltatio, chorizatio, & hujusmodi: unde esset eis hujusmodi mortale: secus in secreto cum aliquibus domesticis: & similiter interdictus est eis ludus lorvalis, quia habitum mutare non possunt, nisi causa rationabili.*

IV. Joannes Cagnasso in sua summa Tabiena *v. Ludus* haec scribit: *Tertio posset esse mortale ratione loci, vel Personae .... Larvae dicuntur deformitates hominum sive per appositiones pellium, sive colorum, & in vulgari dicuntur Maschere, & tales ludi non debent fieri... per Clericos ubicumque; quinimmo dicit Canon, Clericum non debere interesse istis ludis: immo si Clerico existente in mensa venit histrio, vel buffo, debet Clericus de mensa surgere, & potius recedere quam ista videre, vel audire, ut in Cap. non oportet de Consec. dist. 5.* Cagnassus hanc summam dicavit Cajetano, cujus verba infra dabo. Scripsit ergo Auctor iste tempore antecedente Concilium Tridentinum, quando disciplina ad extremum collapsa erat. Et tamen peccati mortalis rei judicabantur Clerici sacris initiati, qui vel interessent spectaculis, ludis Mascherarum, & *chorizantium*.

V. Percelebris Jesuita Paulus Comitolus laxioris ethices strenuus oppugnator *lib. 6. Ref. Mar. q. 8.* haec habet. *Semper tum in publicis meis scholis, tum in privatis responsis professus sum, cunctos Clericos, qui sacris initiati sunt, omnesque Religionis approbatae professos, sacrum habitum, quem tueri eos oportet, in illum foedum,*

qui

qui ludionum, Mimorū, & Lupercorum est, convertentes, culpam æterno supplicio dignum contrahere, & professos Religiosos excommunicationis censura implicari ... Insigni injuria atque dedecore tum Ecclesiasticum Ordinem, tum Divinum Cultum afficere, lethale scelus est: id faciunt omnes, quicumque caput suum sacrum, sacramque personam illa infami larva, & perturpi vestitu dedecorant. Ergo lethale scelus admittunt.

VI. Martinus Navarrus *in Manuali cap.* 25. hæc docet: *Trigesimo tertio: peccant mortaliter Clericus sacri ordinis, Beneficiarius, vel Monachus, qui habitum non gestant, & tonsuram, aut vestes sibi indecentes induunt.*

VII. Bartholomæus Solone in 2.2. *S. Thom. q.* 5. *a.* 6. *Concl.* 2. hæc habet: *Non desinam admonere Clericos, juxta Angelum, v. Ludus, Ludum larvalem, quem exercent personati, quos Hispane vocamus Muxcaras esse Clericis interdictum sub mortali.*

VIII. Antonius Ricciullus Archiepiscopus Cosentinus *de jure personarum in statu reprobo existentium*, plurima contra larvas scribit, & inter alia hæc quæ sequuntur: *Hæc insaniendi licentia Laicos tantum complectitur, nec Ecclesiasticis personis suffragatur, ne larvarum turpitudine Clericalis honestas deformetur: Qua ratione cum Episcopi maxime omnium teneantur exemplo cæteris esse, merito Justinianus Imperator pronunciavit Episcopum uti larvis, etiam joci causa, aut scenicis, atque plebeis spectaculis interesse, rem esse præter communem rerum fidem, & incredibilem: L. certissime §. hæc igitur: & §. Sancimus C. de Episc. audient. Et propterea Mortaliter in omnibus prædictis peccare Episcopum scribunt Cajetanus, Armilla, Sebastianus Med. Hoc idem puto dicendum de Sacerdotibus & aliis in sacris constitutis. Licet enim in eis non possit considerari tanta deformitas, quanta consideratur in Episcopo larvis se tegente, nihilominus & ipsis specialiter est interdictus larvarum usus.*

IX. Verum missis pluribus aliis Theologis, benignorum Casuistarum chorum ducat P. D. Antoninus Diana qui *tom.* 7. *tract.* 5. *Resol.* 6. *pag.* 225. docet: *Non puto recedendum esse a communi sententia Doctorum, nempe Clericos seculares, & regulares incedentes personatos tempore Bacchanalium peccatum mortale committere.* Serio hæc recogitent Venerandi Presbyteri. Diana ille, qui ut scribit Caramuel in Epist. præmissa ad Theol. Fundam. merito dicitur

esse Agnus Dei, qui abstulit peccata mundi, in amplissima benignitatis, seu laxitatis Apotheca invenire haud potuit vel unicam distintiunculam, qua Clericos personatos a peccato mortali eximeret; sed candide testatur, communem Doctorum sententiam eosdem peccati mortalis fontes declarare.

X. P. Antonius Cortonius *lib. 3. contr. cap. 7. n. 146. Dubitatur, an Clerici incedentes per urbem larvati peccent mortaliter. ℟. Affirmative cum Diana, propter injuriam status Clericalis, etiam citra scandalum, quia incedere larvate, est incedere immodeste.*

XI. P. Candidus Brognolo, *tract. 3. de stat. & vit. Regul. cap. 6.* inquit: *Quamvis dimissio habitus in se spectata non sit peccatum saltem mortale, immo quandoque nullum, ut dixi resol. 3. quandoque tamen est peccatum mortale, cum scilicet fit cum scandalo aliorum, ex turpi causa fornicandi, furandi, choreas ducendi, larvis utendi extra claustra. Ex his, & similibus circumstantiis deducitur peccatum mortale, ut docent omnes citati Doctores.*

XII. Cassianus a S. Elia in arbore opinionum v. Larva: *Clerici utentes larvis, etiam sine malo fine, scandalo... longe probabilius est, quod peccent mortaliter, etiam præscindendo a scandalo, & a quavis mala circumstantia; præsertim si sint in sacris, aut beneficiati. Ratio est, quia natura talis actus repugnat specialiter statui Clericali.*

XIII. Nicolaus Baldellus *lib. 3. de vit. & pecc. Disp. 32. n. 9.* docet *peccare mortaliter Clericos larvatos etiam præscindendo a scandalo & malo fine, & quavis alia mala circumstantia* (addens.) *Tum solum superfluitas ludi ex inepta lætitia, vel ex animi levitate Clericis est venialis, quando natura actus, quem assumunt non repugnat specialiter statui Clericali, ut notat Cajetanus 2. 2. q. 169. a. 4. §. ad 3. quo tamen modo repugnat si assumant arma, & larvas. Et pro eadem sententia etiam facit idem Cajetanus in summa v. Larvarum usus, ubi ait eum reddi illicitum, non solum ex malo fine, & incongruo tempore, & loco & modo, sed etiam plurimum id esse pensandum ex conditione personæ: quia juventutis licentia est, ut tempore, quo licet insanire, larvas assumant, & a viris gravibus, quales sunt Ecclesiastici, & præcipue Prælati, valde alienum censetur. Quod idem habet etiam Armilla, v. Larvæ, & possunt addi Sylvester, Angelus v. Ludus, ubi docent, ludum larvarum esse prohibitum Clericis,*

quia

quia non possunt mutare habitum. Si enim ex Tridentino Sess. 14. c. 6. temeritas est, & contemptus Religionis, & propriæ dignitatis, & honoris, quod Clerici non semper deferunt vestes suo ordini congruentes, sed aliquando publice portent vestes laicales, & debet id puniri per suspensionem ab ordine, & ab officio, & beneficio: Quanto magis si Larvas assumant, & publice larvati incedant?

Ratio hæc peremptoria est. Peccant mortaliter Sacerdotes si neglecta tonsura, & veste Clericali, vestibus laicorum induti publiee incedant, ut ex Tridentino habetur; Gravius ergo peccant, dum larvas, quæ sunt insanientis juventutis, & dissoluti populi, atque Mundanæ stultitiæ insignia, assumunt.

XIV. P. Theophilus Alarius *lib. 2. v. Clericus n. 38. Clericum incedere personatum & ludum larvalem exercere mortale est.*

XV. P. Octavius a S. Joseph interrogatione 1501. *Clericus vel Religiosus incedens personatus, sive larvatus, vulgo Mascherato, peccat ne mortaliter? Peccat mortaliter, & ita tradunt Sylvester &c.*

XVI. Andreas Bertone *lib. de negligentia & remissione part. 2. a. 17. Si omnino illicitum est, quod habitus Clericalis induatur a larvatis per jocum, quia nimis habitus Sanctitas dehonestatur: multo magis si persona Sacerdotis larvam ipsum induat &c.*

XVII. Martinus Bonacina Disp. 2. de rest. q. 3. punct. 1. n. 17. *Quæres utrum Clerici possint ludos larvales facere? Respondeo negative. Dedecet enim personam Ecclesiasticam fictam personam hoc modo repræsentare. Propterea eos tamquam reos mortalis culpæ damnat Angelus &c. nec ipse excusarem a mortali, nisi forte hoc raro facerent, brevi tempore, & absque scandalo. Breve autem tempus hoc loco appellarem unam horam.*

XVIII. Franciscus Monarelli in suo formulario *lib. 1. tit. 5. form. 11. annot. 7. Non debent Clerici incedere cum larva, quia, qui hoc facit, lethalis culpæ reus est. Item lib. 2. tit. 15. annot. 2. Præter alias occupationes indecentes Clericis a jure prohibitas subjacent censuræ etiam sequentes, nempe si tempore bacchanalium incedant personati. Nam per Episcopos pœnam excommunicationis imponi potuisse contra illos hæc agentes, declaravit Congregatio Concilii in Mantuana 10. Aprilis anno 1645.*

XIX. Hieronymus Garzia *tract. 1. dist. 2. dub. 2. n. 5.* hæc lingua Hispanica latine reddita docet: *Ad larvas, quod attinet,*

Armilla & Sylvester defendunt peccare mortaliter Clericum personatum, nisi id praestet ad declinandum aliquod damnum. Hæc opinio nititur Cap. cum decorem : *& eruitur ex Clementina ubi damnatur Clericus, qui proprium exuit habitum, ut sumat larvam. Et hoc patet, quia actio hæc cedit in grave dedecus Ordinis Sacerdotalis .... Nemo excusat Clericum personatum a peccato mortali.*

XX. Ægidius Trullench *lib. 7. c. 27. Denique peccat mortaliter Clericus more laicorum larvatus incedens : Dedecet enim Personam Ecclesiasticam fictam personam hoc modo repræsentare: ideoque non excusat eos a mortali Bonaccina.*

XXI. P. Thomas Sanchez *lib. 1. Consil. cap. 8. dub. 28. n. 11.* docet : *Nota quod Clericis, & multo magis Religiosis prohibetur ludus cum armis Cap. continebatur de homicid.... Et generaliter prohibetur ratione honestatis Clericalis omnis ludus, in quo ex propria persona facerent ludum in publico, ut saltatio, chorizatio... Ludus larvalis, quia habitum mutare nequeunt, sine justa causa.*

XXII. P. Adamus Burgaber *Cent. 2. n. 59.* ait : *Narses Clericus Beneficiatus in nuperis Bacchanalibus larvatus per Civitatem incessit, aliisque personatis laicis se jungens post varios jocos exercitos, tandem cum uno eorum rixas excitavit, & insigniter ab eo, licet ignotus, vapulavit. Quæritur primo, utrum Narses larvatus incedendo per civitatem peccaverit mortaliter. Secundo, utrum percutiens Narsetem excommunicationem incurrerit? Ad primum respondeo Narsetem peccasse mortaliter. Ita Hieronymus Garzia, Barbosa &c.*

XXIII. Martinus Wigandt *tract. 6. Exam. 4. n. 52.* Peccata Clericorum recensens inquit : *Peccant quarto exercendo officia sæcularia, ut Advocati in foro civili, Procuratoris, Medici, Mercatoris, Histrionis &c. ludos, choreas faciendo, larvas portando.* Et rursus *tract. 15. exam. 2.* rationem assignat, *quia*, inquit, *causa principalis, ob quam jura Clericis præcipiunt gestare habitum clericalem, est dignitas, & excellentia Sacramentorum; ut eorum Ministri decenter incedant, velut a plebeis & laicis segregati, ut laici sciant eos præ cæteris honorare. Ergo si Clerici sine justa causa, & ex mera quasi laicali libidine, non portent habitum Clericalem, quantum est ex parte sua, gravem Sacramentis irrogant injuriam, violando eorum dignitatem, ergo mortaliter peccant.*

XXIV.

XXIV. Gregorius Sairus *lib. 9. c. 12.* *Quibus addo ex Angelo v. ludus, & Sayono, Clericis omnibus interdictum esse ludum larvalem, quem exercent personati sub peccato mortali.*

XXV. Plurimos alios laudare Moralistas possem, nisi veritas seipsa luculentissima esset. Unum addere liceat Scriptoribus Catholicis ex Hæretico Auctore testimonium, ut prævaricationem suam evidentius agnoscant, & sinceris pœnitentiæ lacrimis detestentur Sacerdotes Catholici illi, quos larvatos incedere non puduit. Itaque Christophorus Henricus de Berger in suo de personis commentario *cap.* 4. §. 18. plurima adversus Clericos personatos congerit, quorum aliqua isthuc transcribo.

XXVI. Inquit enim: „ Ad Clericos quod attinet, hos, qui Divinis officiis mancipati sunt, ab omni strepitu alienos esse decet. Qui si prætulerint vitam honestam, & nullo reprehendendam modo, quam Apostoli monita postulant (1. Timot. 3. 2. Tit. 1. 7.) populumque decenti industria instruxerint, ut is ad illorum hominum honestatem respiciens multis peccatis abstineat, fore certum est, ut æterna hominum salus rectius se habeat, & nobis tribuetur a maximo Deo, & Salvatore Nostro Jesu Christo clementia conveniens, ut ait Justinianus (*in l. 34. pr. c. de Episc. Audient.*) Quam ob causam Justinianus eadem lege prohibuit, ne Clerici cubos, seu tesseras contrectent, nec his ludentes spectent, nec manus, oculos, & aures prohibitis ludis polluant, alios ad ea ludicra invitent, aut scenicorum vel Thymelitarum spectatores fiant ludorum; aut quæ in Theatris certantium ferarum fiunt, pugnarum. Quale interdictum etiam extat (*in novel. 123. cap. 10. Auth.* interdicimus *c. de Episc. & Cleric.*) quod factum est ante Justinianum ab Honorio, & Theodosio Imperatoribus (*in l. 17. c. de Episc. & Cleric.*) quæ est *l. 42. cap. Theodosian. de Episc. & Cleric.*)... immo adeo horrent Sacra jura larvarum insaniam, ut velint Clericum assidentem conviviis, superveniente histrione, de mensa potius surgere, & abire debere, quam ejus motus ac gestus videre, aut ipsum audire. Ita *Concil. Tolet.* III. (*in Can. 2. irreligiosi de consecr. dist. 3.*) Quorsum etiam pertinet Innocentii III. *Constitutio* (*in c. 15. 10. de vit. & hon. Cler.*) Clerici mimis, joculatoribus, & histrionibus non intendant &c.... *Ex quibus omnibus*

„ *satis*

„ *satis, abundeque apparet, utroque jure tam Canonico, quam Civi-*
„ *li, pariter ac Divino Clericis, si non diserte, per bonam tamen*
„ *satis consequtionem, usum Mascherarum*, esse prohibitum. Quod
„ si enim *Clericus* omnem reprehensionis notam vitare, atque
„ sinistram suspicionem debet, quod si ludis, choreis, cænis, spe-
„ ctaculis abstinere, quod si nisi vestitu decenti, & ordini conve-
„ nienti incedere non licitum: quis vellet dubitare, Clericum
„ excludi ab ejusmodi jocis, lusibusque *Mascherarum*? *Immo ne*
„ *monstris larvarum* in solemnitatibus Clerici utantur, satis diser-
„ te prohibet Innocentius III. (*in c.* 12. 10. *de vit. & bon. Cler.*)
„ atque inde recte concludunt Zabarella (*in Clem.* 2. *q.* 3. *de vit.*
„ *& bon. Cler.*) Barbosa (*ad Canon. Nullus*. 7. *dist.* 44.) Cleri-
„ cis prorsus interdictas esse larvas, nec personatos illos incedere
„ posse. Idemque sentiunt *Lambertinus* (*de jur. part.* 2. 2. *quæst.*
„ 265.) Belletus (*disquis. Cler. p.* 1. *tit. discipl. Celer.* §. 2. *n.* 7.)
„ & P. Gabriel a S. Vincent. (*Respons. mor. resp.* 76. *n.* 1.) Porro
„ Clericos, multoque magis *Regularem professos vitam* joculato-
„ res, atque in scenam, pretii, quæstusve caussa prodeuntes, ei-
„ demque arti assuetos, infames habendos esse secundum *Fructuo-*
„ *sum* tradit *Paciuchellus* (*de larvis c.* 6. *pag.* 89. Atque P. Ga-
„ briel a S. Vincent. (*Consil. seu respon. var. res.* 73. *n.* 3.) con-
„ cludit quod Episcopus, ac Sacrorum Antistes nullo modo licen-
„ tiam dare valet larvis se tegendi, cum per se malum sit, & Cle-
„ ricorum, ac Religiosorum statu indignum. Item quod Religiosi
„ ambulantes personati, gravissime Deum *offendant, ac incidant*
„ *in devotionem* (*excommunicationem*) *propterea quod dimittant*
„ *habitum. Paciuchelius* (*lib. de larv. cap.* 7.)

„ §. 19. Quamvis autem leges adeo salutares suppetant, atque
„ adeo ipsi Religioso hac ratione nihil detrahatur, tamen omnis, qui
„ in terris, Romanum Pontificem Ecclesiarum caput venerantibus,
„ Italia præsertim, & Gallia, versatus est, vel cum venientibus ex re-
„ gionibus istis collocatus, satis novit, ista omnia ibidem parum
„ curari, Clericosque ad unum fere omnes, nihil minus cogitare,
„ quam ut Regulas istas observent. Qua de re olim jam questus Phil-
„ bertus Bugnonius (de leg. abrog. lib. 2. Sect. 25.) &c.

„ §. 20. *Inter Potestantes rarior est Mascherarum usus*. Quod si
„ tamen in aulis Evangelicorum Principum hæc gaudia admittan-
„ tur,

„ tur, haud facile noſtris Clericis, & verbi Divini miniſtris jure de-
„ decus hoc poterit objici, quod perſonati incedant, vel inter lar-
„ vatos deprehendantur. Optime enim intelligunt, quid deceat
„ venerandum hunc ordinem, quantumque ſuo exemplo proficiat,
„ vel noceat.

XXVII. Hæc fuſius ex homine Lutherano tranſcribere volui. Utinam ſaltem vel ab ipſa natura inſitus defendendi propriæ Religionis decorem inſtinctus revocareCatholicosClericos ab iis inaniſſimis fabulis, & corruptelis, quas vel ipſi Hæretici, tamquam Clericali ſtatui infeſtas deteſtantur. Ii omnes, quibus vera Catholica Religio cordi eſt, haud poſſunt non ſummopere commoveri, & rubore perfundi, & mœſtitia angi, dum talia in Hæreticis legunt. Quoniam hinc diſcunt, nil fortius Hæreticorum converſionem remorari, quam Catholicorum, & maxime Clericorum peſſimos mores. Iſtorum vitia in errore obfirmant homines a vera devios Religione, cujus tamen veritati nil mali evenire poteſt ex malitia eorum, qui illam profitentur.

XXVIII. Expergiſcantur ergo tandem aliquando Lutherani, qui ob flagitia Catholicorum, & maxime Sacerdotum, utinam paucorum, in noſtræ Catholicæ, ſanctiſſimæque Religionis veritatem obganniunt. Vicem illis reddere vellemus, non valde nobis laborandum eſſet, ut ſtupra, ſacrilegia, crapulas, & cætera immania flagitia, quæ miraculorum loco, in novæ antievangelicæ Religionis confirmationem, patravit ipſorum Legiſlator Lutherus, ob oculos poneremus: Non deeſſent illius ſequacium pejora exempla: at nos ſcimus aliunde Religionis veritatem, quam ab eorum, qui illam profitentur, moribus hauriendam eſſe. Hinc noſtrorum, tum ſæcularium, tum Eccleſiaſticorum quorumdam lapſus, & crimina lacrimantes, & præ anguſtia ſpiritus gementes, candide fatemur, & execramur. Utinam ſinceritatem noſtram imitarentur Lutherani, qui ſæpius calumniantur Religionem noſtram, eidem aliquorum Catholicorum vitia adſcribentes. Iſti us infamandi Catholicos, anſæ exemplum nobis in hoc, de quo agimus, argumento porrigit *D. Bergerus* qui Summiſtis noſtris imponit; Clericorum larvas approbaſſe, ait, notamque dementiæ Doctiſſimo Cajetano impingit (§. 19.) Eo dementiæ (inquit urbanus, & modeſtus Lutheranus) abrepti ſunt Summiſtæ, præſertim Cajetanus, verbo Larvæ, Vivaldus (cap. 13.

vid.

vid. Paciuchel. cap. 7. pag. 99.) consuetudinem hi probant, quæ in Lombardia esse dicitur, qua, tempore carnisprivii, quod dicunt, Clerici incedere queunt personati. Quam putida, & homine honesto indigna calumnia isthæc sit, ad Cajetanum saltem quod pertinet (nec enim nunc tantum adest otii, ut singulos evolvam Summistas) ex sola Cajetani lectione constat. Sic autem habet.

XXIX. „ Larvarum usus illicitus ex circumstantia aliqua redditur, & non est secundum se illicitus: ut patet ex hoc, quod in repræsentationibus est licitus. Nec solum redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, loco, & modo, sed ex conditione personæ plurimum pensandus est. Nam quia tempore, quo quasi insanire licet, larvæ assumuntur; juventutis hæc est licentia: & propterea a gravibus viris aliena censetur. *Et licet magnates, etiam Ecclesiastici, ad excusandas excusationes in peccatis, dicant*, se maxime decere, ut larvati incedant, ut possint libere discurrere incogniti, quod non deceret illos manifestos; *nihilominus non excusantur*. Tum quia tales non egent propter graves toto anno occupationes. Tum quia, non ad recreandum animum, sed ad superfluam agunt delectationem. Tum quia, non curant cognosci, immo plures eorum volunt cognosci. Tum quia scandalizantur pusilli ex Prælatis præsertim Ecclesiasticis larvatis. Et merito, quia personas subeunt levium, & juvenum secundum morem. Et hoc est valde pensandum: scriptum est enim: *Qui scandalizaverit unum ex istis pusillis, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, &c.*

XXX. Ubi hic vel unicum verbum, quo Longobardiæ Clericis, ut licitam permittat Cajetanus larvarum consuetudinem? An quod in Magnates, & Prælatos potissimum invehatur, idcirco Clericis favet, si expresse asserit ex Prælatorum larvis præsertim pusillos offendi; iudicans absolute populum ex Ecclesiasticorum, licet præsertim ex Prælatorum larvis scandalum perpeti? Quod confirmatur ex eo, quod initio statuat larvarum usum potissimum illicitum fieri ex conditione personæ. Quid quod apertis verbis Clericis ludum larvarum interdictum esse scribit in eadem *summ. verb. Clericus. Clericorum peccata specialia ex transgressione juris positivi sunt tot, ut vix numerari queunt. Tenentur siquidem quoad habitum deferre rasuram, hoc est clericum, & tonsuram ... deferre habitum cle-*

clericalem clausum desuper, non nimia brevitate, aut longitudine notabilem &c....

Quoad artes. Artes Macellariorum seu Carnificum, Tabernariorum, joculatorum, seu histrionum, goliardionum, & buffonum, & Chirurgorum ab eis tolluntur... Quo ad actiones, arma portare, ad Tabernam ire, nisi in itinere, aves, canesque sequi ad venandum, accipitres, canesque pro venatione habere, conducere a secularibus agros, ad alias, vel taxillos ludere, ludis hujusmodi interesse &c. Clericis est prohibitum. Si Cajetanus vel ipsam venationem, quæ suapte natura nil turpitudinis olet, Clericis prohibitam scribit, quanto magis ludum larvarum? At argumentatione non est opus, si vel ludis interesse conceptis verbis, Clericis illicitum esse doceat. Sed de hoc plusquam satis.

CAPUT V.

Nonnulla Sophismata exploduntur.

I. Opponunt 1. larvarum ludus non est natura sua malus, alioquin neque in laicis licitus esset: est ergo honestus, cum ad animum exhilarandum sit institutus, & ab Eutrapelia præscriptus. Ita argumentatur Marcus Vidal in sua damnata *Arca vitali* ubi præter alia *loc. cit.* hæc spuit: *Clerici exercendo ludos larvarum secundum se mortifere non peccant: neque etiam si licentiose, & immodeste tali ludo utantur, sublato tamen gravi scandalo, ac omni pravo fine.* Possunt ne ista absque indignatione, & detestatione referri? Nec illum puduit S. Thomæ doctrinam adulterare, ut tantum errorem confirmaret.

II. ℞. Sit nec ne ludus larvarum natura sua absolute spectatus indifferens, disputationem instituere in præsentia nolo. Illud mihi certum est, bacchanalium tempore vix ab ipsis laicis posse absque culpa aliqua talem exerceri ludum. Sunt enim ejusmodi ludi veluti bacchanalium dissolutionum condimenta. Bacchanalia autem sunt, ut Menagius, Polydorus Virgilius, Ferrari, & communiter Auctores docent, Carnalia festa, ut saturnalia, seu Ethnicæ superstitionis reliquiæ. Dallæus Calvinista invehitur in Catholicos, quod his paganicis, superstitiosisque stultitiis sese ad Christiana jejunia præparent.

At ignorare non debuisset acutus Calvinista, hæc a nobis improbari tanquam insanientis populi deliria. Audiat vel unum Venerabilem Dei servum Cardinalem Bellarminum, qui sexcentis inferioris subsellii Theologis longe antecellit. Hæc autem scribit *Serm. XXI. in Quinq.* doctissimus Purpuratus. *Non ne hisce diebus Orbis Christianus ferme totus insanit, ut non immerito Mahometanis, & Agarenis ludibrio simus? Ecce, inquiunt, qualis est natio Christianorum? Nunc usque ad fauces, ventrem, & stomachum implent. Nunc inedia semetipsos excruciant. Hodie tamquam insani choreas ducunt, larvas induunt, bacchantur per Urbes: post duos dies cinere caput aspergunt, templaque, atque aras religiosissime frequentabunt. Neque Christianos solum, sed etiam Christum irrident. Et qualem, inquiunt, Christiani Deum habent, quem egregium Legislatorem, qui hæc vel præcipit, vel permittit?* Vivaldus, Lessius, Vidal naturam larvarum a circumstantiis abstractam spectant, sed hi omnes aberrant a statu quæstionis. Larvarum enim usus considerari debet, prout reipsa contingit, & tempori, aliisque corruptelis copulatus. Quare nec ipsis laicis ego usum larvarum permitterem, in hunc finem adhibitum, ut liberius indulgere bacchanalium corruptelis valeant.

III. Cæterum, licitus nec ne sit Laicis larvarum usus, quid inde? Ideo ne Sacerdotibus permissus? Licitum, quin & meritorium est Laicis Matrimonium. Ergo etiam Presbyteris? Supra jam ostensum est, larvarum usum pugnare cum gradu, & dignitate Sacerdotali. Quare supervacaneum foret levissimam objectionem pluribus explodere.

IV. Opponunt 2. Consuetudinis larvam. In pluribus, inquiunt, Civitatibus, præsertim Italiæ in more habent Sacerdotes personati incedere, quin ipsis id vitio vertant. Numquid mortalis culpæ sontes tot Sacerdotes, & etiam Episcopos damnare audebis? R. Non ego, sed sacerdotalis dignitas, & status, & tot Synodorum Decreta, & communiter omnes vel benigniores probabilistæ peccati mortalis damnant Sacerdotes, & gravissimi sceleris Episcopos personatos prodeuntes in publicum. Spectrum consuetudinis, quod obtruditur, est putidissima corruptela. Delere ne dignitatem, Majestatemque Sacerdotalem consuetudo aliqua valet? Si quærerem ab istis, quid sit consuetudo, quas habere dotes debeat, ut leges abrogare valeat, quid responderent? Sane consuetudo, ut legi prævaleat, majus præ

ipsa

ipsa lege spectare bonum debet, aut bono communi non repugnare? Nunquid larvarum usus in bonum commune Ecclesiæ confert? Numquid promovet decus, splendorem, & existimationem Ecclesiastici gradus? Pudere summopere deberet paganicæ, & immanissimæ corruptelæ, quæ ad innumera flagitia, turpitudines, & scandala viam aperit latissimam, simulacrum affingere consuetudinis. *Nemo* (inquit Augustinus lib. 3. de baptis. c. 6.) *consuetudinem rationi & veritati præponat, quia consuetudinem ratio, & veritas semper excludit*. Et rursus *lib. 3. contr. Epist. Parmen. c.* 11. *Quidquid sceleris inebriat multitudinem, amittit examinis veritatem*.

V. Opponunt 3. Principes, ipsique Pontifices usum permittunt larvarum: Ergo malus non est. ℟. Consequentia hæc vana est, & futilis. Multa Principes permittunt mala, sicuti alias dictum est, ut graviora declinent. Verum, ut ut de hoc sit. Nunquid Pontifices, & Episcopi permittunt, seu approbant usum larvarum in Sacerdotibus? An ignorant Pontifices innumeras synodos Diœcesanas gravissimas pœnas infligere Clericis sacris initiatis, qui personati incedunt? Pontificum esset improbare præfatas synodos, quæ excommunicationis pœna plectunt Clericos personatos, si usus larvarum licitus esset. Laquei enim pararentur Sacerdotum animabus, si excommunicationi ipso facto incurrendæ subjicerentur propter usum indifferentem. Cæterum ut evidentius appareat, recensitam objectionem falsa hypothesi unice niti, sciendum est, Pontifices summos tantum abesse ab ejusmodi permissione, ut innumeris edictis Clericos coerceant a tali corruptela. S. Pius V. in sua Constitutione de *Reformatione Cleri Romani*, quam refert Barbosa *lib. de jur. Eccles. c.* 50. ex conceptis verbis Clericis vetat larvas sumere his verbis: *Arma ne ferant, neve personati incedant. Qui in aliquo horum deliquerit, præter vestium, aliarumque rerum amissionem, viginti quinque aureis mulctetur, locis piis arbitrio nostro applicandis, carcere etiam, ac beneficiorum privatione, majoribusque pœnis, pro delicti & personarum genere arbitrio nostro puniatur*. Quid, quod Antonius Riciullus Romæ Vices-gerens sub Urbano VIII. apertissime declarat in licentia, quæ impertiri Romæ solet ultimis bacchanalium diebus, Clericos non comprehendi inquiens: *Hæc autem licentia Laicos tantum comprehenditur, nec Ecclesiasticis personis suffragatur, ne larvarum turpitudine Clericalis honestas dehonestetur*. Legantur ea,

 quæ

quæ pro vita, & honestate Clericorum statuit Benedictus XIII. adjecta ad Concilium Romanum.

CAPUT VI.

Redargutio in Clericos personatos, & in Confessarios eosdem absolventes, & sacrificium celebrantes. *Doctrina* P. Pauli Oliva *contra Confessarios benignistas. Non sunt conferendæ eleemosinæ Sacerdotibus personatis Theatra adeuntibus pro sacrificiis celebrandis.*

I. NON ita pridem Presbyterum redarguebam, quod pro more haberet larvatum incedere. Pro excusatione obtrudebat, communiter in tali Civitate Clericos larvatos post prandium prodire. Objiciebam ei synodorum Decreta, status sui dignitatem, Theologorum, & laxiorum Casuistarum testimonia. Sed corruptelæ fasciniis dementatum a pravo consilio deducere vix poteram. Ad omnia reponebat rationum momenta, quæ afferebam, non esse evidentes demonstrationes. Quæris ergo luculentam demonstrationem? Scilicet reponebat ille. Mox tibi eam dabo, subjunxi ego. Non procul a colloquio nostro aberat homo piscator, simplex, ac bene moratus. Vocatum interpellavi coram Presbytero hoc modo. Cedo: Si tu crastina die Dominica Sacrosanctam communionem suscepturus fores, larvatus ne hodie prodires? Accederes ne ad Theatra, ad choreas, ad spectacula conspicienda? Edissere quod sentis. Heu Pater! Reponit Piscator: hodie larvatus, & die crastino communicaturus? Hodie in Theatro inter Mimos, & psaltrias, & cras ad Altare Corpus Christi suscepturus? Absit a me tam immane scelus. Hæc ille. Tum ego ad Presbyterum adstantem: audin, qui singulis diebus post prandium per Civitatem Personatus vagaris: Comœdias spectas, & singulis diebus mane ad altare accedis incruentum sacrificium celebraturus? Pudore, & dedecore perfusus Sacerdos obmutuit. Plus ponderis habuit simplicis Piscatoris testimonium, quam omnes a me adductæ rationes. Sacerdotes pravis corruptelis assueti vix correctionis admittunt remedium. Maxima ex parte statum illum non divino Spiritu, sed mundi cupiditatis, & commodorum illicio amplexati sunt. Quare vocationis gratia destituti obstinatiores laicis in malo sunt. Cum *S. Bernardo de Conversione*

ne ad Clerum, Cap. 20. dicam: *Non accusamus universitatem, sed nec universitatem excusare possumus. Reliquit sibi Dominus multa millia, Alioquin nisi eorum nos excusaret justitia, & illud nobis semen Sanctus Domini Sabaoth reliquisset, olim jam sicut Sodoma subversi essemus, & sicut Gomorrha similiter periissemus. Dilatata siquidem videtur Ecclesia: ipse etiam Cleri sacratissimus Ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verum etsi multiplicasti gentem Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quam numeri accessisse. Curritur passim ad sacros Ordines, & reverenda ipsis quoque spiritibus Angelicis Ministeria homines apprehendunt sine reverentia, sine consideratione.*

II. Quamobrem jure pronunciavit S. Joannes Chrysostomus *hom. 3. in cap. 1. Act.* sententiam illam altius animo figendam: *Non temere dico, sed ut affectus sum, & sentio. Non arbitror inter Sacerdotes multos esse, qui salvi fiant, sed plures, qui pereant.* Quoniam multi vocantur ad Sacerdotium, sed pauci electi sunt. Ut vero luculentius refulgeat quam gravissima sint redargutione, & abominatione digni Sacerdotes personati incedentes, teterrimam paucis delineemus Bacchanalium imaginem. Duos circiter, & alicubi plures menses ante Quadragesimam insanire Christiani plurimi, non secus ac Ethnici solent. Personati mares, & feminæ simul discurrunt, & veluti in triumphum deferunt luxuriæ insignia. Sexcenta flagitia quotidie perpetrant. Crapulæ, commessationibus, & choreis habenas laxant. Feminæ vultum operiunt, & tumentia pectora, nudosque humeros ostentant, ut vehementius venerem succendant. Cantilenas impudicas canunt, axiomata libidinis eructant, harmonicis instrumentis, gestu, lingua, nutibus sensus commovent, & nullum non movent lapidem, ut ad multiplicanda in Deum scelera, mutuo sese provocent, roborentque. Plateæ, viæ, theatra, domus, fumum emittunt crapularum, libidinum, & dissolutionum. Publica hæc & comperta omnibus sunt.

III. Dum porro tanta scelerum illuvies inundat, dum Domus Dei a quatuor angulis ardet, & usquequaque Catholicæ Religionis sanctitas lacessitur, & proscinditur, unum ad omnium malorum cumulum accedit, quod Sacerdotes ipsi hoc eodem tempore, cum populo prævaricante fœdus ineunt, insanientes & ipsi, & ardentis Domus Dei exultabundi spectatores fiunt, & sulphureis flammis ligna

gna fubminiftrant. Presbyteri charactere Sacerdotali infigniuntur, ut fint fecundarii mediatores, & interceffores apud Deum pro Populo. Si umquam orare, & in pietatis fefe exercere operibus debent, hoc fane bacchanalium tempore extrema urget neceffitas, tum placandi Divinum furorem, tum exemplo præeundi populo, ut a tanta malitiæ phrænefi revocetur, ut confirmentur, qui ftant, ne cadant, & ne a multitudinis torrente abripiantur. Cum autem ipfi Presbyteri larvas fumunt, ipfum Populum infanientem magis confirmant, infligant, animant. Sunt Medici fævi, & truces, qui infirmorum vulnera exafperant. Sunt Lupi rapaces, qui gregem Domino furripiunt, & Diabolo devorandum præbent.

IV. Eo vero cæcitatis prolapfi funt, ut quamquam omnes vel ipfi benigniores Cafuiftæ eos peccati mortalis, ut dictum eft, damnent, nihilofecius nec tantillum fibi vitio vertunt mane Sacris operari, & fero perfonati incedere. Non excommunicationis, non fufpenfionis pœnas metuunt, non fcandala reformidant. Et quod eft fupra quam dici poteft horrendum, Confeffarii reperiuntur, qui ejufmodi perfonatos Clericos abfolvunt, quin renuntiandi pravæ corruptelæ fpondeant, & reipfa eam abrumpant. Quoniam, inquiunt, fi perfonatis Sacerdotibus tempore carnis privii abfolutionem denegemus, quinam miffas celebrabunt? Quinam ad Ecclefias noftras accedent? Deferta fierent templa noftra, fi rigidis doctrinis fanare vulnera pœnitentium vellemus. Hinc collige, quam verum fit quod fcribit *tom. 3. fer. 35. de amor. conter.* S. Bernardinus Senenfis: *occurrit in Confeffione ficut in mercatoribus: Nam ficuti mercator, qui vendit minori pretio, habet majorem concurfum, ita qui dant minores pœnitentias, habent majorem concurfum. Et fic fit mercatura de pœnitentiis.*

V. In has Confeffariorum excufationes his verbis invehitur *t. 2. edit. Venet. p. 10. fer. 91. pag. 615. n. 47.* Reverendiffimus *P. Paulus Oliva* Præpofitus Generalis Soc. Jefu „ Chi vuole peccatori ravveduti fia ferio ne'pareri, fia fevero ne' confulti; fia cauto nelle dottrine, fia efficace ne' rimedj. Se l'incontinente non fa in pezzi la pittura profana, fe non da alle fiamme il libro lafcivo, fe non ifchiva la contrada pericolofa, fe non nega lo ftipendio a chi l'affafcina, non fi affolva. Ciò che dico de' Confeffori, molto più intimo agl' interpetri del Vangelo: Chi predica, tuoni. Chi „ di-

„ discorre dal Pergamo, fulmini. Chi spiega Scritture, additi Epuloni nelle fiamme: ne ci sia ne' pubblici raggionamenti periodo, che non ispaventi, testo che non convinca: argomento, che non abatta. *Direte: ove così si operi ne' nostri Tempi, niuno ci ascolterà ragionanti: niuno chiederà a noi o consiglio per vivere, o assoluzione per risorgere. Vuole la corruttela del secolo e soavità di antidoti in chiode, e amenità di eloquenza in chi parla. Se non alletteremo con fiorite ghirlande di facondia popolare uditori a' nostri Pergami predicheremo a' muri, e panche delle nostre Chiese. Altrettanto accaderà, se non saremo indulgenti con chi si confessa, se non allargheremo il cuore a chi si consiglia con largura di sentenze melate, e senza asprezza di Teologia rigorosa. Adunque accomodiamoci alla fragilità de' tempi, e per non porre in fuga chi da noi verrebbe, gittiamo il vino del rigore nel fango, e infondiamo nelle piaghe de' malvagi il solo olio di pronta misericordia, e di liquori addolciti*. Io non nego così correre in più luoghi del secolo. Non perciò approverò giammai, che a chi chiede tossico per cibo, e oppio per bevanda si cagioni o letargo, perchè si addormenti ne' falli, o veleno perchè muoja alla grazia. Se aborriranno il Vangelo interpetrato con serietà, tal sia di essi, che odiano la salute. Noi certamente non porgeremo la spada a chi foribondo si vuole uccidere, e offeriremo droghe medicinali a chi febbricitante desidera vini navigati, che danno morte.... Chi vuol dannarsi si allontani dalle nostre porte, non chiegga i nostri afforismi: perocchè noi abbiamo da Cristo le chiavi bensì del Cielo per salvare *con sicure opinioni* chi da noi si ammaestra; ma non già dell' inferno, per avviarvi con riprovati consigli chi vorrebbe da noi soscritte o le cupidigie delle sue rapacità, o le sozzure della sua concupiscenza. Per quanto esclamino, se a me non allargate il sentiero della gloria eterna, disperato di salvarmi, entrerò nello stradone trionfale de' presciti: Noi sordi a sì bestiali clamori, fedelmente ricusiamo di tradire la verità, e di cooperare alla perdizione di chi antepone la Terra al Cielo, il diletto alla salvezza.... Spade, che feriscano, e non alabastri che profumino: dogmi di Evangelio che vietino crapule, e non lusinghe di Epicuro, che inbandiscano mense. *Occide*. Se l'idra non muore sotto i rigori del nostro correggimento, non diver-

„ rà

„ rà mai pecorella di Cristo per mutare in latte di bontà il tossico
„ della malizia. *Occide.* „ Hæc latine sic reddo.

VI. „ Qui vult peccatores emendatos, sit maturus in delibe-
„ rando, Severus in consiliis, cautus in doctrinis, efficax in re-
„ mediis. Nisi incontinens profanam picturam fregerit, flammis
„ impudicum librum dederit, periculosam declinaverit viam, fa-
„ scinanti stipendium negaverit, non absolvatur. Quod Confessa-
„ riis dico, longe altius denuntio Evangelii interpretibus. Qui
„ concionatur, detonet: qui e suggestu loquitur, fulmina intor-
„ queat: qui exponit Scripturas, repræsentet Epulones in flam-
„ mis: In publicis sermonibus nulla sit periodus, quæ non perter-
„ refaciat; textus, qui non convincat, argumentum, quod non
„ deprimat. *Reponetis: Ubi hæc agendi ratio obtineat in templis*
„ *nostris, nemo a nobis, aut consilium, ut recte vivat, aut absolu-*
„ *tionem, ut resurgat, requiret. Sæculi corruptela postulat & in*
„ *auditore antidotorum suavitatem, & in Concionatore eloquentiæ*
„ *amœnitatem. Nisi exquisitis popularis eloquentiæ lenociniis ad su-*
„ *gesta nostra populum allexerimus, ad parietes, & scamna Ec-*
„ *clesiarum nostrarum conciones habebimus. Hoc idem eveniet, nisi*
„ *indulgentes cum pænitentibus nostris fuerimus: nisi mitiarum*
„ *opinionum laxitate illorum corda, qui a nobis consilia petunt, di-*
„ *lataverimus, rejecta Rigidæ Theologiæ asperitate. Igitur tempo-*
„ *rum conditioni accommodemus doctrinas nostras: & ne in fugam*
„ *agamus accedentes ad nos, in lutum rigoris vinum projiciamus,*
„ *& iniquorum vulneribus merum oleum promptæ misericordiæ, &*
„ *blanditiarum infundatur. Ego non inficior, sæculi morem ita re-*
„ *ipsa pluribus in locis obtinere. At non propterea committam un-*
„ *quam, ut petenti pro cibo toxicum, & pro potu opium porriga-*
„ *tur aut fascinium, quo in erroribus foveatur, aut venenum, quo*
„ *moriatur ad gratiam. Si Evangelium mature expositum abomi-*
„ *nati fuerint, in eorum caput recidat, qui salutem odio habent.*
„ *Nos sane illis gladium non dabimus, qui furentes se occidere*
„ *velint: neque aromata febri obnoxiis, qui vina peregrina mor-*
„ *tem inferentia appetunt. Qui æternum perire volunt a januis no-*
„ *stris recedant, nec axiomata nostra petant. Quoniam Cæli Cla-*
„ *ves a Christo habemus, ut securis opinionibus juvemus illos, qui*
„ *a nobis instruuntur: secus illas inferni, ut improbis consiliis di-*
„ *ri-*

„ *rigamus alios, qui probari a nobis aut rapinarum suarum, aut*
„ *nefandæ libidinis flagitia vellent. Exclament, quantum velint:*
„ *nisi æternæ gloriæ semitam dilatetis, projecta salutis spe, trium-*
„ *phabundum reproborum iter arripiemus. Nos surdi tam funestis*
„ *clamoribus strenue, & veritatis proditioni, & consensui in illo-*
„ *rum perditionem, qui terram Cælo, & saluti voluptatem prede-*
„ *runt, resistamus. Gladii, qui feriant, non blanditiæ, quæ fa-*
„ *mulceant: Documenta Evangelica, quæ crapulam prohibeant:*
„ *non Epicuri præstigia, quæ convivia parent.* Occide. *Nisi Idra*
„ *sub correctionis nostræ rigore moriatur, nunquam anima, Chri-*
„ *sti ovis evadet, quæ toxicum pravitatis in bonitatis lac transmu-*
„ *tet.* Occide.

VII. Doctissimi Jesuitæ testimonium transcribere huc operæ pretium existimavi, tum ut quilibet intelligat Sapientiores inclitæ Societatis Theologos a me stare, meque illos magno in pretio habere tum ut palam facerem, *pluribus in locis*, ut inquit percelebris P. Oliva, corruptelam grassari laxarum opinionum, quibus doctrina Christi moribus pœnitentiam accomodatur.

VIII. Atque, ut eo, unde opportune, me quidem judice, discessit oratio, revertatur, Presbteri personati per compita plate arum discurrentes, & Theatra adeuntes, simulque ad altaria quotidie celebraturi accedentes Confessarios inveniunt, qui eosdem absolvant, ne Templa deserta evadant, & ne populorum frequentia amittatur. Huc tandem recidit opinionum hodierna benignitas, ut *Confessionaria* turbis Matronarum, Magnatum, & Sacerdotum circumvallata sint. Omnium Casuistarum voce mortaliter peccant Sacerdotes personati: & tamen plures duobus ante quadragesimam mensibus quotidie fere larvas induunt: quotidie ergo sacrilegia horrenda perpetrant. Pœnis suspensionis, carceris, mulctæ pecuniariæ, & excommunicationis a tanta corruptela coercere Sacræ Synodi, & Episcopi conantur, sed omnia frustra.

IX. Aliud remedium proponere ego ausim. Quodnam istud? Nullas istis Sacerdotibus larvatis pro missis celebrandis eleemosinas fideles offerant. Dissuadebis ergo Missarum celebrationem? Absit. Immo suadeo, ut fideles eleemosinas, & quidem redundantes præbeant, sed Sacerdotibus optime moratis, qui suis sacrificiis Dei vindictam placent, misericordiam propitiam reddant, & bono-

rum operum exemplo peccatores ab iniquitatis via subducant. Denegent vero oblationes Sacerdotibus personatis, qui suis quotidianis sacrilegiis Dei furorem succendunt, suisque publicis scandalis populum aut ad peccandum urgent, aut in scelerum cœno fovent, obsirmantque. Forte hujusce remedii efficacitas plures ad meliorem frugem revocabit. Non me latet, Presbyteri etiam sacrilegi sacrificium infiniti esse valoris; at similiter verum est, vel unum sacrilegium indigni Sacerdotis celebrantis infinitam Deo irrogare injuriam. Præterquam quod verendum est, ne isti Sacerdotes personati plurimas accipiant oblationes, quin exactum Missarum numerum celebrent. An qui horrenda sacrilegiorum scelera quotidie patrare non reformidant, retinere stipendia pro Missarum celebratione collata pertimescent? Multis isti pecuniis indigent, ut splendidas vestes comparent, ut convivia parent, ut munusculis demulceant socias, quas ducere secum personatas solent. Istis ne eleemosinæ pro Missis celebrandis dandæ sunt? Si in civili commercio quisque contractum inire cum *rectæ fidei*, morataeque conscientiæ viris studet: Cur idem non adhibetur studium in sacro, & omnium maximo negotio? cur non inquiruntur Sacerdotes, qui sint veri Dei servi pro Missis celebrandis? Ira excandescent Presbyteri dissoluti, & mundanis spectaculis dediti, quod aptissimum ad ipsorum licentiam coercendam ejusmodi frænum adhiberi suaserim. Sed sibi vertere debent, quod suis publicis offendiculis populum Christianum in perditionem detrudunt. Et hæc in præsens dicta sufficiant.

FINIS.

IN-

I N D E X.

Prior numerus paginam *secundus* lineam *ostendit*.

Caf-

Co-

Pec-

Pri-

Sce-

Va-

FINIS.

Pri-

Sca-

Te-

Va-

FINIS.